ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/330384270

Tercüme-i İntihaname-i Sultan Veled

Book · January 2019

CITATION
1

READS
901

1 author:

Hülya Küçük
Necmettin Erbakan Üniversitesi

32 PUBLICATIONS **34** CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Project Ibn al-Arabi School View project

Project Sufism and Other Sciences View project

All content following this page was uploaded by Hülya Küçük on 15 January 2019.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

TERCÜME-İ
İNTİHÂNÂME-İ SULTAN VELED

(İnceleme – Metin)

Tercüme
İBRAHİM HAKKI EROĞLU

Hazırlayan
HÜLYA KÜÇÜK

Konya 2012
Gözden Geçirilmiş ve Kısmen Genişletilmiş 2. Baskı

TERCÜME-İ
İNTİHÂNÂME-İ
SULTAN VELED

©Herhakkısaklıdır.Bukitabıntamamıyadabirkısmı,yazarınınizniolmaksızın,
elektronik,mekanik,fotokopiyadaherhangibirkayıtsistemiileçoğaltılamaz,
yayınlanamaz,depolanamaz.

ISBN:978-605-4366-68-2

AybilYayıneviSertifikaNo:17394

AybilBasımeviSertifikaNo:20781

www.aybilonline.com

Baskı&Cilt:
AybilDijitalBaskıSistemleriveMatbaaHizmetleri

FerhuniyeMh.SultanşahCd.No:30/AKONYA
Tel:0.3323502171Fax:0.3323507121

KONYA,NİSAN2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... *iv*
KISALTMALAR ..... *v*

GİRİŞ : İNTİHÂNÂME'DEKİ SULTAN VELED VE İBRAHİM HAKKI EROĞLU'NUN İNTİHÂNÂME TERCÜMESİ HAKKINDA **1**

I. İNTİHÂNÂME'DEKİ SULTAN VELED *1*
I.A. Sultan Veled: Hayatı Ve Eserleri Hakkında Birkaç Not 1
I.B. Sultan Veled'in Şerh Anlayışı 2
I.C. Sultan Veled'in Karakteri 4
I.C.1. Havâslığını/Seçkinliğini Vurgulaması 4
I.C.2. Tevâzuu 5
I.C.3. Coşkusu 6
I.C.4. Mânevî Halleri 8
I.D. *İntihânâme*'nin Kaynakları 9
II. İNTİHÂNÂME'DE AVÂM *18*
II.A. *İntihânâme*'nin Yazılış Sebebi Olarak Avâm 18
II.A. Avâmın Kimliği 21
II.C. Avâmın Özellikleri 23
III. İNTİHÂNÂME'DE İLÂHÎ SIRLAR *28*
III.A. Velînin Kimliği 28
III.B. Velîler ve Nûrları 31
III.C. Velîlerin Diğer Özellikleri 33
III.D.. Sözün Değeri 39
III.E. İlâhî Sırlar 43
III.E.1. "Sırr" Kelimesinin Anlamı 43
III.E.2. İlâhî Sırlar ve Akıl Ötesi 45
III.E.3. Sırrı Anlayabilecek Olanlar 49
III.E.4. Dile Getirilen Sırlar ve Beyân Edilişlerinden Maksat 53
III.E.4.1. Sûfîlerin Sırları ifâde Tarzları 54
III.E.4.2. Sultan Veled'in Sırları ifâde Tarzı 57
III.E.4.3. *İntihânâme*'de Dile Getirilen Sırlar 58
III.E.5. Sırrın Saklanmaya Devam Ettiği Yerler 67
Iıı.F. Sultan Veled'in Mürîdlerine Öğütleri 70
III.G. Sultan Veled'in Duâsı 76
IV. MÜTERCİM İBRAHİM HAKKI EROĞLU ve TERCÜME-İ İNTİHÂNÂME'Sİ *77*
IV.A. Hayâtı Ve Eserleri 77
IV.B. İbrahim Hakkı Eroğlu'nun *İntihânâme* Tercümesi Hakkında 80
İNTİHÂNÂME-İ SULTAN VELED 82
LÜGATÇE 347

KAYNAKLAR **3491**

ÖNSÖZ

Sultan Veled ve Maârif'i adlı çalışmamızda (KBŞB Yayınları, 2005), Sultan Veled'in (623/1226−712/1312) hayâtı ve *Maârif* adlı eserinde ve adı geçen eserin, ilim erbâbınca dahi önceden bilinmeyen bir şerhi olan *el-Hikemiyye*'de değinilen bâzı tasavvufî mes'eleleri ele almıştık. Bu çalışmanın bir devamı olarak düşünülen elinizdeki çalışmanın ilk baskısı Ataç yayınları tarafından *Küpten Sızan Sırlar.* İntihânâme-i *Sultan Veled* adıyla yayınlanmıştı (İstanbul, 2010). Elinizdeki çalışma, bu çalışmanın gözden geçirilmiş ve kısmen genişletilmiş halidir.

İntihânâme, Sultan Veled'in halka ve mürîdlerine vaazlarını ve öğütlerini içeren bir eseridir. Zaman zaman Mevlânâ ve hem-demleri/etrafındaki akrân ve müridleri hakkında da kısa bilgiler verir. Eser üzerinde, gerek Türkiye'de gerek Türkiye dışında, pek fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Hatta 1946 yılında Niğdeli İbrahim Hakkı Eroğlu (v. 1955) tarafından yapılmış olan Osmanlıca bir tercümesi de bildiğimiz kadarıyla henüz günümüz alfabesine çevrilmemiştir. Elinizdeki çalışma *İntihânâme* hakkında bir giriş ve Eroğlu'nun mezkûr tercümesini okuyucuyla buluşturarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Giriş Sultan Veled, "*İntihânâme* ve mütercimi hakkında bilgiye hasredilmiş olup ele alınan konular dört ana başlık altında toplanmıştır: *İntihânâme*'deki Sultan Veled, *İntihânâme*'de avâm, *İntihânâme*'de ilâhî sırlar ve son olarak eserin mütercimi İbrahim Hakkı Eroğlu'nın hayatı, eserleri ve elinizdeki çalışmaya konu olan tercümesi. Kitabın asıl gövdesini ise Eroğlu'nun mezkûr Osmanlıca *Tercüme-i İntihânâme*'sinin günümüz harfleriyle metni oluşturmaktadır. Bu tercümeyi biz, müsvedde bir halde SÜSAM (Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi)'nde bulunmakta iken elde etmiştik Tercüme, Osmanlıca'dan günümüz Türkçesine aktarılırken âyet ve hadîslerin yerleri tesbit edildi, eksik tercümeler tamamlandı ve gerekli diğer notlar düşüldü. Metni günümüz alfabesine çevirirken "ح, خ, غ, ق, ص, ض, ط, ظ" gibi Türkçe alfabede tam karşılığı olmayan harfler transkripsyonla belirtmeye gerek görülmedi. Başka bir kelime ile karışma ihtimâli olduğu durumlarda bunların uzatma işâretleri "ā, ū, ī" ile; "ز, ت , د, س , ك , ه " gibi Türkçe'de aynı harfle gösterilen ince harflerinki ise "â, î, û" şeklindeki genel uzatma işâretleri ile belirtildi. Ayrıca hem te'lîf kısmında hem de metin kısmında, ع (Ayın) harfinin cezimli olduğu yerlere işâret için de genelde uzatma işâreti kullanıldı (mârifet, muttalî,… gibi). Çeviri, İstanbul Türkçesi'ne göre yazıldı ve meselâ, "etdi", "gelmeyor" gibi ifâdeler "etti", "gelmiyor" olarak değiştirildi. Te'lîf bölümünde bu tercümeden faydalanılırken, matbû nüshâ ile karşılaştırıldığı zaman birçok yerde göze çarpan cümle ve tercüme eksiği tamamlanmış, ancak bunlar tek tek belirtilmeye gerek görülmemiştir. Kitabı halkın da okuyacağı düşünülerek, herkesin bilemeyeceği bazı Farsça kelimelerin anlamları, yanlarına ilâve edilmiştir. Kitabın sonunda bir Lügatçe de bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk hâlini gözden geçirip fikirlerini iletme zahmetine katlanan muhterem Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz hocalarıma en kalbî teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, ihtiyaç duyduğum elyazması nüshaları temînde yardımcı olan Konya Bölge El yazmalar Kütüphanesi Müdürü Bekir Şahin Beyefendi'ye ve bana huzûrlu bir çalışma ortamı sunan eşim Hamza'ya sonsuz teşekkür borçluyum. Hüda yâr ü nigâhbân.

Doç. Dr. Hülya Küçük
2012, Konya

KISALTMALAR

A. y. :	Aynı yazar/Aynı yer
be. :	beyit/ler
bkz. :	Bakınız
DİA:	*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*
Ed. :	Editör/ler
haz. :	Hazırlayan/lar
İA:	*İslam Ansiklopedisi* (Milli Eğitim Bakanlığı)
krş.	Karşılaştır
Ktp. :	Kütüphanesi
MMA:	Mevlânâ Müzesi Arşivi
SÜSAM:	Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi
trc. :	Tercüme eden/ler
ts:	Tarihsiz
thk	Tahkîk
v. :	Vefat Târihi
vr. :	varak
yy. :	Yayın/Basım yeri yok

GİRİŞ : İNTİHÂNÂME'DEKİ SULTAN VELED ve İBRAHİM HAKKI EROĞLU'NUN İNTİHÂNÂME TERCÜMESİ HAKKINDA

I. İNTİHÂNÂME'DEKİ SULTAN VELED

I.A. Sultan Veled: Hayatı Ve Eserleri Hakkında Birkaç Not

Sultan Veled ve Maârif'i adlı çalışmamızda, Sultan Veled'in (623/1226−712/1312) hayâtı ve *İntihânâme* dâhil bütün eserleri hakkında bilgi verdiğimiz için burada o bilgileri tekrarlamaya gerek görmüyoruz. Ancak, hayatı ve eserleri hakkında kısa bir hatırlatmada bulunup Sultan Veled, eserleri ve *İntihânâme*'si hakkında orada söylediklerimize ek olarak söylenebilecekleri kaydetmenin, adı geçen çalışmamız elinde olmayan okuyucular için faydalı olacağına inanıyoruz.

Sultân Veled, dünyâca ünlü sufi ve şair Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin (ö. 672/1273) büyük oğlu ve onun tarikini/yolunu sistematize eden, yâni oluşturduğu kurallar ve atadığı halîfelerle Mevlevîliği tarîkat haline dönüştüren, ve böylece onun rûhî-ilmî kültürünü devam ettiren bir Mevlevî büyüğüdür. Künyesi, zamanında büyük bir âlim olduğu "Sultanu'l-Ulemâ" lakabından da anlaşılabilen dedesi Baha Veled'nin de künyesi olan Muhammed Bahâeddin'dir. Annesi, soylu bir aileden geldiği söylenen Gevher Hâtun'dur. 623/1226 yılında Lârende'de (günümüzde Karaman) doğduğu, 712/1312'de Konya'da Hakk'a kavuşmuştuğu bilinmektedir.[1]

Sultân Veled'e nisbet edilen eserler arasında ona ait olduğu kesin olan eserleri, *İbtidânâme*, *Rebâbnâme* ve *İntihânâme* adlı mesnevîleri, günümüzde üzerinde çeşitli çalışmaların yapıldığı *Divân*'ı ve *Maârif*'idir. Bunlardan sadece *Maârif* mensûrdur. Bu esere vahdet-i vücûd zâviyesinden bakan ve Abdî Efendi, yâni Abdullah Bosnavî (v. 1054/1644), Sadreddîn Konevî (v. 673/1274), Molla Câmi (v.898/1492) gibi *Fusûs* şârihlerine başvuran *Kitâbu'l-Hikemiyye* adlı bir tercüme ve şerh tarafımızdan gün ışığına çıkarılmış olup *Sultan Veled ve Maârif'i* adlı çalışmamızda, günümüz Türkçesi harfleriyle basımı sağlanmıştır. *Kitâbu'l-Hikemiyye'nin* mütercimi, Kürkçübaşı- zâde Ali Efendi, *Silsiletü'n-Nûr*[2] adlı eserin Halvetiyye ile ilgili manzûm bölümünün müellifi ve eseri, Şeyhi Seyyid Nûreddîn'i

---

[1] Sultan Veled'in hayatı ve eserleri hakkında detaylar için bkz. Hülya Küçük, *Sultan Veled ve Maârif'i. Kitâbu'l-Hikemiyye Adlı Maârif tercüme ve şerhi* , Konya: Konya Büyük Şehir Belediyesi Yay. , 2005, 32-108

[2] Süleymaniye, Lala İsmail, no.153, 20vv, tarihi: Halvetiyye silsilesi (1b-14b): 1169 (1755), Nakşbendiyye silsilesi (15a-20b): 1190 (1776). Halvetiyye ve Nakşibendiyye meşayihleri hakkında kısa bilgiler içeren eserin müelliflerinden diğeri Mehmed Kayyım-zâde'dir.

(v.1160/1747) anlatmak için yazdığını söyleyen Kürkçübaşı- zâde Ali Efendi ile aynı kişi olabilir. Şârih de XII/XVIII. asır Halvetiyye-i Şemsiyye-i Nûriyye mensûbu bir derviş, yâni Müezzin Kefevî İbn Mustafa Efendi diye bilinen Ebu'l-Hikemî Mehmed Sâlih es-Sâ'î'dir.

Sultân Veled'in *Dîvân*'ındaki şiirlerinden bazılarının Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebir*'inde olduğunu,[3] yâni onun şiirlerine karışmış bir halde olduğunu eklemek gerekir. Ancak, Mevlânâ'nın üslûbunu tanıyan bir kimse, onları kolayca birbirinden ayırtedebilir.[4] Bu arada Babasının Mesnevî'sine yaptığı şerhlerin de bir araya getirildiği takdirde küçük bir risâle olacak boyutta olduğunu hatırdan uzak tutmamalıyız. Meselâ, Avni Konuk, yaptığı *Mesnevî* şerhinde, zaman zaman onun tarafından yapılmış şerh ve açıklamalara da yer vermektedir[5] ki bunlar, Sultân Veled'in kendi *Mesnevî* nüshası hâşiyelerine yazdığı açıklamalar olabileceği gibi, kendi eserlerinde geçen açıklamalardan da derlenmiş olabilir. Babasının *Mecâlis-i Seb'a'*sının derleyicisi ve günümüz tabiriyle editörü de Sultan Veled'dir. Bu eserde kendisine ait şiirlerin oluşu, eseri derledikten sonra temize çekenin o olduğu kanaatini güçlendirmektedir.[6] Bu bilgilere, babsının *Mektûbât*'ındaki bazı mektıpların yazarının o olduğunu da eklememiz gerekir.[7]

I.B. Sultan Veled'in Şerh Anlayışı

Sultan Veled, sâhip olduğu ilimleri görmeyen mahviyet içinde bir sufidir. Diğer eserlerinde olduğu gibi *İntihânâme*'de de hiçbir zaman kendisini ön plana çıkarmak istememiş, bu sebeple hep babasının şârihi olmuştur.

Sultan Veled, oğlu Ulu Ârif Çelebi'yi (670/1272-719/1319) de kendi şârihi olarak görmek istemiştir. Her şeyden önce belirtmek gerekir ki Sultan Veled baba-oğul ilişkisine büyük önem atfetmektedir. Ona göre, peder "deryâ"; oğul, "damla" demektir. Evlâd, babanın sırlarını yakînen bilir. Baba da evlâdını sever. Şehirli bir kimsenin şehri özlediği gibi, damla şüphesiz deryâyı arar. Şehirli bir adam köyde oturamaz. Köyden ve köy halkından kaçar. Her cins dâima kendi cinsine meyleder, onu candan arar. Zarûrî olarak, su suya, toprak toprağa karışmak ister. [8]

"Zamanın Hatîcesi" diye bilinen Sultan Veled'in kızı Şeref Hâtun'un[9] anlattığına göre, bir gün annesi Kirâke (Fatma Hâtun), kız kardeşi Mutahhara ve şehrin ileri gelen hanımları Sultan Veled'in huzûrunda oturmakta iken, oğlu Ârif Çelebi içeri girer ve biraz oturduktan sonra ayrılır. Sultan Veled, oğlunun arkasından

---

[3] Necîb Mâyil Herevî, "Mukaddime-i Musahhih", Sultân Veled, *Maârif*, ed. N.M. Herevî, Tahran, 1377/1419 içinde, 1-20: 19.

[4] *Dîvân-i Kebir*'de Şems'in talebesinin, Şems-i Meşrîkî'nin, hatta Cemâleddin isfehânî ve Enverî'nin şiirleri de bulunmaktadır. Bkz. Bedîuzzaman Firûzanfer, *Mevlânâ Celâleddin*, trc. F.N. Uzluk, Konya, 2005, 161.

[5] Meselâ bkz. A. Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, X, haz. M. Demirci, S. Gökbulut, M. Tahralı, İstanbul, 2008, 60, 64, 80, 100, 175, 309.

[6] Derleyenlerden birisi Çelebi Hüsâmeddin de olabilir. Bkz. Abdulbâki Gölpınarlı, "Şunuş," Mevlânâ Celâleddîn, *Mecâlis-i seb'a (Yedi Meclis)*. trc.A. Gölpınarlı, Istanbul, 1994, pp. 5-9: 7-8.

[7] Bkz. Abdulbâki Gölpınarlı, "Şunuş," Mevlânâ Celâleddîn, *Mektuplar*. trc. A. Gölpınarlı, Istanbul, 1999) iii–xvi: iii.

[8] Sultan Veled, *İntihânâme*, ed. Muhammed Ali Hazânedârlu, Tahran: İntişârât-ı Ravzane, Çâbhâne-i Leylâ, 1376 (Şemsî), 64-5, be. 1268-72 / Sultan Veled, *İntihânâme*, trc. Hakkı Eroğlu, SÜSAM, no. 103 (Buradan sonra Tercüme), 40, be. 974-79.

[9] Şeref Hâtun için "zamanın Hatîcesi" denmesi manidârdır; zîrâ, velî hanımlar için genelde, "zamanın Râbiası" denir. Bkz. Hülya Küçük, "Menâkibü'l-Ârifîn'de Râbia ve Râbia Timsâli*", Kubbealtı Akademi Mecmuası*, no. 144 (Hz. Mevlânâ Özel Sayısı), 2007/4, 87-93.

huzûrundaki hanımlara şunları söyler: "Âlî ve Kādir olan Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim ki ben Mevlânâ Şemseddîn Tebrizî, Hudâvendim Burhâneddîn Muhakkık, Hazret-i Şeyh Salâhaddîn, Halîfe-i Hak Çelebi Hüsâmeddîn ve diğer şeyhler gibi bu kadar azîzin hizmetinde bulundum, Hudâ'yı [Allah'ı] bilenleri gördüm, onlardan hadsiz ve bî-kıyâs maârif aldım, onlardan bu kadar kerâmet ve hârikalar müşâhede ettim ki kaleme (yazmaya) gelmez. Onların esrâr deryâlarına daldım, hakîkat incileri çıkardım. (……) Elhamdülillah, imkân dahilinde, hepsinden bir koku getirdim ve makamlarını bildim. Fakat bu Ârif'e hayrânım ki o ne biçim kuştur ve ne kadar yüksekten uçar! Onu her gördüğümde hâlim hemen değişiyor. Babamın rûhu için ─ki bu benim en büyük kasemim ve benim İsm-i A'zam'ımdır─ yemin ederim ki onun gibi bir merd dünyâya adım atmamıştır". Bunun üzerine eşi Fatma Hâtun biraz da şaka üslûbuyla: "Mâdem onu bu kadar takdîr ediyorsun da niçin onu azarlıyor ve arkadaşlar arasında reddeder nitelikte sözler söylüyorsun?" diye sorunca, baba Sultan Veled, oğlunu kötü nazarlardan koruyabilmek için onun güzelliğini o tür kötü sözlerle örtmeye çalıştığını ve dolayısı ile o sözlerin, nazardan koruyan çörek otu gibi algılanması gerektiğini söyler.[10] Bu anekdot, Ârif Çelebi'nin babası indinde bir nev'i mürşid olarak kabul edildiğinin en önemli alâmetidir; zîrâ Sultan Veled, şeyhlerinden görüp öğrendiklerinden çok oğlundan etkilendiğini ve onun eşsiz olduğunu vurgulamaktadır.

Bunun için aralarına, baba-oğul olarak soğukluk girdiği zaman, barışmak için ilk adımı atanın Sultan Veled olması bizi şaşırtmamalıdır. Hattâ, onunla barıştığı bir gün, birlikte oldukları mecliste, Ârif Çelebi, babasının kendisine gösterdiği iltifat ve saygının altında ezilmekte ve utanmaktadır. Bu mecliste, babası ondan bir *nevbet* söylemesini istemiş, o da ancak bir mûsikî âletiyle söyleyebileceğini belirtince, babasının vecd ve sevinci artmış ve: "Artık ben çok zayıfım. Sizinle arkadaşlık edemem; âleti bulmak benden, hâl sizden. Fakat sizin rahatça kendi şevk ve zevkinizde olmanız için benim, köşkün bir köşesinde oturmam gerekir. Siz, sık sık bir şeyler söyleyiniz de ben de dinleyip memnûn olayım", demiştir. Eflâkî, o gece Sultan Veled'in huzûrunda yapılan sohbetin yazılıp anlatılamayacak kadar mânâ yüklü olduğunu belirtmektedir. [11]

Başka bir rivâyette, ayın yeni doğduğu bir gün, Sultan Veled: "Ârif'i çağırın da yeni ayı onun yüzünde göreyim. Çünkü onun yüzü ölülere de dirilere de uğurludur. O, mübârek âlemden gelmiş, mübâreklik içinde yaşıyor. Onun mübârekliği Yâsin ve Tebâreke'dendir" demiş, müteâkiben Ârif'ini gördüğü zaman gözlerine öpücükler kondurarak şu beyitleri inşâd etmiştir:

Saklanma … Çünkü senin yüzün bize mübârektir.
Seni seyretmek bütün canlara mübârektir.
Bu gece senin arzunla arkadaş olan her gönlün
Yarınının mübârek olacağını gerçek olarak bil!

gazelini okumuştur. Bu sözlerinden ve onu her görüşünde "Şeyhu'l-Ervâh/Rûhların şeyhi geliyor" demesinden[12] Ârif Çelebi'nin babasına nasıl ilhâmlar bahşettiğini çıkarmak mümkündür. Sultan Veled'in, oğluna daha altı yaşındayken bile büyük bir adama gösterilebilecek saygıyı göstermesi ve meselâ, medreseye her

---

[10] Şemseddîn Ahmed el-Eflâkî el-Ârifî, *Menâkibü'l-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, 2c. , Ankara, (c. I)1976 – (c. II)1980, II, 898-90 / Aynı Yazar, *Ariflerin Menkıbeleri*, Tr. Tahsin Yazıcı, 2c, Geliştirilmiş Yeni Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, I(1986), II (1987), II, 203-4 (8/48).
[11] Eflâkî, II, 955–6/ (Tercüme), II, 231-2 (8/93).
[12] Eflâkî, II, 857–8/ (Tercüme –1973), II, 231-2 (8/94)

girişinde ikrâm ile ayağa kalkıp kendi mihrâbında ona yer vermesi de[13] oğluna duyduğu saygının diğer bir işâretidir. Hattâ bu davranışından, yâni baba olarak oğluna ayağa kalkmasından dolayı, onu eleştirip: "Ârif nihâyet sizin çocuğunuzdur. Bir çocuğa bu kadar değer vermek gerekmez. Büyükler bunu yapmamışlar, hattâ ayıp saymışlardır" diyen birisine: "Halkın ayıplamasına önem verme" deyip biraz da melâmet sergileyerek bunun babasına duyduğu saygıyla ilişkili olduğunu şu sözleriyle anlatmıştır: "Hayır, hayır! böyle söyleme ve bu hâlin aksini düşünme! Halkın ayıplamasına da önem verme, geç! Ârif medresenin kapısından içeri girdiği anda babam hazretlerinin girdiğini sanıyorum. Onun salınışı, nazlı nazlı yürüyüşü, ölçülü biçili hareketleri tıpkı babamınki gibidir. Babamı da gençliğinde bu sıfat ve biçimde görüyordum. Onun semâdaki hareketleri, Mevlânâ'nın hareketlerine benzemektedir. (….). "[14] Burada, Mevlânâ'nın, Ârif Çelebi için: "Ben onda yedi velînin nûrunu görüyorum"[15] sözünün de Sultan Veled'de bir te'sîr bırakmış olmasını göz önünde bulundurmak gerekir. Bütün bunlar göstermektedir ki şeyhleri yanı sıra, Sultan Veled üzerinde bir "mürşid" kadar etkisi olan birisi daha vardır ki o da oğlu Ârif Çelebi'dir. Sultan Veled, hem dış görünüş, hem de meşreb bakımından babası Mevlânâ'ya benzerliği sebebiyle ona büyük ihtiram göstermekte ve ondan etkilenmekte idi.

Bütün bunlara rağmen, Sultan Veled, oğlu Ârif Çelebi'nin kendi sözlerini değil de babasının sözlerini açıklamasına biraz içerlemekte, onu kendi mürîdi olarak görmek istemektedir. Meselâ onun: "Ârif benim oğlumdur. Onun dâima benim sözlerimi okuması, benden bahsetmesi ve benim şiirlerimi açıklaması gerekir. Onun dâima Mevlânâ'nın fikirlerinden bahsetmesinin ve onun sözleriyle meşgûl olmasının anlamı nedir? " diye söylendiği bir anda, Ârif Çelebi içeri girer. Sultan Veled ona: "Ârif sen ne zaman benim babam Mevlânâ'yı gördün ve onun sohbetine ulaştın da dâima ondan dem vuruyorsun? Ben senin dâima benden bahsetmeni istiyorum" der. O: " Bende onu görmeye değer göz yok. Ben onun niteliği olmayan yüceliğini nerede görebilirim. Fakat Mevlânâ inâyet nazarı ile beni görmüştür ve onun gözüne bakacak gözü bana vermiştir" deyince Sultan Veled sevinçle onu kucaklar ve en güzel elbisesini ona giydirir. [16]

I.C. Sultan Veled'in Karakteri

I.C.1. Havâslığını/Seçkinliğini Vurgulaması

İntihânâme'deki Sultan Veled, diğer eserlerindeki hâlinden tamâmen başka bir hâlet-i rûhîyededir. Gözünde büyük olanlar, İbn-i Sînâ, gibi yüksek felsefe sâhibi kişilerdir. Onun, "aşk"ı sembolize eden gözün önemini anlatırken, "İbn-i Sînâ bile olsan o göz olmazsa hiçbir şey göremezsin" demesi bunu gösterir. Şöyle der:

Göz peydâ etti ki Hakk'ın hüsnünü mekânında, lâ-mekânda iyânen müşâhede edesin.

Çünkü İbn-i Sînâ gibi ulûm ve fünûnda müstesnâ da olsan, gözsüz bir şey göremezsin.

---

[13] Eflâkî, II, 837–8/ (Tercüme –1973), II, 173 (8/15).
[14] Eflâkî, II, 837–8.
[15] Eflâkî, II, 899/ (Tercüme –1987), II, 204(8/48).
[16] Eflâkî, II, 910-11/ (Tercüme –1987), II, 209(8/55).

Sarây-ı Kibriyâ'ya yol bulamazsın. O'nu görmek için göz lâzım.

Göz aşktır. Git Hudâ'dan/Allah'tan aşk iste! Talepte ısrâr eyle![17]

İntihânâme'de, avâmı küçümseyen, kendisini havas ve akıllılar için gönderilmiş "yüksek hikmet sâhibi" bir havas olduğunu açıkça beyân eden vakār sâhibi bir Sultan Veled vardır. Sultan Veled, zaman zaman kendisinin ilmi engin ve "sırra vâkıf" bir sûfî, avâmın ise bunları anlayamaz durumda olduğunu söyleyerek "havas"lığını ve seçkinliğini vurgular. Meselâ:

Eğer ben kendi ilmim kadar söyleseydim kimse o deryâdan bir şebnem bile alamazdı.

Fakat benim bahsetmek istediğim ilim, derindir, yüksektir; akıl, kemendiyle oraya erişemez.

Halkın kemendi (aklı) mahdûddur, yedinci semâya nerden yetişecek!

O yüksekliği kimse görmedi; gözün kuvveti oraya nasıl erişebilir? [18] der.

İntihânâme'sinde halka nasihatlerinin yazılı olduğunu söyleyen ve bu sebeple çok basit cümlelerle konuları açıklamasını beklediğimiz Sultan Veled, kendisini halka değil, seçkinlere gönderilmiş bir sûfî olarak sunar ve basit bir üslûb da kullanmaz: " سويي خاصانيم ما از حق رسول تا اصيلي را بگويم از اصول: Biz Hakk'ın, havâs tarafına gönderilmiş elçisiyiz. Tâ ki bir asîle usûlü söyleyelim. "[19] "Asîlî" olmayan, yâni avâm, engin tasavvufî konuları kavrayamaz. Sultan Veled bunu şu metaforlarla açıklar: "Havâssa mahsûs olan sırrı avâma nasıl verirsin? Tuzağa tutulmuş kuş havalanabilir mi? İhtiyar karı, Rüstem gibi hücûm edebilir mi? Hak'tan mahcûb olan (perdelenmiş olan), hâl ve kāl (söz) sâhibi olamaz. Hâl ve kāl ancak o şâha mahsûstur. O sırra sa'y ve cehd ile kim mahrem olabilir?", "Şâhinin lokması küçük kuşu boğar", "azı çok bilmeli", "deniz yerine testi ile yetinmeli"[20] Ve bu gibi cümlelerle konunun derinliklerine inmekten kaçınır. Bu usûl, babası Mevlânâ da dâhil diğer sūfîlerin de zaman zaman başvurduğu bir usûldür ki ileride ele alınacaktır.

I.C.2. Tevâzuu

Havâslığını vurgulamasıyla fazla uyuşmayan bir şekilde Sultan Veled, mütevâziliğini de sergilemekten geri durmaz. Meselâ, başla yapılan secdenin sembolik anlamından bahsettiği bölümde, bu secdenin sâdık bir muhibbin vecd ânında, aradığına kavuşması ve kâinattaki iyi veya kötü her şeyin bu sırrın sembolik ve görünürdeki bir ifâdesi olduğunu söyledikten sonra, bunları kendisini aşan cümlelermiş gibi sunar: "Melekler Âdem Aleyhisselâm'a candan tâlib oldular. Sen bunu secde bil. Zâhirî/ dış organlarla yapılan secde senin anlaman içindir. Yoksa hakîkî secde aşk-ı Hudâ'dır. Secde, muhibb-i sâdık/gerçek seven olmanın hareketlerle ifâdesidir. İnsanın vecdi ortaya çıkınca maksûdunu bulur. Başla yapılan bu secde, o sırrın hareketlerle ifâdesidir, o mânâdan haber veren sûrettir. Bunun gibi yerde, gökte bulunan sûretlerde iyi olsun kötü olsun, makbûl/kabul edilen veya merdûd/kabul edilmeyen olsun, hepsi de birer mânânın ifâdesidir, o mânâ için zuhûra gelmiştir/ortaya çıkmıştır. İyi veya kötü, engin veya yüksek bütün sûretler,

---

[17] *İntihânâme* (1376), 52, be.998-1001/ (Tercüme), 31, be.742-744.
[18] *İntihânâme* (1376), 27, be.452-6/ (Tercüme), 10, be. 195-9.
[19] Sultan Veled, *İntihânâme*, Mevlânâ Müzesi Arşivi (MMA), no 2124, v. 26a/ *İntihânâme* (1376), 50, be. 955-57/ (Tercüme), 29, be. 698-700.
[20] Bk. Sultan Veled, *İntihânâme* (MMA, 2124), v. 26b-27a.

mevcûd olan birer mânâyı ızhâr ederler/ortaya çıkarırlar ki onlarla gizli hallere muttalî olarak/bilerek o sûretin mânâsından gâfil bulunmayasın" dedikten sonra: Bu bahsin nihâyeti olmadığını ama kendisinin makamına uygun olmayan bu sözleri bırakması gerektiğini söyleyerek başka konuya geçer:

"Geçeyim de kendime münâsib olan Âdem'den haber vereyim (این ندارد آخري زین بگذارم گویم از آدم که هسب آن درخورم) . [21]

Sultan Veled, *İntihânâme*'de hep başkaları (özellikle babası) tarafından önceden söylenmiş sözleri tekrar etmesinin usandırıcı olduğunu veya tekrarlarından dolayı "başka bir şey bilmeyen basit bir sûfî" durumunda göründüğünü düşünecek kadar tevâzu sahibidir. Bunun için tekrarın zorunlu olduğunu, "mâh"a (aya) herkes "mâh" diyorken kendisinin ona "kâh" diyemeyeceğini söyleyerek bir bakıma mâzeret beyân eder ve semâvî kitapların da aynı gerçekleri tekrarladığını hatırlatır: Kur'ân-ı Kerîm evvelki Kütüb-i Semâviyye'dekini/İlâhî Kitaplar'dakini tekrar eder, yâni Kur'ân'ın haber verdiği şeylerden birçokları Tevrat'ta da İncil'de de vardır. Çünkü bunlar da o kitaplardakinin aynıdır. Hepsi aynı deryânın suyundan dolmuş kaplardır. Hazret-i Âdem zamanından bu yana Hakk'ın kelâmı hep aynıdır, ayrı değildir. [22] Sultan Veled, bir şeyi bin çeşit ibâre ile tekrar edip, sözlerini pek çok kere tekrarlamakla, iyiyi takrîr, fenâyı tavsîf ediyorsa da, bunun sebebi varlığın tek oluşu, yâni Allah'tan başka şeyin olmayışıdır: Söylediği de dinlediği de aynı şeydir. Ayrıca, tekrarın mutlak mânâda bıktırıcı olması da gerekmez. Nitekim gece ile gündüz tekrar edip durmakta, ama gönül yine de bunlardan hoşlanmakta, Hak'tan durmadan bunların devâmını ricâ etmektedir. Üstelik bu tekrarlar, lafız itibariyledir. Fakat mânâ birdir; o değişmez ve aynı kalır. Kur'ân-ı Kerîm baştan başa tekrar eden va'd ve vaîdlerle/uyarılarla doludur. Yakının ve uzağın vasıflarını anlatır. Cennetten ve cehennemden haber verir. Rahmeti ve zahmeti anlatır. Her sûresinde, cennete kim girecek, cehenneme kim girecek, tekrar eder. Allah Taâlâ, mü'minler ders alsınlar diye Kur'ân'ın her sahifesinde bunları anlatır. Çünkü gerçekleşen budur. Hak Taâlâ onu söyler, onu şerh ve beyân eder. Merdân-ı Hudâ'nın/ehlullahın şiirleri de böyledir. Onlar canın tenden ayrı olmaması gibi Hak'tan ayrı değildirler. Her ne kadar onlar beyân itibâriyle mükerrer iseler de bu, Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbuna uygundur ve kendi şiirleri de bu hükümden hâriç değildir. [23]

Yine başka bir yerde, tekrarlarından dolayı eziklik hissettiğini ve tekrarın faydasını îzâh gereğini duyduğunu görürsünüz: Sözleri gerçi mükerrerdir ama bu, te'kid için olduğundan faydalıdır. Çünkü "insanda" unutmak özelliği yaygındır. Bu hükümden ancak Hakk'a tâlib olan "şâhid" yâni velî, müstesnâdır; zîrâ o "insan" olma boyutlarının ötesine geçmiştir: O ölmüş, "ayn-ı Hakk" (Hakk'ın özü ve hakîkati,) olmuştur. [24] Sultan Veled'in bu minval üzere olan özürlerine bu iki örnek yeter sanırız.

I.C.3. Coşkusu

Sultan Veled ve Maârif'i adlı çalışmamızda, Sultan Veled'in temkinli ve coşkusunu gizleyen sûfîlerden olduğunu ifâde etmiştik. *İntihânâme*'deki Sultan

---

[21] *İntihânâme* (1376), 103, be. 2188-97 / (Tercüme), 73, be. 1965-74.
[22] *İntihânâme* (1376), 160, be. 3441-6 / (Tercüme), 115-6, be. 3228-33.
[23] *İntihânâme* (1376), 228, be. 5037-51 / (Tercüme), 170, be. 4826-39.
[24] *İntihânâme* (1376), 206, be. 4544-46 / (Tercüme), 152, 4332-4.

Veled ise tamâmen başka bir hâlet-i rûhîyededir: Karşımızda coşkun, cezbe ve veleh hâlinde fütûrsuz bir Sultan Veled vardır.

İntihânâme'yi ne için yazdığını açıkladığı beyitlerde içinde bulunduğu coşkuyu görmemek mümkün değildir: Sultan Veled, ilk iki mesnevîsinde mâneviyâta ilişkin "birçok yüksek sırlar" söyledikten sonra, "biraz da derûnumu dinleyeyim" diyerek uzlete çekilmiştir. Dışardan "durgun su" gibi göründüğünü söyleyen Sultan Veled, iç âleminde akıl ve ruh bahçelerinde şırıl şırıl akmakta ve buradan dinlediği öğütlerle zaman geçirmekte olduğunu ve canını Cânân'a (Allah'a) daldırmış olarak zevk ü safâ içinde bu şırıltıları dinlemeğe devam ettiğini şu beyitlerle belirtmektedir:

Ondan sonra "Biraz da derûnumu dinleyeyim" diyerek uzlete çekildim.

Zâhiren durgun görünen âb-ı beyânım/anlatım suyum, akıl ve ruh bahçelerinde güzel güzel akıyordu.

Canın bu öğütlerini dinlemek bana kâfi geliyordu. "Dinleyen varsa bir ses yeter" demişler.

Taleb husûsunda bâkî mülkü tercîh ederek o sükûtumdan pek çok zevk alıyordum.

O nihâyetsiz deryâya dalarak kendimden geçmiş, Cânân'da cânımı ifnâ etmiştim ki… [25]

İşte tam bu sıralarda, Hak'tan: "Sen benimsin, ben de seninim. Senin canın benimdir. Ben de senin canınım. Bil ki bu âlî makam senindir. Fakat bir maslahattan dolayı şimdi gidemezsin" nidâsı erişir:

ناگهان الهام حق اندر رسيد گوش هوش من نداي آن شنيد
كه توي آم من و من آن تو جان تو آن من و من جان تو
دان كه ملک توست اين عالي مقام ليک بهر مصلحت بيرون حرام

(Ansızın Hakk'ın ilhâmı erişti. Aklımın kulağı o nidâyı işitti. Diyordu ki:

Sen benimsin, ben de seninim. Senin canın benimdir. Ben de senin canınım.

Bil ki bu âlî makam senindir. Fakat bir maslahat için gidiş dışıdır (henüz gitme vakti gelmemiştir.) [26]

Sultan Veled'in ruh kulağı bunu işitince, başsız ayaksız Hak tarafına doğru koşar. Rûhundan fışkıran hikmet pınarları, tâliblerine doğru ırmak gibi akar ve bu akıntıyı bir yere toplamak için bu üçüncü mesnevîyi yazmaya başlar. Sultan Veled'in şu beyitleri, sözleri bunu beyân etmektedir:

گوش جانم امر حق را چون شنيد بي سر و بي پا سوي خلقان دويد
چشمه حكمت ز جانم بر زيان گشت سوي طالبان جو روان
كردم اندر دفتر ثالث شروع بارم افتاد از چنان وصلت رجوع

(Cân kulağım Hakk'ın bu emrini işitince başsız, ayaksız Halk cânibine koştu.

Rûhumdan nebe'ân eden/fışkıran hikmet pınarı dilimin üzerinden tâliblerden tarafa ırmak gibi aktı.

Üçüncü deftere (kitâba) başladım. Bana vuslattan yine rücû' vâki' oldu.) [27]

---

[25] *İntihânâme* (1376), 8, be. 73-77 / (Tercüme), 75, 1996-2000 (bu beyitler, haddizâtında, Farsça baskısında olduğu gibi kitâbın başlangıcında bir yerde olmalıyken, tercümede bir karışıklık olmuş görünmektedir).

[26] *İntihânâme* (1376), 8, be. 78-80 / (Tercüme), 75, 2000-2002.

[27] *İntihânâme* (1376), 8, be. 84-86 / (Tercüme), 3, be. 39-41 (ilk beyitteki سوي خلقان Eroğlu tarafından "Hak cânibine" olarak tercüme edilmiştir. İmlâ hatası mı nüsha farklılığımı bilemiyoruz. Ayrıca buradaki beyitler yanlışlıkla ilk sayfalara kaymış görünmektedir. Asıl yeri, *İntihânâme*'nin neden yazıldığını açıklayan Otuz birinci başlık, yâni, Hak'tan gelen bir ilhâmdan ve bu ilhâm sonucu bu *Mesnevî*'nin yazıldığından bahseden 2004 ve 2005. beyitler arasıdır. Aslında otuz birinci başlıkta anlatılanlar da, Farsça baskısında olduğu gibi kitâbın başlangıcında bir yerde olmalıydı).

O kadar coşkuludur ki susmak istemekte ama susamamaktadır: "Nasıl susayım ki?! Mâdemki hikmet suyu ile doluyum tabiî ki onu sızdıracağım" diye haklılığını göstermeye çalışmaktadır: Vücûdu içinde sadef gibi nâdir bir incisi olan susamaz. Hikmet suyu ile dolu olan, elbette o suyu sızdırır. Küpte ne dolu ise o alınır. Tencerede ne yemek varsa o yenir. Firâk/ayrılık hâli, göz yaşlarında, visâl/kavuşma hâli de yüzdeki sevinç hâlinde görülür. Her iki hâlin de dışa vuran belirtileri vardır. Bu belirtiler, o hallerin mevcûd olduğunu haber verir. Kendisi de şevkle dolu olduğu için, kaçınılmaz olarak onu söyleyecektir:

چونکه پرم ازین سودا و شوق زین بگیم دایم اندر تحت و فوق
غیر این چیزي ندارم درون غیر این از من نمي آید برون
چون توانم که نگویم من ازین چون درون رنجم بود کارم حنین

(Mâdemki ben bu sevdâ ve şevkle doluyum, altta ve üstte/ her yerde ve mütemâdiyen/devamlı olarak bunları söylerim.

Derûnumda bundan başka bir şey olmadığından benden, bundan başka bir şey sudûr edemez.

Bunu söylememek elimden gelmez. Çünkü bu derde mübtelâyım, işim inlemektir.)[28]

Kalbindeki sırları açmak için şöyle sabırsızlanmaktadır:

Kalbimde meknûn/gizli olan muhabbet dolayısıyla esrârı dâima beyân etmek emelindeyim!

İsterim ki bence âşikâr olan bu sır, benimle beraber olanlarca da bilinsin.

Bu maksada olan hırsım, bana güçten güç olan bu işi kolay gösteriyor.

Tâ ki rûhu ibâreye getireyim. Nûh'un rûhunu şerh edeyim [?-mütercim]

Her ne kadar o sır gözle görülemezse de, o inciyi ibâre ile delen olmadıysa da…[29]

mısraları o halini anlatmaktadır.

I.C.4. Mânevî Halleri

Sultan Veled, her ne kadar babasından veya diğer velîlerden alıntılarda bulunmuşsa da söylediklerinin sâdece birer nakil değil, bizzat kendisinin yaşadığı haller sonucu kalbinden diline akan sözler olduğunu şöyle belirtir:

گفت ما مصدوقه حال آمده است حال مخض است ارچه در قال آمده است

(Bizim sözlerimiz hâlimize uygundur. Kāl görünürse de hâl-i mahzdır).[30]

Zâten onun gâyesi, anlatmak istediklerini hâl ile anlatmaktır:

از وراي گفت بخشم فهمشان تا نهانها گردد ایشانرا عیان

(Onlara sözün verâsından fehm bahşedeyim/hâl ile anlatayım. Tâ ki onlara gizli şeyler iyân olsun).[31]

Diğer bir yerde, dilinden dökülenlerin, yaşadığı haller olduğunu, zîrâ sözlerin, hâlin işâretleri olduğunu ve konuşulan ne olursa olsun, sözlerin hâli yansıttığını vurgular: Bir kimsenin ağzında misk olsa, sarımsaktan bahsetse de sözlerinde misk kokar. Bilâkis, ağzında sarımsak bulunsa, anberden dem vursa da ağzından sarımsak kokusu gelir. Onun sözleri ise görünüşte etkili değilse de, hâli o huzûrda melîh ve makbûldür:

---

[28] *İntihânâme* (1376), 239-40, be. 5301-10.
[29] *İntihânâme* (1376), 116-7, be. 2459-74 / (Tercüme), 82-3, be. 2245-60.
[30] *İntihânâme* (1376), 315, be. 7014/ (Tercüme),241, be. 6836.
[31] *İntihânâme* (1376), 270, be. 5994 / (Tercüme),s . 204, be. 5783

Bizim sözlerimiz zâhiren fasîh değilse de, hâlimiz o huzûrda melîh ve makbûldür.

Halkta koku almak hissi oldukça, sâhib-i dillerin sözlerinden pekâla koku sezerler.

Çünkü sözleri, gördüklerini haber vermekte, söylediği sırlar halka can bağışlamakta, yolunu şaşıranlara, müntehâ tarafına yol göstermektedir.[32]

İntihânâme'den önceki mesnevîlerinde söyledikleri de "Hak'tan mülhem olduğu şeylerdir:

چون دو دفتر از بيان معنوي نظم كردم نام شان شد مثنوي

گفته در وي هرچه آن بد گفتني از معاني و ز اسرار سني

(Mânevî beyândan iki defter nazm edince, adları *Mesnevî* oldu. Orada, bana söylenmiş olan maâni ve yüce esrâr söylendi).[33]

Öyleyse, mânevî tecrübelerinden bahsettiği tek eseri *İntihânâme* değildir; zîrâ o yaşamadığı halleri anlatmaktan kaçınmakta, belki de bunu bir sûfîye yakıştıramamaktadır. Haddizâtında bir sûfînin yazdıklarının diğer müelliflerden farkı da budur. Çünkü tasavvuf hâl ilmidir. Hâl, bir şeyi ifâde etmenin ve kolayca anlaşılabilir hâle getirmenin en iyi yoludur. Hâl, mânânın mazmûnudur. Sultan Veled: "Onlara (halka) sözün verâsından fehm bahşedeyim (hâl ile anlatayım). Tâ ki onlara gizli şeyler iyân olsun"[34] derken de bunu kastetmektedir.

I.D. *İntihânâme*'nin Kaynakları

Bilindiği üzere *İntihânâme*, *İbtidânâme*'deki gibi Mevlevîlik târihi ile ilgili bilgiler vermez. O, nazmen yazılmış bir öğüt kitâbıdır. Bu sebeple onun kaynakları arasında başta Kur'ân ve hadislerin gelmesi, şaşırtıcı gelmemelidir. O, sözlerini dâima âyet ve hadîslerle güçlendirir.

Sultan Veled'e göre, "Velîlerin şiiri Kur'ân'ın tefsîridir. Zîrâ Kur'ân'ın mazmûnu, iyileri medh/övmek, kötüleri zemm/yermektir. İyilerin cezâsı cennet, kötülerinki cehennemdir. Kur'ân, evvelînden âhirine kadar bu mânâları beyân eder. Velîlerin şiiri O'nun şerhidir. Diğer şâirlerin şiirleri ise böyle değildir" diyen Sultan Veled, Kur'ân-ı Kerîm'in şâirler hakkında buyurduğu: "Şâirlere ise haddi aşan azgınlar uyar. Görmez misin ki onlar her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar ve yapmadıkları şeyleri söylerler" (eş-Şuarâ' 26/224-226) âyetine telmîhte bulunur bir şekilde, şöyle devam eder: "Onlar dünyâ adamlarını medhederler. Şiirleri, dünya adamlarının her biri hakkında mübâlağalı yalanlarla doludur. Bir şeyi yüz bin kat büyütürler. Yalanı, mübâlağayı ne kadar artırırlarsa, şiirleri de o nisbette güzel olur. "أطيب الشعر أكذبها: Şiirlerin en güzeli, en yalan olanıdır" sözü onlarca takarrur etmiş bir esâstır. Fakat evliyânın şiirleri böyle değildir. Çünkü onlar âhirete ve âhiret ahvâline dâir ne söylerlerse söylesinler yüzde birini bile söyleyemezler. Binâenaleyh âhirete ve âhiret ahvâline dâir söyledikleri şiirler, haber verdiklerinin bin mislidir. Bu iki türlü şiir, sûrette halka benzer: Halkın bâzıları enbiyâ, evliyâ ve mü'minler, bâzıları da âsîler, kâfirler ve dinsizlerdir. Her ne kadar görünen cisim itibârıyle hepsi insan ise ve eşit görünürlerse de hakîkatte eşit değildirler. Şu halde evliyânın

[32] *İntihânâme* (1376), 290, be. 6465-67, 6471-72 / (Tercüme), 221, be. 6289-92, 6296-97.
[33] *İntihânâme* (1376), 8, be. 71-2.
[34] *İntihânâme* (1376), 270, be. 5994 / (Tercüme),s . 204, be. 5783.

şiirleriyle şuarânın/şâirlerin şiirlerini bu sûretle tefrîk etmek/ayırmak lâzımdır. ”[35] Bütün bunlardan da anlaşılacağı üzere, Sultan Veled’in gâyesi “şiir” eğildir. Bunun için o: “Bizim nazmımıza kāl/söz yüzünden bakmayın. Kāli/sözü bırakın da onun hâl deryâsına geçin” der. [36]

Sultan Veled’in *İntihânâme*'sinde kullandığı hadîsler arasında, kitabın halk için yazılmış olmasından dolayı, en dikkat çekeni: “Nâsa/insanlara akılları derecesine göre söyleyiniz”[37] hadîsidir. Kitabında bu hadîsi düstûr edinmiştir: “Gerek halvette cemâat huzûrunda (اندر خلا و در ملا) benim sizlere söylemiş olduğum sözler de tamamıyla sizin anlayabileceğiniz derecededir”[38]

Sultan Veled, *İntihânâme*'de âyetler ve hadîsler yanında ve ilk dönem sûfîlerinin sözlerini de mebzûl bir şekilde kullanır. Özellikle, Mevlevîlikte büyük yeri olan Hakîm Senâî (v. 526/1131), Ferîdüddîn Attâr (v. 587/1191), Dedesi Bahâaddîn Veled (v. 628/1231), Şems-i Tebrîzî (v. 645/1247) ve babası Mevlânâ’dan alıntılara sıkça rastlanır. Bunları örneklerle gösterecek olursak:

I.D.1. Senâî’ye (v. 526/1131) atıflara örnekler:

Sultan Veled, Senâî’ye çok önem verir; zîrâ babası Mevlânâ’nın etkisi altında kaldığı sufi şâirlerden birisidir; onu anlamak isteyen Senâî ve Attâr’ı okumalıdır. Nitekim babasının:

جاني كه رو اين سو كند با بايزد او خو كند
يا در سنائ رو كند يا بو دهد عطار را

(Yüzünü bu semte çeviren can,
Bâyezid’in huyuyla huylanır.
Yâhud Senâî‘ye meyl eder.
Yâhud, Attâr’a koku verir [yâni onlar gibi olur])

buyurduğunu nakleder. [39]Sultan Veled’in Senâî’nin adını zikrederek atıfta bulunduğu yerler şunlardır:

a) “Her heves bir mâbûd gibidir. Çünkü sence hepsi de maksûddur. Murâdını o hevesten istersin. Nitekim Hâce Senâî rahimehullah buyurmuştur:
اي هواهاي تو، هوا انگيز وي خدايان تو خداي ازاد

(Ey hevâları, hevâları koparan
Ve ey Hudâ’ları, Hudâları inciten!).[40] Maksûd bir olunca, Mâbûd yüz gösterir. لا إله إلا الله ın mânâsı budur ki: Bütün maksûdları Allah’tan görsünler. Allah’tan başkasını alt bilsinler. Bu bahsin şerhinin nihâyeti gelmez. Ârife bir işâret kâfidir. ”[41]

b) “(Her şey kendi aslına rücû‘ eder/döner). Binâenaleyh saîdle şakî (Mutlu ile mutsuz, yâni cennetlikle cehennemlik) analarının karnındayken saîd ve şakî idiler. Nitekim Senâî -rahmetullahi aleyh- buyurmuşlardır:

زاتش دان حواست را هميشه هستي و مستي
ز دوزخ دان نهادن را هميشه منشاء و مبداء

---

[35] *İntihânâme* (1376), 206 / (Tercüme), 152-3 (Başlık)
[36] *İntihânâme* (1376), 289, be. 6462 / (Tercüme), 220, be. 2687.
[37] “…أمرت أن أخاطب الناس” (İnsanlara …. . hitap etmekle emrolundum) başlangıcıyla: el- Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr,* III, 378/ c. IV, 299; Ebu Nuaym el-İsfehâni, *Hılyetü’l-Evliyâ*, 10c. , Beyrut, 1405, II, 300. “ إنا معشر الأنبياء أمرنا أن نكلم الناس . . ” başlangıcıyla: İbn Hacer, *Lisânu’l-Mizân*, 7 c. , Beyrut, 1406/1986, VI, 274.
[38] Bkz. *İntihânâme* (1376), 28, be. 492-97/ (Tercüme), 11-12, be. 235-40.
[39] *İntihânâme* (1376), 10 / (Tercüme), 5.
[40] Burada Eroğlu, dipnot gibi (1) eklemiş, sayfa sonuna gelen iki satır sonra, “(1) meâli” demişse de meâlini vermemiştir. Bkz. (Tercüme), 12 (Beşinci Başlık).
[41] *İntihânâme* (1376), 30 / (Tercüme), 12 (Başlık).

پس اکنون که سوي دوزخ گرايي اين عجب نبود
که سوي کل خود باشد همیشه جنبش أجزا

(Hislerini ateşten yaratılmış bil ki mütemâdiyen/devamlı olarak gaflet içindesin. Mayanı da cehennemden alınmış bil! Binâenaleyh şimdi cehennem tarafına temâyülüne şaşmamak lâzım gelir. Çünkü cüz'lerin hareketi dâima kendi küllü/bütünü tarafınadır.)[42]

c) Külliyen yok ol ve kendinden geç ki iyilik ve kötülük hapsinden kurtulasın
Tâ ki Hudâ kendi medh ve senâsını şerîksiz olarak bizzât kendi söylesin.
Senâî de bu mânâya işâret etmiştir. Eğer (dinleyecek) kulağın varsa dinle!
هم سنايي داد ازين معني نشان گر ترا گوشي است بشنو اين بيان[43]

d) Ağacın meyvesi lezzettir, zevktir. Meyve vermeyen ağacı keserek yakarlar. Şu halde maksûd, lezzettir. Nitekim Senâi rahimehullah buyurmuştur:

مقصود ز عالم آدم آمد مقصود ز آدم آن دم آمد

(Âlemden maksûd, Âdem'dir, akıldır. Akıldan maksûd, bî-hûşluktur). [44]

I.D.2. Ferîdüddîn Attâr'a (v. 587/1191) yapılan atıflara örnek:

Sultan Veled, Attâr'ı dedesi ve babasını övdüğü gibi övmese de genelde adını açıkça zikrederek atıflarda bulunur. Meselâ dünyânın yaratılışından bahsettiği bölümde "Ferîdüddîn Attâr Hazretleri de şöyle buyuruyorlar" diyerek şu sözlerini aktarır:

چو دانستم که درياي بي پايان جنين باشد
بخارش آسمان گردد کف دريا زمين باشد
کف دريا همه کفرست و آبش جمالگي ايمان
و ليکين گوهر دريا وراي کفر و دين باشد

(Bu nihâyetsiz deryânın böyle olacağını ne bilirdim ki buhârı âsmân, köpüğü zemîn olsun. Deryânın köpüğü bütün küfürdür. Suyu, tamâmen îmândır. Fakat deryânın cevheri küfürün de îmânın da mâverâsındadır. [45]

I.D.3. Dedesi Bahâaddîn Veled'e (v. 628/1231) atıflara örneler:

Dedesi Bahâaddîn Veled,[46] Sultan Veled'in gözünde, Nûr'un nûru ve Hakk'ın sırrı idi. O Merdân-ı Hudâ'nın/ehlullahın serveri idi. Sultanlığı bu dünyada muhdes olarak verilmiş değil, ezelî idi ve takvâ ilminde misli yoktu. Her ilimde kemâle ermiş olan yüce bir zattı. Sultan Veled, onu bu vasıflarla övdükten sonra şu sözlerini aktarmaktadır:

Buyuruyorlar ki: Gam ve mihnet ve belâ içinde idim. Sînem meşakkat zulmetiyle dolmuş idi.

Hayrette kaldım! Ben nereden böyle gam ve mihnet içinde boğuldum kaldım" diye

Gam ve kederden kurtulmak için her çâreye başvururdum. Ola ki aklımı başıma toplarım da

Bu kederden kurtulurum. Bu nâhoş hâl, iyi bir hâle tebeddül eder.

---

[42] *İntihânâme* (1376), 45 / (Tercüme), 25-6 (Başlık).
[43] *İntihânâme* (1376), 50, be. 936-38 / (Tercüme), 29, be. 679-81.
[44] *İntihânâme* (1376), 240/ (Tercüme), 180 (Başlık).
[45] *İntihânâme* (1376), 106-107 / (Tercüme), 76 (32. Başlık)
[46] Bahâaddîn Veled ve görüşleri hakkında detaylı bir çalışma için bkz. Fritz Meier, *Bahā-ı Walad. Grundzüge Seiner Lebens und Seiner Mystik*, Leiden: Brill, 1988. Bu çalışma Bahâaddîn Veled'in bir sûfî değil, âlim ve "Allahî" olduğu görüşünü vurgulamaktadır.

Son çâre olarak şuna karar verdim ki âlemden gönlümü kaldırayım, kendimden geçip yok olayım. [47]

I.D.4. Şems-i Tebrîzî'ye (v. 645/1247) yapılan atıflara örnekler:

Sultan Veled'in mürşidleri/şeyhleri arasında ele aldığımız Şems, Sultan Veled'in kendi kelimeleriyle söyleyecek olursak, Mevlânâ'nın reh-nümâsıdır ve her ikisi de Hakk'ın ezelî mâşûklardandır. Hak duâlarını kabul etmiş, azâb korkusundan emîn kılmıştır. Onların Hak'tan aldıkları ders bambaşkadır. [48] Bu açıdan da Sultan Veled için, Mevlânâ'dan sonra en büyük örnektir. Hattâ bâzı araştırmacılara göre, onun tek yaptığı, Şems'in ve Babası Mevlânâ'nın sözlerini yeniden düzenleyerek ederek yazmaktır. [49]

Şems'in Mevlevîlik'teki yeri ile ilgili olarak, Bektâşî kaynaklarının en önemlisi *Vilâyetnâme*'deki şu anekdot, okuyucuların zihnini dinlendirici bir hikâye olarak verilebilir: Hacı Bektaş'ın 'can'larından iken, Mevlânâ'nın kendilerini irşâd edecek bir "can" istemesi üzerine, bu görevi Şems üstlenir ve Mevlânâ'nın yanına gelir. Orada, büyük bir havuzun kenarında bir köşk ve içinde "iki özü a'ma/kör, ve iki elleri çolak ve ayakları kötürüm olan" bir mâsûmu, yâni, eserin ilerleyen sayfalarında anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Sultân Veled'i iyileştirir. [50] Daha sonraları halkın, Şems'e tâbi olduğu için Mevlânâ'yı kâfir addedip Sultân Veled'e: "Baban kâfir oldu" diyerek onu kışkırttıkları ve bunun üzerine Sultân Veled'in eline kılıç alarak onu öldürmeye gittiği ama babasını ve ev halkından bazılarını semâ ederken görüp onlara katıldığı da hikâye edilir. [51]

Şems-i Tebrîzî, Sultan Veled'in şeyhi idi. Bunu açıkça ifâde eden rivâyetlere örnek olarak, Şems'in ikinci kez kaybolduğunda, babasının Sultân Veled'e söylediklerini verebiliriz. Onun, oğluna hitâben: "Bahâeddîn, ne uyuyorsun, kalk şeyhini ara! Yine can burnunun onun güzel kokusundan mahrum kaldığını görüyorum" [52] sözünde, Şems-i Tebrîzî'nin açıkça Sultan Veled'in "şeyhi" diye tavsîf edildiğini görmek mümkündür. Sipehsâlâr: " … En büyük oğlu Sultân Veled, onun mürîdiydi"[53] diyerek konuyla ilgili başka açık bir beyânda bulunmuştur.

Sultân Veled'in onun için beslediği derin sevgiyi, insanların bölük bölük ve her cinsin birlikte haşrolacağını anlatırken söylediği : "O gün Şemseddin'le ben eşsiz bir sûrette ve herkesten ayrı olarak haşrediliriz" sözünden de çıkarmak mümkündür. [54] Sultân Veled'in, bütün sûfîler arasında ona özel bir yer verdiğini, *Risâle-i Sipehsâlâr*'da nakledilen ve Allah âşıklarının üç derecesinden ve bu mertebelerin gizliliğinden söz ettiği anekdotta da bulmak mümkündür: Bu anekdotta Sultân Veled, Allah âşıklarını üçe ayırmış ve "en aşağı makam" diye nitelediği birinci makamı, Hallac'a (v. 309/921) ve "orta dececе" şeklinde nitelediği ikinci

---

[47] *İntihânâme* (1376), 192, be. 3193-200 / (Tercüme), 141, be. 3981-88.
[48] *İntihânâme* (1376), 215, be. 4705-18 / (Tercüme), 161, be. 4594-607.
[49] Bkz. Herevî, "Mukaddime-i Musahhih", 18.
[50] Abdükbâki Gölpınarlı (Haz.), *Vilyetnâme. Menâkıb-ı hünkâr Hacı Bektaş Veli*, İstanbul, İnkilap Kitabevi, trc. , 91-2. Aynı Yazar, *Mevlânâ Celâleddîn*, 99-100.
[51] Gölpınarlı (Haz.), *Vilyetnâme, 95-6.*
[52] Sipehsâlâr, *Risâle*, 134.
[53] Sipehsâlâr, *Risâle*, 123.
[54] Bkz. Sultân Veled, *Mesnevî-i Veledî Be Bahr-i Hafîf, Ma'rûf Be Velednâme* (buradan sonra *İbtidânâme*), haz. Celâl Hümâî, Tahran, 1355/1936, 290.

makamı, adı ve şanı hiç kimseye ulaşmayanlara, son makamı ise "server-i pâdişâhân-ı ma'şûkān" diye vasıflandırdığı Şems'e vermiştir. [55]

Bütün bunlara rağmen burada belirtmek gerekir ki aslında Sultan Veled'le Şems arasında bir meşreb farkı vardır. Bunu, meselâ, sufilerin şatahatlarına, yâni görünürde dine aykırı gibi olan sözlerine getirdikleri yorumlardan çıkarmak mümkündür. Meselâ [56]إذا تم الفقر فهو الله sözünün şerhinde Sultan Veled: "Allah'a varmak isteyen kişi, seyrini tamamlayıp tamâmen değiştiği zaman zaman تخلقوا باخلاق الله: Allah'ın huylarını huy edinin" fehvâsınca Hakk'ın ahlâkını iktisâb eder/kazanır. Artık bî-niyâz/yalvarması olmayan ve ihtiyaçtan uzak olur ki إذا تم الفقر فهو الله denilmiştir. Nasıl ki güneşin te'sîriyle la'l hâline gelen taşın, güneşe ihtiyacı kalmaz"[57] derken, Şems, *Makālât'ında* bu şekildeki yorumların küfür olduğunu, bunu söyleyenlerin Hıristiyanlardan farksız olduğunu ve asıl mânânın "Allah'ın yoluna girmiş olursun" şeklinde olması gerektiğini şu cümlelerle anlatır: Şimdi, "Fakr mertebesi tamam olan ancak Allahdır," gibi binlerce beyhûde sözlere gelelim. Yâni "Fakr tamam olunca Allah yüz gösterir, onu bulur ve görürsün," sözünde küfür yoksa, bu sözün manası o değilse, seninle Hıristiyan arasında ne fark olabilir? Nihayet Hazreti İsa, Hallâcı Mansûr'dan da Bayezid'den de ötekilerden de daha lâtif bir zat idi. Şu halde Hıristiyanı "İsa Allahdır veya Allah'ın oğludur," dediği için kınamak neden? Halbuki sen de aynı şeyi söylüyorsun. Şu halde, "Fakr tamam olunca Allah'ı bulursun" sözünün manası, "Her kimin nefsi ölürse, şeytanı da ölür; kötü huylardan temizlenerek Allaha kavuşur" sözündeki mana gibidir. Ama bu kavuşma hâşâ Allahın zatına kavuşmak değil, belki onun yoluna girmektir. Kul, Allah'ın kendisine kavuşmadığını, ancak Allah yoluna girdiğini anlar. Aksi halde Allah yolundan sapmış olur. Sonra onun nefsi de dirilir, şeytanı da! Allah yolunun nuru ile Allahın zatının ruhunu ayıramayan, daima karanlıktadır ve körleşmiştir. [58]

Hallâc hakkında da farklı görüşler dile getirirler. Dile getirilen sırlar bahsinde de genişçe ele alınacağı üzere, Sultan Veled Hallâc'ın "Ben Hakk'ım" sözünü, babası gibi yorumlayarak: "Bu söz fenâ makamında söylenmiştir ve "Ben yokum, Hakk vardır" anlamınadır"[59] ve "Mansûr-ı Hallâc'ı bî-günah olarak/günahı olmadığı halde astılar. Onun ilmi, aklı herkesinkinden ziyâde idi. Ondan Allah'lık davası nasıl hātıra gelebilirdi! أنا الحق/ ene'l-Hak nidâsı ondan değil, Allah'tan geliyordu"[60] deyip onu överken, Şems, Hallâc'ın "Acaba ben var mıyım?" diye kendi varlığından şüphesini dile getirip yakîn/kesin bilgi mertebesinde olmadığını gösterdiğini söyler [61] ve büyüklerin bu tür sözler söylemesini ayıplar; böyle sözlerle Hz. Peygamber'e (a. s.) uymaktan geri durmalarını, bunları halkın diline düşürmeleri gereksiz görür. "Bu sözleri söyleyenleri köpek bile olsa ya öldürürler ya da tövbe ettirirler" der. [62] Ona göre, Beyâzıd Bistâmî'nin (v. 261/874), "Sübhânî…" sözü de Hallâc'ın "ene'l-Hak" sözü de pervâsızcadır. [63]

---

[55] Ona göre bu üç makamın ehlinin âlemde söz ve halleri açıktır ama âşıkların bu üç mertebesi gizlidir. Kâmil ve vâsıl âşıklar, birinci mertebenin sadece isimlerini duyup görmeyi temennî etmişler, ikinci mertebeden ise kimsenin haberi bile olmamıştır. Bkz. Sipehsâlâr, *Risâle*, 124-5.
[56] "Fakirlik tamam olduğu zaman, işte o Allah'tır . "
[57] *İntihânâme* (1376), 165/ (Tercüme),120 (Başlık).
[58] *Makālât*, 54b, /(Tercüme), 159-160.
[59] *İntihânâme* (1376), 100, be. 2098-99/ (Tercüme), 70, be. 1875-6
[60] *İntihânâme* (1376), 307/ (Tercüme), 235 (Başlık).
[61] *Makālât*, 83b/(Tercüme), 224.
[62] *Makālât*, 153a/(Tercüme), 375.
[63] *Makālât*, 108a/(Tercüme), 268.

Görünen o ki Sultan Veled, Şems'den daha coşkundur ama genelde bunu saklamayı veya Cüneyd gibi sahv hâlinde olmayı becerebilmektedir. O, dinin kurallarını takip etmek hususunda da Şems'den ileridedir. Meselâ Şems'in, sonradan etrafındakilere bile yasaklasa da gibi içki içtiği[64] veya "namaz kılmıyor gibi göründüğü" zamanlar[65] olmuşken, Sultan Veled'in bu tür halleri hiç olmamıştır.

Bütün bu farklılıklara rağmen Şems, Sultan Veled'in gözünde dâima Hakk'ın dostu ve arkadaşıdır. Kimse onun makamına ulaşamamıştır. Cenâb-ı Mevlânâ'dan başka kimse onu anlayamamıştır. Onun zâtı Hakk'ın sırrının sarâyıdır. Bu sebeple vâsılların gözüne görünmemiştir. Hakk'ın gayreti/kıskançlığı, o güzelliğin önünde perde olmuştur da velîlerden pek az kimse onu görebilmiştir. Mevlânâ onu görüp anlayabilen nâdir velîlerdendi. O ve Mevlânâ, her ne kadar sûretâ ayrı iseler de mânen bir idiler. Her ikisi ezelden hem-cins idiler; Hakk'ın mâşûku ve çok özel dostları idiler. Evliyâ, emîrler iken o, Sultan-ı ferd/tek Sultan idi. Bu sözleri söyleyen Sultan Veled: "Ben bunu açıkça şerh edemem. Onun şerhi söze sığmaz. Binâenaleyh, bu kadarı kâfi görerek dudağımı kapatıyorum"[66] diyerek konuyu kapatır.

Sultan Veled'e göre Şems, mânâ pâdişâhıdır. Onun rûhunun yanında diğer rûhlar, "bedenler" gibi kalırlar. O bütün müşkil konuları halledebilir. Bütün mânâlar ondan feyzeder. Onun mânâsı yanında diğer mânâlar lafız kalır. Bu mânâları sûretten geçerek mânâyâ bakanlar anlar. Zîrâ mânâ, canın canının cânıdır. [67]

Sultan Veled'in Şems'e referansta bulunduğu yerlerden birisi, seyrin vuku bulduğu âlemle ilgilidir. Şöyle der: Bunun şerhini Şems-i Tebrîzî Hazretlerinden dinlemeli ki tensiz yüzlerce yeni can bulunabile. Bu gibi yolları hâsseten o açar. Çünkü Hak cânibine onun gibi rehber bulunmaz. Şems'in şerhine göre, O (Hüve-yi Azîm), hüvelerin Hüve'si/benliklerin Benliği'dir. O Kerem Sâhibi herkese bir hüve vermiştir. Halkın bütün bu (hüve)leri O'nun sun'udur. O'nun hüvesi iç (öz), diğerleri kabuktur. Hüve, fânî olan işler gibi değildir; Hudâ'nın nûrundan doğmuştur. O bâkîdir. Hakk'ın nazargâhı hakîkatte velîlerin cânıdır. Onların canına erişen her güzellik o can mâşûkunun birer selâmıdır. Bunun sırrı, âlîdir/çok yüksektir. Ondan kim koku alabilecek? O[nun] kuşu, Ankā semtinde uçabilir mi? Aklı olana bir işâret kâfidir. Çok söze ne ihtiyâç var?[68]

Sultan Veled, Şems'den isim vermeden alıntılarda da bulunur. Meselâ onun:

Mâdemki hikmet suyu ile doluyum, elbette o suyu sızdıracağım
Küpte ne dolu ise onu alırsın. Tencerede ne yemek varsa onu yersin. [69]

sözü, Şems'in "Çömlek içindekini sızdırır" sözünden esinlenmiştir. [70]

Yine onun:

Çünkü akıl, azdan çok anlar: Bir avuç dâneden bir anbâra intikāl eder
Candan anbâra tâlib olur. Ona erişmek üzere sa'y eder. [71]

---

[64] Şems *Makālât*'ında Erzurum'da öğretmenlik yaptığı zamanlar içki içmeden duramadığını, içmediği zamanlar felçli gibi bir titremeye tutulduğunu söylemektedir. Ama sonraları bunu hoş karşılamadığını, hattâ huzurunda içilmesini yasakladığını da söylemektedir. Ona göre içki sadece tedavi amaçlı olarak kullanılabilir (Bkz. Şems-i Tebrizî, *Makālât*, yazma, yy, ts, MMA, no. 2145, 76a, 79b/Aynı eser, Tr. M. N. Gencosman, İstanbul, 2006, (buradan sonra 'Tercüme' şeklinde kısaltılacaktır), 207-208, 215).

[65] *Makālât*'ından, birara zâhiren namazda yavaş davrandığını ve bu yüzden kendisine "bid'atçı" dendiğini öğreniyoruz. Bkz. *Makālât*, 193a, /(Tercüme), 471.

[66] *İntihânâme* (1376), 12, 135-142 / (Tercüme), 5, 92-100.

[67] *İntihânâme* (1376), 214, 4772-76 / (Tercüme), 160, 4560-64.

[68] *İntihânâme* (1376), 50, be. 942-54 / (Tercüme), 29, be. 685-97.

[69] *İntihânâme* (1376), 238, be. 5303-5304 / (Tercüme), 179, be. 5093-5094.

[70] Bkz. *Makālât*, 21b.

sözü, Şems'in: Nasıl ki buğday çuvalından alınacak bir avuç örnek, çuval içindeki binlerce buğday tanesinin niteliğini gösterir. Nihayet onların hepsi de bu cinstendir" [72]sözünü hatırlatır mâhiyettedir. *Maârif* adlı eserinde de zaman zaman Şems'in fikirlerini hatırlatan görüşler dile getirir. Meselâ çile konusundaki fikri bunlardan birisidir. O da Şems gibi, [73] çilenin bid'at/İslam'a uymayan bir âdet olduğunu savunur.[74]

Şems'in *Makālât*'ını derleyenler arasında Sultân Veled de vardır. Hatta 'derleme işi tamamen ona aittir' de denebilir. [75] Yine, Eflâkî'deki bir menkibeye göre, Şems, şehâdetinden sonra Sultân Veled'in rüyâsına girip: "Ben falan yerde uyuyorum" demiş, Sultân Veled de hemen gece yarısı bazı yârânını toplayıp oraya giderek mübarek vücudunu çıkarmış, gülsuyu ve anber ile muattar kılarak Mevlânâ'nın medresesinde, medreseyi yaptıran Emir Bedreddin Gevhertaş'ın yanına gömmüştür. Bu, herkesin vâkıf olmadığı bir sırdı. [76]

I.D.5. Babası Mevlânâ'ya (v. 672/1273) atıflara örnekler:

Sultan Veled, Sipehsâlâr'ın deyimiyle, "Hüdâvendigârın (Mevlânâ'nın) ilim ve nesil bakımından vârisi" ve takipçisidir.[77] Babasının yolunu yaşatmak için sistematize ederek Mevlevîliği te'sîs etmiştir. Eserleri onun görüşlerinin şerhi ve hattâ bazı eserleri onunkilerle karışık haldedir. Meselâ babasının *Mesnevî*'nin altıncı cildindeki yarım bırakılan şehzâde hikâyesi için bir tetimme/tamamlayıcı bölüm yazmıştır.[78]

Sultan Veled'e göre, babası Mevlânâ, üç ünlü sufinin vârisidir: Senâî, Attâr ve Şems. Bu sufilerin hepsi aynı nûrdandırlar. Mevlânâ'yı anlamak isteyen Senâî, Attâr ve Şems'i okumalıdır. Sultan Veled: "Şems-i Tebrîzî Hazretleriyle vâlidim, ceddim Mevlânâ (Kaddesenallahu bi sırrihimâ) Hazretleri, Hak Taâlâ'nın havâssu'l-havas mâşûklarındandırlar. Onlar tek zât ve tek nûr idiler. Onlar sûrette muhtelif, mânen müttehiddirler/birleşmiştirler" der ve Mevlânâ'nın şu beytini verir:

بروز وصل اگر مارا ازان دلدار بشناسي
پس ان دلبر دگر باشد, من بي دل دگر باشم

(Eğer vuslat gününde o dildârdan başka görürsen, o dilber başkadır, bî-dil olan ben başkayım. Yâni gördüğün dilber benim asıl mâşûkum değildir yoksa. İkimizi bir görecektin).[79]

Başka bir yerde Sultan Veled, babasının oruç ve namâzını anlatarak onu övmektedir: Hazret-i Mevlânâ'nın, bülûğ zamanından îtibâren dâima üç gün oruç

---

[71] *İntihânâme* (1376), 4, be. 23-24 / (Tercüme), 179, be. 23-24.
[72] *Makālât*, 52b.
[73] Bkz. *Makālât*, 95a/(Tercüme), 249.
[74] Sultân Veled, *Maârif,* Yazma, MMA, İhtisâs 5428, 276.
[75] Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn*, İstanbul, 1999, 27
[76] Eflâkî, II, 700-701/ (Tercüme –1973), II, 105 (4/111).
[77] Ferîdun bin Ahmed Sipehsâlâr, *Risâle-i Ferîdûn b. Ahmed Sipehsâlâr der ahvâl-i Mevlânâ Celâleddîn-i Mevlevî*, haz. Saîd Nefîsî, Kitâbhâne-i ve Çâphâne-i İkbâl, Tahran, 1325, 146.
[78] Bkz. Mevlânâ Celâleddin Rumî, *Mathnawī-e Ma'nawī*, mukaddime ve şerh B. Firzānfar, 1377, 1251-53; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, 6c. , ilaveli 3. baskı, İstanbul, 1990, V–VI, 790. Bu hikâyenin tamamı, Şems'in *Makālât*'ında mevcuttur. Bkz. *Makālât*, 165b vd.
[79] *İntihânâme* (1376), 10-13 (2. makālenin tümü). Eroğlu tercümesinde burada şu ziyâde vardır: Bundan maksad şudur: "Senâî'yi okuyan, Attâr'ı iyi anlar. Attâr'ı iyi mutâlaa eden, Mevlânâ'yı lâyıkıyla idrâk eder. Kur'ân-ı Kerîm-i kırāat eyleyen Cenâb-ı Mustafâ'nın feyz-i Muhammediye'sine neşve duyar. Bu, bil ki Eflâkî'de Cenâb-ı Pîr'den naklen tasrîh edilmiştir. Dileyen okusun. Şefâat. : (Tercüme), 5 (Başlık). Ancak burası müstensihin veya Eroğlu'nun notudur. Zîrâ, Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ârifîn*'i 718/1318'de bitmiştir. Zâten Sultan Veled zamanında ona bu şekilde atıf da yapılamazdı.

tutup üç gün de bir iftâr ettiğini, onu da istifrâğ ederek çıkardığını, Peygamberimizin güzel âdetleri üzere geceleri sabaha kadar namâz ve evrâd ile meşgûl olduğunu, namâz ve takvâyla hiçbir velîye nasîb olmayan bazı makamlar ve tecellîlerin, Hak tarafından ona vakit vakit eriştiğini söyledikten sonra semâ'a başlamasının Şemseddîn Tebrizî ile olduğunu, onun hizmetine girmeden evvel hiç semâ' yapmadığını, "evliyânın mâşûku ve sultanı olan" Şems ile karşılaştıkları zaman, onun fevkinde kimse bulunmadığını anlayıp âşık ve mürîd olduklarını anlatır. [80] Şems ile Mevlânâ'nın ezelden beri bir cinsten ve aynı nûrdan olduklarını, Mevlânâ'nın onun âşık ve mürîdi olarak, Peygamber'e (a. s.) âşık olan Üveys (Veysel) el-Karnî (v. 37/659) gibi ondan bir takım sırlar işitip, onların te'sîriyle kendinden geçip bayıldığını ve o andan itibaren, kalbindeki nûrun ikiyüz misli arttığını söyler. Bu sırlar öyle yüce sırlardır ki Mevlânâ'dan başka, gerek büyük, gerek küçük, gerekse nazar erbâbından hiçbir kimse onların hâlini bilememiştir.[81]

Sultan Veled, babasını zamanın kutbu görmektedir. Ona göre babası, dîn sultanlarının sultanı, kutbların kutbu/evliyânın önderlerinin önderi, yakîn erbâbının lübbüdür/hakîkati yakînen bilenlerin özüdür. Hem dîn bakımından hem de dünyevî bakımdan tek, zâhir/tasavvufî olmayan ve bâtın/tasavvufî ilimlerinde eşsizdir. Kendi zamanında, ama zamanın ötesinde ve hâricinde yaşamaktaydı, yâni zamanları ve mekânları aşmıştı. Lâ-mekânda/mekân olmayan yerde (Melekût Âleminde) evliyânın rûhlarıyla beraber bulunur, Hakk'ın kendisine va'd ettiği her şeyi peşinen alırdı; zîrâ onun sırları, "sırların sırrı", nûrları "nûrların nûru", rûhu da havâssın rûhlarının zübdesi idi. Bütün vakitlerinde Hak ile beraberdi. "Cism-i pâki, Hakk'ın elinde bir âlet idi", yâni, Hak bazı işlerini onunla gerçekleştirirdi. Hak'tan her an yeni yeni ders alırdı. Hakk'ın zâtını dâima ve bilâ-hicâb/örtüsüz olarak temâşâ eder/seyreder, cismi uyusa, rûhu uyumazdı. Zâten âlimin uykusunun, câhilin ibâdetinden iyi olmasının sebebi de uykunun onun rûhuna hâil/perde olamaması idi.[82]

O, babasının iştiyâkı bitmeyen bir âşık olduğunu düşünmektedir: Şa'n-ı İlâhî'nin nihâyetsiz olduğunu bilgisinde olan her âşık gibi dâima (musırran) talepte bulunan, suya kanmayan müsteskî/aslâ suya doymayan gibi ki susuzluğunu kandırmak için sağa sola (her tarafa) koşup duran Cenâb-ı Mevlânâ, her meramı hâsıl olduğu halde o büyük hırsı, iştiyâkı bir türlü yenilmez, coşkunluğu bir an sükûnet bulmazdı. Bütün deryâlar gözünde şebnem kadar kalırdı. Dâima ibâdeti ziyâdeleştirir, talebi, şevki günden güne artmakta devam ederdi. Onun vasfını şerh etmek mümkün bile değildir. Bu derin mes'elenin künhüne, Hayy'dan (Allah'tan) yardım olmadan erilmez. Erebilen kimse, velîlerden üstün olur ve Hak'la ilişkileri başka türlü olur. Onun yüksekliğinin iki âlemden daha üstün ve havâssın da fevkinde olduğunu görür. Onun yakınlığı bütün yakınlıklardan daha yakındır. Kimseye nasîb olmayan ona nasîb olmuştur. Onun bu yüksekliğinin nasıl olduğu, söze sığmaz; çünkü denizin oluğa sığması düşünülemez. O, bu kadar yüksek mertebesi olmasına rağmen kendi cinsinden birini görünce, ondan meded/yardım ve himmet taleb ederdi. [83]

Sultan Veled birçok konuda, babasının fikirlerini aynen tekrar etmekte ve ona referansta bulunmaktadır. Meselâ:

---

[80] *İntihânâme* (1376), 219 / (Tercüme), 162 (Başlık).
[81] *İntihânâme* (1376), 219, be. 4827-40 / (Tercüme), 162, be. 4624-29.
[82] *İntihânâme* (1376), 213-14, be. 4708-14 / (Tercüme), 158, be. 4495-504.
[83] *İntihânâme* (1376), 214, be. 4779-90/ (Tercüme), 160, 4566-78.

Suyu iç, kendini susuzluktan yakma! Hamâkattan ve teşnelikten kurtul!

Bu mânâya dâir Cenâb-ı Mevlânâ'dan da nâdir nükteler dinle!

Halka bak ki nasıl zulmette kalmışlardır. Fânî metâ' içinde nasıl fânî olmuşlardır. [84]

Diğer tasavvuf kitaplarında da bulabileceğimiz[85] bir yaratılış hikâyesini babasının naklettiğini söyleyerek verir: "Hak Taâlâ Hazretleri nihâyetsiz kudretiyle bir cevher yarattı. O cevhere tecellî etti. Cevher onun heybetiyle kendi kendine eridi, su oldu. O su, aşk-ı Hudâ ile kaynadı. Bu kaynamadan husûle gelen buhâr, semâ oldu. Köpüğü ve tortusu da zemîn oldu. Nitekim babam Hazret-i Mevlânâ kaddesallahu sırrahu'l-a'lâ buyurmuşlardır ki:

یک گوهر چو بیضي جوشید و گشت دریا

کف کردد و کف زمین شد و زدود آسمان شد

(Yumurta gibi bir cevher kaynadı, deryâ oldu, köpürdü. Köpük zemîn oldu, buhârından da âsmân yaratıldı). " [86]

Sultan Veled dervişliğin ne olduğunu da babasına referansla yapar: Bir insan ki hicâbdan kurtulur, pişer ve evliyâ silkine/yoluna dâhil olur, onun Âlem-i Melekût'ta bulunan arş, kürsî, levh, hattâ bunların fevkindeki şeyleri görmesine hayret etmemelidir. Çünkü gördüğü şeylerin hepsi Hak'tır ve dolayısı ile aynıdır. Âlemde O'nun hâricinde hiç birşey olmaz. Nitekim, Sultan Veled'in tâbiriyle "Cenâb-ı Mevlânâ kuddise sırruhu'l-muallâ efendimiz" de şöyle buyurmuşlardır:

جزؤ درویشند نیک و بد

ور نه باشد اینچنین دویش نیست

(Bütün iyi kötü dervîşin cüz'üdür. Eğer böyle olmuyorsa, o dervîş değildir). [87]

Babasından aldığı ibâreler için bâzen "bunu başkaları da söylemiştir" diyerek geçiştirmekte, bâzen hiç iş'âr etmemektedir; ama babasından aldığını anlamak zâten zor değildir. Meselâ:

1. Neyi arıyorsan sen 'o'sun:

Yakînen bil ki cins cinsi arar. Neye tâlipsen, bil ki sen osun![88]

Cân arıyorsan şüphe etme ki cânsın. Nân/Ekmek arıyorsan muhakkak bil ki nânsın.

Gerçi bu sözü başkaları da söylemiştir. Fakat hak sözün tekrarında ne mahzur var?[89]

2. Bizim *Mesnevî*'miz vahdet dükkânıdır:

"Bizim *Mesnevî*'miz de vahdet dükkânıdır. Rahmet içinde rahmet, rahmet içinde rahmettir. "[90]

3. İnsanda 72 milletin görüşleri saklıdır:

"Ey oğul! İnsanın derûnunda yetmiş iki millet (akîdeleri) gizlenmiştir. Bir zaman mü'min olur, bir zaman kâfir, bir zaman câhil, bir zaman âlim.

---

[84] *İntihânâme* (1376), 48, be. 896-9.

[85] Meselâ bkz. Ibn 'Arabī, *al-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, haz. M. Mataracı, Beyrut, 1414/1994, I, 116-17; Aynı Yazar, *et-Tedbîrâtü'l-İlâhîyye fî ıslâhi'l-memleketi'l-insaniyye*, N. S. Nyberg (ed.), *Kleinere Scriften des Ibn' Arabī*, Leiden, 1919 içinde, 103.

[86] *İntihânâme* (1376), 106 / (Tercüme), 76 (Başlık)

[87] *İntihânâme* (1376), 93 / (Tercüme), 63-4 (Başlık). Krş. Mevlânâ Celâleddîn Rumî, *Mesnevî*, Orijinalinden tıpkı basım, Konya [Âsâr-ı Atîka Müzeleri Müdiriyeti], 1345/1927, III/145a, 3670 vd. beyitler.

[88] Krş. Mevlânâ, *Mesnevî*, II/60a, 281 vd. beyitler.

[89] *İntihânâme* (1376), 160, be. 3439-41 / (Tercüme), 115-6, be. 3226-28.

[90] *İntihânâme* (1376), 278, be. 6178 / (Tercüme), 211, be. 6006. Bu beyitleri krş. Mevlânâ, *Mesnevî*, VI/287b, 1529. beyit.

(هست هفتاد و دو ملت اي پسر گشته مدفون در درون هر بشر
یک زمان مؤمن ویک لحظه گبر یک زمان جاهل و یک زمان حبر)[91]

Küfür de îmân da senin rûhundan zuhûr eder. Sana her zaman başka bir hâl mihmân olur.

Bu yetmiş iki hâl Âdem'de mevcûttur. Herkes az-çok bunlarla dolmuştur.

(هست این هفتاد دو در آدمي جماگان پراند ازین بیش و کمي)

İnsanlarda dembedem o akîdeler (rûhî haller) gamla keder gibi zuhûr eder.

Zaman olur ki bunlardan biri gâlib olur. O vakit o kimseye onun nâmı verilir (mü'min, kâfir, sâlih, gibi).

Fakat velîler bunlardan (bu televvünlerden/değişimlerden) uzaktır. Çünkü onlar Hak'la görür, Hak'la bilir.[92]

4. İnsan devr ve seyr içindedir:

"İnsan için husûle gelen her varlık, yokluktan meydana gelmiştir. İnsan evvelâ toprak idi, sonra nebâta/bitkiye dönüşerek topraklığı kalmadı (yok oldu). Eğer topraklığı kalsaydı, nebât meydana gelmezdi. Sonra buğday ve meyveler midede hazm olmasaydı, can, kuvvet ve şehvet vücûda gelmezdi. Rahimde meni yok olmasaydı (menî olarak kalsaydı), insan olmazdı. Böylece her yokluktan, evvelkinden daha iyi bir varlık hâsıl olur. İnsan rahîmde iken kan içer. Dünyâya gelince sütle gıdâlanır. Sütten kesilince türlü yemekler yemeğe başlar. İnsan hangi makam ve mertebeye erişse, yokluk yüzünden erişmiştir. Şu halde insan yokluktan niçin ürkerek kaçmalıdır? Bu hakîkati anlayan evliyâ, kendiliğinden yok oldular, insan oldular.

مقصود زعالم آدم آمد
مقصود زآدم آن دم آمد

Meâli: Âlemden maksûd Âdem'dir. Âdem'den maksûd da o demdir (vusûl ilellah/Allah'a kavuşma). "[93]

Haddi zâtında Sultan Veled'in bütün yazdıkları şu veya bu şekilde babasının fikirlerini daha didaktik bir tarzda şerhetmek veya tekrar etmek gâyesi güttüğünden her yerde babasının fikirlerine telmih veya tekrarlar bulmak mümkündür. Bu sebeple örnekleri : " Bunun şerhi uzundur. Anlayana bir harf kâfîdir" diyerek onun tarzı bir cümle ile bağlamak gerekir.

II. *İNTİHÂNÂME*'DE AVÂM

II.A. *İntihânâme*'nin Yazılış Sebebi Olarak Avâm

Avâm kelimesi, umûmen "câhil halk"a işâret eden bir terim olarak kabul edilir. Oysa sûfîlere göre, avâm, ehllullahın dışındaki bütün insanları içine alan bir terimdir. Burada dikkat edilmesi gereken çok önemli bir nokta, seyr ü sülûkten nasîbi olmayan bir kimsenin, bilginlerden de olsa, avâmdan sayıcağıdır. Sûfîlere göre "avâm"a "avâm" denmesinin sebebi, umûm ve kesretinden/çokluğundan dolayıdır. Zîrâ, kâfirin mü'mine göre kesreti olduğu gibi, âsinin itâatkâra, inkâr

---

[91] Bu ikinci mısra, tercümede yer almamaktadır. Tercümede olan diğer birçok beyit de kullandığımız baskıda bulunmamaktadır.

[92] *İntihânâme* (1376), 67-8, be. 1327-33/ (Tercüme), 43, be. 1070-76. Bu beyitleri krş. Mevlânâ, *Mesnevî*, I/ 44b, 3300. beyit.

[93] *İntihânâme* (1376), 53 / (Tercüme), 32 (Başlık). Bu Başlık altındaki beyitleri krş. Mevlânâ, *Mesnevî*, I/148a, 3901-3903. beyitler.

edenin ikrâr edene göre ve sırlardan perdeli olanların vâsıla göre kesreti vardır. Bu sebeple burada birinci olarak zikredilenler ikincilere göre avâm sayılırlar. [94]

Sûfîler, ilâhî emre muhâtap olan insanları ve bunların tâbi‘ oldukları hükümlerini açıklarken genelde avâm, havâs ve havâssu'l-havas (veya ehassu'l-havas) gibi kısımlara ayırırlar. Bunlardan birincisi (avâm), seyr ü sülûkten nasîbi olmayan insanları, ikincisi sûfî yoluna girmiş ve Allah'a vuslatı arayan kişiyi, üçüncüsü ise hakîkate ereni ifâde etmek için kullanılır. [95] İbn Arabî (v. 638/1240) *et-Tedbîrât*'ta, avâmı, şehâdet/görülen âlemle özdeşleştirip havâssı ise akıl âlemi ve nefs âlemi gibi kısımlara ayırırken,[96] avâmın zâhirî/dışsal hükümlere, havâssın ise Bâtınî/içsel hükümlere bağlı olduğu[97] şeklindeki sûfî görüşlere uyar görünmektedir.

Sultan Veled ise, "Hak'tan perdeli olan"[98] herkes için avâm ve halk terimlerini müterâdif/eş anlamlı olarak kullanır. Meselâ:

(بگذر از تقلید و از ننک و ز نام راه خاصان رو مرو راه عوام)

(Taklidi bırak, münakaşayı ve isi yapmayı terk et, havâssın yoluna git, avâmın yoluna değil!)[99] beyitinde "havâss"ın karşıtı olarak "avâm" kelimesini kullanmışken, aşağıdaki beyitte "halk"kelimesini kullanır:

Bu sözler halk için söyleniyor ki terfi etsinler; câhil olanlar ilim tarafına uçsunlar

(بهر خلق است این سخن تا ره برند تا که نا دانان سوي دانش پرند)

Fakat herkeste esrâr-ı Hudâ'ya/Allah'ın sırlarına vâkıf olmak sevdâsı nerede! (…….)

O yoldan ve böyle bir seyrek vücûddan haberdâr olanlar pek azdır. Havâstan başkası o yola gidemez (کی رود آن راه جز خاص اله) . [100]

Sultan Veled, *İntihânâme*' sini ne için yazdığını değişik şekillerde ifâde eder. Meselâ esrin giriş beyitlerinde bu mesnevîsini "halkın hicâbdan kurtulması" için yazdığını şöyle açıklar:

Hak Taâlâ'nın adıyla, yine nâdir ve sır dolu nüktelerle başlıyorum.

Çünkü bizim bu sözümüz, bu va‘z ve nazmımız, halkı Hak tarafına kılavuzlar. [101]

Sultan Veled, bir sayfa sonra te'yid için maksadını tekrarlar:

پس شدم مشغول در ثالث کتاب تا رهد این خلق از بند و حجاب

(Artık üçüncü kitapla [*İntihânâme*'yle] meşgûl omaya başladım. Tâ ki halk bu setten ve bu hicâbdan/perdeden kurtulsun) [102]

O, halkı set ve hicâbdan kurtumak istemenin yanında, Hakk'ın rahmetini ve merhametini halkın anlayacağı bir üslûbda anlatmak gâyesindedir:

Fakat yine Hakk'ın rahmetini, halkın anlayabileceği bir tarzda anlatmak istedim.

---

[94] Bkz. Mustafa Râsim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü. Istılahât-ı İnsân-ı Kâmil*, haz. İhsân Kara, İstanbul, 2008, 817.

[95] Bkz. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara, 1997, 334. Tasavvufta avâm-havâss konusuna sosyolojik bir yaklaşım için bkz. Mustafa Tekin, "Aristokratik İslam ve Halk İslamı Ayrımında Mevlâna", *İSTEM*, XI (2008), 175-88.

[96] Bkz. İbn Arabî, *et-Tedbîrât*, 154.

[97] Bkz. Mustafa Râsim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü*, 817.

[98] Bkz. *İntihânâme* (1376), 290, be. 6463 / (Tercüme), 221, be. 6288.

[99] *İntihânâme* (1376), 113, be. 2385-87 / (Tercüme), 81, be. 2170-72.

[100] *İntihânâme* (1376), 240, be. 5311-15 / (Tercüme), 179-80, be. 5100-104.

[101] *İntihânâme* (1376), 4, be. 1-2/ (Tercüme), 2, be. 1-2.

[102] *İntihânâme* (1376), 8, be. 87/ (Tercüme), 3, be. 42.

Tâ ki o sözden onun râyihasın olsun duyabilsinler. Sonra da o can sofrasından nîmet yesinler.[103]

Seksen sekizinci (tercümede otuzbirinci) başlıkta konunun daha genişce îzâhından anladığımız kadarıyla, Sultan Veled, Sünnet'e uymaya gaye edinerek iki mesnevî ile kalmamış, üçüncü mesnevîsine başlamıştır. Orada tekrarladığı bu nasîhatlerinde, Hak'tan mülhem olduğu şeyler söylemiştir. Ayrıca, Allah'a giden yolun şerhiyle ilgili önceden söylenmemiş ne varsa[104] "Hakk'ın inâyetiyle bu üçüncü mesnevîde" şerh ve îzâh edilmiş, "Yüksek mevzûlara dâir" olup da lisânen ifâdesi mümkün olan her şey bi-lâ noksan/noksansız olarak beyân edilmiştir ki sâlik, yâni Allah yolunda ilerleyen can bu menzillerinden hangisini isterse, kolaylıkla o tarafa yollana, bezm-i Hudâ'dan, yâni Allah aşkının sunulduğu içki âleminden, elsiz, kadehsiz bâde içebile. Kitapta, "sûret ehli, mânevî olsun için", yâni 'görünüşe ve şekle önem verenler, mânâdan anlar hâle gelsinler' için cânlara can katan nice nükteler, remizler, gönül cezbeden birçok sırlar ifşâ ve îzâh edilmiştir ki o ilimlerle Perverdigâr'a/ Rabb'e erebile. Atâleti/tembelliği bırakıp çalışmaya başlayarak pazardaki ticâretini kârlı olarak bitire ve "cihetsiz cihete" (âhirete) doğru pervâz edebile/uçabile. Küçükler onun yaptığı işten faydalanabilirken, kendisi, büyüklerin yolunda, sür'atle yürüyebile. Zikri ve fikri dâima Hak için olarak meleklere yoldaş ola. Bütün düşünceleri ecir ve sevap kazanmak yönüne dönük ola. Hakk'ın vuslatından başka emeli bulunmaya. Ukbâ/âhiret için dünyâyı terk ede ve dünyâ sevgisini tamâmen gönlünden çıkara. Sözü ve sohbeti dâima o âleme doğru ola. İşte ancak böyle olursa herşeyi yerli yerine koymuş olur. [105]

Sultan Veled, bu vaazlarına uyulduğu takdirde, elde edilecek karşılığın ise Allah'ın muhâfızlığını/koruyuculuğunu kazanmak, muhabbet şarâbıyla mest olmak ve hattâ sâkinin de şarâbın da kadehinde tek bir şey olduğunu, yâni "Varlığın Birliğini" görmek olduğunu söyler: Bu vaazları dinleyen halkın korku ve mihneti emniyete dönüşür. Nerde olursa olsun emniyet içinde bulunur. Her yerde koruyucusu Hudâ olur. Şevk ve muhabbet şarâbıyla daima mest olur. Bu ve bunun yüzlerce misline mazhar olur. Sâkî de, kadeh de, şarâb da, zâhir de bâtın da her şey o olur; ondan başka bir şey kalmaz. Âlemin özü, onun vücûdu olur. Herkesin emeli ondan hâsıl olur. [106] Çünkü o, artık insan-ı kâmil/kemâle ermiş insan olmuştur.

Zâten Sultan Veled'in kendisinin de şu beyitlerde açıkça belirttiği üzere, bu *Mesnevî*, Kur'ân-ı Kerîm gibi içinde tekrarlar bulunan bir öğüt kitâbıdır ve halkı doğruya ulaştırmayı hedefler. Bunu, kitâbının başında şöyle belirtmektedir:

Hak Taâlâ'nın adıyla, yine nâdir ve esrârlı olan nüktelerle başlıyorum.

Çünkü bizim bu sözümüz, bu va'z ve nazmımız/şiirimiz, halkı Hak tarafına kılavuzlar/gönderir. [107]

O sözlerini halk için söylemektedir ki bilgileri artsın; câhil olanlar ilim tarafına uçsunlar. Ama herkeste esrâr-ı Hudâ'ya/Allah'ın sırlarına vâkıf olmak sevdâsı yoktur. Anlayışları çok farklıdır: Kimi hızlı, kimi yavaştır. Onun sözleri doğruya yönelten sözlerdir ki öğrenen, kendisinden de ileride olabilir:

Bizim sözümüz o fehimlere kılavuzluk eder.

---

[103] *İntihânâme* (1376), 25, be. 401-406/ (Tercüme), 9, be. 144-149.
[104] Eroğlu, bu kısmı "Tarîkatın erkânından bakiye kalmış olanlarda" şeklinde çevirmişse de bu, Mevlevîliğin erkânı olarak yorumlanabileceği için pek uygun görünmemektedir.
[105] *İntihânâme* (1376), 296-7, be. 6598-6612 / (Tercüme), 26, be. 6421-36
[106] *İntihânâme* (1376), 297, be. 6612-17 / (Tercüme), 226, be. 6437-41
[107] *İntihânâme* (1376), 4, be. 1-2/ (Tercüme), 2, be. 1-2.

Bizim telakkîlerimizle kimi bizden daha âlim olur, kimi de çocuk gibi hecede kalır.

İlim ve hikmet, insanın şânıdır. Cehl ve gaflet de hayvanların vasfıdır. [108]

Sultan Veled, kitâbının sonunda da gâyesinin halka öğüt vermek ve onların dine rağbetini artırmak olduğunu tekrarlar:

Öğütlerimin son haddi budur. Bu kadar iktifâ ettim ki bundan sonra ruh âleminde sükûta dalayım.

Bundan böyle duâ ile meşgûl olayım ki halkın dine olan rağbeti artsın

Çünkü Hak Taâlâ murâd etmedikçe, kimseden gizli âşikâr bir iş sudûr edemez. [109]

Ancak, bütün gayretine rağmen, yâni söz ne kadar çok ve mükerrer olursa olsun, merd-i Hudâ'nın sözleri, akılların, idrâklerin fevkindedir (هست بالاي عقول و فهمها). Ve ancak anlaşılabilmiş olanları gerçekten söylenmiş olur. Bunun için, Cenâb-ı Peygamber'in (a. s.) "Nâsa/insanlara akılları derecesine göre söyleyiniz"[110] hadîsinde de buyurdukları gibi insanlara akılları ölçüsünce konuşmak gerekir: Şu halde, gerek atlas olsun, gerekse palâs, elbiseyi giyecek olanın boyuna göre biçmeli, sözü dinleyecek olanın aklına ve anlayış derecesine göre söylemelidir. Bu sebeple Sultan Veled: "Gerek halvette cemâat huzûrunda (اندر خلا و در ملا) benim sizlere söylemiş olduğum sözler de tamamıyla sizin anlayabileceğiniz derecededir" der ve söylediği sözlerle dile getirilmiş olduğu sırların, daha önceki devirlerde başka ehlullah tarafından hiçbir şekilde söylenmemiş olduğunu vurgular. [111]

II.A. Avâmın Kimliği

Sultan Veled'e göre yaratılmış olan canlılar üç nev'dir: Melek, hayvan ve insan. Melekler tamâmen ulvî, hayvanlar bunun tam zıddı bir şekilde kâmilen süflî, insanlar ise yarısı ulvî yarısı süflîdir. Süflî olan yarısı, ki vücûdudur, ferşîdir (dünyevîdir). Bu, hayvanların gıdâlarıyla beslenir ve onunla kāimdir. Ulvî olan yarısı, aklî ve arşîdir (ma'nevîdir). Bu yarı, meleklerin gıdâlarıyla beslenir: Zikir gibi, fikir gibi, ilim ve basîret gibi. Âkil olan insan, vücûdun gıdâsını mütemâdiyen azaltarak canın gıdâsını artırır. Böylece melekî olan aklı kendi cinsinden kuvvet bulur. Zarûret olmadıkça uyku ve yemekle sınırlı olmaz. Zîrâ onda nefis hayvanı ne kadar zayıf düşerse, akıl meleği de o nisbette kuvvetlenir. Bu şekilde devam ettiği sürece melekiyyet gâlib, hayvaniyet mağlûb olur. Mağlûb ise yok hükmündedir. Çünkü itibâr gâlibedir. İnsanda hangi sıfat gâlib olursa ona o isim verilir.

در تو شيطاني و روحاني و رحماني موجودست
از شمار هر كه باش آن بوي روز شما

---

[108] *İntihânâme* (1376), 240, be. 5311-19 / (Tercüme), 179-80, be. 5100-109.

[109] *İntihânâme* (1376), 318, be. 7078-80 / (Tercüme), 243, be. 6900-6902.

[110] "أمرت أن أخاطب الناس..." (İnsanlara …. . hitap etmekle emrolundum) başlangıcıyla: el- Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr,* III, 378/ c. IV, 299; Ebu Nuaym el-İsfehâni, *Hılyetü'l-Evliyâ*, 10c. , Beyrut, 1405, II, 300. " إنا معشر الأنبياء أمرنا أن نكلم الناس . . " başlangıcıyla: İbn Hacer Ebu'l-Fazl el-Askalânî eş-Şâfiî, *Lisânu'l-Mizân*, 7 c. , Beyrut, 1406/1986, VI, 274.

[111] Bkz. *İntihânâme* (1376), 28, be. 492-97/ (Tercüme), 11-12, be. 235-40.

(Sende şeytânîlik, rûhânîlik ve rahmânîlik her üçü de mevcuttur. Hangisinden ma'dûd isen, kıyâmette o olursun) beytinin de belirttiği gibi,[112] bu hâli kıyâmette de hangi sınıftan olacağını belirler.

Sultan Veled, insandaki bu melekî ve hayvânî hâssaları bâzen nûr ve zulmet olarak ifâde eder. İnsanda bu nûr ve zulmetten hangisi gâlib olursa o sıfatlarla bilinir. Daha önce de belirttiği gibi, insanda zikir ve tâat gâlib olursa melekler sırasına girer. Yemek, uyumak gibi bedenî arzular ve dünyâ gâlib olursa hayvanlardan sayılır. Sevâbı ağır gelenler cennete, nefislerine esîr olanlar cehenneme girerler. فمن ثقلت موازنه فأولئک هم المفلحون. فمن خفت موازنه فأولئک الذين خسروا أنفسهم في جهنم خالدون (Mîzânda sevâbı ağır gelenler, felâh bulurlar. Hafîf gelenlerse nefislerini zarara dûçar edenlerdir ki cehennemde muhalled/dâimî kalırlar: el- A'râf 7/8). [113]

Sultan Veled, ilk mesnevîsinde, bu zulmânî ve nûrânî güçleri tanımlarken farklı motifler kullanmıştır:

Sende hem şeytan, hem Süleymân var. Yarın küfür, yarın imandır

Kurân'da: "Her ikisi de senin gönlündedir. Küfür de iman da senden baş göstermiştir, der.

Her ikisi de yağ ve ekmek gibi birbiri içindedir. Yağ, ekmeğin içine işlemiştir derken[114] şeytanı zulmetin, Hz. Süleymanı da nûrun sembolü olarak sunmaktadır.

Sultan Veled, avâm hakkında zaman zaman aşağılayıcı tabirler kullanmaktadır. Avâm, câhildir, nâkestir, yâni hiçkimsedir, hayvan gibidir. Ancak dikkat edilmesi gereken çok önemli bir nokta vardır ki o da, Sultan Veled'e göre, aşağıdaki örneklerden de çıkarılabileceği üzere, bir insanın, kendisini yaratan bir Hālık'ı olduğunun farkında olduğu ve O'nu aramayı hedeflediği sürece, avâmdan addedilemeyeceğidir. Aksi takdirde, halkın eğitimi ve bilgilendirilmesi için elinden geleni yapmaya, babasının eserlerini daha didaktik hâle getirmeye çalışan Sultan Veled'in, yapmaya çalıştığı işi de aşağı ve değersiz görmesi gerekirdi.

İntihânâme'de avâmın/halkın kimliğini açıklar mâhiyette birçok beyit vardır. Bunlardan mühimlerini şöyle sıralamak mümkündür:

a. Halk, esrâr-ı Hudâ'ya/Allah'ın sırlarını bilmeyen, Allah aşkından habersiz olanlardır. Allah'a giden yoldan haberdâr olmak, havâssın/seçkinlerin işidir. Ancak halkın da bu güzel sözleri dinleyip uygulamaya çalışarak yükselme imkânı vardır. Sultan Veled, sözlerinin bu gâyeyi taşıdığını ifâde eder ve der ki:

Bu sözler halk için söyleniyor ki terfi etsinler; câhil olanlar ilim tarafına uçsunlar.

Fakat herkeste esrâr-ı Hudâ'ya/Allah'ın sırlarına vâkıf olmak sevdâsı nerede!

Her kim aşkın bu sırlarından haberdâr olursa, o yola başsız, ayaksız gider.

O gidiş gizli ve nâdirdir; çünkü o yolun kendisi gizlidir; meydanda değil.

O yoldan ve böyle bir seyrek vücûddan haberdâr olanlar pek azdır. Havâstan başkası o

yola gidemez. [115]

b. Avâm, zâhir/sûret ehline denir. O, hakîkî mânâyı anlamaz:

---

[112] *İntihânâme* (1376), 142 / (Tercüme), 102 (Başlık). Bu sözleri krş. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, VII, 434; Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Fîhi Mâ Fîh*, haz. B. Firûzanfer, Tahrân, 1342, 77-78/trc. A. A. Konuk, haz. Selçuk Eraydın, İstanbul, 1994, 73-74.

[113] *İntihânâme* (1376), 87 / (Tercüme), 58 (Başlık)

[114] Sultan Veled, *İbtidânâme*, 319.

[115] *İntihânâme* (1376), 240, be. 5311-15 / (Tercüme), 179-80, be. 5100-104.

"Bu mesnevî'de mev'ize söylenmiştir ki ehl-i sûret mânevî olsun" [116] diyen Sultan Veled,

Hz. Peygamber'in (a. s.) kıyâmet günü ümmetine şefâatini anlatıp, cehennemden nasıl çıkarılacaklarını tavsîf ettikten sonra, bu sözlerinin yine mânâ'dan habersiz "sûret ehli", için olduğunu ve sûretten geçmedikçe mânânın anlaşılamayacağını söyler: Sözlerin sırrı sûretten geçmeyenlere açık değildir. Sultan Veled kitâbında bazı sırların şerhlerini yapmış olsa bile, onların başka türlü şerhleri olduğunu, ancak sûret ehlinin, bu mânâya yol bulamayacağını, yâni " O hareme mahrem olmayanlar"ın giremeyeceğini önemle belirtir. Sözün hulâsası, sûretten tamamiyle geçmedikçe, mânânın sırrının anlaşılamayacağıdır ki bunu da avâm yapamaz. [117]

II.C. Avâmın Özellikleri

Sultan Veled, avâm veya halk terimlerini mebzûl şekilde kullanarak bu insan sınıfının özelliklerini verir. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak ve örneklendirmek mümkündür.

a. Avâm, taklidçi ve münâkaşacıdır:

(بگذر از تقلید و از ننک و ز نام راه خاصان رو مرو راه عوام) [118]

(Taklidi bırak, münakaşayı ve nâmı/riyâyı terkeyle, havâssın yoluna git, avâmın yoluna değil!) diyen Sultan Veled, taklitçilik ve münâkaşaya düşkün olmanın havâssın değil avâmın özelliği olduğunu vurgular. Sultan Veled'e göre, içten gelerek yapılan her amel, iyidir. Çünkü o riyâ için değil, Hak katında şeref ve izzet için yapılmaktadır. Riyâ kastıyla yapılan ibâdetin o pazarda kıymeti yoktur. Âkil olan, îtikādı ve îmânı neden artıyorsa onu yapmaya çalışır.

b. Halk, câhildir ve çocuklara benzer. Hakk'a vâkıf olma sevdâsı ve aşkı yoktur. Meyli dünyâyadır ki bu onun akılsızlığından ve câhilliğinden kaynaklanır. Câhil faydasız şeylerle uğraşır. Bu hallerin hepsi de hayvanların özelliklerindendir. Zaten akılsız ve câhil olduğu için faydasız şeylerle uğraşır. Zîrâ aklı olan kimse, faydasız şeylerden fayda beklemez. O yola hâsdan/özel kullardan başkası gitmez. [119] İlim ve hikmet, insanın şânıdır. Cehl ve gaflet de hayvanların vasfıdır. [120] Zâten halkın büyük kısmı, Sultan Veled'in ifâdesiyle "hayvan gibidir". Onların cisimlerinde can yoktur. Onların cânı, rihîdir (hayvanîdır). Her ne kadar câna benzerse de "lâ şey/hiçbir şey"dir. [121]

Sultan Veled, halkı benzetmiş olduğu hayvanların özelliklerini saymaya şöyle devam eder: Hayvana samandan arpadan haber ver. Çünkü onlar yiyip yatmakla yaşarlar. İnsanların yediği nîmetlerden bir şey anlamazlar. O boğaza ve damağa samanla arpa lâyıktır. Önüne yüz türlü yemek koysanız, o yemeklerin envâından haberleri bile olmaz. Gören gözleri o yemeklere karşı kördür. Onlar bunlardan lezzet almaktan mahrûmdurlar. Bu özelliklere sâhip olun insanlar da onlardan sayılırlar. "İnsân nâtık/konuşan, düşünen hayvândır" diye tanımlanır ama Hālık'ın cemâline karşı kör ve câhil olan halk, "Her ne kadar nâtıksalar da, hayvandırlar. (خلق حیوانند اگرچه ناطقند کور و نادان از جمال خالق اند) Mânâdan uzak cansız birer sûrettirler. Va'd ve

[116] *İntihânâme* (1376), 296, be. 6603 / (Tercüme), 226, be. 6426.
[117] *İntihânâme* (1376), 257-8, be. 5727-33 / (Tercüme), 194, be. 5514-23.
[118] *İntihânâme* (1376), 113, be. 2385-87 / (Tercüme), 81, be. 2170-72.
[119] *İntihânâme* (1376), 141-2, be. 3042-47 / (Tercüme), 101, be. 2829-34.
[120] *İntihânâme* (1376), 240, be. 5311-19 / (Tercüme), 179-80, be. 5100-109.
[121] *İntihânâme* (1376), 298, be. 6639 / (Tercüme), 227, be. 6663.

va‘îdden haberleri yoktur. (صورت محض اند و از معنى بعيد بي اثر جمله از آن پند و وعيد). Hatta halk, hayvanlardan da aşağı olarak kuru ağaca benzerler. Ne yaprakları vardır ne meyveleri. Cân bahârından müstefîd olamazlar. Son bahârın feyziyle muvakkaten/geçici olarak yeşillenen otlar gibi sebâtsız, sağlamlığı olmayan bir hayâtla yaşamlarını sürdürürler. Onun yeşilliği birkaç günlük olduğundan güzelliği devâm etmez. Kışın gelmesiyle kurur ve mahvolup gider. O yeşillik kırda nevâsız ve gıdâsız kalır kalır. Halkın hayâtı da alelekser/genellikle böyledir. Eceli gelince toprak altında çürür gider (زندگي خلق اغلب همچنين نيست گردند از اجل زير زمين). [122]

Bu vasıflandırmalarda dikkat edilecek bir husûs, “mü’min” olan insanların “hayvan özelliklerine sahip halkın” dışında olduğudur. Zîra, Kur’ân-ı Kerîm’in de vurguladığı üzere, bu şekilde yaşayanlar ancak kâfirlerdir ve bu halleriyle onlar, hayvanlardan da aşağıdırlar. [123]

c. Halk, velînin büyüklüğünü tanıyamaz. Çünkü pâdişâhı ancak pâdişâh tanır. Karınca Süleymân’ı bilemez ve tanıyamaz. Avâmın, velînin büyüklüğü hakkındaki ıttılâı da karıncanın Süleymân’ı anlayışı kadardır. Sultan Veled’in beyitleriyle söylemek gerekirse:

Karınca gerçi karıncayı biliyordu. Fakat karıncada o derin vukûf nerde ki!

Süleymân’ın ahvâline tamâmen vâkıf olsun. Pâdişâhı ancak pâdişâh tanır.

Halkın, velînin büyüklüğü hakkındaki ıttılâı da böyledir (karıncanın vukûfu kadardır).

Onların evliyâyı anlayışını, karıncanın Süleymân’ı anlayışı kadar bil![124]

d. Avâm, ince ve mevzûları anlama devletine sâhip değildir; aklı nâkıstır. Gerçi *İntihânâme*’de halk için bir takım şeyler söylenmiş, cennet ve cehennem hakkında geniş bilgi verilmiş, kerîmlerin/iyilerin ve leîmlerin/ayıplanmışların hâli anlatılmıştır. Bunların fevkinde nice “yüksek bahislerde îrâd edilmiş”, “can deryâsının nâdir incileri delinmiş/beyân edilmiş”tir. Ama bu, daha önce hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir hayâle gelmeyen nâdir mevzû‘lar ehl-i diller içindir; onlar, bu nevâdir mânevî gıdâları elsiz ve ağızsız olarak nîmetlerden yesinler diyedir. Zühal semâsına İsâ’dan başkası çıkamayacağı gibi avâm da böyle devlete müyesser olamaz. [125] Aklı nâkıs olanlar, dünyâyı bâkî sanırlar. Zîrâ onlar ezel sırlarını ve keşfi anlayamazlar. Onların, iyi veya kötü her şey hakkındaki düşünceleri nâkıstır. Gözlerinde cehâlet perdesi vardır. Çünkü onlar mel’ûndur/lânetlenmiştir:"كل ناقص ملعون" (Her nâkıs, yâni eksik olan, mel‘ûndur). Mel’ûn, kelime olarak “uzak” mânâsına gelir. Uzaklık da körlük mefhûmunu anlatır. Bu nâkıslar, âkillerin ilim ve keşflerine el ulaştıramazlar. (ناقصان را دسترس نبود بدان در علوم و كشفهاي عاقلان).[126]

Âkillere/Akıl sahiplerine bir işâret yeterken, aklı nâkıs olana veya olmayana uzun şerh de fayda etmez. Bu sebeple Sultan Veled sözü hiçbir zaman fazla uzatmaz ve şöyle der:

Tendeki can gibi Hak da herkesle beraberdir; görünmediği, görünmek istemediğindendir.

---

[122] *İntihânâme* (1376), 210, be. 4613-24/ (Tercüme), 155, be. 4400-11.
[123] Bkz. el-A’râf 71/9; el-Furkān 25/44.
[124] *İntihânâme* (1376), 295, be. 6561-64/ (Tercüme), 225, be. 6386-89.
[125] *İntihânâme* (1376), 296, be. 6580-85/ (Tercüme), 225, be. 6404-409 .
[126] *İntihânâme* (1376), 212, be. 4653- 58/ (Tercüme), 157, 4441-45 (Tercümede, “âkiller” yerine, “âlimler” kelimesi vardı).

Eğer aklın varsa, bu bahis kâfi derecede îzâh edildi. Aklın yoksa nerden anlayacaksın!

Âkillere ondan bir işâret yeter. Akıl yoksa, beyânda fâide yok![127]

Bu durumda olanlar, yâni "derin bahisleri anlayamama" özelliğine sâhip olanlar da ilmî konuları dinlemeye tahammüllü değildirler; çabuk bıkarlar. *İntihânâme*'de fazla şerhe gidilmemesinin bir sebebi de budur:

Bu bahsin şerhi derin ve idrâkin fevkindedir. Bunu anlayamadığın için melâl verir,[128]

beyti bunu anlatır mahiyettedir.

e. Avâmın sözlerinde değer yoktur. Zîrâ, söyledikleri kīl ü kāldir; hâlini yansıtmaz.

Avâmın sözleri parlak da olsa kıymetsizdir. Çünkü kendilerinde o hâl olmadığından te'sîrsiz olur. Sultan Veled, buna en güzel örnek olarak da kendi sözleri ve hâlini verir.

Hak'tan perdeli olanların sözleri parlak da olsa kıymetsizdir.

Ömürlerini kīl ü kāle sarf ettikleri için ilâhî hallerden bî-behre kalmışlardır.

Bir kimsenin ağzında misk olsa, sarımsaktan bahsetse de sözlerinde misk kokar.

Bilâkis, ağzında sarımsak bulunsa, anberden dem vursa da ağzından sarımsak kokusu gelir.

Bizim sözlerimiz [ise] zâhiren fasîh değilse de, hâlimiz o huzûrda melîh ve makbûldür.[129]

f. Avâm, doğan gibi murdar/pis olan şeyleri yer:

Sultan Veled bunu bir başlıkta şöyle özetler: "Halk, lâşe yiyen doğana benzer. Çünkü doğanları, yâni sevdikleri, dünyâdır. Evliyâ ile mü'minlerse pâdişâh elinden terbiye olunmuş şâhin gibidir ki avlarını pâdişâh için avlarlar. Şüphesiz o şâhinlerin kıymeti vardır ki avlarını tâkib etmek üzere pâdişâhın bileğinden uçarlar. "[130]

g. Avâm, havâssa nisbetle, tuzağa düşmüş kuş gibidir. Tuzağa tutulmuş kuş ise havalanamaz. Havâsla avâm arasındaki fark, ihtiyar kadın ile Rüstem gibidir. İhtiyar kadın Rüstem gibi hücûm edemez. Birisi şâh, diğeri küçük bir kuş gibidir. Şâhin lokması küçük kuşun ağzına sığmaz. Eğer verirsen derhal boğazını yırtar. Âkil olan ona böyle lokmayı vermez. Bu sebeple havâssa mahsûs olan sırr (سر حاصانرا) avâma verilemez. Hak'tan mahcûb olan da hâl ve kāl sâhibi olamaz. كي چو رستم حمكه (آرد ير زال كي بود محجوب حق را حال و قال) Hâl ve kāl ancak o şâha, yâni havâssa, mahsûstur. O sırra sa'y ve cehd ile mahrem olunamaz. [131]

h. Avâm, "aslın aslını" kaybetmiş ve görünene, yâni fer'lere bağlanmıştır, her şeyin Allah olduğunu göremez. Zîrâ sağırdır, karga gibidir. Şâhın davulunun "dön" sesini duyup dönemez. O davulun sesi kargaya değil, ancak âgâh olan, yâni şâh ile ünsiyet etmiş olan doğanın kulağına girer. Fakat vahşî olan doğan o sesten, o işâretten bir şey anlamaz. Avâmın su mesâbesinde olan cânı, köpük gibi geçici ve

---

[127] *İntihânâme* (1376), 237, be. 5241-42/ (Tercüme), 177, be. 5030-32.
[128] *İntihânâme* (1376), 50, be. 935/ (Tercüme), 29, be. 678.
[129] *İntihânâme* (1376), 290, be. 6463-67 / (Tercüme), 221, be. 6288-92.
[130] *İntihânâme* (1376), 80 / (Tercüme), 52 (Başlık).
[131] *İntihânâme* (1376), 55-6, be. 1058-67/ (Tercüme), 34, be. 801-811.

sönücü olan beden kalıbını doldurmuştur da "Bir"i "iki" görmektedir. Hakîkatte ise bütün varlık birer küp gibidir. O, suya benzer. Çocuk, bâliğ, şeyh ve genç ondan dolmuştur. Harekette, sükûnda, Hudâ'dan başka bir şey yoktur. . (در حقيقت بنگري خود غير نيست جز خدا اندر سكون و سير نيست) "Bir"i "iki" görmekse, şüphesiz, şaşılıktan ileri gelir. Hak'la dolmuş olanlar nasıl "iki" görürler!? (Hak'tan olanlar "Bir'i nasıl "iki" görürler: (كي دو بيند آنكه از يزدان يكي است). [132]

Sultan Veled burada çok açık ve net bir şekilde Vahdet-i Vücûd'u/Varlığın Birliği'ni, Allah'tan başka gerçek varlık olmadığını ifâde etmekte, insanın başkasına değil kendine bakarak, nefsini tanıyarak, "sükûnda ve seyr"de Hudâ'dan başkasının olmadığını" anlamasının mümkün olduğunu belirtmektedir. Ancak bunu başarabilenler, kemâle erenlerdir ki onlar taşda, tahtada, yerde, gökte, her zerrede Allah'ın nûrunu görüp seyrederler[133] ve bütün âlemin O'nunla dolu olduğunu anlarlar.[134]

ı. Avâm, Hakk'a varamaz:

Sultan Veled "ıstina'/ictibâ" (Allah'ın seçmesi) türü bir yakınlığa ve Hakk'ı bulmaya önem veren sûfîlerdendir. Bilindiği üzere, sûfîlere göre, velîlerin rûhları kurb mahallindedir. Rûhun nûruyla nefsi süpürülür ve temizlenir. Rûhun bu temizleme özelliği, Allah'ın onu "ıstina'ı/ictibâ 'ı" yâni seçmesi sonucudur.[135] Tarîkatlarda da Allah'a ulaşmanın en kısa yolu olarak nefislerin terbiyesi için de çeşitli metodlar kullanılırdı: Devamlı ibâdet ve güzel ahlakla kurtuluşa ermeği hedef edinmiş tasavvufî eğitim metoduna tarik-i ahyâr" (hayırlıların yolu), Hakk'a ermek için riyâzeti vâsıta olarak gören tasavvufî eğitim metoduna tarik-i ebrâr"(iyilerin yolu); aşk ve vecd ile Hakk'a vasıl olmayı hedefleyen tasavvufî eğitim metoduna da tarik-i şüttâr" (âşıkların yolu) denir ki aşk, insanın kendi çabasıyla değil, Hakk'ın seçmesiyle ulaşılabilecek bir yoldur. [136]

Sultan Veled'e göre avâm, taât ve ibâdet içinde olsa dahi Hakk'a varmasına imkân yoktur. Zîrâ bunun için cezbe gereklidir; sâdece itâat ve ibâdet burada yetersiz kalır. Evin damına çıkmak için bildiğimiz merdivenden faydalanılır ama göğe çıkmak için gereken merdiven, cezbe-i Hudâ'dır (نردبان خلقان جذب خدايت) O, çalışma ve cehd ile meydana gelmez. Halkın çabası, bildiğimiz merdivenle semâya çıkmaya benzer. (جهد خلقان است همچون نردبان كي توان با آن شدن بر آسمان) Hakk'ın cezbesi ise, kullar için üns eyleyecek ibâdetten hayırlıdır. Cezbe-i Hak, tâatlerden üstündür. O fazilet, ibâdetle hâsıl olamaz. [137]

"Mü'minlerden bâzıları ibâdetlerinin çokluğu ile cennete nâil olmuşlardır" [138] dediğini hatırlarsak, Sultan Veled'in ameli küçümsemediğini ama bu amele müyesser kılanın Hak olduğunu vurgulayarak, bütün sûfîler gibi birâz Cebrî olduğunu söyleyebiliriz.

i. Halk, nefsinin esîri ve pespâyedir:

---

[132] *İntihânâme* (1376), 108, be. 2270-82/ (Tercüme), 77, be. 2056-68.
[133] Sultan Veled, *İbtidânâme*, 170-171.
[134] Sultan Veled, *İbtidânâme*, 170-171, 222.
[135] Konunun detayları için bkz. Hakîm et-Tirmizî, *Hatmü'l-Evliyâ*, ed. A. M. Ali, Beyrut,1420/1999, 68-70.
[136] Bkz. Uludağ, *Tasavvuf Terimleri*, 153.
[137] *İntihânâme* (1376), 150, be. 3222-26 / (Tercüme), 108, be. 3010-14.
[138] Bkz. *İntihânâme* (1376), 10 / (Tercüme), 4 (Başlık)

Sultan Veled, halkı, Hakk'ın değil de nefsinin ve dünyanın zebûnu olduğu için "pespâye" olarak nitelendirir. Oysa Hakk Taâlâ, kendisini tanıtmak için peygamberler ve onlarla birlikte kitaplar göndermiş, bu derdin ilâcını "Kur'ân tıbbında" ta'lîm buyurmuştur. "Şunu yap, bunu yapma" ki mizâcında sıhhat-i tâmme vücûda gelsin", buyurmuş, ama insan, inatçı kulağını bu îkâzlara karşı tıkamıştır. Böyle yapmakla da nefsine zulmü kendi etmiş ve vücûduna yarayı kendin açmıştır; başkası değil. Kur'ân-ı Kerîm'deki " . . .وما ظلمناهم". (Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulm ettiler: Hûd 11/101) âyeti de buna işâret etmektedir. Âkil/Akıllı birisi ise kendine zulmetmez. Halk bunu yapmayıp pespâyeler zümresine dâhil olmuştur. Sultan Veled'in ifâdeleri ile söylemek gerekirse:

İşte pespâye halk dâima bu haldedir. Düşman olan nefislerine mutî' ve zebūndurlar.

(اندرین کارند دائم خلق دون نفس دشمن را مطیع اند و زبون)

Kâfir nefs, onları mekriyle aldatıyor. Zeyd, Amr, herkes onun tuzağına düşüyor.

Ğulyabâni gibi olan nefsin mekrinden (مکر نفس غول) kurtulsunlar diye Cenâb-ı Hak

dünyâya ne kadar peygamberler gönderdi!

Onlar risâletlerini teblîğ ederken nefsin mekr ve hilelerini eksiksiz olarak anlattılar.

Tâ ki mel'ûn kimseyi aldatmasın, mü'minleri dinden çıkarmasın.

Hak Taâlâ bütün bu iyilikleri sana yaptı. Topraktan vücûd bahşetti. [139]

j. Halkın, şeker kamışı gibi içi boştur:

Sultan Veled'e göre halk kamışlara benzer. İçinde şeker dolu olan kamış, mü'mindir. İçi boş olan ise masiyet ve inkârla dolu olan kâfirdir ; onunla sohbet etmemelidir. Gerçi diğer kamışların dış görünüşü de şeker kamışına benzer fakat içleri boştur. Görünüşteki benzeyiş insanı aldatır. Ten nakışları câna perdedir (Canın görünmesine hâil olur). Her vücûdun hayâtı ayrı bir candandır. Canların hepsi bir değildir: Kimi âlî/yüce, kimi dûn/aşağıdır. Cânlar arasında mertebe vardır. Her birinin Hak'la olan muâmelesi başkadır. İnsan canlı bir şahıs görünce dış görünüşüne bakarak onu kâmil bir insan zanneder. Oysa Cenâb-ı Hak iyi ve kötü bizden gizli kalsın diye bu tarafa perde asmıştır. Tâ ki halk gayb sırlarını bilmesinler; hünerler de kusurlar da halktan gizli kalsın. [140]

k. Halk unutkandır:

Sultan Veled tekrarlardan hoşlanır ve bunun te'kid için olduğunu söyler. Zîrâ insan unutkandır. Ancak dikkat etmek gerekir ki buradaki "insan"dan kastı, "halk" veya "avâm"dır. Unutkanlar sırasından çıkmış ve Hakk'a tâlib olan şâhid (yâni, hakîkate şâhid olmuş ârif) değildir. Çünkü o, mevt-i irâdî/isteyerek ölüm, fenâ ile ölmüştür ve "ayn-ı Hudâ" (Hudâ'nın aynı yâni, hakîkati, O'na bitişik) olmuştur. O'ndan ayrılamaz. Hudâ'nın nûru can gibi cismine yerleşmiştir (cismini kaplamıştır). (عین آن گشتست از آن نبود جدا هست در جسمش چو جان نور خدا)[141]

13. Halk örneğe muhtaçtır:

---

[139] *İntihânâme* (1376), 110, be. 2303-14 / (Tercüme), 78-9, be. 2089-100.
[140] *İntihânâme* (1376), 202, be. 4430- 37 / (Tercüme), 149, be. 4219-25.
[141] *İntihânâme* (1376), 206, be. 4544-47 / (Tercüme), 152, 4332-35.

Avâm, hareketlerini düzeltmek için rehbere ve örneğe ihtiyaç duyar. Zîrâ avâm taklitçidir. Tam da bu sebeple, avâma rehberlik eden kimse söylediklerini önce kendi uygulamalıdır, yâni önce kendi bâtınını süslemelidir. Zîrâ, bardaktaki ne ise elbette dışına sızan da odur. Âdi kimseden pâdişâh himmeti beklenemez. Öyle ise insan önce kendi ahlakını düzeltmeli sonra iyilikten dem vurmalıdır ki halk onun sözlerinden iyilik öğrensin ve onu dinlesinler. Yâni insan kendisinde de var olan derde ilâç bulmalı, kendini ve fikrini iyileştirmelidir. Kendini tedâvi ettikten sonra halkı tedâviye başlamalıdır. Hastalara ancak o vakit şifâ verebilir. Önce kendini nefsinin elinden âzâd etmelidir. Çünkü ancak kendi can kuşu tuzaktan kurtulduktan sonra hür olabilir. Kendisini kahırdan, hapisten ve meşakkatten kurtardıktan sonra başkalarını da kurtarabilir. Onlarla meşgûl olduğu zaman, sözleri candan makbûl olur, dünyâda adâlet icrâ edebilir, herkes onun sözüyle korkudan emân bulur ve ondan sonra rehberlik elde eder. Çünkü bu cihân tuzağından kurtulmuş bulunur. Onun sebebiyle bütün dünyâ mamûr olur; gamsız meserrete/sevince garkolur. Sonra artık herkesi kendisi gibi esrâra/sırlara vâkıf etmeye başlar. Herkesi fâsıklıktan kurtarır, tâata sevkeder. Herkesi küfürden çevirip dine yönlendirir. Allah rızasından başka bir gayesi olmadan lütûf ve hilim tarafına yöneltir. Cânlar onun ilminin nûruyla dolar. Hikâyelerde ve mesellerde onun vasfı söylenir. Cân güneşi parlar, himmetiyle gönüller bostan gibi yeşerir. [142]

III. *İNTİHÂNÂME*'DE İLÂHÎ SIRLAR

III.A. Velînin Kimliği

Velî, tasavvuf terminolojisinde "araya bir günah sokmaksızın tâati devamlı olan" veya "devamlı tâati ve günahtan uzak olması husûsunda Allah'ın koruması altında olan, yâni Allah'ın bu işi kendi üzerine aldığı kimse" mânâlarına gelir. [143]

Sultan Veled'e göre, Allah yolunu taleb edenler (tâlibler), bu yolda yürüyenler (sâlikler) ve maksada erenler (vâsıllar) üç nev'dir. Bir kısmı burada, yâni dünyâda iken istediklerine eremezler; istedikleri ölümden sonra hâsıl olur. Zîrâ dünyâ ekin ekme yeridir. Dünyâda ektiklerinin mahsûlünü âhirette elbette alacaklardır. Bunun delîli: " فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره (Zerre ağırlığınca da olsa hayır işleyen mükâfâtını görür: ez-Zilzâl 99/7-8) âyet-i kerîmesidir. İkinci kısmı, bu dünyâda iken istediklerine erenlerdir. Onlar burada hayır amellerinin mükâfâtını bulurlar. Üçüncü kısım da zâten ervâh/rûhlar âleminden bu dünyâya kâmil olarak gelmişlerdir ki kendi mülk ve velâyetleri olan dünyâyı temâşa etsinler/seyretsinler, sâliklerle tâliblerin işlerini tanzîm etsinler ve onlara yardım eylesinler. Tâlib olmayanlara da isti'dâd ve kābiliyetleri derecesinde iyilikleri dokunsun. Nitekim bahar, her ağaca, her ota, bünyesine ve kābiliyetlerine göre meyve ve yaprak bahşeder. Allah Taâlâ bunları âlemlere rahmet olarak göndermektedir. [144]

Sultan Veled'e göre, velîler, peygamberler gibi, Allah kelâmının tercümanlarıdır.[145] Velâyetin aslı, Hak'tan haberdâr olmaktır ve haberdâr olan ya nebîdir yâda velîdir: "O kimseyi ki Cenâb-ı Hak kendinden haberdâr etti, o

---

[142] *İntihânâme* (1376), 271, be. 6033-47 / (Tercüme), 207, be. 5860-75.
[143] Bkz. Abdülkerîm el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, (Tahkîk: M. Zerrîk ve A. A. Baltacı), Beyrut, 1413/1993, 359.
[144] *İntihânâme* (1376), 144/ (Tercüme), 104 (Başlık).
[145] Eflâkî, *enâkibu'l-Ârifîn*, II, 818-819.

habîr/haberdâr olan herkesten mümtâz oldu, o onların cinsinden değildir. O mümtâz/seçkin şahıs, ya nebîdir veya velîdir. ”[146] Velîler, mü’minlerin vâsıllarıdır, yâni Hakk’a ermiş olanlarıdır. Zîrâ, her ne kadar da bütün mü’minler Hakk’ın dostları ise de Hakk’a vâsıl olmak açısından “Mü’minler ve tâlibler [cennetteki makamları açısından] üç nev’dir. Bir kısmı dünyâda الدنيا مزرعة الآخرة (Dünya, âhiretin tarlasıdır) [hadîsi][147] sözünün gereğince amel ve ibâdet etmek için uğraşırlar. Dünyâda her kimin ibâdeti daha ziyâde ise âhirette de onun lâyık olduğu makam yüksektir. [148]

Sultan Veled, cennetteki makamları anlatırken, sırasıyla cennet ehli, ebdâl, vâsıl olan velî (âşık), kutb tâbirleriyle konuyu îzâh eder ve bu sıraya göre cennetteki makamlarının belirlendiğini söyler. Mü’minlerden bâzıları ibâdetlerinin çokluğu ile cennete nâil olmuşlardır. Onlar Hak ile ayakta dururlar. Kendilerine mev‘ûd olan her şeyi burada peşin olarak bulmuşlar ve Hakk’ın kullarının işlerini tedbîrde/idârede kullandığı âletleri, yâni vâsıtalar olmuşlardır. Onlardan husûle gelen her şeyi Hak’tan bilmek lâzımdır. Sultan Veled bu görüşlerini pederi Mevlânâ’nın *Dîvân*’ından aldığı bir beyitle te’yîd eder:

فاني زخود و بدوست باقي اين طرفه كي نيستند و هستند

(Evliyâ-i kirâm kendilerinden fânî ve Dost [Allah] ile bâkîdirler. Şurası gariptir ki onlar hem yokturlar, hem vardırlar).[149]

Sultan Veled’in burada kullandığı metaforlarda kimyâ ilminden de yardım alarak der ki: Meselâ bir bakır parçası, kimyâ vâsıtasıyla altına dönüştüğü zaman yok olur, çünkü meydanda bakır kalmamıştır. Aynı zamanda vardır da. Çünkü altın olarak mevcûd bulunur. Evliyâyâ bundan dolayı “ebdâl” denilir. Çünkü tebeddül etmekte, yani değişmektedirler. Bunlarla olan topluluk, Hakk’ın vekilleridir. Onların makamına erenler, cennet ehlinin fevkindedir. Cennet ehli onlardan uzakta ve onlardan habersizdirler. Onlar cennet ehlinin son pâyesine yükselmişlerdir. O, Hakk’ı görme ve buluşma mertebesidir. Bu makam, son makamdır ve bunun fevkinde makam yoktur. Hallâc-ı Mansûr (v. 309/921) burada "أنا الحق‘" ”, Bâyezid Bistâmî (v. 261/874), " ليس في جبتي سوى الله" ve "سبحاني ما أعظم شأني" demişlerdir. Diğer evliyâ da bu makâmda muhtelif ibârelerle bu meâlde sözler söylemişlerdir. Ve bunların cümlesi de Hak âşıkları, hepsi de vâsıl ve kâmillerdir. [150]

Nâdir olan bu muazzam makamın fevkinde/üstünde Hak Taâlâ Hazretlerinin bir topluluğu daha vardır ki onlar, Sultan Veled’e göre “nâdirin nâdirler”idir. Bunlar Hakk’ın mâşûklarıdır/âşık olduklarıdır. Nasıl alt basamaktaki cennet ehli, vâsıl olan velîlerin (âşıkların) makâmından uzak ve mahcûb/perdeli iseler, bu kâmil vâsıllar da onların makâm ve mertebelerinden uzak ve perdelidirler. Hak Taâlâ Hazretleri gayretinden nâşî onları kimseye göstermemektedir. Nasıl ki dünyâda büyük bir pâdişâh, kendisiyle musâhib olan umerâ, vüzerâ ve nâiblerinin her birine derecelerine göre mevki verir ve her arzularını yerine getirir. Fakat bunlardan biri pâdişâhtan, mâşûkunu kendisine göstermesini ve beraber bulunmasını istese başını

---

[146] *İntihânâme* (1376), 10/ (Tercüme), 4 (Başlık).

[147] Sehâvî, *Mekāsıd*’da: “*İhyâ*’da zikredilmesine rağmen ona (bir yerde) rastlayamadım” demiş, Aliyyu’l-Kārî ise manâsının: “Sizden kim âhiret tarlasını (kazancını) istiyorsa, onun tarlasını (kazancını) artırırız” âyetine [Şurâ 42/20) dayanarak sahîh olduğunu söylemiştir. Hâkim de sahîh olduğunu söylemiştir: İsmâîl b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ’*, 2 c. , Beyrut, 1351 h. , I, 412.

[148] *İntihânâme* (1376), 144/ (Tercüme), 104 (Başlık).

[149] Beyit, Mevlânâ’nın *Dîvân-ı Kebîr*’inde geçmektedir (Bkz. I, 512; Şefik Can (haz.), *Dîvân-ı Kebîr’den Seçmeler*, İstanbul, 2000, I, 97).

[150] *İntihânâme* (1376), 10-12 / (Tercüme), 4-6.

tehlikeye sokar. Bundan anlaşılır ki Hak Taâlâ Hazretleri havâssın havâssı, yâni 'seçkinlerin seçkini' olan mâşûklarını bu kâmillere göstermekten sakınır. Çünkü bunlar da onların makam ve mertebelerinden uzaktırlar. Sultan Veled, burada babası Mevlânâ'dan delîl aramadan edemez ve şu beyitlerini bulur:

حلاج اشارت گو از حلق بدار امد
وز تندئ اسرارم حلاج زند دارم

(İşâreti söylemesi yüzünden dâra çekilen Hallâc, benim esrârıma sarâheten vâkıf olsaydı, o da beni ber-dâr ederdi). Sultan Veled, babasının başka bir yerde de:

جاني كه رو اين سو كند با بايزد او خو كند
يا در سنائ رو كند يا بو دهد عطار را

(Yüzünü bu semte çeviren can, Bâyezid'in huyuyla huylanır. Yâhud Senâî'ye meyl eder. Yâhud, Attâr'a koku verir [yâni onlar gibi olur]) buyurduğunu nakleder.[151]

Sultan Veled'e göre, yeryüzünde insanlar var oldukça, velîler de var olacaktır. Bu, "Allah'ın tecellîlerinin devamlı olması" ile ilgilidir. Yerle gök var oldukça velîler de vardır: Zîrâ âlem, bir kimsenin hayâtı için var olmuştur. Nitekim babası Mevlânâ da buyurmuşlardır:

اين قدر عقلي نداري كه بداني آخر
گر نه شاهيست پس اين باركه سلطان چيست

(Şu kadar şeyi düşünemiyorsun ki eğer pâdişâh yoksa, bu pâdişâh çadırı [da] ne oluyor?) O velîyy-i vâsıl, sûret âleminden çekilince (son velî vefat edince) ve yerine oturacak kimse de kalmayınca, gökyüzü çadırlarıyla zemîn bisâtını dürüp, büküp kaldırırlar. "[152]

Sultan Veled, tâlib kelimesini de bâzen "velî" mânâsına kullanır, bâzen de tâlibleri evliyânın dûnunda/aşağısında ve onların rehberliğinde ilerlemesi gereken mürîdler olarak olarak görür ve şöyle der:

"Tâliblerin yolu, kendinden geçmektir ki bu yol mahdûddur. Bir nihâyeti vardır. Tâlibler bu akabeyi geçtikleri zaman, mânâ âlemine ulaşırlar. Havf ve recâdan geçerek cehennem azâbından kurtulurlar. ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون (Bilin ki, Allah'ın velîleri için korku ve keder yoktur)[153] tebşîri/müjdesi bunlar hakkındadır. Tâlib bu makama erişince, buradan itibaren "Seyr fillah" başlar ki bu vuslata seyrdir. Bu seyrin nihâyeti yoktur. Bu seyrde vâsıllara rehberlik eden velî, kutbdur. "[154] Bunlar daha önce *İbtidânâme*'sinde dile getirdiği hususlardır: Kutb, bakırın altın olmuş hâlidir ve artık değişmeye ihtiyâcı kalmamıştır. O, erenlerin pâdişahıdır. Herkes onu ararken o, kendini aramakla meşguldür.[155]

Görüldüğü üzere, Sultan Veled'in terminolojisinde kutb, genel olarak sûfîlerin "mânevî derecesi büyük velî ve âlemin rûhu" tanımladığı[156] kutbdan farklı değildir. Nitekim başka bir yerde de buna yakın bir tarifle "Kutb, vâsılların rehberi"; evliyâ ise tâliblerin rehberidir. Kutb, cümlenin fevkindedir. O tarîkatin büyüklerinin büyüğüdür, der. [157] Sultan Veled, halk arasındaki "Evliyâ çoktur. Fakat velîlerin pâdişâhı olan kutb âlemde bir tanedir " şeklindeki inancın da yanlış olduğunu söyler. Ona göre, böyle söyleyenler sûrette kalmışlar (mânâya nüfûz edememişler)dir.

---

[151] *İntihânâme* (1376), 10 / (Tercüme), 5.
[152] *İntihânâme* (1376), 224/ (Tercüme), 167 (Başlık).
[153] Yûnus 10/26.
[154] *İntihânâme* (1376), 149/ (Tercüme), 107 (Başlık).
[155] Sultan Veled, *İbtidânâme*, 133.
[156] Bkz. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 461.
[157] *İntihânâme* (1376), 149, be. 3197 / (Tercüme), 107, be. 2895.

Hakîkatte ve mânâ ehillerine göre vâki‘ şudur ki: Bir zamanda dünyâda kutbların sûreti (şahsı) yüzlerce, belki binlerce taaddüd edebilir. Fakat kutbluk mânâsı bir haldir, bir nûrdur, bir rütbedir. O hâl yüz şahısta da olsa onları bir bilmek lâzımdır. Zîrâ o, yüz şahısta olan mânâ (kutbluk) bir şeydir. Şu halde sûrete bakmamalı, itibâr mânâyadır. Nitekim ayrı ayrı on bardağa saf su doldurulsa, taaddüd bardaklardadır. Suda taaddüd yoktur ki hepsi bir sudur. Binâenaleyh "kutb birdir, iki olamaz" sözünün mânâsı : "Kutbluk birdir, bir haldir, bir keyfiyettir" demektir.[158]

III.B. Velîler ve Nûrları

Sûfîlerin hemen hepsinin üzerinde durduğu ama Gazzâlî'nin (v. 505/1111) daha derli toplu olarak ele aldığı konulardan birisi, "Allah'ın yerin ve göğün nûru" (Nûr 24/35) olduğu ve başta peygamberler olmak üzere O'nun nûrunun aksettiği insanların varlığı konusudur. İlk dönem sûfîleri bile bu konuyla o kadar çok ilgilenmişlerdir ki Serrâc, *Luma*‘ında "Nûr konusunda yanılanlar" diye bir başlık koymuş ve burada "kalbinde nûr olduğunu" iddia eden ve bunların Allah'ın kendisini vasfettiği türden bir nûr olduğunu sananlardan", bu nûru da güneş ve ayın nûrlarının sıfatlarıyla vasfeden, bunun mârifet/Hak bilgisi, tevhîd/birlik ve azamet/Allah'ın büyüklüğü nûru olduğunu ve sonradan yaratılmış olmadığını iddia edenlerden bahsetmiş, oysa bunda çok yanıldıklarını, bütün nûrların sonradan yaratılmış olduğunu, Allah'ın belli bir nûru olmadığını, insanların ilminin bunu ihâta edemeyeceğini, zîrâ ilmin ve fehmin ihâta ettiği nûrun sonradan yaratılmış olduğunu söyledikten sonra, Allah'ın insanları hidâyete, tevhîd ve mârifete ileten masnû'/yapılmış nûrları olduğundan bahisle, " . . يا ايهالذين آمنوا إن تتقوا الله يجعل لكم فرقانا " (Ey îmân edenler, eğer Allah'tan gereği gibi sakınırsanır size, bir fürkān verir: Enfâl 8/29) ayetindeki "fürkān"ın insanın kalbine konulan ve doğruyu yanlıştan ayırmaya yarayan bir nûr olduğu şeklindeki tefsîrine vurgu yapmak gereğini hissetmiştir. [159]

Burada, sûfîlerin hemen hepsinin vurguladığı bir konuyu, felsefî ve eklektik bir şekilde sistematize eden işrâkîlikten kısaca bahsetmek gerekir. İşrâkîlik, İslam düşünce târihinde bilginin kaynağı olarak istidlâli (akıl yürütmeyi) temel alan rasyonalist/akılcı Meşşâî felsefeye karşı, tasavvufî tecrübe ve sezgiye/keşfe, hadse dayanan teosofik düşünce siste'mînin adıdır. Bu düşünce siste'mînin pîri/önderi Şihâbuddîn Sühreverdî el-Maktûl'un (îdâm: Halep, 587/1191), düşüncesini üzerine kurduğu konu, nûrların, Nûru'l-Envâr'dan (Nûrların Nûru'ndan) sudûru/çıkışıdır. Ve bu sudûrun bir takım ontolojik/varlıkla ilgili, epistemolojik/bilgi ile ilgili ve etik/ahlâkî sonuçları vardır ki akıl yürütmeye veya bir bilgi vâsıtasına gerek kalmadan bilginin doğrudan içe doğması (keşf ve zevk) epistemolojik sonuçlarından; aklî nûrların tecellîsi/ ortaya çıkması sonucunda varlığın ortaya çıkması, ontolojik sonuçlarından; ilâhî nûrlarla insan nefsinin aydınlanıp kemâle ermesi ise etik/ahlakî sonuçlarındandır. [160]

Sultan Veled de velîlerin özelliklerini sayarken, öncelikle konuya epistemolojik olarak yaklaşarak onların bilgilerinin Allah'ın nûrunun yansımaları olduğunu sıkça tekrar eder: Allah, Nûru'l-envâr, yâni nûrların Nûru' ve kaynağıdır. Peygamberler bu kaynaktan aldıklarını insanlara aktaranlar, onlardan bir aşağı basamakta bulunan velîler ise nûrları yansıtan nûrlu mekânlar gibidirler. Zîrâ insan

---

[158] *İntihânâme* (1376), 148/ (Tercüme), 107 (başlık).
[159] Bkz. Ebu Nasr es-Serrâc et-Tûsî, *Luma*‘ , Beyrut, 1421/2001, 382.
[160] Detaylar için bkz. Mahmut Kaya, "İşrâkiyye", *DİA* , XXIII (İstanbul, 2001), 435-8.

nûrun kaynağına ne kadar yakınsa, o kadar çok nûr sâhibi olma şansını yakalar. Sultan Veled'in kendi cümleleriyle vermek gerekirse:

"…. Bunun gibi Cüneyd, Şiblî, Bâyezid hazretleri de , böyle gizli bir merd-i Hudâ'ya tâlib idiler. Çünkü onlara tâlib olmak, hakîkatte, Allah'a tâlib olmaktır. Çünkü Hakk'ın nûru, onlarda daha ziyâde iltimâ' etmiştir/parlamıştır. Nasıl ki bir şahıs bulunduğu yerdeki güneş ışığına kanâat etmeyerek, daha nûrlu ve harâretli bir yer arar. Bu şahısın hakîkatte aradığı nûrlu ve harâretli yer değil, bizzât o nûru neşr eden güneştir. İşte merd-i Hudâ (misâlimizdeki) nûrlu mevziler mesâbesindedir. Matlûb (aranan), bizzât Bâri-i Taâlâ'dır (Allah'tır). "[161]

Sultan Veled, aynı mânâda olmak üzere, velîde Hakk'ın nûrunun bulunduğunu ama O'ndan bu nûru alabilmenin ancak bahtiyârların nasîbi olduğunu söyler: Güneşin nûru her eve, her kapıya çalar. Fakat güneşten ayrılmaz. Güneşin nûru kursundan/yörüngesinden ayrılmaz. Güneş beşere karşı perdelenmiştir. Ondan nûr alanlar mutlu olurlar. Evliyâ ile Hudâ'yı da böyle bilmelidir. Hakîkatte velîler Hakk'ın meyveleridir. Hakk'ın sırrı Hak'tan ayrılamaz. Evliyânın nûrlarına cisimleri perdedir. Göze inen perdenin göz nûruna mâni' olduğu gibi sûretler onların hakîkatleri önünde nikâb/örtü olur. Öyleyse sûretten geçip de mânâ tarafına meyletmelidir. Velînin rûhunda Hakk'ın nûru vardır. Onu görenin îmânı kuvvetli olur. O, dünyâda Hakk'ın mazharıdır/görünme ve tecellî etme yeridir. Kenz-i Mahfî/ Gizli Hazîne, yâni Allah, ondan görünür. Nûru ile körlerin gözünü açar, bu gurur dünyâsının tuzağından kurtulurlar. Onları fânî ederek bekâya erdirir, orada vuslat ve bekâya kavuşturur.[162]

Sultan Veled, burada sıradan bir insanın aklına gelebilecek" Velîler başkalarına nûr verirken kendi nûrları eksilir mi?" sorusunu cevaplar mâhiyette şöyle der: Velîler, başkalarına sır ve nûr verir ama kendi sır ve nûrları hiç eksilmez; her istedikleri gerçekleşir. O halde taaccübe/şaşırmaya mahal yoktur ki velîler bir kimseye sır ve nûr verirler, velâyet bahşederler, cehennem gibi siyah olan kalbini cennete döndürürler de güneşin nûru güneşten ayrılmadığı gibi o bahşettikleri şeyler gene kendilerinde kalır. Evliyânın "hediye"leri mesâbesinde olan sözleri kendilerinden ayrılmaz. İyi veya kötü her şeyi tasarrufları altına alabilirler. Dünyâ ve âhirette her ne isterlerse olur. Cehennem, onun emrleriyle cennetin tâ kendisi olur. Dağa "yürü" deseler yürür. Yapıp kılmak husûsunda onların elleri, Hakk'ın eli gibidir. Cenâb-ı Hak bu düzeni ezelden böyle kurmuştur. [163]

Görüldüğü üzere Sultan Veled burada, bir bakıma " Yüce Allah şöyle buyurdu: Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse, Ben ona mutlaka savaş açarım. Kulum, üzerine farz kıldığım şeylerden daha iyi bir yolla bana yaklaşamaz. Kulum, nafilelerle de bana yaklaşmaya devam eder, nihayet ben onu severim. Onu sevince de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey isterse veririm. Bana sığınırsa onu korurum. Yapmak durumunda olduğum hiçbir hususta, ölümden hoşlanmayan mü'minin ruhunu alma zamanındaki tereddüdüm kadar tereddüt göstermem ve aslında ben onu üzmekten de hoşlanmam"[164] hadîsinin şerhini yapmaktadır.

İntihânâme nûrun ontolojik/varlıkla ilgili yansımalarına da değinerek insanın nûr ve zulmetten meydana geldiğini vurgular: İnsanda bu iki sıfattan hangisi gâlib

---

[161] *İntihânâme* (1376), 36/ (Tercüme), 18 (Başlık)
[162] *İntihânâme* (1376), 133, be. 2850-63 / (Tercüme), 95-6, be. 2637-50.
[163] *İntihânâme* (1376), 147, be. 3173-9 / (Tercüme), 106, be. 2961-7.
[164] Buhârî, Rikāk, 38.

olursa o sıfatlarla bilinir. Çünkü hüküm gâlibindir (itibar galibe göredir). İnsanda zikir ve tâat gâlib olursa melekler sırasına girer. Yemek uyumak gibi şehevât, dünyâ gâlib olursa hayvanâttan ma'dûd olur. [165]

Sultan Veled, daha da ileri giderek, Hakk'a tâlib olan "şâhid" diye nitelendirdiği velînin, Hakk'ın nûrunu vücûdunda taşıdığını, zîrâ onun Hakk'ın "ayn"ı olduğunu söyler: İnsanda unutma sıfatı olduğunu söylerken girdiği bu konuyu şöyle dile getirir: "…. Çünkü insanda unutmak hâssası gâliptir "insanda" diyorum; Hakk'a tâlib olan "şâhidde" demiyorum. Çünkü o ölmüştür. Nasıl unutabilir ki o unutkanlar sırasından çıkmıştır. Ayn-ı O (hakk'ın, hakîkati) olmuştur. O'ndan ayrılamaz. Hudâ'nın nûru can gibi cismine yerleşmiştir, yâni cismini kaplamıştır. [166]

Sultan Veled, dedesi Bahâeddîn Veled'in velâyetini överken de bu gerçeğe parmak basarak onun Hakk'ın Nûr'un nûru ve saltanatının da ezelî olduğunu söyler ki bu İşrâkîlik'teki nûrların ezelî oluşu[167] husûsunu çağrıştırmaktadır:

Ceddimiz Bahâeddîn Veled ki Nûr'un nûru ve Hakk'ın gizli sırrıdır.

O merdân-ı Hudâ'nın serveri idi. Sultanlığı burada verilmiş değil; ezelîdir. [168]

Bu ve benzeri yerlerde devamlı olarak "nûr" motifini örmeye çalışan *İntihânâme* ambarından alınan bir avuç nohut mesâbesindeki bu örnekler, içerisinde bulunan diğer nohutlara işârete kâfidir sanırız.

III.C. Velîlerin Diğer Özellikleri

Tasavvuf tarihinde velîlerin özelliklerinden söz edildiği zaman akla gelen ilk isim, şüphesiz Hakîm et-Tirmizî (v. 320/932)'dir. O, *Hatmü'l-Evliyâ* adlı eserinde velîler ve nebîlerin hangi özelliklere sahip olduğuna dâir 157 soru sormuş ve ancak bu konular hakkında konuşmanın doğru olmayacağını anlatmak için de bunları cevapsız bırakmıştır. [169] Hakîm et-Tirmizî'den büyük oranda etkilenmiş olduğunu bildiğimiz İbn Arabî *Ecvibetü İbn Arabî amma seele anhu et-Tirmizî el-Hakîm* adlı eseriyle[170] bu soruların cevaplarını vermeye çalışmıştır.

Sultan Veled'in *İntihânâme*'sinde, velîlerin bâzı özelliklerine sık sık temas edilir ki bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Velîler, Hakk'tan aldıkları nûrları yansıtan nûrlu mekânlar ve Hakk'ın mazharlarıdır/ ortaya çıktığı mahallerdir:

Velîler Hakk'tan aldıkları nûrları yansıtan nûrlu mekânlar gibidirler ancak gizli olduklarından onları aramak ve onlara tâlib olmak gereklidir. Cüneyd, Şiblî, Bâyezid hazretleri de böyle gizli bir merd-i Hudâ'ya tâlibdiler, O'nu arıyorlardı. Çünkü onlara tâlib olmak, hakîkatte, Allah'a tâlib olmaktır. Çünkü Hakk'ın nûru, onlarda daha ziyâde iltimâ' etmiş, parlamıştır. Nasıl ki bir şahıs bulunduğu yerdeki güneş ışığına kanâat etmeyerek, daha nûrlu ve harâretli bir yer arar. Bu şahısın hakîkatte aradığı nûrlu ve sıcak yer değil, bizzât o nûru neşr eden güneştir. İşte merd-i Hudâ da böyle nûrlu mekânlar mesâbesindedir. Matlûb/aranan, bizzât Bâri-i Taâlâ/Allah'dır ama yol onlardan geçer. [171]

---

[165] *İntihânâme* (1376), 87 / (Tercüme), 58 (Başlık).
[166] *İntihânâme* (1376), 206, be. 4545-47/ (Tercüme), 152, be. 4332-35 .
[167] Bkz. Kaya, "İşrâkîlik, 437.
[168] *İntihânâme* (1376), 192, be. 3193-4/ (Tercüme), 141, be. 3981-2.
[169] Bkz. Tirmizî, *Hatmü'l-Evliyâ*, 14-22.
[170] Ed. A. A. es-Sâyih, Kahire, 1426/2006.
[171] *İntihânâme* (1376), 36/ (Tercüme), 18 (Başlık)

Merd-i Hudâ/ehlullah, Hudâ'nın mazharıdır, yâni tecelligâhıdır; onun eteğine yapışmalı ve ondan ayrılmamalıdır. (مظهر يزدان بود مرد خدا دامنش گير و مشو از وي جدا) Onunla oturmak Hudâ'yla oturmaktır. Bu sebeple o rehber edinilmeye lâyıktır. İnsan yüzyıl mücâhede etse bile, onun eteğine yapışmadan Hakk'a varamaz. Pîşvâsı/rehberi şeyh olan bahtiyârdır. Çünkü her kimde mukaddes güneş olursa iki âlemde de ondan ışık ve nûr alır. Gerek cemâatte gerek halvette, nefsiyle mücâhede zahmeti olmaksızın Hakk'ı bulur. Öyle bir mürşidin makbûlü olan, emeksiz ve zahmetsiz maksûduna ulaşır. Yıllarca sa'y/çalışma ve mücâhede ile meşgûl olanlardan hiç biri öyle bir hâle nâil olamaz. Cenâb-ı Hak bize peygamber lisânında " من أراد أن يجلس مع الله. . . " (Kim Allah'la oturmak isterse velîlerle otursun) buyurmuştur ki[172] dünyâda sâf sûfîlerle oturup kalkılsın (sohbet edilsin). İşte bu, gizli defîne bulmak gibidir. Öyle kâmil bir şeyh insana mürşid olursa, yüz yıl mücâhede ile elde edemediği feyzi, ondan az zamanda alır. Kendilerine böyle bir rehber bulamayan, değil bu yolla kazandığı vuslat/kavuşma, böyle bir vuslatı taleb etmeye bile yol bulamaz; çünkü Hak yolunda nigehbân/koruyucu olan, mürşiddir. O insanın yardımcısı olursa Cennet-i Adn ve Kevser'e (yâni en yüce maksatlara) tez vâsıl olunur. Orada revâç bulan ancak onun irâde ve arzusudur; o ne isterse Allah onu yapar. Nitekim bir kimse senin dostunla dost olursa, o kimse sana bî-gâne/yabancı da olsa nihâyet seninle de dost ve âşina olur. Onu da dostun gibi seversin.[173]

Sultan Veled evliyânın insanı âhirete yönelttiğini, dünyânın aksine insanı cennete götürdüğünü söyler: Çirkinlikler dünyâda açıkça ortaya çıkar. Sırlara vâkıf olan Allah Taâlâ, bunu Kur'ân'la da te'yîd etmekte, "Dünyâdan sakının; o sizi cehenneme doğru götürür",[174] buyurmaktadır. Fakat evliyâ, dünyânın tersine insanı dâima cennet tarafına kılavuzlar(ليک بهر اوليا بر عکس آن گشته رهبر هر دمي سوي جنان). Onlar dâima masnû'da/yapılmış ve yaratılmış olanda Sâni'i/Yapan Allah'ı görürler. Koşa koşa mekândan lâ-mekâna/mekân olmayana, âhirete doğru giderler (ديده صانع را از صنعش هر زمان از مکان رفته روان در لا مکان)[175] .

b. Velîler, Asl'a dönebilenlerdir:

Sultan Veled'in sıkça kullandığı bir metafora göre, mü'minler Hakk'ın ezelde terbiye olunmuş doğanlarıdır. Hepsi de o şaraptan içmiş ve mest olmuşlardır. "إهبطوا" ([Dünyâya] inin!) [176]emriyle buraya gelerek bir müddet Şâh'dan ayrı kaldılar. Kur'ân-ı Kerîm'in dâvetini safvetle dinledikleri zaman hepsi de Hak'tan tarafa yüz döndürdüler. Terbiye edilmiş doğanlar gibi o tarafa uçtular. Çünkü böyle bir dâveti sabırsızlıkla bekliyorlardı. Kulakları "إرجعي" (dön!)[177] nidâsını işitince aklı olanlar sevinçten bî-hûş oldular. Zîrâ şâhın dâvetine, şâhın doğanı gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de "إنا لله و إنا إليه راجعون" (Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz: Bakara 2/156) buyurulmuştur ki son merci' Hakk'ın yanıdır. Fer'/bir şeyin parçası, nereye giderse gitsin sonunda aslı tarafına gider. Topraktan doğan, toprağın altına

---

[172] Hadîs değildir. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde de hadîs olarak değil, "söz" olarak sunulur. Bkz. Mevlânâ, *Mesnevî*, I/24b (Başlık).

[173] *İntihânâme* (1376), 34, be. 633-646/ (Tercüme), 17, be. 376-90. Bu sözleri ilk mesnevîsinde de geçer: Bkz. *İbtidânâme*, 312-313.

[174] Burada Lokmân 31/21'e telmîhte bulunulmaktadır.

[175] *İntihânâme* (1376), 41, be. 760-1, 765-6/ (Tercüme), 22, be. 503-4, 509-10.

[176] Burada. Bakara 2/26 ve 38; Tâhâ 20/123'e telmîhte bulunulmaktadır.

[177] Burada el-Fecr 89/28) âyetine telmîh vardır.

girer. Pâk olan da pâk tarafına gider. Âkıbet, cüz'ler kendi küllerine/parçası bulundukları bütünlere doğru giderler. İyi-kötü her şey kendi aslına iltihāk eder/kavuşur. İyi bil ki candan doğan cana gider. Aslı ne ise muhakkak o olur. [178]

Kolayca anlaşılacağı üzere, Sultan Veled burada, Kur'ân-ı Kerim'deki "Ey Huzûra kavuşmuş nefis, Sen O'ndan, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön!" (el-Fecr 90/27-30 âyetine telmihte bulunmakta, mü'minlerin Rabb'lerine dönüşünü, şâhın elinden uçan doğanın tekrar geri gelmesine benzetmektedir.

Velîler, Hak deryâsının dalgalarıdır ki her biri Hakk'ın emriyle yeryüzüne halka rahmet olmak için gelmişlerdir ve yakînen bilmelidir ki yine dönüşleri Hakk'a olacaktır. Mâdemki o deryâdan gelmişlerdir, yine o deryâya giderler. O deryâda temekkün ederler/yaşarlar. Nitekim güneşin nûru her eve girer, her kapıya vurur ama güneşten ayrılmaz. Ancak göze inen perdenin göz nûruna mâni' olduğu gibi, evliyânın cisimleri de nûrlarına perdedir. Onların rûhunda Hakk'ın nûru vardır. Onu görenin îmânı kuvvetli olur. Onların nûru ile körlerin gözü açılır, bu aldanma dünyâsının tuzağından kurtulurlar. Onunla yollarında emniyetle yürürler ve ebedî hayât dünyasında otururlar. Cânlarını ve tenlerini/bedenlerini bırakarak Cânân tarafına giderler. İşleri onlarla yoluna girer ve altın gibi kıymetli olur. Onlar, herkesi gerçek hayâtla âlemle meşgûl edip bu dünyâya meyillerini keser. Onları fânî ederek bekâya erdirir, orada vuslat ve bekâya kavuşturur. [179]

Sultan Veled'in evsâfını resmettiği velî, aslında velî-i vâsıldır/Hakk'a kavuşmuş olan velîdir ve velî-i vâsıl da Hakk'ın mazharıdır: "Vâsıl olan velî Hudâ'nın mazharıdır (Hak onda zuhûr eder/görünür). Böyle bir velîye tesâdüf eden kimse hiç şüphe yok ki Hakk'ı bulur[180]

Sultan Veled aynı meâlde şunları söyler: "Hakk'ın velîsi, Hakk'ın tecelli ettiği yerdir. Her kim Hakk'ın dîdârını/yüzünü, yâni zâtını taleb ederse, velîyi intihâb etsin/seçsin. Çünkü velî [181] "موتوا قبل ان تموتوا" mantukunca, ölmeden evvel ölmüş ve aradan ikiliği kaldırarak muvahhid olmuştur. Evvel, Hudâ ile bende/kul idiler; kul kalmadı, "وحده لا شريک له" (Tek olan ve ortağı olmayan) sözünün de anlatmak istediği gibi, yalnız Hudâ kaldı. O kulun vücûdu/varlığı, ölüm ve fenâdan sonra Hakk'a âlet/vâsıta oldu. Artık ondan sudûr eden/onun yaptığı her hareket Hak'tan sudûr etmektedir. Çünkü arada kul kalmamıştır. Nitekim Hak Taâlâ Hazretleri Kelâm-ı Mecîd'inde (Kur'an'da): "وما رميت إذ رميت و لكن الله رمي" : Senden fırlayan ok, (aslında) bizim kemânımızdan/yayımızdan çıkmaktadır. Çünkü sen orada yoksun, sen sadece bir vâsıtasın [el-Enfâl 8/17]. Sen fânî olmuşsun; senin işlerini yapan benim. " [182] Ondan esrâr-ı ilâhîye/ilâhî sırlar ortaya çıktığı zaman, bütün işleri ve hareketleri Hak'tan olur. Hak, sırlarını ondan/onun vâsıtasıyla izhâr eder/açığa çıkarır (جنبشت از حق بود در کارها حق ز تو پیدا کند اسرارها). Kendi nûrunu sondan revân eder ki her ruh, ondan nûr alsın (نور خودرا از تو کرداند روان تا ز تو گردد منور هر روان). Halk, yaptıklarını ondan görür/kendisi yapıyor sanır. Halbuki Hak'tandır. Hakk'ı arayanlara dersi, Hak onun vasıtasıyla verir. Pâk vücûdu/varlığı Hudâ'nın tecelli ettiği yer olur. Hak Taâlâ Hazretleri iki âlemde ondan zuhûr eder. (جسم پاکت مظهر یزدان بود در توعالم حق ز تو پیدا شود) Her kim bu anâsır âleminde Hakk'ın

---

[178] *İntihânâme* (1376), 109, be. 2283-98 / (Tercüme), 78, be. 2069-85. Ayrıca bkz. Sultan Veled, *İbtidânâme*, 176.
[179] *İntihânâme* (1376), 133, be. 2848-63 / (Tercüme), 95-6, be. 2635-50.
[180] *İntihânâme* (1376), 34 / (Tercüme), 16.
[181] "Ölmeden evvel ölünüz". Aliyyü'l-Kārî de hadîs değil, sûfî kelâmı olduğunu söylemiştir: Aclûnî, II, 290.
[182] *İntihânâme* (1376), 66 / (Tercüme), 41 (Başlık).

mazharı olmak isterse, onun etrafında dolanır ve ondan öğrenir. Dînin sırları Hakk'ın mazharı/zuhûr ettiği yer olan velîye açılır. İster şeklî, ister fikrî olsun ona kapalı olan hiçbir şey kalmaz. [183]

Velî havâstan olduğuna göre, havâs için söylediklerini velî için söylenmiş addetmekte de bir beis yoktur. Buna göre, havâssın cânı, avâmın cânı gibi değildir. Onun iki âlemde de cânı, Hak'tır. O, Hakk'ın tecelli ettiği yer, hatta "Ayn-ı Hak" (Hakk'ın hakîkati, O'na bitişik)'tır. Artık onun görmesi, Hakk'ın görmesi gibi olur. Nitekim Cenâb-ı Hak bir kudsî hadîste: "Benimle görür, benimle işitir. Ben dostlarımdan ayrı değilim" buyurmuştur. [184] Sultan Veled'e göre bu şu demektir: "Onun hayâtı bendendir; candan değil. Ten gözü nasıl can ile görüyorsa, o gözler benden görür. Duyması, söylemesi de bendendir. Cânsız vücûd göremez, işitemez, ne uyanır, ne de uyur. Ben o merd-i güzînin cânı olunca, artık onun gözleri yolu benden görür. Vücûdunun bütün a'zâsı benimle hareket eder. Her işe benden kuvvet alarak koşar. Yaptığı ve söylediği dâima benden olur. Akşam-sabah (her zaman) benim fiillerim ondan zuhûra gelir/ortaya çıkar. Onunla yaptığın sohbet, benimle olur. Çünkü onun dilinden söyleyen benim. Eli ayağı da benimle hareket eder. Başka türlü gören husrândadır. Onu benim Zâtımın mazharı bil. Onu gören, âfillerden (fânilerden) olmaz. O, bâkî kalır/kalıcı olur. Çünkü bâkîyi ele geçirmiştir. Cân şarâbı içer. Çünkü sâkîsi/içkiyi sunan, yanındadır. "[185]

c. Velîler gizlidir:

Velî'nin diğer insanlar tarafından tanınıp tanınmayacağı öteden beri sûfîleri meşgûl etmiş sorulardan birisidir. Genel kabûle göre, velîlerin irşâdla görevli olan kısmı tanınabilirken, diğer büyük bir kısmı gizlidir. Bu konuda sıkça referans gösterilen ve hadîs olarak kabûl edilen bir rivâyet de vardır: أولياىٔ تحت قبابي لا يعرفهم غيري[186] : Evliyâm, benim gayret kubbelerim altında gizlidir. "

Sultan Veled de aynı rivâyeti kullanır ve şöyle şerh eder: Velîlerimi zamanlarında benden başka kimse bilemez. Çünkü onlar cihânda gizlidirler; benim gözümden başkası onları görmez. Öyleyse merd-i Hudâ'yı Hakk'ın sırrı bilmelidir. Her ne kadar o bu cihân halkına benzerse de, onun şekli yüz örtüsüne benzer. Kendisi o perde altında gizli hazînedir. Her fakîr o hazîneye yol bulmasın diye, ten sûreti canının yüzünde perde olmuştur. Onun canının kokusunu sûretinden almalı, yaşamak için huzûrunda ölmelidir. [187]

Sultan Veled, aynı konuyla ilgil olarak yine Hz. Peygamber'in (a. s.) yardımına baş vurur ve onun "ihvân-ı safâ"nın (temiz kardeşlerin, sûfîlerin) vuslatına olan iştiyâkını "وا شوقاه" (Vâh iştiyâkım/nasıl da özlüyorum!) nidâsıyla izhâr buyurduğunu,[188] bunun da Hakk'ın gizli velîlerinin bulunduğunu anlatmak için olduğunu söyler. [189]

Velîler, Hakk'ın sırlarıdır ve sır gizli olduğu için, herkesin evliyâyı görecek aklı ve gözü yoktur. Onu sâdece Hak ve başka bir velî yakînen bilebilir ve görebilir.

---

[183] *İntihânâme* (1376), 67, be. 1307-13/ (Tercüme), 41, be. 1012-18.
[184] Bkz. Buhârî, Rikāk, 38.
[185] *İntihânâme* (1376), 119, be. 2523-35/ (Tercüme), 84, be. 2310-22.
[186] Hadîs-i Kudsî olarak sunulan bu hadîsi hiçbir yerde bulamadık.
[187] *İntihânâme* (1376), 75, be. 1491-501 / (Tercüme), 49, 1234-44.
[188] Hadîsi hiçbir yerde bulamadık.
[189] *İntihânâme* (1376), 146, be. 3144-5 / (Tercüme), 105, be. 2931-2.

Çünki Güzîn/seçkin olana güzînden başkası cins olamaz. Melek melekle namazda, şeytan şeytanla ateşdedir. [190]

Ancak dikkat edilmesi gereken bir husûs vardır ki o da Sultan Veled'e göre, bütün bunlara rağmen velîyi tanımanın mümkün olduğudur. Böyle olmasaydı, mürşid aramak da mânâsız olurdu. Öyleyse dünyâda bir velîyullah aramalıdır. Eğer insanda temyîz/doğruyu yanlıştan ayırma kudretine mâlik/sâhip bir ruh varsa velînin kim ve nerede olduğunu bilir, bulur, halk arasında o kişiyi tanır ve seçer. Mâhir bir sarrâf gibi hâlis nakdi/parayı, kalp olanlardan tefrîk eder/ayırır. Toza, toprağa bulanarak rengi siyahlaşmış olsa da hâlis altını görünce tanır. Çünkü insan, dâima gördüğü ve tanıdığı akraba veya kendi oğlu, kendini gizlemek maksadıyla tebdîl-i kıyâfet karşısına dikilse, yine de görür görmez onu tanır ve yanına çağırıp oturtur. Derviş de yüz türlü kıyafete girse, merd-i Hak onu pekâlâ tanır. [191] Sultan Veled bunun kendisine de müyesser olduğuna: "Halk arasında o merdi pekâlâ bilir ve bizim gibi seçersin" diyerek[192] işâret etmekte, isimlerini zikretmeye gerek görmemektedir ama babası ve onun ashâbını kastettiği açıktır.

d. Evliyâ ile Zikir (Kur'ân) ve enbiyâ aynıdır: Evliyâ, ezelde Hak'la bir oldukları için onun indirdiği Zikir'in, yâni Kur'ân'ın da, insanları hidâyet için gönderdiği enbiyânın/peygamberlerin de aynısıdırlar; onlardan farkları yoktur; onlar da insanları doğru yola iletirler. Sultan Veled'e göre, Kur'ân-ı Kerim'deki إنا نحن نزلنا الذكر. . . .: Bu Zikr'i Biz indirdik…" (el_Hicr 15/9) âyetinde "Zikr"den kasıt, merdân-ı Hudâ'dır/ehlullahtır. Çünkü doğru yolu onlarla aydınlatmıştır. İyi kötü herkes, velîden işitmedikçe Kur'ân'ın lafzı Peygamber'den zâhir olmaz/ortaya çıkmaz. Velî, ser be ser/baştan başa zikir ve fikirdir. Zikirler halka ondan müncelî olur/yayılır. Öyleyse velîyi cisim değil, zikir bilmelidir. Velî ile zikri bir (şey-i vâhid bil) bilmelidir. Hâssiyet itibâriyle o, bunun; bu, onun aynıdır. Çünkü ikisinin de mâhiyeti birdir. Bir şeye yüz isim versen, senin isim verdiğin o şey iki olmaz; mânâları aynıdır. Çünkü onun zikirden başka meşgalesi yoktur. Hatta onda zikirden, fikirden başka şey yoktur. Ser â pâ/baştan ayağa zikir ve fikirdir. Zikir, bir katredir; o zikir deryâsıdır. Aklı olan bunu düşünerek anlar. [193]

e. Velî, Rasulullah'ın (a. s.) mürîdidir ve onu anlayacak tek kişidir:

Sultan Veled'e göre, Fahr-ı âlem/ālemin övünç vesilesi olan Hz. Peygamber efendimiz (a. s.), ins ve cini ıslâh ve onlara türlü ni'metler bahşetmek üzere gönderilmiştir ki ondan herkesin rûhu dirilsin, o sürü/ins ve cin topluluğu, kurtların tasallutundan kurtulsun. O buraya Hakk'ı aramak için gelmemiştir; zîrâ bu şeref ona ezelden verilmişti. O Hakk'ın sırrı, bedene kendi cemâlini ızhâr etmek için taalluk etmiştir ki mahlûklar ondan hayât bulsunlar, mesrûr ve mübârek olsunlar. Hz. Peygamber (a. s.), havâstan başkasını mürîd edinmez. Hudâ'nın tek ve müstesnâ yarattığı zâtı ancak havâs anlayabilir. O hâssu'l-havâs, ancak havâssa rehber olur. Onun vuslatı, vâsılların melcei/sığınağı olur. [194]

f. Kâinattaki bütün varlıkları anlayacak olanlar da sâdece velîlerdir:

---

[190] *İntihânâme* (1376), 15, be. 215-16.
[191] *İntihânâme* (1376), 213, be. 4699-707/ (Tercüme), 158, be. 4486-95
[192] *İntihânâme* (1376), 213, be. 4702/ (Tercüme), 158, be. 4489.
[193] *İntihânâme* (1376), 233, be. 5141-5157 / (Tercüme), 174, be. 4930-46.
[194] *İntihânâme* (1376), 146, be. 2131-37 / (Tercüme), 105, be. 2918-24.

Kâinat, yerin ve göğün bütün eczâsı, gizli veya âşikâr Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ ederler. Onların tesbîhini Hudâ'dan ve Hudâ'ya mahrem olan velîlerden başka kimse işitemez. O sırrı, o sessiz sesleri Hakk'ın nûruyla velîler işitir. Şu halde işiten yine beşer değil Hudâ'dır. Çünkü o her şeyden hattâ kendinden de kurtulmuştur. [195]

g. Velî, televvünden kurtulmuş, ebu'l-vakt olmuştur:

Velî, televvünden/hâlden hâle değişmekten kurtulmuştur. Her insan durmadan değiştiği, renkten renge, hâlden hâle girdiği halde, hattâ 72 milletin dînini nefsinde yaşadığı halde, velî hiç değişmez. Şöyle ki: Her insanın kalbinde 72 milletin akîdeleri/inançları gizlenmiştir. Herkes az-çok bunlarla dolmuştur. (هست این هفتاد دو در آدمي جماگان پراند ازین بیش و کمي). Her an değişir: Bir zaman mü'min olur, bir zaman kāfir, bir zaman câhil, bir zaman âlim (هست هفتاد و دو ملت اي پسر گشته مدفون در درون هر بشر)[196] (یک زمان مؤمن ویک لحظه گبر یک زمان جاهل و یک زمان حبر). Küfür de îmân da onun rûhundan zuhûr eder. Ona her an başka bir hâl mihmân/misafir olur. İnsanlarda dem be dem o rûhî haller gamla keder gibi zuhûr eder. Zaman olur biri, zaman olur diğer gâlib olur. Mü'minin hallerini yaşadığı an, mü'min; kâfirin hallerini yaşadığı zaman kâfir olur. Sâlih bir kulun hâlindeyken sâlih, kâfir bir kulun hâlindeyken kâfirdir. Fakat velîler bu televvünlerden kurtulmuşlardır. Çünkü onlar Hak'la görür ve Hak'la bilir. [197]

Sultan Veled'in bu sözleri bize, daha önce işâret ettiğimiz üzere babasının bu konudaki sözlerinin farklı bir ifâdesinden başka bir şey değildir. Bu sözler ayrıca, İbn Arabî'nin *Tercümânü'l-Eşvâk*' taki sözlerini hatırlatmaktadır. Hattâ sanki onları okumuş da nazîre söylemiştir. İbn Arabî'nin ilgili mısraları şöyledir:

لقد صار قلبي قابلا كل صورة
فمرعي لغزلان ودير لرهبان
وبيت لاوثان و كعبة طائف
وألواح توراة و مصحف قرآن
أدين بدين الحب أني توجهت
ركائبه فالدين ديني و ايماني

(Kalbim her sûreti alacak hâle geldi.
Onun için gâh ahular otlağıdır, gâh rahipler manastırıdır,
Gâh puthanedir, gâh tavâf edenlerin Kâ'be'sidir,
Gâh Tevrat levhalarıdır, gâh Kur'ân mushafıdır .
Benim dinim sevgi dinidir; onun kervanı nereye
Yönelirse, dinim o dindir ve îmânımdır).

İbn Arabî kendi mısralarını şerhederken, bunların zaman zaman kalbine gelen hallerle ilgili olduğunu da belirtmiştir. Şöyle ki: Kalbin, eğer sevgilileri keşişlere benzetirsen, manastır; Allah'a tapınmanın yerini beşerî arzular alırsa puthâne; ulvî duygular tarafından kuşatılınca Kâ'be olur ve Kur'ân sayfalarına dönüşür. Bu tecellîyat neticesinde İbrânî-Mûsevî bir ilim hasıl oluşacak olursa, Tevrat Levhaları hâlini alır.[198] Sultan Veled'in kastı da benzeri bir şerhten başkası değildir.

h. Velî, şâhiddir ve bu hâliyle unutmaz, zîrâ o, herşeyden ölmüş, "O" (Allah) olmuştur:

---

[195] *İntihânâme* (1376), 175-6, be. 3799-802/ (Tercüme), 128, be. 3587-91.
[196] Bu ikinci mısra, tercümede yer almamaktadır. Tercümede olan birçok beyit de kullandığımız baskıda yer almamaktadır.
[197] *İntihânâme* (1376), 67-8, be. 1327-33/ (Tercüme), 43, be. 1070-76.
[198] İbn Arabî, *Zehâiru'l-a'lâk şerhu Tercümâni'l-eşvâk*, el-Matbaatü'l-ünsiyye, Beyrut, 1312, 39–40.

Sultan Veled, neden birçok şeyi tekraren söylediğini îzâh ederken bunun te'yîd için olduğunu söyleyip şöyle devâm eder:

Çünkü İnsanda unutmak hâssası gâliptir "insanda" diyorum; Hakk'a tâlib olan "şâhidde" demiyorum.

Çünkü o ölmüştür. Nasıl unutabilir ki o unutkanlar sırasından çıkmıştır.

Ayn-ı O (Allah) olmuştur. O'ndan ayrılamaz. Hudâ'nın nûru can gibi cismine yerleşmiştir (cismini kaplamıştır). (عین آن گشتست از آن نبود جدا هست در جسمش چو جان نور خدا)[199]

ı. Velîlerin zühd anlayışları farklıdır: Bâzıları zengin bâzıları fakîrdir:

Sultan Veled'e göre, bâzı velî olur ki zâhiri itibariyle dünyâca zengindir. Mal-mülk ona zarar vermez. Bâzı velîler ise zâhirleri itibariyle fakîrdirler. Bunun velâyetin aslıyla ilgisi yoktur; zîrâ velâyet aşktır. Kul ile Hālık'ı arasında muâşakadır. Nitekim Peygamberlerin birçoğu pâdişâh idiler. Hz. Süleymân, Dâvud, Muhammed aleyhimü's-selâm gibi. Birçokları da fakir idiler. Nübüvvet ve velâyetin zenginlik ve fakirlikle alâkası yoktur. Nübüvvet ve velâyet, Hudâ-şinâslıktır, yâni Hudâ'yı tanımak, heryerde onun bir vechini görebilmektir ve dâima Hudâ ile meşgûl olmaktır. Mal-mülk, aşka ve velâyete mâni değildir. "[200] Dünyâyı terk, halkın anladığı gibi zâhiren değil, mânendir. Ehl-i dünyâ, dünyâya âşıktır. Onun üstüne titrer, onsuz yaşayamazlar. Onlara göre dünyâyı terk etmek ölümden beterdir. Hakk'ın kulluğunu yerine getirmezler. Getirseler de tam değildir. Kulluk vazifelerini yapmadıklarından dolayı kederlenmezler. Mü'minlerle tâlibler bunun aksinedir. Aşksız, ibâdetsiz geçen zamanlarında âlem başlarına zindan kesilir. Onlara bu hal ölümden beterdir. Dünyâ işlerine o kadar ehemmiyet vermezler. Varlığı ve yokluğu onlarca müsâvîdir. [201]

i. Velî, ruhbân değildir. Zîrâ velâyet mertebesine ulaşmak için evliliğin terki gerekmez. Sultan Veled'e göre, evli olup eşle meşgûl olmak nâfileyle meşgûl olmaktan daha fazîletlidir. Çünkü evlilikten dünyâda ümmetin sayısı artar; onlar da Hakk'a candan ibâdet ederler. Gerçi bunun aksi de mümkündür. O nesil tâatı terk ederek isyânla me'lûf/dost da olabilirler ama evliyâ zümresi her hâl ü kârda ibâdeti yüklenerek ihtimal ki o güzîn bendelerden olurlar. Yoksa onların isyânla dost olanlarla münâsebeti yoktur. Ve mâdemki evlenmek, dîn nazarında ibâdetten daha faydalı oldu, "daha iyi", "daha çok" gibi tabirlerle bu fark anlatılamaz. Sultan Veled'e göre zâten bu meziyetin vasfı ve anlatımı beyâna sığmaz, kelimelerle anlatılamaz. [202]

III.D.. Sözün Değeri

Söz, insanların Rablerinden gelen vahyi ve birbirlerini anlamada birinci derecede ihtiyaç duydukları önemli bir araçtır. Onsuz matlûbu anlatmak ve anlamak mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre güzel söz, kökü yerde sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemiş verir. Kötü bir söz de gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan kötü bir

---

[199] *İntihânâme* (1376), 206, be. 4544-47 / (Tercüme), 152, 4332-35.
[200] *İntihânâme* (1376), 238 / (Tercüme), 216 (Başlık).
[201] *İntihânâme* (1376), 315 / (Tercüme), 241 (Başlık).
[202] *İntihânâme* (1376), 37, be. 663-8/ (Tercüme), 19, be. 406-11.

ağaca benzer. [203] Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in kendisi de "en güzel" sözdür: "Sözü duyanlar ve en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah'ın hidâyete erdirdiği kimselerdir" (ez- Zümer 39/18) âyeti buna işâret etmektedir.

Sûfîler bâtın kadar zâhire de önem vermelerinin bir yansıması olarak, söze önem verirler. Her ne kadar önemli olan "öz" durumundaki mânâ ise de söz ve ses bu özü koruyan zarf gibidir ve bu açıdan önemi küçümsenemez. Meselâ söz söylemeyi ve dinlenmeyi sevdiğini[204], "sözden, konuşmadan yüz çevirmeyeceğini" [205] söyleyen ve dinlemek isteyeni iç âlemine dâvet eden[206] Şems-i Tebrîzî'ye göre, söz değişik şekillerde söylense de, yâni "sûretler değişik olsa da mânâ birdir. " [207] Bu sebeple "sözün en hayırlısı, az olup delâleti/mânâsı geniş olanıdır. Hz. Mustafâ'nın (a. s.) kelâmı da bundan dolayı güzeldir. " [208]

Mevlânâ, sözle ilgil olarak daha didaktik bir açıklama sunar: "Cevizlerin, kabukları içinde sesleri vardır. İçin ve yağın sesi ise nerededir? Bir âvâz tutar, kulağa lâyık değil; onun âvâzı akıl kulağında gizlidir. Eğer içe mensûb olan latîf âvâzı olmasa idi kabuğa mensûb âvâzın jağjağını kim dinler idi?" diyen Mevlânâ, cevizlerin seslerinin kabukları vâsıtasıyla çıkıp içteki yağın sessiz olduğunu ama bu içteki yağ olmasa ceviz kabuklarının çıkardığı sesin müşterisi olmayacağını söylerken tam da bu husûsa işâret etmektedir. [209]

Ancak birçok durumda "söz, söze muhtaç olan ve söz ile idrâk eden kimse içindir; sözsüz idrâk eden kişinin söze ihtiyâcı yoktur. Çünkü, gökler ve yerler idrâk eden kimse için zâten hep sözden ibârettir. Ve onlar sözden , yâni "ol" sözünden doğmuşlardır ki "كن فيكن" (ol der ve o hemen olur)[210]" bunun delîlidir. İmdi hafîf sadâ ile işiten kimsenin yanında yüksek sadâ ile hitâba hâcet var mıdır" diyen Mevlânâ[211] bu görüşte olanların tercümânı gibidir.

Sultan Veled söze genel olarak büyük değer atfetmede Kur'ân-ı Kerîm'i izlemektedir. O, hem avâm, hem de havâs için sözün büyük değeri olduğuna kāildir. Matlûbun/istenen şeyin îzâhı için söz gereklidir. Araya yalan ve yanlış girmemek şartıyla, sözden iyi bir şey yoktur(نيست برتر از سخن جيزي بدان) Kâmil akla mâlik olan bunu bilir. Zîrâ haller, sözlerden meydana gelir. Bunu anlayan yükselir (حالها از قالها پيدا شود آنكه آنيش فهم شد بالا رود) Meselâ baş ağrısı, böğür veya karın ağrısı yâhud diğer haller, söylemeden anlaşılamaz. Sırrın hâli, sözden iyân olur (تا نگويي كه شود معلوم آن حال سر از گفت مي گردد عيان). İnsandaki haller ve hastalıklar sözden anlaşıldığı gibi akıl ve fehim de sözden anlaşılır. Enbiyâ ve evliyâdan sâdır olan sözler ise daha değerlidir: İnsana deryâda gemilik eder; maksadına ulaştırır ve yurduna götürürler. Allah da bunun için "Kavl" (Söz, yâni Kur'ân) göndermiştir ki bizden istedikleri bize ma'lûm olsun. Bizi ne için yaratmıştır, o ruh âleminden bu anâsır dünyâsına niçin getirmiştir, bilinsin. İyi kim, kötü kim bilinsin, makbûl kim, merdûd kim, belli olsun; sâlihle fâsık apaçık ortaya çıksın, güzel çirkin seçilsin. O'na kulluk edelim, sağ iken nîmetlerine şükür edelim diye nîmetler vermiştir. Tafsîle girmeden bu nîmetlere birkaç örnek vermek gerekirse: Allah, bir avuç toprağa kudretiyle can

---

[203] Bkz. İbrâhîm 14/24-26.
[204] Bkz. *Makālât*, 81b/(Tercüme), 220.
[205] Bkz. *Makālât*, 144b /(Tercüme), 353.
[206] Bkz. *Makālât*, 94b/(Tercüme), 247.
[207] *Makālât*, 42a/(Tercüme), 128.
[208] *Makālât*, 43b/(Tercüme), 131.
[209] Bkz. A. A. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, X, Haz. M. Demirci vd. , İstanbul, 2008, 41-42.
[210] Yâsin 36/82.
[211] Mevlânâ, *Fîhi Mâ Fîh*, 22/(Tercüme), 23.

vermiş, gülşen gibi taze ve tarâvetli eylemiş, gözle görülebilecek yüzlerce nîmet vermiş, bâtın (mânâ) cihetinden binlerce kapı açmıştır.[212]

Söz söylemenin gâyesi, insanı doğruya ulaştırmaktır. Yâni, söylemek anlatmak için, insanı hayrı veya şerri bildirmek içindir. Yoksa kalb, sözsüz de yoluna devâm edebilir ve maksûduna erebilir. Sözün doğruya hidâyet etmesi için, hâle karîn olması, yâni söylenenin aynı zamanda yaşanması gerekir. Hâle karîn olmayan söz, yalandır ve faydası yoktur. Böyle bir durumda sözün de takrîrin de hiçbir anlamı kalmaz. Ne söylense söylensin yorumlamada isâbetsiz olur. Söz, gerçeğeuygun olmazsa kediye "arslan" denmiş olur. Yalan sözle yolunu doğrultmuş veya küfürden ve fısktan sevâba nâil olmuş hiç kimse yoktur. [213]

Sultan Veled'e göre, faydalı olan "doğru" ve faydasız "yalan" şeklindeki genel bir tasnîfin dışına çıkılırsa, söylenebilecek sözler üç çeşittir: Birinci çeşit, tâlibler/Hakk'ı arayanlar içindir ki onları nefislerinden/benliklerinden kurtarmak için söylenir. İkinci çeşit, benliklerinden kurtulmuş olan vâsıllar/Hakk'a ermişler içindir söylenmiş bir takım sırlardır. Onların bir kat daha ilerlemeleri için söylenir. Üçüncüsü ise hurûf ve esvâta (harflere ve kelimelere, yâni söze) sığmaz. Ancak bir kimse belli bir makama ermeli ki o çeşit sözü harfsiz ve sessiz işitip anlayabilsin. [214]

Birinci çeşide örnek olarak enbiyâ/peygamberler ve evliyânın sözleri verilebilir ki bunlar, nûhun gemisi gibidirler. Her kim onların öğütlerini dinler ve kabul ederse, bu fenâ tûfândan kurtulur. Bunlar halka vaaz türünden sohbet ve nasîhatlerdir. Mü'minler, bu sözleri duyup uygulamaya çalışırsa, dünyâ ve âhirette mutluluk elde ederler. Bu tür sözleri mutlaka ses ve harfe çevirmelidir. [215]

İkinci çeşide örnek, Sultan Veled'in bütün eserlerinde tekrar ettiği bir klişe ile birlikte olan kısa sözlerdir: Anlayan insan için fazla söze ihtiyaç yoktur. Tek bir söz de yeter. Sultan Veled: "(Ben burada) remz söylerim. Âkillere/Akıllı olanlara bu kâfidir. Eğer köyde cevâb verecek bir kimse varsa bir ses yeter. Eğer köyde biri yoksa, bağırmalar hadsiz hesapsız da olsa, hebâ olur. Mamûr olsun, harâb olsun, duvarlardan cevap gelmez. Köyde kimse olmazsa, köyün resmi (nakışı) ile kim hemdem olabilir ki?!, der.[216] Zâten söz, sırrı ifâdede kāsır kalır: Derin deryâ harfe sığmaz. Kocaman bir harmanı bir ölçeğin istîâb ettiğini /içine alabildiğini kimse görmemiştir. Deryânın gemiye sığdırıldığını da görmemiştir. Onun için bunlarla uğraşmamalıdır. Zira, bu gayret, muhâl karşısında heder olur gider; ondan maksûd hâsıl olmaz. Esrâr-ı Hudâ'nın takrîri (تقرير اسرار خدا), yâni, Hakk'ın sırlarını dile getirmek, şerh ve beyânın fevkinde/üzerinde ve onun özü hiçbir türlü söze gelmez, şerh ve îzâh edilemezse de, bu tür şeylerin anlatılmaya çalışılmasından tâlibde yeni yeni şevk ve iştiyak husûle gelir. Onları dinlemekle ân be ân terakkî eder, yeni yeni şeyler öğrenir. Onların çokça tekrarından, kendisini dünyâya bağlayan zinciri gevşer. Böylece dünyâ esâretinden kurtulur. Kendinden geçerek, bî-hûşluğa ayak basar. İyilik veya kötülük kayıtlarından kurtulur. Çünkü iyilik ve kötülük birbirinin zıddıdır. Orada ise zıt ve muhâlif yoktur. [217]

---

[212] *İntihânâme* (1376), 235-6, be. 5209- 25/ (Tercüme), 176, be. 4998-5014.
[213] *İntihânâme* (1376), 203-4 , be. 4472-77/ (Tercüme), 150, be. 4260-65.
[214] *İntihânâme* (1376), 28 / (Tercüme), 11 (Başlık)
[215] *İntihânâme* (1376), 261 / (Tercüme), 197 (Başlık)
[216] *İntihânâme* (1376), 100, be. 2112-15/ (Tercüme), 70, be. 1885 (Son üç beyit, tercümede yer almamaktadır).
[217] *İntihânâme* (1376), 116-7, be. 2459-74 / (Tercüme), 82-3, be. 2245-60.

Üçüncü çeşit söz ise çok özeldir ve Sultan Veled'in babasının *Mesnevî*'sinin sonunda yarım bırakılmış olan "üç şehzâde" hikâyesini[218] tamamlamak için yazdığı (ama tamamlamadığı) tetimme gibi, ancak "rûhtan da öte olan sırr"ı anlayabilenler içindir. Sultan Veled bunu şöyle ifâde etmişti:

Babam, bundan böyle dedi, sözüm, deve gibi ıhladı, uykuya örtüldü; artık dışarı çıkmıyor söz. .

Söz söyleme kâbiliyeti, deve gibi çöktü, uyudu; artık o söyler; ben ağzımı yumdum.

Göçme çağı, dereden sıçrayıp çıkma çağı geldi, çattı: "Her şey helâk olur; ancak O'nun vechi kalır". [219]

Bunun geri kalan bölümü, canı diri olan kişinin gönlüne dilsiz sözsüz gelir.

Dedi-kodu da sona erişti, ömür de; gamdan kurtulacağım zaman geldi, diye müjde verildi. [220]

İntihânâme'de de zaman zaman bu tür "sözler"i yer alır. Meselâ insanın (gerçek) varlığının ancak Allah'a kullukla elde edilebileceğini, kâmil şeyhin terbiye etmesiyle varlığının "yokluğa" çevrileceğini, abdâlâ bundan dolayı "ebdâl" (değişenler) dendiğini anlatırken, fazla açılmadan: "Söz buraya gelince, dudağımı bağladım. Gerçi bu söz, varlığın tâ kendisidir, görmenin aynıdır. Bundan sonra onu harfsiz ve sessiz söyliyeyim; dilsiz ve tefekkürsüz arayayım" der. [221]

Sultan Veled'e göre, birçok şey sözden anlaşılamaz. Meselâ, velîleri vasfederken, onların şeklen sen-ben gibi olduklarını ama buna aldanmamak gerektiğini, beden görünmesine rapmen tamâmen can, yâni ruh olduklarını söyler ve sonunda bunlarınn söze sığmayacağını: "Bunları söz olsun diye söylüyorum. Yoksa o devlet bunların hiçbirine benzemez" mısralarıyla ifâde eder. [222]

Yine meselâ, havâslık/seçkinlik, gönüldedir; sözde değildir. Hz. Mûsâ ve çoban hikâyesindeki çoban gibi ki hâvâstan olduğu halde avâm gibi soru sormuş, Musâ (a. s.) da onun avâmdan birisi olduğunu düşünerek o tarzda bir cevap vermiş ve bu yüzden Hak'tan azar işitmişti. Zîrâ Hak, "*Ben nâkıs olan zebâna bakmam. Ne kadar âlî olursa olsun. Benim nazarım dâima gönülleredir*" buyurmuştu. [223] Babasının *Mesnevî*'sinden uyarladığı[224] bu hikâyeyi Sultan Veled şöyle anlatmaktadır:

Hz. Mûsâ bir gün yolda giderken ansızın sâf-derûn bir çobana tesâdüf etti. Adamcağız yana yakıla diyordu ki: "Ey Rabbim, lütfen bu kulunun yanına gel de Sana candan hizmet edeyim. Sana süt ile ekmek yedireyim, çarığını dikeyim, bitlerini öldüreyim, varımı-yoğumu sana vereyim. Kemâl-i sûzişle/güzel bir yakarışla buna benzer sözler söylüyordu. Mûsâ Aleyhisselâm bunları işitince dedi ki: "Ne yapıyorsun, ne söylüyorsun be câhil adam! Bu küfürler ağzından ne kolay çıkıyor. Bu sözden cehenneme girdin, Müslüman olacak yerde gâvur oldun. " Çoban Hazret-i Mûsâ'dan bunları işitince cânı sıkıldı [üzüldü], gözlerinden yaş akmaya başladı. Aklı başından giderek sahrâ yolunu tuttu, Hak yolunda bî ser ü pâ/başsız ve ayaksız olarak fânî oldu. Şark ve garbın mâverasında bulunan vâdide şimşek gibi

---

[218] Aslında bu hikâyenin tamamı, Şems'in *Makālât*'ında mevcuttur. Bkz. *Makālât*, 165b vd.
[219] Burada er-Rahmân 55/27'e telmîh vardır.
[220] Mevlânâ Celâleddin Rumî, *Mathnawī-e Ma'nawī*, mukaddime ve şerh B. Firzānfar, 1377, 1251-53; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, 6c. , ilaveli 3. baskı, İstanbul, 1990.
[221] *İntihânâme* (1376), 23, be. 370-398.
[222] Bkz. *İntihânâme* (1376), 261, be. 5847-51/ (Tercüme), 198, be. 5635-39
[223] *İntihânâme* (1376), 60-2, 65, be. 1176-1203, 1279-1305 / (Tercüme), 39-41, be. 950-74, 985-1011.
[224] Bkz. *Mesnevî*, II, 74a-76b, be. 1751-1816.

koşarak cihetsiz cihetine gitti. Sonra Cenâb-ı Hak, Hz. Mûsâ'ya buyurdu ki: Ey Mûsâ, benim kulumu niçin benden ayırdın! O benim yanımda büyük ve makbûl idi, dâima ibâdetle meşgûl idi. O çoban evlâdı, benim hâs kullarımdan (havâssımdan) idi, bensiz yaslara batar, ancak benimle mesrûr olurdu. از خواصم بود آن چوپان راد بود بي (ما پر غم از ما بود شاد) Gönlünde benden gayrı bir şey yoktu. Hâriçte benden başkasını görmezdi. Cisimlerin canla dolu olduğu gibi o da benimle dolu idi. Ona zâhirde ve bâtında benden ayrı mevcûd yoktu. Onu bu sözünden niçin menettin? Çünkü onun kalbinde başka hâl vardı (چنکه بد در قال او آن نوع حال) Tâliblerin Allâmu'l-Guyûb'dan/Allah'tan taleb ettikleri yüce hâl… (حال عالي كي بود مقصود آن طالبان را از خداي رازدان) Çünkü o, bu evrâdı sebebiyle vâsıl olmuştu. Onun cânı ondan nasîb almıştı. Benim azametim/büyüklüğüm bütün senâların/övgülerin üzerindedir. Kemâle nazaran her senâ nâkıstır. Ben nâkıs olan zebâna bakmam. Ne kadar âlî/yüce olursa olsun. Benim nazarım dâima gönülleredir. Gönüller de her ne kadar mâddî cisimlerde iseler de. . Gönlün yaptığı beyânı ten nerde yapabilecek! Hay ve Bâkî'yi [Allah'ı] senâ edecek/övecek ancak gönüldür. Binâenaleyh gönül asıldır; başkaları furû'dur/daldır, kabuktur. Dostun nazarları kalbe yöneliktir. Şüphe yok ki gönül O'nun nûrunun bir damlasıdır. Deryâ peder, damla oğul demektir. (…….). [225]

Sultan Veled burada yine, sözün asıl mahallinin, ruh, kalp, sırr, hafî ve ahfânın bir parçası olan "gönül", yâni "sırr" olduğunu anlatmak istemiştir. O, nûrun bir parçası olarak söze ihtiyaç hissetmeyendir.

Ona göre, "Söz isimdir. Müsemmâya gelince, işte o cevherdir. İsmi bırakıp müsemmâyı (cevheri) almak, yâni, sûretten geçip mânâyı tercîh etmek gerekir ki gizli sır insana âşikâr olsun". [226] "söze gelmeyen" bir çok sır vardır ve onlar ancak "görülebilir. Meselâ, nefsin nasıl bir perde olduğunu ve riyâzetle onun nasıl ortadan kalkıp, kalbin cilâlanacağını ve Hakk'ın herşeyde iyânen görüleceğini anlatırken şöyle der:

Bu görmekle anlaşılır, sözle değil. Görmekle işitmek nerden müsâvî/eşit olacak?

Söz başkaları için söylenir. Yüzünü o tarafa çevirsin, aşk yolunda yürüsün, diye. [227]

Bu mısralarla Sultan Veled sözün, bir açıdan "bakmaya davet" olduğunu, son basamağın görmek olduğunu belirtmek istemektedir.

III.E. İlâhî Sırlar

III.E.1. "Sırr" Kelimesinin Anlamı

Sır kelimesinin basit anlamı, "gizli olan herşey" dır. *Mesenevî*'deki "Baharda sırlar âşikâr olur. Her ne yemiş ise bu zemîn, rüsvay olur" ve "Su ve bulut ve ateş ve bu güneş, sırları topraktan çıkarır" beyitleri[228] toprakta gizli olan tohumun yeşermesini, onun sırlarını açığa çıkarması olarak tanımlamak, bu tür bir sırra işaret eder.

Sufi terminolojisinde "sırr" kelimesinin çok değişik anlamları vardır. "Sır" dendiğinde ilk akla gelen, kalb ve ruh gibi letâifin (gözle görülmeyen latîf

---

[225] *İntihânâme* (1376), 60-2, 65, be. 1176-1203, 1279-1305 / (Tercüme), 39-41, be. 950-74, 985-1011.
[226] *İntihânâme* (1376), s. 165, be. 3557.
[227] *İntihânâme* (1376), 165, be. 3555-59 / (Tercüme), 119, be. 3343-46.
[228] Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, X, 553, 554.

cisimlerin) bir parçası ve mücâhede yeri olan "sırr"dır. Sır, kendisine hâkim olunabilen soyut madde iken, onun da ötesi olan sırru's-sır, Allah'tan başkasının bilmediği şeydir. Bu özellikleriyle, kalb, ruh, sır ve sırru's-sırr, gittikçe gizlilik ve bilinmezliği artan varlıklardır. Sır, Allah ile kul arasında korunmuş ve gizli hallere de denebilir. Sufilerin "sırlarımız bâkirdir; hiç kimsenin hayâli bu bekâreti gideremez" ve "hürlerin/sadece Allah'ın kulu olanların göğüsleri, sırların kabirleridir" sözleri böyle bir sırrı anlatmak içindir. [229]

Diğer bir tanımda sırr, mütmainne derecesine ulaşmış nefsi harekete geçiren ruhânî bir nûrdur, yâni nefsin bir halidir. Sırrın müşâhede/hakîkati görme derecesine ulaşması için gereken marifeti/Hakk'ı bilmeyi artırmaya çalışması ve nefsin de bu konuda ısrarla Allah'tan yardım istemesiyle insan öyle bir hâle gelir ki içinde bu çabadan başka bir şey kalmaz. Böylece tabiatı da fenânın/Hak'da yok olmanın sırrına erer.[230] Sırrın bir de gözü[231] ve zikri vardır ki gaybın sırlarının kalbe doğup Allah'ın nazarının gönül üzerine düşmesi ile o kalpte Allah'tan başkasına yer kalmaz. [232] Bu mertebeye ulaşan kişinin sırrı artık devamlı zikirdedir ve bunun bilincindedir.[233]

Aslında sır kelimesiyle ortak bir anlamı olan ve "bir perdenin ardındaki gizli bir şeyi ifşâ etme/açığa çıkarma" demek olan "tecellî"nin, sûfîler için anahtar bir terim olma özelliği taşıması, konunun tasavvuftaki yerini anlatmaya yeter derecededir. Tecellî, kâinatta devamlıdır ve Hakk kendi zâtını, isimleri, sıfatları ve daha sonra varlıklar şeklinde tecellî ettirmektedir, yâni zâtını ortaya çıkarmaktadır. [234] Haddizâtında sûfî, kâinatı ve içindeki herşeyi yok farzeden ve kendisine "كل من عليها فان و يبقي وجه ربك ذي الجلال والإكرام" (er-Rahmân 55/27) âyetinin sırrı zâhir olan ve böylece herşeyde Hakk'ın vahdetini gören, yâni sırra vâkıf olan/bilen kimsedir.[235]

Kelimenin, sûfîlerin dilinde genel olarak "hakîkat" anlamına kullanıldığı farz edilebilir. Meselâ Sühreverdî'ye (v. 632/1234) göre, sûfîlerin sırları, hakîkatü'l-hakâik, yâni hakîkatlerin özüdür.[236] "Rubûbiyetin sırrı", onun bilinmeyen özü ve hakîkati mânâsına gelir ve ancak ölümle tamâmen bilinir hâle gelir; zîrâ ancak o zaman bütün mâni ve perdeler kalkar. [237] Bu sebeple Ahmed er-Rifâî (v. 578/1182) bu sırrı görmeye mâni olanın "dünyâ sevgisi" ve "ölümü unutmak" olduğunu şu kelimelerle ifâde eder: "Sırr-ı hakikat [hakîkatin sırrı] zâhir [açık], âlem-i mârifet mansûb [konulmuş], vusûl [O'na varış] kapısı da açıktır. Bu meâni-yi şerîfi [yüce mânâları] görmekten size mâni olan hicâb, dünyâ sevgisiyle ölümü unutmaktır."[238]

Sufi literatüründe, her amelin ve işin bir sırrı olduğu üzerinde de sıkça durulur. Meselâ, hemen herkesin bir kısmını veya tamâmını okuduğu *İhyâ*'sında Gazzâlî ve *Avârif*'inde Sühreverdî, tahâretin, namâzın, orucun ve haccın sırrlarını,

---

[229] Kuşeyrî, *er-Risâle*, 88.
[230] Ebu Sa'îd el-Harrâz, *Kitâbü'l-Ferâğ*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Yazma Eserler, No. 2713, vr. 71b–78a: 72a.
[231] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, X, 544.
[232] Harrâz, *Kitâbü'l-Ferâğ*, 72a.
[233] Ebu Sa'îd el-Harrâz, *Kitâbü'l-Hakâik*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Yazma Eserler No. 2713, vr. 78a–87b: 84b.
[234] Toshihiko Izitsu, *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar*, trc. A. Y. Özemre, İstanbul, 1988, 43.
[235] Şihâbuddîn Ebû Hafs es-Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, Beyrut, 1426/2005, 173, 188, 50.
[236] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 44.
[237] Ebu Hâmid el-Gazzâlî, *Mişkâtü'l-Envâr*, Beyrut, 1414/1994 (*Mecmû 'âtü Resâili'l-İmâm el-Gazzâlî*, 4. c, Beyrut, 1414/1994 içinde, 3-32), 7.
[238] Ken'an er-Rifâî, *Ebu'l-Alemeyn Seyyid Ahmed er-Rifâî* , haz. Mustafa Tahralı, sad. Müjgân Cumbur, İstanbul, Cenan EKSV Neşriyatı, 2008, 60.

yânî onların hikmetlerini açıklarlar. [239] Sadreddîn Konevî de *Şerhu Erbaîne Hadîsen* adlı eserinde her hadîsi şerhederken "hadîsin sırrı ve şerhi" tabirini kullanır ve meselâ kaderle ilgili hadîsi açıklarken: "Kaderle ilgili çok önemli bilgi ve sırları dercettim" der. [240] Burada örnekleri çoğaltmak, mümkündür.

Sır kelimesi "fikir ve hayâl" anlamına da gelebilir. Nitekim *Mesnevî*'deki, "elleri bağlı olduğu halde sufiyi altetmeyi başaran esir" hikâyesi anlatılırken: O elleri bağlı olarak inâd-ı sırrından (fikrinden) dolayı sufinin boğazını çiğnerdi" beytinde, "sır" kelimesi Konuk tarafından bu şekilde tercüme edilmiştir. [241]

Sûfî dilinde "sır" kelimesini içeren bir çok terim ve deyim de vardır. Bunlardan birisi, Mevlevilikteki 1001 günlük mutfak çilesi ile ilgilidir. Bu çile tamam olunca, dervîş üçgün "sır olur", yâni dışarı çıkmayacak şekilde odasına kapanır. Kimseyle görüşmez. Bu gizlenme hâli "sır olmak" diye tabir edilir.[242] Kabre konmak da "sırlanmak"la ifade edilir. Kapıyı örtmek için "sırlamak" kelimesinin kullanılması, sufi letâfetinin bir başka yönüdür.

III.E.2. İlâhî Sırlar ve Akıl Ötesi

Sûfîlere göre, insanoğlu Elest Bezmi'nden sonra Allah'ın huzûrundan ayrılmış olduğu için, dünyâdaki hayâtı bu huzûru ve orada vâkıf olduğu "sırları" arama ve anlama isteği ile doludur. Bu sırların en büyükleri, yâni "sırr-ı azîm"den olanları, Allah ve insanın kendisidir.[243] Sufilerin "من عرف نفسه فقي عرف ربه" (Nefsini/Kendini bilen Rabb'ini bilir" [244] sözüne sık sık referansta bulunmaları ve hattâ bu sözü hadîs olarak kabul etmelerinin sebebi de budur.

Aslında insan, ne kendini ne de Allah'ı gerçek mânâda tanımamaktadır. Çünkü Allah, hicâblarla/ perdelerle örtülmüştür. " حجابه النور (وفي رواية أبي بكر النار) لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهي إليه بصره من خلقه" ([Allah'ın] perdesi nûrdur. (Ebu Bekr vâsıtasıyla gelen rivâyetinde ise "nûr" yerine "nâr/ateş" kelimesi kullanılmıştır).[245] Bu perdesini kaldırsa idi, O'nun nûru ve celâli, yarattıklarından gözünün ulaştığı herkesi yakardı),[246] hadîsinde de belirtildiği üzere Allah, kendisini nûrdan perdelerle perdelemiştir ve bu perdenin tam olarak kalkması ancak cennette gerçekleşecektir.[247]

İnsanın ilâhî hikmetler ve sırları anlamasının önündeki perdeler, en derli toplu şekilde Gazzâlî tarafından incelenmiştir. Allah'ın yerin ve göğün nûru olduğunu belirten âyet (en-Nûr 24/ 35) ve önceki sayfalarda geçen Allah'ın nûrdan hicabları olduğu şeklindeki hadîsin, sahih rivâyetlerde geçmeyen "Allah'ın nûrdan 70 (veya 70 000) perdesi vardır. Eğer perdesini kaldırsaydı, bu nûru, bakışının uzandığı herkesi yakardı" varyantı üzerine kurduğu *Mişkâtü'l-Envâr* adlı eserinde, "Allah'tan perdeli olma" husûsunda insanları üç kısma ayırır:

a) Mücerred (tamamen) zulmetle perdelenenler,

---

[239] Bkz. Ebu Hâmid el-Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, 5 c. , Kahire, Dâru'l-hadîs, 1412/1992, I, 204, 232, 360, 373, vs; Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 173, 188, vs.

[240] Bkz. Sadreddîn Konevî, *Şerhu Erbaîne Hadîsen* (*Tasavvufî Hadîs Şerhleri*, trc. - haz. H. Kamil Yılmaz, İstanbul, 1990 arkasında), 24, 26, 30.

[241] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, X, 491.

[242] Bkz. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*, 394

[243] Bkz. Mustafa Râsim, *Tasavvuf Sözlüğü* , 618.

[244] Ancak hadis değildir. Konuyla ilgili bazı açıklama ve görüşler için bkz. Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Kavlu'l-eşbeh fî hadîsi men arafe nefseh fakad arefe Rabbeh*, Milli Ktp, 55HK 245/48.

[245] Bkz. Müslim, İman, H. 293.

[246] Bkz. Müslim, İman, H. 293; İbn Mâce, Mukaddime, H. 195-6; Ahmet b. Hanbel, XXX, 48.

[247] Bkz. Müslim, İman, H. 297.

b) Zulmetle karışık nûrla perdelenenler,

c) Nûr-ı mahz/sırf nûrla perdelenenler.

Gazzâlî, nefsin arzularından, hislerin, hayâl ve aklın verdiği bilgilerden başka bir şey tanımamayı zulmet olarak nitelendirir ve ancak bunlardan kurtulabilmiş olanların, Allah'ın nûrunu anlayacaklarını vurgular. Öyle ki inandığı halde Allah'ın sıfatlarını ve âlemlerde nasıl tasarrufta bulunduğunu anlayamayanlar, yâni onun tasnîfine göre üçüncü grup da "nûr-ı mahz" ile perdelenmişler demektir. [248] Bu dünyada insan, önce zulmânî/karanlık perdelerden, sonra da nûrâni perdelerden kurtulabildiği ölçüde Hakk'a olan bilgisi artacaktır. Zaten tasavvufta seyr ü sülûk/Hakk'a yolculuk, zulmânî/karanlık perde olan nefsin[249] hâkimiyetinden kurtulmaktır. Bu kurtuluşta varılan makamlar da Allah'la kul arasındaki diğer perdeleri aşarak ruhun ulaşması gereken asıl kaynağa götüren yoldaki aşılması gereken binlerce perdelerlerdir ki meselâ Ruzbihan Baklî (ö. 606/1209) bu yolculuktan bahseden kitabına *Kitâbü Meşrebi'l-Ervâh el-Meşhûr be Hezâr ü Yek Makam* (Ruhların Kaynağı Kitabı, meşhûr adıyla 1001 Makam) adını vermiştir. Bu sebeple, seyr ü sülûku "sırra yolculuk" olarak tanımlamak işin hakîkatine aykırı olmasa gerektir.[250]

"Sır" kelimesinin asıl kullanıldığı yer olan ilahî hakikat ve sır, aklın ötesi ile alâkalıdır; akl-ı me'âşla, yâni dünyevî işleri anlayan akılla kavramak mümkün değildir. İlâhî güzellik, ruhlara açıktır; nasıl ve niceliği akıllara kapalıdır. O, akıl tarafından kavrnamaz. Çünkü akıl, görünen âlemi anlayacak şekilde donatılmıştır. Gayb âleminin derinliklerini anlamak onun değil, ruhun işidir.[251] Ebu Medyen'e (v.594/1197) sırrın ve hakîkatü'l-hakâik (hakîkatlerin hakîkati)nin anlamı sorulduğunda şöyle demiştir: 'Sır, sırların yeridir. Hakîkati ortaya çıkınca vehim (hayâl) âciz kalır ve akıl sahiplerinin aklı taşar. Çünkü akıllar onun sınırını geçemez ve haddini bilemez. Bunu bilmeyen bilmez, bilen bilir. Hak, ancak Hak ile idrâk edilir. Hakk'ı ancak Hak bilir.'[252] Bilindiği üzere, sufilere göre, ruh, vücuttaki görme, işitme, koklama, tad alma ve dokunma gibi dışsal duyu organları aracılığı ile bilgi aldığı gibi hayal, vehim/kuruntu, hâfıza/ezberde tutma, müfekkire/düşünce gücü, hiss-i müşterek/ortak duyu gibi içsel duyu organları ile de bilgi alır.[253] Zâten "dünyâ şehvetlerine bağlı olan kalplerin akılları benden perdelidir"[254] kuds-î hadîsinin de bildirdiği üzere, Allah'ı anlamak için dünyevî çemberden çıkmak,[255] yâni nefs-i emâreden/kötülüğü emreden nefisten kurtulmak gerekir.[256] Nefsin yedi semâvî/göğe ait, yedi de arzî/yere ait olmak üzere ondört hicâbı vardır. İnsan, nefsini yerdeki bu hicâblarına her gömdüğünde, arştaki hicâblarını aşmaya başlar ve

---

[248] Bkz. Gazzâlî, *Mişkâtü'l-Envâr*, 27-32.

[249] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 58.

[250] Bu tür bir kullanım için meselâ bkz. Cemalnur Sargut, *Sâmiha Ayverdi ile Sırra Yolculuk,* derleyen: S. Yalsızuçanlar, İstanbul: Nefes, 2009.

[251] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 111.

252 İbn Arabī, *el-Muḥâḍarât ve el-müsâmerat*. Antalya Akseki İlçe Halk Ktp. no. 245, tarihi: 980/1572, v. 251b.

[253] Bkz. mesela Sultan Veled, *İntihânâme*, 161-162.

[254] Bu lafızlarla hadîsin kaynağı bulunamadı.

[255] Kuşeyrî, *er-Risâle,* 154.

[256] Ali b. Osmân el-Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb*, ed. V. Jukovski, mukaddime: K. el-Ensârî, Tahrân, 1374 1954], 10.

hakikate ulaşır.[257] Bunun için bedenî kuvvetleri zayıflatmak, yanî az yemek, az içmek ve az uyumak yanında fazla tâat ve ibâdet etmek şeklinde riyâzette bulunmak gerekir. Mücâhede ve riyâzetle bedenî kuvvetleri kısmen işlevsiz hale getirerek beşeri sıfatları zayıflatyma kurtulma ve böylece ancak ölümden sonra hâsıl olabilecek olan bazı keşfî bilgilere ulaşmak, hicâbın kalkarak âlemlerin ve ilimlerin esrârına vâkıf olmak/anlamak söz konusudur.[258] Zirâ riyâzet, kalbin cilâlanmasını ve böylece ilâhî bilgilerin yansıdığı ve gayb âleminin görüldüğü bir yer hâline gelmesini sağlar. [259] Bu sebeple Allah Taâlâ, sırlarını anlamalarını istemediği kâfirler için: "Onları bırak yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalayadursun. (Kötü sonu) yakında bilecekler" (el-Hicr 15/3) buyurur. [260]

İnanan bir insanın sırra mazhar olabilmesi için akıl ve tefekkürden de sıyrılması gerekir. *Avârif*'te bu husus şu ifadelerle anlatılır: "Bâzı sûfîlere hakîkatin ne olduğu soruldu. 'Aklın gitmesidir' dedikler." [261] Bu sebeple İbn Arabî'nin, bir sâlikin/Allah yolunun yolcusunun mârifete ulaşmak için yapması gereken şeyler arasında, cisme bağlı olan ve cismi tarafından kösteklenen aklı terk ederek "hayvaniyet derecesini gerçekleştirmek" ve böylece mücerred akla (gayb âlemini anlayan Akl-ı Meâd'a) varmayı sayması şaşırtıcı gelmemelidir. Ulaşılan bu ikinci akıl, cismânî ve fizikî hiçbir etkenden etkilenmeksizin faâliyet gösterir. İnsan bu tür bir akıl kazandığında, etrafında tabiattaki eşyâyı da onun hakîkat âlemindeki bünyelerini ifşâ etmeye başlarlar. [262]

İbn Arabî, *el-Fütûhât*'ında ilimleri, İlmu'l-Akl (Akıl İlmi), İlmu'l-Ahvâl (Haller İlmi) ve İlmu'l-Esrâr (Sırlar İlmi) diye üçe ayırır ve bu sonuncu ilmin, peygamberler ve velilere mahsûs olduğunu söylerken,[263] Gazzâlî'nin "İlmi İdrâk Edişine Göre Ruhlar" tasnîfinden faydalanmış görünmektedir. Zîrâ Gazzâlî, Hissî Ruh, Hayâlî Ruh, Aklî Ruh, Fikrî Ruh ve Kudsî Nebevî Rûhtan bahisle bu sonuncunun, yâni Kudsî Nebevî Rûhun gaybî bilgi esintilerinin, uhrevî/âhiretle ilgili ahkâmın ve yerin-göğün melekûtu ile ilgili bütün maâriflerin tecellî ettiği ve sadece enbiyâ ve evliyâda bulunan ruh olduğunu vurgulamaktadır.[264]

Sultan Veled, *İntihânâme*'sinde kullanmasa da, *İbtidânâme*'sinde Gazzâlî gibi "Allah'ın nûrdan 70 (veya 70 000) perdesi vardır. Eğer perdesini kaldırsaydı, bu nûru, bakışının uzandığı herkesi yakardı" hadîsini kullanarak insanların "Allah'tan perdeli olduklarını" önemle vurgular.[265] O, akıl ve fikirle anlaşılamayacak şeylere "sır" der ve o sırra yalnızca aşk ile varılabileceğini vurgular. Ama aşk da herkesin nasîbi bir değildir. Oraya varmak için Süleymân olmak gereklidir; karınca olmak meselenin kıyısına bile götüremez. Nasıl ki dünyâ sofrasından da herkesin nasîbi bir değildir ve kimi hayra, kimi şerre meyilli; kimi sağlıklı, kimi hasta; kimi sultan, kimi kapıcı; kimi zengin, kimi fakîrdir; rûhların da dâimî seyrangâhı olan lâ-mekân (âhiret) cihânın da halleri böyledir. Her can Hak'tan ameline göre başka türlü ihsâna nâil olur. Sultan Veled'in kelimeleri ile:

Bu sözlerden de herkes bir nasîb alır. Tamamını kimse anlayamaz.

---

[257] Bkz. Ebu Nasr es-Serrâc, *el-Luma'*, ed. A. Mahmûd- T. A. Sürûr, Kahire-Bağdâd, 1380/1960, 1380/1960, 299

[258] Bkz. meselâ İbn Haldûn, *Şifau's-sâil li tehzîbi'l-mesâil*, ed. M. T. et-Tancî, İstanbul, 1957, 39.

[259] Bkz. meselâ İbn Arabî, *et-Tedbîrât*, 171.

[260] Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb*, 10.

[261] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 287.

[262] Izitsu, İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar, 39-40.

[263] Bkz. İbn Arabî, *el-Futûhâtü'l-Mekkiyye,* I, 163-6.

[264] Bkz. Gazzâlî, *Mişkâtü'l-Envâr*, 23-24.

[265] Bkz. *İbtidânâme*, 392-393.

Onda çok yüksek sırlar vardır ki oraya fikir kemendiyle çıkılamaz.
(سرها آمد دراين بي حد بلند كي رسد آنجا به فكر چون كمند)
Fikir karıncası oraya nasıl gidebilir? O şerefi Süleymân'dan başkası bulamaz.
Fikri bırak da aşkı elde etmeğe bak! O büyük av, ağa (tuzağa) sığmaz.
(فكر را بگذر و عشق آور به دست كانجنان صيدي نمي گنجد به شيت) [266]

Ona göre, bu mebdei ve müntehâsı/başlangıcı ve sonu olmayan yolda akıl değil, ancak aşk-ı ilâhî koşabilir. O yolda isim ve alâmet yoktur ki akıl bakıp da tanısın. Orası, renkten, râyihâdan/kokudan münezzeh bir nûr deryâsıdır. [267] Aşkın sonucu olan cezbe olmadan Hakk'a kavuşulamaz ve burada ibâdet de faydasızdır. İnsan evin damına çıkmak için merdiven yapar ama göğe çıkmak için merdiven işe yaramaz. Bu yolun merdiveni, cezbe-i İlâhî'dir. O, sa'y ile, yâni çalışıp çabalama ile elde edilemez. Aşkı olmayan halkın çabalaması bir merdiven kadardır. Onunla semâya çıkılamaz. Cezbe Hak'tan, tâat ise bizdendir. Bilinmelidir ki Hakk'ın cezbesi, kullar için üns eyleyecek ibâdetten hayırlıdır. Cezbe-i Hak, tâatlerden üstündür. O fazilet, ibâdetle hâsıl olmaz. Tâat/Allah'ın emrine boyun eğmek, bizim işimizdir. Tevfîk/başarıya ulaştırmak ise Hudâ'dandır. Bizim işimiz bir hücre, Hakk'ın işi bir şehir gibidir. Yâhud biri katre, diğeri deryâdır. Katre ile muazzam bir deryâ arasında dağlar kadar fark olduğunu herkes bilir. Birisi bir katsa, diğeri beşyüz kattır. Cezbeye tutulan can yüz yıllık yolu bir anda kateder. [268]

Sultan Veled'in bu fikirleri, sûfîlerin genelinin vurguladıkları bir husustur.[269] Hattâ sûfîler bu anlamda bir hadîs olduğuna da kāildirler: "Rahmân'ın cezbesinden bir cezbe, insanların ve cinlerin ameline denktir. " [270]

Sultan Veled bu sebeple "avcılığı bırakıp Allah'a av olmanın gerekli olduğunu" önemle vurgular :Fikre saplanıp kalmamak, bu şekilde korkudan kurtulup emniyete kavuşmak ve Allah aşkında hayrân olmak lâzımdır ki Hak Taâlâ'nın nûrundan nasîb alınabile (باید حیران بدن در عشق خدا تا ز نور خود دهد حقت سبق). [271] Sultan Veled'in bu sözleri, babası Mevlânâ'nın "Eğer aşk olmasa idi varlık ne vakit olurdu? Ekmek sana ne vakit gelirdi? Ne vakit sen olurdu?. . . . Ekmek sen oldu neden? Aşk ve iştihâdan. Yoksa ekmek cána yol bulabilir miydi?" sözlerinin farklı bir üslûbla söylenmiş şeklidir. Zira, Konuk'un da şerhte söylediği üzere, ekmeğin, insanın "ayn"ı oluş sebebi, onun insana gelmeğe, insanın da onu yemeğe olan aşkıdır. Her iki tarafın aşkı olmadan birbirlerinde mahv ve yok olamazlar. [272]

Diğer sufilerin de dediği gibi, akl-ı meâda, yâni gayb âlemini anlamaya yarayan akla perde olan en büyük düşman ise nefistir; ondan kurtulmak, yâni riyâzet ve mücâhedede bulunmak gerekir. İşte o zaman, kalbin pası gider ve orada Allah'ın cemâli parlar. Sultan Veled:

Aklı dost edin, nefsi koğ! Nefs perdedir. Onu çabuk yırt!
Canının önünde varlığın perde. O perde kalkarsa cânânı iyânen görürsün.
Nefsinle can bir görünür. Fakat gözünü aç da dikkatle bak!
Bir değildirler: Biri elbiseye, diğeri elbisenin üzerindeki kire benzer.

---

[266] *İntihânâme* (1376), 292, be. 6515-8 / (Tercüme), 223, be. 6342-5.
[267] *İntihânâme* (1376), 149, be. 3205-6 / (Tercüme),108, be. 2988-9.
[268] *İntihânâme* (1376), 150, be. 3222-32-6 / (Tercüme),108, be. 3010-20.
[269] Meselâ bkz. Osman Türer, "Harîrzâde'nin, Sülûkun Mertebelerine Dâir Bir Risâlesi: *Feyzu'l-mMuğni min sırri hadîsi men talebeni*", *Tasavvuf*, 23 (İbnu'l-Arabî Özel Sayısı-2, 2009), 37-51: 47.
[270] Hadîs kaynaklarında geçmemektedir. Ebu'l-Kāsım Nasrâbâzî'den (v. 367/977): "Rahmân'ın cezbesinden bir cezbe, insanların ve cinlerin amelinden fazla gelir" şeklinde bir söz nakledilmiştir. Bkz. Ebu Abdurrahmân es-Sülemî, *Tabâkātu's-Sûfîyye,* thk. M. A. Atâ, Beyrut, 1423/2003, 365.
[271] *İntihânâme* (1376), 292, be. 6515-32 / (Tercüme), 223, be. 6342-57.
[272] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, IX, 639.

O kiri mücâhede suyuyla yıkayıp temizlenmedikçe temiz kullar gibi Hakk'ın makbûlü olamazsın.

Aynanın pasını silmek lâzım ki ondan Cemâlullah/Allah'ın cemâli görünsün.[273]

derken, "nefis perdesi"nden kastının, "insanın varlığı" olduğunu "Canının önünde varlığın perde" ibâresiyle açıklamakla kalmaz, sözüne devamla bunu şöyle te'kîd eder:

Cân gözünün önünde kendi varlığın perdedir. Hudâ'ya karşı sâf olsan da kendin itibâriyle tortusun.

Sen aradan çık, yok ol ki kendini nûr deryâsında göresin.

Bedir gibi olan yüzünde bulut gibisin. Maddî vücûdundan âri ol ki kendini sadrda gör!

Çünkü sen nûrîsin, nârî değilsin! Nârî olan nakışını gönül evinden sür çıkar!

Çünkü nefsin bu evin düşmanıdır. Sana yakınlığı yoktur; yabancı bir düşmandır. [274]

Varlık aradan çıkınca, yâni insan fânî olunca, Hak'da bâki olur. Öyleyse, ağyâr/Hakk'tan başka varlıklarla dolu olan insan, bütün bunlardan boşalmalı ki "derûnunda Hakk'ın hayrını görebile. "[275] Sultan Veled, bütün bunların beyânının aslında ilâhî sırların bir parçası olduğunu: "Sana esrâr söyledim, iyi dinle! Bu varlık perdedir. Ondan çabuk sıyrılmaya bak!"[276] ifâdesiyle bildirir.

İnsana perde olan diğer bir şey, sûret ve şekillerdir. Perde kalkınca, yânî sûret, ölümle fânî olunca, gayblar perdesiz olarak meydana çıkar. Aslında gayblar bizden uzak değildir ve her şey, tendeki can gibi bu dünyâdadır ama görülmelerine izin yoktur. [277]

Sultan Veled'in "perde" diye nitelediği diğer şeyler nefis ve varlık etrafında dönen kavramlardır. Bu hâliyle o, daha önce değindiğimiz Gazzâlî'nin perdeler tasnîfini, çok basit bir şekilde, daha doğrusu halkın anlayacağı tarzda sumuş olmaktadır.

III.E.3. Sırrı Anlayabilecek Olanlar

Daha önce belirttiğimiz üzere, sırlar akıl ötesi âlemle ilgilidir ve bu sebeple onları ancak akıl-ötesine geçmiş olabilen insanlar anlayabilir. Sûfîlerin bu konudaki görüşleri de bu minvâldedir. Meselâ, daha önce geçtiği üzere Gazzâli ruhları, hissî, hayâlî, aklî, fikrrî ve kudsî olmak üzere beşe ayırarak bunlardan kudsî rûhun sadece peygamber ve bâzı velîlerde bulunduğunu ve bununla ilâhî hükümleri bilir hâle geldiğini söyler. Sühreverdî de *Avârif*'inde sûfîleri, "Allah'tan gelen sırları anlayıp muhâfaza edenler, yâni Kur'ân-ı Kerîm'in diliyle "üzünün vâiyeh" (ezberleyen/anlayıp kavrayan kulaklar: el-Hâkka 69/12) olarak sunmayı tercih eder.[278] Ona göre, sûfîler aynı zamanda "Hakk'a şâhid olanlar"dır. [279]

Sûfîlerin çok başvurduğu bir müfessir olan Kadı Beyzavî'nin (v. 685/1286) insanlardaki idrâk güçleri ile ilgili tasnîfi de Gazzâlî'nin bu tasnîfini hatırlatır mâhiyettedir. Ona göre, insanda duyu, akıl, hayâl, müfekkire ve kudsiyet gibi bilgi

---

[273] *İntihânâme* (1376), 162, be. 3545-55 / (Tercüme), 119, be. 3333-43
[274] *İntihânâme* (1376), 162, be. 3547-51 / (Tercüme), 119, be. 3335-39
[275] *İntihânâme* (1376), 262, be. 5827-28 / (Tercüme),198, be. 5616-17.
[276] *İntihânâme* (1376), 132, be. 2827/ (Tercüme), 94, be. 2614.
[277] *İntihânâme* (1376), 202, be. 4430- 41 / (Tercüme), 149, be. 4219-29.
[278]Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 12.
[279] Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 16.

edinme güçleri vardır ve bunlardan "kudsiyet"le gayb bilgisine ve melekût âleminin sırlarına vâkıf olur. Ancak bu güç, sâdece peygamberler ve velîlerde bulunur. Velîler gaybı, meleklerin ilhâmı vâsıtasıyla da bilirler. İnsanın bu mertebeye ulaşması için şehvet duygusu ile dünyâ malına olan arzusunu terk etmesi, yâni perdelerden kurtulması gerekir. [280]

Sûfîlerin havâssının/seçkinlerinin dile getirdiği sırlar aslında yine sûfîlerin havâssı içindir. "İlâhî sırları açıklamada en cömert sûfî" diye nitelendirebileceğimiz İbn Arabî, meselâ, *et-Tedbîrât* adlı eserinde, "kitabım avâma ve havâssadır" demesine rağmen,[281] hemen her bahsin sonunda "sırrun li'l-havâss" (Havâs/sûfîlerin seçkinleri için sır" şeklinde bölümler ayırmış,[282] orada dile getirilen hikmetleri sâdece bu grubun anlayacağını imâ etmiştir.

Şems-i Tebrîzî, *Makālât*'ında kendisine gelip: "Bana sır söyle" diyen birisine: "Ben sırrı sana söyleyemem. Sırrı o kimseye söyleyebilirim ki onda onu değil kendimi göreyim. Sende seni görüyorum, kendimi değil" dediğini aktarır. [283] Çünkü o, "Bir âşık gereklidir ki sırrı onunla birlikte öğrenelim" [284] düşüncesindedir. Sırrı taşıyamayacak olana söyleyip dîvâne etmenin bir anlamı da yoktur. Şems: "Medresede beni dinleyenler dîvâne olurlar, ama akıllı kimseleri niçin deli etmeli? O zaman onlarla konuşmaya imkân olmaz" der. [285]

Mevlânâ daha anlaşılabilir bir anlatımla, din bilginlerinin, peygamberlerin bize söylediklerine, velîlerin ise Hakk'ın sırlarına veya nûrlarına vâkıf olabileceklerini belirtir. Meselâ Şems Hakk'ın sırlarına vâkıf iken, kendisi nûrlarına vâkıftır. [286] "İnce ve yüksek" bahisler sâdece havâssa açılabilir. Zîrâ halka anlayamayacağı şeyleri söylemek, denizi ırmağa sığdırmaya benzer ki "denizin ırmağa sığıcılığı yoktur". [287] Yine Mevlânâ, "sır ehli" diye özel bir velî grubundan da söz eder. Onun: "Sır ehli tarafına emîn olarak gelirseniz, doğan gibi ser-külâhdan kurtulursunuz" beytini Avni Konuk şöyle açıklar: " Yâni, Sır ehli tarafına onun tevdî edeceği sırra emîn olarak gelirseniz, doğanın başına, (etrafındaki hemcinslerini görüp meyletmesin diye) geçirilen külâh gibi başınıza geçirilen riyâzât-ı şâkkadan [ağır riyâzetlerden] kurtulursunuz. Rûhunuzun gözü âlem-i melekûtu görmeye başlar. O vakit esrâr-ı ilâhiyye'ye [ilâhî sırlara] vâkıf olursunuz."[288]

İbnül'lArabî ise, hem sırrı saklar hem de onun nasıl anlaşılabileceğinin yolunu gösterir. Mesela, *Kitâbü'l-Yâ*'sında, Hüve, hiye, ente gibi zamirlerin sembolik anlamlarından bir miktar bahsettikten sonra, "Düşünceni bu kitapta yoğunlaştır. Böylece tarîkat ehlimizin keşfedilmesini istemediği için sakladığı birçok yüce sırların ve artık kendimizi tutamadığımız için şu an söylediğimiz sırlar mikdarınca, sana sırların arkasından sırlar açılacaktır"[289] der.

---

[280] Bkz. Y. Şevki Yavuz, "Beyzâvî", *DİA,* VI (İstanbul, 1992), 100-103:101
[281] Bkz. İbn Arabî , *et-Tedbîrât*, 162.
[282] Bkz. İbn Arabî , *et-Tedbîrât*, 124-5, vd.
[283] *Makālât*, 12b.
[284] *Makālât*, 27a-b.
[285] *Makālât*, 66a/(Tercüme), 185.
[286] Eflâkî, II, 614 / (Tercüme), II, 60 (4/2)
[287] Mevlânâ, *Mesnevî*, I/50a, 3824. be.
[288] Konuk, Mesnevî-i Şerîf Şerhi, VIII, 464.
289 İbnü'l-Arabî, *Kitâbü'l-Yâ ve Hüve Kitâbü'l-Hû*, Yusufağa, no. 7845, vr. 183a-188a: 186b-187a.

Sultan Veled, metafizik âleme ulaşmayı, aşkın gücü açısından ele alır ve ilâhî sırları anlamak için âşık olmak gerektiğini söyler. Aşk işini ise sâdece havâssın anlayabileceğini şöyle ifâde eder:

Avâmdan bu yolların nihâyetine eren azdır. Çünkü bu iş, havâs/seçkin ve kerîm olanların işidir.

(کم کسي این راه برد از عوام زانکه این کار خواص است و کرام)

Çünkü bu zümre (havas zümresi) aşk içinde fânî ve her biri bu yolda birer pâdişâh oldular.

Tuza düşen hayvan gibi ki bir müddet tuz içinde kaldıktan sonra tamâmen ve hâlis tuz olur. [290]

Âşık olmanın sonuçları vardır ki bunlar hâl ve akıl sâhibi olma, velî ve ehl-i dilden, yâni kısaca havâstan olmadır. Sırları da ancak bunların anlayabilir. Sultan Veled, kitâbında her ne kadar umûma hitâb ediyorsa da, cismi, can kesilen evliyâdan başkası bu beyândan o sırlara yol bulamaz (شرح آن اقالیم و علم است این کتاب گرچه من با جملگان کردم خطاب. Bu tür sırları, ancak merd-i Hak/ehlullah anlar. Çünkü nûrları nûrdan başkası nasıl kabul edebilir ki! (کي پذیرد غیر نور انوار را) ve nûr olmasa, göz ay yüzlü mahbûbların çehresini göremez. Gökyüzündeki güneşi, ayı, yıldızları, onların nakış ve sûretlerini ancak gözü olan görür. Bunun gibi, anâsır dünyâsının hâricindeki sûretleri de pâk olan ruh görür. Cenâb-ı Hak her kime kalb gözü bahşetmişse ancak onlara tecellî eder. Çeşit çeşit işlerinin esrârlarını onlara seyrettirir. *İntihânâme*, bu sırların şerhidir ve her ne kadar umûma hitâb ediyorsa da bunları anlamak, ancak bu pâk rûhların lâyıkıdır. Sultan Veled, kitâbında halk için de bir takım şeyler söylemişse de, asıl muhâtabının, ehl-i dil/ gönül ehli olduğunu ve bunu onlar "elsiz ve ağızsız olarak bu bâtınî nîmetlerden faydalansınlar" için yaptığını belirtir. Böyle devlet avâma müyesser değildir/onlara nasîb olamaz. Nitekim Zühal yıldızının bulunduğu yere, İsâ'dan başkası çıkamaz.[291] Bir takım sırları bilir hâle gelmek hicâbdan ve hâm-ervâh/olgunlaşmamış ruhlar olmaktan kurtulup evliyâ yoluna dâhil olanlara lâyıktır. [292] Dînin sırları Hakk'ın mazharı/zuhûr ettiği yer olan velîye açılır. İster şeklî, ister fikrî olsun ona kapalı olan hiçbir şey kalmaz. [293]

Sultan Veled, başka bir yerde, muğlak/anlaşılması zor mes'eleleri kolayca halletmek kudretinin kâmil akla verildiğini (عقل کامل را خدا قدرت بداد بندهاي بسته را آسان گشاد), ilmin problemlerini ancak bu tür aklın halledeceğini ve her şeyi ancak onun anlayacağını şöyle tekrar eder: Cânı ezelde Hak'la beraber olan kimseden, sırlar gizlenemez. O, cihânın içinde cihân var olmadan evvel de var idi. Onun icâd edildiğini gözüyle görmüş ve şâhid olmuştur. Bu cihân nedir, nasıl vücûd bulmuştur, cereyân eden haller ona birer birer malûm olmuştur. Hepsini bilir fakat kimseye söyleyemez. Sırları ağyârdan gizli tutar. Fakat ömrü, cihânın ömrüne göre az olan kimse, bu dünyânın fânî olacağına kat'i olarak inanmaz. [294] Çünkü onların kalpleri taş gibi, hatta ondan daha serttir. Sultan Veled bunu anlatırken: "Hak Subhânehu ve Taâlâ Hazretlerinin, enbiyâ ve evliyânın nasîhatlerini dinlemeyen kavm hakkında: "Onlar hayvandan daha sapkındır, kalbleri mermer taşından daha serttir" buyurduğunu söyleyip "اولئک کالأنعام بل هم أضل: Onlar hayvan gibidir, belki daha aşağı" (el-A'râf 7/179) âyeti ile " ثم قست قلوبکم من بعد ذلک فهي کالحجارة أو أشد قسوة وإن من الحجارة لما یتفجر منه الانهار : Sonra onların kalbleri katılaştıkça katılaştı. Öyle ki taş gibi,

---

[290] *İntihânâme* (1376), 1100, be. 2100-103 / (Tercüme), 70, be. 1877-79.
[291] *İntihânâme* (1376), 295, be. 6567-85 / (Tercüme), 225, be. 6392-409.
[292] *İntihânâme* (1376), 93 / (Tercüme), 63-4 (Başlık).
[293] *İntihânâme* (1376), 67, be. 1307-13/ (Tercüme), 41, be. 1012-18.
[294] *İntihânâme* (1376), 212, be. 4658- 65/ (Tercüme), 157, 4446-53.

hattâ taştan da katı oldu. Çünkü bir takım taşlar vardır ki içinden nehirler çıkar" (el-Bakara 2/74) âyetini sunar. [295]

Sultan Veled, varlığını ifnâ edenin/fenâya varanın, Hakk'ı görmeye nâil olacağı sırrını verirken, bunu sâdece kâmil insanların anlayacağını, diğerlerinin konuyu anlamadığı için dinlemekten bile sıkılacaklarını söyler; Zîrâ Hakk'ı görmeye ulaşıldığı vakit, insana başka bir seyr, yâni seyr fillah/Allah'da yolculuk yüz gösterir. Vuslattaki/kavuşmadaki bu seyr başka türlüdür. Bu türlü pervânenin kuşu başkadır. Vuslat âleminin seyri böyledir. Bunu anlayan kâmil insan olur.[296]

İntihânâme, sırrı anlayıp şüpheden kurtulmanın, yâni hakke'l-yakîne varmanın ancak, dânâ/ âlim olmayla mümkün olacağını söylerken, velînin âlim yönüne dikkat çekmektedir: İnsan âlim olduğu vakit zihnî şüphelerinden kurtulur, cennetleri ve hûrîleri kendinde görür. Yanında yarını beklemeye hâcet kalmaz; peşin olarak eline geçirir. Varlığının bakırı o kimyâ ile altın olur. Hak Taâlâ insanı bu uçsuz bucaksız yerde bırakmaz; yükseklere çıkarır. Ten bu dünyâda uğraşmaktan kurtulur, can-ı mahz/sırf ruh olur, erkek ve dişi bulunmayan âleme yönelir. Baştan başa zulmetsiz nûr kesilir, Hak'tan gayri kimseyi görmez. (غير حق كس را نبيني)[297]

Sultan Veled söylediği sözlerin ve anlattığı sırların sâdece ve sâdece bu kimselere olduğunu vurgular; diğerleri bunları duysa da anlayamazlar: Bu lokma, merd-i Hudâ'ya helâldir. Onun yiyeceği bu sözlerdir ve bu manevî yemekle kemâl bulur, sözden hâli terakkî eder/gelişir; aslında yüce olan hâli, daha da yüce olur. Sultan Veled söylediği sözleri bu grup insanlar için söyler. Çünkü onu herkes anlayamaz. (بهر ايشان گويم ان سر را بدان زانكه هركسرا نباشد فهم آن)" [298] Zîrâ, şâhin lokması küçük kuşun ağzına sığmaz. Eğer verirsen derhal boğazını yırtar. Âkil olan ona böyle lokmayı vermez. Bu sebeple havâssa mahsûs olan sırr (سر حاصانرا) avâma verilemez. Hak'tan mahcûb/perdeli olan da hâl ve kāl/söz sâhibi olamaz. كي چو رستم (حمكه آرد بر زال كي بود محجوب حق را حال و قال) Hâl ve kāl ancak o şâha, yâni havâssa, mahsûstur. O sırra sadece çalışıp çabalamakla mahrem olunamaz. [299]

Mânâ ehli için her şeyin başka şerhi vardır ki o mânâya sûret ehli yol bulamaz. Çünkü sûretten geçmedikçe mânânın sırrı anlaşılamaz. Sûret ehlinin söze ihtiyacı vardır ve onlar için *İntihânâme*'de zarûreten bir şeyler söylenmiş ve şerh yapılmıştır ama bu söylenen sırların başka bir şerhi vardır. İşte bunu sûret ehli anlamaz. O hareme mahrem olmayanlar giremez. Nitekim âkil-bâliğ olmuş bir insanın hâlini küçük çocuk bilemez. Veya, Kürt, Arab'ın dilinden anlamaz. Çünkü mânâ hâli, sözün mâverâsındadır/ötesindedir. Gerçi söz, mânâdan neş'et eder. Fakat mânâ bu sûretlerin ötesindedir. Sûret ehlinin bundan haberi yoktur. Hâsılı şudur ki sûretten tamâmiyle geçmeyenler, mânânın sırrını anlayamazlar. [300]

Sultan Veled'e göre sır kapısını bâzen bir başka velî ile buluşma açabilir. Çünkü ancak bu buluşma ile hakîkî yol bulunacak, seyr ü sülûk tamam olacak ve kemâle varılacaktır. Nitekim Mevlânâ, Şems ile buluşunca, "sırlar ona gün gibi âşikâr olmuş", bu buluşma ile "görülmesi mümkün olmayanı görmüş, "işitilmesi mümkün olmayanı işitmişti. "[301]

---

[295] *İntihânâme* (1376), 101.
[296] *İntihânâme* (1376), 49, be. 924-28 / (Tercüme), 29, be. 667-71.
[297] *İntihânâme* (1376), 136, be. 2918-22 / (Tercüme), 98, be. 2705-709.
[298] *İntihânâme* (1376), 28, be. 502-504 / (Tercüme), 12, be. 245-47.
[299] *İntihânâme* (1376), 55-6, be. 1058-67/ (Tercüme), 34, be. 801-811.
[300] *İntihânâme* (1376), 257, be. 5727-33 / (Tercüme), 194, be. 5514-23.
[301] Sultan Veled, *İbtidânâme*, 41/ *İbtidânâme* (buradan sonra: Tercüme), Tr. A. Gölpınarlı, Konya, 2001, 40.

III.E.4. Dile Getirilen Sırlar ve Beyân Edilişlerinden Maksat

Birçok mutasavvıf-sûfî, ahlâkî öğütler dışındaki tasavvufî konuları, açık ve anlaşılabilir kelimelerle yazmak, açıklamak ve şerh etmekten kaçınmış, bunu ancak kendilerini mecbûr hissettikleri zaman yapmışlardır. Meselâ Ebu Nasr Serrâc (v. 387/988), *Luma'*'sında: "Bu ilmin (Tasavvuf İlminin) çoğu, ancak ehlinin anlayacağı bâzı işâretlerdir. Şerh edilince/açıklanınca, gizliliğin anlamı kalmaz. (Bunları burada) şerh ediyorum; çünkü kitâbıma aldım" diyerek bir bakıma özür beyân eder.[302] Hücvîrî, "Sufi, ibâre ve işâretten memnûdur, yâni kendisine söz ve işaretle konuşmak yasaktır,[303] derken sırra ait konularda konuşmayı kast etmiş olsa gerektir.

İmâm Gazzâlî de *Mişkâtu'l-Envâr* adlı meşhûr kitabının önsözünde, bir dîn kardeşinin kendisinden bazı ilâhî sırları açıklamasını istediğini, ama bunları açıklamanın, sırrın nâ-ehil/ehil olmayanın eline geçmesi mânâsına geldiğinden nasıl bir tereddüt geçirdiğini şöyle açıklar: 'İlâhî nûrların sırlarını saçacağım bir kitap yazmak istedim. Ama her sır açıklanamaz ve ifşâ edilemez. Zîrâ *sudûru'l-ahrâr, kubûru'l-esrâr*dır (Hürlerin/ sâdece Allah'a kul olan velîlerin göğüsleri, sırların gömüldükleri yerlerdir). Hattâ, sırrın ifşâsının küfür olduğunu söyleyenler vardır. Hz. Peygamber (a. s.) da: "Allah'ı bilenlerin dışındakilerin bilmedikleri ilimler/bilgiler vardır. Bu bilgilerini açıkladıkları zaman, onları ancak Allah hakkında aldanmış olanlar yalanlar. Aldanmış olanlar (ehl-i iğtirâr) da çok olunca, sırların, kötülerden saklanması açısından açıklanmaması vâcib oldu"[304] buyurmuştur. Ancak, her şeye rağmen ilmi, ona ehil olandan saklamak, onu ehli olmayana vermekten daha az zulüm değildir. '[305] Bu düşünceyle yola çıkan Gazzâlî, sırları belli sınırlar içinde açıklamaya karar verir ve mezkûr eserini yazar. [306]

Anlaşılmasının, ancak "sır ehli" denen özel bir velî grubuna özel kılındığını düşünenlerden olduğu için Hakk'ın sırrını açıklamanın helâl olmayacağını söyleyen Mevlânâ, [307] sırrı fâşa başladığını hissettiği an: "Âgah ol, fitne dudak açtı; ağzını bağla ve sükût et!"[308] diyerek susar. Zâten "anlayanın hasretinden öldüğü"nden yakınan[309] Mevlânâ, "söylenenin, karşıdakinin anladığı kadar" olduğunu söyler. [310] Vâkıf olunan bu sırların her yerde ve herkese söylenmesi uygun değildir. Mevlânâ, Hallâc'ın, "işâret"le konuştuğu için ber-dâr edildiğini/dâra çekildiğini; ama esrârına sarâheten vâkıf olsaydı, onun kendisini (Mevlânâ'yı) ber-dâr edeceğini söyler:

حلاج اشارت گو از حلق بدار آمد
وز تندئ اسرارم حلاج زند دارم[311]

---

[302] Serrâc, *el-Luma'* (1421/2001), 31.
[303] el- Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb*, 39.
[304] Hadîsin kaynağı bulunamadı.
[305] Gazzâlî, *Mişkâtü'l-Envâr*, 3-4.
[306] Eser, yânî *Mişkâtü'l-Envâr*, Gazzâlî'nin son dönem eserlerinden olup felsefî içeriğinden dolayı eleştirilmiş ve Gazzâlî'ye nisbeti tartışılmışsa da, gerek Gazzâlî'nin hayatından bahseden klasik kaynaklarda, gerekse İbn Rüşd ve İbn Tufeyl tarafından yapılan atıflar sebebiyle Gazzâlî'ye aidiyeti kesinlik kazanmaktadır. Bkz. B. Karlığa, "Gazzâlî", *DİA*, XIII (İstanbul, 1996), 522.
[307] Mevlânâ, *Mesnevî*, III/121b, 1671. be.
[308] Mevlânâ, *Mesnevî*, III/ 151b, 4227. be.
[309] Mevlânâ, *Mesnevî*, III/ 126b, 2099-2100. be.
[310] Mevlânâ, *Mesnevî*, III/ 126b, 2099-2100. be.
[311] Sultan Veled bu beyitleri kendi sözlerine şâhid olarak kullanır. Bkz. *İntihânâme* (1376), 10-13 / (Tercüme), 4-7 (2. makālenin tümü)

Bu beyit, Mevlânâ'nın kimseye açmadığı bir çok ilâhî sırlarla insanlar arasında yaşamış olduğuna ve söylemedikleri yanında söylediklerinin bir hiç mesâbesinde olduğuna işâret etmeğe kâfidir sanırız.

III.E.4.1. Sûfîlerin Sırları ifâde Tarzları

Sûfîler kendilerini ilâhî sırları dile getirmek zorunda hissettikleri zaman, çeşitli yollara baş vururlardı. Bunlardan en çok kkullanılanları şunlardır:

a) Metaforlardan faydalanmak,
b) İşârî tefsîre başvurmak,
c) Hurûf ilminden faydalanmak,
d) Konuya hasrettikleri kitaplarda açıkça konuya girmek.

Şimdi kısaca bunları açmaya çalışalım.

a) Metaforlardan[312] faydalanmak, sûfîlerin en çok başvurdukları yoldur. 'İlk dönem klasikleri bu metaforları açıklamak gâyesiyle yazılmıştır', demek bile mümkündür. Meselâ Hücvîrî, *Keşfü'l-Mahcûb*'u yazış gâyesini: "Sûfîlerin âdâb, rumuz ve makamlarını beyân edeyim" şeklinde açıklar.[313] Hücvîrî burada "rumuz" kelimesiyle tasavvuf terimlerini kastediyor görünmektedir. Zâten sûfîler bu ıstılahları "kendileri için ne ifâde ettiklerini bilmek ve yollarında kendilerine muhâlif olanlardan saklamak"[314] için seçmişlerdir. Öyleyse aslında bütün tasavvuf kitapları bu ilimle doludur, denebilir.

Bu rumuz ve metaforlar, ilmî açıklamalarla olduğu gibi hikâyelerle verilir ve şârihler/açıklayanlar tarafından neyi anlattıkları izah edilir. Attâr'ın *Cevherü'z-Zât'*ı bunun en güzel örneklerinden birisini teşkîl eder. Bu eserde, neye üflemek, sırrı fâş etmek/yaymak mânâsına kullanılmıştır. Esere göre, ilâhî sırların hâmili/taşıyıcısı, Hz. Ali'dir ve bunlar ona Hz. Peygamber tarafından verilmiştir. Hz. Ali, bu sırları başkasına anlatamamaktan sıkıldığı için kuyuya anlatır. Orada biten kamış (ney) bu esrâra/sırlara vâkıf olur, bilir ve müzik âleti hâline gelip üflendiği zaman bunları ifşâ eder. Aslını ilk çağlarda aramak icâb eden bu hikâyedeki[315] ney, belki de bu sebeple Attâr'ın etkisinin açık olduğu Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sine "Dinle neyden" dediği neydir.

Yine meselâ *Mesnevî* hikâyeleri içinde geçen "Güneş", Hakk'ın Zâtı; [316] "ankā kuşu", insan-ı kâmil;[317] "doğan", bâzen Hakk'ın velileri, bâzen zâhir ulemâsı (Tasavvufilmi dışındaki ilimlerle uğraşanlar);[318] "tâvus", insanın bedeni;[319] "tâvusun kanadı", nefse kibir veren iş; [320] "matbah/mutfak", hayâl edilen ve gerçekte olmadığı halde bize var gibi görünen şehâdet âlemi (vücûd-i izâfî)[321] olarak açıklanır.

b) İşârî Tefsir: Sûfîler tefsîr yapmak istedikleri zaman, meselenin künhünü, yâni sırlarını, açıkça vermek istemediklerinden dolayı bâzı işâretlerden faydalanırlardı. Sûfîlerin yaptığı tefsîre "İşârî Tefsîr" denmesinin sebebi de budur:

---

[312] Mecâz, istiâre, teşbîh, kıyâs, mesel kinâye gibi bütün benzetme sanatlarını içine alan bir kelime. Konuyla ilgili detaylı bilgiçin bkz. Ahmet Ögke, *Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım* , Van, 2005.
[313] Bkz. Hücvîrî, *Keşfü'l-Mahcûb*, 34.
[314] Bkz. Kuşeyrî, *Risâle*, 53.
[315] Bkz. H. Ritter, "Attâr", *İA*, II (İstanbul, 1993), 11.
[316] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* VI, 589.
[317] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* VI, 609.
[318] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* VI, 515- VII, 256.
[319] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* IX, 146.
[320] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* IX, 191.
[321] Bkz. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* IX, 623.

İşârî tefsîr, yalnız seyr ü sülûkta belli bir yere ulaşmış kişilere açılan ve herkesin anladığı zâhirî mânâyı reddetmeyen bazı gizli anlamlara ve işâretlere göre Kur'ân'ı tefsîr etmektir/açıklamaktır: Zühd, riyâzet ve Kur'ân tilâvetiyle uzun süre uğraşan sûfînin kalbine, âyetin işâret ettiği kudsî mânâlar doğmaya başlar ve bu mânâlara göre tefsîr yapar. [322] İbn Arabî'nin, yaptığı bazı tefsîrlerin arkasına: "Bu, işâret bâbındandır; nass (uyulması gereken dinî metin) veyâ tefsîr değildir"[323] veyâ açıklayacağı bir şey için, "konuyla ilgili işâret gelecektir" veyâ "işâret edilmiştir" sözleri, işârî tefsîrin diğer tefsîrlerden ayrıldığı noktaya dikkat çekmeye yeter sanırız. [324]

c) Sûfîler ayrıca ebced, vefk, cefr gibi "Hurûf İlimleri"ni sözlerini gizleme aracı yaparlar,[325] yâni kendilerine özgü bir dil kullanırlardı. İslam dünyasında harflerin bazı gizli özelliklere sahip olduğu düşüncesi hayli eskidir. Tasavvuf ilminde konuya doğrudan değinen örnekleri arasında, Sehl et-Tusterî'nin (v. 283/896) *Risâletü'l-Hurûf* [326]adlı eseri bulunmaktadır. Serrâc'ın (v. 378/988) *el-Luma'* adlı eseri, konuya özel bir başlık ayıran kitaplar arasındadır. *el-Luma'*'da, özellikle Elif'in Allah'ı ve O'nun Ehad (Bir) oluşunu gösterdiğinden, "bâ" harfinin yaratılış ve vücûd bulmaya, yâni varlığın Allah'la ortaya çıktığına işâret ettiğinden,[327] "Allah" lafzındaki "he" harfinin bütün sırları içine alır durumda olduğundan sözedilir. Hattâ, el-Esmâü'l-Hüsnâ/Allah'ın Güzel İsimleri'nin şerhlerinin zamanlardan beri bu konunun bir parçası olduğunu, buradaki "Harfleri anlama ve Esmâ hususunda söylenenler" başlığından kolayca anlamak mümkündür: "Allah'ın bütün isimleri ile ahlâklanılır" olması[328] da o isimlerin gerektirdiği varlıklara işâret eder. Zîrâ böylece her varlık ve özellikleri, Allah'ın bir isminin gölgesi ve yansıması olmaktadır. Esmâullah şerhi hususunda üstâd olanların başında Gazzâlî, [329] İbn Berracân (v. 536/1141), [330] Kuşeyrî (v. 465/1072), [331] İbn Arabî[332] gibi ünlü sûfîler bulunmaktadır. İbn Arabî, sûfîlerin bu konuda yaptıklarıyla etibbânın/tabîblerin anatomide yaptıklarını karşılaştırarak, onu "İlm-i Teşrîh"in (Anatomi İlminin) "ilâhî" olanı diye niteler ve şöyle der: Etibbânın/tabîblerin bir ilm-i teşrîhi vardır ki insan vücûdunu açarak hakkında bilgi sâhibi olmalarına yarar. Sûfîlerin ise farklı bir anatomi ilmi vardır ki o da insanla ilâhî isimler arasındaki yüce ilişkiyi, yâni insanın ve âlemin özelliklerinin, Allah'ın isimlerinin nasıl bir

---

[322] Detaylar için bkz. Süleyman Ateş, *İşârî Tefsîr Okulu*, Ankara, 1976, 27–330; Abdulhakim Yüce, *Razi'nin Tefsirinde Tasavvuf*, İzmir, 1996, 53–4.

[323] İbn Arabî, *Zehâiru'l-A'lâk*, 98.

[324] Bkz. İbn Arabî, *Zehâiru'l-A'lâk*, 10, 20, 32, 44, 90, 91, 176, vs.

[325] Bkz. Mustafa Uzun, "Ebced", *DİA* , X (İstanbul, 1994), 68-70: 69.

[326] Ed. Kemal Ca'fer (K. Ca'fer, *Sehl Ibn Abdullah et-Tusterî*, Kahire, 1974 içinde).

[327] İlginçtir ki tasavvufun ilk dönem klasiklerinden olan bu eserde Ebu Abbâs İbn Atâ'ya atfen serdedilen bu görüş, daha sonra İbn Arabî tarafından özellikle *Kitâbu'l-Bâ* adlı risâlesinde genişletilerek işlenmiş gibidir. Hattâ risâlenin Şam nüshasının (Yazma, el-Mektebetü'z-Zâhiriye, Şam, no. : 123) adı olarak burada geçen وبالباء ظهر الوجود (Varlığın ortaya çıkışı bâ ile oldu) ibâresi de geçmektedir.

[328] Serrâc, *el-Luma'* (1380/1960), 124 -125.

[329]. İbn Berracân'ın *Şerhu'l- Esmâillahi'l-Hüsnâ*'sı birçok elyazmasının yanında iki baskısı mevcut olan bir kitaptır: Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Cientificas Agencia Espanola de Cooperacion Internacional, 2000 ve Beyrt: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010.

[330]. Gazzâlî'nin bu konuyla ilgili eseri *el-Maksad el-esnâ fî şerhi'l-Esmâillahi'l-Husnâ* (Kahire, 1324/1906)'dır. .

[331]. Kuşeyrî'nin konuyla ilgili eseriler: *Şerhu'l-Esmâillahi'l-Husnâ*, ed. A. A. Hulvânî, (Beyrut, 1986) ve *et-Tahbîr f'ît-tezkîri şerhi'l-Esmâillahi'l-Husnâ*, ed. A. M. Ali (Beyrut, 1420/1999).

[332]. İbn Arabi'nin konuyla ilgili eserleri *Şerhu'l-Esmâillahi'l-Husnâ*, *Şerhu Esmâillâh ve tahkîkâtuha* adlarıyla geçmektedir (Bkz. O. Yahya, *Müallafâtu İbn Arabî*, trc. A. M. et-Tayyıb, Kahire, 1413/1996, 388-389).

tecelligâhı olduğunu görmesine yarayan ilimdir.[333] İbn Arabî, *el-Fütûhât*'ında da "Âlemin Yaratılış Sebebi: el-Esmâü'l-Hüsnâ'nın Âlemdeki Mertebeleri"diye bir başlık açmıştır.[334] Aslında Hz. Âdem'e öğretilen isimlerin,[335] Allah'ın isimlerinin âlemde ve özellikle âlem-i sağîr/küçük âlem olan insanda varlık bulması mânâsına geldiğini söylemek de mümkündür. "Sırr-ı azîm/çok büyük sır"dan birisi Hak/Allah ise diğeri insandır ve bu, onun, Rahmân'ın sûreti üzere yaratılmasından başka bir şeye işâret etmez.[336] "İnsanın Allah'ın, daha doğru bir ifâdeyle, Rahmân'nın sûreti üzere yaratıldığı" şeklindeki ifâde, hadîsten alınmadır ve hadîsin değişik varyantları vardır: Bazılarında "Allah, Âdemi sûreti üzerine yarattı" [337] ifâdesi kullanılırken bazılarında "Rahmân'ın sûreti üzerine yarattı" denilmektedir. [338] Gazzâlî, ikinci vechi tercîh ederek, insanın Allah'ın değil – zîrâ bu kelime O'nun zâtını ifâde eder–, O'nun isimlerinden olan "Rahmân"ın sûreti üzerine yaratıldığını ve bu sebeple, insanın kendisini tanımasının, Rabbini tanıması mânâsına geleceğini vurgular. [339]

Hurûf ilmi, çeşitli İslamî gruplar arasında ilgi görmüş, özellikle ibn Arabi'nin katkılarıyla bu ilgi daha da artmıştır. İbn Arabî, *el-Fütûhât*'ında harflere bir bâb ayırdığı gibi başta *el-Mebâdî ve'l-Ğâyât fî mâ Tehvî aleyhi Hurûfu Mu'cem fi'l-Acâib ve'l-Âyât* veya diğer adıyla *Kitâbu'l-Ğâyât*[340] olmak üzere harflerle ilgili muhtelif risâleler de te'lîf etmiştir. Daha sonraları Fazlullah Hurûfî'nin (idamı: 796/1394) elinde "Hurûfîlik"e[341] dönüşen bu anlayış, Bektâşilik ve Melâmîlik gibi tarikatlerde büyük rağbet görmüştür.

d) Saklamak için gösterilen bütün bu çabalara rağmen, bâzı sûfîlerin ilahî sırları açıkça yazmaya hasrettikleri kitapları veya kitaplardan bölümler olmuştur. Meselâ Serrâc, Ebu Saîd el-Harrâz'ın (v. 277/890) *Kitâbu's-Sırr* diye bir kitâbı olduğundan söz eder.[342] Ancak kitap günümüze kadar gelmemiştir. Hüseyn b. Mansûr el-Hallâc, daha çok kullanılan adıyla, Hallâc-ı Mansûr (v. 309/921), hocası Amr b. Osman el-Mekkî'ye (v. 297/909) ait, özel ilimler içeren bir kitâbı çalmış, bu sebeple de hocası ona kızarak: "İki eli ve ayağı kesilecek, boynu vurulacak" deyivermiştir. [343]

Hakîm et-Tirmizî'nin *Hatmü'l-Evliyâ*'sında da "el-Veliyyu ve'l-esrâri'l-ilâhiyye" (Velî ve İlâhî Sırlar) şeklinde bir başlık bulunmakta ve burada "haşyet" ve "heybet" "mertebelerini geçebilen velîlerin"infirâd/başkalarından ayrılıp tek başına

---

[333] İbn Arabî, *el-Futûhâtü'l-Mekkiyye,* IV, 528-529 (Bâb 290). Konuyla ilgili değerlendirmeler için bkz. Chittick, W. C. , *The Sûfî Path of Knowledge*, New York, 1989, 284.
[334] Bkz. İbn Arabî, *el-Futûhâtü'l-Mekkiyye,* I, 285-90 (4. Bâb).
[335] Bkz. el-Bakara 2/31.
[336] Bkz. meselâ Mustafa Râsim, *Tasavvuf Sözlüğü*, 618.
[337] Bkz. meselâ Buhârî, İsti'zan 1; Müslim, Birr, 115/Cennet, 28: İbn Hıbbân, *Sahîh*, ed. Ş. Arnaut, Beyrut, 1414/1993, VIII, 240.
[338] Bkz. meselâ Taberânî, *Mucemü'l-Kebîr*, ed. H. İ. A. es-Selefî, Musul, 1404/1983, XXII, 107.
[339] Bkz. Gazzâlî, *Mişkâtü'Envâr*, 20-21.
[340] Tahran, 1376.
[341] İlginçtir ki Fazlullah Hurûfî'nin tasavvufa yönelişi İbn Arabî'nin değil, Mevlânâ'nın (v. 672/1273) eserlerinin te'sîriyle olmuştu: Mevlânâ'nın:
Bekâya sahip olduğun halde neden ölümden endişe ediyorsun.
Hudâ'nın nûruna sahip olduğun halde neden mağarada gizleniyorsun
beytinin manâsını hocası Kemâleddîn'e sormuş, o da manânın ancak riyâzet, aşk ve cezbeyle anlaşılabileceğini söyledikten sonra Fazlullah kendisini zühde vermişti. Hurûfîlik hakkında toplu bilgi için bk. Abdulbaki Gölpınarlı, *Hurûfîlik Metinleri Katalogu***,** Ankara, 1989, ss. 2-8; Hüsamettin Aksu, "Fazlullah-ı Hurûfî" , *DİA* , XII (İstanbul 1995), 277-79; Aynı Yazar, "Hurûfîlik", , *DİA,* XVIII (İstanbul 1998), 408-412.
[342] Bkz. Serrâc, *el-Luma'* (1421/2001), 264.
[343] Serrâc, *el-Luma'* (1421/2001), 351.

olma" mertebesine geldiklerini ve "Mertebetü'l-Kurbetü'l-Uzmâ" (Büyük Yakınlık Mertebesi) olan bu makamda Hakk'ın onları huzûrunda tutup nûru ile temizledikten sonra onlara Vahdâniyeti'ne giden yolu açtığını ve "ez-Zâhir ve el-Bâtın"ı (el-Hâkka 69/3) "emrin (yâni yaratılışın) başlangıcını" bilir hâle getirildiğini, zâten bu mertebeden sonra da kulun Hakk'ın huzûruna vardığını ve Hakk'ın, onun eli, kolu ve ayağı olduğunu söyler.[344] "Hakk'ın huzûrunda durdurup" kendisine hitâb ettiğini söyleyen en-Nifferî (v. 354/965) bu hususta et-Tirmizî'den ilhâm almış gibidir.[345]

Sühreverdî'nin *er-Rahîku'l-Mahtûm*'[346] adlı eseri de ilâhî sırlarla ilgilidir. Müellif, kitabın önsözünde, mürîdlerinin kendisinden ilâhî sırlara dâir bir eser yazmasını istedikleri için bu eseri yazdığını belirtir. Yâni eser, mürîdler içindir. Muâsırı olan ve *el-Fütûhât*'ın da bunu sıkça yapan İbn Arabî bu konuda kitap yazan sûfîlerden bir diğeridir: *Keşfü's-setr li ehli's-sır* ve *Risâle fî esrâri Zâti'l-İlâhîyye* gibi risâlelerinde gâyesinin sırrı açmak olduğunu söyler.[347] Ama öyle görünüyor ki o da bunları halkın okuması için değil sadece kendi mürîdleri için yazmaktadır. Nitekim, meselâ îlâhî sırlarla dolu *el-Fütuhât*'ı okuttuğu mürîdleri vardır ve kitabın ciltlerinin sonunda cildin kimlere okunduğu yazılıdır. [348]

III.E.4.2. Sultan Veled'in Sırları ifâde Tarzı

Sultan Veled, gönül hâlinin sözden anlaşılabileceğini ve dilin, gönül sultanının tercümânı olacağını ama bunun daha çok avâm için geçerli olduğunu, ehl-i dilin ise gönüllerde olanı ve sırları gözleriyle göreceklerini söyler. "Sırrı gözleriyle görürler", çünkü onlar "Hakk'ın meclislerinde bilâ-vâsıta/vâsıtasız olarak," yâni mânevî bir şekilde hazır bulunurlar. Dolayısıyla bir nevî hâlin tercümânı durumunda olan söze ihtiyaçları olmadığını ifâde eder. Onlar, o Şâh (Hak) nereye gitse O'nunla beraber giderler. O gönül ehli, gönül sırlarına vâkıf olurlar ve Hakk'ın sırlarını eksiksiz anlatırlar. [349]

Sultan Veled, *İntihânâme*'de sırlara genelde "sır söyledim" veya remz söyledim" gibi bir tabirle işâret ederek sunar; ama sözü kısa kesmekle yetinir. Merâmını hikâye içine sakladığı sembollerle anlatmayı denemez. Hurûf İlmine başvurmayı da tercih etmez. Bu, onun bu ilimden habersiz olduğunu göstermez. Meselâ, Allah'a giden yolun ve vardıktan sonra menzilin ne kadar güzel olduğunu anlatırken:

O yolun menzilleri böyle güzel olursa, şüphesiz o menzil bunun iki yüz misli güzeldir.

Yüz, iki yüz ne oluyor… Onun haddi yoktur. O ilmin yanında bunlar ebced gibidir.

Ebced, ilim tarafına gitmek için bir kapıdır. O bağlara kerimlerden başka kim girebilir?[350]

---

[344] Tirmizî, *Hatmü'l-Evliyâ*, 67-68.
[345] Bkz. *el-Mevâkıf ve'l-Muhâtabât*, ed. A. J. Arberry, London, 1935.
[346] Bkz. Süleymaniye, Mahmud Efendi, 2682/1; Halet Efendi, 814/8; Veliyyüddin Efendi 1821.
[347] Risâlelerin her ikisi de: İbn Arabî, *Risâletü'l-Vücûdiyye*, Beyrut, 1425/2004 içinde, ss. 209-222, 189-208'dedir.
[348] Meselâ bkz. İbn Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, 14c. Ed. Osman Yahya, el-Hey'etü'l-Mısriyye el-âmme, Kahire 1975-1992, c. 4 (1992), s. 480 (n); c. 6 (1994), s. 499 (n); c. 7 (1981), s. 517; c. 8 (1983), s. 514.
[349] *İntihânâme* (1376), 235, be. 5201-204 / (Tercüme), 175, be. 4989-93.
[350] *İntihânâme* (1376), 175, be. 3781-2 / (Tercüme), 127-8, be. 3569-70.

şeklindeki beyti, onun Hurûf ilminin dahil olduğu ebcedi bildiğini gösterir. Ancak "bütün harflerin, diğer varlık çeşitleri gibi "ruh[i küllî]" ile canlı olduğunu" dile getirdiği beyit hâriç,[351] *İntihânâme*'de bu gibi ilimlere işâret eden beyitlere rastlanmaz. Burada belirtmek gerekir ki Hurûf İlmi Mevlevîlik'te çok rağbet gören bir ilim değildir. Mevlânâ, harflerdeki sırlara ancak ara sıra değinir. Meselâ onun: "Bu düğüm düğüm olan cihânda biz kimiz? O elif gibi hakîkatte hiç, hiçbir şey tutmaz." beytini Avni Konuk şöyle açıklar: "Yâni, ip, mertebe-i ıtlâkda kıvrımı ve noktası olmayan elif harfi gibi, düğümden ârîdir. İşte bu misâle mutâbık olarak vücûd-ı mutlak-ı Hak [Hakk'ın hiçbir şekilde sınırlandırılamayan varlığı] dahî, Mertebe-i Ahadiyyet'te bilcümle nisbetler ve izâfetlerden uzaktır".[352]

Mevlevî geleneğinde Hurûf ilminden en fazla söz edenin Şems-i Tebrizî olduğunu söylemek mümkündür. Şems-i Tebrîzî, meselâ, Elif harfinin vahdeti gösterdiğini şöyle izâh eder: "O mânâ âleminden bir Elif dışarı atladı. Onu anlayanlar her şeyi anladı. Onu anlamayanlar da hiçbir şey anlamadı. Tâlibân/arayanlar, söğüt dalı gibi titrerler ki bu Elif'i anlasınlar." [353] Ama "o Elif hâlâ anlaşılmadı". [354] Elif her şeydir ve diğer harfler onun açılımlarıdır: "Ulu dergâhtan bir Elif sıçradı. Bunun hikmeti neydi, yine O bilir. Sonra Be harfi geldi, Elif'in ayağına düştü. Elif ona "niye geldiğini" sordu. O: "Seni açıklamak için" dedi. "Bir noktam var. Senin mührünü içimde taşıyorum. Ayrılığın iç yüzünü söylüyorum. Sonra Te geldi: Başımda iki noktam var; bunları dünya ve âhirete atarım dedi. Üç noktalı Se harfi de kendisini araya soktu. Cim daha uzakta idi. Tevriye sanatı daha çok belirsin diye. Cim iki yönden Elif'ten üstündür. Ama Elif yolunda beline kemer bağlamıştır. Dal harfine gelince, o da iki Elif demektir. Bir topluluk Dâl harfini düşman bilirler. Aralarında birbirlerinin gırtlaklarına sarılarak kavgaya tutuşurlar. Sen eğer harabât ehli isen, Hı harfinin ne günâhı var?" [355]

Mevlevilikte, 'Rıza' kelimesinin sayısal karşılığı olan 1001 günlük mutfak hizmeti, yani çile de hurûf ilmine başvurulan diğer bir yerdir. Ancak unutmamak gerekir ki bu uygulama, Mevlevîliğin kurumsallaştığı döneme aittir; ilk dönemlerinde yoktu.

Öyle anlaşılıyor ki bu ilme daha çok İbn Arabi, İbn Seb'in (v. 667/1267), Sadreddîn Konevî gibi felsefi tasavvufu tercih eden sufiler başvurmuştur. Didaktik ve anlaşılır olmayı aslî hedef olarak göz önünden ayırmayan Sultan Veled, felsefî tasavvuf ekolunden bir sufi olarak aslâ düşünülemez.

III.E.4.3. *İntihânâme*'de Dile Getirilen Sırlar

İlâhî sırların Allah'ın doğrudan vahyi altındaki nebîler ve az yiyip, az uyuyup çokça ibâdet eden, yâni riyâzet yapan bâzı velîlerce bilinebileceği ama bunların herkese söylenmemesi gerektiği husûsunda hem fikir olduğunu daha önceki sayfalarda îzâh etmeye çalıştığımız sûfîler, "sırrın ne olduğu" husûsuna farklı zâviyelerden bakmışlar ve baktıkları zâviyeden görünenleri ve içinde bulundukları hâlin söylettiklerini dile getirmişlerdir.

Sehl et-Tusterî'ye göre sırlardan birisi nefistir. Allah bu sırrı Fir'avn'dan başkasına bildirmemiştir. Onun "أنا ربكم الأعلي" (en-Nâziât 79/24) demesinin sebebi,

---

[351] *İntihânâme* (1376), 303, be.6755 / (Tercüme), 232, be. 6579.
[352] A. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* c. I, haz. S.Eraydın-M.Tahralı, İstanbul, 2004, 457 (be.1539).
[353] *Makālât*, 10b.
[354] *Makālât*, 163a/(Tercüme), 398.
[355] *Makālât*, 118b /(Tercüme), 290.

bunu bilmesiydi. [356] Attâr'ın, *Mantıku't-Tayr* ve *Cevherü'z-Zât* gibi kitaplarına göre sır, insanın kendisinin hakîkatte Hak'tan gayrı olmadığıdır. [357]

Her hâl ü kârda bu sırlar, gayb âlemi ve letâifle, yâni görünmeyen ve yoğunluğu olmayan lâtif cisimlerle ilgilidir. Bu sırların en büyükleri, yâni "sırr-ı azîm"den olanları, Allah ve insandır. [358] Zîrâ, daha önce de belirtildiği üzere, insan O'nun, yâni Rahmân olan Allah'ın sûreti üzere yaratılmıştır. Böylece Allah ve O'nun tecellîsinden başka bir şey olmayan âlemin bütün özelliklerini kendinde toplayan "küçük âlem" olarak insan,[359] sırların en büyüğünü oluştururlar.

Sultan Veled, *İntihânâme*'sinin sırlarla dolu olduğunu daha ilk beyitlerde ifâde eder:

Hak Taâlâ'nın adıyla, yine nâdir ve sır dolu (پر راز) nüktelerle başlıyorum.

Çünkü bizim bu sözümüz, bu va'z ve nazmımız, halkı Hak tarafına kılavuzlar. [360]

Bâzı bölümlerinde, bir coşkunluk hâlinin neticesi olarak, îzâhı zor olmasına rağmen kendini tutamayıp sırrın ne olduğunu açıkladığını, zîrâ hâlin mutlaka dışa yansıyan bir yönünün olduğunu söylediğini ve bu sebeple *İntihânâme*'nin onun tasavvufî hallerini ve tecrübelerini içerdiğini[361] çalışmamızın giriş bölümünde belirtmiştik. O, kalbindeki sırları açmak için şöyle sabırsızlanmaktadır:

Kalbimde meknûn olan muhabbet dolayısıyla esrârı dâima beyân etmek emelindeyim!

İsterim ki bence âşikâr olan bu sır, benimle beraber olanlarca da bilinsin.

Bu maksada olan hırsım, bana çok çetin olan bu işi kolay gösteriyor.

Tâ ki rûhu ibâreye getireyim. Nûh'un rûhunu şerh edeyim?

Her ne kadar o sır gözle görülemezse de, o inciyi ibâre ile delen olmadıysa da…[362]

İntihânâme'de, Sultan Veled'in deyimiyle, "nice nükteler, can-fezâ/gönüle ferahlık remizler, gönül alıcı sayısız sırlar (نکتها و رمزهاي جان فزا سرهاي بي شمار دل ربا) ifşâ edilmiştir. [363] Hak'tan aldığı ilhâmlarla yazdığı bu eseri, "bu ilmin şerhi (شرح آن اقالیم و علم است این)" ve "bu esrârın münderic/içine alınmış olduğu bir kitaptır (آن سراير در کتابم مندرجند)"; ama bu dil/gönül ilminin son sınırı yoktur. Cenâb-ı Hak o ilmi dünyâda velîlerine tahsîs buyurmuştur. Fakat onu her ârif anlayamaz. O sırları anlamak, ehl-i dilin/âşıkların lâyıkıdır. Halk için cennet ve cehennem şerhedilmiş, iyi ve kötü insanların hâli anlatılmışken Ehl-i dil için "bunların fevkinde nice yüksek bahisler" dile getirilmiş, "can deryâsının nâdir incileri delinmiş/değerli sözler söylenmiştir ki bunları önceden ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş, ne de hayâllerden geçmiştir. [364]

Sultan Veled kitâbında, Allah'a giden yolun şerhinden önceden söylenmemiş ne varsa, kelimeye gelebildiği kadarıyla açıkladığını, bundan gâyesinin muhâtabını "âlemin hulâsası/özeti" yapmak ve onun zikir ve fikrinin dâima Hak için olmasına, Hakk'a varmaktan başka emelinin olmamasına yardımcı olmak olduğunu ifâde

---

[356] Bkz. Serrâc, *el-Luma'*(1380/1960), 299.
[357] Bkz. Ritter, "Attâr", 11.
[358] Bkz. Mustafa Râsim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü*, 618.
[359] Bkz. İbn Arabî, *et-Tedbîrât*, 130-131; Mustafa Râsim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü*, 1145.
[360] *İntihânâme* (1376), 4, be. 1-2/ (Tercüme), 2, be. 1-2.
[361] *İntihânâme* (1376), 240, be. 5308-10/ (Tercüme), 179, be. 5097-99.
[362] *İntihânâme* (1376), 116-7, be. 2459-74 / (Tercüme), 82-3, be. 2245-60.
[363] *İntihânâme* (1376), 296, be. 6605. Eroğlu bu kelimeleri sâdece "ince mevzûlar", "sırlar" diye tercüme etmiştir. (Tercüme), 226, be. 6429.
[364] *İntihânâme* (1376), 295 be. 6567-85 / (Tercüme), 225, be. 6392-409.

eder: Kitapta "yüksek makamlara (از مقامات بلند)"dâir olup da lisânen/dil ile ifâdesi (کآید بحرف) mümkün olan her şey bi-lâ noksan/noksansız olarak beyân edilmiştir ki okuyan can menzillerinden hangisini isterse, suhûletle/kolaylıkla o tarafa yollana, bezm-i Hudâ'dan/Allah'ın meclisinden "elsiz ve kadehsiz"(yâni maddî olmayan) bâde içe ve bu ilimlerle Perverdigâr'a/Allah'a ere. Atâleti/tembelliği bırakıp faâliyete, yâni ibâdet ve amele başlaya, o pazardaki ticâreti altın ola! Cihetsiz cihete (âhirete) doğru uçabile. Büyüklerinin yolunda sür'atle yürürken, arkasından gelen küçüklere örnek olabile. Zikir ve düşüncede meleklere yoldaş ola (با ملک گردی قرین در ورد و ذکر). Tek emeli ecr ve sevâb kazanmak ola ve bu zikir ve düşüncesi dâima Hak için ola. Hakk'ın vuslatından başka emeli bulunmaya. Âhiret için dünyâyı terk ede ve dünyâ sevgisini tamâmen gönlünden çıkara. Sözü ve sohbeti dâima o âleme doğru ola. Ancak bu şekilde dünya ve âhiret işleri yoluna girmiş olur. Korku ve mihneti güven ve recâya mübeddel olur. Her yerde muhâfızı/koruyucusu Allah olur (حافظت گردد خدا). Şevk ve muhabbet şarâbıyla dâima mest olur. Bu ve bunun gibi yüzlerce nîmete mazhar olur. Sâkî de, kadeh de, şarâb da, zâhir de bâtın da o olur; âlemde ondan başka bir şey kalmaz. Âlemin hulâsası onun varlığı olur ve herkesin emeli ondan hâsıl olur. Sultan Veled, bu konuda dil ile söylenebileceklerin bu kadar olduğunu ve tafsîle gerek olmadığını düşünür. [365]

Ona göre, sırrı mutlaka tutmak gerekir ama Allah Taâlâ dahi söz göndermiştir ki ne istediği bilinebilsin. Bunun için bâzen tafsile girmek gereken yerler ortaya çıkar ve sır nev'inden bir-iki şey söylenebilir: Hudâ'dan bize "söz" (vahiy) gelmiştir ki Hakk'ın matlûbu bize ma'lûm olsun, "bizi ne için yaratmıştır, o ruh âleminden bu anâsır dünyâsına niçin getirmiştir" bilinsin ve böylece, bu dünyâda O'na kulluk edelim ve yaşarken verdiği nîmetlere şükür edelim: O bize bir avuç toprağa kudretiyle can verdi. Gülşen gibi taze ve tarâvetli eyledi. Zâhirî/görünen yüzlerce nîmet verdi. Bâtınî/mânevî binlerce kapı açtı. Sultan Veled'in deyimiyle, "Hakîkat tam anlaşılsın için tafsîlîne girişmek" gerekirse: Hak bu kadar nîmeti, iyi kim, kötü kim bilinsin, makbûl kim, merdûd/kabul görmeyen kim, belli olsun, sâlihle fâsık apaçık ortaya çıksın, güzel ile çirkin birbirinden ayrılsın için vermiştir. [366]

Sultan Veled'e göre sırlar, birincisi "çok yüksek ve anlaşılması çok zor", ikincisi "harfsiz ve sessiz söylenenler" olmak üzere iki çeşittir:

Birinci kısmı, yüksektir ve anlaşılır olmaktan uzaktır. Onu dinlemek herkesi nasıl sevindirsin ki!(هست بعض بس بلند از فهم دور زا ستماعش كي برد هركس سرور) Lokma ağza sığmayacak kadar büyük olursa, rahat rahat yenemez. Şâhinin lokmasını şâhin yiyebilir; o serçeye verilirse boğazını yırtar. Bu çeşit sırlar merd-i Hudâ/ehlullah içindir ki onu yemekle kemâl bulur. O sözden hâli terakkî eder; yüceyken daha yüce olur. Sözle ifâde olunan bütün sırlar, kaba konmuş şarap gibidirler (جمله سرها که در حرف آمده است بر مثال خمر در ظرف آمده است). O harfler büyüklerin matlûbudur. O güzel tarzlar ebdâlın, velîlerin canıdır. Sultan Veled, sırrı asıl bunlar için söylediğini belirtir. Çünkü onu herkes anlayamaz. (بهر اشان گویم ان سر را بدان زانکه هرکسرا نباشد فهم آن). [367]

İkinci kısmı, yukarıda söylenenin üstünde harfsiz ve sessiz olarak ifâde edilen sözlerdir ki bunlar bütün hâl ve sözün verâsındadır/ötesindedir. O sırrın yanında bütün yüksekler enginde kalır. Dile ve söze sığmayan bu sırrı nihâyet fenâya vardığın zaman dilsiz ve lafızsız olarak işitir, o keyfiyetsiz deryâda inci olursun.

---

[365] Bkz. *İntihânâme* (1376), 296, be. 6597-618 / (Tercüme), 226, be. 6421-42.
[366] *İntihânâme* (1376), 235-6, be. 5219- 25/ (Tercüme), 176, be. 5007-14.
[367] *İntihânâme* (1376), 29, be. 498-504 / (Tercüme), 12, be. 241-47.

Çünkü o her hâl ve sözün aslıdır; belki söz de değil; tamâmen hâldir. Sultan Veled, bu sözle ifâdesi mümkün olan sırlardan –hâli anlatmak üzere – çok az bir şey söylediğini belirtir. Bu şekilde işâretin sebebi de gönül ehlinin hâlini bilir hâle gelmemize ve bu şekilde maddî dünyâdan kurtulmamıza yardımcı olmak içindir. Ona göre bu az bile çok işe yarar ve insanı makbûl yapar. Acak faydası duyana göre değişir. Bu sırlar ile bînâ/gören hâline gelip ilerlerler, mest ve şeydâ/çılgın âşık olurlar. Öyle bir yere varırlar ki orada ne mekân vardır ne de baş ve ayak. Orada ne yukarı, ne aşağı, ne de aralık vardır; sâdece canlara sirâyet eden Nûr-i İlâhî vardır.[368]

Sultan Veled'in dile getirdiği sırlar toplu olarak incelendiğinde bunların temelde, *Maârif* adlı eserinde de olduğu gibi, Vahdet-i Vücûd düşüncesinin, "halkın anlayabileceği bir üslûbla ifâdesi"nden başka bir şey olmadığı hemen anlaşılacaktır. Eserinin bir çok yerinde bunları söyliyen ilk kişinin kendisi olduğunu söylemesi, konuyu rumuz ve sûfî ıstılahı kullanmadan açık bir şekilde sunmasıyla ilgili olsa gerektir. Halkın da anlayacağı bir üslûbda söylemek gerekirse, Vahdet-i Vücûd, "Allah'tan başka kendisiyle kāim, yâni varlıkta başkasına muhtaç olmayan varlık olmadığını; diğer varlıkların, var olmak için O'na muhtaç olmaları sebebiyle hakîkatte varlıklarının "mevhûmî ve hayâlî" olduğunu vurgulayan bir "hâl"dir ve "tevhîd anlayışının zirvesi" olarak nitelendirilebilir. Bütün sufîlerde şu veya bu şekilde var olmasına rağmen, pîri İbn Arabî'dir. Biz burada, Sultan Veled'in "sır" diye nitelendirdiği husûsları verirken, bunun, Vahdet-i Vücûd'un hangi konusuna tekâbül ettiğine işâret ettiği belirterek geçecek, binlerce kitapta detayları ile anlatılmış olan Vahdet-i Vücûd'u yeniden anlatma yoluna gitmeyeceğiz. Eserde dile getirilen bu sırlardan bâzıları şunlardır:

a. Gayb âlemi vardır ve bizden uzak değildir ama onu ancak mü'minler görür:

Sultan Veled burada velîlere değil, sıradan mü'minlere sır veriyor gibidir. Daha doğrusu onlara inandıkları şeylerin gayb âleminden olduğunu, binaenaleyh onların da velîler gibi gayb âlemiyle ilişki içinde olduklarını imâ ediyor görünmektedir. Şu kadar var ki velîler bu âlemi daha yakından tanırlar; zîrâ onlar Nûru'l-envâr'a, yâni Allah'a daha yakındırlar ki bu "Kurb makamı"dır. Buna göre, mü'min şeker kamışı gibidir. Sohbet için onu seçmeli, başkalarını terk etmelidir. Zira başkaları boştur. Gerçi diğer kamışların zâhiri de şeker kamışına benzer fakat içi boştur. Beden şekilleri câna perdedir ve dolayısyla canın görünmesine engel olur. Şeker kamışı ile diğer kamışların zâhirî benzeyişi insanı aldatmamalıdır. Her vücûdun hayâtı ayrı bir candandır. Cânların hepsi bir değildir: Cânlar arasında hesâpsız mertebe vardır. Kimi yüce, kimi aşağıdır. Bu sebeple de her birinin Hak'la olan ilişkisi başkadır. Meselâ İnsan canlı bir şahıs görünce dış görünüşüne bakarak onu kâmil bir insan zanneder. Çünkü Cenâb-ı Hak, iyi veya kötü bizden gizli kalsın diye böyle bir perde asmıştır ki halk gayb sırlarını bilmesin ve hünerler de kusurlar da halktan gizli kalsın. Sûretler perdedir. Perde kalkınca (sûret fânî olunca), gayblar perdesiz olarak meydana çıkar. Kıyâmet gününe kadar mahşer yerinde iyi veya kötü herkese zâhir olacaktır. Gayblar bizden uzak değildir. Fakat burada görülmelerine müsâade yoktur. Hakîkatte ise her şey buradadır; tendeki can gibi. Cisimler de rûhlar da ondan diridir. [369]

b. Âlemde Hak'tan başka bir şey yoktur ama bu sırrı sâdece velî olan bilir:

---

[368] *İntihânâme* (1376), 29, be. 504-517 / (Tercüme), 12, be. 247-60.
[369] *İntihânâme* (1376), 202, be. 4430- 41 / (Tercüme), 149, be. 4219-29.

Vahdet-i Vücûd'un veciz bir ifâdesi olan bu sırda Sultan Veled, âlemde Hak'tan başka mevcut olmadığı halde insanlar bundan gâfil olduklarını vurgular. Gâfil olmayan tek grup, velîlerdir. Konuyla ilgili beyitleri şöyledir:

Hakîkatte Hak'tan başka mevcûd yoktur. Herşey Hak'tır. O sırda velîden başkası eyredemez.

"Lâ ilâhe illellah"ın sırrı ona iyân olmuştur. Dünyâda Hak'tan başka mevcûd görmez. [370]

Velî Âlem-i Melekût'ta bulunan arş, kürsî, levh ve hattâ bunların fevkinde ne görürse hayret etmemelidir; çünkü gördüğü her şey O'nun, yâni Hakk'ın "aynı"dır, O'nun isim ve sıfatlarının tecelligâhıdır. [371]

Sultan Veled, Vahdet-i Vücûd'un "Hakk'ın Bâtınî/iç ve zâhirî/dış olmak üzere birbirine zıt gibi görünen iki vechesi/yüzü vardır" şeklinde dile getirilen rüknünü,[372] şöyle sunar: "Hak, özdür. Ve kabuk olan halk, o özü korumak içindir. Ancak O olmadan bekâsı mümkün olmadığı için ona yönelmesi gerekir. İşte insan tevbe ettiği zaman öze doğru yönelmiş olur. Öyle ki sonunda O'nunla tamâmen karışıp O olur". Tamâmen O olmak için de takvâ libâsı/elbisesi giymeli ve ömrünü dîn yoluna sarfetmeli, tevbe kapısının hep açık olduğunu bilerek, hatâ ettiği zaman Allah'a yönelmelidir. Tevbe kapısının devamlı açık olması, kullara rahmettir. Himmet atını dolu dizgin sürerek, yâni, bütün arzularını bu arzuda toplayarak içeri giren, dîn yolunda öne geçer. Bahtı yâr/dost olur, Yezdân'a/Hakk'a yol bulur, sıkıntıdan kurtulur, korkulardan emîn olur ve o tevbe kapısından içeri girerek o Kâ'be'yi (Hakk'ı) tavâf eder. O cânlar Kâ'be'si ki Hakk'ı görmek oradadır. Nûr ve meserret hazîneleri de oradadır. Orası müntehâdır/varılacak son yerdir. Oraya vâsıl olunca katre/damla olan cânı, deryâ olur. Deryâya karışan katreyi bulup ayırmaya imkân yoktur. Kendinin bütün zerrelerini deryâya karıştırır (زانکه تار و پود خود در بحر بود). O deryâya ki mebdei/başlangıcı olmadığı gibi müntehâsı/sonu da yoktur. Dalgaları dâimîdir(هم بود امواجش مدام) . O deryâ evveli olmayan Evvel'dir/Allah'tır (اول بي اول آن دريا بود). Âhiri olmayan Âhir'dir/Allah'tır. Mekânı yoktur. Mekân ve lâ-mekân (mekân olmayan, âhiret), O'nun âciz yaratığıdır. O, lübbün lübbü'dür/özün özüdür. Cânlar ise O'na nisbeten kabuktur. Herkes bilir ki kabuk, özü korumak içindir. O da tatlılığı içinden alır. (پوست را از مغز باشد خود وجود دارد از وي تازگي و تاز و پود). Bununla birlikte, her ne kadar özden kuvvet alarak güçlense de kabuğun bekâsı yoktur. Öyleyse, kabukta kalmamalı, bâtınına girmelidir ki insanın yüzü öz nûruyla güzelleşsin. Çünkü güzelleşince O'nun mahbûbu olur. Tensiz ve cânsız olarak Hak tarafına doğru seyr eder. Canlılık urûcunda/yülselişinde göz nûru gibi cisimsiz cânsız yol alır. Orada sayısız sevinçlere, sürûrlara mülâkî olur/karşılaşır. Ama buradaki "sayısız" kelimesini de yanlış anlamamalıdır. Çünkü "sayısız denen şeyler aslında birdir", diyen Sultan Veled, Vahdet-i Vücûd'daki "vahdette kesret/ birlikte çokluk" konusuna girdiğini farkedip birden susması gerektiğini "Sözün son haddi budur. Artık hayret zamanında[373] susmak lâzımdır (چونکه حيرت تن زنم)"[374] şeklinde ifâde ederek bu sırrı anlatmaya son verir.

---

[370] *İntihânâme* (1376), 204, be. 4507-8 / (Tercüme), 151, be. 4295-96.
[371] *İntihânâme* (1376), 93 / (Tercüme), 63-4 (Başlık).
[372] Izitsu, İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar, 79.
[373] Hayret, derin düşünce ve Allah huzurunda hakîkat ehlinin ve ârîflerin kalblerine gelen bir hâldir. Ardından O'na kavuşma, bunun ardında da iftikār (Hakk'a muhtaçlık) gelir. Bütün bunlar O'na duyulan arzuyu iyice artırır. Bkz. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 338.
[374] *İntihânâme* (1376), 239, be. 5282-5303/ (Tercüme), 179, be. 5071-92.

Sultan Veled "öncekilerden hiç kimsenin söylemediği, söylenmesi çok zor bir sır" diye nitelendirdiği bir sırrı anlatacağını söylediği bir yerde, insanın "kıdemde Hak'la vahdet hâlinde" olduğunu dile getirir ki bu Vahdet-i Vücûd'da "Taayyün-i Sânî"(âlemlerin Hakk'ın isim ve sıfatlarından ayrılışı) mertebesine işâret eder mâhiyette şunları söyler:

Bu sırların îzâhı güçtür. Fakat ben bu çetin yola adım atacağım. Kimsenin söylemediği sırrı söyleyeceğim, kimsenin delmediği inciyi deleceğim. Eğer izin olursa, bundan sonra o sırlardan haber vereceğim ki evvelkilerden hiçbir kimse Onları beyâna tasaddî etmemiştir, iki âlem halkına da gizli kalmıştır. Sen o kadîm/eski deryâda nûr idin. Vahdet deryâsına gark olmuş, o deryâda mukîm idin. (نور بودي اندران علم/بحر قديم غرق وحدت بي دوي قائم مقيم) O can deryâsı kendi kendine aşkbâzlık/aşk oyunculuğu etti, bir cevheri yüz türlü, belki daha ziyâde sayıda gösterdi (عشق بازي كرد با خود بحر جان يک گهر را سد نمود و بيش ازان). Zulmetten gûn â gûn/çeşit çeşit beşer yarattı. Onlara çeşitli duygular ve hırslar verdi. (آفريد از ظلمتي هر گون بشر حسهاشان داده و شهوات از بشر).[375]

Aynı vurgunun devamı olarak Sultan Veled, "Hak bâtın/derûnî olan, halk ise zâhirdir/dışarıdan görünendir" der. "Kalbinde meknûn/gizli olan muhabbetten" ve "kendisine âşikâr olan bir sırrın etrafındakilerce de bilinsin" isteyişinden nâşi kendisini tutamadığını söyleyen Sultan Veled, "vahdet âleminde zıtlıkların olmadığını" belirtmeyi, büyük bir sırrın ifşâsı olarak görür. Oysa bu da yukarıda da söylendiği gibi Vahdet-i Vücûd'da "Hakk'ın birbirine zıt gibi görünen vecheleri"nden başka bir şey değildir. Bunu şerhederek cehli söküp atmayı hedef aldığını beyân eden ve maksûdunun söze sığmadığından yakınan Sultan Veled, bu maksada olan hırsının, "güçten de güç olan" bu işi kendisine kolay gösteridiğini ve böylece yapmaya koyulacağını belirtir. Esrâr-ı Hudâ'nın/Hakk'ın sırlarının takrîri (تقرير اسرار خدا), şerh ve beyânın/anlatımın ötesinde ve konunun özü hiçbir şekilde sözle şerhedilemez ise de, bundan bahseden sözler, tâlibde/Hakk'ı arayanda yeni yeni şevk ve rağbet husûle getirir. Bunları dinlemekle tâlib ân be ân terakkî eder, yeni yeni ıttılâ'lar hâsıl eyler. Onların çokça tekrarından, kendisini dünyâyâ bağlayan zincirler gevşer ve böylece dünyâ esâretinden kurtulur. Kendinden geçerek, bî-hûşluğa ayak basar ve iyilik, kötülük gibi kayıtlarından hârice çıkar. Çünkü iyilik ve kötülük zıdlardır. Orada ise zıd yoktur. Zıd, nid/eş, aded, yaş- kuru, soğuk-sıcak, iyi-kötü gibi zıdlar bu dünyâya mahsûstur. Yoksa Vahdet/Birlik âleminde her şey bir ve aynıdır. Çünkü kendinde olduğu sürece "Vâhid/Bir olan Allah" tarafına nasıl gidilir ki?!. (ور نه در وحدت همه واحد بود با خودي كس سوي واحد كي رود). Buraya yükselmek için insan ruh gibi olmalı, nakışlardan temizlenmelidir ki esfelde/aşağıda kalmayarak a'lâya/yüceye yükselebilsin (چون نفس رو پاک شو از نقش ها تا روي از پسب بر سما) Ondan sonra bu yerle gökleri hâil olmaksızın nûr içinde nûr görür (نور اندر نور بيني بعد از آن بي حجاب اين زمين و آسمان) Başsız ve ayaksız olarak meleklerle beraber seyreder/Hakk'a yolculuk yapar. Seyri dâima cennetlerde olur. Hattâ seyrânı melekleri de geçer ve artık herşey onun fermânında olur (جمله باشد درفرمان تو)".[376]

c. Kur'ân'ın nûru, mânevî ilerlemenin anahtarıdır:

---

[375] *İntihânâme* (1376), 114, be. 2408-2413-4/ (Tercüme), 81, be. 2194-200.
[376] *İntihânâme* (1376), 116-7, be. 2459-80 / (Tercüme), 82-3, be. 2245-66.

Sultan Veled, Kur'ân okumanın, hangi hallerde Hakk'a yaklaştırdığını işlediği bir yerde, bu sırrı "remz" diye niteleyerek verir. Anlaşılan o ki "kısa ve vecîz ifâde"ye o, "remz" demektedir.

Onun pâk nûru, o serverliğin kılavuzudur. O nûrun yanında bu nûr, sermedîdir.

Aklın varsa, sana küçük bir remz söyledim, o akl seni mesrûr eder, gamdan kurtarır.[377]

d. Kâinattaki bütün varlıkların Hakk'ı zikri:

"Kâinat, yerin ve göğün bütün eczâsı, gizli veya âşikâr/açıktan Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ ederler. Ancak onların tesbîhini Hudâ'dan ve Hudâ'ya mahrem olan velîlerden başka kimse işitemez. O sırrı, o sessiz sesleri Hakk'ın nûruyla velîler işitir. Şu halde işiten yine beşer değil Hudâ'dır. Çünkü o her şeyden hattâ kendinden de kurtulmuştur"[378] diyen Sultan Veled, Kur'ân-ı Kerîm'deki "Hiçbir şey yoktur ki O'nu tesbîh etmesin" (el-İsrâ 17/44) âyetini tefsîr ediyor görünmektedir.

e. Hakk'ın sırlarından birisi de velîlerin kendileridir:

Sultan Veled'e göre, velîler Hakk'ın sırlarını bilmenin ötesinde kendileri de Hakk'ın sırlarındandır. Zîrâ Hakk'a vâsıl olan kişide, sır iyânen peydâ olur/açığa çıkar. Zâten onlar Hakk'tan gayrı değildirler; Hakk'ın nûru ve gizli sırlarıdırlar. Sözleri, O'nun sözü gibi nâfizdir, yâni hüküm ve tasarruf sâhibidir:

Her kim ki Hakk'ı buldu ve Hakk'a erişti, o letâfeti, o güzelliği hicâbsız seyretti,

O, dünyâda Hakk'ın mazharı oldu. Gizli sır iyânen onda peydâ oldu. [379]

Velî Hakk'ın aynı olunca sözü de Hakk'ın sözü gibidir:

"İşte velînin sözü, pâdişâhın sözü gibi nâfizdir, kendisini saydırır. Her ne söylerse dinlenir, her ne isterse yapılır. Zîrâ velînin işi de sözü de tamamiyle Hak'tandır. Sâir halkın sözü ve işi ise kendi nefsinin hevâsından/arzusundan ibârettir. "Bunun benzerleri pek çoktur" diyen Sultan Veled, buraya gelince, çok kullandığı bir klişe olan: "Âkillere/Aklı olanlara ise bir işâret kâfidir. Bu, işâret derecesini de aştı (عاقلانرا اشارتي بس باشد اين خود از اشارت گذشت والله أعلم) beytiyle sözünü bitirir. [380]

"Varlıkların mâhiyetlerinin Hakk'ın mâhiyetinden sudûr ettiği/ortaya çıktığı" şeklinde bir kısmını söylediği bir sır da yine velîlerle ilgilidir: Hüve-yi Azîm/Büyük Benlik, yâni Allah, hüvelerin Hüve'sidir; benliklerin benliği, mâhiyetlerin mâhiyetidir. O Kerem Sâhibi herkese bir hüve vermiştir. Halkın bütün mâhiyetleri O'nun sun'udur/yarattıklarıdır. O'nun mâhiyeti, iç (öz), diğerleri kabuktur. Mâhiyet, fânî olan sun'lar/işler gibi değil, Hudâ'nın nûrundan doğmuştur. O, bâkîdir. O'nun iki cihân hâricinde sayısız masnû'ları/yaratmış olduğu şeyler vardır ve onların nûrları dâimdir. O nûrun kaynağı, evliyânın rûhudur. Hakk'ın nazargâhı/baktığı yer ve mazharı), hakîkatte velîlerin cânıdır. Onların canına erişen her güzellik o can mâşûkunun birer selâmıdır. Bu fikirleri serdeden Sultan Veled, sözlerini yine: "Ancak bundan ötesine geçip daha derin bilgiler vermek gereksizdir; zîrâ akıllı olana

---

[377] *İntihânâme* (1376), 60, be. 1172-3 / (Tercüme), 39, be. 947.
[378] *İntihânâme* (1376), 175-6, be. 3799-802/ (Tercüme), 128, be. 3587-91.
[379] *İntihânâme* (1376), 192, be. 4174-5 / (Tercüme), 141, be. 3959-60.
[380] *İntihânâme* (1376), 290 / (Tercüme), 220-21 (Başlık).

bir söz, yâni bir işâret kâfidir. Çok söze ihtiyâç yoktur" şeklindeki klişesiyle bitirir.[381]

Sultan Veled, henüz velâyetinden söz edilemeyecek olan dervîşi de sıradan insanlardan ayırır. Bunu açıkça ifâde ettiği mısralar şöyledir:

Merd-i derviş, Yezdân'ın aynasıdır. Yezdân'ın güzelliği o aynada manzûr olur.

Ayna ile aynaya tâlib olan birdir. Çünkü aynada gördüğü de kendisinden başkası değildir.

Dünyâda Hakk'ın hüsnüne en ziyâde kim meftûn ise Hak yanında ziyâde makbûl olan odur.[382]

Burada da görüldüğü üzere, Vahdet-ü Vücûd'daki "insan Hakk'ın aynasıdır" düstûru, Sultan Veled'de "Velî/dervîş Hakk'ın aynasıdır" a dönüşmüştür.

f. Hallâc-ı Mansûr'un (idam: 309/922) "أنا الحق"/ene'l-Hak sözünün sırrı:

Tasavvuf kitaplarında, sûfîlerin dillerinden düşürmedikleri "أنا الحق" sözüyle ilgili yüzlerce açıklama ve şerh bulunabilir. Kimi bunu söyleyenin makamının yüceliğinden sözederken, kimi düşüklüğünden ve Hallâc'ın bu makamı kaldıramadığından dem vurur. Sultan Veled burada babasından aldığı bâriz olan bir açıklamayı tercih eder: Bu söz fenâ makamında söylenmiştir ve "Ben yokum, Hakk vardır" anlamınadır:

Sen kalmazsın, şerîksiz olarak Hak kalır. Veren de O, alan da O olur.

İşte أنا الحق sözünün sırrı budur. Kimse ölmeden, O/Hak olamaz (تا نميري كس ز خود كي آن شود).[383]

derken, bunun şerhini, varlığın perde olduğunu ve onu yırtmanın gerekliliği ile ilişkilendirerek şöyle yapar: İnsan diken ekerse diken harmânı kaldırır. Kezâlik, odundan da ancak ateş artar. Odunu çoğaltmamalı ki ateş de çoğalmasın. Cehennemin odunu varlıktır. Cennetin lokması da Hakk'ın aşkıyla mest olmaktır. O serhoşluk bu varlığı yakar, mahv eder. Varlığı gidermek için serhoşluğu artırmak lâzımdır. Yoksa, varlık seninle oldukça, cehenneme lokma olursun. Varlık odununu kökünden kaldırmak gerekir. Varlığı eritmenin yolu da ibâdettir. Böylece cehennemin yolu insana yokuş gelir, yâni güçleşir. Kendi varlığını dünyâda iken aşk ile yakmalı, zikre ve tââta devam etmeli, küfür ve fısktan vazgeçmelidir. Ancak bu şekilde insanın bu dünyâda varlığı kalmaz; dünyâ mihnetinden kurtulur, şâd-kâm/mutlu olur, pişer ve onda ne çiğlik kalır ne hamlık. Karanlığı yok olur ve sabah gibi aydınlık olur. Sultan Veled, bu fikirlerini serdettikten sonra, sözlerini:

Sana esrâr söyledim, iyi dinle! Bu varlık perdedir. Ondan çabuk sıyrılmaya bak!

(پوست كنده گفتمت بشنو نگو اين خودي پرده است بگذر زود ازو)[384]

şeklinde bitirir.

Sultan Veled başka bir yerde bu konuyu şöyle şerheder: İnsânın varlığı Hakk'a varmaya engeldir. İnsan Hakk'a ulaştığı vakit, ona başka bir seyr, yâni seyr fillâh yüz gösterir. Çünkü Hakk'a vuslat için olan yolculuk başka türlüdür. Bunu idrâk eden kimse, kâmil insan olur. Vuslata varınca, ucu bucağı bulunmayan yüzlerce cihân görür; hepsi O'nun içindedir. Bu sefer/yolculuk, Ayn-ı Hak'da, yâni O'nun hakîkatinde seferdir. O yola ne melek sığar ne de beşer. Orada "benimdir,

---

[381] *İntihânâme* (1376), 50, be. 946-54 / (Tercüme), 29, be. 690-97.
[382] *İntihânâme* (1376), 198, be. 4356-98/ (Tercüme), 146, 4145-7.
[383] *İntihânâme* (1376), 100, be. 2098-99/ (Tercüme), 70, be. 1875-6
[384] *İntihânâme* (1376), 132, be. 2818-27 / (Tercüme), 94, be. 2604-14.

senindir" gibi şeyler yoktur. Hudâ-yı Ehad/Tek olan Allah, sayıdan ve yönden münezzehtir; sayı ile ve yön ile sınırlanamaz. "Benim" ve "benimle" gibi tabîrler ikiliktir; bundan vazgeçmeli ki müşkil hallolsun. Gerçi hemen vazgeçmek mümkün de değildir. Zîrâ su ırmağına toprak attığın zaman toprağın bulanıklığı bir müddet belli olur. O toprak suya vâsıl olmuş olsa da henüz hamdır. Rengi zâil olarak tamâmen fânî olmamıştır. Fakat suda mahvolup belirsiz olduktan sonra tamâmen Hakk'ı görmeye ehil ve lâyık hâle gelir. Sultan Veled, bu sözlerini de yukarıdaki sırda olduğu gibi, daha derin şerhe girmeden şöyle diyerek bitirir: Bu bahsin şerhi derin ve idrâkin fevkindedir. Bunu anlayamadığın için bıkkınlık verir.[385]

g. Hak Taâlâ, ifrat derecesindeki yakınlığından dolayı, uzaktır:

Sultan Veled'in bu şekilde dile getirdiği sır, Vahdet-i Vücûd'da sıkça baş vurulan "Biz ona şâh damarından daha yakınız" (Kāf 50/16) ayetini çağrıştırır mâhiyettedir: Bütün eşyâ, Hakk'a yakınlıkları sebebi ile var olmuştur. O'ndan vücûda gelir, O'nunla var olmaya devâm eder. Ne var ki O'nunla beraber oldukları halde, bu vuslattan habersiz bulunurlar. Nasıl ki suyla dolu bir bardağın veyahud, inci ile dolu bir sadefin mazrûflarından/içindekilerinden haberleri yoktur. Tabiî ki eşyânın yekdiğeriyle de bir takım ilişkileri vardır: Yakın ve ittisâl/bitişik hâlinde oldukları zaman da olur, uzak ve ayrı oldukları zaman da. Yâni ittisâlleri dâimî değildir. Fakat Hālık'la/Yaratıcı ile mahlûk arasındaki yakınlık ve ittisâl, dâimîdir. O, ifrat derecesinde yakınlığından dolayı görünmez. [386]

h. "Vücûdsuz olarak namâz" mümkündür.

Sûfîlere göre namâz, kulluğun zirvesidir, yâni insanın kul olduğunu en güzel şekilde idrâk etmesi gereken zamandır. Rüku ve secde gibi Allah'a tazimin en iyi ifâdelerini içermesi onu diğer ibâdetlere üstün kılar. Her hâl ü kârda, insanın "vücûdunu" yâni varlığını hissettiği bir zaman diliminde olması gerekir. Bazı sûfîler, sekr veya gaybet hâlinde, yâni insanın kendinin ve çevresinin farkında olmaması hâlinde, kulluk yapamıyacağı düşüncesiyle sahv ve huzûru, yâni kendinde ve halkın farkında olmayı ön plana çıkarmışlardır. Bunun tersi olan sekr ve gaybeti ön plana çıkarmış sûfîler de vardır, ve Sultan Veled bu guruba dâhil görünmektedir. Zîrâ ona göre, her şeyi Hak'tan bilmeli ve Hak'tan görmelidir ki iki cihânda Hak'la beraber oluna. Her şeyi O'ndan bilince, artık O'ndan başka mevcûd göremez, O'nunla konuşulur. Her zaman O'nun didârına/O'nu seyretmeğe dalınır, O'nun ilminden yeni yeni dersler alınır. O'nun huzûrunda olmakla aleddevâm/dâimî olarak mesrûr olur, rükûsuz, sücûdsuz, kıyâmsız (بي ركوع و بي سجود و بي قيام), hattâ "ten nakışı olmadan" (بي نقش تن), yâni, vücûdsuz olarak dâimî sûrette namâzla meşgûl bulunulur, dâima civâr-ı Hak'da/Hakk'ın yanında mevcut olunur. Merd-i Hudâ'nın/ehlullahın namazı dâimdir, yâni onlar hep namazda gibidir. [387] Çünkü o, Hak'la diri ve mevcuttur. Suda yaşayan balık gibi ki su olmazsa hâli haraptır. [388]

---

[385] *İntihânâme* (1376), 49-50, be. 924-35 / (Tercüme), 29, be. 667-79.

[386] *İntihânâme* (1376), 236-7, be. 5231-5235 / (Tercüme), 178, be. 5020-5025.

[387] "Merd-i Hudâ'nın namazı dâimdir", Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde "Âşıkân dâimî namazdadır" şeklinde geçer: پنج وقت آمد نماز و رهنمون عاشقان را في صلاه دائمون (Yol gösteren namâz beş vakittir; âşıklarsa hep namâzdadır: VI /300a , be. 2676).

[388] *İntihânâme* (1376), 237-8, bb5254-5261 / (Tercüme), 178, be. 5045-5052.

Bütün bunlara rağmen, Sultan Veled, zâhirî namâza da önem verir ve "Talepte sadâkatin şâhidi, namâz, oruç, aleddevam/devamlı olarak zikir ve niyâzdır" der. [389] Böyle olmadığı takdirde, o talebin laftan ibâret kalacağını ifâde eder ve eserinin çeşitli yerlerinde, "Mürîdlerine Öğütleri" başlığında ele alacağımız üzere, tâat ve ibâdete önem verir.

ı. Öbür dünyâ ile ilgili sırlar çoktur:

Gördüğümüz ve yaşadığımız bu âlemin ötesindeki âlem, hiç şüphesiz insanoğlunun merak ve ilgisini en çok cezbeden konulardan birisidir. Nereden geldiği, nereye, yâni nasıl bir yere gideceği onun kafasını meşgûl eder durur. Sultan Veled kitâbında, o dünyânın sırrının beyâna sığmayacağını, dilin onu anlatmaktan âciz kalacağını ve yıllarca şerh etse, o hâli sıradan bir insanın anlayamayacağını söylese de bu konu ile ilgili sırlara da değinmeden edemez: Bu dünyâdaki yaratılmış olanlar, bu zemîn ve âsmân (yer ve gök), o can deryâsının en küçük dalgalarıdır. O lâ-mekân (mekân olmayanın, yâni âhiretin) deryâsının dalgaları ise buradan çok farklıdır; onlar Âlem-i Melekût'ta bulunan levhten, arştan, kürsîden daha yücedir. O nâ-mütenâhî/sonu olmayan dalgalardan her biri, lâ-mekânda yüzlerce cihân husûle getirir. İnsan o nûr deryâsında mahv olduğu vakit, hûrîler, gılmânlar onun yüzünü görmeğe müştâk/arzulu olurlar. İnsan o nişânsız âlemde nişânsız olarak seyreder. Benzersiz bir şekilde zhir ve bâtın o olur. Zât-ı Zü'l-Celâl/Allah Taâlâ gibi "Kāim bi-Zâtih", yâni başkasına ihtiyâcı olmadan, mevcut olur (ظاهر و باطن تو باشي بي مثال خود بخود قايم چو ذات ذوالجلال) Oranın her günü çeşit çeşittir (بي نشان باشي روان در بي نشان گونه گونه باشدت هر روز شان) . [390]

Burada, daha önce aktardığımız sırlardan olan "varlık perdesinden kurtulmadan bahsedilmekte ve öbür dünya, bütün sûfîlerin yaptığı gibi, varlık perdesinin kalktığı yer olarak yüceltilmektedir.

III.E.5. Sırrın Saklanmaya Devam Ettiği Yerler

Sûfîler, sırları dile getirirken dahi torbanın ağzını tamamen açmazlar, "anbardaki çoğa işâret edecek" kadar boşaltırlar, "azı çok bilmeli, testi ile yetinmeli", "âkil olana bir işâret yeter" gibi klişeler kullanırlar. [391] Sultan Veled'in kendisini tâkip etmesi açısından Mevlânâ'dan örnekler seçmek gerekirse, o, birçok yerde sırları açıklamaktan ictinâb ederek: "Zâten her kime sırları öğrettilerse, onun ağzını diktiler, mühürlediler" der. [392] Kendisinin ağzı da bâzen bunun için mühürlenir: "Ben ne söyleyeyim, Hak Taâlâ Hazretleri benim ağzımı dikmiştir. " [393] Bunun sebebi de herkesin dinlemesini önlemektir: "Fakat o sözü kısa yaptım. Tâ ki her denî/alçak sırları dinlemeye."[394]

İntihânâme'sinde sırları söyleyeceğini, halkı perdeden kurtaracağını söyleyen Sultan Veled de aslında birçok yerde, diğer eserlerinde olduğu gibi kısa kesmekte ve bu usûle başvurmaktadır. "Gayb aleminden az bir şey söylüyorum, çünkü ilim deryâsının kenârı yoktur"[395] derken bunun sebebini îzâh etmiştir. Meselâ, Allah'ın

---

[389] *İntihânâme* (1376), 292, be. 6513-14 / (Tercüme), 222, be. 6338-39.
[390] *İntihânâme* (1376), 39-40, be. 714-21 / (Tercüme), 21, be. 457-64.
[391] Meselâ bkz. Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 459, 451, 506; Mevlânâ, *Mesnevî*, V/238b, be. 2118; Şems-i Tebrîzî, *Makālât*, 12b, 17b, 32a.
[392] Mevlânâ, *Mesnevî*, V/240a, 2240. be.
[393] Mevlânâ, *Mesnevî*, III/145b, 3717. be.
[394] Mevlânâ, *Mesnevî*, V/246a, be. 2686.
[395] *İntihânâme* (1376), 27, be.451/ (Tercüme), 10, be. 194.

kâinattaki kanunlarını anlatırken, her cinsin dâima kendi cinsine meylettiğini ve onu candan aradığını; misâl olarak suyun suya, toprağın toprağa karışmak istemesinin sevk-i tabiî olduğunu, habîsât ve habîsîn/pis, ahlâksız kadınlar ve erkeklerin tek beden olduğu gibi, tayyibât ve tayyibîn/temiz, nâmuslu kadınlar ve erkeklerin [396] de tek beden olduğunu söyledikten sonra misâlleri artırmanın gereksizliğini şöyle ifâde eder:

Bunun emsâli sayılmayacak derecede çoktur. Ey can , sen de kendi canına doğru git!

Ey sözden ziyâde işe kıymet veren, bu kadar beyân kâfidir. Irmaktan bir destiye kanaat et!

O destiden nihâyet nehir olursun. Şimdi katre isen ileride bahr/deniz olursun.

Bizim azımızı çok bil ve buna kuvvetle inan ki derûnunda dîn nûru artsın.[397]

Başka bir yerde cemâdâtın, kötü insanlardan iyi durumda olduğunu, çünkü onlarda bizdeki imtihân, kahr ve sitem olmadığını söyledikten sonra: "Bunun tafsîli uzun sürer. Bu kadardan âkil/akıl sâhibi olan, sırra dânâ olur (زاین قدر عاقل ز سر دانا شود)"[398] diyerek sözü keser.

Ehlullah'ın, Hakk'ın aynı olduğunu anlatırken de:

O (merd-i Hudâ) belki Hak'kınsırrıdır. Hakk'ın sırrı ise Hak'tan ayrı değildir.

Söz buraya gelince dudaklarımı kapadım. Gayret ateşi dilimi yakmasın diye.[399]

diyerek, Allah'ın gayretinden/kulunu kıskanmasından[400] dem vurur.

Sultan Veled sözünü bâzen de sözlerini şöyle bitirir: "İbârenin, sözün bundan ziyâde söze tahammül gücü yoktur. Kalan kısmını insan o hâle erince basiret gözüyle her iki hâli de iyânen görür. Allah Taâlâ Hazretleri hakîkat hâli daha iyi bilir. "[401]

Sultan Veled'in sırrı hiç söylemediği haller de vardır. Meselâ, Hakk'ın kudretlerinin deryâ kadar geniş, bu dünyânın da o deryânın bir damlası olduğundan söz ederken, bu âlemin sıfatlarının kelimelere sığmayacağını söyledikten sonra, bir katreden nice görenleri hayrân bırakan cihânların meydana geldiğini, yerde ve gökte türlü türlü şeyler, yâni burçlar, yıldızlar, her tarafa kalemsiz nakşedilmiş rakamlar (sûretler), semâda güneş, ay ve yıldızlar, her birinin başka başka özellikleri, bakır, gümüş, altın gibi mâdenler üzerindeki te'sîrleri, karada ve denizde bulunan her biri Hudâ'dan yüz türlü lütuflara mazhar olmuş diğer mahlukları anlatır ve arkasından, sayısız cihânın içiçe saklı olduğunu, o kudret deryâsında kimbilir daha nelerin saklı olduğunu, bu saklı olan şeylere vâkıf olan canın "mutlu can" olduğunu söyleyip, birden susması gerektiğini hatırlar:

Bir cihân içinde gizli, âşikâr yüzbin, belki sayısız cihân…

Acaba o deryâda kim bilir daha ne kadar gizli şeyler vardır. Ne mutlu bunlara muttalî olan câna!

O deryâ −bize nisbetle− adem görünse de, o, onu dem be dem bilâ-hicâb görür (بیند آنرا بي حجاب دم به دم).

O deryânın incisi, o ezelî cândır. Ve o görünüş, çalışmakla elde edilemez.

---

[396] Nûr 24/26'ya işâret vardır.
[397] *İntihânâme* (1376), 65, be. 1272-78 / (Tercüme), 40, be. 978-83.
[398] *İntihânâme* (1376), 92, be. 1916-17 / (Tercüme), 63, be. 1659-60.
[399] *İntihânâme* (1376), 77, be. 1548 / (Tercüme), 50, be. 1290.
[400] Burada, "gayret-i İlâhîye"den bahsedilmektedir. Tasavvufta İlâhî gayret, Hakk'ın, kulunun kendisini sevgi tâatında başkasını ortak kılmasına râzı olmamasıdır. Bkz. Kuşeyrî, *er-Risâle*, 255.
[401] *İntihânâme* (1376), 101 / (Tercüme), 70-1 (Başlık'tan).

O merd için, kadîmden husûle gelmiş olmak lâzımdır ve o deryâda mukîm bulunmuş olmalıdır.

O deryânın cevheri böyle olan candır. O, sözlerini dudaksız, damaksız ve dilsiz söyler.

Bu esrâra mahrem olacak kulak bulunmadığından dolayı bu kadarla iktifâ ediyorum.

(نيست گوشي محرم اين اسرار را لب بندم بي كنم گفتار را). [402]

Yine, Hakk'a vuslatın sayılamaz derecede çok ve çeşitli olduğunu, Hakk'ın her velîye başka türlü nazar ettiğini ve pâk olan cânların, O'nun nûru içinde seyrettiklerini ve herbir velînin Bâyezid gibi, dâimâ Allah'a yaklaşma yolunda ilerlediklerini anlatırken, "Bunun sırları vardır. Fakat müsaade yok ki söyleyeyim" [403] diye sözü keser.

Sultan Veled, bāzen de veya "remiz söyledim" diyerek susar. "Ölmeden evvel ölmeyi" anlatırken, merd-i Hudâ'nın Hakk'a yolculuğunun dâim olduğunu ve öldükten sonra da devam ettiğini ve canların bedensiz de cevelân ettiğini anlatırken, konuyu şöyle bağlar:

Mevt-i kable'l-mevt burada onlardan görülmüştür. Bu devlet kapısını Hak Taâlâ onlara açmıştır.

Onlar devlet tohumunu zîrâatsız ektiler. Harmanı da biçmeden kaldırırlar.

Bunu şerh edersem hayrette kalırlar. Mecnûn gibi, ipin ucunu kayıp ederler.

(شرح اين را گر كنم حيران شوند همچو مجنون بي سر و سامان شوند)

Ben remz söyledim(رمز گفتم). Fehmi olan (او را فهم هست) neye gönül bağlamak lâzımsa bağlasın. [404]

Sultan Veled, sûret ve mânâyı karşılaştırdığı bir yerde, mânânın bâkî/kalıcı, sûretin ise geçici olduğunu ve güzelliğini mânâ olan candan aldığını söyledikten sonra:

Azîzim, söylenmesi lâzım ve mümkün olan şeyleri söyledim.

Sen dinle de kendinden diri ol, gıdâdan değil.

Bu sözün şerhi sözden nasıl anlaşılabilir?

Çünkü O akıldan, fehmden ve vehimden uzaktır. [405]

diyerek sözünü birden keser.

Mânâ ve sûret karşılaştırmasının diğer bir vechesi olarak Sultan Veled cenneti anlatırken de, sûretten geçmeden mânânın anlaşılamayacağı için cennetin nîmetlerini anlamanın mümkün olmadığını, kendisinin anlattıklarının onlardan ancak bir koku olduğunu, zîrâ bunların vasfının kelimelere sığmayacağını şöyle ifâde eder:

Hak Taâlâ Hazretleri cennet nîmetleri hakkında [406]"أكلها دائم" buyurdu. Oranın yemekleri dâimdir ve tabaksızdır. .

Sûretten geçmeden bunun mânâsını iyice anlayamazsın.

Sûret mânânın perdesidir. Sûretten geç ki mânâyı ayne'l-yakîn göresin.

Cân mülkünda daha bunların yüzbin misli nîmetler vardır. Bu söylediklerim onlardan bir şemmedir/kokudur.

Onların vasfı harflere (lafızlara) nasıl sığar!. O mânâ deryâsını hangi kap istîâb edebilir/içine alabilir ki! (كي بگنجد وصف آن اندر حروف مي نمايد بحر معني در ظروف)[407]

---

[402] *İntihânâme* (1376), 276-77, be. 6141- 61 / (Tercüme), 210-11, be. 5970- 89

[403] *İntihânâme* (1376), 300, be. 6671-4 / (Tercüme),229, be. 6495-8..

[404] *İntihânâme* (1376), 198, be. 4332-41 / (Tercüme), 145-6, be. 3120-29

[405] *İntihânâme* (1376), 156, be. 3318-22 / (Tercüme), 111, be. 3105-109.

[406]"Yemişleri dâimîdir": er-Raʿd 13/35

Sultan Veled, tâat ve ibâdetin kazanç gibi olduğunu, bir velî ile karşılaşıp ondan feyiz almanın ise bundan da öte bir defîne bulmak gibi olduğunu söylediği bir başlıkta: در خانه کس است یك حرف بس است : Eğer evde kimse varsa, bir söz kâfidir" diyerek sözü keser [408] ve başlığı açtığı beyitlerde de fazla bir şey söylemez.

Bütün bu örneklerde dikkati çeken çok önemli bir nokta vardır ki o da, Sultan Veled'in kendisinin bildiği ve söylemeden duramayacağını söylediği sırları açıklamaya niyet ettiği yerlerde bile "bunun şerhi uzundur" veya "akıllı olana bir harf yeter" gibi cümlelerle konuyu bağlayıp fazla açılmadığından hâlâ "Hakk'ın sırrını fâş etmeyen sûfîler" grubunda düşünülebilir.

III.F. Sultan Veled'in Mürîdlerine Öğütleri

İntihânâme, zaman zaman Mevlânâ'nın hemdemleri hakkında kısa bilgiler verse de[409] asıl gâyesi vaaz ve öğüt olan bir kitaptır..Sultan Veled, bu mesnevîsinin bir vaaz ve öğüt kitâbı olduğunu, kitabın mukaddimesinde/önsözünde açıkça belirtilmiş ve bunun Kur'ân-ı Kerim'in ruh ve üslûbuna ittibâen/uyarak yaptığını vurgulamıştır. Bu mukaddimede, Hak Taâlâ'nın kendi kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'inde, mev'iza ve nasîhatleri, türlü türlü ibârelerle, çeşitli misâllerle tekrar tekrar beyân ettiğini ve sâlihlerin makamının cennet iken fâsıkların yerinin cehennem olduğunu bildirdiğini söyleyen Sultan Veled, Kur'ân'ın nasîhatleri bu sûretle tekrarlamasındaki hikmetin de üstünde durur: Ademoğulları üzerine gaflet ve nisyân galebe eder, nefs ile şeytân onları aldatır ve hakîkatte cehennem olan dünyâyı sihirbazlıkla cennet gibi güzel gösterir. Hak Taâlâ Hazretleri de vasîyetlerine ilişkin mev'ize ve nasîhatlerini, lütfunun bolluğundan dolayı bin bir çeşit ibâre ve üslûb ile îrâd buyurur ki halk nefs ile şeytâna aldanmasınlar da gösterdiği yolda yürüyerek mü'minlerin zindânı[410] olan bu yurddan kendilerini kurtarmağa çalışsınlar. Bu ise " و ما خلقت الجن و الانس إلا ليعبدون (Cinleri ve insanları ancak bana ibâdet etsinler için yarattım: ez-Zâriyât 51/56) âyetinin anlamı gereği ancak Allah'ın emirlerine imtisâl/uymak ile gerçekleşir. Öyleyse, müslümanların da bu ilâhî sünnete uygun olarak vaaz ve nasîhatleri tekrar etmesi gerekir.

Sultan Veled, "Birinci kitap" diye nitelediği *İbtidânâme*'sinde, Mevlânâ ve onun sır ve sohbet yoldaşları olan güzîde/seçkin ashâbının halleri ve dolayısı ile Mevlevî yolunun kurallarının açıkladığını, ondan sonra Hazret-i Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si vezninde diğer bir kitap (*Rebâbnâme*) daha yazıp orada da bu tür mev'ize ve nasîhatlerin mükerreren zikrettiğini belirterek: "Şöyle ki: halk nefs ile şeytâna aldanmak husûsunda ne kadar inat ve ısrâr gösteriyorsa, biz de mev'izelarımızı/vaazlarımızı o derece gayret ve ısrarla tekrarladık durduk" der.[411] Başka bir yerde, bütün mesnevîlerinin birer nasîhat ve vaaz kitabı olduğunu söyler.[412]

---

[407] *İntihânâme* (1376), 275, be. 6137-41 / (Tercüme), 210, be. 5965-69.
[408] *İntihânâme* (1376), 34 / (Tercüme), 16 (Başlık).
[409] Meselâ Şems-i Tebrîzî, Şeyh Salâhaddîn (v.658/1259), ve Hüsâmeddîn [İbn Ahî]Türk'ten (v.683/1284) bahsettiği beyitler için bkz. *İntihânâme* (1376), 221, be. 4886-94/(Tercüme), 164, 4675-83.
[410] Sultan Veled'in dünyanın mü'minin zindan olduğunu düşünmesi husûsunda şeyhi Şems-i Tebrîzî'den hiç etkilenmediğini söyleyebiliriz. Çünkü Şems, "Dünya müminin zindânıdır" sözünü pek anlamsız bulur ve dünyanın güzel olduğunu vurgular. Bkz. Şems-i Tebrîzî, *Makālât*, 93b,98b,151a.
[411] *İntihânâme* (1376), 3 / (Tercüme), 1 (Mukaddime).
[412] *İntihânâme* (1376),7/ (Tercüme), 74.

Sultan Veled, âlim olsun câhil olsun, Allah'tan korkan olsun günahkâr olsun, nasîhatın her insan için gerekli olduğunu vurgular. Meselâ, Hz. Ömer'in, hayâtın ölümle neticeleneceğini mutlaka bildiği halde zaman zaman: "Yâ Ömer! Ölüm var, ölüm!" diye nidâ eden birisini tutmasını çok mânidâr bulmakta, vaaz ve hatırlatmanın âlim-câhil herkes için önemli olduğu sonucuna varmaktadır: "Hazret-i Ömer gibi kadri yüce ve gaflette olmayan bir zât böyle bir müzekkire ihtiyâç duyarsa, gaflete dalmış olan bir avuç bî-çârelerin [çâresizlerin, zavallı ve sıradan insanların] unutmaya nasıl mağlûb olacaklarını düşünün" derken okuyucunun dikkatini konunun önemine çekmekte ve mukaddimesini şu cümlelerle bitirmektedir: "Bu nükteye binâen biz de mev'izelerimizi tekrarlamak lüzûmu duyduk ki talep ve rağbet edenler güçleri yettiği kadar gayret göstersinler, bütün irade ve kudret zâtına mahsûs olan Bârî Hazretleri'nin yardımıyla şeytânın elinden kurtulsunlar. İnşallâhu Taâlâ. "[413]Bu hususu, eserinin sonunda da tekrarlayan Sultan Veled, şöyle der:

Bunu (bu kitâbı) onun için söyledim (yazdım) ki merd-i Hudâ'ya candan rağbet göstersinler.

Bu yolun ukdeleri hallolsun (müşkilleri bertaraf olsun) diye bin türlü nasîhatler verdim.

O ümidle ki halk yol alsınlar ve o zevâlsiz [bitmeyen] hazîneye doğru adım atsınlar.

Öğütlerimin son haddi budur. Bu kadar iktifâ ettim ki bundan sonra ruh âleminde sükûta dalayım.[414]

Bunlardan da anlaşılacağı üzere, *İntihânâme* ser â pâ/baştan sona öğüt ve nasîhatlerle doludur, yâni kitâbın üzerinde durduğu her konu, ayrı bir öğüt ve nasîhattir.

Ona göre nasîhatler, vâsıllar tarafından "tâlib" ve "sâlik"lere yapılır. Ancak bu, ikinci gurubun, yâni "tâlib" ve "sâlik"lerin, birinci guruptan, yâni vâsıllardan daha dûn/aşağıda olmaları mânâsına gelmez. Sultan Veled'e göre tâlib, "vâsıl" (Hakk'a ermiş) demektir ve onun kadar değerlidir. Çünkü onlar da nihâyet vâsıl olacaklardır. Tâlib tay, vâsıl at gibidir. Aralarındaki fark ancak bu kadardır : Tay, büyüyüp at olacaktır. Zâten vâsılların vasfı "لا نفرق" (Aralarında fark gözetmeyiz)dir[415] Hepsi korkudan emîndirler; zîrâ onlar Hakk'ın emânındadırlar. Tâlibler de vâsıllar da sabâ rüzgârı gibi "tek bir şey"dirler. Bu "tek bir şey" bölünemez. [416] Öyleyse, aslında tâlib olan/arayan herkes bir bakıma velîdir.

Ancak her hâl ü kârda tâlibler, şeyhlerinin sözünü dinlemelidirler: "Mürîd, şeyhin sözünü Allah'ın sözü bilmelidir. Zîrâ şeyh, ölmeden evvel ölmüştür; ondan gelen ses onun değil, Hakk'ındır. Bir şahıs, dağdan veya duvardan bir ses işitse, heybetinden aklı başından gider. Çünkü yakînen bilir ki dağ veya duvar söz söyleyemez. O sözü Hudâ'dan bilir. Mutlaka benzi atar, halden hâle döner. Şeyh de mâdemki mevt-i irâdî/isteyerek ölüm ile ölmüştür, varlığı kalmamıştır, onun sözlerini de dağdan veya duvardan gelen sesler gibidirl; ikisi aynı hükümdedir. "[417] Sultan Veled, ilk mesnevîsi *İbtidânâme*'sinde de bu mânâda yorumlar yapmış, müridin, şeyhinin ahlâkı ile ahlaklanmasını, Allah'ın ahlaklanması olarak gördüğünü

---

[413] *İntihânâme* (1376), 3 / (Tercüme), 1 (Mukaddime).
[414] *İntihânâme* (1376), 318, be. 7076-78 / (Tercüme), 243, be. 6898-900.
[415] "(Peygamberlerin) araslarında fark gözetmeyiz": el-Bakara 2/136, 285; Âl-i İmrân 3/84'a telmih vardır.
[416] *İntihânâme* (1376), 268, be. 5986-90/ (Tercüme), 204, be. 5775-79.
[417] *İntihânâme* (1376), 267 / (Tercüme), 202 (Başlık).

söylemiştir.[418] Şeyhini tanıyan mürid, onun yaptığı şeyleri Allah'tan bilir ve öyle görür. Katre iken Hak'la olup deryâya dönüşmüş olan bir şeyhin rehberliği muhakkak lazımdır.[419] Gerçek şeyhi bulamayan kimsenin daha çok ibâdet etmesi gerekir. Ancak bu, su olmayan yerde teyemmüme/toprakla sembolik olarak abdest almaya izin verilmesi gibi bir hükümdür; su bulununca veya suyu kullanmaya engel olan durum ortadan kalkınca nasıl teyemmüm bırakılıyorsa, şeyh bulununca, insan ibadetlerini normale indirebilir. Çünkü, şeyhin bir bakışı bile, insana yıllarca çalışıp çabalamaktan daha çok yol aldırtır. [420] O güneşe benzer, sıradan insan ise taşa benzer. [421]Onunla oturmak, her amelden iyidir. [422]Şeyhinin eteğini tutan, mekânsızlık âleminde padişah olur. Çünkü kuş kanatla, insan himmetle uçar.[423]

Sultan Veled öğütlerine umûmiyetle "Ey oğul!" klişesi ile başlar. Aynı üslûb babası Mevlânâ'da da vardır ve Avni Konuk'a göre bununla "sâlikin henüz makam-ı raculiyyete, yâni olgunlukta bülûğa ermemiş olduğuna işâret edilmek istenir. "[424]

Sultan Veled, muhâtabına bâzen de "Ey genç" diye hitap eder ki bunun "ey oğul" dan fazla farkı olmasa gerektir:

Ey genç, cânı görebilirsin de canların canını nerede görebileceksin.

Ama merdân-ı Hudâ sana bir göz bahşederse o zaman cevherle (yeşimi) seçebilirsin.[425]

Burada, *İntihânâme*'den seçtiğimiz bâzı öğütlerini vermekle iktifâ etmemiz gerekmektedir ki bunları, önce öz hâliyle madde başında verip, gerekiyorsa kısa bir açıklamadan sonra Sultan Veled'in beyitleriyle açarak sıralamak istiyoruz:

a. Hakk'ın emrine uy ve dîne sarıl! Çünkü dîn, nûrdur:

Ey oğul! Mademki o menzile dîn yoluyla varılır, ömrünü o yola vakfeyle!

İnsanı o menzile götürecek olan, dîn ile tâattir. Şuur sâhibi isen bu sözü iyi dinle.

Dînin rahatına mihneti tercih et ki dîn sultanlarından hazînelere nail olasın.

Onların huzûrunda kulluk et! Her ne kadar onlar aynen bal ise de zehirlerinden de sakın.[426]

Çünkü dîn, nûrdur:

Dîn nûrdur. Hudâ o nûru neşr eden güneştir. Dîn yolunda yürü ki nurlanasın.

O nûrun delâletiyle âfitâba ulaş ki renc/acı ve kederin surûra mübeddel olsun.[427]

b. Allah'ın her şeyin Sâni'i/Yaratıcısı olduğunu bil ki dînin kuvvetlensin:

Her şeyin sânii O'dur. Biz masnû'larız. O olmazsa hepimiz hiçiz, "lâ şey'"(hiçbir şey)iz.

Şu halde herşey O'dur. Uyan! Dâima o didâra müsteğrak ol!

Yerde gökte Hak'tan başka mevcûd görme ki bu görüşle dînin kuvvetlensin.[428]

---

[418] Sultan Veled, *İbtidânâme*, 3.
[419] *İbtidânâme*, 255-256, 391.
[420] *İbtidânâme*, 312-313.
[421] *İbtidânâme*, 97.
[422] *İbtidânâme*, 88, 97, 110,
[423] *İbtidânâme*, 324-325. Bu cümleleri krş. Mevlânâ, *Fîhi Mâ Fîh*, 77/(Tercüme), 73.
[424] Bkz. A. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* c. IX, haz. M. Demirci vd, İstanbul, 2008, 135, 289.
[425] *İntihânâme* (1376), 30, be. 520/ (Tercüme), 13, be.263
[426] *İntihânâme* (1376), 182-3, be. 3952-6 / (Tercüme), 133-4, be. 3740-44.
[427] *İntihânâme* (1376), 159, be. 3417-18 / (Tercüme), 115, be. 3204-205.

c. Gaflette olma, cennetin yolunu tut ve yüzünü Hakk'a doğru çevir; cehenneme doğru değil!:

Gaflet uykusu, cehennemin tuzak kurduğu yerdir. Cehenneme giden yola yüzünü döndürme!

Bu ağır uykudan kalk! Uyan, kendi can ve teninden bîzâr ol (onları terk et)!

Dünyâya arkanı döndür! Yüzünü Hakk'a çevir, dâima Hakk'ı ara!

Belki bahtın yâr olur da doğru yolu bulursun, menzile erişirsin, mesûd olursun.

Yol kesenlerden kurtulur, emniyetle Hakk'ın penâh-ı lütfunda sâkin olursun.

Ebedî hayâta nâil, dâr-ı bekâda mes'ûd ve kâmrân olursun.

Hadsiz, nîmetlere, sayısız hûrîlere mülâkî olursun.

Süt, bal, şarâb, su ırmaklarına (cennet-i a'lâya) karışırsın.[429]

Bu "süt, bal ve ırmaklarla" dolu cennete erişmek, yâni âhiretteki rahatlık için dîn nakdini kabul etmeli ve bu dünyânın rahatını terk etmelidir ki Allah'ın kahrından kurtulunabile:

Dîn nakdini kabul et! Ten zuyûfunu bırak ki hesâb günü zenginlerden olasın.

Âhiretin rahatı cennette erişir. Dünyânın rahatı ise cehenneme götürür.

Cân ü dilden âhiret yolunu tut. Gönlünde Hak'tan başka bir şey bırakma!

Tâ ki onun kahrından emân bulasın. Lütfu gönlünün içinde cennetler yaratsın.

Kendi (veya kerem) cennetleri içinde gizli cennetler göresin. Ne gizlisi, belki güneş gibi âşikâr. [430]

Aynı sözlerini te'kîd eder mâhiyette olan şu mısraları da dünyânın kötülüklerinden kurtulmanın tek yolunun kendini dînî amellerle meşgûl etmek olduğunu tekrarlar:

Dâima zikirle fikirle meşgul ol! Perdeyi yok olana kadar kes, yırt, kopar!

Serkeş nefsin başını tâat kılıcıyla kes! Tâ ki inci ile dolu saf deryâ olasın.

(…….)

Hakk'ın emrini tut! Onunla amel et, ne uyuyorsun? Artık kendini uyandır.

Cenâb-ı Hak dünyâda sana her ne kadar mühlet verdiyse, ondan evvel muradına gayretle bu cihândan kurtul![431]

d. Amelin, itikādınla/inancınla birlikte olsun:

İtikādından doğan her amel, iyidir. Çünkü o riyâ için yapılmıyor. Şeref ve izzet içindir.

Riyâ kastıyla yapılan ibâdetin o pazarda kıymeti yoktur.

İtikād neden artıyorsa ona çalış, eğer âkilsen ve işten anlarsan.[432]

e. Sana ne gelirse kendindendir, öyleyse doğruyu ara!:

Sultan Veled'in kader husûsundaki fikirleri, diğersufilerin aksine, kader hususunda insanın irâdesinin olmadığını iddia eden mezheb Cebriyye fırkasının değil, aksini savunan Mu'tezile fırkasının görüşlerine daha yakın görünmektedir:

---

[428] *İntihânâme* (1376), 159, be. 3414-16 / (Tercüme), 115, be. 3201-203.
[429] *İntihânâme* (1376), 81, be. 1641-48/ (Tercüme), 54, 1384-91.
[430] *İntihânâme* (1376), 111, be. 2333-37 / (Tercüme), 79, be. 2119-23(Son beytin tercümesini, Farsça metne göre tamâmen değiştirdik).
[431] *İntihânâme* (1376), 177, 3842-47 / (Tercüme), 129-30, 3629-35.
[432] *İntihânâme* (1376), 113, be. 2385-88 / (Tercüme), 81, be. 2170-73.

İnsanın başına ne gelirse kendindendir ve kendi yolunu kendi çizer. Öyleyse doğru yolu seçmesi gerekir. Sultan Veled konuyu şöyle açar:

Ey oğul! Sana ne gelirse kendindendir. Yola doğru git ki bir iş başarmış olasın.

Saf su ırmağı yanında akıp gidiyor. Sen gam ve keder içinde susuz oturmuşsun.

Suyu iç, kendini susuzluktan yakma! Hamakattan ve teşnelikten/susamışlıktan kurtul!

Şuna şaşılır ki zindânın anahtarı elinde olduğu halde kurtulmak teşebbüsünde bulunamıyorlar.

Akar su eteklerine çarptığı halde baştan ayağa kadar gübreye batmış bulunuyor.[433]

f. Söz söylemenin gâyesi, insanı hayrı ve şerri bildirmektir. Öyleyse yalandan uzak dur ki sözün gâyesinden sapmış olmayasın ve sözün "hiç" değerinde olmasın :

Ey oğul! Söylemek anlamak için, seni hayra, şerre muttalî kılmak içindir.

Yoksa kalb sözsüz de yoluna devâm eder. Maksûduna erer.

Hâle karîn olmayan söz, yalandır. Öyle sözden ne sûretle faydalanabilirsin?

Sözün de takrîrin de hiç olur. Ne söylersen söyle te'vîlin de isâbetsiz olur.

Sözün vâkıa mutâbık olmazsa kediye "arslan" demiş olursun.

Yalan sözle yolunu doğrultmuş kim vardır? Yahud, küfürden, fısktan sevâba kim nâil olmuştur?[434]

g. Herşey için Rabbine dön, O'na yalvar ve O'ndan iste!:

Sultan Veled, bir mürîdin bütün benliğiyle Allah'a dönmesi ve herşeyi O'ndan istemesi gerektiğini anlatmak için dünyânın boşluğundan ve Vahdet-i Vücûd'da da ifâde edildiği gibi "hayâl ve gölge" olduğundan sözetmekte ve: "Nakışı bırak Nakkâş'ı gör! Zâten hakikatte O'ndan başkası yoktur. Dünyâ boştur, hayâl ve gölgedir. Bunları velîler bilir. Sen de kör olma da bunları gör, her şeyi istenmesi gereken makamdan iste", demektedir:

Gümüşü gümüş mâdeninden iste. Rast geldiğin çula, dağa koşma!

Bir şeyi ona mâlik olandan iste! Halktan altın, gümüş isteme!

Boş dağarcıktan bir şey çıkaramazsın. Onun kabargın görünmesi içine doldurulmuş olan havadandır.

(……. .)

Dünyâda gördüğün şeyleri dünyânın sanma! Dünyânın göz kamaştıran güzellikleri, o bâkî hüsnün aksidir.

Gölgeden eline birşey geçmez. Git, gölgeden gölgenin sâhibini bul!

Fer'den geç, aslını ara! Irmak suyunun üzerinde görülenler su kabarcıklarından başka değildir.

Bu hayâlâttan o hakîkate intikāl et ki maksûda doğru yollanmış olasın.

O hayâl sana kılavuzluk ederek seni o cemâle, o kemâle götürsün.

Ey hazîne olmayan yerde hazîne arayan! İncisiz deryâdan inci çıkarabilir misin?

(…….)

---

[433] *İntihânâme* (1376), 48-9, be. 892-97 / (Tercüme), 27-28, be. 636-41.
[434] *İntihânâme* (1376), 203-4 , be. 4473-77/ (Tercüme), 150-52, be. 4260-65.

Hakîkatte Hak'tan başka mevcûd yoktur. Hepsi Hak'tır. O sırda velîden başkası seyredemez.[435]

h. Velîleri göz bil ve hürmet et!:

Sultan Veled'e göre, nakıştan geçip kesretteki vahdeti görmeye çalışmak ise ancak velîler vâsıtasıyla olur. Onları "göz" gibi bilmeli ve hürmet etmelidir:

Ey oğul! İki şeyin nûru bir (aded) olur. Beşerin nakışından,sûretinden geç!
O taaddüd/çokluk sûrettedir (gözlerin kendindedir); nûrlarında değil!
Her velîyi göz gibi bil! Hakk'ın nûru o gözlerden revândır.
Bir su, on lüleden aksa, o taaddüd şüphe yok ki lülelerdedir.
Lülelerden akan su birdir. Yakîn bil, şek etme![436]

ı. Fânî hayatı değil, bâkî olanı iste:

Bir hayât iste ki tehlikesiz olsun. Ölüm kışından, cehennem belâsından korkusu olmasın.

Hak'tan canlı ol ki aleddevam bâkî kalasın. Bu darlıktan merdan gibi tamâmen yok ol!

Yemekle uyumaktan husûle gelen hayât fânîdir. Aşk-ı Hudâ'dan hâsıl olan hayât bâkîdir.[437]

10. Sözü bırak, hâle bak ve hâle tâlib ol!:

İhrâz ettiği kazanç, dil ile tarîf olunmaz. Kīl u kālı bırak da hâle bak!
Hâle tâlib olmak, Hak yolunda ölmekten metâını ifnâ etmek demektir.[438]

i. Mevt-i irâdî/isteyerek ölüm ile öl!:

Sûfîlerin dilinde "ölmeden evvel ölmenin" anlamı olan bu düstur, Sultan Veled için de tasavvufun özüdür; onsuz "Pâdişâh" olunmaz:

Git,irâdenle öl ki ebedî hayâta kavuşasın. İrâdenle ölmezsen sonunda yine öleceksin fakat yok olacaksın.

Bu yolda Hazret-i Halîl gibi ol! Âfilleri bırak ki Rabb-i Celîle vâsıl olasın.
Her ne ki sonunda yok olacaktır, onu evvelden yok say![439]

Sultan Veled, "kendi irâdesi ile ölmenin" yolunu da gösterir ve bunun, nefsin arzularını terk etmek, onun dünyevî arzularının önünü kesmek, Kur'ân'a sarılmak ve Hakka'a kul olarak hür olmak olduğunu söyler:

Git, irâdenle öl ki emir olasın. Cân cihânında cihângir olasın.

Bilir misin irâdenle ölmek nasıl olur? Sözümü dikkatle dinlersen mes'eleyi halledersin.

O hırsız nefsin arzularını terk eyle! İsterse nefsin hayâtı ona bağlı olsun.

Bütün şehevâtı ondan kes, Hakk'a kul ol ki hür olasın.
(جمله شهواترا از وي ببر بنده حق شو كه تا كردي تو حر)

Git, Gece gündüz Hakk'ın rızasını taleb et! Tâ ki Hak dergâhında makbûl olasın.

Kendinden geç, Hakk'a sıkı sarıl ki seni inâyetiyle kurtarsın.

Nefsi Hak yoluna kurbân et! Kur'ân ne emrediyorsa onları yap!

---

[435] *İntihânâme* (1376), 204-5, be. 4477-4503 / (Tercüme), 150-51, be. 4265-4327.
[436] *İntihânâme* (1376), 268, be. 5967-72/ (Tercüme), 203, be. 5756-61
[437] *İntihânâme* (1376), 210, be. 4625-27/ (Tercüme), 155, be. 4412-14.
[438] *İntihânâme* (1376), 99, be. 2074-75/ (Tercüme), 69, be. 1850.
[439] *İntihânâme* (1376), 94, be. 1966-67 / (Tercüme), 64, be. 1709-10.

(نفس را از بهر حق قربان بكن آنچه فرمود است در قرآن بكن)
Gönlünden dünyâ hırsını çıkar. Allah aşkını artıracak işler yap!
Bil ki nefsi öldürmek böyle olur. Mü'minler gibi dînini kuvvetlendir.
Tâ ki nefs ateşi sönsün. Ondan sonra Allah'ın inâyetiyle nûr olursun.
(تا كه گردد كشته نار نفس تو نور گردي بعد از آن از داد هو).[440]

Zâten "temizlenmeden" Hakk'a varmak mümkün değildir. Visâli istemeden önce nefsin kirlerinden pâk olmak gerekir. Zîrâ habîs olanlar Hakk'ın nûrundan uzaktır,[441] diyen Sultan Veled, bu gibi sözlerin aslında ilâhî sırrların bir parçasını teşkîl ettiğini: "Sana esrâr söyledim, iyi dinle! Bu varlık perdedir. Ondan çabuk sıyrılmaya bak!"[442] ifâdesiyle bildirir.

j. Akıldan geç!:

Sultan Veled'e göre dünyâ işlerinde "akıl"la hareket etmek gereklidir (tasavvufta bu akla akl-ı meâş denir) ancak gayb âleminde bu akıl geçer akçe değildir (tasavvufta burada geçer akçe akl-ı meâddır, yâni manevî âlemi anlayacak akıldır):

Burası iş yeridir; söz yeri değil. Bî-hûşluk (aklının başta olmamasını, deliliği) istersen akıldan ve hûştan (fikirden) geç!
(كردن است اينجا نه گفتن شو خموش بي هشي خواهي گذر از عقل و هوش)
Akıl, fikir, renc ve mihneti mûcib olur. Akılsızlık (kendinde olmayan mest-i lâ yâkil olmak) ise bir hazînedir. Akılsızlığı tercîh et! Çünkü akıl acı ve elemdir.
(عقل و هش رنج است و بيهوشي است گنج بي هوشي را گير كين هوش است رنج)[443]

k. Öğütlerimi kabûl et! Kul ol ve Gâffâr'a dayan!:
Gözlerden uzak olan, Yahyâ'nın annesi Meryem'in önünde hâzır oldu.
Tenini şebeke şekline soktuğu zaman, Dost'u, gözleri kapalı olarak gördü.
Ey oğul! Ondaki Öğüdü kabul edesin diye bu hikâye dahi bir bahanedir.
Ondaki öğütleri kabul et ve iş yap! Kul ol! Gaffâr'a/Affeden Allah'a dayan!
Ehli hâlden muhâlinden dinlemişsen bile, kīl ü kālden geçerek onu kabul et!
Onu dinlemede Kur'ân'ın nüktelerini ara ki ondan bir yâr koku dahî getirmez.[444]

Sultan Veled'in mürîdlerine nasîhatleri bu minvâl üzere devam edip gitmektedir. Biz burada anahtar durumundaki öğütlerini sıraladık. Gerisi, eserin tam tercümesini vereceğimiz üçüncü bölümden okunabilir ve kolayca ayırtedilebilir mâhiyettedir.

III.G. Sultan Veled'in Duâsı

Sultan Veled her sûfî, daha doğrusu her Müslüman gibi duâya büyük önem atfetmekte ve şu çıkış noktasından hareket etmektedir: Hak Taâlâ murâd etmedikçe, kimseden gizli veya âşikâr bir iş meydana gelemez. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de

---

[440] *İntihânâme* (1376), 99-100, be. 2074-84/ (Tercüme), 69, be. 1851-61.
[441] *İntihânâme* (1376), 168, be. 3623-4 / (Tercüme), 122, be. 3411-12.
[442] *İntihânâme* (1376), 132, be. 2827/ (Tercüme), 94, be. 2614.
[443] *İntihânâme* (1376), 94, be. 1962-67 / (Tercüme), 64, be. 1706-10.
[444] *İntihânâme* (1376), 218, be. 4820-26.

" . . . . وما تشاؤون": "Allah murâd etmediği sürece siz isteyemezsiniz" (el-İnsân 76/30) buyurmaktadır.[445] Öyleyse bir işinin olmasını arzu eden, yola koyulmadan önce ve sonra dua etmelidir.

Eserinin sonunda Sultan Veled, yazmaya son veriş sebebi olarak duâ ile meşgul olmak istemesini vererek her tâlibin/Hakk'ı arayanın, canının makbûl olması ve herkesin maksûduna ermesi yolunda bir duâda bulunur: *İntihânâme*, bir öğüt kitâbıdır ve artık öğütlerini bitirmek vakti gelmiştir. Bu kadarla iktifâ etmelidir. Ondan sonra ruh âleminde sükûta dalmalı, halkın dine olan rağbeti artsın diye duâ ile meşgûl olmalıdır. Sultan Veled:

Bundan sonra Hudâ'dan niyâz ve istirhâm edeyim ki her tâlibin cânı makbûl olsun.

Herkes maksûduna ersin, merdûd olmak belâsından kurtulsun.

Hakîkatte bundan iyi duâ olmaz. Çünkü makbûl olursa herkes büyük emeline nâil olur.[446]

mısralarıyla duaların özünün, "her tâlibin canının ve duasının makbul olması" olduğunu belirtir.

IV. MÜTERCİM İBRAHİM HAKKI EROĞLU ve *TERCÜME-İ İNTİHÂNÂME*'Sİ

IV.A. Hayâtı Ve Eserleri

Hakkı Eeroğlu, İbnu'l-Emîn Mahmut Kemâl İnal'ın, *Son Asır Türk Şairleri* kitabına "Hakkı Efendi" başlığı altında girmeyi başarmış son asır şâirlerimizden birisidir. Eroğlu'nun kendisine gönderdiği otobiyografisine dayanarak, ona iki sahife ayıran ve şiirlerinden örnekler veren İnal'ın verdiği bilgiye göre, Hakkı Efendi, 1290/1874 senesi Nisan ayında Niğde'de bakkal esnâfı bir zâtın oğlu olarak dünyâya gelmiştir. Sıbyan Mektebinde hâfızlığını yaptıktan sonra, Rüşdiye'ye girmiş ve 1305/1890 yılında mezûn olmuştur. İstanbul'a giderek üç sene boyunca aldığı medrese tahsîlini, sekiz yıl boyunca Kayseri'de sürdürmüştür. 1316/1901 Niğde'nin Kalaaltı ibtidâî Mektebi/İlkokulu muallimliğine ta'yîn olmuş, çeşitli mekteplerde muhtelif dersler okutmuştur. [447]

Günümüz kaynaklarında verilen ek bilgiye göre, Eroğlu, eğitimi sırasında iyi derecede Farsça ve Arapça öğrenmiş, bu arada Dîvân Edebiyatı'na hâkim olmuştur. Niğde Kalaaltı İbtidâîsi ve İdâdisi'nde (Lise) öğretmenlik yaparken bir taraftan da Dârü'l-Hilâfe Medresesi'nde Edebiyat ve Farsça hocalığı yapmıştır. Dârü'l-Hilâfe Medresesi'ndeki görevi sona erince üç yıl bir ticarethânede kâtiplik yaparak geçimini sağlamıştır. Eroğlu, Cumhuriyet döneminde Niğde-Çamardı'da (bugünkü Mâden) bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Niğde-Merkez'e tayin edilerek, Dumlupınar ve Sakarya ilkokullarında öğretmenlik yapmıştır. 1933' te emekli

---

[445] *İntihânâme* (1376), 318, be. 7081-83.
[446] *İntihânâme* (1376), 318, be. 7078-81 / (Tercüme), 243, be. 6900-904.
[447] İbnu'l-Emin M. K. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, I, İstanbul, 1930, 508 (Eroğlu'nun hayatı ile ilgili yukarıdaki bilgilerde, milâdî tarihler tarafımızdan ilâve edilmiştir.)

olduktan sonra Niğde İl Genel Meclisi üyeliği yaptığı yıllarda felce yakalanmış, 4 Temmuz 1955 Pazartesi günü vefat etmiştir.[448]

Eroğlu, Hidâyet adında bir hanımla evli ve ikisi kız (Fatma ve Âdile), ikisi erkek (Mehmet Emin ve Hasan) dört çocuk sahibi idi. [449] Halk tarafından "Hakkı Hoca" olarak tanınan ve her gün birçok ziyâretçisi olan Eroğlu'nun evinde bulunan eserler, öldüğü zaman Niğde İl Halk Kütüphânesine bağışlandı.[450] Günümüzde Niğde- Eskisaray Mahallesinde onun adını taşıyan bir cadde vardır ki öğretmenlik yaptığı okullardan olan Dumlupınar ilköğretim okulu civârındadır.

Eroğlu'nun Farsça'dan bâzı tercümeleri ile İstiklâl Savaşı yıllarında yazdığı millî ve mânevî tema ağır basan şiirleri vardır. Bunların yanında bâzı mecmualarda çeşitli çocuk şiirleri yayınlanmıştır. Şiirlerinde Mehmet Akif Ersoy etkisi açıkça görülür. Hattâ kendisine Niğde çevresinde "İkinci Mehmet Akif" denilirdi.[451] Torunlarından aldığımız bilgiye göre, Mehmet Akif'le bizzat tanışmamıştır ama adını duyan Mehmet Akif'in ona "medhiyesi/övgüsü" denebilecek bir mektubu bulunmaktadır.[452] Şiir yazdığı dönemde Niğde dışına çıkmadığından edebiyat muhitleri ile ilişki kuramamış ve bu sebeple de yeterince tanınamamıştır.[453] Yakın arkadaşlarından Mehmet Naci Ecer (o zamanki Adana Öğretmen Okulu Müdürü), şâirliğinin taklitçiliği geçememiş olduğunu, bunda da yaşadığı dönemdeki irfân hayatımızın durgunluğunun bir neticesi olarak onun medrese muhitinin dışındaki te'sîrlere kapalı oluşunun rol oynadığını söylemektedir.[454] Herşeye rağmen, şiirleri beğenilirdi. Meselâ F. Nafiz Uzluk (v. 1974) onun hakkında: "Çalışkan, şiiri okunur şâirdir" notunu düşmüştür.[455]

Te'lif eserleri arasında *Dîvân*'ı ve *Mecmûa*'sı zikredilebilir. *Dîvân*, henüz yazma hâlindedir ve çeşitli edebî türde 350 şiir içermektedir.[456] "Kırkanbar" türünde bir eser ve kısmen yayınlanmış olan *Mecmûa*'da tevhîd, na't türü şiirler, Ömer Hayyâm (v. 526/1132)[457] ve Sadî (v. 692/1292) [458] gibi meşhur Fars şâirlerinden seçmeler bulunmaktadır. Ayrıca küçük bir Farsça gramer ve sözlük, eserin sonunda ise çeşitli nasîhat ve seçme hikâyeler yer almaktadır.[459] İnal, bu mecmûanın adını "Nâle" olarak vermektedir.[460] Kızı Âdile Hanım'dan torunu olan İsmet

---

[448] İsmail Özmel, *Dünden Bugüne Niğdeli Şâir ve Yazarlar*, Niğde Valiliği Yay. , Niğde, 2001, 127 vd. Ayrıca bkz. Azmi Bilgin-Mustafa Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", Şeyh Sa'di, *Gül Suyu. Gülistan Tercümesi*, trc. Niğdeli Hakkı Eroğlu, İstanbul , 2000 içinde, 21-23: 21-22.
[449] Özmel, *Niğdeli Şâir ve Yazarlar*, 127.
[450] Ârif Eroğlu ile 10 Eylül 2009'da yaptığım telefon görüşmesi.
[451] Özmel, *Niğdeli Şâir ve Yazarlar*, 133.
[452] Ârif Eroğlu ile 10 Eylül 2009'da yaptığım telefon görüşmesi.
[453] Bkz. Özmel, *Niğdeli Şâir ve Yazarlar*, 132.
[454] Bkz. Aynı Yer, 127.
[455] Bkz. F. N. Uzluk'un, İbnu'l-Emin M. K. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, 1930-42 (Uzluk arşivi, 1527'den SÜMDM Kitaplığına devredilmiş, henüz numara verilmemiş), s. 509'daki notları. Uzluk'un kitaplarına düştüğü notlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Yakup Şafak, "Feridun Nâfiz Uzluk'un Notları". *semazen. net. yazar_yazı. php?id=274*, 24. 09. 2 009'da ulaşıldı.
[456] Bkz. Bilgin-Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", 23
[457] Meşhûr İranlı şâir ve filozof. Hayatı hakkında bkz. Yavuz Unat, "Ömer Hayyâm", *DİA*, XXXIV (İstanbul, 2007), 66-8.
[458] Ebu Abdullah Musarrıf (ed-dîn) b. Muslih eş-Şîrâzî (610/1213-692/1292). İran'ın büyük şair edibi. Manzum ve mensur eserleri hayâtta iken veya ölümünden sonra külliyat hâlinde bir araya toplanmıştır. Hayâtı hakkında bilgi için bkz. . Tahsin Yazıcı, "Sa'dî", *İA*, X (İstanbul 1993), 36-40.
[459] Bkz. Bilgin-Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", 23.
[460] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 508.

Taciroğlu'nun (Niğde) elinde bulunan yayınlanmamış şiirler defteri,[461] bu mecmûa olsa gerektir.

Eroğlu'nun Farsça – ve muhtemelen Ömer Hayyâm ve Sadî gibi meşhûr şâirlerden – berceste/seçme mısralara üçer mısra ilâve ederek tertip ettiği *Tünel Eğlenceleri* adlı risâlesi yanında, *Levhâ-i Saâdet ve Sefâlet* ile *Bir Ailenin Felâketi* adlı piyesleri, *Bir Çimdik Tuz* adlı ıstılahlar ve kinâyelerden oluşan bir lügatçesi ve parçalar hâlinde birçok çocuk şiirleri mevcuttur.[462] Görünen o ki aşağıda vereceğimiz tercüme eserlerinin bir kısmı hâriç, eserleri henüz matbû değildir; el yazması hâlinde bulunmaktadır.

Erolu'nun Farsça'dan tercümeleri şunları kapsamaktadır:

a. Ferîdüddîn Attâr'ın (V. 587/1191)[463] *Pendnâme*'sinin[464] tercümesi: *Sözün Özü* (Niğde 1948). Eser, diğer tercümelerine göre daha sâde bir dille yazılmıştır. [465]

b. *Rubâiyyât-ı Hayyâm* tercümesi: M. Çiçekler tarafından hazırlanarak basılmıştır (İstanbul, 1999).

c. Sultan Veled'in *Rebâbnâme*'sinin[466] tercümesi: 1945 tamamlanmış ve Osmanlıca olan bu *Rebâbnâme* tercümesi, müsvedde hâlde SÜSAM Uzluk arşivinde (demirbaş no: Y99) iken Selçuk Üniversitesi Merkez kütüphânesi Mevlânâ Dökümantasyon Merkezine aktarılmıştır. Bu eseri belli bir ücret karşılığı tercüme etmesini, F. N. Uzluk (v. 1974) istemiştir. [467]

d. Yine Sultan Veled'in *İntihânâme*'sinin tercümesi: Konumuz olması hasebiyle bu eser hakkında bir sonraki başlıkta bilgi verilecektir.

e. Şeyh Sadî'nin *Gülistan*[468] adlı eserinin tercümesi: *Gül Suyu. Gülistan Tercümesi*, Niğde Halkevi Yayınları, Niğde, 1940, 1944, 240 ss. Bu eser üzerinde bâzı çalışmalarla yeniden yayınlanmıştır: Şirazlı Şeyh Sadi, *Gül Suyu. Gülistan Tercümesi*, Tr. Niğdeli Hakkı Eroğlu, Haz. Azmi Bilgin-Mustafa Çiçekler, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000). Eseri hazırlayanlar, eser hakkında şöyle demektedirler: "Tercümede *Gülistan*'daki ifâde ve mefhumlar Türkçe'ye o kadar güzel ifâde edilmiş, öyle karşılıklar bulunmuştur ki eser yalnız başına okunduğu zaman tercüme bir eserden ziyâde te'lîf eser hüviyetini kazanmıştır. " [469]

---

[461] Bkz. Özmel, *Niğdeli Şâir ve Yazarlar*, 132.

[462] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 508.

[463] İranlı meşhur şair ve mutasavvıf. Muhtemelen 537-540 (1142-1145) arasında Nişabur'da dünyâya gelmiş, küçük yaşta ve özellikle kendisini tasavvufa verdikten sonra Irak, Şam, Mekke, Medine, Hindistan ve Türkistan'a yaptığı seyahatlerden sonra Nişabur'da inzivaya çekilmiş, 618/1221'de çok ileri bir yaşta Moğollar tarafından şehid edilmiştir. *İlâhinâme*, *Esrârnâme*, *Musibetnâme*, *Hüsrevnâme*, *Mantıku't-tayr* ve kendisine aidiyeti tartışmalı veya tamâmen yanlış olan daha bir çok eseri vardır. Bkz. M. Nazif Şahinoğlu, "Attâr, Ferîdüddîn", *DİA*, IV (İstanbul, 1991), 95-98.

[464] *Pendnâme*'nin Attâr'ın nasihatlerinden oluşan bir eseri olduğu iddia edildiği halde ona aidiyeti şüphelidir. Bkz. Şahinoğlu, "Attar, Ferîdüddîn", 98.

[465] Bkz. Bilgin- Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", 23.

[466] Rebâbnâme için bkz. Küçük, *Sultan Veled Ve Maârif'i*, 62-3.

[467] Bkz. F. N. Uzluk'un, İbnu'l-Emin M. K. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 509'daki notları.

[468] *Gülistan*, mensûr kısımlar arasına manzûmların serpiştirilmiş olduğu bir nevi hikâye kitabıdır. Mukaddimeden sonra hükümdarların hal ve hareketleri, dervişlerin ahlakı, kanaatin fazileti, aşk ve gençlik, güçsüzlük ve ihtiyarlık, terbiyenin mümkünlüğü ve sohbet adabı konularını işleyen sekiz bab yeralmaktadır. Hemen hemen bütün dünyâ kütüphanelerinde yazma nüshalarına rastlanan bu eserin Türkçe, Fransızca, Almanca, İngilizce, Rusça tercüme ve şerhleri mevcuttur. (Bu tercümeler arasında, bizim mütercimimiz Niğdeli Hakkı Eroğlu'na ait olanı da zikredilmektedir: H. K.) Bkz. Yazıcı, "Sa'dî", 38.

[469] Bkz. : Bilgin-Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", 22. Ayrıca bkz. www. kenthaber. com/Nigde/IzBirakan/ibrahim–hakki–eroglu. aspx (29. 12. 2008).

f. Yine Şeyh Sadî'nin *Bostan*'ının[470] tercümesi: *Çiçek Bahçesi*, Niğde 1945. Tercüme meâlen ve ahenge dikkat edilerek yapılmıştır. 4138 beyittir. Mütercim: "Manzûmede tercüme kokusu bulunmasın" için büyük gayret sarfettiğini belirtmektedir. [471]

g. *Tabâkātü'l-Etibbâ*. Uzluk'un, notlarında "…Şimdi de *Tabakâtü'l-etıbbâ*'yı (Tabîbler Biyografisi) tercüme ettiriyorum" demesine bakılırsa bu isimde bir kitap tercümeye başlamıştır ama hayatından bahseden yerlerde hakkında bilgi verilmediğine göre, muhtemelen bitirememiştir. Uzluk, eserin kime ait olduğunu da belirtmemiştir.

IV.B. İbrahim Hakkı Eroğlu'nun *İntihânâme* Tercümesi Hakkında

22 Şubat 1946 yılında tamamlanmış ve Osmanlıca olan bu tercümeyi biz, müsvedde hâlde SÜSAM Uzluk arşivinde (demirbaş no. Y103) iken elde ettik. Şimdi ise Selçuk Üniversitesi Merkez kütüphânesi Mevlânâ Dökümantasyon Merkezine aktarılmıştır. *Rebâbnâme* gibi belli bir ücret karşılığı tercüme edilmesi siparişini F. N. Uzluk yapmıştır. Uzluk, konuyla ilgili olarak: "Sultan Veled Hazretleri"nin *Rebâbnâme*'sini ücreti tarafımdan verilmek üzere tercüme eyledi; yanımdadır. *İntihânâme*'sini dahî tercüme ettirmek istiyorum. 6 Ramazan 1364/15 Ağustos 1945. *İntihânâme*'nin dahî ücreti tarafımdan 600 lira olarak ödenmiş ve tercümesini bitirmiştir" demektedir. [472] Tercümenin sonunda bitiş tarihi olarak, 19 Rebîülevvel 1365 Cuma/ 22 Şubat 1946 kaydedilmiştir.

Bu tercüme, elinizdeki çalışmada tarafımızdan günümüz Türkçe harflerine çevirilerek sunulmuştur. Manzûm bir metne yapılabilecek edebî bir tercüme olmaktan uzaktır ve tercüme edilmeden bırakılmış birçok beyit mevcuttur. Orta Anadolu şivesi kokan tercümeyi, günümüz Türkçe harflerine çevirirken İstanbul Türkçesi'ne göre yazdık ve meselâ, "etdi", "gelmeyor" gibi ifâdeleri "etti", "gelmiyor" olarak değiştirdik. Eksik bırakılan beyitlerin tercümelerini dipnotta vermeye, ayrıca metinde geçen âyetlerin numaralarını ve hadîslerin kaynaklarını göstermeye çalıştık. Tercüme metni içindeki normal parantez ve içindeki açıklamalar mütercime aittir. Bizim tarafımızdan konanları, köşeli parantezle belirttik. Başlıkların matbû (Tahran, 1376) nüshadaki yerlerini, "Fa. 1376, s…" şeklinde gösterdik.

Eserin tercümesini yapmış olan Hakkı Eroğlu, birçok Farsça eserin mütercimi olmasına rağmen, bu eseri tercümede biraz zorlanmış görünmektedir. Hatta bazı yerleri tercüme etmeyerek atlamıştır. Eroğlu, tercümenin sonunda bunun sebebi olabilecek şu açıklamaya yer vermiştir: "Hak Taâlâ Hazretleri'nin inâyeti ve müellif hazretlerinin mânevî himmetiyle *İntihânâme*'nin tercümesinde muvaffakiyet hâsıl oldu. Muvaffakiyetten murâdım, tercümenin hitâma ermiş olmasıdır. Yoksa "tercümede muvaffak oldum" mânâsına değildir ki vicdânım bu kanâatten çok uzaktır. Çünkü Sultan Veled Hazretlerinin bundan evvel tercüme ettiğim *Rebâbnâme*'si gibi alelâde birer hikâye veya târih değildir. Âyât-ı kerîme [Kur'ân âyetleri] ve ehâdis-i şerîfeye [Peygamberimizin sözlerine] müstenid [dayanan] esrâr

---

[470] *Bostan* , diğer adıyla *Sa'dînâme*, ahlakî ve terbiyevî hikâyeler içeren bir klasiğimizdir. Adâlet, aşk, kanaat, şükür, tevbe gibi konuları işler. Zamanında yazılmış diğer eserlerin aksine anlaşılır bir üslup kullanılmıştır. Bkz. Yazıcı, "Sa'dî", 39.

[471] Bkz. Bilgin-Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", 23.

[472] Bkz. F. N. Uzluk'un, İbnu'l-Emin M. K. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 509'daki notları.

[sırlar] ve maârif-i ilâhiyye'dir [ilâhî bilgilerdir]. Lisândaki kifâyetsizliğime [yetersizliğime] inzimâm eden [eklenen] bidâasizliğim[ilmî nasipsizliğim], haddimi bilmeyerek cür'et ettiğim bu işte, elbette birçok kusûr ve hatâlar vücûda getirmiştir. Bunu hazmen li'n-nefs söylemiyorum, hakîkati ifâde ediyorum." Eroğlu, devamla tercümenin yayınlanması hâlinde, ehl-i irfânın müsâmahasına sığındığını da şu sözlerle ifâde eder: "Binâenaleyh tercümelerim kusurlarına bakmayarak günün birinde neşriyât sahasına çıkmak cesâretini gösterirlerse, şimdiden irfân ve kemâl sâhiplerinden özr ve afv dilerim."[473]

Tercümenin sonunda, "Eroğlu'nun Sultan Veled'e övgüsü" diyebileceğimiz bir de rubâîsi bulunmaktadır ki şöyledir:

Rubâî
Ey nesl-i muazzez, veled-i Mevlânâ!
Ey nesl-i kerîm-i veled-i Mevlânâ!
Yoksulluğuma bakmayarak bî-pervâ,
Bir yol ile cihânı almak dilerim.
Aldımsa ben almadım; sen ettin i'tâ.

[473] Bkz. *İntihânâme* (Tercüme), 244.

İNTİHÂNÂME-İ SULTAN VELED

[Mütercimi: İbrahim Hakkı Eroğlu. Çalıştığımız Dönemde Kayıtlı olduğu Yer: SÜSAM Uzluk arşivinde (demirbaş no. Y103)].

(s. 1)

İNTİHÂNÂME-İ SULTAN VELED

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM VE BİHİ ESTEÎNU

[Fa. 1376, s. 3] Hak Sübhânehu ve Taâlâ Hazretleri kendi kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'i şu yolda tertîb buyurmuştur: Mev'iza ve nasîhatleri, türlü ibâre, mütenevvi' misâllerle tekrar tekrar beyân etmiş, ekseriyetle şu nokta üzerinde tevakkuf buyurmuştur: Sâlihlerin makamı cennet, fâsıkların yeri cehennemdir. Nasîhatleri bu sûretle tekrarlamaktaki hikmet şudur: Ademoğulları üzerine gaflet ve nisyân galebe eder, nefs ile şeytân onları aldatır, hakîkatte cehennem olan dünyâyı sihirbazlıkla cennet gibi güzel gösterir. Hak Taâlâ Hazretleri de vasîyetlerine taalluk eden ayn-ı mânâyı, kemâl-i lütf ve kereminden bin bir çeşit ibâre ve üslûb ile îrâd buyurur ki halk nefs ile şeytâna aldanmasınlar, gösterdiği yolda yürüyerek mü'minlerin zindânı olan bu yurddan kendilerini kurtarmağa çalışsınlar. Bu da " و ما خلقت الجن و الإنس إلا ليعبدون (Cinleri ve insanları ancak bana ibâdet etsinler için yarattım)[1] mantukunca ancak Allah'ın emirlerine imtisâl ile müyesser olur.

Biz de hareketimizi bu ilâhî sünnete tevfîk ederek va'z ve nasîhatlerimizi tekrar ediyoruz. Birinci kitap, bu tertîb üzere yazılmıştır. Cenâb-ı Mevlânâ kuddise sırruhü'l-azîz Hazretleriyle sır ve sohbet yoldaşları olan güzîde ashâbının halleri cem' ve şerh edilerek bunun zımnında tarîkatin şartları beyân olunmuştur.

Ondan sonra Hazret-i Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si vezninde diğer bir kitap daha yazıldı ve orada bu mânâlar mükerreren zikir olundu. Şöyle ki: Halk nefs ile şeytâna aldanmak husûsunda ne kadar inat ve ısrâr gösteriyorsa, biz de mev'izelerimi o derece gayret ve ısrarla tekrarladık durduk.

Emîru'l-mü'minîn Ömer radıyellahu anh Hazretleri, hayâtın ölümle neticeleneceğini kat'iyyen bildiği halde birini ücretle ta'yîn etmişti ki vakit vakit:"Yâ Ömer! Ölüm var, ölüm!" diye nidâ ederdi.

Hazret-i Ömer gibi kadri âlî, uyanık bir zât böyle bir müzekkire ihtiyâç duyarsa, gaflete dalmış olan bir avuç bî-çârelerin nasıl nisyâna mağlûb olacaklarını düşünün.

Bu nükteye binâen biz de mev'izelarımızı tekrarlamak lüzûmu duyduk ki tâlib ve râğıblar güçleri yettiği kadar gayret göstersinler ve bütün meşîetle kudret zâtına mahsûs olan Bârî Hazretleri'nin avniyle şeytânın elinden halâs olsunlar. İnşallahu Taâlâ.

(s. 2)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM.

Birinci Makāle. 70 Beyttir.

---

[1] ez-Zâriyât 51/56.

[Fa. 1376, s. 4] Bu makālede şu beyân olunacaktır: Hakka'a vâsıl olan evliyâ, Hak Taâlâ Hazretleri'nin isminde Zâtına müşâhede eylemişlerdir. Çünkü Hak Taâlâ'nın kendi, isminden ayrı değildir.

Diğer isimler böyle değildir. Meselâ bir kimse "ekmek" adını almakla adındaki lezzet ve gıdâyı bulamaz. Çünkü ekmek ismi, ekmeğin aynı değildir, ekmekten başkadır. Hudâ'nın isminden başka bütün isimler böyledir (müsemmâlarının aynı değildir).

Vâsıl olan velîler, Hakk'ın isminde Hakk'ı müşâhede ederler. Nasıl ki: Sen deryâda veya ırmakta su görürsün. Gördüğün su, aynıyla deniz veya ırmaktır. Bâyezid'den menkûl olan şu mânâyı dikkatten uzak bulundurmamak lâzımdır. Buyurmuşlardır ki: "Ben her neye baktımsa onda Allah'ı gördüm. Bâyezid Hazretleri, dağdan ufak bir saman çöpüne kadar her şeyde Hak Taâlâ'yı görür ve bu iddia akıl ve salâh sâhiplerince (bi-lâ münâkaşa) kabûl ve tasdîk olunursa, benim, "Hak Taâlâ'yı isminde müşâhede etmek mümkündür. Çünkü müsemmâsının aynıdır" yolundaki iddiam bi't-tarîki'l-evlâ/evleviyetle kabûl olunmak lâzım gelir.

1. Hak Taâlâ'nın adıyla, yine nâdir ve esrârlı olan nüktelerle başlıyorum.

Çünkü bizim bu sözümüz, bu va'z ve nazmımız, halkı Hak tarafına kılavuzlar.

O Hudâ'dır ki yerlerle gökler o can deryâsının en küçük bir dalgasıdır.

O Hudâ'dır ki bütün enbiyâ ve evliyâ O'nun cûdundan müstefîd oldular.

5. O Azīm ki nûrunun tecellîsiyle Tur dağı parçalandı.

O Latîf ki kırmızı gül onun letâfetinden utanarak üzerindeki gömleği yırttı.

O Kerîm ki dünyâdaki bütün kerîmler o gizli kerem deryâsından bir damladır.

O Halîm ki O'nun hilmiyle günahkârlar da mutī'lere yoldaş oldular.

10. Mücrimlere hilmiyle öyle atâlar bahş etti ki sâlihlerle beraber bir sofrada oturdular.

Dünyâda âsiler, isyânlarını O'nun hilm ve lütfuna güvenerek işlerler.

Günahkârların cezâsını te'hir etmeseydi, bu suçları nerden işleyeceklerdi.

Cürmlere hemen bir cezâ tatbîk etmeseydi, mücrimler günaha cür'et edebilir miydi?! Mücrimlerin dayandığı, O'nun hilmidir. Gerek sâlih, gerek fâsık herkesin istinat ettiği O'dur.

15. Ey temiz yürekli! Bil ki Hakk'ın ilmine nihâyet yoktur.

Ey âlim! Candan de ki (inan ki): O Alîm'in ilminden bize isâbet eden denizden bir damla, güneşten bir zerredir.

(s. 3)

Cenâb-ı Hak, Kelâm-ı Mecîdi'nde "İlimden size verilen azdır"[2] buyurur.

Merhamet, hilim, sehâ gibi vasıflardan da nasîbimiz pek azdır.

Sem', basar, lütf ve kahır gibi hasletler de böyledir.

20. Cenâb-ı Hakk'ın bütün vasıfları insanda mevcûttur.

Bunu rûhunda intibâh olanlar görür.

Hepsini söylesem söz uzar. Onun için tatvîlden ihtirâz ettim.

Çünkü akıl, azdan çok anlar: Bir avuç dâneden bir anbâra intikāl eder de

Candan anbâra tâlib olur. Ona erişmek üzere sa'y eder.

25. Kulluk Hak yolunda çalışmaktır. Tâ ki onunla (hakîkî) hayâta mazhar olasın.

Eğer aklını tâatla beslersen, akl-ı cüz'îden geçer, küll olursun.

---

[2] el-İsrâ 17/85.

Hakk'ın atâsıyla noksân, kemâl olur. O cemâl ile göz nurlanır.

Hudâ'yı zikir ve O'na ibâdet gözlerini açar. Kalbini Tur gibi nurlandırır.

Hudâ'yı zikir et! Gece gündüz ismini dilinden bırakma. Tâki ivaz olarak sana cennet verilsin.

30. Çünkü Hakk'ın zâtı, isminden ayrı değildir. Öyleyse git, Hakk'ın ismini ale'd-devâm candan zikir et!

Tâ ki O'nun nâmıyla güzelleşesin, mübârek olasın, ay ve güneş gibi nûr saçasın.

Ben O'nun mukaddes adını ne vakit zikir edersem, derhal yerle gök nûrla dolar.

Ölmüş rûhlar dirilir, cennet-i huldde ebedî bek bulur.

Hakk'ın ismi ölülere hayât bağışlar, öyle hayât ki sonunda ölüm yoktur.

35. Her kim Hak adına candan âşık olursa, dünyâda gerçekten bîdâr olmuş olur.

Hakk'ın ismine âşık olmayan kimse o ni'metten mahrûm olur.

Bil ki bu âlî makam senin mülkündür. Fakat bera'yi maslahat (şimdilik) onu bırak da gel.

Tâlibleri bizden tarafa dâvet edecek sensin! Onlar sürülerdir; çoban sensin!

Bizim öğütlerimizi onların kulaklarına işittir, tâ ki kabûl etsinler de o tarafa yönelsinler.

40. Cihetten münezzeh olanın tarafına ki orası dâru'l-karârdır. Bu dâru'l-firârdan kaçsınlar.

Cân kulağım Hakk'ın bu emrini işitince başsız, ayaksız Hak cânibine koştu.

Rûhumdan nebe'ân eden hikmet pınarı dilimin üzerinden tâliblerden tarafa ırmak gibi aktı.

Üçüncü deftere (kitâba) başladım. Bana vuslattan yine rücû' vâki' oldu.

Artık üçüncü kitapla (İntihânâme'yle) meşgûl omaya başladım. Tâ ki halk bu kayddan, bu hicâbdan halâs olsun.

45. Çünkü Sünnet-i Şerîf üçe kadardır. Sultan-ı Dîn böyle emr etmiştir.

Abdest a'zāsını birer kere yıkamak câizdir. İkişer yıkanırsa sevâbı iki kat artar, daha çok ecre nâil olur.

Mâdemki üçüncü yıkamada sevâb daha fazla olur, ben de bu yolda amel ettim.

İbâdetin a'lâsı ekmel olanıysa, küçük olan ibâdetler kemâliyle edâ olunursa büyür.

50. Dünyâda enbiyâ ve evliyâ her husûsta ekmel olanı işlediler.

(s. 4)

Abdestin ekmel olan şekliyle amel ettikleri gibi sâir amellerde de bu yolda hareket ederler.

Namâz, oruç. Hac, zekât gibi amelleri uhdesinden çıkmak üzere mükemmelen (kusûrsuz) edâ ederler. Hak yanında mertebeleri ziyâdelendi, duâları icâbetle karşılandı.

Enbiyâ duâsı müstecâbdır. Cennetteki makâm ve mertebeleri de fevkalâdedir.

55. Hattâ onlar bundan (cennet makamından) daha yüce makam sâhipleridir ki

Onu ne havâssın fehmi idrâk eder ne de avâmın…

Kezâlik velîler de bu gibi yüksek mertebe sâhipleridir.

Nasıl ki bu dünyâda emîrler, vezîrler ve sâir has bendelerden her biri pâdişâhtan türlü türlü az veya çok rütbe ve makama nâil olurlar

Pâdişâh her birini rütbesine göre kendi kereminden müstefîd ediyor.

60. Derece derece ki beyân olundu ve bu beyânda kıymetli inciler delindi (nükte şerhedildi),

Ey âkil, sen bundan onu anla ki bundan öbürünü de anlayasın!

Cenâb-ı Hak evvelâ gönülde bir ihtiyâç duygusu halk eder de maksûdunu sonra hâsıl eder.

Halk maksûd için candan ihtiyâç duymadıkça Hudâ maksûdunu vermez.

Hak Taâlâ her şeyi muhtâç olanlara verir, muhtâç olmayan lütfuna nâil olamazsın.

65. Hâcet ol değildir ki can ve dilden olmayarak yalnızca lisânla söylensin,

Hâcet odur ki o olmazsa cihânda bir an yaşayamazsın.

Enbiyâdaki ihtiyâç, böyle ihtiyâç idi. Şüphe yok ki maksûdları da bu ihtiyâç ile hâsıl oldu. Onların gönlü neyi arzu ederse, Hakk'ın keremiyle ona nâil olurlar.

Böyle ciddî taleb kimde olursa, Hakk'ın inâyeti ona muhakkak olarak yetişir.

70. Gerek visâl, gerek cemâl, gerekse kemâl, her ne isterse derhâl vücûd bulur.

İkinci Makāle. 73 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 10] Mü'minler ve tâlibler üç nev'dir. Bir kısmı dünyâda الدنيا مزرعة الآخرة[3] fehvâsınca amel ve ibâdete sa'y ederler. Dünyâda her kimin ibâdeti daha ziyâde ise âhirette de onun lâyık olduğu makam yüksektir. Ve o, cennettedir.

Mü'minlerin cennetteki dereceleri de birbirinden farklıdır. Nasıl ki dünyâ halkının mevkii de bir değildir. Fakat dünyâ fânîdir; bekâsı yoktur. O (cennet) bâkî ve muhalleddir.

Mü'minlerden bâzıları ibâdetlerinin çokluğu yüzünden [sebebiyle cennete] nâil olmuşlardır. Onlar Hak ile kāimdirler. Kendilerine mev'ûd olan her şeyi burada nakd olarak bulmuşlar ve Hakk'ın âleti olmuşlardır. Onlardan husûle gelen her şeyi Hak'tan bilmek lâzımdır. Nasıl ki buyurmuşlardır:

فاني زخود و بدوست باقي. اين طرفه كي نيستند و هستند [4]

Meâli: Evliyâ-i kirâm kendilerinden fânî ve Dost ile bâkîdirler. Şurası gariptir ki hem yokturlar, hem vardırlar. **(s. 5.)** Meselâ bir bakır parçası, kimyâ vâsıtasıyla altına tahavvül ettiği zaman yok olur, çünkü meydanda bakır kalmamıştır. Aynı zamanda vardır da. Çünkü altın olarak mevcûd bulunur.

Evliyâyâ bundan dolayı "ebdâl" denilir. Çünkü tebeddül ediyorlar. Bunlarla olan kavm, Hakk'ın vekilleridir. Onların makamına erenler, cennet ehlinin fevkindedir. Cennet ehli onlardan uzakta ve onlardan habersizdirler. Onlar cennet ehlinin son pâyesine yükselmişlerdir. O, dîdâr ve visâl mertebesidir.

Bununla beraber, yâni, bu makam, son makam olmak ve bunun fevkinde makam olmamakla berâber ki Mansûr burada "انا الحق" ", Bâyezid ليس في جبتي سوى " "الله" ve "سبحاني ما أعظم شاني" demiştir. Ve sâir evliyâ bu makâmda muhtelif ibârelerle bu meâlde sözler söylemişlerdir. Ve bunların cümlesi de Hak âşıkları, hepsi de vâsıl ve kâmillerdir.

---

[3] Sehâvî, *Mekāsıd*'da: "*İhyâ*'da zikredilmesine rağmen ona (bir yerde) rastlayamadım" demiş, Aliyyu'l-Kārî ise ma'nâsının "Sizden kim âhiret tarlasını (kazancını) istiyorsa, onun tarlasını (kazancını) artırırız" âyetine [eş-Şûrâ 42/20) binâen sahīh olduğunu söylemiştir. Hâkim, hadîsi zikretmiş ve sahīh olduğunu söylemiştir. Ancak Zehebî, münker olduğunu söyler: İsmâîl b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ'*, 2 c. , Beyrut, 1351 h. , I, 412.

[4] "Onlar kendi varlıklarından fânî ve dostta bâkîdirler. Ne tuhaf şey ki onlar hem yok hem vardırlar". Bkz. Şefik Can (haz.), *Dîvân-ı Kebîr'den Seçmeler*, I, 97.

Bil ki nâdir olan bu muazzam makâmın fevkinde Hak Taâlâ Hazretlerinin bir kavmi daha vardır ki onlar nâdirin nâdirdir. Bunlar Hakk'ın mâşûklarıdır.

Cennet ehli vâsıl olan velîlerin (âşıkların) makâmından uzak ve mahcûb oldukları gibi, bu kâmil vâsıllar da onların makâm ve mertebelerinden uzak ve mahcupturlar. Hak Taâlâ Hazretleri gayretinden nâşî onları kimseye göstermiyor.

Nasıl ki dünyâda büyük bir pâdişâh, kendisiyle musâhib olan umerâ, vüzerâ ve nâiblerinin her birine derecelerine göre mevki verir ve her arzularını yerine getirir. Fakat bunlardan biri pâdişâhtan, mâşûkunu kendisine göstermesini ve beraber bulunmasını istese başını tehlikeye düşürür. Bundan anlaşılır ki Hak Taâlâ Hazretleri havâssın havâssı olan mâşûklarını bu kâmillere göstermekten sakınır. Çünkü bunlar da onların makam ve mertebelerinden uzaktırlar. Nitekim cenâb-ı Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuşlardır:حلاج اشارت كو از حلق بدار امد

وز تندئ اسرارم حلاج زند دارم

Meâli: İmâlı bir söz yüzünden dâra çekilen Hallâc, benim esrârıma sarâheten vâkıf olsaydı, o da beni ber-dâr ederdi. Başka bir yerde:

جاني كه رو اين سو كند با بايزد او خو كند

يا در سنائ رو كند يا بو دهد عطار را

Meâli: Yüzünü bu semte çeviren can, Bâyezid'in huyuyla huylaşır. Yâhud Senâî'ye meyl eder. Yâhud, Attâr'a koku verir. (Maksadı lâyıkıyla anlayamadım: H. E.).

Şems-i Tebrîzî Hazretleriyle vâlidim ceddim Mevlânâ (Kaddesenallahu bisırrihimâ) Hazretleri Hak Taâlâ'nın havâssu'l-havâs mâşûklarında aynı zât ve aynı nûr, sûrette muhtelif, mânen müttehidddirler. Nitekim buyurmuşlardır:

بروز وصل اگر مارا ازآان دلدار بشناسي

پس ان دلبر دگر باشد, من بي دل دگر باشم

Meâli: "Eğer vuslat gününde o dildârdan başka görürsen, ben başkayım. Yâni gördüğün dilber benim, asıl mâşûkum değildir. Yoksa ikimizi bir görecektin. Maksad şudur: Senâî'yi okuyan, Attâr'ı iyi anlar. Attâr'ı iyi mutâlaa eden, Mevlânâ'yı lâyıkıyla idrâk eder. Kur'ân-ı Kerîm-i kıraat eyleyen Cenâb-ı Mustafâ'nın feyz-i Muhammediye'sine neşve duyar. Bu, bil ki Eflâkî'de Cenâb-ı Pîr'den naklen tasrîh edilmiştir. Dileyen okusun. Şefâat. [5]

(s. 6)

(72.) Cennet ehli için amellerine göre derece ve mükâfat vardır.

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki cennette nefislerin arzu ettiği ve gözlerin hoşlandığı şeyler vardır.[6]

Onlar için cennette hadsiz hûrîlerle mülâkat vuku bulacaktır.

Çünkü o fırka Hakkın makbûl kullarıdır. Onlar için cennette yüz türlü şükûh ve şân vardır.

75. Ehl-i cennetin makamı vasat derecede olduğu halde evliyâ-i kirâmın mertebeleri daha yüksektir.

Cenâb-ı Hak kendi kelâmında va'd buyurdu ki mü'minlere bu kabîlden atâlar bahş olunacaktır.

Cennet-i huldde amellerin mükâfâtı Hakk'ın lütfuyla devâm edip gidecektir.

---

[5] *İntihânâme* (1376), 10'da Başlık burada bitmektedir. Eflâkî'den de bahsettiğine dikkat çekmemiz gereken başlığın gerisi sanırız müstensihin veye Eroğlu'nun notudur. Zîrâ, Sultan Veled zamanında Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ârifîn*'i yazılıp bitmediği gibi bu şekilde atıf da yapılmazdı.

[5] *İntihânâme* (1376), 219 / (Tercüme), 162 (Başlık).

[6] Ez-Zuhruf, 48/71'e telmîh vardır.

Bunlar cennette mü'minlere verilecektir. Fakat evliyânın daha kıymetli nakdleri vardır.

Çünkü onlar burada ölmeden evvel öldüler. Şüphesiz şân ve şerefleri de o nisbette ziyâdedir.

80. O makam cennet ehline müyesser değildir. O, evliyâ-i kirâma mahsûstur.

Velîler kubbemin altında gizlidir. Onları hiç kimse bilemez. [7]

Onlar da benim gibi herkesten gizli kalmışlardır. Çünkü onlar atlarını Cihetsiz cihetine sürmüşlerdir.

Dünyâda onların cânı benim. (Binâenaleyh) halktan gizli kalmaları tabiîdir.

Merdân-ı Hudâ'nın halleri gözle görünmez; o nazar önünde bu göz perdedir.

85. Âlemin sûreti, cennetlere karşı perdedir. Oraya bu âlemden geçenler yol bulabilir.

Cennetler de o âlemin önünde perdedir ki o fazl ü kereme doğru yol vermezler.

O nişânsız cihet çok yücedir. Sâliklerden oraya erişebilen pek azdır.

Hālık-ı Taâlâ Hazretleri onları seçmiştir. Ale'd-devâm onları taltîf eder.

Her ne kadar lütuf ve merhameti herkese şâmilse de havâssa ve evliyâyâ daha ziyâdedir.

90. Her ne kadar evliyâlar mutlak nûr ve bilâ-hicâb müşâhede-i cemâl ile sermest iseler de

Hakk'ın gizli mâşûkları vardır ki onları vâsılları bile görmemiştir.

O büyük Sultan, Şems-i Tebrîzî Hazretleridir ki o dâima Hakk'ın yâri ve nedîmidir.

Kimse onun makamına yol bulamamıştır. Cenâb-ı Mevlânâ'dan başka kimse onu anlayamamıştır.

95. Bil ki onun zâtı Hakk'ın sırrının sarâyıdır. Onun için vâsılların gözüne görünmedi.

Hakk'ın gayreti, o hüsnün önünde perde olmuştur da velîlerden pek az kimse görebilmişti.

Mevlânâ'dan başka –ki mânen bir idiler, her ne kadar sûretâ iki iseler de…

Her ikisi ezelden hem cins idiler; Hakk'ın mâşûk ve has nedîmi idiler.

Evliyâ, umerâ; O, Sultan-ı ferd idi; ben bunu açıkça şerh edemem.

Onun şerhi söze sığmaz. Binâenaleyh bu kadarı kâfi görerek susuyorum.

100. Velîlerden her birinin Hak'tan başka gûne atıyyesi vardır ki saymakla bitmez.

O'nun lütfu, yaş-kuru, iyi-kötü, iki cihân halkını taltîf ediyor.

Küçük- büyük, mîr ü şâh herkese Hak'tan lütuf ve merhamet erişiyor.

Böyle kudretli bir Tanrı'nın himâyesine ilticâ eyle ki dünyâ ve âhiret korkusundan emîn olasın.

O'na gece-gündüz candan ibâdet ile yürekten inle ve matlûbunu iste.

105. Ola ki Hak Taâlâ Hazretleri yalvarışına acır da seni gaflet uykusundan uyandırır.

(s. 7)

İbâdetin günden güne artar da onunla yeni yeni hayâta kavuşursun.

Hakk'a giden yol budur; bu yoldan dışarı çıkma, şuraya buraya koşup da şeytâna mashara olma.

Tâat ve takvâya devam et, tâ ki bu doğru yoldan maksûduna vâsıl olasın.

---

[7] Hadîs-i Kudsî değildir.

O menzile ki son merhaledir. Rûhlara müebbed hayât orada erişir.

110. Bu benliği Hak yolunda sarf et ki Hakk'ın dergâhında makbûl olasın.

Evlâdım! Varlığından tamamıyle tecerrüd etmedikçe o sırra vâkıf olamazsın.

Merdânın işine akıl ermez. Akıldan ilimden geç de gözünle görmeye çalış.

Eğer tâleb yolunda öyle bir göze mâlik değilsen bu sırrı ondan duyduğun gibi kabul et.

Kur'ân-ı Kerîm'de "يؤمن[ون] بالغيب" [8]buyuruyor. Öyleyse îmânını kuvvetlendir.

115. Tâ ki sonunda sen de onlar gibi yol alasın. O menzilde onun bağından meyve yiyesin. İtikādın kuvvetlenince va'îdden mev'ûda eresin (mev'ûdu elde edesin).

Tarîkat bâbında itikādını artır ki mânâya zafer bulasın.

Cenâb-ı Yezdân Kelâm-ı mecîdinde "اذكر[وا] الله [ذكرا] كثيرا" [9]buyurmuştur ki bu yüzden

merâmına vâsıl olasın.

120. Cenâb-ı Hak bunu cûd ve kereminden nâşi fermân buyurdu ki cennette hûrîlerle yâr ve eş olasın.

Hak Taâlâ Hazretleri yârdan ve yardımcıdan müstağnîdir. İbâdet bâbında ancak bizim

iyiliğimizi diliyor.

(İstedi ki) biz kullukta ilerleyerek ölüm dünyâsından kurtulalım (Bâkî hayâta

kavuşalım).

(Hallâk-ı Kerîm) lütuflar gösterdi, sayısız rahmetler ihsân etti; aklı olan bunları artırsın.

125. Nefsi aklına gâlib olan bu rahmetten uzak kaldı; aldatıcı dünyâ yolunu bağladı.

Bütün sırları bilen Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de "غرتهم الحياة الدنيا"[10] buyuruyor.

Öyleyse dünyânın mekrine aldanma; tâ ki cehennemde kahra karîn olmayasın.

Her kim onun mekrine aldanırsa, bil ki o nefsine zulm etmiştir.

O, bu fenâlığı yüzünden kendine zulm eder. Dermândan mahrûm olup dert içinde kalır.

130. Dünyâya bağlı mahbûs olur. Böyle bir faydadan mahrûm kalarak ziyâna düçâr olur.

O kârı ve zararı şerh etmek mümkün değildir. Böyle müşkiller sözle hallolunmaz.

(O kârdan) bir katre; renc ve mahti o masiyetten bir zerredir.

Ey âkil, bu husûsta iyi düşün me'mûl ki bu düşünce ile terakkî edersin.

O tefekkürle bir mertebeye vâsıl olasın ki sana her şeyden Hak zâhir ola.

135. O mertebeye erince artık Hak'tan başka görmez olursun.

O'nun aşkıyla abdâl zümresine dâhil olmadıkça bu sözün hakkını anlayamazsın.

Varlıktan tamamıyla teberrî ederek yok olmalı ki o güneşi bulutsuz olarak görebilesin.

---

[8] "Gayba inanırlar". Meselâ bkz. el-Bakara 2/4.

[9] "Allah'ı çokça anın": el-Ahzâb 33/41.

[10] el-Enâm 6/70

Haydi! Hak'la bâkî olmak için fânî ol da Hak'tan yeni yeni ders al!

Artık onun bir damla cânı bî-pâyân deryâ olmuş, dünyâ onun mâdeninden kırâttır.

(s. 8)

140. Söz buraya gelince sükût ettim. Her ne kadar bu söz ayne'l-yakîn müşâhede ise de. Bundan sonra harfsiz, savtsız, dilsiz, tefekkürsüz (hâl diliyle) söyleyeyim.

Çünkü o sahaya can ve ten sığmaz; oranın ilim ve fennî (dil ile değil) gözle olur.

Bunun sırrını şerh etmek çok çetindir. Oraya fikir kemendi erişemez.

Üçüncü Makāle. 91 Beyttir. [Fa. 1376, s. 24]

Bu makālede şu beyân olunacaktır:

Kâmil ve vâsıl olan mürşid, büyük ve yüksek sözleri, engine erdirir (yüksek ve güç bahisleri kolayca anlatır, halkın seviyesine indirir). Nasıl ki güneş kendi nûrunu dördüncü semâdan yere gönderiyor ve dünyâyı aydınlatıyor. Hak Taâlâ Hazretleri Kelâm-ı Mecîd'inde "إنا نحن نزلنا الذكر و إنا له لحافظون"[11] buyurmuştur. Yâni: "Benim sözüm ki Kurân-ı Kerîm'dir. Yedinci kat semâdan daha âlî mânâlar ne olur? O yüceliği arş ve kürsî bile anlamaz ve keyfiyetini idrâk edemez ki böyle yüksek bir mertebeden halk için yere indirdim ki habl-ı metîn gibi ona tutunsunlar da bu mehlek-i derkeden asıl hayât olan o irtifâya yükselsinler ve ebedî hayâta kavuşsunlar ve benim rahmetim deryâsında müebbed kalsınlar. "و اعتصموا بحبل الله" dan murâd, benim Kur'ân'ımdır. Bu ipe sıkı tutsunlar. İpi tutmanın mânâsı budur ki bütün emirlerim ve nehiylerimle amel etsinler.

Bu makālede şu da takrîr olunacaktır: Cânlar, tenlerden yetmiş bin sene evvel Hakk'ın rahmet deryâsında balıklar gibi yaşarlardı. Hak Taâlâ Hazretlerinden onlara nidâ erişti ki (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) Hepsi de cevap verdiler "بلى", yâni "Evet, Rabbimizsin" dediler.[12] Fakat bu "بلى" lar zâhirde bir göründüyse de hakîkatte bir değildi. Hak Taâlâ istemedi ki e'lâ ile ednâ bir görünsün; boncuk, altın bahâsına alınsın. Buyurdu ki: (Ey بلى diyen rûhlar! Hepiniz buradan ininiz. Bu can mülkünü bırakarak ten mülkü olan dünyâya gidiniz ki o mihektir; sizi imtihân için yaratılmıştır. Tâ ki o mihek vâsıtasıyla nakd-i hâlis, kalp akçeden seçilsin. Her kim amel-i sâlih işlediyse onun بلى sının hâlis olduğuna, her kim meâsiye koyulduysa onun züyûf olduğu (kalblığı) zâhir oldu.

"Sen bu anâsır âlemine gelmeden evvel, burada (ervâh âleminde) iken münkîr olmuştun" diyeler. O zaman unutmuş olduğu için sana garîb gelir. Nitekim uykuya daldığında, bu dünyâyı ve bu dostları külliyen unutursun. Öyle ki bu halde iken (mümkün olsa da) sana geçmiş şeyleri haber verseler, inkâr edersin, "böyle şeyler olmamıştır; buna imkân yoktur" dersin.

Bir lemhâ uykuya dalmakla elli senelik ahvâli unutursun da rûhun lâ-mekân âleminde rahmet deryâsında bulunduğunu hayretle karşılayarak inkâr ediyorsun. "الناس نيام"[13] mantukunca gaflet uykusu demek olan bu cihânda dostlarınla ve kendi cinslerinle başlayıp ömür sürdüğünü unutuyor ve kat'iyyen der-hātır edemiyorsun.

---

[11] el-Hicr 15/9

[12] el-A'râf 7/172.

[13] "İnsanlar uykudadır": Ali b. Ebi Tâlib'in sözlerindendir ama Şa'rânî, *Tabakāt*'ında Sehl et-Tusterî'ye atfetmiştir. Aclûnî, II, 312.

Şu halde rûhlar âlemindeki halleri unutmuş olacağın pek tabiîdir. O haller ise ayniyle vâkidir.

(s. 9)

(144.) Fakat yine Hakk'ın rahmetini, halkın anlayabileceği bir tarzda anlatmak istedim.

145. Tâ ki o sözden onun râyihasın olsun duyabilsinler. Sonra da o can sofrasından nîmet yesinler.

Öyle nîmet ki nikmetten âridir ve o nîmeti tercîh eden başa geçer.

Sırrı yukarıdan aşağıya indirdim ki kolaylıkla elde edesin.

Nasıl ki Hak Taâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'i indirmiştir. Biz O'ndan çocuklar gibi ders alıyoruz.

Söz, bizi gemi gibi deryâda yürütmek için bizim aklımız derkesine indi.

150. Kur'ân-ı Mübîn'de Hak Taâlâ Hazretleri " "نزلنا, yâni "Biz Zikr'i yüksekten indirdik",[14] buyurdu.

Cihânda ona habl-ı metîn gibi sarıldık. Üzerinize lütuftan rahmet döktük.

Tâ ki hepiniz o ipe sımsıkı sarılasınız. Tâ ki gözleriniz o fazl ü keremi görsün.

Tâ ki evvel bulunduğunuz yere (ervâh âlemine) gidesiniz, ırmak gibi deryâya rucû' edesiniz.

O deryâ ki rûhlarınız ten kaydı ile mukayyed değilken balıklar gibi orada yüzerdi.

155. Hepiniz Hakk'ın nîmetlerini seyrediniz: ağızsız, damaksız, sofrasız, tabaksız.

Hak Taâlâ Hazretleri tarafından "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" [15]diye nidâ geldiği zaman,

Bütün rûhlar "بلى" [Evet] dediler. O deryâda "بلى" incisi deldiler.

Fakat bu sözlerin hepsi bir değildi. Cenâb-ı Hak onları birbirinden tefrîk etti.

Buyurdu ki : "Buradan yere ininiz."[16] Nûr-ı cihândan zulmet dünyâsına gidiniz.

160. "بلى" larınızın mâhiyeti meydana çıkmak üzere hākdândaki [topraktan] kālıplarınıza (tenlerinize) giriniz.

Hâlis nakdle kālıb akçe müsâvî kıymette tutulsa yazık olurdu (adâletsizlik olurdu).

İşte bundan dolayı rûhlar, lâ-mekândan bu imtihân dünyâsına getirildi.

Tâ ki "بلى" nakdlerinden her birinin kıymeti taayyün etsin; kimi a'lâ, kimi ednâ mertebede bulunsun.

165. Kimi vefâ kisvesine bürünsün, kimi cefâ libâsında görünsün.

Dünyâ her iki çeşite mihek olsun. Nakdile züyûf birbirinden seçilsin.

Kimi esfelde kalsın, kimi a'lâya çıksın, lâyık makamlara urûc etsinler.

İyi-kötü, sâf-tortu, herkes lâyık olduğu mevkii tutsun.

Yedi cehennem kötülerin makamı, sekiz cennet iyilerin mekânıdır.

170. Yedi sekiz sayıları mertebelerin miktarını anlatır. İyiler için iyi, kötüler için kötü pâyeler vardır.

Herkesin cezâsı cürmüne göredir. Cürmler ise bi't-tab' müsâvî değildir.

Dövmek öldürmek gibi midir? Artık sen hepsini bunlara kıyâsen tefrîk et!

---

[14] el-Hicr 15/9.
[15] el-A'râf 7/172.
[16] el-Bakara 2/36, 38.

Eğer sen o mâcerâları, yâni orada rahmet deryâsında yaşadığın zamanları unuttunsa,

− ki orada damaksız, dudaksız, mütemâdiyen yer içer, merzûk olurdun.

175. O gıdâ kirden, tortudan ârîdir. O gıdâdan yiyen kimsenin rûhu ölmez.

Mü'minler ondan yediler, ölümden kurtuldular, canları hayât deryâsına gark oldu.

Buna hayret edip de inkâr etme, gaflete, şeytan tarafına gitme!

Öyle değil mi ki burada (dünyâ hayâtında) uykuya daldığın zaman, her şeyi unutursun

(s. 10)

Dünyânın bütün işleri hâtırından silinir, dostlarından birini hatırlayamaz olursun.

180. Bütün ömründe yaptığın bütün işleri (ve bütün hâdiseleri) unutursun.

Öyle ki eğer mümkün olsa da sana bu halde iken onları hatırlatsalar, hepsini inkâr edersin.

Ona dersin ki: "Böyle sözleri bırak, bunlar olur şeyler değil.

Bir nefes uyku ile bu kadar yıllık hâdiseler hâtırından çıkar da onlara itibâr olmazsa,

Bütün ensâcı [dokuları] gaflet veya rüyâ olan bu dünyâda

185. O âlem hâtırından çıkar, o mâcerâları unutursan, şaşmamalıdır.

Bil ki gaflet uykusu, bildiğimiz uykudan daha derindir. Aradaki nisbet, dağ ile saman çöpü gibidir.

Çünkü bir çağırmaya bundan uyanırsın, fakat ondan ayılmak için yüzlerce feryâd ü figân lâzım.

O gafletten bir türlü uyanmadın. Bu sarhoşluktan daha ayılmayacak mısın?

Peygamberlerin bağıra çağıra boğazları yırtıldı da bu ağır uykudan kimse uyanmadı.

190. Velîler de feryâd edip durdukları halde ümmetlerden uyanan pek azdır.

Hudâ'nın nûruyla münevver olan mü'minler güzelce uyanıp belâdan kurtuldular.

Mütebâkî insanlar hastalıkta kaldılar, yerleri azâb-ı elîm oldu.

Akıllan, bu husûsta iyi düşün, gaflette isen uyan!

Gayb aleminden az bir şey söylüyorum, çünkü ilim deryâsının kenârı yoktur.

195. Eğer ben kendi ilmim kadar söyleseydim kimse o deryâdan bir şebnem bile alamazdı.

Fakat benim bahs etmek istediğim ilim, derindir, yüksektir; akıl, kemendiyle oraya erişemez.

Halkın kemendi (aklı) mahdûddur, yedinci semâya nerden yetişecek!

O yüksekliği kimse görmedi; gözün kuvveti oraya nasıl erişebilir?

Oraya kendi gayretiyle kimse yetişemez. Ancak Allah'ın avn ve inâyeti lâzım ki

200. Onu iyiden, kötüden (alâyıktan) kurtarıp kendi cezbesiyle a'lâlara çıkara,

Bir cihâna ki orada ezdâd (anâsır) yok, aded yok; Vahdet-i Mahz'dır.

Soğuk, sıcak, âlt, üst gibi şeyler bu dünyâda bulunur. Bunlardan kurtulan Hakk'a vâsıl olur.

O hâlin şerhi lisâna sığmaz. Binâenaleyh bu sözün ağzını kapıyorum.

Cebrâil −ki bütün meleklerin ulusudur, göklerin tabakātı kanadının altındadır−

205. Ona da bundan ziyâde müsâade edilmemiş, kendi makamından ileriye yol verilmemişti.

Peygamberle beraber Hakk'a doğru giderken (Sidre'de tevakkuf ederek), "Daha ziyâde yaklaşırsam yanarım" demiştir. [17]

Orada kalarak Cenâb-ı Peygambere dedi ki : "Haydi, bundan ilerisi sana mahsûstur.

Bana verilen müsâade buraya kadardır; bundan öteye bir adım atamam.

O dergâha, o kurb-i Celâle yaklaşmak için Rûhu'l-Kudüs'ün mecâli olmazsa

210. Ham kalmış nefisler oraya nasıl erişebilir? Bilhassa kuş gibi tuzağa tutulmuş olanlar.

Binâenaleyh, herkese miktârına göre söz söylemeliyim, çünkü deryâda gemisiz gidilmez.

Ulu Tanrı Kelâm-ı Mecîd'i hakkında ne buyurmuştur, dinle!

"Kur'ân'ın sözü (ilmi) halk yanında (halka nisbetle) deryâ ise de, benim ilmime nisbetle ebced kadardır.

(s. 11)

215. Eğer benim bulunduğum yerden sır gelseydi, kimseden iyilik-kötülük sâdır olmazdı.

Hiçbir akıl oraya yol bulamaz, bu sözler faydasız kalırdı.

Gerçi bu bizim sözümüzdür, fakat iyi bilin ki bizim kalbimizden oraya yol vardır.

Hakîkatte bu söz sizindir. Çünkü bu haller sizin rûhunuzdadır.

220. Küçük bir çocuğa, mahbûbların evsâfını anlatırken, onun anlayacağı şekilde söz söylersin.

Meselâ: "Mahbûbların dudağı şeker gibidir" dersin ki dudağın zevki ona tesîr edebilsin.

O şöyle düşünür: Şüphesiz şeker tatlıdır. Binâenaleyh dilber dudağı da öyle olmak lâzım gelir.

Çünkü şeker önce malûm ve mahbuptur. Bu lezzetin istidlâli yoluyla ona intikâl eder.

Her ne kadar dudağın lezzeti şekerin lezzetine benzemezse, çocuk bu teşbihten hoşlanır.

225. Bu kıyastan dudağın zevkine intikal eder, can ü dilden dudağa tâlib olur.

Cennette ağaçlar, kara ve iri gözlü kızların mevcûdiyetinden bahs edilmesi de bu kabîldendir.

Orada cârî olan su, şarâb, süt ve bal ırmakları da böyledir.

Şeker gibi tatlı, kabuksuz meyveler, mü'minler için orada hazırlandığı va'd olunan kasrlar da birer temsildir.

Yoksa cennetin zevki bunların yüz kat fevkindedir; onlar bildiğimiz şeylerden hiçbirine benzemez.

230. (Maksad şudur ki): Biz bunlardan o zevke intikal ile tâlib olalım, yoksa bunlar ona nasıl muâdil olabilir?

Zikir olunan bu şeylerden ona meyl hâsıl edelim, "bizi ona kavuştur" diye duâ edelim.

---

[17] Mirrâc hâdisesiyle ilgili olarak değil de Peygamberimizin (a.s.) Cebrâile: "Rabbini gördün mü" diye sormasıyla ilgili olarak Cebrâilin: "Ey Muhammed, benimle O'nu arasında nurdan 70 perde vardır. Yaklaşsaydım, yakılırdım/yanardım)" dediği hâliyle: Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî Ebu Abdillâh, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, tahk. Ş. Arnaût- M.N. el-Arksûsî, 23c., Beyrut, 1413, VI, 241. Yine farklı bir varyantı için bkz. Ebu Nuaym, *Hılyetü'l-Evliyâ*, V, 55.

Her ne kadar onun bunlarla münasebeti yoksa da bu misaller bizim nefsimizde şüphesiz müessir olur.

İmdi bil ki: o fırka (meşâyih) menzilin azameti, tarîkatin evsâfı hakkında ne söylemişlerse, senin anlayacağın şekilde söylemişlerdir. Tâ ki cenneti gönlünde arayasın.

Dördüncü Makāle 28 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 28] Bu makālede şu beyân olunacaktır: Söz üç nev'dir. Birinci nev' tâlibler içindir ki onları kendiliklerinden kurtarmak için söylenir. İkinci nev', kendiliklerinden [ben ve nefislerinden] kurtulmuş olan vâsıllar içindir ki − [bunlar] bir takım sırlardır−. Onların bir kat daha ilerlemeleri için söylenir (bu sırlardan bir kısmı söylendi). Üçüncü nev' ise Hurûf ve esvâta sığmaz. Ancak bir kimse o makama ermeli ki o nev' sözü harfsiz ve savtsız işitip anlayabilsin.

235. Her merd-i Hudâ'nın sözü böyle akılların, idrâklerin fevkindedir.

Cenâb-ı Peygamber bir hadîs-i şerîfinde buyurdular ki: "Nasa akılları derecesine göre söyleyiniz. " [18]

Şu halde elbiseyi herkesin boyuna göre biç! Gerek atlas olsun, gerekse palâs.

Gerek cemâat huzûrunda, gerek halvette benim sizlere söylemiş olduğum sözler de tamamıyla sizin anlayabileceğiniz derecededir. O sözlerden bir sır söylenmedi ki

240. Zamanın bütün devrinde bir kimse tarafından bir vüchetle [vechile] beyân edilmiş olsun.

(s. 12)

Ey oğul! İyi bil ki söylenen sırlar iki nev'dir.

Bir kısmı yüksek ve fehimlerden uzaktır. Onu dinlemek herkesi memnûn etmez.

Lokma ağza sığmayacak kadar büyük olursa, rahat rahat yiyemez.

Şâhinin lokmasını şâhin yiyebilir; o serçeye verilirse boğazını yırtar.

245. Merd-i Hudâ'ya o lokma helâl olur ki onu yemekle kemâl bulur.

O sözden hâli terakkî eder; ne kadar âlî ise de daha ziyâde âlî olur.

O sözü onlar için söylerim. Çünkü onu herkes anlayamaz.

Fakat onun fevkinde harfsiz, savtsız (telkîn ve telakkî olunur) sözler vardır ki

Onlar bütün hâl ve kālin verâsındadır. O sırrın yanında bütün yüksekler enginde kalır.

250. Dile ve söze sığmayan bu sırrı nihâyet yok olduğun zaman

Dilsiz ve lafızsız olarak işitir, o keyfiyetsiz deryâda inci olursun.

Çünkü o her hâl ve kālin aslıdır; belki kāl de değil; hâl-i mahzdır.

Sözle ifâdesi mümkün olan sırlardan –hâli anlatmak üzere – sana az bir şey söyledim.

Tâ ki ehl-i dilin hâline muttalî olasın, bu anâsır dünyâsından kurtulasın.

255. Fakat bu azdan çok nemâ bulursun (faydalanırsın). Nihâyet mevzûn (makbûl) olursun.

Sözle ifâde olunan bütün sırlar kaba konmuş şarâba benzer.

---

[18] "أمرت أن أخاطب الناس…" (İnsânlara …. . hitâb etmekle emrolundum) başlangıcıyla: el- Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr,* III, 378/ c. IV, 299; Ebu Nuaym el-İsfehâni, *Hılyetü'l-Evliyâ*,10c. , Beyrut, 1405, II, 300. " إنا معشر الأنبياء أمرنا أن نكلم الناس . . " başlangıcıyla: İbn Hacer Ebu'l-Fazl el-Askalânî eş-Şâfiî, *Lisânu'l-Mizân*, 7 c. , Beyrut, 1406/1986, VI, 274.

O harfler büyüklerin matlûbudur. O güzel tarzlar ebdâlın, velîlerin cânıdır.

Hep o sırlar bînâ, o terakkî ile mest ve şeydâ olurlar.

O yere baş vururlar ki orada mekân yoktur. Orada baş ve ayak da yoktur.

260. Orada ne yukarı, ne aşağı, ne de aralık var; orada canlara nûr-i ilâhî sereyân eder.

Ey oğul! Cân her ne kadar nazarlardan nihân ise de o, canlardan daha gizlidir**.** **[Fa. 1376, s. 29]**

Mâdemki bir rûhu gözle göremiyorsun, Nuh'un rûhunun rûhunu nasıl görebilirsin?!

Beşinci Makāle. 33 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 30] Şunu takrîr edecektir ki: Dünyâ sevgisinden neş'et eden heves ve arzular, Hudâ yolunun rehzenleridir. Onlarla dâima mücâdele etmek gerektir. Çünkü Hak Taâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'de "والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا"[19] buyurmuştur. Her heves bir put gibidir. Hudâ'ya olan hevesler de bu hükümde dâhildir. Hudâ hevesi için bütün heveslerin başını kesmedikçe Hudâ yüzünü göstermez. Her heves bir mâbûd gibidir. Çünkü sence hepsi de maksûddur. Murâdını o hevesten istersin. Nitekim Hâce Senâî rahimehullah buyurmuştur: " اي خدايان تو خداي ازاد وي هواهاي تو، هوا انگيز (1)"[20]

Maksûd bir olunca, Mâbûd yüz gösterir. "لا اله الا الله"ın mânâsı budur ki: bütün maksûdları Allah'tan görsünler. Allah'tan başkasını alt bilsinler. Bu bahsin şerhinin nihâyeti gelmez. Ârife bir işâret kâfidir.

(s. 13)

(263.) Ey genç, cânı görebilirsin de canların canını nerede görebileceksin. Ama merdân-ı Hudâ sana bir göz bahşederse o zaman cevherle (yeşimi) seçebilirsin.

265. Bütün eşyâda Dost'u görür; kabukla içi güzelce tefrîk edersin.

Belki yanında kabuklar kâmilen iç olur. Sevimsiz ve çirkin şeyler sana iyi ve güzel görünür.

Hilkat vücûda benzer. Hak Taâlâ Hazretleri de vücûdun cânı mesâbesindedir. Her sîmâda Hakk'ı iyânen görürsün.

Sana bu ve bunun yüz misli, esrâr nümâyân olur. Ey tâlib! Böyle mirâca urûc eyle.

Bununla mirâca kadem kadem yürü (yüksel!) Tâ ki anâsırdan kurtulup büsbütün ruh Olasın.

270. Nefsin hevâ ve heveslerinden geç, yüzünü ondan mirâz tarafına çevir.

Bu dünyânın hevesleri bütün rehzendir; aldatmak, mekr ve hîle yapmak husûsunda kadın gibidir.

Her hevesin derin (kurnazca) bir mekri, bir hilesi vardır. Her dânesinin altında müthiş bir tuzak saklıdır.

Ey oğul! Senin yolunu bağlamışlardır ki sen o güzellikten, o zînetten geri bırakalar.

Bu hevesler birer şeytana benzer; senin gibi yüz binlerce insanın yolunu kesmişlerdir.

275. Haydi! Sıdk ve ihlâs kılıcıyla boyunlarını devir ki kadın gibi onların altında kalmayasın.

---

[19] el-Ankebût 29/69.

[20] Burada mütercim, dipnot gibi (1) eklemiş, sayfa sonuna gelen iki satır sonra, "(1) meâli" demişse de meâlini vermemiştir. Manâsı: "Ey hevâları, hevâları koparan ve ey hudâları hudâları inciten!" olabilir.

Mü'minlerin harbi böyle düşmanlarla olur. Onlara bu düşmanların kanı, şekerden tatlı gelir.

Her birinin katliyle bir mükâfata erer. Yeni yeni zindelik ve hayâta kavuşur.

Her birinin katlinde yüzlerce hayât vardır. Öyle hayâtlar ki hastalıktan ve ölümden uzaktırlar.

Cenkte her şerden bir sır edin! Tâ ki derûnunla tortusu sâf şarap olsun.

280. Senin balın (tadın) cihâddadır. Kendindeki acılığı tâatle tatlandır.

Bütün bu hevesleri terk et. Bir hevesle kal. Tâ ki küçük mirâca ayaksız suûd edesin.

Oraya gidince düşmandan kurtulursun. Himmet ayağını felek üzerine basarsın.

Heves bir olunca yol (iş) kolaylaşır. Cân kuşun sade o tarafa uçar.

Bir yere erersin ki ora müntehâdır. Oradan itibâren önüne başka yollar çıkar.

Altıncı Makāle. 53 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 31] Bu makāle şunu beyân edecektir: Her makamın ayrı bir seyri vardır. Topraktan çıkan buğdayın muhtelif seyri gibi: Buğdayın topraktan bitmesi bir türlü, yetişip buğday olması bir türlü, un hâline gelmesi bir türlü, hamur olması bir türlü, tandırdaki hâli bir türlü, pişip ekmek olması bir türlü, midede hazm olup kana karışması bir türlüdür.

Cân sofracısı (rûhların mürebbisi), gıdâyı vücûdun muhtelif eczâsına o sûretle tevzî' eder ki her cüz'ü ondan kendine lâzım olan ve birbirine benzemeyen gıdâyı alarak hayât bulur.

285. Her makamın başka bir yolu vardır ki o makamlara seyr ve sefer o yollarda yapılır.

Yerde yürümek ayakla olur; bir yerden diğer bir yere ayaksız kimse gidemez.

(Fakat) ey oğul, akl-ı küllî cihânındaki seyr ve sefer dâima başsız ve ayaksız olur.

O yolun eli, ayağı tefekkürdür; o yolda maksûduna fikirle vâsıl olursun.

(s. 14)

Buğdayın (tekâmül ve istihâle) seyrine bak! Yerden çıkarak yukarıya uzamaya başlar.

290. Bu neşv ü nemâdan büyür, başaklar içinde yükselir.

Harman edilerek samandan ayrılır, değirmene gönderilir.

Orada öğünerek un olur. Sonra su ile karışarak hamur hâline gelir.

Daha sonra fırında pişerek ekmek hâlinde sofraya konur.

İnsan onu yiyince mide ve ciğerlerinde (hazım cihazlarında[organlarında:H. K.]) başka seyr başlar.

295. Varlığı büsbütün bozulur, dağılır. Şekerin su içinde eridiği gibi…

Ekmek bu harâblık yüzünden umrâna erer, zulmeti nûra tahavvül eder.

Ölmüş ekmek yeniden dirilir, ayn-ı can olur, akıl ve ilim tarafına yol alır.

Mide içinde yok olan lokma, ölü olduğu halde hayât bulur.

Vücûdun eczâsına ve damarlarına dağılır. Her uzuv ondan hayât hakkını alır.

300. Ezel Kasâmı sofrayı, vücûdun her biri başka gıdâ isteyen eczâsı önüne öyle koyuyor

ki her cüz'ü ondan kendine lâzım olan gıdâyı ağızsız olarak alıyor.

O ekmekten her uzva atâ, her cüz'e başka türlü gıdâ erişiyor.

Tepeden tırnağa kadar her uzva, her cüz'e ayrı ayrı meyveler veriyor.

Her meyvenin ayrı bir lezzeti, her birinin başka türlü bir hâssiyeti vardır.

305. Kimi elma, kimi hurma, kimi nar gibi… Her ağaçta bu gibi meyvelerin haddi, hesâbı yoktur.

(Vücûd ağacının) kökü, yanak, baş, ayak gibi her meyvesinin ayrı bir tadı vardır.

Bunca atâlar ki zâhirî cisme erişiyor, pâk rûha bunların yüz misli erişecektir.

Fikir, ilim, aşk gibi… Mütemâdiyen bahşedilen bu atâların had ve pâyânı yoktur.

Düşün bak ki bir toprak neler oluyor, yerden kurtularak felek üzerinde seyr ediyor.

310. Çok değersiz ve hakîr toprağa bak ki nasıl gitti, yükseklerde yer tuttu.

Bunun gibi rûhlar da aşkta fânî olunca Nûr-ı Kibriyâ gibi bâkî olur.

Orası hadd-i müntehâdır. Oraya erişen kendi yüzünü hicâbsız olarak seyreder.

O kendinden geçtiği zaman kendini bulur. (….)

Ham goruk, her ne kadar üzüm asmadan meydana gelirse, lezzetçe üzümden aşağıdır.

315. Tamâmen kendinden geçtikten (gorukluktan çıktıktan) sonra, bu geçişten memnûn olur da der ki: "O varlığım bundan başka türlü idi. Asıl varlık bu varlıktır ki ermiş bulunuyorum. "

La'l de önce âdi bir taş değil miydi? O taş güneşten renk alınca

La'l oldu, onda taşlık kalmadı. O da der ki: "Artık bana taş demeyim, la'l deyin!

Bu varlık o varlıkta gizli idi; buna nisbetle o fenâ idi.

320. Her ne kadar ben de diğer taşlar gibi idimse de şimdi onlardan fersah fersah uzağım.

Derûnumdaki sırrı güneş meydana çıkardı, güneşten nûr ve şa'şa'a aldım.

Benden başka hiçbir taş güneşten böyle güzellik ve letâfet alamamıştır. "

Halk-ı âlemde havâs, avâm, güzel-çirkin, e'lâ-ednâ, âsi-mutî', hep böyledir.

(s. 15)

Hepsi de anâsırla kāimdirler. Bu cihetten aralarında fark yoktur.

325. Onların bu zâhiri müsâvâtına bakma! Sır gözünü aç da rûhlarına bak!

Mü'minler Hudâ'dan ilm-i gayb almak isti'dâdındadırlar.

O ilim süt gibi onların rûhlarına girer de o sütten rûhları arslan gibi kuvvetlenir.

Bu fânînin denî varlığından kurtulurlar, saâdet mirâcına doğru adım atarlar.

La'l gibi renk kabul eder, can ve dilleri pastan kurtulur.

330. Aşk-ı Hak'la mütemâdiyen terakkî ederler. Rûhları Hak'tan yeni yeni ders alır.

Dâima körlükten bînâlığa doğru yol alarak Hakk'a vâsıl olurlar.

Öyleyse, isyânla acıdım (zehirlendim) deme; git, tâatla bal gibi tatlanmaya bak!

Her ne kadar arılar görünüşte birbirine benzerse, içlerinde pak azının balı vardır.

Kıymetli olan arılar da kendilerinde bal gizli olan arılardır.

335. Dünyâda her diken gül vermez, dikenlerin hepsini bir sanma!

Dikenlerin kimisinden yalnız (balsız) iken batar, kiminden de zahmetsizce (dikensiz) gül derersin.

Hepsini müsâvî sanma; her birine ayrı ayrı bak ve iyi kokla!

Yedinci Makāle. 27 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 33] Bu makālede şu beyân olunacaktır: Şevk ve rikkat (yürek yufkalığı), sûz ü güdâz (yanıp yakılır) o âlemden (gayb âleminden) gelen birer koku gibidir. İnsanın o halleri arttıkça, gaybdan duyduğu kokular da artmış demek olur. Ve o kokular nisbetinde kurbet hâsıl olur. Görmüyor musun ki kedi ile köpek et ile ekmeğe kokularını alarak kavuşurlar. Her kim bu kokuları duymuyorsa, mezkûmdur (zükâm hastalığına tutulmuştur). Zikirle, taâtla, duâ ve tazarru'la meşgûl olursa bu hastalık zâil olur, koku almaya başlar.

(338.) Çünkü koku insan için kılavuzdur. Tâlibler yolunu dâima o koku ile bulur.

Kokunun artması, o muazzam ve kıymetli hazîneye yaklaşmış olmanın delîlidir.

340. Sen kediden de mi gerisin ki o yemeği kokusunun delâletiyle bulur.

Köpek de ekmeğe kokusundan erişir; kapı kapı dolaşarak kokunun geldiği yeri keşf eder.

İnsanın ilk yolu kokudur: cihetten münezzeh olan Bârî-i Taâlâ tarafına koku vâsıtasıyla koşar.

Binâenaleyh sen, esâs olan kokuyu fazla almaya bak ki sana Hak tarafına rehberlik etsin!

Tarîkat bâbında kokuyu, ayn-ı visâl bil. Tâ ki bu gizli sırrı anlayabilesin.

345. (Tarîkat yolunda duyulan) zevk ve neş'e, koku mesâbesindedir. O ziyâdeleşince, maksûduna erersin.

Sözden (nasîhatten) zevk ve lezzet alamıyorsan, şüphe etme ki emelinden mahrûmsun. Burnun koku almıyor.

Çünkü zükâma tutulmuşsun. Git zikre devam et! Çünkü kokusuz hiç emeline nâil olamazsın.

Mücâhedeye koyul, oruca, namâza devam et, zekâtını ver ve diğer ibâdetlere sarıl!

(s. 16)

Malının sadakasını ver; muhtaçlara bezl eyle, kibri bırak, istiğfâr et!

350. Hayrât ve hasenâta devam et, suçlarını düşün, nedâmet eyle! Kendi hâline her zaman ağla. Tâ ki Hak Taâlâ'nın rahmetine lâyık olasın.

Bu amellerden sende zevk ve şevk husûle gelir, can ve kalb gözün açılır, her şeyi görmeye başlarsın.

İşte koku dediğimiz o zevktir. O arttığı zaman canın gam habsinden kurtulur.

Ondan sonra koku delâletiyle yoluna devam edersin, canın Allah'ın rahmetini cezbeder.

355. Çalış! Eğer tâlihin yâr olursa sana mânevî şâhlık ve taht yüz gösterir.

Mükâfâta erer, sultanlar gibi tâc ve taht sâhibi olursun. Çünkü bu atiye sâdıklara mahsûstur.

Çalışan mahrûm kalmaz. Himmet atını menzil-i maksûda kadar sürer.

Sen bundan (zevk alamamaktan) ye'se düşme, çalışmakta devam et. O dildârın visâlini temennîde bulun.

O kavmin hâline bak (düşün ki) onlar maksûduna yol buldular ve Hakk'a vuslatla kemâle erdiler.

360. Onların hâlini teemmül eyle, ümidin kuvvetlensin, taleb yolunda Hakk'ın yardımına mazhar olasın.

Çünkü talib yolunda fânî olunca saf rûhu rahmetle dolar.

Şâh onu istikbâl etmek için gelir, onunla muânaka etmek lütfunda bulunur.

Ey fakîr (amel züğürdü), nevmîd olma! taleb yolunda ölürsen de emîr olursun.

Ümîd îmân, ye's küfürdür. Bunu Kur'ân dilinden duy da inkâr etme.

Sekizinci Makāle. 26 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 34] Şunu beyân edecektir ki: Talepte matlûbu görmelidir. Çünkü tâlib âlettir. Onu faâliyete sevk eden matluptur. Havaya kalkan toz gibi ki rüzgâr önünden hiç ayrılmaz (onu havaya kaldıran rüzgârdır). Nitekim Mevlânâ hazretleri buyurmuşlardır:

نه طالب است نه مطلوب ان كه در توحيد صفات طالب و مطلوب جدا ديده

Meâli: Tevhîd yolunda tâliple matlûbu ayrı ayrı vasıflarda gören ne tâlibdir, ne de matlûb.

Bu makāle şu mânâyı da îzâh edecektir: Vâsıl olan velî Hüdânın mazharıdır (Hak onda zuhûr eder). Böyle bir velîye tesâdüf eden kimse hiç şüphe yok ki Hakk'ı bulur. Nitekim Mustafâ aleyhisselâm buyurmuşlardır: من أراد أن يجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف. Meâli: Allah ile oturmak isteyen tasavvuf ehliyle otursun. [21]

Şunu da takrîr edecektir ki: Tâat, kazanç gibidir ki onunla yaşar ve zengin olursun. Fakat vâsıl olmuş bir velîye rastlamak defîne bulmak gibidir ki o kazancın had ve pâyânı yoktur. در خانه كس است يك حرف بس است Meâli: Eğer evde kimse varsa (kulağı duyar bir adam varsa), bir söz kâfidir.

(s. 17)

365. Git talabe sarıl; taleb bâbında az-çok deme gayret et!

Bu talebi ayn-ı matlûb bil; çünkü bu ondan kat'iyyen ayrılmaz.

Bu taleb o can güneşinin nûrudur ki tâlibin derûnunda parlamıştır.

Güneşin ziyâ ve harâreti güneşten ayrı değildir. Binâenaleyh hamâkat edip de bir nûru iki sanma!

Sen toprağa benzersin, talebin de rüzgâra. Ten toprağını bu taleb ile havalandır (harekete getir)!

370. Bil ki rüzgâr birdir. Her ne kadar bahçelerde, bağlarda, güllüklerde (müteaddid) yerlerde eserse de.

Kezâlik, suda, ateşte, her nerde bulunursa bulunsun, bu sûretlere bakarak onu birden ziyâde görme!

Ey tarîkatin edeb ve erkânını bilen! Bu bir misâldir, misl[22] değildir. Merdânın kalbinde Hudâ'yı iyânen gör!

Çünkü mü'minin kalbi (Rahmân'ın) iki parmağı arasındadır; onu dâima döndürür durur.

Binâenaleyh kalbin bu hareketlerinde Hakk'ı gör! Tâ ki bu görüşle güzel ve güzîde olasın.

375. Bu doğru görüş sebebiyle mütemâdiyen rahmete nâil olursun. Bu görüş kimde varsa onun rûhu terakkîdedir.

Merd-i Hudâ, Hudâ'nın mazharıdır; eteğine yapış, ondan ayrılma.

Onunla oturmak Hudâ'yla oturmaktır. Bahtiyârdır o ruh ki pîşvâsı şeyhtir.

Her kimde mukaddes güneş olursa iki âlemde de ondan zîb ve fer alır (nurlanır).

---

[21] Kaynağı bulumadı. Hadîs olmadığı açıktır.

[22] Tercüme metninde böyle harekeli idi.

Gerek cemâatte gerek halvette, mücâhede zahmeti olmaksızın Hakk'a dâima ittisâli bulunur.

380. Böyle bir mürşidin makbûlü olan, emeksiz ve zahmetsiz maksûduna vâsıl olur.

Yıllarca sa'y ve mücâhede ile meşgûl olanlardan hiç biri o hallerden bir hâle nâil olamaz.

Cenâb-ı Hak bize peygamber lisânında "من أراد أن يجلس مع الله" ,,,, buyurmuştur (meâli başlıktadır).

Tâ ki dünyâda sâf sûfîlerle oturup kalkasın (sohbet edesin).

Gizli defîne bulmak işte budur. Öyle kâmil bir şeyh sana mürşid olsun.

385. Ondan az zamanda aldığın feyzi, yüz yıl mücâhede ile elde edemezsin.

O vuslatı talebe yol bulamazsın; çünkü Hak yolunda nigehbân mürşiddir.

O yardımcın olursa Cennet-i Adn ve Kevser'e (maksad-ı aksâna) tez vâsıl olursun.

Orada geçen (revâc bulan) ancak onun irâde ve arzusudur; o ne isterse Allah onu yapar.

Öyle değil mi ki bir kimse senin dostunla dost olursa, o kimse sana bî-gâne de olsa

390. Nihâyet seninle de dost ve âşina olur. Dostun gibi onu seversin.

Dokuzuncu Makāle. 66 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 36] Bu makāle şunu beyân edecektir: Her ne kadar tâat, ibâdet, mücâhede sonunda müşâhedeye vâsıta olursa da kâmil şeyhten mürîde hâsıl feyz bir çok mücâhede ve tâatle husûle gelmez. Bundan dolayı, Rasûl-i müctebâ efendimiz, Aliyyu'l-mürtezâya şefkat yüzünden buyurmuşlardır ki: 'Başkalarını ibâdetle meşgûl ve tâata sa'y eder gördüğünde onların tâatine mukābil, sen ākılların sohbetini ihtiyâr ve tercîh eyle ki bâkîlik ve derece itibâriyle onları geçesin. (Hadîs-i Şerifin metni şudur: إذا تقرب الناس الى خالقهم بانواع البر فتقرب الى الله بانواع العقل , تسبقهم بالدرجات و الزلف

(s. 18)

عند الناس في الدنيا و عند الله في الاخرة[23]

Zîrâ şerîatte Ebu Hanîfe'nin mezhebi budur ki: Bir kimse gece-gündüz nâfile namâzla meşgûl olsa, derûnunda iğne ucu kadar da şehvet meyli olmasa ve kadınlardan son derece ferâğat (istiğnâsı) bulunsa, yine o kimsenin evlenmesi , nâfile ibâdetle meşgûl olmasından iyidir. Bu husûsta İmâm Şâfiî'nin ra'yi de şudur: Eğer nâfile ibâdetle meşgûl olan kimsenin kalbinde, şehvete ve kadına iğne ucu kadar meyli varsa, onu terke (yenmeğe) muktedir olsa bile, onun için nikâhla meşgûl olmak, ibâdetten hayırlıdır.

Demek oluyor ki evlenmenin nâfile ibâdetle meşgûl olmadan daha evlâ olduğunda icmâ' vardır. İmdi şerîatte evlenmekle iştiğâl, nâfile ibâdetle iştiğâlden daha iyi olursa, Hakk'ın mazharı olan evliyânın sohbeti niçin ibâdetlerin fevkinde olmasın? Bunu inkâr eden dinden ve tâlib-i Hak olmaktan uzak ve bî-gânedir.

Öyle değil mi ki Mûsâ Aleyhisselâm nebiyy-i mürsel, sâhib-i kitap idi, hadsiz hesapsız mucize sâhibi idi ki bunlar Kur'ân-ı Azîm'in şehâdetiyle sâbittir, o bu

---

[23] Zehebî, Hz. Ali'nin sözü olduğunu (*Mîzânu'l-İ'tidâl*, ed. A. M. Muavviz-A. A. Abdü'l-Mevcûd, Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1995, I, 303), İbn Hacer ise, bâtıl olduğunu belirtir (*Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1404/1984, I, 70. Sultan Veled'in bu yaklaşımını krş. Mevlânâ, *Mesnevî*, 41a, 291-80,

kadar azamet ve şevketiyle Hızır Aleyhisselâmın mülâkātını candan temennî ederek dilemişti. Bunun gibi, Hakk'ın visâliyle müşerref olan bütün enbiyâ ve evliyâ, kendilerinden daha vâsıl olan bir velî ile mülâkî olmak isterlerdi. Çünkü ondan gelecek atânın, ibâdetle müyesser olmayacağını bilirlerdi. Mustafâ aleyhi's-salâtu ve's-selâm da "وا شوقا الي لقاء إخواني" (Kardeşlerimle mülâkātı ne kadar özledim)[24] ve "إني لأجد نفس الرحمان من قبل يمن"[25] (Bana Yemen tarafından Rahman'ın nefesi (kokusu) geliyor)" buyurmuşlardır. Murâd-ı şerîfleri, Yemen'deki Veysel Karanî idi.

Bunun gibi Cüneyd, Şiblî, Bâyezid hazretleri de , böyle gizli bir merd-i Hudâ'ya tâlibdiler. Çünkü onlara tâlib olmak, hakîkatte, Allah'a tâlib olmaktır. Çünkü Hakk'ın nûru, onlarda daha ziyâde iltimâ' etmiştir. Nasıl ki bir şahıs bulunduğu yerdeki güneş ışığına kanâat etmeyerek, daha nûrlu ve harâretli bir yer arar. Bu şahısın hakîkatte aradığı nûrlu ve harâretli yer değil, bizzât o nûru neşr eden güneştir. İşte merd-i Hudâ (misâlimizdeki) nûrlu mevziler mesâbesindedir. Matlûb, bizzât Bâri-i Taâlâ'dır.

(392.) Tâatle takvâ her ne kadar Hak Taâlâ cânibine rehber iseler de merd-i Hudâ'nın sohbeti bu husûsta onlardan daha iyi (daha müessirdir).

Cenâbı Peygamber, Hazret-i Aliye buyurmuşlardır ki: Eğer gönlünün nurlanmasını

istersen, başkaları tâatle meşgûl olmak üzere mescidleri koşarken, sen git âkillerle sohbet etmeğe bak. Tâ ki dîn ilminde (bâbında) herkesten ziyâde olasın.

395. Âkilden maksûdu, Cenâb-ı Hakk'ın has kulları idi. İhlâs onlarda herkesten ziyâdedir.

Çünkü onlar, aklın delâletiyle, amellerin de iyisini seçerler. Akl, onları ednâdan, â'lâya götürür.

Âkil olan kendisi için işin de iyisini intihâb eder; kötüsünü değil.

Şu halde yakînen malûm oldu ki âkil, merd-i Hudâ'dır. Çünkü o, esfeli bıraktı, a'lâya çıktı.

(s. 19)

Her şeyden yüksek olanı buldu. Böyle kimsenin başı ve eli bütün âlimlerden üstündür.

400. Yakînen anlaşıldı ki merd-i Hudâ'nın sohbeti, tâatlerin sırrıdır. Ona tâlib ol!

Tâ ki vuslat bâbında herkesten ziyâde olasın. Âkıbet Zülcelâl'in havâssı sırasına giresin.

Nikâh nâfile ibâdetlere müraccah değil miydi? Velîlerin mâiyyetini bunun ikiyüz misli bil!

Mâdemki bu söz sana o mânâya (Şer'-i şerîfe) göre makbûl geldi, bu mânâya da başın eğ!

Bil ki bunun faydası, onun yüz mislidir. Bu sözden yüz döndürmek hasrettir.

405. Haydi, bizim bu iddiamıza ta'n etme! Bu husûstaki inkârın ayn-ı hatadır.

Salah bâbında nikâhla meşgûl olman nâfileyle meşgûl olmandan iyidir.

Çünkü ondan (nikâhtan) dünyâda ümmetin sayısı artar. Onlar da Hakk'a candan ibâdet ederler.

Bunun aksi de mümkündür. (O nesil) tâatı terk ederek isyânla me'lûf olurlar.

---

[24] Farklı lafızlarla, hadîsin tamamı için bkz. Müslim, Taharet, 39.

[25] Bu hâliyle, Irâkî aslını bulamadığını söylüyorsa da (bkz. Aclûnî, I, 260), "…نفس ربهم …. " hâliyle: İbn Hanbel, II, 541.

Fakat evliyâ zümresi ibâdeti tahammül ederek güzîn oldular. Yoksa onların bununla münâsebeti yoktur.

410. Mâdemki bir kadınla evlenmek, şerîat nazarında ibâdetten daha faydalı oldu.

−Daha iyi, daha çok gibi tâbirlerle bu fark anlatılamaz ki! O meziyetin vasfı beyâna sığmaz. −

Merd-i Hak'tan biriyle mülâkî olmanın derecesini ise Allah'tan başka kimse bilmez.

Merd-i Hak'tan erişen cûd (atıyye) dîdârdır. O vücûdun cûdü böyle bir cûddur.

İmdi, canların maksûdu onun likāsıdır. Onu taleb et ki gâyene erişesin.

415. Değil miydi ki Mûsâ Aleyhisselâm gece-gündüz Hakk'a yalvararak Hızır'ı candan aradı?

Tâ ki onun dîdârıyla kendisine yeni yeni sırlar keşf olunsun, yeni nûrlar erişsin.

Ahrârı (evliyâyı) peygamberler de arıyor, her ne kadar buna da yüzbinlerce nûr tecellî etmişse de…

Bunun gibi meşhûr velîler de her yerde (ve her zaman) merdân-ı Hudâ'yı talepte bulunmuşlardır.

Eğer onlarla mülâkî olmak işin rûhunu teşkîl etmeseydi, bu sultanlar onlarla iftihâr ederler miydi?!

420. Hakk'a vâsıl olduktan ve her biri yüzlerce şan ve şeref bayrağı kaldırdıktan sonra…

Dünyâda büyüğe, küçüğe bir çok bâhir mucize ve kerâmet gösterdikten sonra…

Böyle muazzam rütbe sâhipleri oldukları halde duâlarında dâima bir merd-i Hak'la mülâkî olmayı dilerlerdi.

Tâ ki o vâsıta ile yeni bir visâl elde edeler. O'nun pertevinden başka nûr iktibâs eyleyeler.

Çünkü her birinin vuslat derecesi başkadır. Âdil-i Mutlak Hazretleri bu husûsta herkesi müsâvî tutmuyor.

425. Cenâb-ı Hak, cemâlini herkese liyâkatine göre gösterir, mertebelerine göre visâle erdirir.

Hak yolunun derin (ve ince) makamları olduğu gibi vuslatın da acîb makamları vardır.

Zulmetten, nûrdan birçok perdeleri vardır ki onların hepsinden geçmek lâzım.

Zulmet perdeleri yolda, nûr perdeleri dergâhtadır.

Yolda yürümek zulmet içinde zulmet, menzile gitmek nûr içinde nûrdur.

430. Nûr sensin! Kendinden tamâmen geç ki zulmetle dolu perdeden kurtulasın.

Ondan sonraki seyrler menzildedir. Bu seyrler nûr içinde nûrdur.

Seyr ilellah, zulmet ender zulmet; seyr fillah, vuslat ender vuslattır.

Zulmet perdeleri senin varlığındır. Orada kalmak senin şevk ve neş'ene manidir.

(s. 20)

Nûr perdeleri Hakk'ın nûrlarındandır. Hak Taâlâ Nûrundan ayrı değildir.

435. Öyle değil mi ki güneşin nûru yerdedir ve yerle gök arasını doldurmuştur.

Güneş her ne kadar bir ise de dünyâdaki ziyâ ve harâreti nev' nev'dir.

Sen yukarı çıktıkça güneşin harâreti kuvvetlenir. Enginle yüksek yerin harâreti bir olmaz.

Güneşin ziyâ ve harâreti yerden göğe kadar merdiven gibi kademe kademedir.

Güneşin harâreti sana yakından isâbet etse, derhal yanarsın.

440. Aşağıdaki harâret öyle değildir. Artık sen buradan ötekileri kıyâs et.

Merdânın envâr-ı Hudâ ile ittisâl derecelerini buna kıyâs ile anla.

Her birinin o nûrdan bir ru'yet mertebesi vardır ki tahtı-bahtı, devleti ondan bulmuştur.

Nitekim güneşin nûru ve harâretinden taşlar da renk alarak muhtelif kıymet kazanmışlardır.

Kimi kıymetli yâkut, kimi mercân, kimi la'l olmuştur.

445. Güneşten bütün bir nûru, hadsiz, atâyâya nâil olmaktadır. Gözünü aç da gör!

Güneşin cihâna bahş ettiği iyiliklerin haddi ve pâyânı yoktur.

Her şey ondan kendine göre bir türlü gıdâ alarak beslendiği halde, o bunların hepsinden münezzehtir.

Güneş dünyâda mer'alarda, bahçelerde, gülzârlarda böyle havârık vücûda getirirse,

Düşün ki dünyânın ve güneşin Hallâk'ı canlara ne bahş etmez!

450. O'nun bahşişleri öyle bahşiş ki cihâttan münezzeh olan cihândadır. Öyle bahşiş ki ikilikten münezzehtir.

Zıd ve aded gibi şeyler ona yol bulamaz. Oraya her kim erişirse "Ehad" olur.

Şâh, şâhlık bahş eder. Çünkü Şâh'dan mâadası, fânîdir. Her şey fânîdir; Hudâ bâkîdir.

Bu idrak akıldan uzağa gittikçe uzaktır. Nûr gerek ki nûrla imtizâç edebilsin.

Ey iş adamı, sen Hak'la makbûl olunca, senin ef'âlin Hakk'ın ef'âlî olur.

455. Bir damla gibi gidip o deryâya kavuştuğun zaman, ey damla, sen ikiliksiz deryâ olursun.

(……)[26]

Onuncu Makāle. 67 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 39] Şunu beyân edecektir ki Hak Taâlâ Hazretleri'nin azameti için had ve pâyân yoktur. Kudretinin en küçük eseri bu dünyânın vücûdudur. Nâ-mütenâhî olan âleme nisbetle hecâ harflerinin hiçliği gibi…

Tâlib bu âlemden göçüp de o âleme teveccüh ettiğinde öyle âlemler görür ki bu âlem o âlemlerin yanında ehemmiyetsiz bir damla gibi kalır. Bu cemâd âlemi − ki bütün sûretten, renk ve kokudan ibârettir−, ecsâm olmak itibârıyle rûhların merkebidir. Buna süvâr olan rûhlar için gör ki asıl ve muhalled olan ve bütün maksûdları kendinde hâsıl olacak olan ve lütf-i İlâhî olmak üzere bilâ- fâsıla dîdâr mezeleri vâsıl olacak olan o âlem-i bâkîde ne cihânlar ve ravzalar ve gülistanlar olacaktır. Onlar, indellah merzûk, ferih ve mübeşşirlerdir.

Bu makālede [27]"كل شئ هالک الا وجهه" ve [28]"زين للناس حب الشهوات" âyetleri tefsîr olunacaktır.

(s. 21)

---

[26] Eksik bırakılan kısmın (موجها جوشد ز بحرت سوي اوج بي شمار از نور باقي فوج فوج: bkz. Fa. 1376, s. 39, b. 713) tercümesi: "Denizinden, yüce tarafa dalgalar coşar. O bâkî/sâfî nûrdan fevc fevc sayısız…. . "

[27] "O'nun Zâtı'ndan başka herşey yok olacaktır": el-Kasas 28/88.

[28] "İnsanlara arzuları süslü gösterildi": Âl-i İmrân 3/14

(457.) O dünyânın sırrı beyâna sığmaz; lisân onu anlatmaktan kāsırdır.

Bu halâyık, bu zemîn ve âsmân, o can deryâsının en küçük bir dalgasıdır.

Lâ-mekân deryâsının dalgaları başka türlü olur; onlar levhten, arştan ve kürsîden daha yücedir.

460. O nâ-mütenâhî dalgalardan her biri, lâ-mekânda yüzlerce cihân husûle getirir.

O nûr deryâsında bir kere mahv oldun mu, hûrîler, gılmânlar senin yüzünü görmeğe müştâk olurlar.

O nişânsız âlemde nişânsız olarak seyredersin. Oranın her günü başka türlüdür (başka bir âlemdir)

Zâhir ve bâtın sen olursun, Zât-ı Zü'l-Celâl gibi (Kāim bi-zâtih) olursun.

Ben bunu yıllarca şerh etsem, o hâli sen anlayamazsın.

465. Binâenaleyh, sözden işe geçmek gerektir. (Haydi) merdler gibi yola düş.

Çünkü dünyâda iş işi açar. Öyleyse git, işsiz oturma.

Gece-gündüz talepte devam et. Hak yolunda ırmak gibi başın, yüzün yerde olarak yürü!

Çünkü Hak'tan mâadası hâliktir. Her şey fânîdir. Başkasını bırak da Hakk'ı tut!

Kelâm-ı İlâhî'de [29]"كل شئ هالک إلا وجهه" vârid olmuştur ki gerek havâs, gerek avâm,

Hudâ'dan başka kimse kalmaz.

470. Yezdân'dan başka mevcûd bulunmaz. Ne bu karanlık dünyâ kalır, ne de mâî semâ

Hudâ'dan başka bütün mevcûdât yok olur. "illellah"dan mâada "lâ" olur.

Burada iken (Allah'a firâr) eden kimse, ömür ipliğini aşk-ı Hudâ ile bükmüş (dokumuş)dur.

Burada Hakk'ın rızâsından başka bir şey aramamış, canını başını Hak yolunda fedâ etmiştir.

Öyle olan kimse Hak ile dâim kalır; onun rûhu hâlik olmaz.

475. İyi bil ki mü'minler için ölüm yoktur. Cenâb-ı Peygamber, onlar hakkında [30]"لا يموتون" buyurmuştur.

Hak Taâlâ Hazretleri de Kur'ân-ı Kerîm'de [31]"بل أحيآء عند ربهم يرزقون" buyurdu.

Bir can ki o deryâya gider, karışır, deryâ gibi o da dâim ve bâkî olur.

"Hâlik" lafzını Cenâb-ı Hak, merhametine binâen kullanmıştır ki her zaman Hak'tan yeni yeni ders alasın.

Tâ ki onun huyuyla huylanasın ve O'na ittisâl peydâ edesin.

480. Ecel gelmeden evvel çabuk, yüzünü o mihrâba döndür.

Dünyevî sebebleri bırak! Hakk'ın fi'lini sebepsiz olarak (doğrudan doğruya) iste!

Yüzünü can ü dilden müsebbib tarafına çevir! Bu unsûrî varlıktan başını kurtar!

Artık uğursuz nefsin mekrine kulak verme tâ ki o yüzden cehenneme düşmeyesin.

O seni öldürmeden sen onu öldür. Onu serseri sanma, aklını başına al!

---

[29] el-Kasas 28/88

[30] "Ölmezler" manâsına gelir.

[31] "Bilakis dirilerdir; Rabbleri katında rızıklandırılırlar": Âl-i İmrân 3/169

485. Aklınla da iktifâ etme! Bir yardımcı ara! Onu kahr için Hakk'ın yardımını iste.

Ola ki tâli'in yâr olur da gâlib, ve öyle bir matlûba tâlib olursun.

Canavar gibi hûnhâr nefsin elinden kurtulursun, velîler gibi büyük zât olursun.

O senin gibi binlercesini berbâd etti. Bu fesâd mayasından niçin emîn olursun?!

Hîle ile bütün âlemi yedi, bitirdi. Mekrinden ne büyük kurtuldu, ne de küçük.

490. Çirkin olduğu halde kendini güzel gösterdi. Sonra câhillere kendini medh etti durdu.

Hak Taâlâ Hazretleri [32]"زين للناس حب الشهوات" buyurmuş, çirkin şeyleri güzel göstermiştir.

(s. 22)

Tâ ki her çirkinlik dinden ayrılsın, çirkinlerin yeri cehennem olsun.

Her cins kendi cinsine ittisâl, her fer' kendi fer'ine iltihâk eder.

(…. .)[33] Fer', kendi aslının tarafına pûyân olur.

495. Yakînen bil ki dünyâ mihektir. Her kim ki onu candan tâleb ediyor,

Onu cânı dünyâdan başkasını istemez. Ukbâ tarafına bakmaz bile.

Bundan anlaşılır ki o merdûddur. Fısk ve fücûrda şeytanlar sırasına girmiştir.

O kimse ki dünyâ yolundan çıkaramaz, o kimse ukbâ yolunu tutmuştur.

Dünyâda Hakk'ın rızâsından başka matlûbu yoktur. Kulluk'da devâm ve gayret eder.

500. Onun âyini, Hudâ'nın zikir ve tâatıdır. Yoldaşı da dîn tâlibleridir.

Öyle kimse, yakînen bil ki, ezelden sâlihler zümresinden idi.

Nakd-i hâlisle kalp akçanin farkı bu dünyâda meydana çıktı. Şu halde dünyâ mihektir.

Çirkinlikler dünyâda iyânen ortaya çıkar. Sırlara vâkıf olan Allah Taâlâ, bunu Kur'ân'la da te'yîd ediyor.

"Ondan (dünyâdan) sakının. O sizi cehenneme doğru götürür,"[34] buyurdu.

505. O acûze kendini bezemiş, yüzünü mahbûbların yüzleri gibi güzel göstermiştir.

Tâ ki halkı sihr ve mekr ile sûret-i haktan görünerek aldatsın.

Bil ki onun verdiği şeyler hep kalptir. Kâr göründüğüne bakma! Tekmîl ziyândır.

Dünyâları aldatmak için şeytanın elinde âlettir. Tâ ki o mekkârenin sözüyle onun tuzağına düşsün.

Fakat evliyâ için hâl böyle değildir. Onları dâima cennet tarafına kılavuzlar.

510. Onlar dâima masnû'da sânii görürler. Koşa koşa mekândan lâ-mekâna doğru giderler.

O kimse ki masnû'a bağlandı kaldı, hicrân sebebiyle dâima hastadır.

Nedâmetle mihnet ve meşakkate giriftâr olur; elinde böyle şâh, böyle hazîne varken müflis kalır.

Bu hâin dünyâ düşmandır, rehzendir; seni dâima cehennem tarafına doğru sevk eder.

---

[32] Âl-i İmrân 3/14

[33] Burada iki beyit birbirine bağlanarak tercüme edilmiş görünmektedir. Eksik bırakılan kısmın (جنس جنسرا پيوندي شود تا كه هر فرعي به اصل خود رود : Bkz. Fa. 1376, s. 41, b. 750) tercümesi: "Cins cinse bağlı olmuştur. Tâ ki her fer' kendi aslı tarafina gitsin. "

[34] el-Enâm, 6/ 7 veya 130'a telmîh vardır.

Dünyânın zevki, şeytanın âletidir. Ondan dâima kaçmaya bak.

515. Öğüdümü dinle ki necât bulasın. Candan zikir ve namâzla meşgûl ol!

Benim emrim −ki Hakk'ım− yerine getir. Havf ve recâ gibi iki kanada mâliksin.

Cennetimden tarafa bu iki kanadınla uç ki huzûrumda hâs ve makbûl olasın.

Benden tarafa gel! Sakın onun tarafına gitme! Seyyiâtın hasenâta tebeddül etsin.

Benim lütuf ve ihsânımla işlerin (amellerin) hâlis altın olunca bu zindan, bu hapisten kurtulursun.

520. Sana, merhametten nâşi iki yolu da gösterdim. Kapıyı kendimden tarafa açtım.

Dünyâda hangisini ihtiyâr edersen, gizli cevherini açığa çıkarırsın!

Cânı ihtiyâr edersen ser a ser can olursun. Teni tercih edersen, gam ve keder içinde boğulursun.

Bundan müebbed cennete girer, ondan muhalled cehennemde kalırsın.

(s. 23)

Onbirinci Makāle. 72 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 42] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri sa'y ve mücâhedeyi şunun için vaz' buyurmuştur ki sana verdiği cüz'î kudretle harekete gelesin. Nefsin taleb ve arzuları ondan kuvvet alsın.

Hakîkatta senin nefsinden kötü düşmanın yoktur. Bunu bilmediğin için öyle bir düşmanı dost zannederek besliyorsun. Peygamber Aleyhisselâm efendimiz, "أعدا عدوک نفسک التي بين جنبيک" (senin en korkunç düşmanın iki pehlevin arasındaki nefsindir)[35] buyurmuştur. Çünkü baktığın zaman varlığını nefsinden ibâret görürsün ibâret görürsün. İmdi onu nâ-murâd et ki ber-murâd olasın. Onunla mücâhede ederken de Hak'tan yardım iste. Hakk'ın yardımı olmazsa kendi kuvvetinle onu yenemezsin, işte "eûzubillah"ın, "lâ havle ve lâ kuvvete"nin mânâları budur. Hudâ murâd etmedikçe sizin talebiniz semere vermez. " وما تشاؤن إلا أن يشاء الله" buyurmuştur. Hakk'ın ne büyük lütuf ve merhameti vardır ki işi kendi yapar, seni me'cûr eder. Nasıl ki bir baba çocuğunun eline ağır bir taş vererek ve kendi elini de çocuğun elinin altına sürerek: "Haydi kaldır bakalım" der. Taşı beraber tutup kaldırırlar. Bu iş netîcesinde çocuğa: "Âferin taşı kaldırdın" der. Halbuki taşı kaldıran çocuk değil pederin kendisidir. Tıpkı bunun gibi Hak Taâlâ Hazretleri de nefs-i emâre ile olan mücâhedemizde bize yardım eder ve nefsi kendi kuvvetiyle helâk eder de bundan dolayı bizi de müsâb eyler. Bu lütuf ve merhamet beyâna sığmaz. Ne mutlu o cana ki hayr ve tâat bâbında Hudâ onun yardımcısı olur.

(524.) Nefsin hadsiz hesapsız hîleleri vardır. Onun mekr ve sihrini nasıl anlayım ki pâyânı yoktur.

525. O sana der ki : Ben size annelerden ziyâde şefkatliyim. Şüphesiz hepinize iyilik dilerim.

Benim eklimden yağlı-ballı yemekler yiyiniz, kuvvetli ve semîz olunuz.

Yüce mevki sâhibi olmaya gayret edin, servet toplayın. Mihnetten ve miskînlikten kurtulun.

Fahr elbiselerini giyin. Dünyâda şeref ve itibâr sâhibi olun.

---

[35] Beyhâkî, *Kitâbu'z-Zühd*'ünde zayıf bir senedle rivayet etmiştir; ancak hâdisi destekleyen başka varyantlar da vardır. Bkz. Aclûnî, I, 143.

Benim herkes hakkında dilediğim budur. Emîn olun ki herkese şefkat ve muhabbetim vardır.

530. Bunları terk etmek, kendinizi perişân etmek demektir. Bu nîmetlerden uzak olanlara acırım.

Böyle yaldızlı sözlerle sizi yoldan çıkarır. Onun mekrine dinsizlerden başkası aldanmaz.

Hakk'ın vadlerini kim tercih ederse onun dîn bâbındaki rüsühudaha kuvvetli demektir.

Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de "Bizden merâmına nâil olanlar, dünyâyı terk edenlerdir"[36] buyuruyor.

Bu değersiz dünyâ nîmetlerine meyl etmeyen cennette yüz misli nîmete nâil olur.

535. Her kim malını bizim rızamız uğrunda bezl ederse kıyâmette o zengin zümresine girer.

Açlığı, sabrı, takvâyı ihtiyâr eden cennetin müebbed sofrasına liyâkat ve istihkāk kesbeder.

Bizim rızamız için riyâseti terk eden, mücerred şâh ve pîşvâ olur.

Nefsin vadlerinden ziyâde Hakk'ın va'dlerini der-pîş eyle. Nefsin va'dleri onun hilâfınadır.

(s. 24)

Tamâmen sahte ve yalandır. Onun mekri seni (sinek gibi) kokmuş ayrana düşürür.

540. Onun elinden Hakk'ın penâhına dehâlet eyle ki bu sûretle onun tuzağından kurtulabilesin.

Nefsi arzularından mahrûm et! O şirktir. Ayağının altına tuzak kur!

Çünkü o kolay kolay ölmez. Başını gövdesinden ayırmadıkça emîn olma!

Nefsin kellesini kopardığın zaman server olursun, cennette müebbed kalırsın.

Bu ancak Hakk'ın yardımıyla olur; Kendi kendine yapamazsın. Aklın varsa Allah'a sığın.

545. Yüz derece kuvvetli olsan onunla başa çıkamazsın. Kocaman dağ olsan onun yanında fil kalırsın.

Hakk'ın fazlı sana yâver olursa, aklın onu öldürebilir.

Onu ancak Hudâ'nın kahrı makhûr edebilir, başından defeder.

Bu işi Bâri-i Taâlâ kendi yapar. Sonra da sana der: "Nefsini yendin. Gel cennetime gir!"

Seni bu türlü alkışlamalara gark ederek (âdetâ) hod-bîn eyler.

550. Sonra der ki: "Nefsini öldürdün, sürçmek tehlikesinden kurtardın.

(Bu mücâhedene) ivaz olarak sana müebbed ömür vereceğim, gûn â gûn ve lâ yuad nîmetler bahşedeceğim.

Cennette elbisen (istebrak[37])dan olacak. Kasrlara ve ırmaklara (dört ırmağa) mâlik olacaksın. "

Ey kerem sâhibi Rabbim! Bu ne lütuftur ki kendi yaptığın işi bizden farzedersin.

Bu tıpkı şuna benzer ki: Bir baba küçük çocuğuna: "Haydi şu ağır taşı kaldır bakayım!" der.

555. Çocuk eliyle taşı tuttuğu zaman, babası hilesini kullanmaya başlar:

---

[36] Bu lafızları içeren bir âyet yoktur.

[37] Kur'ân-ı Kerîm'de (el-Kehf 18/31) belirtildiği üzere, cennetliklerin elbisesi olan kıymetli kumaş.

Kendi elini çocuğun elleri altına koyarak taşı kolayca kaldırır.

Çocuk sevinir. Zanneder ki taşı, −babasının yardımı olmadan− kendi kaldırdı.

İşte Hak Taâlâ Hazretleri de kullarına bu müebbed lütfu bu sûretle bahşediyor.

Bu kudreti kendinden sanarak O'ndan amellerinin mükâfâtını istesinler diye.

560. Bizden namâz, oruç, şehâdet gibi bir takım ameller sâdır oldu diyerek

"Ey Rabbimiz! Amellerimize ivaz olarak bize cennet ver!" desinler.

Cenâb-ı Hak buyurur: Size her ne va'd ettimse hepsini ziyâdesiyle beraber vereceğim.

Çünkü emirlerimi fütûr getirmeden işlediniz. Haydi cennete, hûr ve vildâna koşunuz!"

Bu türlü atıyyelerin had ve pâyânı yoktur.

Aklın ihsânına akl-ı küll hayrândır.

565. Sonra Hak Taâlâ Hazretleri bunlardan daha büyük lütuf izhâr ederek âsileri de cennete kor.

Günahkârları da amelsiz olarak mükâfâtlandırır, hiç liyâkatları yokken onlara da bu devleti lâyık görür.

Hak Taâlâ Hazretleri bu lütfu da yapar ama bu nâdiren vâki' olur. Böyle nâdire güvenerek tembel oturma!

Evet, [38]"ان الله يغفر الذنوب جميعا" şehâdetiyle Allah Taâlâ Bütün günahları afv etmeğe

kâdirdir.

Hadîs-i Kudsî'de [39]"سبقت رحمتي على غضبي" me(âlî) : "Rahmetim gazâbımdan ziyâdedir" buyurmuştur.

570. Fakat şunu bil ki O'nun kahrı da lütfundandır. Seni günahlarından yakarak temizler.

Elbise tepme altında güzelce döğülürse, fenâ kirlerden temizlenir.

(s. 25)

Baba da evlâdını kusur ve hataları bıraksın, edeb ve terbiye öğrensin diye döğer.

Babanın döğmesi, emîn ol ki sevdiğindendir ki dünyânın kötülüklerinden kurtulsun diye döğer.

575. Başkalarının çocuğunu hiç döğer mi? Aklın varsa düşün ve anla!

Emîn ol ki Hudâ'nın da kullarına olan kahrı bu kabîldendir. (Döğe döğe helvâ yediriyor.)

Hudâ'nın nihâyetsiz vasıflarına akıl ermez. Evliyânın bu babdaki yolları hayrânlıktır.

Bu bâbdaki ilim, vukûf değil, hayrettir. Tuttuğun yol, hayrete müntehi olduğu zaman, yolsuzluktan kurtulursun.

Her kim o likāya (hayrânlığa) ererse fânî olur. Henüz fenâ âleminde iken bekâ bulur.

580. Oranın ilmi, fenni, hayret ender hayrettir. Akl-ı küll, o cünûnla iftihâr eder.

Sultan-ı Rusul ki Kutb-i Küll ve Hâdi-i Sebîl idi, "Yâ Rabbi! Hayretimi artır!" diye duâ ederlerdi.

Hayret istemek, kurbet istemek demektir. Çünkü hayrânlık, en âlî mertebedir.

---

[38] "Muhakkak ki Allah bütün günahları afveder": ez-Zümer 39/53

[39] Buhârî, Tevhid, 15, 65.

Hayretten maksadım, o hayret değil ki seni Hak'tan uzaklaştıra; belki o hayrettir ki seni nûr-ı mahz ede.

Herkes bir türlü şeye hayrândır. Âşıkın hayrânlığı da mâşûku hakkındadır.

585. Bu kabîlden olan hayret, diğer nev' hayretlerden ayrıdır. Bu, enbiyâ ve evliyânın nasîbidir.

Çünkü bu tahayyür [40]"ليس كمثله شئ" den neş'et eder. Tâlibin aklını, ilmini, fikirlerini yağma eder.

Onlar saf su ile dolu bardak gibi hayretle dolmuşlardır. Onun safveti önünde baş kes, inadı bırak.

Çünkü o (hayret) vâsıtadır; onda dosttan başka yoktur. Vücûd rûhun kabuğudur.

Tenden geç ki cana eresin. Cân yoluyla çarçabuk cânâna gidesin.

590. Nakışı bırak da nakkâşa bak! Ferşi terk et, ferrâşı ihtiyâr eyle.

Ferş gibi, arş gibi bütün mevcûd ve meşhûd cümlesi Sâni'in sun'undan bir zerredir.

Masnû'ların cümlesinden geç de Sâni'i gör. Çünkü hep mahlûktur, Hālık'ı tercîh et.

Değil mi ki karpuz güneşin harâretiyle eriyerek su olup ırmakta akıyor!

Evvel su idi. Yaz geçip de kış gelince donarak cemâd oldu.

595. Tekrar sıcaklar başlayınca, güneşin te'sîriyle buz eriyip yine su oldu.

Onikinci Makāle. 26 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 45] Bu makālede şu beyân olunacaktır: Yerden göğe kadar bu maddî âlem, İlmullah'da mânâ olarak mevcûd idi. O mânâ Hakk'ın kudretiyle sûret bulunca orada keyfiyetten muarrâ olan âb-ı kudret burada keyfiyet iktisâb ederek müncemid oldu. Bundan dolayı bu âleme "Cemâd Âlemi" diyorlar. Bir su gibi ki harâretten bürûdete geçtiği zaman buz tutar. O buza güneş vurunca tekrar su olur akar. Bu anâsır dünyâsının hâli de biaynihi budur: Evvel mânâ idi. Sonra müncemid oldu. Nihâyet mânâ güneşi üzerine çatıca eriyip su oldu. Bu makālede şu da takarrur edecektir ki rûhlar mânen bakır, gümüş, altın mesâbesindedir. . Eriyince her biri kendi yerine gider. (Her şey kendi aslına rücû' eder). Binâenaleyh saîdle şakî analarının karnındayken saîd ve şakî idiler. Nitekim Senâî rahmetullahi aleyh buyurmuşlardır:

(s. 26)

زاتش دان حواست را همیشه هستي و مستي
ز دوزخ دان نهادن را همیشه منشاء و مبداء

پس اکنون که سوي دوزخ گرایی این عجب نبود
که سوي کل خود باشد همیشه جنبش اجزا

Meâli: Hislerini ateşten yaratılmış bil ki mütemâdiyen gaflet içindesin. Mayanı da cehennemden alınmış bil! Binâenaleyh şimdi cehennem tarafına temâyülüne şaşmamak lâzım gelir. Çünkü cüzlerin hareketi dâima küllü tarafınadır.

(596.) Onun gibi bu yerle gökler de Hak'tan mehcûr olarak şu sûretle cemâda munkalib

oldu.

Onları kış mesâbesinde olan uzaklık cemâda kalb etti; mânâ iken sûret oldu.

---

[40] "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur": eş-Şûrâ 42/11.

Mânâ âlemi hicâbsız olarak tekrar gürününce sûret-i cemâdâtı, tamâmiyle su oldu.

Bu hâli de devâm etmez. Sonunda hepsi yine o olur. Her biri kendi makamına doğru gider.

600. Herkesin orada bir mâdeni, her canın başka türlü bir vatanı vardır.

Kimi bakır, kimi gümüş, kimi altın gibi idi, kimi hayr-ı mahz, kimi de ayn-ı şer idi.

Kimi adl ve dinden, kimi zulüm ve küfürden, kimi lütuf ve şükürden, kimi de kahır ve nükrden (inkârdan) idi.

her biri tekrar kendi künhü tarafına gider. Fer‘ler asıllarına rücû‘ eder.

Hazret-i Peygamber: [41]"السعيد من سعد في بطن أمه" buyurmuştur. Duy da inkâr etme!

605. Şakîlerin şakāveti de böyle (ezelî)dir. Burada yeni olmuş değildir.

Cehennem dalı cehennem tarafına gider. Cennet dalı da cennette bulunur.

Çünkü her asıl, fer‘i tarafına gider. [42] Güneş nûru gibi ki gece olunca güneşi tâkipö ederek, kaybolur.

Yerde, gökte her neye tâlipsen, yakînen bil ki sen o matlûbun cinsindensin.

A‘lâya mâil isen rahmânî, ednâya meyl ediyorsan şeytânîsin.

610. Çünkü ednâya denî olan meyl eder, âlî olan a‘lâlığı kabul eyler.

Bu bahsin şerhi derindir. Kendinden geç ki bu işi başarâbilesin. Hulâsa olarak bil ki varlık, yokluktadır.

Her kim kendinden geçtiyse, o muhalled yaşadı.

Fânî gamların sonu meserrettir. O halde bekâyı dâima fenâda (yoklukta) gör!

615. (Nasıl ki) lamba yanınca, karanlık gidiyor, sıhhat gelince hastalık kalmıyor.

Bunun gibi fânî olmaktan ürkme, o seni bütün kederlerden kurtarır.

Bakır duygularını ser â ser altın eder; zulmetinde güneş nûru belirir.

O nûr zulmetleri tamâmen bel‘ edince, artık güneş hicâbsız olarak görünür.

620. Ondan sonra baştan başa nûrla dolarsın. Cihetsiz cihetine devam edersin.

Kendinde ruh âlemini gör; İsâ, Mûsâ, Şît ve Nuh Aleyhisselâm gibi

(s. 27)

Bütün peygamberleri bilâ-hicâb görür, hatâdan kurtulur, savâb-ı mahza mülâkî olursun.

O sahraya ölüm yol uğratamaz. Orada tehlikesiz emniyete kavuşursun.

Bu devleti elde etmek için çalış ve coş! Sâkinin elinden bekâ şarâbını iç.

625. Bir şaraptan ki hımârı yoktur. Canını cânâna candan fedâ et.

O cânı ele geçirmek için bu cânı terk et!

Bu candan teberrî ederek o can için uğraş!

Onu senden alacaklar, aldılar farzet. Mâdemki ölecektir, öldü say!

Değersizi ver, değerliyi al! Kalp akçeyi hâlis nakdla mübâdele et.

630. Eşini fedâ eyle! İvaz olarak Îsâ’ya kavuş! Kārûn’a bedel Mûsâ’yı tercîh et!

Vücûdunu besleme ki ser â pâ can olsun. Bunu terk eyle ki tamâmen O olasın.

Onüçüncü Makāle. 35 Beyttir.

---

[41] “Mutlu, anasının karnında mutlu olandır……” Hadîs, bu hâliyle, Bezzâr’ın *Müsned*’inde geçmektedir ve senedi sahîhtir. Bkz. Aclûnî, I, 452.

[42] “Her fer‘ aslı tarafına gider” demek isterken sehven tersi yazılmış olsa gerektir.

[Fa. 1376, s. 47] Bu makāle şunu beyân edecektir ki: Zulmle sitemi kendine kendin yapıyorsun. Nitekim Kur'ân-ı Mecîd'de buyuruyor ki: "و ما ظلمناهم و لاكن ظلموا انفسهم" Meâl-i Kerîmi: Onlara biz zulmetmedik; kendilerine kendileri zulmettiler. "[43] Hak Taâlâ Hazretleri cenneti yarattı ve oraya giden yolu gösterdi ve sana oraya gidecek ayak ve kudret verdi. Kezâlik, cehennemi de yarattı ve oraya giden yolu gösterdi ve sana oraya gidebilmek kudretini de verdi. Artık zulmedersen kendi kendine etmiş olursun.

Bu neye benzer: Biri zindanda mahbûstur, fakat anahtarı kendi elindedir. Böyle olduğu halde kapıyı açıp çıkmıyor. Yâhud, o kimseye benzer ki tatlı su başında oturuyor, sudan içmek imkânı (her dakîka) mevcûd olduğu halde içmiyor da "susuzluktan yanıyorum" diye feryâd ediyor.

632. Ey sersem! Mahbûshânenin anahtarı elinde olduğu halde neden mahbûs duruyor, neye kederlere batıyorsun?

Haydi, ey budala ! Kendine zulmetme! Hapishânenin anahtarını Hak Taâlâ Hazretleri eline vermiştir. Kapıyı aç, kendini kurtararak mesrûr ol. Bu dört, beş, altı, (anâsır, havas, cihât) mahbesinden (sûret âleminden) halâs ol.

635. Mâdemki eğrilik, doğruluk, senin elindedir, eğriyi bırak da bidâyeten doğruyu intihâb eyle.

Ey oğul! Sana ne gelirse kendindendir. Yola doğru git ki bir iş başarmış olasın.

Saf su ırmağı yanında akıp gidiyor. Sen gam ve keder içinde susuz oturmuşsun.

Suyu iç, kendini susuzluktan yakma! Hamakattan ve teşnelikten kurtul!

Bu mânâya dâir Cenâb-ı Mevlânâ'dan da nâdir nükteler dinle!

640. Halka bak ki nasıl zulmette kalmışlardır. Fânî metâ' içinde nasıl fânî olmuşlardır.

Kibirlerinden nâşi hepsi tefrikadadır. Canları ölmüş fakat boğuşup didişmek husûsunda dipdiridirler.

Şuna şaşılır ki zindânın anahtarı elinde olduğu halde kurtulmak teşebbüsünde bulunamıyorlar.

(s. 28)

Akar su eteklerine çarptığı halde baştan ayağa kadar gübreye batmış bulunuyor.

(….)[44]

645. Nûr gizlidir. Delîli de taleptir. Fakat gönül abesle iştiğâlden kurtulmaya penâh aramıyor.

Eğer dünyâ habsinden kurtulmak çâresi olmasaydı, ondan ne ürkülür, ne de halâs aranırdı.

Vahşet seni bir me'mûr gibi çekip götürüyor. "Ey yolunu şaşırmış kimse! Doğru yolu bulmaya çalış!" diye.

Kurtulmak için yol vardır fakat pusuda gizlidir. (…. .)[45]

Eğer müjde veren bir kimse olmasaydı, bu mahbûsların gözü kapıda olmazdı.

---

[43] Hud 11/101.

[44] Eksik bırakılan beytin (دایما پهلوي با پهلوي بي قرار پهلوي آرامگاه و پشت دار : bkz. Fa. 1376, s. 48, b. 905) tercümesi: Dâima bî-karârla yan yana, dinlenme yerinin yanında ve dârın/ağacın arkasında (?)

[45] Bu beytin tamamının (هست منهاج و نهان در ممکن است یافتش رهن گزافه جستن است : bkz. Fa. 1376, s. 48, b. 905) tercümesi: Yol vardır ve mümkünde gizlidir. Onu bulmak, rehin alınanı boşuna aramak gibidir. (?)

650. Eğer ırmak suyu mevcûd olmasaydı, bu yüzbinlerce mülevves su arar mıydı?!

Toprak üstünde yanın (sırtın) rahat etmiyor. Çünkü bilirsin ki evde yorgan-yatak var.

(…)[46]

Biliyorsun ki solsuz, sağsız, üstsüz, altsız (cihetsiz) bir ikāmetgâhın vardır.

Oraya tâatsiz erişmek imkânı yoktur. Zahmete katlanan rahata kavuşur.

655. Doğruluk et. Eğrilik semtine adım atma. Neden sürüne sürüne eğrilik tarafına gitmeğe özeniyorsun?

Yüz karartacak şeyi, gaflet yüzünden medâr-ı iftihâr görüyorsun. Zor yolu kolay zannediyorsun.

Ey iğfâle kapılmış kimse! Kendini dalâletten kurtar, zehirle balı bir sanma!

Yolsuzluğu bırak da yola gel ki câhillik ve körlük zindânından kurtulasın.

Fenâlıktan pişman, pişmanlıktan da perîşan olursun, değil mi?

660. Öyleyse doğruluk et, neş'eli ol, kederden kurtul! Niçin kendine bu kadar zulmediyorsun?

Tâatten hiç kimse peşîmanlık çekmemiştir. Çünkü tâat tamâmiyle kârdır hiç ziyânı yoktur).

Fâsıkla zâlim nâdim olurlar. Çünkü onda (fıskla zulmde) zarardan başka bir şey göremezler.

Hak Taâlâ Hazretleri sana her ikisine de kudret vermiştir. Dünyâda her ikisini de yapabilirsin.

Delîl isteyerek kendi sakalına gülme (kendini âleme maskara etme), amel et, yola git, utanarak sükût eyle.

665. Doğru yolu tut. Bu eğri yolu bırak. Hak'tan başka ne varsa hepsinden geç.

Hakk'ın mâsivâsı gidince yalnız Hak kalır. Artık ondan sonra hicâbsız olarak Hakk'ı müşâhede eyle!

Ondördüncü Makāle. 79 Beyttir. (MMA 2124, v. 25b)

[Fa. 1376, s. 49] Bu makālede şu beyân olunacaktır:

Vâsıl olan velîlerin seyri, vuslatta ve Hakk'ı müşâhededededir. Hak Sübhânehu ve Taâlâ evliyâsına mütemâdiyen yeni bir kudret eseri, yeni bir âlem gösterir ki o görüşlerin, o tanıyışların o acîbelerin nihâyeti yoktur. Ebede'l-Âbâd, dîdâr-ı İlâhî'de yeni yeni kudret eserleri müşâhede ederler ki evvelkiler sonrakilere benzemez. O hâlet tarîf ile anlaşılmaz; meğer ki bi'l-fiil o hâle ermiş olasın. "من لم يذق لم يعرف": Tatmayan bilmez.

(s. 29)

(667.) Senin varlığın dîdâra mânidir. Öyle bir dîdârın vuslatına hâildir.

Dîdâr-ı Hudâ'ya vâsıl olduğun vakit, sana başka bir seyr (seyr fillah) yüz gösterir.

Çünkü vuslattaki seyr başka türlüdür. Bu türlü pervânenin kuşu başkadır.

670. Vuslat âleminin seyri böyledir. Bunu anlayan kâmil insan olur.

Orada başsız ve bensiz yüzlerce cihân görürsün; ucu bucağı bulunmaz.

---

[46] Eksik bırakılan kısmın (بي مقر گاهي نباشد خود قرار بي خمار اشكن نباشد اين خمار: bkz. Fa. 1376, s. 48, b. 909) tercümesi: Makarr olmazsa, bâzen kararın kendisi olmaz. Sarhoşluk-gözyaşı olmazsa, o sarhoşluk da olmaz(?).

O sefer, ayn-ı Hak'da seferdir. O yola ne melek sığar ne de beşer. Orada "benimdir, senindir" gibi şeyler yoktur. Hudâ-yı Ehad, adedden ve cihetten münezzehtir.

Öyle değil mi ki "benim" ve "benimle" gibi tabîrler ta'dâd anlatır. İkiden geç ki müşkil hallolsun.

675. Su ırmağına toprak attığın zaman toprağın bulanıklığı bir müddet belli olur.

Gerçi o toprak suya vâsıl olmuştur ama henüz hamdır. Rengi zâil olarak tamâmen fânî olmamıştır.

Fakat suda mahvolup belirsiz olduktan sonra tamâmen dîdâra ehil olur.

Bu bahsin şerhi derin ve idrâkin fevkindedir. Bunu anlayamadığın için melâl verir.

Külliyen yok ol ve kendinden geç ki iyilik ve kötülük hapsinden kurtulasın

680. Tâ ki Hudâ kendi medh ve senâsını şerîksiz olarak bizzât kendi söylesin.

Senâî de bu mânâya işâret etmiştir. Eğer (dinleyecek) kulağın varsa dinle!

Sen kalma (aradan çık, yok ol!) Yârin aşkından fânî ol tâ ki perverdikâr kendi senâsını sana kendi söylesin.

Hudâ kendi senâsını kendi söyler ki "Bâkî ancak benim, benden başkası fânîdir.

Her dem benim evimden, bu toprak cihânından başka pâk müebbed yeni yeni cihânlar vücûda gelir.

685. İşte merdânın seyri böyle bir âlemde vukû' buldu. Onlara her nefeste yeni bir vuslat müyesser olur.

Zevk ve safa içinde müebbed mukîm olurlar. Yâr ve nedîm perdesi olmaksızın Hudâ ile müşerref olurlar.

Bil ki böyle seyrlerde aded kalmaz. Adedi bırak da (atını) cihetsiz cihetine doğru sür.

Bunun şerhini Şems-i Tebrîzî Hazretlerinden dinle! Tâ ki tensiz yüzlerce yeni can bulasın.

Bu gibi yolları hâsseten o açar. Çünkü Hak cânibine onun gibi rehber bulunmaz.

690. O (Hüve-yi Azîm), hüvelerin hüvesidir. O kerem sâhibi herkese bir hüve vermiştir.(?)[47]

Halkın bütün bu (hüve)leri O'nun sun'udur. O'nun hüvesi iç (öz), diğerleri kabuktur.

Hüve, fânî olan sun'lar gibi değil, Hudâ'nın nûrundan doğmuştur. O bâkîdir.

O'nun iki cihân hâricinde lâ yuadd masnû'ları vardır ki o nûrlar dâimdirler.

Onun menba'ı evliyânın rûhudur. Hakk'ın nazargâhı hakîkatte velîlerin cânıdır.

695. Onların canına erişen her güzellik o can mâşûkunun birer selâmıdır.

Bunun sırrı âlidir. Ondan kim koku alabilecek? O[nun] kuşu, Ankā semtinde uçabilir mi?

Aklı olana bir işâret kâfidir. Çok söze ne ihtiyâç var?

Biz Hakk'ın, havâs tarafına gönderilmiş elçisiyiz. Tâ ki bir asîle usûlü söyleyelim.

Bu usûl, dîn-i Hakk'ın usûlüdür; vâhî dinlerin değil.

---

[47] Soru işâreti, manâyı tam anlayamadığını gösterir şekilde mütercim tarafından konmuştu.

700. Bu usûlden eğer bir asla mâlik oldunsa, kazandın! Ankā gibi Kāf-ı kurb tarafına uçarsın.

(s. 30)

Öyle Ankā değil ki dünyâya sığar. Yahûd öyle Kāf değil ki bir mekânı vardır.

Kāf da Ankā da o deryâdan bir katre, âlem o güneşe nisbetle bir zerredir.

Belki bu âlem o güneşin yanında zerre bile olamaz. O güneşin zerresi, dîn güneşi olur.

Bu âlem o güneşin yanında nasıl zerre olabilir ki o güneş şarktan doğan güneş değildir.

705. Onun her zerresinden o tarafa yüzlerce güneş uçar. Dem â dem Hakk'ın lütûflarını izhâr eder.

Bu güneş orada Sühâ'dan da küçük kalır. Bil ki onun yanında görünmez bile.

Onun yanında bu âlemin güneşi pek bî-çâre kalır. Eğer bizden isen bu nûrdan yüz çevirme.

Tâ ki bizim nûrumuzdan öyle acîb bir nûra kavuşasın ki o nûr ne Türk'den zuhûr etmiştir, ne Arab'dan…

Tâ ki bizim tarafımıza ruh gibi revân olasın. O sahrâda başsız ayaksız yürürsün.

710. Çünkü o sahrâya ne ayak sığar ne de baş. O evin ne tavanı var, ne kapısı…

Nûr-ı bâkî, âb-ı hayât menbaıdır. Öyle hayât ki sonunda ölüm yoktur.

Cihân nat'ında (şatranc tahtası) iyi- kötü herkese (mât), (şâh) dan gelir.

Fakat o dirinin hayâtına nihâyet yoktur. Bu hayât, bu memât oraya hâildir.

Çünkü bu hayâtın uykusu, ölümdür. O hayâta tâlib ol ki uykusu hayâttır.

715. Ona eş olan velî olur. Onun canının hayâtı Hak'tan olur.

O Hak'la diridir; cism ü can ile değil. Çünkü o bâkî hayâta eş olmuştur.

"Eş"den maksadım, ikiliği hatırlatan eş değildir. Belki ikilik onunla kubbe gibi yekpâre olur.

O, bir hayâttan diğer hayâta gider; muhalled ve sermedi, cennet hayâtına…

Eğer bu söze vâkıf olursan, yol alırsın, o sâkînin elinden bekâ bâdesi içersin.

720. Cân-ı cüz'în, küll olur. Kendinden geçer, dâima bî-hûd olarak sermest olursun.

كل يوم هو في شأن[48] senin seyrin olur. Senin vücûdundan başka mevcûd kalmaz.

Âşık, mâşûk ve aşkın hepsi bir olur. Bu taaddüd, kelime ve isim taaddüdünden ibâret kalır.

Dört, beş ve altı (anâsır, hevâs ve cihât) kaydlarından kurtularak bir olur, kendi kendini arar bulursun.

Bu sözümüz, mühtedi tarafına rehberdir. Bundan muktedî ile muktedâ bir olur.

725. Namâzdaki rukû' ile sücûd gibi her ikisinin fi'li berâber olur.

Binâenaleyh sâdık mürîd, ayn-ı şeyh olur. Çünkü o da şeyhinin ziynetiyle tezeyyün etmiştir.

İki küpe konulmuş sâf şarâb gibi ki gaflet etme; her ikisini bir bil!

Eğer bu sırdan gâfil olmazsan başa geçer, büyüklere ve serverlere server olursun.

Eğer bu sırrı zâyi' edersen, kuyruk olursun (dümbede kalırsın), gözbebeği nasıl olabilirsin?!

---

[48] "O/Allah hergün bir iştedir": er-Rahmân 55/29.

730. Dünyâda gören uzuv, gözbebeğidir. Kuyruk ona buna bakıp görebilir mi?

Bakmak (görmek), başın işidir; kuyruğun değil. Şarapsız küpten bir kimse sarhoş olabilir mi?

Boş küpten kim şarâb alabilir? Yâhud, boş tabaktan yemek yenebilir mi?

Bulaşık sahan ve tabaktan, sinekten başka kim karın doyurabilir?

O miktar ancak sineğin gıdâsını te'mîn eder. Tabağın dolu veya boş olması onca ehemmiyetsizdir.

(s. 31)

735. O miktâr onun midesine kâfidir. Yemekler çok olsa da midesinin alacağı kadar alır.

Dolu tabaklar insan içindir. Büyük lokmalar, nefîs yemekler insanın gıdâsıdır.

Nikmetten beri olan nîmet, bu âlemde bulunmaz; o âleme âittir.

O nîmetler her zaman ve ancak hâvâssın gıdâsıdır. Çünkü o ezelden itibâren âlûdelikten kurtuluştur.

Onlar can gözleriyle hüsn-i Hudâ'dan duraksız, nâ-dîde gıdâ alırlar.

740. O yemek gözle yenir. O bahçeden gözden başkası otlayamaz.

Göz peydâ etti ki Hakk'ın hüsnünü mekânında, lâ-mekânda iyânen müşâhede edesin.

Çünkü İbn-i Sînâ gibi ulûm ve fünûnda müstesnâ da olsan, gözsüz bir şey göremezsin.

Sarây-ı Kibriyâ'ya yol bulamazsın. O'nu görmek için göz lâzım.

Göz aşktır. Git Hudâ'dan aşk iste! Talepte ısrâr eyle!

745. Tâ ki Dost'unu hicâbsız olarak seyredesin, kabuğu terk ederek iç olasın.

Onbeşinci Makāle. 12 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 52]Şunu beyân edecektir ki: Hak Taâlâ Hazretleri vâsıl olan evliyâsına kudretinin keyfiyetini iyânen göstermek için yerde, gökte ne kadar masnûâtı varsa hepsini onların gözleri önünde birer birer yıkıp yeniden yapar. Hudâ onları nasıl yarattı ve yarattıklarını nasıl yıkıyorsa, onlar da öyle görürler ve bilirler.

O zaman ikilik kalkar. Vahdet tamam yüz gösterir. (Âlem-i Vahdet)in mânâsı budur.

هم خدا داند خدارا غيركي كنجد درو

زانكه در درياي وحدت غير جز اغيار نيست

Meâli: Hudâ'yı, Hudâ'nın mâiyyeti bilir. Oraya gayr sığmaz. Çünkü vahdet deryâsında ağyârdan başka yoktur.

(746.) Artık cihânın bütün eşyâsı sana iyân olur. Onlardan hiçbiri gizli kalmaz.

Bütün nükte ve müşkilleri sen halledersin. En zor müşkiller kolaylaşır.

Her şey, herkes levh ve kalem nedir, hepsi ferş üzerinde rakamsız olarak görürsün.

Hakk'ın bütün sırları senin derûnunda zuhûr eder.

750. İyânen görürsün ki nasıl icâd etmiş, iki âlemi ne sûretle bünyâd eylemiştir.

Senin önünde her şeyi yeniden icâd eder ki alen-âşkâr göresin.

Tâ ki ikilik kalmaz. Yârin Hudâ olur. O vahdette müebbed kalırsın.

O vahdet âleminde pek çok makamlar vardır ki nihâyetine kimse erişmemiştir.

Vahdet deryâsının haddi, pâyânı yoktur. O deryâdaki gavvâslık müebbeddir.

755. Böyle seyrde can firâr etmez. Ona dâima muntazar vuslatlar erişir.

Orada kucaksız der-âğûş bulur, dudaksız bûselere nâil olur ki nihâyeti gelmez.

Orada, ağızsız, yüz çeşit yemekler yer, beslenmeden neşv ü nemâ bulur.

O zü'l-Celâl'in hüsnünde fânî olmadıkça o söz sana sözle anlatılamaz. (bi'l-fiil görmen lâzımdır).

(s. 32)

Onaltıncı Makāle. 105 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 53] Şunu beyân edecektir ki: İnsan için husûle gelen her varlık, yokluktan meydana gelmiştir. İnsan evvelâ toprak idi, sonra nebâta munkalib olarak topraklığı kalmadı (yok oldu). Eğer topraklığı kalsaydı, nebât meydana gelmezdi. Sonra buğday ve meyveler midede hazmolmasaydı, can, kuvvet ve şehvet vücûda gelmezdi. Rahimde meni yok olmasaydı (meni olarak kalsaydı), insan olmazdı. Böylece her yokluktan, evvelkinden daha iyi bir varlık hâsıl olur. İnsan meşîmede iken kan içer. Dünyâya gelince sütle gıdâlanır. Sütten kesilince türlü yemekler yemeğe başlar. İnsan hangi makam ve mertebeye erişse, yokluk yüzünden erişmiştir. Şu halde insan yokluktan niçin ürkerek kaçmalıdır? Bu hakîkati anlayan evliyâ, kendiliğinden yok oldular, insan oldular.

مقصود ز عالم آدم آمد

مقصود ز آدم آن دم آمد

Meâli: Âlemden maksûd, Âdemdir. Âdem'den maksûd da o demdir (vusûl ilellah).

خیر میا خیر مرو جانب بازر جهان

زآن که دراین بیع و شرا این ندهي آن نبري

Meâli: Cihân bâzârına sersem gelip sersem gitme! Çünkü bu alışverişte bunu (cânı) vermeden onu (cânânı) alamazsın.

Muhakkaktır ki gece ile gündüzü de yokluktan taleb edersin (Biri yok olmazsa diğeri var olmaz). Ticârette, zirâatta, zâhiren, bâtınen bütün işler böyledir. Zâhirde, meselâ: Elde olmayan rızkın yoktan vücûda gelmesini me'mûl edersin. Bâtında: Halledemediğin ilmî müşkil bir mes'elenin halli için yoktan inkişâf ve sünûhât beklersin. Şu halde iyi biliyorsun ki iş yokluktadır. Himmet ve intizârın dâima yokluk vechine ma'tûftur ki bütün maksûdlarını yokluktan beklersin. Sana bu zamana kadar her ne erişmi(ş)se yokluktan erişmiştir. (Hâl böyle iken) ne acâyib basîretsizliktir ki yokluktan bu kadar korkar ve kaçarsın. Artık korkma, yok ol ki gönlünün emellerine nâil olasın. Ecelin seni emelsiz olarak yok etmesin. Yoktan gelecek atâdan mahrûm bırakmasın. Tâ ki onların (velîlerin) cinsinden olasın.

فاني زخود و بدوست باقي. این طرفه کي نیستند و هستند

Meâli: (Velîler) kendilerinden yok olarak Hak'la bâkî olmuşlardır. Şurası gariptir ki hem yok, hem vardırlar.

[Fa. 1376, s. 54]Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki ten can ile diridir. Bütün a'zā ve eczâsı onunla kāimdir. Bir candan her uzva liyâkatine göre bir kisve giydiriliyor. Meselâ: Göze görmek, kulağa duymak, ele tutmak, ayağa yürümek hāssa ve kābilyetleri veriliyor ki bunların ta'dâd ve tafsîli uzun sürer. Bunların hepsi bir candan hayât bulur. Her birinin diğerine benzemeyen meziyeti vardır.

(s. 33)

(759.) Sen bu varlıktan yok olmadıkça o renksiz varlığın kokusunu alamazsın.

760. Çekirdek toprağın altında çürüyüp mahv olmadan güzel ve bol meyve veren ağaç meydana gelir mi?

Nutfe rahimde fânî olmadan (tahavvül etmeden) dilrubâ insan tekevvün eder mi?

Sürme taşı göz içinde eriyip mahvolmadıkça gözde nûr husûle gelir mi?

Ekmek midede hazm olmazsa, o zindelik, o can, o akıl nerde vücûd bulacak?

Mâdemki varlıklar bütün yokluktan vücûda geliyor, o halde senin yokluktan ürkmen mânâsızdır.

765. Ey delikanlı, bu ana kadar senin varlığın yoktan doğdu da bu mertebeye eriştin.

Evvelâ bu varlıktan yok ol da aşk-ı Hudâ'da fânî ol ki varlığın ondan tebeddül etsin.

Hakîkatte asıl budur; onların cümlesi fer'dir. Bu, biçmek (mahsûl almak); o, tohum ekmektir.

Onların cümlesi, yol idi; bu, menzildir. Onlar, hep tahsîl idi, bu, mahsûldür.

O urûc vâsıtasıyla buraya eriştin. Bu varlıktan da yok ol ki

770. O son varlığa ayak basmış olasın. Ondan sonra ölümden kurtulursun.

Nitekim dîn Sultanlarının Sultanı, bahr-ı safâ cenâb-ı Mevlânâ efendimiz buyurmuşlardır:

Eğer zarardan sâlim olmak istersen, mebde'e bakma, müntehâya bak!

Tâ ki bütün ademlerin var olduklarını göresin. Varlıkların enginliklerini hissedesin.

Bir kere şuna dikkat et ki her aklı olan gece-gündüz (dâima) yokluk isterler.

775. Dilencilikten umduğun kerem, yokluktandır. Ticâretten me'mûl ettiğin kâr yoktandır.

Zîrâattan beklediğin mahsûl yoktandır. Bağdan beklediğin meyve yoktandır.

Medresede taleb ettiğin ilim, tekkelerde kazandığın hilm hep yoktandır.

(İşte âkil olanlar) varlığı bundan dolayı arkaya atmışlar, yokluğa candan tâlib ve kul olmuşlardır.

Çünkü sun'-ı Hudâ'nın mahzen ve menşei yokluktan başka değildir.

780. Duvarcı ustalar, yapı kurmak için boş arsa ararlar ki oraya temel atsınlar.

Sakalar doldurmak için boş bardak, dülgerler kapı çatmak için kapısız ev ararlar.

Vakt-i saydda (?)[49] cümlesi adem idi. O zaman hepsi de ademden kaçarlardı.

Mâdemki canının enîsi yokluktur, o halde fenâdan ve yokluktan kaçınmak ne oluyor?

Ümîd yokluktan olunca, tab'ının alışkın olduğu şeyle inâtlaşmak nedendir?

785. Yokluğa sırren mûnis değilsen onun gizlendiği pusuya neden göz dikiyorsun?

Bunun mâ-melekinden sarf-ı nazar ederek gönül ağını gönül deryâsına atmışsan,

Sonra bu murâd deryâsından kaçmanın mânâsı nedir? O deryâ ki senin ağına yüz binlerce av vermiştir.

Neden dolayı "berk"e "merk(g)" adı verirsin? Cadılığa bak ki sana berki merk(g) gösteriyor.

---

[49] Soru işâreti, manâyı tam anlayamadığını gösterir şekilde mütercim tarafından konmuştu. Konu, altta gelecek balık avı ile ilgili olsa gerektir.

Onun sihri, menfaatteki mahâreti, senin gözlerini bağlamış da canınla rağbetini kuyuya düşürmüştür.

790. Mekr-i İlâhî ile hayâlinde kuyunun üzerindeki bütün sahra gözüne canâvar ve yılan görünmüş.

Zarûrî olarak kuyuya ilticâ etmiştir. Nihâyet ölüm onu kuyuya atmıştır.

Bu varlık kuyusundan mertçe bir hamle ile sıçrar çıkarsan yokluk Burak'ına binersin.

(s. 34)

Hayât içinde ebedî hayâta kavuşursun. Vâhid-i Hakk, sana hicapsız tecellî eder.

Hak'da fânî olan kimse kendini buldu ve ebedî zinde kaldı.

795. Hakk'ı bulmak fânî olmak demektir. Fânî oldun mu artık işin tamamdır.

Yolda giderken bir güzel görürsün. Bütün lezzetleri unutursun.

Onun zevk-i hüsnüyle kendinden geçersin, muhabbetinde fânî olursun.

Zâyi' olmak, bulmak demektir. Uyan! Kendi varlığından usan!

Varlık fen bulunca bekâ vücûda gelir. Hakk'ın mâsivâsı gidince, yalnız Kibriyâ kalır.

800. Kendinden geçmek O olmak demektir. Küfrün zâil olunca, dîn nûru olursun.

Sen fânî olunca yalnız Hak kalır. Dâima hareketin Hak olur.

Bî-hudluk, tarîkatte ölmek demektir. Bunu iyi anla ki ifâkat bulasın. Her ne kadar katre isen de o zaman deryâ; kör isen Nûr-i İlâhî ile bînâ olursun.

İkiliksiz, acîb bir nûr olursun. Hak'la zinde, Hak'la kāim olursun.

805. Senin ef'âlin Hakk'ın ef'âlî olur. Küfür de dîn de dâima seni medh ü senâ eder.

Bu cihân da, o cihân da senin hükmünde olur. A'lâ ve esfel her şey senden hayât alır.

Ben vukû-ı hâli söylemekten çekinirim. Ehl-i zaman arasına fitne düşer diye korkarım.

İyi bil ki şâhin lokması küçük kuşun ağzına sığmaz. Eğer verirsen derhal boğazını yırtar. Âkil olan ona böyle lokmayı vermez.

810. Havâssa mahsûs olan sırrı avâma nasıl verirsin? Tuzağa tutulmuş kuş havalanabilir mi?

İhtiyar karı, Rüstem gibi hücûm edebilir mi? Hak'tan mahcûb olan, hâl ve kāl sâhibi olamaz.

Hâl ve kāl ancak o şâha mahsûstur. O sırra sa'y ve cehd ile kim mahrem olabilir?

Merd-i Hudâ'nın ilmi atîdir (kesbî değil). Ondan dolayı meleklere tefavvuk eder.

Meleklerden her biri, feleklerde uçtukları halde, Âdem'e secde ederler.

815. Hepsi de arşın etrafında zinde ve pür-nûr idiler. Masiyetten beri, dünyâda zulmetlerden ârî idiler.

Bu kadar mertebeleri olduğu halde, Âdem Aleyhisselâm onlara şâh oldu. Onun likāsı meleklere candan matlûb oldu.

Âdem'e secde etmeleriyle dereceleri daha ziyâde yükseldi. Arştan âlî oldular.

Âdem'in tedrîsiyle onlara yeni yeni ilimler hâsıl oldu. Onun takdîsiyle bir kat daha nurlandılar.

Hudâ, Âdem'in kalbinde mukîm idi. Sevdiğinden nâşî, ona nedîm olmuştu.

820. Her ikisi fart-ı imtizâç ile billur bardağa konmuş suyla şarâb gibi olmuşlardı.

Onların nemeksârında (tuzlasında) tuza tahavvül ederek birleşmiş, aralarından (benim, senin) gibi ikilik ifâde eden farklar zâil olmuştu.

O vahdetin şerhi dille ifâde olunamaz. Binâenaleyh o beyândan lisânımı men‘ ediyorum.

Merdânın yolunu, liyâkatı olana ısmarlayınca artık o liyâkātın mükâfâtı Hak olur.

Katre mesâbesinde olan can, O’nun deryâsına iltihâkla bahr-ı bî-pâyân olur.

(s. 35)

825. Ondan sonra kendinden geçerek hudâvendlik eder. Darlık ve benlik dağını kökünden kaldırırsın.

Dünyâda halka yardımcı olursun. Gizli-âşikâr her şey seninle kāim olur.

Zâhir ve bâtın sana inkiyâd eder. İki cihân halkına yardım senden ulaşır.

İyi-kötü bütün cihân halkına rızık ve kuvvet senden gelir.

Herkesin bedeninde ruh olursun. Hepsi senden çeşit çeşit atıyyelere nâil olur.

830. Âlemin cismine sâf can olursun. Herkese şâmil rızık bakşedersin.

Nasılki bu ruh, cismin her uzvuna ayrı ayrı gıdâ verir.

Vücûdun bütün a‘zāsı, ondan hayât bulur; el, ayak, ense, yüz,

Baş, göz, karın ve bacaklar, bütün a‘zā onunla neşv ü nemâ bulur.

Vücûdun bütün bu eczâsı candan hayât, kuvvet ve zevk alıyor.

835. Her cüz’ kendine münâsib olan atıyyelere nâil oluyor. Her his kendine lâyık olan gıdâyı buluyor.

O gıdâdan göz nurlanarak eşyânın sûretlerini temâşâ ediyor.

Kulağın aldığı da başka türlüdür: o da hayır ve şer her şeyi işitiyor.

Bunun gibi beş histen her biri kendilerine göre candan kuvvet alıyorlar ki

Hiçbirinin aldığı diğerine benzemez. Aralarında yerle gök kadar fark vardır.

840. Hecâ harfleri gibi her birinin vazîfesi başka başkadır. Kimi elif, kimi be, ilâ âhirih… gibi.

(Yâhud) bahar gibi can bedenine taalluk edince her uzva ondan kendine mahsûs bir iyilik gelir.

Değil mi ki bunların hepsi de a‘zādır. Cân da (bilâ- fark) hepsine ittisâl eder.

Fakat tırnağın aldığı gözün aldığına benzer mi? Göz, cevher; tırnak, yeşimdir.

Hepsi de canla beraber değiller mi? (Böyle olduğu halde) ayağın husûle getirdiği sadâ, başınkine benzemez.

845. Nevbahâr da her şeyde yüz gösterir. Fakat güldeki letâfet, dikende görülmez.

Böyle bil ki Hudâ’da, cihânda gizli âşikâr her şey beraberdir.

Kelâm-ı Mecîd’inde [50]"و هو معكم أين ما كنتم" buyuruyor. Nerede olursanız, ben sizinle beraberim. Hayâtınız bendendir. Uyku ve gıdânız bendendir. Her şeyde sizinle beraberim.

Fakat velîlerime bahşettiğim maiyet, avâma bahşettiğimden başkadır.

850. Nebilere, velîlere lütfumdan başka türlü tecellîde bulunurum.

Enbiyâdan iyilikler, mucizeler vücûda gelir. Halkı mihnetlerden kurtarırlar.

Evliyâdan da acîb, garîb kerâmetler zuhûr eder ki hadd ü pâyânı yoktur.

Hak Taâlâ Hazretleri’nin küçüklere olan mâiyyeti büyüklere olan mâiyyetine nerde benzeyecek!

---

[50] “Nerede olursanız olun, o sizinle beraberdir”: el-Hadîd 57/4.

Hudâ'nın mâiyyeti, bütün halka şâmildir. Yemek, uyku ve emsâli…

855. Taâm, şarâb ve meyveler ki saymakla bitmez. Bunlardan cihân halkının hepsi az-çok nasîbdâr ve onlardan kimi memnûn, kimi gamhordur.

Fakat şâhın vezîrleriyle olan mâiyyeti, sâir bendeleriyle olan mâiyyeti gibi midir?

Emîrleriyle olan mâiyyeti, çavuşlarıyla olan mâiyyetine benzer mi?

(s. 36)

Bu bir misâldir. Yoksa o mâiyyetin benzeri yoktur. Bu ince mes'eleyi kendi aklınla halle uğraşma!

860. Çünkü o fehimden, akıldan hâriçtir. Haydi! Bu yolu sadâkat ayağıyla katetmeye gayret et!

Akl ve fikri bırak da sıdkını artır! Tâ ki her lahza bâkir bir lütfa, tecellîye nâil olasın.

Sıdk yoluyla esrâra mahrem olunca, rûhun teninden hârice pervâza başlar.

Bir cihân ki cisimlerin mâverâsındadır. O cihân müsemmâ, bu cihân isim hükmündedir.

Onyedinci Makāle. 32 Beyttir.

Bu makāle şunu beyân edecektir: **[Fa. 1376, s. 62]**

Cisimlerin kıymeti rûhlardandır. Rûhlar cisimsiz de bâkîdir. Fakat rûhsuz cisimler fânî olur. Bunun gibi müsemmâsız isimlerin de kıymeti yoktur; adem-i mahzdır. İsimlerin kıymeti müsemmâlarıyladır. Müsemmâ olmazsa sâde, boş isim neye yarar. İsimsiz de olsa, müsemmâ kāim ve mevcûttur. Fakat müsemmâsız isim, fânî ve zâyi'dir. İsimler dilden biter (vücûda gelir). Müsemmâ cennet bahçesidir. Hakîkat gözüyle bakılırsa cennet, merdân-ı Hudâ'nın gönlüdür ki [51] "فادخلي في عبادي وادخلي جنتي" den murâd, Hudâ bağının cennetleridir. Halkın bu fânî bağları bu derece hoşa giderse, merdân-ı Hudâ'nın gönül bağları ki [52]"ينظر في قلوبكم" mantukunca Hakk'ın bağlarıdır, kim bilir nasıl cennettir.

دل يكي منظريست رباني خانه ديو را تو دل خاني

Meâli: Gönül Rabbânî bir nazargâhtır. Sen şeytânın evine gönül diyorsun.

(864.) Kat'iyyen malûmdur ki isimler nihâyet fânî olur. İsimlerden geç, müsemmâları intihâb et!

865. İsimlerdeki zevki müsemmâdan bil! Müsemmâsız ismi yok say!

Hurma ismi müsemmâsı olan hurmadan dolayı makbûldür. Yoksa hurma mevcûd değilse ismin hiçbir kıymeti yoktur.

Müsemmâsı mevcûd olmayan bir şeye, boş bir isim dersen, o isimden can için maddî bir fayda olur mu?

İsmin revnâkı müsemmâdandır. Müsemmâsından dolayı sevilir.

Git, müsemmâya tâlib ol! İsimden geç, rûhu al! Cisim kaydında kalma!

870. Her ne kadar herkes isimle mukayyed ise de ins ile cin, müsemmâdan mahrûm olmuşlardır.

Cismin cana nisbeti gibi, ismi de mânânın sûreti bil!

Sözler sûrettir; rûhları mânâlarıdır.

---

[51] "Seçkin kullarımın arasına katıl ve cennetime gir": el-Fecr 89/30.

[52] Müslim, Birr, 32, 33; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, II, 285, 529.

Rûhtan ayrılan sûret, toprak altında çürür, fânî olur. Eczâsı zerre zerre dağılır; güzelliği, rengi, râyihası kalmaz.

875. Çünkü her şeyin neşv ü nemâsı rûhtandır. Göz kulak, dudak onunla açılır.

Sûretlerin zindeliği candan olur. Müsemmâsız isimlere bu nereden müyesser olacak!

Şüphe yok ki mânânın sûreti de sözdür. Mânâ deniz, söz gemi mesâbesindedir.

İlim deryâsında gemisiz gidilmez. Binâenaleyh söz ilim için lâzımdır.

Her kim aşk içinde eriyerek su olduysa, gemiye ve sâir esbâba ihtiyâcı kalmadı.

(s. 37)

880. O zulmetten kurtularak mutlak nûr oldu. Müebbed hayâta nâil oldu, dersen, sözü bitirmiş olursun.

Dünyâda halkın manzûru, ebedî bağın gülü, handânı olur.

Ten gözü ile görülen dünyâ bağlarının temâşâsından herkes (bu kadar) mahzûz oluyor.

Manzûr-ı Hudâ olan gönül bağının temâşâsından ki zevki, aklına vurarak kıyâs et.

Gör ki onun sıhhati ve letâfeti nasıl olmak lâzım gelir. Onun in‘ikâsıyla cennetler tarâvetlenir.

885. Onu sözle şerh etmek mümkün değil. Susayım da onu hâl diliyle anlatmaya özeneyim.

Eğer sende can varsa, muhakkak o serverlikten mânevî bir koku sezersin.

Böyle hâle nâil olana ne mutlu! O, ale’d-devâm Hakk’ın penâhı emânında bulunur.

Emniyet makamında korkusuz oturur. Kederden kurtularak mesrûr olur.

Havf ve recâ kanatlarına muhtâc olmadan uçar.

890. Cisim ikilikten kurtulur. Yek-pâre kemer gibi olur. Uşşâkın Ka‘besi ve kıblegâhı olur.

Yol alır, menzilde ikāmet eder, cânı kendinden geçer, Hakk’ın nedîmi olur.

Ondan sonra Hudâ’dan Hudâlık eder(?) Cânı için Hudâ’dan ayrılmak yoktur.

Onun gölge gibi olan varlığı, o âfitâbdan iktibâsla nûr olur, gölgeliği kalmaz.

Hakk’ın güneşi o sâye üzerine düşünce o da mutlak nûr olur.

895. Artık o أنا الحق/ene’l-Hak derse, bu mârifetten bir koku, bir zevk varsa, inkâr etme!

Onsekizinci Makāle. 116 Beyttir.

Şunu beyân edecektir: **[Fa. 1376, s. 58]**

Bir insana Hakk’ın râyihası eriştiği vakit, bu râyiha o insanı Hak tarafına kılavuzlar. Sıdkla taleb, kokudur. Bunlar gâyete erişince maksûd husûle gelir. Aşkla sıdka ilk derecede “koku” nâmı verilir. Ziyâdeleşince “ru‘yet” adını alır. Nasıl ki suyun az miktarına “damla” derler. Ziyâdeleşince ismi “dere”, “çay” olur. Daha ziyâdeleşince “ırmak”, ırmaktan büyüğüne de “deniz” denir. Binâenaleyh koku, ru’yetin aynıdır. Şu kadar var ki az olduğu için koku nâmı veriliyor. Fazlalandığı zaman, ru’yet adıyla alınır. Yakûb aleyhisselâmın gözleri Yûsuf Aleyhisselâmın kokusunu duyduğu cihetle açıldı. Sen de aşk ile sıdk râyihâsını artırmaya bak; dîdâra vâsıl olursun.

(896.) Çünkü koku, insan için rehberdir. Koku duymayan o zümreye dâhil olamaz.

Koku, nihâyet köre göz bahşedemez, karıncayı Süleymân edemez.

Eğer gözün yok da koku hissin varsa, bu hüsn sana güzellik eder.

Çünkü körün burnu da gülün kokusunu duyar. Bu hüsnün kılavuzluğuyla, iki taraftan gül arar.

900. Dâima güle yâr ve musâhib olur. Nihâyet gül gibi güzellik ve letâfet kesbeder.

İnsanda râyiha duygusu arttığı zaman bu terakkî onu maksûduna eriştirir.

Koku tâlibe göz bağışlar. Bu duygu ile gaybde olan şeyleri alenen görür.

(s. 38)

Değil mi ki Yusuf Aleyhisselâmın gömleğinin kokusundan Yakub Aleyhisselâmın gözleri derhal açıldı.

Öyleyse yakînen bil ki koku insana göz bahşediyor. Âdî taş isen de seni cevher eder.

905. Koku nedir? Sâdıkların zevk ve şevkidir. Sende âşıklar gibi zevk ve şevki artırmaya bak!

İyi bil ki koku zevk ve şevktir. Sâlikler gibi zevk ve şevkini artırmaya çalış.

Çünkü Hālik'a karlı olan zevk ve şevki artırmak, dokuz kat âsmânın üstüne çıkmak demektir.

Hakîkî tâat, şevkin artmasıdır. Şevk sâhibi olanın işi yolundadır.

Şevkini eksilten her şey fenâdır. Tâat da olsa, onu masiyet bil!

910. Nitekim fahr-ı rusul, hâdi-i sübül Efendimiz buyurmuşlardır: (1)[53] Çok tâat vardır ki senin için meş'ûmdur. Çok masiyet de vardır ki hakkında hayırlıdır.

Riyâ ile, hubb-i câh ile yapılan ibâdet meş'ûmdur, Hak'tan uzak düşürür.

Hakk'ın emriyle işlenen masiyet[54] uğurludur. Seni Hakk'a götürür.

Hızır'ın masûm bir çocuğu öldürmesi gibi ki kendi irâdesiyle değil, Hakk'ın emriyle vukû' bulmuştu.

915. Bedbaht ve denî şahıstan sudûr eden tâat da iblisin tâatı kabîlindendir.

Cenâb-ı Hak ona "Âdem'e secde et!" dediği vakit, o kart gâvur çarçabuk yüz çevirdi.

Dedi ki: "Ben ancak sana secde ederim. Senden başkasına baş eğmem. Senin yolundan sapmam.

Sonra da câhilâne mücâdele (muâraza)ya başladı: "Benim Âdem'e secde ile emr olunmam adâlet değildir.

920. Ben kendimden aşağı bir mahlûka neden secde edeceğim? Benim iyilikte ona yüz kat rüchânım var.

Âdem topraktan yaratıldı, ben ateşten… A'lânın ednâya secde etmesi züldür."

Eğer iblisin (bundan evvelki) ibâdetleri sadâkat ve muhabbetle olaydı "أسجدوا" emrinden de ebâ etmezdi.

Daha sonra hasedini izhâr eden bir takım sözler söyledi ve Hak'tan itâb cevâbları aldı ki

Burada onların tafsîline girişsem söz uzar, maksaddan uzaklaşırım.

925. Bil ki rehber olan her amel, tâattir. Rehzen olan amel de masiyettir.

---

[53] Burada mütercim şu dipnotu düşmüştür: "Kelâm-ı kibâr olması muhtemel bulunan bu hadîsin metni şudur: رب معصية أورثت زل و إستغفارا خير من عبادة أورثت عزا و إستكبارا : İnsanı acz ve meskenete düşüren çok günah vardır ki gurur ve ucb veren ibâdetten hayırlıdır. - Mütercim"

[54] Burada mütercim, "masiyetin Hakk'ın emriyle işlenişini" anlamadığını gösteren bir soru işâreti koymuştu. Oysa hemen takib eden Hızır kıssasından mesele anlaşılmaktadır.

Çünkü bunu Bahr-ı safâ, hâtemü'l-enbiyâ efendimiz haber veriyorlar:
[55]" . . . . .رب تال يلعنه القرآن". Buyuruyorlar ki: "İsteksiz Kur'ân okuyanlar,
Okuduğu Kur'ân'dan zevk almayanlara Kur'ân lânet eder" demektir.
O kırâatten onun nasîbi, lânettir. Çünkü onun rûhu, O mahbûba bîgānedir.
930. Demek olur ki: Kur'ân'dan ona lânet gelir. O rahmet deryâsından zahmet erişir.
Çünkü o gülşekerin tadını alamıyor, ululuğuma yabancı" demek olur.
(s. 39)
Hamd ü senâdan zevk almayan kimseye, zikir-i Hudâ (Kur'ân) lânet eder.
Onun zevksizliği, ona lânettir; delîl ile söylemesine bile lüzûm yoktur.
Kur'ân'ın tilâvetinden zevk alan kimse o Hazret tarafına koşa koşa gider.
935. Hakîkî tilâvet, zevk ile tilâvettir ki bu zevk onun kabûlüne delâlet eder.
Emma o kimse ki okumaktan hiç zevk almaz, derûnunda şevk ve heyecan husûle gelmez,
O melâlet onu kapı dışarı etmek demektir. "Git, sen tadını bilmediğin bu helvâdan yeme", demektir.
Eğer canın Kur'ân'ın zevkini aldıysa bil ki Kur'ân sana yüzünü gösteriyor.
O zevk seni kendi tarafına çekiyor ki zevk ve safâ içinde neşv ü nemâ bulursun.
940. O kelimâttan zindelik iktisâb edesin, o sözlerden bal, şeker yiyesin.
Kendinde bu türlü hâl bulunan kimse Hakk'ın makbûlü ve enîsidir.
Hüsrev gibi Şirin'e eş olur. O hayât suyuyla desti gibi dolar.
Tedrîcen aka aka onun ırmağına karışır. Bir gün bakarsın ki gözü onun gözünü görür.
Ona Hudâ'dan ru'yet şerefi bahş olunur. Fânî iken o ru'yet sebebiyle bâkî olur.
945. Ondan sonra bekâ âleminde, terakkîye devam eder. Orada her dem, yeni yeni mülâkāta kavuşur.
Onun pâk nûru, o serverliğin kılavuzudur. O nûrun yanında bu nûr, sermedîdir.
Aklın varsa, sana küçük bir remz söyledim, o akl seni mesrûr eder, gamdan kurtarır.
Taklîd ve riyâ korkusundan kurtulursun. Tortuluktan geçerek safâ deryâsı olursun.
Mûsâ as. ın kıssasını işitmemiş olacaksın ki gedâdan yüz dönüyorsun.
950. Cenâb-ı Mûsâ bir gün yolda giderken ansızın saf-derûn bir çobana tesâdüf etti.
Adamcağız yana yakıla diyordu ki: "Ey Rabbim, lütfen bu kulunun yanına gel de
Sana candan hizmet edeyim. Sana süt ile ekmek yedireyim,
Çarığını dikeyim, bitlerini öldüreyim, varımı-yoğumu sana vereyim.
Kemâl-i sûzişle buna benzer sözler söylüyordu. Mûsâ Aleyhisselâm bunları işitince
955. Dedi ki: ne yapıyorsun, ne söylüyorsun be câhil adam! Bu küfürler ağzından ne kolay çıkıyor.
Haydi! Bu sözden cehenneme girdin, Müslüman olacak yerde gâvur oldun.

---

[55] Kaynağı bulunamadı.

Çoban Hazret-i Mûsâ'dan bunları işitince cânı sıkıldı, gözlerinden yaş akmaya başladı.

Aklı başından giderek sahrâ yolunu tuttu, hak yolunda fânî oldu, başsız, ayaksız.

Şark ve garbın mâverâsında bulunan vâdide şimşek gibi koşarak Cihetsiz cihetine gitti.

960. Sonra Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Yâ Mûsâ, benim kulumu niçin benden ayırdın.

O benim yanımda büyük ve makbûl, dâima ibâdetle meşgûl idi.

O çoban evlâdı, benim has kullarımdan idi. Bensiz yaslara batar, ancak benimle mesrûr olurdu.

Gönlünde benden gayrı bir şey yoktu. Hâriçte benden başkasını görmezdi.

Cisimlerin canla dolu olduğu gibi o da benimle dolu idi. Ona zâhirde ve bâtında benden gayrı mevcûd yoktu.

(s. 40)

965. Onu bu sözünden niçin menettin? Çünkü onun kalbinde başka hâl vardı.

Tâliblerin Allâmu'l-Ğuyûb'dan taleb ettikleri hâl…

Çünkü o, bu evrâdı yüzünden vâsıl olmuştur. Onun cânı ondan nasîb almıştır.

Benim azametim bütün senâların fevkindedir. Kemâle nazaran her senâ nâkıstır.

970. Ben nâkıs olan zebâna bakmam. Ne kadar âlî olursa olsun.

Benim nazarım dâima gönülleredir. Gönüller de her ne kadar mâddî cisimlerde iseler de. .

Gönlün yaptığı beyânı ten nerde yapabilecek! Hay ve Bâkî'yi senâ edecek ancak gönüldür.

Binâenaleyh gönül asıldır; başkaları furû'dur, kabuktur. Dostun nazarları kalbe matûftur.

Şüphe yok ki gönül O'nun nûrunun bir damlasıdır. Deryâ peder, damla oğul demektir.

975. Evlâd babanın sırlarını yakînen bilir. Baba da evlâdını sever.

Damla şüphesiz deryâyı arar. Şehirli bir kimsenin şehri özlediği gibi…

Şehirli bir adam köyde oturamaz. Köyden ve köy halkından kaçar.

Her cins dâima kendi cinsine meyleder, onu candan arar.

Zarurî, su suya, toprak toprağa karışmak ister.

[Habîsât ve habîsîn tek bedendir. Tayyibât ve tayyibîn[56] de tek san'attır]. [57]

980. Bunun emsâli sayılmayacak derecede çoktur. Ey can , sen de kendi canına doğru git!

Ey iş adamı (sözden ziyâde işe kıymet veren), bu kadar beyân kâfidir. Irmaktan bir destiye kanaat et.

O destiden nihâyet nehir olursun. Şimdi katre isen ileride bahr olursun.

Bizim azımızı çok bil ve buna kuvvetle inan ki derûnunda dîn nûru artsın.

Bundan geçerek çobanın kıssasına devam ediyorum. Dinle, o yolcunun hâline kulak ver.

985. Cenâb-ı Kelîm, Hak'tan itâb duyunca, sahra yolunu ele alarak çobanın ardından koştu.

Birçok gayret ve meşakkattan sonra yetişti. Çobanın hâlini karışmış gördü.

---

[56] en-Nûr 24/26'ya işaret vardır.

[57] *İntihânâme* (1376), s. 65, b. 1274.

Ona dedi ki: "Ey fâzıl ve muhterem çoban, afv buyur ki ben seni tanımıyordum.

Git artık ne söylersen söyle. Hak Taâlâ seni ondan dolayı muâteb etmedi.

Senin küfrün, herkesin canının îmânıdır. Çünkü o, Hudâ nezdinde makbûl olmuştur.

990. Dedi ki: "Ya Mûsâ, artık beni bırak ki ben de Hak tarafına yeni bir cünûn peydâ oldu.

Kendimi yitirdim külliyen, fânî oldum. Serap gibi mevcûd göründüğüme bakma. Artık yoğum, mevcûd değilim.

Var olan yok olanla nasıl mükâleme edebilir? Hâlimin yüzünü görebilmek için hâl lâzımdır.

Sen benim zâhirime baktın. Ben zâhirin verâsındayım. Yukarı bak!

Tâ ki ben havas ve cihât âleminin hâricinde o visâl bezminde sallandığını göresin.

995. Binâenaleyh, sen kendi işinle meşgûl ol! Candan gayret et! Boş durma, mest olarak

Sûretten geç, yüzünü mânâya döndür! Haydi, Hudâ'yı al, başkasını bırak!

Gerek iyi gerek kötü her ne yaparsan Hudâ için yap!

Niyâzını artırmayan her amelden –tâat da olsa –, ihtirâz et!

(s. 41)

Sana aşk yolunda girye görünen tab'ındaki şehveti kökünden söken her a'mâli,

1000. – Gerek tâat gerekse ma'siyet olsun– işle. Sonra o seni vuslat diyârına gemisiz yürütür.

Bu âlem halkı makbûl olmaya uğraşır. Aklını, kulağını dâima Hakk'ın tarafına ver!

Hak'tan tebşîr ve endâze taalluk eden her ne gelirse kabul et!

Ölü gibi Hakk'ın huzûruna düş. Emrini ifâya candan hazır ol.

Hakk'ın irâdesini kendi arzularına tercîh et! Gece, gündüz ömrünü Hak yolunda sarf eyle!

1005. Çünkü hâkim O'dur; sen mahkûm ol. O'nun emrinde mum ol!

Bu yolda hareket edince, sende mevcûdiyet kalmaz. Artık zâhir, bâtın her şey Hak olur.

Fâil O, sen âlet olursun. Hayırdan, şerden, her günahtan kurtulursun.

Su üzerinde giden saman parçası gibi ki o yolu kendi katetmiyor.

Onu şuraya, buraya götüren sudur, görünüşte saman çöpü yürüyor görünse de…

1010. Çünkü su üzerindeki samanın ihtiyârı yoktur. Onun inkilâb ve ıztırârı sudadır.

Ölmeden evvel ölürsen, kendini terk etmiş olursun.

Ondokuzuncu Makāle. 121 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 66] Şunu beyân edecektir: Hakk'ın velîsi, Hakk'ın zuhûrudur. Her kim ki Hakk'ın dîdârını taleb ederse, onu intihâb etsin. Çünkü o [58] "موتوا قبل ان تموتوا" mantukunca, ölmeden evvel ölmüş ve aradan ikiliği kaldırarak muvahhid olmuştur. Evvel, Hudâ ile bende idiler; bende kalmadı "وحده لا شريک له"

[58] "Ölmeden evvel ölünüz ": Hâfız İbn Hâcer, bir hadîs kitabında sâbit olmadığı" hükmünü vermiştir. Aliyyü' l-Kārî de hadîs değil, sûfî kelâmı olduğunu söylemiştir:Aclûnî, II, 290.

mefhûmunca, yalnız Hudâ kaldı. O kulun vücûdu, ölüm ve fenâdan sonra Hakk'a âlet oldu. Artık ondan sudûr eden her hareket Hak'tan sudûr ediyor. Çünkü arada bende yoktur ve kalmamıştır. Nitekim Hak Taâlâ Hazretleri Kelâm-ı Mecîd'inde buyuruyor ki: "وما رميت إذ رميت و لكن الله رمى"[59] : Senden fırlayan ok, bizim kemânımızdan çıkıyor. Çünkü sen arada yoksun (vâsıtasın). Sen fânî olmuşsun; senin işlerini yapan benim.

Şu halde, bir velîye mülâki olduğun zaman ondan sudûr eden her şeyi Hudâ'dan bil. Şunun gibi ki: Bir kimse aklı görmek isterse, bunun çâresi âkiller ile görüşmektir ki akl ile musâhib olmuş olur. Kezâlik, tâlib-i ilm ise âlimlerle, san'atâ râğıbsa, san'atkârlarla oturup kalkmalıdır.

[Fa. 1376, s. 66]Bu makāle şunu da takrîr edecektir: Her masnû'da Sâni'i görmek gerektir. Çünkü Cenâb-ı Hak masnû'âtı bunun için yaratmıştır ki onda Sâni'i görsünler. Sâni'i görmezlerse, masnû' faidesiz kalır. Şu halde sun'undan Sâni'e intikāl edemeyenler sinek hükmündedir ki yemek tabaklarının bulaşığıyla iktifâ ederler. Yemekle dolu tabaklar insanların nasîbleridir ki onlar enbiyâ ve evliyâdır. Onlar masnû' kâselerinde Sâni'i görürler ve hayât bahşeden o nîmetlerden yerler. Binâenaleyh masnû'âttan faydalanan ancak onlardır. Masnû'âta takılıp kalan (Sânie intikāl edemeyenler) maksûddan mahrûm ve mahcûbdurlar.

(s. 42)

(1012.) Senden esrâr-ı ilâhîye zuhûr ettiği zaman, bütün işlerin ve hareketlerin Hak'tan olur.

Kendi nûrunu senden revân eder. Tâ ki her ruh, senden nûr alsın.

Halk efâli senden görür. Halbuki Hak'tandır. Tâliblere ders, Hak senden verir.

1015. Pâk vücûdun Hudâ'nın mazharı olur. Hak Taâlâ Hazretleri iki âlemde senden zuhûr eder.

Her kim bu anâsır âleminde Hakk'ın mazharı olmak isterse,

Senin etrafına dolanır ve bunu senden öğrenir. Tâ ki dînin esrârı ona inkişâf ede.

Dünyâdaki bütün sa'natlar böyledir; ister sûrî olsun, ister fikrî …

San'atkâr kimse sa'natından anlaşılır; terzilik, tüccarlık, ve saire…

1020. Kuyumculuk, kuyumcuda görülebilir. Diğer sa'natları da buna kıyas et!

İyi bil ki aklın mazharı âkildir. Şüphesiz âlim de ilmin mazharıdır.

Nâ-mütenâhî sa'natlardan her birinin bir şekli vardır. Elifbâ harfleri gibi.

Her vücûd bir işin mazharı olmuştur. Herkes bir bâzâr kaydındadır.

Velîden mâadâsı – ki o yalnız Hakk'ın mazharıdır – o fenne kimse el ulaştıramaz.

1025. Her kim Hakk'ı can ü gönülden taleb ederse, o dünyâda velîyi kıble edinir.

Eteğini tutar, candan hizmet eder, başkasının hizmetinden gönlünü men'eder.

Maksûdunu şeksiz ve şüphesiz ondan bulur. Mâbûduna ondan vâsıl olur.

Bir kimse san'atkâra hizmet etmeden kendi kendine san'at öğrenemez.

Bir ustadan o san'atı öğrenmedikçe, o san'atı yüzünden çıra yakamaz (faydalanamaz).

1030. Kendi kendine çalışsa ve san'atı elde etse de onun san'atı mükemmel olmaz (ölçümlükte kalır).

---

[59] el-Enfâl 8/17.

Dünyâda hiçbir kimse üstâda hizmet etmeden kendi kendine san‘at elde edemez.

Şu halde eğer sen de ihlâs ile Hakk’a tâlib isen, evliyâdan başkasına iltifât etme.

Tâ ki bu benlikten kurtularak Hakk’a vâsıl olasın, iyilik ve kötülük tuzağından kurtulasın.

İyi ile kötü iki zıddır. Halbuki orada zıd yoktur. O taraf zıdd ve nidden müberrâdır.

1035. Uyku ve uyanıklık kaydları hâricinde vahdet deryâsı sana hicâbsız olarak tecellî eder.

O kerîm san‘atı ondan gösterir. Tâ ki onu tutarak korkudan kurtulasın.

Öyleyse sun‘u bırak da Sâni‘e tâlib ol. Her şeyde onu gör ve ondan söyle.

Her kim masnû‘da Zü’l-Celâl’in cemâlini görürse, masnû‘a bakmak o kimseye helâl olur.

Mahrûm kalan, esîr olan ahmak, Sâni‘den nasıl haberdâr olabilir.

1040. O kimse senin gibi kāsenin bulaşığıyla kanâat etmiş olur. Cân sâkisinin kadehinden nerede içecektir.

Her kim işin içyüzüne vâkıf değilse, onu hayvan gibi hayırsız say!

Çünkü o kadar masnû‘attan bî-haberdir. Yükseklerden engine sükût etmiştir.

Yemek husûsunda herkesin kendine göre bir taâmı vardır. Güneşin yemeği, Sühâ’nın yemeği gibi olur mu?

Süleymândan karıncaya kadar herkesin Hak’tan iyi-kötü bir kısmeti, bir gıdâsı vardır.

1045. Binâenaleyh hepsini bir zannetme. Kulak ver de ben sana beyân edeyim:

İnsanın şahsı bir vücûd değil midir? Her ne kadar ondan yüzlerce kusûr ve kemâl sâdır olursa da…

(s. 43)

Onun her cüz’ünden başka bir iş zuhûr eder. Ayağın işini baş göremez.

Çünkü o (baş), akıl, idrâk, göz, kulak, ense, saç gibi şeylerin makamıdır.

Bununla beraber, her cüz’ onun cüz‘üdür. Her cüz’ün ayrı bir işi vardır.

1050. Göz dünyâdaki iyi kötü şeyleri görür. Hadsiz hesapsız nakışlar, sûretler seyreder.

Yerde köşkler, bağlar, denizler ve karaları, gökte yıldızları, ayları ve güneşleri temâşâ eder.

Kulak seslerden haz alır ve onlardan nice esrâra muttalî olur.

Sözlerden san‘atları anlar (öğrenir). İnsanı ilim ve fen sâhibi kılar.

İnsan iyiye, kötüye kulak yoluyla vâkıf olur. Akıl ve idrâki bununla artar.

1055. Dilin söylemesi de kulaktandır. Akıl tarafına yol kulaktan gider.

Türlü kokulardan haz almak da burnun işidir. Bu duygu da Hak’tan ona verilmiştir.

İnsan bununla miski peşkten (fışkıdan) tefrîk eder. İyi kötü hiçbir koku ondan saklanmaz.

Dudakla damağın hazzı da yemeklerdendir (lezzetlerden). Her taâmdan başka bir tad, ayrı bir zevk duyar.

Ağza, acı-tatlı ne konursa tadı derhal ona malûm olur.

1060. Hadsiz hesapsız yenecek şeylerin tadını duyar ve tefrîk eder.

Elin nasîbi ise yoklamadadır. O da bu duygu ile sertle yumuşağı seçer.

Dikenle gül ele aynı te’sîri yapar mı? El atlasla çulu bilmez mi?

Dikkat et, bütün azâ böyledir. Her birine Hak'tan başka bir hâssa verilmiştir.

Dikkat et, bir kazanda bu kadar muhtelif yemekler pişiyor: pirinçli, sumaklı, kimyonlu, ilâ âhirih…

1065. Dikkat et, bir tabakta yüz çeşit yemek var. Kimi iyi, kimi kötü, her birinin ayrı lezzeti var.

İnsanın cismi âşureye benzer. Onda kederle surûr imtizâç etmiştir. Vücûdun bütün evsâfını beyân ettim. Gene rûhun esrârını beyâna rucû ediyorum.

Tâ ki ondaki hadsiz tağa ve mekri göresin

Rûhta öyle bir âşem gizlenmiş görürsün ki bu cisim o deryânın ancak bir damlası olabilir.

1070. Ey oğul! İnsanın kalbinde 72 millet (akîdeleri) gizlenmiştir. Bir zaman mü'min olur, bir zaman kāfir, bir zaman câhil, bir zaman âlim.

Küfür de îmân da senin rûhundan zuhûr eder. Sana her zaman başka bir hâl mihmân olur.

Bu 72 hâl Âdemde mevcûttur. Herkes az-çok bunlarla dolmuştur.

İnsanlarda dem be dem o akîdeler (rûhî haller) gamla keder gibi zuhûr eder.

1075. Zaman olur ki bunlardan biri gâlib olur. O vakit o kimseye onun nâmı verilir (mü'min, kâfir, sâlih, gibi).

Fakat velîler bunlardan (bu televvünlerden) uzaktır. Çünkü onlar Hak'la görür, Hak'la bilir.

Velî olan zat, Hakk'ı yakînen görerek şekten kurtulmuştur. Evvelki sıfatlardan rücû' etmiştir.

Nûr olmuş, nehr-i zulmetten kurtulmuş, dünyânın karanlık kuyusundan sıçrayıp çıkmıştır.

1080. Eşyâyı hakîkî mâhiyetiyle görmüş, esrâr gözüne güneş gibi zâhir olmuştur.

Artık cennetle cehennemi ıyânen müşâhede eden gözünden, sâir haller gizlenebilir mi?

(s. 44)

Ona hayır-şer, pâk- nâpâk muhtelif haller âşikâr olur.

Öyle haller zâhir olur ki çirkinlikte cehenneme benzer. Haller de olur ki cennet gibi muteber….

Cennetle cehennem onun hükmü altındadır; (isterse) nâr, nûr olur.

1085. Bunlar ne olacak! Hak Taâlâ ona öyle atâlar bahşeder ki bunlar o deryânın yanında damla gibi kalır.

O atiyyeler yedinci kat semâdan yüksektir. Arş, kürs, melekler o ulüvvün hayrânıdır.

Cennet, cehennem senden gizlidir. Âfet ve nîmet senden meknûndur.

Hayât bağının gülü de dikeni de sensin. Her cins kendi cinsine erişir.

1090. İnsana gül ver. Deveye de diken ver.

Hakîkatte o sırrın mâ-sadakı iyân olmadıkça gülün de dikenin de kıymeti yoktur.

O sırları yüzyıl beyân etsem dil ile anlatamam.

Keder ve musibetlerden kemân gibi iki kat olmadıkça, Hak Taâlâ sana yüzünü göstermez.

Ten varlığından yok olmadıkça, "ben"den ve "biz"den insilâh etmedikçe

1095. Kendi ölümünden evvel ölmedikçe, bu benlikte saplanıp kaldıkça,

O sırlara tamamıyle nerde vâkıf olacaksın? Dedikodudan ve sözden vazgeç ki

Zikirden mezkûra intikāl edesin. (Ancak) böyle olursa, mesrûr olursun.

Yok eğer maksadın kendini göstermekse emin ol ki fenâ düşünüyorsun ve akılda uzaksın.

Öldükten sonra eline bir şey geçmez, zamanın heder olmuş olur.

1100. Hâsıl-ı kelâm, burada kendiliğinden ölmek lâzımdır ki Lütf-i İlâhî, sana kendi tarafına yol versin.

Bu denî varlığından yok olmak gerektir. Çünkü bî-çûne (keyfiyetsiz âleme), çûn (keyfiyet) sığmaz.

Hevâ gibi bu keyfiyetlerden tecerrüd eyle ki Hak Taâlâ'dan o atiyyeye nâil olabilesin.

Sûretler can âyinesinin yüzünde pastır. Paslı âyinede neyi, nasıl göreceksin.

Ayıplar âşikâr olarak birer birer arştan, levhten ve kalemden.

1105. Güzellikte nazîri bulunmayan şâhid gayblar,

Varlık bulutu pas olmadıkça tamamıyla ve bila hicâb görünmezler.

O pasları azar azar silmeye bak. O renksiz için bu rengi bırak.

Dünyâ sevgisini gönlünden çıkar. Bu unsûrî cismine güvenme, çünkü âhiret seferinde seninle gitmeyecekler.

O seni bırakmadan sen onu bırak.

1110. Yakînen bil ki vücûdun, hattâ âlemin vefâsı yoktur. İkisinin de ufûl edeceğine inan da

İbrâhim Halîlullah gibi [60]"لا أحب اللآفلين" de, tâ ki vuslat-ı Yezdân'a eresin.

Namâzını ve orucunu ve sâir ibâdetlerini artır tâ ki rûz-i cezâda Hakk'ın rahmetine kavuşasın.

O rükû', o sücûd, o kıyâm, o kuûd, o teşehhüd, o selâm…

Bunların cümlesi namâz cisminin uzuvlarıdır. Onun cânı ise aşktır, neşe ve niyâzdır.

1115. Eğer namâz o sûretten ibâret olaydı, vâkıf-ı esrâr olan Rasûl-i Kibriyâ

Zevksiz, huzûrsuz, söz ve niyâzsız namâz kılan a'rabîye

(s. 45)

"Kalk namâz kıl, çünkü sen namâz kılmadın (namâzın sıdk ve safâya makrûn olmadı) buyurur muydu?

Kalkıp yeniden namâzını iâde ettiğinde Rasûl-i Ekrem: "Gene olmadı, tekrarla" buyurdu.

Üçüncü defa tekrarladığında, yine: "Sen namâz kılmadın" buyurdular. [61]

1120. Sonra ilave ve îzâh buyurdular ki: "Namâz ancak huzûrla tamam olur".[62]

Namâzın rükünleri, namâz cisminin sûretidir. Cânı ise huzûrdur, zevk ve şevktir.

Tâata alış, tenbellikten vazgeç. Hak ilmini öğren, câhillikten kurtul.

Hak'la ünsiyet et. Başkalarından geç ki zevk ve ünsiyetin ebedîleşsin.

Anla ki âlemin mânâsı budur. İlm-i ledun gelince cehl ölür.

1125. Âhiret sevgisi yüz gösterince dünyâ mihneti zâil olur.

Ey mânâya âşinâ olan ölmek budur. Bu hayâttan ölmeden O olamazsın.

Ölüm bir hâlin diğer hâle inkılâbıdır. Fenânın iyiye, noksanın kemâle tebeddülü gibi.

---

[60] "Batanları sevmem" (el-En'âm 6/76).

[61] "… إرجع و صل" hâliyle: Buhârî, İmân, 15; Tirmizî, Salat, 10/İsti'zan, 4; Nesâî, İstiftah, 7/Tatbik, 15/Sehv, 67; İbn Mace, İkāme, 72.

[62] Sonunda "في" ziyâdesiyle: Yusus b. Musa el-Hanefi Ebu'l-Mehâsin, *Mu'tesaru'l-Muhtasar*, 2c. , Âlemü'l-Kütüb, Mektebetü'l-Mütenebbi, ts. , I, 43.

Yâhud kimyâ vâsıtasıyla bakırın altına, odunun kıvılcıma, küle tahavvülü gibi.

O, bu halden ölmüş, o hâl ile hayât bulmuş yaşıyor demektir.

1130. Öyleyse dâima Hak'la ünsiyet et. Kendinle meşgûl olma ki fenâ huyların tamâmen zâil olsun.

Kendi huylarından inkitâ' ettiğin zaman Hudâ'nın ahlâkıyla tahalluk eder, ondan biran ayrılmazsın.

Bu hâl sana o vakit nasîb olur ki Hakk'ın inâyeti yoldaşın olur.

Yirminci Makāle. 101 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 70] Şunu beyân edecektir ki: Hakkın inâyeti olmadıkça insanın sa'yi müsmir olamaz. Bil ki o cehdi de Hak'tan bilmelidir. Eğer bir kimsenin cehdden maksûdu hāsıl olursa muhakkak Hakk'ın inâyeti o cehde yoldaş olmuştur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de [63]"من يهد الله فهو المهتدي" (Yolu doğrultan, Allah'ın hidâyet ettiği kimsedir) buyrulmuştur. Şu halde yakînen bilmek gerektir ki herşey Hak'tandır. Zerre kadar olsa hiç birşey Hakk'ın hükmünden hâriç değildir. Cehd ile beraber tazarru' da etmelidir, "Ya Rabbi, bizim bu sa'yimizi hebâ etme, maksûdumuzu hâsıl eyle!" diye.

Bir kimse bu sadakatle Hakk'a tâlib olursa, me'mûldur (muhakkaktır) ki onun dünyevî, uhrevî bütün maksûdu hâsıl olur. Çünkü [64]"وما تشاؤن إلا أن يشاء الله" Cenâb-ı Hakk'ın meşîeti taalluk etmeden siz birey taleb edemezsiniz", buyrulmuştur.

Cehd iki türlüdür. Biri garazsız, yâni arkasında dünyevi bir maksad bulunmayandır ki isâbetli ve neticeli cehd budur. Hudâ onu bu cehde meşgûl etmiştir. Diğeri ki bir garaza mübtenidir. Bu cehdde her ne kadar sûretâ tâat görünürse de netice vermez. İblisin cehdi gibi.

Bu makālede şu da beyân olunacaktır. Dâr-ı dünyâda iki kimse arasındaki dostluk onun içindir ki ezelî ervâh âleminde ikisinin rûhu da bir mâdenden alınmıştır. Nitekim Rasûl-i Müctebâ efendimiz buyurmuşlardır: "Nas altın ve gümüş mâdenleri gibidir. " [65] Eğer mâdenleri başka olursa, dünyânın bütün malını sarfetseler aralarında ittihad hâsıl olmaz ki [66]"لو أنفقت ما في الأرض جميعا ما ألفت بين قلوبهم" Dünyâda bulunan herşeyi bu uğurda sarf etsen kalblerini te'lîf edemezsin) buyurulmuştur. Ülfet, Hakk'ın ezelde bahş ettiği ülfettir ki her rûhu bir mâdenden yaratmış olmasıdır.

(s. 45)

Cehdlerine, Hudâ yardım etmezse onunla dîn nûruna nerde kavuşacaksın.

Hakk'ın bahârından zafer gelmedikçe tâli' ağacın meyve vermez.

1135. Rûhu ezelden merdûd olan kimse o tarafa (Hak tarafına) adım atamaz.

Meğer ki Hudâ ona bir çâre bularak müşkil işini kolaylaştıra.

Ama taleb ve cehd Hak'tan olursa, o kabîlden olan cehd Hakk'a ulaşır.

Kendinden olan cehdi neticesiz bil. O dalsız budaksız nebât gibi uzanıp gidemez.

Eğer cehdi bir kimseye halk öğretirse can ve dilden gayret etse

1140. Taklide müstenid olursa ve halk arasında şuyû' bularak "işim ileri gitsin" gibi bir garaza mübteni olursa,

---

[63] el-A'râf 7/178.

[64] el-İnsan 76/30.

[65] Ufak tefek lafız farklılıklarıyla: Buhârî, Enbiyâ, 19/ Menâkıb,1, 25; Müslim, Fezāilu's-Sahābe, 199; Ahmed b. Hanbel, II, 257, 260, 529.

[66] el-Enfâl 8/63.

Mâdemki sıdk ve yakîne mukārin/birlikte olmuyor, ihlâs ve aşktan neş'et etmiyor,

Muhakkak o perde arkasında mahbûs kalır; o cihetten ona bir fütûhât olmaz.

Onun rûhu inkâr mâdeninden demek olur. Çünkü îmânı, ezelden beri kālıp ve sahtedir.

Hak Taâlâ Hazretleri iblis hakkında buyuruyor ki: " O îmânsız şimdi kâfir olmuş değildir".

1145. O, kadîmden beri merdûd idi. Ondan dolayı rahmetimden hiç koku duymadı.

Ben onu ezelden şakî yarattım. Onun zâtı ademde iken fenâ idi.

O fenâlıktan nasıl rücû' edebilir ki ben ona lânet ettim ve gözünü kör eyledim.

Fakat fenâlığı hâdis olan (ezelî olmayan) kimse zikirle tâatla o fenâlıktan kurtarır.

Ezelden fenâ olan kimsenin halâsına çâre yoktur. O dâima belâ ve masiyet içindedir.

1150. Meğer ki ona merdân-ı Hudâ'dan bir çâre ola. Onların kudsî nefesleriyle o zarardan kurtula.

Cenâb-ı Hak, iblise de bu çâreyi gösterdi: Eğer "mevkiimde kalayım" dersen Âdem'e secde et, dedi.

Eğer iblis Âdem'e secde edeydi, kālıp akçesi hâlis nakde tahavvül eder, düşman iken dost olurdu.

Böyle belâ ve mihnetler, merdânın himmetiyle bertaraf olur. Mümkün olmayan şeyler onlarca mümkündür.

Taâlâ Hazretleri velîlerini bu derdin devâsı kıldı, onları bu gibi devletlerle taltîf etti.

1155. Buyurdu ki: "Bu gibi atıyyeler onlardan erişir, dervişlerin temiz yüreklerinden.

Eğer iblis âdem'e secde edeydi o meram (şekāvetinin saâdete mübeddel olması) ona Âdem'den hâsıl olurdu.

O pişvâya iktidâ yüzünden zâtı tebeddül eder. Taş gibi değersiz iken kıymetli cevher olur.

Onun ilacı o idi, fakat inat ederek secdeden ibâ etti, rüsvâ-yı âlem oldu.

Gerçi zâhirde müttakî görünürdü, fakat bâtınen şakî idi.

1160. Hak Taâlâ Kur'ân'da buyuruyor ki "O kâfirlerden idi". [67] Her ne kadar onun küfrü size şimdi zâhir olduysa da…

Semâda meleklerle berâber ibâdet etmiş, bigâne olduğu halde âşinâ görünmüştü.

O beyazlık, siyahlık üzerine âriyetti; söğüt dalına sarılan gül gibi.

Hak Taâlâ Hazretleri o anûd kâfirin denî rûhu cinsinden birçok ruh yaratmıştır ki

Zâhirleri zühd ve takvâ ile müzeyyen, bâtınları şekāvetle memlûdur.

1165. Bu der ki (zanneder ki) ben kadîmden beri zâhidim, riyâsız olarak kulluğa devam ediyorum.

O'nun benim gibi müttakî bir kulu daha yoktur. Bununla öğünmem ki ayıptır.

Bu adam körlüğünden nâşî farkında değil ki o bu saydığı vasıfların hâricindedir.

---

[67] el-Bakara 2/34.

(s. 47)

Onun vücûd küpünün iç tarafına o sûretsiz ve keyfiyetsiz deryâ tarafına delik vardır.

1170. Bâtını tamâmen deryâ tarafına muttasıl olduğu halde o ham adam deryâyı görmüyor; küpü görüyor.

O deryânın suyu onun küpüne dolmuştur. Cânı cisminden tecerrüd ederek deryâ olmuştur.

Eğer gözü olaydı cismin içindeki can deryâsını iyânen görürdü.

O can deryâsını ki engin yüksek bütün canların hayâtı ondandır.

Fakat o katı yüzlü kadîmden kördür; hattâ koku alacak burnu da yoktur.

1175. Bundan dolayı taş gibi suya batmış iken sudan mahrûmdur (suyu ememiyor).

Hudâ onunla olduğu halde o Hudâ'dan uzaktır. Böyle uzaklığı Allah gavura da vermesin.

İblis-i laînin aslından doğmuştur. Ondan dolayı iblis gibi merdûd ve mehîndir.

Cenâb-ı Peygamber: "Dünyâdaki insanlar mâdenlere benzer" [68] buyurmuştur.

O rûhların kimi altın, kimi gümüşe benzer. Buraya (dünyâya) o mâdenlerden gelmişlerdir.

1180. Demir gibi, bakır gibi, her biri iyi kötü bir mâdenden zuhûr etmiştir.

Bir mâdenden çıkan rûhlar, şüphesiz kendi cinsleriyle birleşirler (sevişirler, kaynaşırlar).

Fakat ayrı ayrı mâdenlerden çıkan rûhlar, dünyâda birbirlerine zıd olurlar (kaynaşmazlar). Aralarını bulmak için dünyânın bütün malını sarf etsen

O rûhları birleştiremez, aralarında ülfet hâsıl edemezsin.

1185. Çünkü onlar başka mâdenlerdendir; aralarında ülfet yoktur.

Ülfet cinsiyyettir; can kendi cinsinden olmayan şeyle nasıl karar edebilir?!

Her canın ülfeti kendi cinsiyle olur. Hiç, bir kimse kendi kendine bî-gâne olur mu?

Bir mâdenden olan rûhlar, binlerce de olsa, bir ruh demektir.

Onların taaddüdleri (sûrîdir). Müteaddid ekmekler gibi, yahud çeci (yığını) teşkil eden buğday daneleri gibi

1190. Adade bakma ki onların hepsi birdir; aklı olan bundan tereddüd etmez.

Müteaddid altın, taaddüdü cihetinden bakır olur. Taaddüd etse de etmese de altın, altındır.

Bu bedîhîdir; takrîr ve isbâta hâcet yoktur ki cinsler aded cihetinden tağayyür etmez.

Âkıbet her can kendi cinsi tarafına gider; iyi iyi tarafına, kötü kötü tarafına.

Tayyibât, tayibîn tarafına gelir. Habîsât da habîsîn tarafına meyl eder. Bu kat'îdir.

1195. Bunun gibi yine bedîhîdir ki şer menbeinden çıkan cânda

O kabiliyet (hayır kabiliyeti) yoktur. Amel ve tâata cehd etse de (zorakîdir).

O zavallıya bir merd-i Hudâ'nın eteğini tutmaktan başka çâre yoktur.

Onun zulmânî rûhu, ondan nûrânî olur. Sırât-ı müstakîm üzere yürür.

O kimyâdan bakır duyguları altın olur; te'sîrle kıymetsiz taşı, kıymetli cevher olur.

---

[68] Hadîsin kaynakları bu başlıkta geçti.

1200. Eğer bu derdin (şekâvet derdinin çâresi olmasaydı, cenâb-ı Hak iblise: "Secde eyle!" emreder miydi?

İblisin dermânı o secde idi. Fakat yapmadı. Hızlanı yüzünden Âdem'e secde etmedi.

Dünyâda o cinsten (iblis rûhlu) olanların çâresi de kutb-i zamanın eteğine sarılmaktır.

(s. 48)

Ona gitsin, bende olsun ki ölmüş rûhu dirilsin.

Hudâ velîlerine bu kudreti vermiştir. Çâreyi onlardan ara, gaflet etme.

1205. Hak Taâlâ Hazretleri bu muradı o kapıdan açıyor. Tâlii yâr olan o kapıya baş vurur.

Müebbed devlet o kapıdan erişir. O cevherden her istediğini alabilirsin.

Bunu böyle bil ve candan onlara teveccüh eyle ki sen de onlar gibi bâkî hayâta kavuşasın.

Bu müebbed hayât dille tavsîf olunur şey değil; bu ebediyet, cennetlerin fevkinde (hâricindedir).

Gerçi cennet ehli de müebbeddirler fakat vasl-ı Hudâ nerede, bu nerededir.

1210. O vuslatın yanında bu cehennem sayılır. Çünkü o bütün nîmetlerden üstündür.

Bunu îzâh etmek kolay değildir. Binâenaleyh bu kadarla iktifâ ederek sükût ediyorum.

Yokluk cihânına vücûdsuz gideyim, tâ ki candan ser â ser can olayım.

Çünkü bu vücûdun bekâsı yoktur. O'nun zâtı için bu sıfattan arındım.

Ben kalmayayım (fânî olayım) ki Hak Taâlâ teferrüd etsin. Hak − bensiz − hem murâd hem mürîd olsun.

1215. Tevhîd âlemi âşikâr olsun, keyfiyetsiz mah, iyânen yüzünü göstersin.

Zevksiz ve ham olarak kendiliğimde ne vakte kadar kalayım ki onun tuzlasında eridim, tamâmen tuz oldum.

İyi bil ki fenânın sırrı budur. Keyfiyeti bırak, keyfiyetsiz tarafına yollan!

Tâ ki o nûr deryâsında sen de keyfiyetsiz olarak huzûra müstağrak olarak ikilikten kurtulasın.

Bu sırrı akl ile idrak edemezsin. Hemen kendinden geçerek Hudâ cânibine gel.

1220. Tâ ki o vahdet sana malûm olsun. Sana böyle bir devlet hâsıl olsun.

Dâima −sensiz− Hak'la şâdkâm. Her zaman kendinsiz Hak'la berdevam olasın.

Cennetle cehennem senin eserin ola. Bu senin nârından, o onun nûrundan zuhûr ede.

Sıhhat senin lütfundan, mihnet kahrından vücûda gele. Herkese şekerle zehir senden dağıla.

Hudâ her kalbe, her rûha senin kand-i lütfundan gıdâ ihsân ede.

1225. Herkes ameline göre senden sevâba ere, herkese liyâkatine göre, feth-i bâb ola.

O derecelerden iyilere çeşit çeşit kolaylıklar, kötülere türlü türlü zorluklar erişe.

Âsilere −isyânlarının derecesine göre− alâ merâtibihim cezâ verile.

Fakat Hakk'a iltihāk eden ruh ki mertebesi arştan dokuz kat semâdan yüksektir.

Onları bu halktan sayma (bunlara karıştırma) çünkü onlar zemîn ve âsumânın hâricindedir.

1230. O, dîn sultanı, bütün halk onun etbâıdır. Eteğini tut, eğer yakîn sâhibi isen.

Tâ ki ona kulluk etmekle dînin yüksele, kuvvetlene, onun bereketiyle makbûl olasın.

Onun hâlini şerh etmeğe söz kâfi değildir. Külzüm deryâsını gemi alır mı (istiâb eder mi)?

Onun hâlini halktan başkası bilmez. Onun hâlini kālinden anla!

Yirmibirinci Makāle. 123 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 74] Şunu beyân edecektir: Hakkın velîleri son derece büyük ve indellah azîz oldukları için gayret-i İlâhiyye onları halkın gözünden

(s. 49)

sakınarak kubbeler altında gizlemiştir, tâ ki kendinden başkası onları görmesin ve bilmesin. Nitekim Hak Taâlâ buyurur: أولياىٔ تحت قبابي لا يعرفهم غيري (Velîlerim kubbelerim altında saklıdır. Onları benden gayrı kimse bilmez). Çünkü onlar zâhir olsalar varlık kalmaz. Tur Dağı Hakk'ın tecellîsi ile pâre pâre olmuş, zerre zerre dağılmıştır. Velîler Hakk'ın nûrudur. Cisimleri o nûrun önünde perde mesâbesindedir. Nasıl ki dünyâ pâdişâhları tebdîl-i kıyâfetle köle kisvesine girerek kendilerini böylelikle gizlerler. Velînin sûreti (zâhirî vucûdu), hazîne dolu virâneye benzer. Mânevî meşâmmı olan onun (defînenin) kokusunu duyar. Kokuyu alan kimseye lâzımdır ki onun yanında yok ola (fânî ola). Tâ ki Hudâ'dan var ve zinde ola. Tamâmen fânî olunca ondan sonraki seyri "seyr fillah" olur. O seyr hakîkatte يوم كل هو في شأن [69] mantukunca Hakk'ın seyridir. Nasıl ki damla ırmağa karışınca onun seyri ırmağın seyri zımnında vukûa gelir. Hakîkat-i hâli Allah daha iyi bilir.

(1234.) Hak Taâlâ Hazretleri buyurur ki: Velîlerimi zamanlarında benden başka kimse bilemez.

1235. Çünkü onlar cihânda gizlidirler; benim gözümden başkası onları görmez.

Hepsi de benim gayret kubbelerim altında saklıdır. Sorunun cevabından haberi olabilir mi?

Âb-ı hayât, hayvana nereden nasîb olacak? O canın cilvesi (hareketi) cansızlara nasıl erişir?

Eğer erişirse o güzelliğin eseri görünür. Onun nûruna her göz tahammül edemez.

Eğer güneş perdesiz görünse, vücûd karı erir, su olur.

1240. Nasıl ki Tur Dağı (o tecellîyle) pâre pâre, Cenâb-ı Kelîm o heybet karşısında bî-çâre olmuştur.

Merd-i Hudâ'yı Hakk'ın sırrı bil. Her ne kadar o bu cihân halkına benzerse de…

Onun şekli yüz örtüsüne benzer. Kendisi o perde altında gizli hazînedir.

Her fakîr o hazîneye yol bulmasın diye, ten sûreti canının yüzünde perde olmuştur.

Onun canının kokusunu sûretinden al. Zinde olmak (yaşamak) için huzûrunda öl.

---

[69] "O (Allah), her gün bir iştedir" (er-Rahmân 55/29).

1245. Yakînen bil ki hayât (câvidan hayât) ölümdedir. Yine iyi bil ki varlık, yokluktadır.

Bekâyı kendi fânîliğinde ara ki sermedî ömürle mükâfatlanasın.

Hilkatin mebdeinden kendini bir gözden geçir. Fânî oldukça başka bir mevcûd olursun.

O meni fânî oldu da bu benliğe erdin. Burada kalmak da hamâkat olur.

Bu varlığını da muhabbet yolunda fânî kıl ki esfelden alâya gidesin.

1250. Hayâtın anahtarı ölümden başka bir şey değildir. Hak tarafına giden yolda, mâsivâyı terktir.

Terksiz gitmek muhaldir. Tâlib için vuslat terkte, her şey terktedir.

Bir yeri terk etmeden diğer yere gidilemez.

Binâenaleyh şimdi hangi halde bulunuyorsan onu terk et! Dâima "iyi"den "daha iyi" bir hâle geçmeye bak.

Sana muhakkak böyle bir seyr ve hareket lâzımdır ki Hak'tan mütemâdiyen (yeni yeni) atiyyelere nâil olasın.

1255. Hakk'a lâ-mekân ve sermedî cihânda bu varlık teberrî etmekle vâsıl olursun.

Seyr fillah öyle bir seyrdir ki nihâyeti yoktur. Safâ içinde safâdır.

(s. 50)

Cisim ve canın urûcu, seyr-i evveldir. Lâ-mekâna urûc ise son seyrdir (seyr fillah).

Bu terkîbden vücûda gelen ruh, tâat ederse Cenâb-ı Vedûd'dan nûr alır.

İbâdetinde böyle bir rûha tâlib ol ki muhalled hayâta nâil olasın.

1260. Sana Hak'tan böyle bir ruh verilince ondan sonra lâ-mekânda seyr edersin.

Evvelki seyr ki "seyr ilellah"dır. Keyfiyeti malûmdur. Fakat "seyr fillah"ın mâhiyeti mechûldür.

Seyr fillah, ayn-ı vuslatta vuku bulur ki onun sözle îzâhı kābil değildir.

Onun kârı (vasf-ı mümeyyizi), كل يوم هو في شأن [70] dır. Varlığı da Hakk'a muinsiz yâr olmaktır.

Vâsılın seyrini Hakk'ın seyri bil. Çünkü vâsıl o vuslatta fânî olmuştur.

1265. Bir damla su ırmağa karışınca ırmakta mahv olur. İkisi bir şey olur.

Irmakta katrenin (müstakil) mevcûdiyeti kalmaz. Şurdan buraya akan damla değil, ırmaktır.

Bu hâlin şerhi beyâna sığmaz. Çünkü Hakk'a giden yolun bir alâmeti yoktur.

Burada yolculuk ederken yolları ve ikāmet edilen menzilleri görürsün.

O yollardan, o menzillerden her birinin şeklinden, kapısından, duvar ve tavanından haber verebilirsin.

1270. Kezâlik bir dostunu ararsın. Onunla görüşüp sohbet etmek istersin.

Onun ikâmetgâhını halktan sorarsın. Onlar da sana bulunduğu yeri haber verirler.

Fakat dostunun yanına vardığında mesrûr olur, onun sohbeti zevkiyle her şey, hattâ seni ona delâlet edenleri bile unutursun.

Artık buradaki seyrin onun fazîlet ve ahlâkında vukû' bulur. Rehberlerin tarîfleri hatırından çıkar.

Onun her sözünden bir fâide, bir zevk alır, esrârına muttalî olursun.

---

[70] "O (Allah), her gün bir iştedir" (er-Rahmân 55/29).

1275. İmdi kat'iyyen malûm oldu ki seyr ve seferin her merhaledeki nev'i başkadır.

Sehvette seyr, ekmek ve yemekte seyr, yakaza ve menâmda seyr.

Yerde, gökte bunlara benzer nâ-mütenâhî seyrler vardır. Her biri başka başkadır.

O buna benzemez, bu ona benzemez. İlim sâhiplerine bu mânâ bedîhîdir.

Dünyâdan ve kendinden bahsedebilirsin ki ikisinin de hudûdu malûmdur.

1280. Seyr ve seferimde iyi-kötü, yaş-kuru (türlü şekil ve vasıflarda) menziller gördüm, geçtim diyebilirsin.

Fakat can deryâsında seyrettiğin zaman, ondan haber vermek istesen de

Söz bulup söyleyemezsin. Çünkü Lâ-mekân'ın seyri, (kendi gibi) keyfiyetsizdir.

Senin unsûrî hükmün kara hükmündedir. Senin bütün gam ve meserretin

Birer sûrettir ki onların zıdları ve alâmetleri vardır. Onları beyân edebilirsin.

1285. Fakat canın, can deryâsına vâsıl olunca ondan hiçbir sûretle bahs (tarîf ve tavsif) mümkün değildir.

Çünkü deryânın kapı, tavan gibi şeyleri yoktur ki o menzillerden bahsedebilesin.

Seyr ilellah yerdir (karadır), seyr fillah deryâdır. Ölmedikçe O'ndan (Hak'tan) müebbed hayâta nâil olamazsın.

Bu beyândan "Ene'l-Hak" sırrını anla. Merd-i Hakk'ı bilâ- münâkaşa nûr-ı Hak bil.

1290. O (merd-i Hudâ) belki sırr-ı Hak'tır. Hakk'ın sırrı ise Hak'tan ayrı değildir.

Söz buraya gelince dudaklarımı kapadım. Gayret ateşi dilimi yakmasın diye.

(s. 51)

Sana aşktan ve sihirbazlıktan bahs açayım, tâ ki onda eriyip mahv olasın.

Çünkü bu erimek mü'minlere şekerden tatlıdır. Kâfirleri de nâra götürür.

Bu erimek mü'minler için ağız tadı, o eriyiş ise kâfirler için cehennem acılığıdır.

1295. Mü'minler bu erimekten murada ererler. Kâfirler o erimekten kahra uğrarlar.

Bu (mü'min) muhabbet uğrunda ecelsiz ölür. O (kâfir) eceliyle ölür, fakat yüzlerce belâ ve mihnet içinde.

Kendi ayağınla irâdenle gelirsen, mertebeye nâil olur, serkeşlik edersen dayak yersin.

Hayât bahşeden ölüm, ölmeden evvel vuku bulan ölümdür. Ölümden sonraki ölüm ise avâmın ölümüdür. (mükâfâtı yok).

O kerem deryâsında canın ne mevkii (ehemmiyeti) vardır ki azametli aslan, o deryânın yanında serçe gibi küçük kalır.

1300. Bir can verirsen ivaz olarak yüz can alırsın; beş verirsen ikiyüz misli ivaza nâil olursun.

Katre isen kenarsız umman; zerre isen can güneşi olursun.

Nârî olan nefsin nûr olur; sana Hak'tan dâima lütuf üzerine lütuf gelir.

Kendinden kaç da Hakk'a ulaş ki sermedî bekâya nâil olasın.

Bu dünyânın zevkleri nârîdir (cehennem kılavuzudur). Tâatin zevki ise ilâhîdir (Hakk'a götürür).

1305. Dünyâdaki zevklerini terk eyle ki kalbinde cennet zevki duyasın.

Her ne yapacaksan Hak için yap, Hakk'ın rızasından başka bir şey isteme.

Sen nefsinle arzularını terk edince can bağında yüzlerce nizâm ve intizâm hâsılolur.

Artık senden sudûr eden her şey Hak için olur. Nârî zevkin nûrî olur.

Küfür zulmeti nûra mübeddel olur. Dâima bedelsiz meserret içinde bulunursun.

1310. Allah için muhabbet, Allah için buğz olunca, canın tamâmen zulmetten kurtularak nûr olur.

Artık sende zulmet kalmadı, nûr oldun, küfür zulmeti olmaksızın nûr oldun.

Ondan sonra senin için korku yoktur, emînsin. Allah'ın lütfu civârında sâkinsin.

[71]"لا خوف عليهم" mülkü senin canındır. Belki mahşerde âsilere şefâat edersin, halkın elinden tutar yardım eylersin.

1315. Allah'tan ne istersen murâdın hâsıl olur, her şey senin emrinde bulunur.

Dünyâ ve ukbâ Sultanı sana mahsûs olur. Bu saltanata iki âlemde nâil olursun.

O pâdişâhlığı anlatabilmek imkânı yoktur. [72]

Dünyâda −hayır olsun, şer olsun− bir şeyden geçmedikçe diğer bir şey olamazsın.

(……. .)[73]

1320. Cehl ve çocukluk senden gitmedikçe âlim ve bâliğ olamaz ve cismen güzelleşemezsin.

Nasıl ki ilim gelince cehl gidiyor, hilm gelince gadab ve hiddet zâil oluyor,

Bu fânî olmak da öyledir. Kötülükten iyiliğe geçmektir.

O cehl ki bu cihânda senin zindanındır. Lâ-mekâna gitmek, zindandan kurtulup bostana gitmek gibidir.

Yiyip yatmakla husûle gelen hayât, hayvânîdir. Rabbânî hayât aşk mahsûlü olan hayâttır.

1325. Nefsin sağlığı derttir, ölümdür. Rûhun hayâtı ebedî ve muntazamdır.

Nefsin çerağını aydınlatmakla sönmesini tecîl etmiş olursun, çünkü yandıkça yağı tükenir.

(s. 52)

Çünkü onun yağı, kendinden hâsıl olmuyor, o güneş gibi zeytten müstağnî değildir.

Onun nûru, hâricî menba'dandır. Evliyânın nûru ezelî, binâenaleyh lâ yezâldir.

Velînin zâtı, güneş gibi baştan başa nûrdur. O nûrun devâm-ı hayâtı, sebeblere dayanmaz.

1330. Yemeden uyumadan mütemâdiyen ziyâ neşreder. Onun nûruyla mekân da, lâ-mekân da dolar.

Yardıma muhtac olmaksızın kendi kendine (bi-zâtihi) kāim olur. Fenâ endîşesi olmaksızın bekâda dâim olur.

O can güneşinin medârı aşktır. Her zaman ölülere ruh nefh eder.

Her kim onun nûrundan hayât bulursa, onun kapısı can cihânından tarafa açılır.

---

[71] ez-Zuhruf 43/68.

[72] Beytin devamı: "Ben de anlatmaktan vazgeçtim ve ağzımı kapadım". Bkz. (bkz. Fa. 1376, s. 78, b. 1574)

[73] Eksik olan beytin (تا از گذر منزل مي روي وز منازل خوش به حاصل مي روي: bkz. Fa. 1376, s. 78, b. 1575) tercümesi: Tâ ki menzilden geçerek menzile gidesin ve hoş menzillerden hâsıl olana gidesin (?).

Merdân-ı Hudâ'nın mürîdlerine verdiği ders nûr olur ki o nûr şeyh-i vâsıldan mürîdlerine aks eder.

1335. Taş rûhunu hâlis la'l eder. O feyizle güneş gibi pür-nûr olur.

Güneşin nûru o taşa nüfûz edince artık taşlıktan çıkar, nûr içinde fânî olur.

Merd-i Hudâ, kendini taşla güneşte gösteriyor; bundan taş cevher gibi parlıyor.

İmdi beni onda gör; gözünü aç, mânâ ehli isen sûretten geç, demiş olur.

Hudâ'yı bilâ- hicâb Muhammed'de müşâhede eyle ki o şarâbı, Yezdân'ın elinden içesin.

1340. Sözle bu kadar anlatılabilir. Bu sırrın hakîkati ise öldükten sonra anlaşılır.

Ey tarîkat sâliki, git, ecelsiz (irâdenle) öl ki Hudâ sana yüzünü hicâbsız olarak göstersin.

O vahdette ikilik kalmaz. Çünkü benlikten, senlikten geçiyorsun.

O vahdette şeyhle mürîd bir olur. Onları iki gören inat ve teferrüd eder.

Bu taaddüd, varlık dünyâsına nazarandır. Aşk ve neş'enin hâkim olduğu yerde taaddüd olmaz.

1345. Cenâb-ı Peygamber, bundan dolayı mü'minler hakkında "نفس واحدة"[74] buyurmuştur. Bunu candan kabul et.

Sûretten geç, yüzünü mânâya döndür ki sana vahdet âşikâr olarak tecellî etsin.

Zarfı bırak da mazrûfu al. Tâ ki vahdeti bilâ-hicâb göresin.

Bal yüz kap içinde bulunsa da hepsini bir bil. Şaşılığı bırak (biri iki görme)

Üzümlerin hepsi birdir (شئ واحد), her ne kadar aralarında kabukları hâil olarak müteaddid görünüyorsa da…

1350. Sıkılıp da kabuklarından ayrılınca hepsi yek-pâre şîre olur. Ne aded kalır ne kesret.

Şîrede vahdetten başka bir şey kalmaz. Öyleyse kabuğu bırak da mağza dolaş.

Tâ ki tamâmen o olasın. Bunu bırak da benlikten geç ki müşâhede edesin.

Kendinden geçerek âlemin aslının aslını, Âdem'in canının canını, nûrunun nûrunu…

Sen aynen O'sun. Her ne kadar burada kalsan da Mâdemki azîzsin neden hakîr olacaksın.

1355. Onu bunu bırak da gene şâhin gibi git şâhın bileğine kon (bahsi gene oraya intikal ettir)

Tâ ki avlarını dâima şâh için (onun hesabına) avlayasın. İştiyâkın ve tayrânın o semte olsun.

Yirmiikinci Makāle. 25 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 80] Şunu beyân edecektir ki: Halk lâşe yiyen doğana benzer. Çünkü doğanları dünyâdır. Evliyâ ile mü'minlerse pâdişâh elinden terbiye olunmuş şâhin gibidir ki avlarını pâdişâh için avlarlar. Şüphesiz o şâhinlerin kıymeti vardır ki avlarını takib etmek üzere pâdişâhın bileğinden uçarlar.

(s. 53)

Evliyâ ve mü'minler de dostluğu, düşmanlığı Allah için yaparlar. Bu kabîlden evvelâ dostlukla düşmanlığa şeriat lisânında "hubbu lilah, buğzu lilah: Allah için sevmek, Allah için buğzetmek" denir. Mâdemki yaptıkları işi Hakk'ın emri ve irâdesiyle yapıyorlar, o halde işlerin cümlesini Hak yapıyor demektir. Nasıl ki

[74] "Tek bir can".

makbûl bende efendisinin kendisi için yapılmasını istediği şeyleri yapar. O bende efendisinin eli ayağı demektir. Mü'minler de her ne yaparlarsa Allah rızası için yaparlar. Binâenaleyh Hakk'ın âletleri olurlar. Çünkü Allah'ın emrini yerine getiriyorlar. Böyle olanlara "Hizbullah: Allah'ın fırkası" denir. Başkalarına da "Hizbu'ş-şeytan: şeytanın fırkası" denir.

(1357.) Şâh için çalış, kendin için değil. Çünkü şâhbâzın mârifeti budur.
Yâve (terbiye olunmuş) doğanlar gibi avlandığın avı kendi hesabına avlama!
Eğer mu'tâd bu olmazsa acemi sayılırsın, kıymetli olmaz.
1360. Çabuk şâhın terbiye-kerdesi ol ki ümerâ ve ekâbir yanında makbûl olasın.
(Böyle olursan) şâhın himâyesine girer, azîz olursun. Hiç birşeyin eksik olmaz.
Kendi boğazı için değil, şâh için çalışan doğan, karnını emniyetle doyurur.
O doğan alışkın ve sâdık kaldıkça, şâh onu bir zaman aç bırakmaz.
Onu bileğinin üstünde taşır, naz ve nîmetle besler.
1365. Seve seve eliyle başını okşar. Keder ve kıymeti günden güne artar.
Eğer vefâkâr olmaz da rast geldiği yerde uçar, kendi hesabına dolaşırsa
Pâdişâh tarafından muayyen olan gıdâsı kesilir. Huzûrundan uzaklaştırılır.
Şâhın kendine mahsûs olan yemeklerden ona da veriliyor, yiyecek avlamaktan müstağnî bulunuyordu.
O da dâima avını şâhın hesabına avlanıyordu.
1370. İmdi mü'min de işini Allah için yapar, kendi arzularından ferâğat eder,
Bütün işlerinde Hakk'ın rızasını taleb eylerse, o, dikensiz gülzâra karışır.
Hak için gam çekerse, diğer bütün gamlar Hakk'ın emriyle ondan uzaklaşır.
Yalnız Hak gamı (dîn kaygısı) çekenlerin bütün kederlerini Cenâb-ı Hak izâle eder.
Değil mi ki bütün gamlarını bire hasreden kimselerin diğer gamlarını Cenâb-ı Hak her zaman
1375. Meserrete tebdîl eder. Dünyânın bütün kederlerinden kurtulur.
Cenâb-ı Peygamber buyurdular ki: Gamlarını bire indiren, Allah'tan murâdına nâil olur.
Peygamberin sözüdür, iyi dinle! Dünyâyı terk ederek dîn tarafına yollansa,
Sen tâlib oldukça Hak yardımcın olur. Gâlibin maiyetinde iken niçin mağlûb olacaksın?!
Onun fazîlet eteğini tut, rahat otur, şunun bunun eza ve cefâsından kurtul!
1380. Tâ ki bütün arzuların hâsıl olsun. Bunun hilâfında hareket edersen hamsın, acısın.
Buna aykırı hareket eden eksikliktedir. Doğrudan bî-haber olarak eğriliktedir.
Bedbahtlık şevkiyle eğri yol tutmuş, doğru yoldan inhiraf ederek mesâib yoluna sapmıştır.
(s. 54)
Gaflet uykusu onu kör ve sağır etmiştir. Bundan dolayı körler gibi cehenneme doğru gidiyor.
Gaflet uykusu, cehennemin tuzak kurduğu yerdir. Cehenneme giden yola yüzünü döndürme!
1385. Bu ağır uykudan kalk! Uyan, kendi can ve teninden bîzâr ol (onları terk et)!
Dünyâya arkanı döndür! Yüzünü Hakk'a çevir, dâima Hakk'ı ara!

Belki bahtın yâr olur da doğru yolu bulursun, menzile erişirsin, mesûd olursun. Yol kesenlerden kurtulur, emniyetle Hakk'ın penâh-ı lütfunda sâkin olursun.

Ebedî hayâta nâil, dâr-ı bekâda mes'ûd ve kâmrân olursun.

1390. Hadsiz, nîmetlere, sayısız hûrîlere mülâkî olursun.

Süt, bal, şarâb, su ırmaklarına (cennet-i a'lâya) karışırsın.

Yirmiüçüncü Makāle. 73 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 81] Bu makāle şunu beyân edecektir ki: Cennetin ma'mûreleri, köşkleri, ağaçları, çayır ve çimenleri kulların ibâdetlerinden vücûda geldikleri için zinde ve nâtıktırlar. Senin kasr-ı vücûdun nasıl ki istediğin yere gidiyor. Çünkü candan hayât alıyor. Cennetin kasrları da zinde olunca hatırına nerde gelirse (nereyi gönlün isterse) oraya giderler. Nasıl ki vücûd kasrının birer penceresi demek olan beş his nasıl muhtelif sahalara açılmış, her birinden birbirine bir bağ temâşâ ediyorsan, fânî vücûd kasrının böyle derîçeleri (pencereleri) olursa bekâ köşklerinin pencereleri nasıl olmak lâzım gelir?!

(1393.) Köşkler, senin emrinle gezer, dolaşır, her neyi arzu edersen oraya giderler.

Ağaçlar, meyveler söylerler, o hımârsız şaraptan (onların sözlerinden) neşelenirsin.

Değil mi ki vücûdun kasrı, senin hükmün altında bulunarak her tarafa gidiyor.

1395. Vücûd kasrındaki beş his, beş pencere hükmündedir ki ber birinden ayrı bir bağ (başka bir pencere) seyredersin.

Ne acâyib bir kasrdır ki her penceresinden başka bir bağ, başka bir manzara görünür.

Her pencere tarafında ayrı bir manzara, türlü çiçeklerle müzeyyen bir bahçe vardır.

Öyle bağlar, öyle manzaralar ki ne o buna benzer, ne bu ona. Bu nakledilen şeyleri dünyâda iyânen görürsün.

Sana deseler ki bunlar orada da (o cihânda da) vardır, eşekçe inkâr edersin.

1400. Bu dünyâ o kadîm bağın bir dalıdır ki buraya ketm-i ademden gelmiştir.

Mâdemki bir dalda bunları iyânen görüyorsun, bağda yüz misli neden bulunmasın.

Bu dünyâ o harmandan bir avuçtur, o dîn deryâsının bir damlasıdır.

Damlada bu kadar ayş ve tarab esbâbı görülür de o deryâda acaba neler görülmez.

İnkâra mahal yok, iyi bil ki gece-gündüz (dâima) bulunduğun birçok halleri

1405. Sana söyleseler inkâr edersin, kendinden uzak tutar, öfkelenirsin.

Böylece Sırât'ı da inkâr eder, "Onun üzerinden nasıl geçilebilir" dersin.

(s. 55)

"Böyle köprüden kim geçebilir" der, onu aklına sığdıramazsın.

(…… .)[75] endişe köprüsünün üzerinde muttasıl koşarsın.

Halbuki bu köprünün (kıl kadar da) maddî vücûdu yoktur. Ne rengi var ne de malzeme-i inşâiyyesi.

---

[75] Eksik bırakılan kısmın (كين زمان خود نقد هستي اندران: bkz. Fa. 1376, s. 82, b. 1665) tercümesi: "Ki o zaman oranın altında nakdin kendisi olursun (?)"

1410. Dâima böyle bir köprü üzerinde her tarafa −peyk gib− koşup seğirdiyorsun.

(Buna nisbetle) saç teli gibi ince sırat üzerinde yürümek kolay değil mi?!

Bunu inkâr etmek küfürden ileri gelir. Gayr-ı vâki görmek itimâdsızlıktır.

Yine böyle cennetle cehennemi de yerlerini anlamak üzere sorarsın.

(Dersin ki): "Eğer cennetle cehennem mevcûd ise, yerleri nerededir. Doğru söylüyorsan yerlerini göster.

1415. Bunların yerlerini iyice öğren de onlardan öyle bahset!"

Ey oğul! Şunu düşünmüyorsun ki Allah her şeye kādirdir. Lütfu olduğu gibi kahrı da vardır.

Her ne isterse derhal yapar. Nâfiz hükmüyle derdlere devâ kılar.

Allah istediği yeri cehenneme kalbedebilir. İsterse üç feleği kuşlara tuzak yapar.

İsterse ateşi cennet eder, gamı meserrete kalb eder.

1420. Bu iki hâli kendinde gör ki bâzen memnûn, bâzen mahzûn olursun.

Bir halde kalmaz, bâzen hoş, bâzen nâ-hoş olursun. Bâzen su gibi serin olur, bâzen ateş gibi kızarsın.

Bâzen munbasıt, bâzen munkabız olursun. Bu hallerin yerini gösterebilir misin?!

Yerlerini tayîn edememekle beraber her iki hâli de kendinde iyânen müşâhede edersin.

İmdi cennetle cehennemin yerlerini bilmiyorsan şunu iyi bil ki bunlar mevcûttur.

1425. İşte küfür budur: Dâima içinde yaşadığın halleri inkâr etmek.

Sana bir kimse o işleri, o halleri haber verse, istibâd eder, muhāl görürsün.

Çünkü aklın, fetânetin kuvvetli değildir; hemen bu nasıl olur demeyi bilirsin.

Aklı ziyâde olanın dînî kuvvetli olur. Akılsız olanın başı aşağı eğilir.

Kim ki dinsizdir, aklı yoktur. Çünkü akıl dâima dīn tarafına kılavuzdur.

1430. Cenâb-ı Hak, mücrimler hakkında [76]"ناكسو رؤسهم" (Başlarını önlerine eğerler [doğrusu: eğmiş olarak. H. K.]) buyurmuştur.

Hak yanında onların başları şundan dolayı büküktür ki her denî göz Hakk'ın yüzünü görmesin.

Hak Taâlâ cemîldir, cemâlden başkasını istemez. Genç delikanlı kocakarıya eş olur mu?

Hadîs-i şerîfte [77]"الله جميل يحب الجمال" buyrulmuştur (Allah güzeldir, güzeli sever).

Ey azîz! Oraya güzellikten başkası yaraşmaz. Çünkü orada çirkinlerin hiç kıymeti yoktur.

1435. Emre itâat et ki güzel olasın. Yoksa çirkin ve sevimsiz kalırsın.

Nigâr gibi güzel sûretin olmazsa, o pâdişâh seni nasıl der-âğûş eder?!

Çirkin ve liyâkatsizler huzûrdan uzak olurlar. O kucağa, o sineye kabul olunmazlar.

Binâenaleyh buradayken uyuzluğa bir çâre bulki orada merâmın hâsıl olsun.

Bu hastalıktan kurtulunca güzelleşirsin. Mahbûblar gibi mevkiin yükselir.

1440. Cenâb-ı Hak [78]"في قلوبهم مرض" buyurmuştur ve yapılacak ilacı da göstermiştir.

---

[76] es-Secde 32/12.

[77] Kaynağı bulunamadı.

Peygamberin lisânıyla buyurmuştur ki "Kalb derdinin şifâsı Kur'ân-ı Kerîm okumaktır.

(s. 56)

Hastalıklardan kurtulmak için her saat ibâdet ve itâatte bulunmak lâzımdır.

Emri, nehyi hıfz ile (riâyet ile) kendine takvâdan libâs edin.

Bu tarîkatte takvâ libâsını giydirsen nihâyet sen de o fırka sırasına girersin

1445. Yakîn, îmân edenlerden sayılırsın, kıyâmet gününde yerin cennet olur.

Cenâb-ı Hakk'ın fermânını Kur'ân'dan dinle de takvâ libâsını giyin ve bu esâs üzerinde yürü.

Dâima dîn esâsı üzerinde yürü! Evliyâ gibi matlûb-i Hudâ olasın.

Haktan başka manzurun olmaya, arkanı şeytana, yüzünü Rahmân'a döndüresin.

Hudâ'dan özge matlûbun bulunmaya, sen O'nun habîbi olasın, O senin mahbûbun.

1450. Sen Zâten güzeldin fakat bu maraz tab'ında ârıza meydana getirdi (çirkinleştin).

Kur'ân-ı Kerîm serâser bunu îzâh eder. Bu ârıza maksûda hâildir.

Peygamberler bu uyuzluğun (yâhud sağırlığın) ilâcını buyurmuşlar, velîler de bu hususta inciler delmişlerdir.

Hepsi merhamet sevkiyle dünyâda iken bu derdin çâresine bakılmasını tavsiye etmişlerdir.

O çâreyi de enbiyâ ve evliyâ yüz türlü şekil ve üslupta beyân buyurmuşlardır.

1455. Şunu yap, bunu yapma diye muallem her biri hakkında dersler vermişlerdir.

Enbiyâ bundan başka bir şey söylemediler. Evliyâ da bundan başka inci delmediler.

Kulağını keslânlıkla sağır etmişsin. O kesel ki sana baldan tatlı gelmiştir.

Câhiller gibi şaşkın şaşkın rast geldiğine, ne yapayım, nasıl edeyim, deyip durursun.

(Yapılacak şey bellidir:) Evliyânın buyurduklarını yap. Onlar kalbinin ve dîninin hekîmleridir.

1460. Git evliyânın sözlerini candan kabûl et ki hastalıktan ve tenbellikten kurtulasın.

Onlar çağırıp duruyorlar ki: Hasta olan gelsin. Bizim ilâcımız bilâ- istisnâ her hasta içindir.

Hudâî hekîmleri kalb ve cehl hastalığına gece-gündüz ilâç verip duruyorlar.

Fakat dünyevî garazlar gözüne perde çekmiştir de o öğütleri görmüyor (duymuyor)sun; nefsin zincirine bağlanıp kalmışsın.

Bundan dolayı onların öğütleri kulağına girmiyor. Çünkü arada garaz arada hâil oluyor.

Yirmidördüncü Makāle. 58 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 84] Şunu beyân edecektir ki: Garaz insanı Hakk'ın âşikâr ve bedîhî olan işlerine karşı kör ve sağır ediyor. Görmez misin ki rüşvet alan kadının kulağına mazlûmun sözü girmez. Fakat zâlimin (râşinin) sözlerini aşk ve şevkle dinler. Birkaç kuru rüşvetten ibâret olan ehemmiyetsiz bir garaz, kadının gözüyle

---

[78] el-Bakara 2/10.

kulağını kör ve sağır ederse, dünyânın yemek, giymek, mal ve mansıb gibi saymakla bitmez garazları insanı nasıl kör ve sağır etmez ki yüzünü Hakk'a çevire, enbiyâ ve evliyâ sözlerini dinleyesin.

1465. Bu garaz insanın önünde bir sedir. İnsanı kemâlden noksâna götürür.
Seni öğüt kabûl etmekten men' eder, göz ve kulak yollarını tamâmen kapar.
Bunun îzâhına dâir şu güzel kıssayı dinle de kendine ondan bir hisse çıkar.
Kadının habishânesinde obur bir adam vardı. Yemekten hiç doymaz usanmazdı.
Sinek gibi herkesin sofrasına dâvetsiz gelir, on adamın yiyeceğini yerdi.
(s. 57)
1470. Kimseden utanmaz, on kişinin azığını yalnız başına yerdi.
Hapishane halkının hepsi ondan usandılar, kadıya şikayet ettiler.
Bağıra çağıra dediler ki : "Aman efendim, sen bizi ağır kıtlıktan kurtar!

Kadı obura dedi ki : " Bu mahbesten çık da evine ve akrabana git!
Obur dedi ki : "Benim evim barkım senin ihsânındır. Zindanın, kâfirler gibi benim cennetimdir.
1475. Eğer sen beni buradan çıkarır kurtarırsan, sefaletten ölürüm. Çünkü ben fakir bir müflisim.
Kadı dedi: "Müflislerden olduğun ne malum? Obur cevaben: " İşte zindan halkı, hepsi şâhiddir" dedi.
Kadı: "onların şâhidliğini kabul etmem. Onların hepsi elinden kan ağlıyor, senden kurtulmak istiyorlar. Binâenaleyh yalan söyleyebilirler.
Mahkemede bulunanların hepsi dediler ki: "Bunun düşkün bir müflis olduğuna dâir şehâdet ederiz.
1480. Kadı onun hâlini kime sorduysa, hepsi de: "Efendi şu müflisi bırak" dediler.
Kadı adamlarına emretti: "Bunu teşhir edin, dolaştırın, herkes anlasın da kimse ona para ve metâvermesin.
Mahalle mahalle gezdirerek, dolandırarak müflis olduğunu her tarafa îlân edin.
Bu hususta onun aleyhine davacı zuhur ederse, dinlemem ve onu hapse koyarım.
1485. [Sıra hükmün icrasına gelince] odun satan bir kürdün devesini yakalayıp getirdiler.
Kuşluk vaktinden akşama kadar deve üzerinde gezdirdiler; devenin bağırıp çağırmasına bakmadılar.
Akşam olup da müflis deveden inince deveci müflise dedi ki: "Menzilim çok uzaktır, geç kaldım yetişemem.
Şimdiye kadar devemle gezdin dolaştın. Arpayı bıraktım (vaz geçtim) de biraz saman çıkar! Müflis dedi ki: "Şimdiye kadar ne yaptığımızdan haberin yok mu? Aklın nerede? Boş kafa taşıyorsun.
1490. İflâsımı îlân eden davulun sesi yedinci kat semâya çıktı; sen bu vak'ayı duymamışsın.
Kulağın ham tama'la dolmuş da…. . Demek ki tama' insanı kör ve sağır ediyor.
Bu kadar az bir tama' deve sâhibini kör ve sağır etmişti. Çünkü o garazla (menfaat hissisyle) dolu idi.

O iflâs îlânının sesini genç, ihtiyar herkes işittiği halde devecinin ondan haberi yoktu.

Sen ki yüz türlü garaz sâhibisin yemek, mal cem‘ etmek,

1495. Fakir elbise giymek, yağlı ve leziz taâm tenâvül etmek,

Rütbe ve mansıb kazanmak gibi dünyâda birçok garazların (emellerin) vardır.

Bana anlat ki bu kadar garazlar arasında velîlerin Öğüdünü nasıl dinleyeceksin?

Karnan ba‘de karnin devr-i Âdem’den bu ana kadar enbiyâ, evliyâ ve mü’minler

Sana yüz çeşit öğüt verdiler ve ve el’an da veriyorlar, esrâr-ı gaybî gözüne iyânen gösteriliyor.

1500. Garazlara mağlup olarak kendini cahil bırakmışsın, kendini perde ardına bırakarak mahrûm kalmışsın,

Herkese dersin ki : “Ne yapayım, çâre nedir, nefs-i emmâreden kurtulmanın yolu nerede?

Onun elinden nasıl kurtulacağım?” diye rastgeldiğine şaşkın şaşkın sorarsın.

Dünyâda anandan doğalı büyüklerden sayısız öğütler dinledin.

(s. 58)

Onlardan biri kulağına girmedi, o sebeple aklın ve fikrin mahrûm kaldı.

1505. Bunların yüz misli daha öğüt dinledin farz et, yine olacağın budur; çünkü kabul etmiyorsun.

Ey hasîs adam! Senin çâren öğüt değil, ölümdür; ölmedikçe Hakk’ın enîsi olamazsın.

Öyle bir ölümle ölmek, hayât bulmaktır, âşıkların cennetinde muhalled kalmaktır.

Sana şimdi lâzım olan bu varlıktan ölmektir, keyfiyet nakışından kurtulup yok olmaktır.

Keyfiyetsizlik yolunu ihtiyar et ki bâkîdir. O can şarâbının sâkîsi Hak’tır.

1510. [79]سقاهم ربهم buyurmuyor mu? Fakat senin sağır kulağın onu duymuyor?

Eğer işittin de yakîn hāsıl etmedinse yine işitmemiş sayılırsın.

İşitmeğe mani olan mânevî sağırlıktır. Onu işitenleri Hak Taâlâ medh buyurdu.

Kulak o kulaktır ki onu dinler, can ü dilden kabul eder.

Hüdâdan başkasını bırak da yüzünü O’na çevir. Mânâya tâlib ol; sûrette kalma!

1515. Yakînen malumdur ki nakış ve sûret pâyidâr olmaz. Onları terk et de dîn yoluna ayak bas!

Tâ ki her adımda yeni mülk göresin; öyle mülk ki senin dünyân yanında bir arpa değerinde kalır.

Öyle bir bedr sana yüz gösterdiği zaman, bu cihân yanında itibarsız kalır.

Bedr ne demek, yüz gösterecek olan Hālık-ı Taâlâ Hazretleri’dir ki rûhlar O’ndan mesrûr, O’ndan zindedir.

Ten candan hayât bulur. Cân da Hālık’dan… Her bende O’nun emriyle şâh ve emir olmuştur.

1520. İsterse katreyi deryâ, zerreyi hurşîd-i bî-hemtâ eder.

Hakk’ın kudretinin nihâyeti yoktur. O’nun masnûunu anlamaktan akıllar kāsırdır.

---

[79] Bkz. el-İnsan 76/21.

Hak Taâlâ ezelde âlemin icâdını murâd edip de halkın esasını kurduğu zaman.

Yirmibeşinci Makāle. 71 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 87] Bu makāle şunu beyân edecektir: İnsan nûr ile zulmetten mürekkeptir. İnsanda bu iki sıfattan hangisi gâlib olursa onu o sıfatla bilirsin. Çünkü hüküm gâlibindir (itibar galibedir). İnsanda zikir ve tâat gâlib olursa melekler sırasına girer. Yemek uyumak gibi şehevât, dünyâ gâlib olursa hayvanâttan ma'dûd olur. . Cenâb-ı Hak buyurmuştur: فمن ثقلت موازنيه فأولئک هم المفلحون. فمن خفت موازنيه فأولئک الذين خسروا أنفسهم في جهنم خالدون[80] Meâli Kerîmi: Mîzânda sevâbı ağır gelenler, felâh bulurlar. Hafîf gelenlerse nefislerini zarara dûçar edenlerdir ki cehennemde muhalled kalırlar.

(1523.) İnsanî iki şeyden terkîb etti: Hasîs nefisle, azîz akıldan.
Yarısını âliden, yarısını süflîden, yarısını iyiden, yarısını kötüden
1525. Yarısını nûrdan, yarısını zulmetten yarattı ve birbiriyle imtizâç ettirdi.
Hamurla karışan saf su gibi birbirinden ayrılmaz oldu.
Yahud şarâb kadehine dökülen su gibi şarâbla birleşti; ikisi bir oldu.
(s. 59)
Hak Taâlâ Hazretleri cansız toprağa can verdi ve onu bir müddet nebât etti.
Tâ ki ondan gâlib olan haslet neyse zâhir olsun, hangi hasletten olduğu iyânen görülsün.
1530. Onda gâlib olan nûr mudur, zulmet midir, hangisi galibse, nihâyet o yer tutsun.
Her işte hüküm gâlibe göredir; mağlup itibara alınmaz;
Bbelki mâdûm sayılır. Öyleyse, gâlipten haber ver, mağluptan bahs etme.
Pis bir yalaka bir tulum temiz su dökülse, muhakkak ki o temiz su da pis olur.
Aklı başında olan o pis suyu içmekten ve kullanmaktan sakınır.
1535. Uyanık kimdir? Amelsiz şahsın temiz su gibi olan rûhu da Hakk'ın nûrudur.
O temiz su her ne kadar o pis yalakta bulunsa da o yalakta topraktan başka bir şey olamaz.
Onun âb-ı kevseri mağlûb olursa o az suda can cevheri nasıl beslenebilir?
O Kevser suyu deryâ gibi çoğalmadıkça onda inci, gevher gibi mahsûller tekevvün etmez.
Denizin meyvesi (mahsûlü) incidir. Belki bütün dünyânın hayâtı denizdir.
1540. Ondan olan her bulut saka gibi su alır. Bağları, merâları onunla sular.
Yer yüzünde onunla meyve, hayvanat gibi yüz türlü şey biter.
Şu halde bağlar meyveler, bütün denizle kāimdir. Denizin iyilikleri saymakla tükenmez.
Bir kimsenin dîni, deryâ gibi coşarsa onun bütün kusurları zâil olur.
Onun âb-ı cânı, vücûd toprağına gâlib olur; ona Îsâ gibi hayât bağışlar.
1545. Böyle kimse havastan ma'dûd olur, dâima Hak'tan ders alır.
Dînî ezelden zayıf olan kimse hem mağlûb olur hem kesîf.
Onu dünyâda kimse hatırlamaz; çirkefe karışmış su gibi mütevefir olur.
Herkes o vücûddan tiksinir. Ben o hâlin çirkinliğini nasıl anlatayım.
Cehennem azabı ona nisbetle helvâ gibi tatlıdır. Kim bilir kendi nasıl musîbettir.

---

[80] el-A'râf 7/8.

1550. Hakk'ın lütfu nasıl sayısız, hudûdsuz ise kahrı da öyledir.

Kimi lütfuyla nîmetlere garkolmuş, mütemâdiyen artmakta, ziyâdeleşmekte,

Kimi de kahrıyla cehennemde başını önüne eğmiş, dem a dem azabı tezâyüd etmektedir.

Hangi gönülde ki nûru gâliptir, o gönül candan Hakk'a tâlibdir.

Nefsin emirlerini dinlemez, onu Hak yoluna sevk eder, taleb husûsunda Hak'tan ders alır.

1555. Her adım attıkça, yeni kuvvet kesb eder. Çünkü mercii mahall-i azimeti kıdem cânibinedir.

O tâlib oldukça Hak'tan yardım görür. Râğıb oldukça merğûb-ı Hak olur.

Onun nûru ezelî nûrun cüz'üdür; o asıldan kuvvet alır.

Nihâyet cehl ve zulmet perdelerini yırtarak o kuvvete yol bulur (aslına iltihak eder).

Çünkü O'nundur (O'nun cüz'üdür), nasıl ayrılabilir? Kendini hicran kurdunun eline nasıl teslim eder?

1560. Kuzu anasını nasıl ararsa ana da kuzusunu öyle arar.

Hakîkatte bu tâlib-i Hudâ'nın vasfıdır. Hudâ'nın vasfı ise Hüd'dan ne uzak ne de ayrıdır.

O, havâs ve avâmın cümlesine tâlibdir. Dâneyi de durağı da apaçık göstermiştir.

(s. 60)

Kimde ilâhî nûr varsa, o duraktan sakınsın, o semte gitmesin. Yola yetişecek kadar azık alsın, fazlası zehirdir.

Bizim azığımız kifâf miktarı rızktır. Bunu cenâb-ı Peygamber buyurur; laf değil.

1565. Çünkü talebin ziyâdesi zehirdir. Ey Hak tâlibi, kanâatkâr ol!

Kanaât tükenmez hazînedir. Ziyâde tâlib olan kimsenin (kanaâtsızın) rûhu merdûd olur.

Gıdânın azlığından artıyorsun (mânen terakkî ediyorsun). Nefs mücâhedesinden sıyrılıp çıkıyorsun.

Vesvese veren her dermânın azlığı iyidir. Gamın da (Hak için talebe) çokluğu iyidir.

1570. Böyle gam devamlı meserrete bâis olur. Sonra velîler gibi maksûda erersin.

Dünyâ için gam çekmek ayıptır; ukba için kederlenmek lâzımdır.

Bundan hayât bulur, ondan ölürsün. Bundan saf, ondan tortu olursun.

Gamın Hak için olursa Hakk'a vâsıl olur, vuslat bağının meyvesini yersin.

Akıllılık âhiret için dünyâyı terk etmektir. Dünyâ için âhireti bırakmaksa gaflettir.

1575. Ehl-i ukbânın nasîbi cennettir. Ehl-i dünyâyaysa cehennem daha sevgilidir.

Senin için en tatlı maîşet, dünyâdan zarûret miktarıdır. Ziyâdesi, hicâbdır (maksûda fâsıldır).

O ziyâde, saâdetine mâni olur. Seni şekāvet semtine götürür. O fenâ durağında tutulup kaldıkça, bekâ saltanatının yanına gidemezsin.

Gıdâyı Hak için yemeli, vücûdu tâat için beslemelisin.

1580. Hakk'ın emrini tutmakta devam edersen, mükâfatını görürsün.

Kavgan da sulhun da Hak için olur. Hayrın da şerrin de Hakk'ın rızasını istihdâf eder.

Şahsın kendine bir matlûbu kalmaz (kendinden alakayı keser). Onun matlûbu yalnız Hak olur.

Bil ki böyle kimse Hakk'ın has kuludur; pâk rûhu rahmet deryâsına gark olur.

Nihâyet ucu bucağı bulunmaz bir deryâ olur. Duâ da kendinden olur, icâbet de…

1585. Şeksiz şüphesiz nûr-ı Hak olur; Hazret-i Mûsâ gibi nûru cebinden fışkırır.

İsâ gibi ölüleri diriltir; bulutu ay gibi parlatır.

Mustafâ gibi kameri, ayı şakkeder. Âlem halkını Hak'tan haberdâr eder.

Avâma gayb âleminin nasıl olduğunu ve ne sûretle dâim bulunduğunu bildirir.

Her tâlibe o cihânın hâlinden haber verir, her birinde başka başka te'sîrler bırakır.

1590. Herkes te'sîri nisbetinde tâlib olup eserden müessire intikāl yolu arar.

Kimi bir maksad, kimi yüzlerce maksad fedâ eder. Kimi bir emel, kimi yüzlerce emel ihrâz eyler.

Kimi cennet elde eder, kimi ondan daha alâsını… Kimi de Hakk'ı iyânen müşâhede eyler.

Dîdâra vâsıl olana kadar her nefse, mertebesine göre, yüzlerce meslek ve mertebe vardır.

Yirmialtıncı Makāle. 78 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 90] Şunu beyân edecektir ki: Mûsâ Aleyhisselâm "Yâ Rabbi, bana cemâlini göster de göreyim" dediği zaman, Cenâb-ı Hak, "Kat'iyyen göremezsin (tahammül edemezsin). Fakat Tûr dağına bak!" buyurdu. **(s. 61)** O vakit Hak Taâlâ Hazretlerinin Mûsâ aleyhisselamı müşâhededen men' buyurması, buhl değil, belki kerem eseri idi. Buyurdu ki "Yâ Mûsâ! Bu men' cûd ve keremimdir. İtmi'nân hâsıl etmek için Tûr dağına bak ki benim tecellîm ile nasıl pâre pâre oluyor. Mûsâ dağı o halde görünce heybetinden düşüp bayıldı. فلما تجلى ربه للجبل جعله دكا وخر موسى صعقا[81] Meâl-i kerîmi: Mûsâ'nın Rabbi dağa tecellî ettiği vakit, onu pâre pâre edip hāk ile yaksın eyledi ve Mûsâ düşüp bayıldı.

(1594.) Mûsâ Aleyhisselâmın mertebesi indellah son derece âlî iken, alenen temennî etti.

1595. "Ya Rabbi, bana birliğini göster" diyerek bu maksada kaza için duâ ve niyazda bulundu.

O'na رب أرني[82] dediği zaman Cânib-i Hak'tan لن تراني[83] cevâbı geldi.

Mûsa Aleyhisselâm'ın birçok mucizeleri vardı. Başta Tevrat sahifeleri olmak üzere pek çok atıyyelere nail olmuştu. Fakat ru'yet-i Hudâ hepsinin fevkinde idi. Mûsâ Aleyhisselâm reddedilmedi ve nevmîd bırakılmadı.

Gerçi bu talebinde ru'yet hâsıl olmadı fakat bu red mâhiyetinde değil, mahz kerem idi.

1600. Hakk'ın bu reddi "Sana ru'yet verilecektir, emelin hâsıl olacaktır, fakat zamanı var" gibi bir va'di mutazammındı.

---

[81] el-A'râf 7/143

[82] "Rabbim bana (kendini) göster"

[83] "Göremezsin"

Hâb-ı Mûsâ bu va'd-i İlâhî'ye dayanarak namâz ve zâhirle meşgûl olarak yol almakta devam etti. Hudâ'nın onu dîdârından men' etmesi lütuf ve kereminden idi. Bu alış-verişte zararsız ticarete kavuşsun diye.

Kâr zamanında olursa fâyideli olur. Âkil olan kimse zayıfa yük yükletmez. Âkil bir kimse küçük ve kudretsiz taya biner veya sırtına yük yükletir mi?

1605. Tur Dağı o nûra tahammül edemeyerek kendi kendine pâre pâre oldu. Onu gören Mûsâ korkusundan düşüp bayıldı.

Tur Dağı o tecellî zevkiyle pâre pâre oldu, her zerresi o nûra meczûb oldu.

Dağın zâhiri da bâtını da o nûrdan zevk, şevk ve safa buldu. O lezzetin te'sîri bütün zerrâtına nüfûz edinceye kadar durmaksızın yarıldı, pârelendi.

1610. Bâtınının da o vuslattan mahrûm kalmaması için o taşlar zerre zerre dağıldı.

Bu taleb sebebiyle her taş, cüzlerine Rabb'ın nûru erişsin diye pâre pâre oldu.

Taş, aşk ve mütecella kendi kendini parçaladı. Sen taş kadar da değilsin hey Allah'ın belâsı!

Dağlar, taşlar, kumlar tesbihtedirler. Hudâ'nın nâmını dilsiz olarak yâdederler.

Kelâm-ı İlâhî [84] "و إن من شئ إلا يسبح بحمده" yi işit! Her şey Hudâ'yı tesbîh ve tahmîdle meşgûl.

1615. Yerin göğün bütün zerreleri gece-gündüz Hakk'ın memurlarıdır.

O ne fermân ederse onu yaparlar, durmadan emri yerine getirirler.

Toprak (yâni yer), Kārûn'u Hakk'ın emriyle yuttu, yalçın kaya Sâlih'in devesini Hakk'ın emriyle doğurdu.

Nuh'un zamanında o saf su, tûfan olarak harb meydanına atıldı. Nemkörlerle kâfirleri gark etti. Kâfirlerle böyle muharebe eyledi.

1620. Hûd'un emriyle sabâ yeli gibi hafif ve latîf olan rüzgâr, kâfirler üzerinde veba te'sîri gösterdi.

Hepsini birbirine karıştırıp parça parça etti. Serkeş kâfirleri âciz ve bîçâre düşürdü.

Hepsini mahv ü hurd hoş eyledi. O nâ-keslerin saf su gibi olan refah ve maişetleri toz-toprağa munkalib oldu.

(s. 62)

Hazret-i Muhammed kameri ikiye bölerek o mucize ile Ebu Cehli zebûn ve mağlûb etmedi mi?

Çakıl taşları da onun emriyle Hakk'ın ismini zikir ederek şuur sâhibi insan gibi cevab vermişlerdi.

1625. Ebu Cehil'in elindeki çakıl taşlarından her biri, fasih bir lisanla Hakk'ı sarâheten zikretti.

Avucundaki taşlar nutka geldi. Ve âşikâr لا إله إلا الله محمد رسول الله dedi ve bunu herkes işitti.

Bunu ve bunun gibi yüzlerce mucize gördüğü halde o hâinin kalbinde zerre kadar îmân nûru belirmedi.

Çünkü cânı Hakk'a bî-gâne idi. (Bundan dolayı) halk yanında rezîl kepâze oldu.

1630. Halbuki Ebu Bekr es-Sıddîk, hiç mucize istemeyerek Peygamber'in her sözünü candan kabul etti.

---

[84] "O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiç birşey yoktur. ": el-İsrâ 17/44.

O temiz ruh sâhibi, Peygamber'in mübârek yüzünü görür görmez îmân getirdi.

Çünkü derûnunda ezelî nûr-i ilâhî vardı. Bundan dolayı mucize ve burhân talebinde bulunmaksızın Mustafâ'ya candan kul oldu.

Onun için en büyük mucize, Peygamber'in mübârek cemâli idi. Çünkü derûnu o nûr ile dolu idi.

Cins cinsi ile ünsiyet eder ve zevk duyar, kendi cinsini iştiyâkla arar.

1635. Bundan dolayı onu bulunca, fırsatı kaçırmadı; tecânüs şevkiyle ona yâr ve nedîm oldu.

Ebu Cehil'e bu acâyib mucizeler, o nûrlar, o bâriz vasıflar te'sîr etmediği için küfründe ısrar ederek kara yüzlü, nâkıs ve ebter kaldı (eline bir şey geçmedi).

Çünkü cânı Hakk'a bî-gâne idi. (…)[85]

Nihâyet yeri nâr-ı cehennem; işi, âh ve figân oldu.

1640. Bu acîbeler sayısızdır. Söyleyecek olsam sonu gelmez.

Cemâdâtın kâffesi de zü'celâlden haberdârdırlar. Ebu Cehl'in ondan haberi yoktur da dalâlette kaldı. Cenâb-ı Hak o ve onun emsâli hakkında بل هم أضل[86] buyurdu. Çünkü o nâkıslar ezelden merdûd idiler.

Dünyâda insanları muhtar kıldı. İrâdeleri ellerine verildi. Onlerdan her zaman iyi-kötü hareketler sâdır olabilir.

Bu ihtiyar, kiminin hakkında rahmet, kiminin hakkında da zahmet olur.

1645. Âlet gibi âkilin elinde bulunursa fâyideli olur, câhilin eline geçerse zararlı olur.

Meselâ kılıç gazinin elinde fâyide tevlid eder. Dîn sâhipleri ondan kuvvet bulur.

Dîn düşmanlarını öldürür. Kâfirin elinde ise aksi hâl vukua gelir.

Düşmanların başını kesen gazinin elinde tiryâk olan kılıç kâfirin elinde zehir olur.

1650. Aklın varsa bunu anla! Her iki el arasındaki farka dikkat et!.

Ey aziz! El üstünde el vardır. Bundan yüzlerce hüner husūle geldiği halde ondan bir şey sâdır olmaz. O insanı cennete götürür; bu , cehenneme sokar.

Eğer kötülerin de irade ve ihtiyarları olmasaydı, cehenneme girmezlerdi.

İyi ve kötü, insanlardan mâadâsı muhtar olmadıkları için, Hakk'ın emrine itâat eden âletlerdir.

1655. Binâenaleyh azâb ihtiyâr sâhiplerine olur. Çünkü Cenâb-ı Hak onlara iyiye de kötüye de kudret vermiştir.

İyilik ederse Hak yanında makbûl, fenâlık yaparsa merdûd olur.

Cehennem nârında yer tutan şekāveti yüzünden zîr ü zebûn olur.

(s. 63)

Artık onun nasîbi "Keşki toprak gibi irâdesiz olaydım, bu azâb bana irâdemden geldi" diye tahassür etmektir.

Şu halde cemâdât fenâ insanlardan daha mes'ûddur. Çünkü onlarda bu türlü kahr ve sitem yoktur.

1660. Bunun tafsîli uzun sürer. Bu kadar yeter. Âkil olan bu kadarıyla esrâra vâkıf olur.

---

[85] Eksik bırakılan kısım ve tercümesi: "نآمد اندركار آن گبر خلق" (*İntihânâme* (1376), s. 91, b. 1895): Halk o kâfirin te'sîrine girmedi(?)

[86] "Onlar (hayvanlardan da) saşkındırlar [yollarını daha da şaşırmış durumdadırlar]": el-A'râf 7/179.

Yine Tur dağı hâdisesinin tafsîline devam edelim. Dâğ, nasıl ve niçin pâre pâre olur.

Taş kendi kendine pârelendi tâ ki o nûr-i tecellî derûnuna nüfûz etsin de vücûdun her zerresi zevk duysun.

Bu arzuyla dağ kendini kum gibi dağıttı. Çünkü bütün eczası pür-şevk idi.

Nasıl ki ağzına bir şeker parçası koyduğunda tadı damağına ve dudağına sirâyet eder.

1665. Vücûdun her zerresi onun zevkini duysun diye ziyâde yemek istersin.

Öyle ki hiçbir cüz'ün ondan mahrûm kalmasın, her Habîb mahbûbunu kendine cezb etsin.

Bunun gibi Tûr da O'nun bütün zerrelerine nüfûz etmesi için zerre zerre dağıldı.

Sürme gibi ezildi, tuz hâline geldi, vücûdu hastalıktan mahv olduğu gibi mahv oldu.

Sende de Hakk'a kavuşmak derdi varsa vücûd varlığı mahv olur, mahz can olur.

1670. Rûhun visâli için tenden geçmek, melek gibi erkeklik-dişilikten teberrî etmek lâzımdır.

Sende senlikten eser kalmamalıdır. (İşte o vakit) zulmetin tamâmen nûr olur.

Bakır gibi olan varlığın atiyye-i ilahiye kimyâsıyla hâlis altına mübeddel olur.

Hâsılı, burada iken cehd eyle ki agâh olanlar gibi sa'yinin zevkini bulasın.

Zulmetin nûra mübeddel ola. Dev gibi çirkin de olsan hûrîleri imrendirecek hâle gelesin.

1675. Zulmet ateşi aşk nûru içinde mahv olup mahz-ı nûr olasın.

Kul iken lâ-mekân tahtına sultan ola, bâkî ve muhalled devlete eresin.

Bu varlıktan tamamıyla ferâğat edince canların cânı, gözlerin nûru olursun.

O aleme teveccüh edersin ki orada nefs ve cisim yoktur; yalnız müsemma var, isim yok.

Orası ruh-ı mahzdır. Hayât içinde hayâttır; seyyiâttan beri, hayır ve hasenâttır.

1680. Orada nihâyetsiz bağlara, bahçelere hûrîlere mülâkî olursun.

Yirmiyedinci Makāle. 52 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 93] Bu makāle şunu beyân edecektir ki: Bütün acâyib, garâyib şeyler insanın vücûdunda mevcûttur. Hiç birşey O'ndan hâli değildir. Bunun delîli " و في أنفسكم أفلا تبصرون : Görmüyor musunuz ki sizin nefislerinizde ibret alınacak ayetler vardır "[87] âyet-i kerîmesidir.

Hazret-i Ali de buyurmuştur ki " من عرف نفسه فقد عرف ربه : Nefsini bilen Rabbini de bilir. " Fakat sen ham olduğun için göremiyorsun.

Rüyâda gök, yer, güneş, ay, yıldızlar, deryâlar velâ yuadd türlü türlü mahluklar görürsün. Her ne kadar bunların hakîkî mevcudları yoksa da senin tefekkürât ve bildiklerin sûret bulur. Şu halde o gördüklerin şeylerin cümlesi kendinsin (senin fikrin ve hayâlindir). İmdi bir insan ki hicâbdan kurtuldu, pişti, evliyâ silkine dâhil oldu. Eğer arş, kürsî, levha ve sâir acâyibi görürse hayret etmemelidir. Bunun fevkinde daha ne görürse hayret etmemelidir. Bunun fevkinde daha ne görürse hepsi aynıdır. **(s. 64)** Âlemde onun hâricinde hiç birşey olmaz. Nitekim cenâb-ı Mevlânâ kuddise sırruhu'l-muallâ efendimiz buyurmuşlardır:

جزؤ درویشند نیک و بد

[87] ez-Zâriyât 51/21.

ور نه باشد اینچنین دویش نیست

Meâli: Bütün iyi kötü dervîşin cüz'üdür. Eğer böyle olmuyorsa, o dervîş değildir.

(1681.) Nitekim uykuda olan kimse birçok bağlar, köşkler, ırmaklar, sular görür. Dağlarda, denizlerde, sahralarda, semâları, güneşi seyreder. Hadsiz hesapsız renkler, sûretler temâşâ eyler. Bunlar rüyâsında her şahısa görünür. Onlar birer şey görünür. Fakat alâmetidir, mevcud değildir. İnsan rüyâda ne görürse kendi görür.

1685. Yerde gökte kendinden başka bir şey yoktur. Gördüğü hep kendisidir.

Bunun gibi merd-i Hudâ, gönlünde güzelliğe aid ne görürse, onun her tarafta cemâle, letâfete, izz ü şerefe dâir gördüğü şeyler,

Bağlar, üzümlükler, meyveler, hesaba gelmeyen daha birçok şeyler

Hakîkatte onun aynıdır; gayrı değil. Sen kokunun, koku da senin aynın olduğu gibi

1690. Yeryüzü güneşle dolu değil midir? Her tarafa nûru o dağıtmıyor mu?

O nûrlar kurs-i şemsin aksidir. Yerleri, gökleri doldurmuştur. Birer birer gözüne görünen hadsiz, hesapsız acîbeleri

Arş, gök, levh, koku, tabl ve alemleriyle seyr ettiğin nûr orduları

1695. Hulâsa, her ne görürse gördüğü şeyler hep kendisidir. Senin aynada kendini gördüğün gibi.

Gerçi aynada yüzünü gözünden uzakta ve ayrı bir şahıs gibi görürsün fakat o yüzün aksidir; başka yüz değil.

Irmağa aksetse, odur; ırmakta başka şey mevcut değildir. Bu tarafın (bu alemin) o gülistandan aldığı ancak bir kokudur.

Halbuki o taraf goft u gusuz temâşâ hâlindedir. Söz ve sual gâib içindir. Gözünle gördükten sonra mes'ele kalmaz.

1700. Ondan sonraki hâl müşâhededir. Göz orada dâima müşâhedede bulunur.

Merd-i Hakk'ın vüchesi kendisidir. Kendi makamına, kendi cihânına doğru gider.

Bütün aşkbazlığı kendisiyledir. Kutb gibi dâima kendi etrafında döner.

Bu mânânın şerhi dile sığmaz. O olmadan (onun aynı olmadan) anlayamazsın.

Rüyâdaki alemleri uyanıkken görebiliyormusun? O kapının açılmasını uykuda ara!

1705. Sağ adam ölünün hâlini bilmez. Çünkü ölünün hâli, diriden gizlidir.

Bura iş yeridir; söz yeri değil. Bî-hûşluk istersen akıldan geç!

Akıl, fikir, renc ve mihneti mûcib olur. Akılsızlık (kendinden geçip mest-i lâ yâkil olmak) ise bir hazînedir. Akılsızlığı tercîh et ki akıl renc ve elemdir.

Git irâdenle öl ki ebedî hayâta kavuşasın. İrâdenle ölmezsen sonunda yine öleceksin fakat yok olacaksın. Bu yolda Hazret-i Halîl gibi ol; âfilleri bırak ki Rabb-i Celîle vâsıl olasın.

1710. Her ne ki sonunda yok olacaktır, onu evvelden yok say!

(s. 65)

Akla göre o adem hükmündedir. Âkil olan o engin metâa müşteri olmaz.

Her ne kadar koyun kesildikten sonra bir müddet daha hareket ederse, ona kimse itibâr etmez (kıymet vermez).

Herkes bilir ki o hareketin sonu hebâdır, o artık ölüme yüz tutmuştur.

Çok geçmeden o hareket zâil olacak, ızdırab da sona erecektir.

1715. Ağaçtan kesilen dal da böyledir. Bir müddet taze ve yeşil kalır, meyve ve yaprakları solmaz.

Fakat aklı olanlar onu kurumuş sayar; çünkü nihâyet kuruyacaktır. Yaş- kuru, hayır-şer bütün alem böyledir.

Pâdişâhlık, hocalık serdarlık, hulasa bu yeşil kubbe altında ne görürsen,

Madem ki kalmıyorlar, onları hiç say, hepsini terk et, birinbe gönül bağlama!

1720. Eğer dünyâ hayâtı birkaç gün uzuyorsa bu seni aldatmasın, inanma!

O kadar uzunluğun kıymeti yoktur. Onun azlığıyla çokluğunu müsâvî say!

Cenâb-ı Hak, zaman-ı sâbıkta kafirler hakkında . . . لا يغرنک[88] buyurmuştur.

Kur'ân'da buyuruyor ki: Ey Habibim! Sen her ne kadar kâfirleri müreffeh ve kârmân görüyorsan da buna canın sıkılmasın: O birkaç günlüktür. Âkıbet fânî olacaktır.

1725. Onlar daha dünyâda iken "lâ şey"'[89] oldular. Ne izleri kaldı ne de nâm ve şanları.

Öyleyse onların hepsini şimdiden yok bil. Çünkü yok olacaktır.

Git bekâsı olacak bir şeye tâlib ol! Ve o talebe terakkî eyle!

Şevkini, gayretini o yolda artır! Elin ayağın boş durmasın, temâdüyen çalış!

Namâzını, orucunu, zikir ü fikrini artır. Allah'tan hem kork hem afv ve rahmetini um!

1730. İbadetinin azlığını düşünerek kork! Hudâ-yı lem yezel'in cûdünü, keremini düşünerek me'yûs da olma.

Ömrünü bu yolda sarf eyle, yüzünü gözünü dâima Hak tarafına döndür.

Olur mu ki tali'in kılavuzluk eder de o Pâdişâh'ın büyük lütfuna nâil olursun.

Yirmisekizinci Makāle. 114 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 94] Bu makāle şunu beyân edecektir:Gönül bağladığın ve çalışıp çabaladığın dünyâ işlerinde, nûş ile nîş (bal ile zehir), kâr ile zarar birlikte bulunur. Ne kadar tâcir vardır ki ticârete giderler de bir şey kazanamazlar, belki bütün ziyân ederler. Fakat dünyâya olan muhabbetleri yüzünden çektikleri zahmet, uğradıkları zarar gözlerine görünmez gene o işe ciddiyetle sarılır, gayret ederler. Onların bütün nazarları ticârettedir. âhirete meyl ve rağbetleri olmadığından, enbiyâ, evliyâ ve mü'minlerin ihrâz ettikleri büyük büyük ticârete bakmazlar. Bütün gözleri dünyânın zarar ve mihnetindedir. O ticâretlerine göz yumarlar. Çünkü meyleri dünyâyadır; âhirete değil.

Şimdi, gece-gündüz Hak Taâlâ Hazretleri'den niyâz et ki sana o âlemi sevdirsin ve ona meyl ettirsin. Bu dünyânın sevgisini gönlünden kaldırsın. Çünkü Cenâb-ı Hak kullarına ihsân edeceği şeyleri, onların taleb ve ihtiyaçlarına göre verir. Hak Taâlâ Hazretleri hâcetleri kaza edicidir. **(s. 66)** Öyleyse duâlarında dâima o âlemin ihtiyaçlarını iste. Tâ ki o âlem hakkında şevk ve muhabbetin artsın. Çünkü demiştir:چيزي كه آني آني : Her neye tâlibsen, osun, matlûbunla aynısın.

(1733.) Bu sahte ve bî-vefâ âlemde her balın yanında bir de zehir bulunmuyor mu?

Neticesi malum olmayan emellerin peşinden şuraya buraya koşup duruyorsun.

---

[88] "…. Sizi aldatmasın…:Âlü İmrân 3/196.

[89] "Hiçbir şey".

1735. O ümid uğrunda gece- gündüz gayret ediyor, bi-lâ tavakkuf her tarafa koşuyorsun.

Belki şu kârı elde ederim, olur ki bu hususta bana bir kapı açılır, diyerek

Hâs ve âmmdan bir murâd hâsıl olur ümidiyle dâima can ve dilden gayret ediyorsun.

"Bu yolda bir eşekten daha iyi yol alır, bunu terk et" diyenlerin öğütlerini dinlemezsin.

Tâ ki bu talebe maksûdun hâsıl ola ve bu alış-verişte bir ticâret elde edesin

1740. Hakîkatte o kâr değil, zarardır. O yüzden yaşasan da ölüme doğru gidiyorsun.

Dünyâda başka türlü bir nâl elde ederek himmet-i âtini bu hendekten sıçratmaya bak!

Denî dünyâ, füsûnkârlıkla kendini güzel gösteriyorsa, aldanma.

O çirkin ve gaddâr bir acûzedir. Halkı aldatmak husûsunda çok hilekârdır.

Onun sana iyi diye gösterdikleri şeyler hep fenâdır. Onlar da netîcede kötü şeyler gibi merdūd olur.

1745. Onu da, onun gösterdiği şeyleri de hiç say!. Yüzünü vakit geçirmeden âhiret tarafına çevir!

Denî dünyâ yolunda zayıf bir ümidle yürüyorsun. Neticede eline bir şey geçmiyor.

Hak yoluna gelince neden tenbel olursun? Çünkü bir mahsûl elde edemeyince me'yûs olur,

Dersin ki: "Eğer dîn yolunda göstediğim gayretten muhakkak bir ticâret hâsıl olsaydı,

1750. Bütün gayretimi bu yola sarf eder, başka hiçbir tarafa bakmazdım. "

Sende bu tereddüt nasıl husûle gelmesin ki dünyâya meylin âhiretten ziyâdedir.

Dünyâda meylettiğin şeylere yüz türlü şüphe ve tereddütler içinde candan çalışırsın.

İnsan hangi işin adamı ise ona meyli ziyâde olur, türlü şüphe ve tereddüt ona mâni olamaz.

Gece gündüz ona sa'yeder, onun hakkındaki muhabbeti aylarca, yıllarca devam eder.

1755. Dîn ehli dâima, dîn yoluna koştuğu gibi dünyâ ehli de dünyâ tarafına koşar. Netice budur.

İnsanın tab'ında her ne gâlib ise meyli ve gayreti o cihete masrûf olur.

Bir cinsten olan şey, kendi cinsine doğru gider. Şahıs üzerine hangi şey gâlipse o olur.

Birinin hayvanlık sıfatı ziyâde ise, çalışmakla ona insanlık vasıfları yerleştirilemez.

Amel olmadıkça sözler kalbi nurlandıramaz. Vücûddaki hastalık ilaçsız zâil olmadığı gibi.

1760. Bu hastalığın ilacı, oruçla namâzdır (ibâdettir). Fakat sıdk ve ihlâsla olan oruç ve namâz…

Tâ ki bu hastalık senden zâil ola. Çünkü hastalık ârızî olursa zâil olur (tedavisi mümkün olur).

Eğer dünyâda hastalığın nâsūr ise (müzminleşmişse) senden ümidi kesmek lâzımdır.

O ders Allah'ın lütfundan başka bir şeyle geçmez. Çünkü kolayca ve çarçabuk geçer bir hastalık değildir.

Hak Taâlâ bâriz bir kudret göstermelidir ki toprak altına tahavvül edebilsin. (s. 67)

1765. Hak Taâlâ ne isterse kudretiyle yapar. İsterse dağları kum gibi dağıtır.

Öyle kimselerin ümidi böyle hârikulade kuvvetle husûle gelecek bir ümittir. Yoksa sa'y ve gayretle tahakkuk edemez.

Bu da nâdirdir. Nâdiri bırak da az olsa dahi durmadan cehdine devam et!

Me'mûl ki makbûller zümresinden olursun. Çabul ol kervandan geri kalma!

Kalk, tenbel tenbel oturma! Murâdını elde etmeye çalış! Tâ ki şevk ve gayretle murâdın hâsıl olsun.

1770. Olmaya ki fırsat elinden kaçar da işin dâima nedâmet ve efğân olur.

Hâlen ve istikbâlen her husûsta gayret herkes için tenbellikten iyidir.

Çalışanlardan kimsenin eli boş çıkmamıştır. Atını hayır tarafa süren sevinsin.

Zerre kadar da olsa hayrının semeresini göreceksin. Şer de böyle.

Kur'ân'dan bunu dinle de hayra çalış! Hakk'ın Öğüdünü kulağına küpe edin!

1775. Kimse yaptığı iyi işten nâdim olmamıştır. Bekli bütün nedâmetlerini fenâ hareketlerinden çekmiştir.

Hayır sâhipleri sonunda cennete girer. Hayırları kendilerine karşı gelir.

Öyleyse Hakk'ın isminden başka bir şeye tâlib olma! Tâ ki Hakk'ı bilâ-hicâb müşâhede edesin.

Hudâ'nın nâmından ruh âlemini seyredesin. Fâtihi de meftûhu da göresin.

Çünkü Hak Taâlâ kendi isminden ayrılmaz. O'nu her zaman isminde ara!

1780. Tâ ki Hakk'ın isminden Kendine vâsıl olasın. Cân ü dilden Hudâ'yı intihâb et!

Çünkü Hakk'ın ismi rûhunun tahassunkâhı, her iki âlem senin mülkün olur.

Hem sende bir nûr sereyân eder ki onunla iki âlemde muhalled yaşarsın.

Hakk'ın isminde Hakk'ı yanılmadan görürsün, Şat nehrinde suyu gördüğün gibi.

Âlim olan kimse her lafzın altındaki mânâyı iyânen görmüyor mu?

1785. Fakat câhil o güzel lafızlardan mânâlarına intikāl edemez.

Lafzı okur fakat lafzın altında ne mânâ vardır, bilemez.

Fakat âlim, bilâkis, lafzı okur okumaz mânâsını anlar.

İşte bunun gibi, merd-i Hudâ da Hakk'ın isminde, Hudâ'nın zâtını iyânen görür.

Çünkü zikir, mezkûrdan ayrılamaz. Öyleyse sen de zikirde mezkûru gör!

1790. Cisimde cânı gördüğün gibi, Hakk'ın isminde de müsemmâsını gör!

İsim ile müsemmâ, zarf ile mazrûf gibidir. Su ile dolu bir kap gibi…

Fakat diğer isimler böyle değildir. İncir isminden incir yiyemezsin.

Buğday ismi buğdaydan başkadır (birbirinin aynı değildir). Buğdayın adını söylemekle karnın doymaz.

Hudâ'nın isminden başka bütün isimler, müsemmâlarından başkadır.

1795. Binâenaleyh bu hâssaten Nâm-ı İlâhî'ye mahsûstur. Hakk'ın Nâmı'ndan başkası böyle değildir.

Hudâ nâmından ayrı değildir. Hakîkatte ise hiçbir şey Hudâ'dan ayrı değildir.

Bütün âlem Hakk'ın avucunda bir dâne gibidir. O'ndan vücûd buldu ve O'ndan sebk aldı.

Hak Taâlâ Hazretleri muhīttir. İki âlem de O'nun sun'udur. Sâni' masnû'undan ayrılmaz. Ara!

Eğer hakkıyla ararsan, gizli sırları alenen görürsün.

(s. 68)

1800. Deryâda bulunan çeşit çeşit mahlûklardan hiçbiri deyânın suyundan ayrılmaz.

O nâmdar büyük Bâyez(id)hazretleri buyurmuştur ki:

Dünyâda hiç birşey görmedim ki onda Allah'ı görmiyeyim (her şeyde Allah'ı gördüm).

Mâdemki Bâyezid Hudâ'yı eşyâda görmüş ve âkiller tarafından itiraza uğramamıştır,

1805. Ben bu ru'yet-i Esmâ-yı Hudâ hakkında dermeyân edersem evvelîyetle kabul olunmalıdır.

Nâm-ı Hudâ'dan kuvvet alan gözler öyle safvet kazanır ki

O'nun sayesiyle bütün eşyâda O'nu görürsün.

Dünyâ gözünün önünde bir ayna gibi olur. Ondan Cemâlullah'ı görürsün.

Artık Bâyezid gibi mütemâdiyen terakkî edersin

Böyle bir şerbetten içene ne mutlu!

1810. Tâlib için bundan yüksek makam yoktur. Son merhale budur. Söz burada hitâma erdi.

Herkesin işlediği hayır, evladları gibidir. Cennette toplanarak orada sana görünürler.

Seni karşılayarak derler ki: "Ey bizim babamız! Bizim bu varlığımız, bu hayâtımız sendendir.

Senden doğduk, seninle yaşıyoruz. Güzelliğimiz, tarâvetimiz, sendendir. "

Öyleyse yakînen bil ki cennet senin amellerinden vücûda gelmiştir. Köşkleri, bağları hep senin ef'âlindir.

1815. Hayır ameller tohum gibidir. Cennetteki dallar, ağaçlar hep o tohumlardan biter.

Zikrinden bahçeler vücûda gelir, orucundan türlü nîmetler hâsıl olur.

Peygamberimiz dünyâya bundan dolayı "mezra'a" buyurdu ki ordan aldığın mahsûlü ukbâ tarafına götüresin.

Her kim ekerse muhakkak olarak biçer. Yevm-i kıyâmette Hakk'ın zengin kullarından ma'dûd olur.

Her ne ekersen ferdâ onu sana verir. Burada görünmediğine bakma orada alenen görürsün.

1820. Namâz gibi, zikir gibi, hamd ü senâ gibi ameller tohumdur.

Kavlin, fiilin Hak rızası için olursa, ihlâsına riyâ yol bulamaz.

Cân cihânında muhakkak zengin, Hak yanında makbûl ve mahbûb olursun.

Hakk'ın yanında korkulardan emîn olarak ebedî cennette mukîm olursun.

O gülşende hiç diken göremezsin. O şarâbın neş'esinin hımârı yoktur.

1825. Oradaki hazîneye zahmetsiz erilir; baştan başa zevk ve surûrdur.

Hayâtı için fânî olmak, ölmek yoktur. O hayâtta dâima yemek ve içmek vardır.

Kelâmullah'dan [90] أكلها دائم unu dinle! Gönlün orada ne isterse gelir.

O gülşenin safâsının cefâsı yoktur. Orada hayât dâima pürüzsüzdür.

Meserretinin sonunda küdûret yoktur. O mâmûreler kat'iyyen harâb olmaz.

1830. O sermedî cihânda zıd göremezsin. İşte Hakk'ın atâsı böyle olur.

Dâima muhalled maîşet. . Hepsi de korkusuz bir emniyet içinde.

---

[90] "Yemişleri ve gölgesi süreklidir": er-Ra'd 13/ 35

Öyleyse burada dâima iyilik tohumu ek ki mahşerde mahsûlünü alasın.

Oradaki nîmetler senin hayrâtından husûle gelir. O cennetler muhakkak olarak senin tâatinden meydana gelir.

Yakînen bil ki cennet amel tohumundan biter. Kıyâmet gününde hepsini iyânen görürsün.

1835. Burada ekilecek tohum senin kavl ve fi'lindir. Onların biri zayi olmadan birer birer biter.

(s. 69)

Pâdişâhın nedîmleri, güzel ve tâatli sözler yüzünden hıl'atle mükâfatlanıyor (Demek ki söz hıl'ate tahavvül ediyor).

O sözün mükâfâtı (mahsûlü) olarak pâdişâhtan hediyeler, hıl'atler alıyor.

Demek ki o güzel sözler, o iyi işler −ki tohum mesâbesindedir− bu sûretle mahsûl veriyor.

1840. (Bunun aksi de böyledir) Bilfarz birine söğsen, ezâ ve cefâsına marûz kalırsın.

Söğdüğün kimse derhal silleyi suratına yapıştırır. Ondan sana iyilik gelmez.

Tokatla söğmek arasında münâsebet yok gibidir, halbuki bu tohumun mahsülüdür.

Artık bunu gördükten sonra, Cenâb-ı Hakk'ın her kavle, her fi'le kendi cinsinden bir cezâ vereceğine neden inanmıyorsun?

İyiye iyi, kötüye kötü cezâ erişir. Adl-ı İlâhî'nin muktezâsı budur.

1845. Tâatten, zikir ve namâzdan, ettiğin hamd ü senâdan sıdkla yaptığın duâdan dolayı,

Âhirette sana Hak tarafından cennet verilecektir. Hesapsız hil'at ve devlete ereceksin.

Ne mutlu o cana ki burada hayır tohumunu ekti. Şüphesiz orada kaldıracağı mahsûl de hayır olacaktır.

Birkaç günlük zahmet mukābilinde Hak'tan nihâyetsiz ivazlara kavuşacaktır.

Böyle müstesnâ ticâreti yapan kimse, ziyânsız kâra kavuşmuştur.

1850. İhrâz ettiği kazanç, dil ile tarîf olunmaz. Kīl u kālı bırak da hâle bak.

Hâle tâlib olmak, Hak yolunda ölmekten metâını ifnâ etmek demektir.

Git, irâdenle öl ki emir olasın. Cân cihânında cihângir olasın.

Bilir misin irâdenle ölmek nasıl olur? Sözümü dikkatle dinlersen mes'eleyi halledersin.

O hırsız nefsin arzularını terk eyle! İsterse nefsin hayâtı ona bağlı olsun.

1855. Bütün şehevâtı ondan kes, Hakk'a kul ol ki hür olasın.

Git, Gece gündüz Hakk'ın rızasını taleb et! Tâ ki Hak dergâhında makbûl olasın.

Kendinden geç, Hakk'a sıkı sarıl ki seni inâyetiyle kurtarsın.

Nefsi Hak yoluna kurbân et! Kur'ân ne emrediyorsa onları yap!

Gönlünden dünyâ hırsını çıkar. Aşk-ı Hudâ'ya dâir olan hareketini artır!

1860. Bil ki nefsi öldürmek böyle olur. Mü'minler gibi dînini kuvvetlendir.

Tâ ki nefs ateşi sönsün. Ondan sonra Allah'ın inâyetiyle nûr olursun.

Mü'minlerden cehennem ateşi sönmüyor mu? Mü'minin nûru cehennemin nârını gölgede bırakır.

Cehennem yalvararak der ki: Kerem et, yanımdan tez geç ki nûrun nârımı söndürüyor.

İmdi, cehennem ateşi merd-i Hudâ'dan tamâmen sönüyor, ma'dûm ve hebâ oluyor.

1865. Cehennem ateşinin bir cüz'ü olan nefs, onun (merd-i Hudâ'nın) nûruyla nâsıl lâ şey olmaz!

Sen mü'mini kâmil olursan, bir ateş söndürürsün, her ne kadar o ateşi Hak yaparsa da…

Nefs ile şeytan senden kaçar. Şerîr olanların tâattan, iyilikten kaçtıkları gibi…

Hayru'l-beşer Cenâb-ı Peygamber: "Şeytan Ömer'in gölgesinden kaçar" buyurmadı mı?

Bir gönülde kederle surûr birleşmediği gibi hak ile bâtıl birleşemez.

1870. Su ateşe nasıl mukārin olabilir? Ateş sudan mahvolur.

(s. 70)

Hizbullahtan [Allah'ın hizbinden/ fırkasından] olursan, emniyet içinde olursun. Semâda meleklerle beraber uçarsın.

Felekteki aylar, güneş senin nûrundan olur. Âdem Aleyhisselâm gibi meleklere muktedâ olursun.

Bu cihân da o cihân da hayâtı senden alır, a'lâ, esfel her taraf seninle güzelleşir.

Ölüler senden hayât[a] erişir. Âşıklar müebbed devlete senin varlığınla erişir.

1875. Sen kalmazsın, şerîksiz olarak Hak kalır. Veren de o alan da o olur.

İşte أنا الحق sözünün sırrı budur. Kimse ölmeden O olmaz.

Yirmidokuzuncu Makāle. 16 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 100] Şunu beyân edecektir ki: Âşıklar mâşûklarının aşkında karar tutarak o aşk içinde mahv olunca, her husûsta (her vasıfta) mâşûklarının aynı olurlar. Tuz gölüne düşen bir hayvanın bir müddet sonra tamâmen tuz olması gibi. Yâhud, sadefin karnına düşen yağmur damlasının inci olduğu gibi. Ve yâhud, denizin acı suyunun havâ dâhilinde tatlı su olduğu gibi ki bu misâlleri istediğiniz kadar çoğaltabilirsiniz. Her kim ki kendi eşlerinden kemâl bulup ayakta duruyor, onlar birbirinin kimyâsıdır.

(1877.) Avâmdan bu yolların nihâyetine eren azdır. Çünkü bu iş havas işidir.

Çünkü bu zümre (havas zümresi) aşk içinde fânî ve her biri bu yolda birer pâdişâh oldular.

Tuza düşen hayvan gibi ki bir müddet tuz içinde kaldıktan sonra tamâmen ve hâlis tuz olur.

1880. Yâhud, sadefin karnına düşen yağmur damlası gibi ki sonunda kıymettâr inci olarak itibâr bulur.

Yâhud denizin acı suyu gibi ki havaya suûd edince tatlı su olur.

Yâhud menî damlası gibi ki rahime düşünce dokuz ay sonra yavru oluyor.

Yâhud tohum dânesi gibi ki toprağa düştükten bir müddet sonra meyve ve yeşil yapraklarıyla baş gösteriyor.

Yâhud da bakır gibi kimyâdan tebeddül ederek kıymetli altın oluyor.

1885. Hallâk-ı cihân, dünyâda pek çok kimyâ yaratmış, fakat onları halkın gözünden saklamıştır.

Hak tarafından nûrlu bir göze nâil olan kimse, onların her birini ayrı ayrı görüyor.

Hangi nev'dendir, ondan neler husûle geliyor, nasıl imtizâç ediyorlar ve bu izdivâçtan neler doğuyor.

Kimyâ, bakıra temas edince o kıymetsiz bakırı kıymetli altına tahvîl ediyor.

(Ben burada) remz söylerim. Âkillere bu kâfidir. Eğer köyde cevâb verecek bir kimse varsa bir ses yeter.

Otuzuncu Makāle. 102 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 101] Şunu beyân edecektir ki: Hak Subhânehu ve Taâlâ hazretleri, enbiyâ ve evliyânın nasîhatlerini dinlemeyen kavm hakkında: "Onlar hayvandan daha sapkındır, kalbleri mermer taşından daha serttir" buyurmuştur. **(s. 71)** "اولئک کالـلأنعام بل هم أضل: Onlar hayvan gibidir, belki daha aşağı. "[91] Kezâlik, " ثم قست قلوبكم من بعد ذلک فهي كالحجارة أو أشد قسوة وإن من الحجارة لما يتفجر منه الانهار : Sonra onların kalbleri [kalbleriniz] zebh-i bakar hâdisesinden sonra katılaştıkça katılaştı. Öyle ki taş gibi, hattâ taştan da katı oldu. Çünkü bir takımı vardır ki içinden nehirler nebeânediyor. "[92]

Ashâb-ı Kehf'in köpeği hayvan olduğu halde [93]"رابعهم كلبهم" şehâdetiyle evliyâdan ma'dûd oldu. Meşhûrdur ki Üstuvâne-i Hannâne Cenâb-ı Peygamberin firâkına tahammül edemeyerek bir kuzu gibi melemişti. Bu nasıl oluyor? Çünkü hayvanla taş birer hâdis oldukları gibi onların da hayvanlık ve taşlık keyfiyetleri hâdistir. Hâdis olan şeylerse kabil-i tamîrdir. Fakat küffârın vasıfları (marazları) kadîmdir. Onlar [94]"الشقي من شقي في بطن أمه" mantûk-ı celîlince, onlar asıl yaradılışlarında fenâ ve Hakk'a bî-gâne idiler. Onların fenâlığı (şekāveti) ezelî olduğu için nâsūr illeti gibi kābil-i tedâvî değildir. Fakat hâdis olan illet bunun aksine olarak tedâvi kabul eder.

İbârenin, sözün bundan ziyâde söze tahammülü yoktur. Kalan kısmını insan o hâle erince basiret gözüyle her iki hâli de iyânen görür. Allah Taâlâ Hazretleri hakîkat hâli daha iyi bilir.

(1893.) Kâfirler cemâddan daha geridir ki onlara öğüt te'sîr etmiyor.

Enbiyânın ve tarîkat pîşvâlarının nasîhatleri kulaklarına girmiyor.

1895. Onların sözleri taşlara te'sîr ettiği halde bu bedbahtların kapısını çalmadı.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde "أو أشد قسوة"[95] buyurdu. İyi dinle! Allah kelâmıdır.

Üstüvâne-i Hannâne, peygamberimiz bir minber edindiği zaman zârı zârı inlememişmiydi?

Demişti ki: Şimdiye kadar bana ittikā ediyordun. Niçin beni bıraktın da orayı tercîh ettin?

Peygamberin o sözden yüreği acıdı. Onun bu tazallumuna karşı dedi ki:

1900. İster misin meyve ve yapraklarla mutarrâ bir ağaç olup kıyâmete kadar pâyidâr olasın?

Yoksa seni mü'minler gibi bir kabre defnedeydim de mahşer de mü'minlerle beraber cennete giresin?

Diyerek cevab verdi; Hayır, dünyâ hayâtını istemem. Bâkî olan âhiret hayâtını isterim.

Sonunda fânî olacak şeyi istemem. İsterim ki bâkî kalayım.

---

[91] "Onlar (hayvanlardan da) şaşkındırlar [yollarını daha da şaşırmış durumdadırlar]": el-A'râf 7/179.
[92] el-Bakara 2/74.
[93] " Dördüncüleri köpekleridir": el-Kehf 18/22.
[94] "…. Mutsuz/Cehennemlik da anasının karnında mutsuz/cehennemlik olandır. " Hadîs, bu hâliyle, el-Bezzâr'ın *Müsned*'inde geçmektedir ve senedi sahîhtir. Bkz. Aclûnî, I, 452.
[95] el-Bakara 2/74

Cenâb-ı Peygamber onu toprağın altına defnetti. Tâ ki merdân-ı Hudâ'yla haşrola.

1905. Câmid olduğu halde direk bekâyı tercîh etti. Fenâya meyletmeyip i'tirâz eyledi.

Sana yazıklar olsun ki cemâddan betersin; fânî hayâtı tercîh edersen.

Yılan da (Sevr Mağarasında) Hazret-i Peygamber'le alenen konuştu.

Ashâb-ı Kehf'in köpeği de evvel bir şeyden haberi yokken, sonunda velîlerden ma'dūd oldu.

Cenâb-ı Peygamber onu hâvâstan addetti. Kur'ân'da [96]"رابعهم كلبهم" ayetini oku!

1910. Oduna, taşa, canavara (ki köpekle yılana) Hakk'ın emri te'sîr etti.

Aceb kâfirin kalbi nasıl taş, nasıl yılandır ki ona nasîhat kâr etmiyor?

Adalet sâhibi Allah, bundan dolayı ona Kur'ân'da "taştan katı, hayvandan beter" buyurdu.

(s. 72)

"Kâfirlerin kalbi taştan katıdır, kendileri hayvandan edalldir", buyurdu.

O taş ma'nevî olduğu için bu kuverli hüküm verildi.

1915. Çünkü sûret hâdistir. Mânâ ise kadîmdir. Dâimî olan fenâlık ise kadîmden olan fenâlıktır.

Taşın katılığı ayna üzerindeki pas, bulanıklık gibi bir temsîldir.

Merd-i habîrin pastan haberi olsun, o pas ru'yete nasıl mâni oluyor , anlasın.

O murdar şey safvete hâil oluyor, o pastan aynanın güzelliği gidiyor.

Bu çirkinlikten o pasın, o dumanın ne çirkin şeyler olduğu bilinsin.

1920. Sûrete ârız olan iyilik, kötülük, mânâdan haberdâr olman içindir.

Tâ ki cüz'den küle intikāl edesin, kokudan güle yol bulasın.

Asıl iyilik ve kötülükten orada (mânâda) olduğu anlaşılsın. Yoksa bu cüz' küllüne hiç benzemez.

Azdan çoğu anla! Dâneden anbara intikāl et!

1925. Hastalık zâil olsun, mizâca itidâli gelsin, diyerek hafif hastalıkları tedâvi etmek mümkündür.

Fakat bilirsin ki hastalık kadîmdir (müzminleşmiştir). O fenâ hastalık ilaç kabul etmez.

Elbisenin kiri suyla temizlendiği gibi, kalbimizin kiri de tevbe suyuyla temizlenir.

Fakat baştan başa kirlenmişsen, ona bir hekîm çâre bulamaz.

Ancak o merdân-ı Hudâ deryâsına düşmelidir ki orada temizlenebilsin.

1930. O derdin devâsı merdândan erişir; cehd ve gayretle, tâatle elde edilemez.

Yeni gelmiş bir hastalığı izâle etmek mümkündür. Fakat eski (vücûda yerleşmiş) bir hastalığı tedâvi imkânı yoktur.

Bu zâhir taşının sertliği hâdistir. Bâtın taşının sertliği ise kadîmdir.

O ezelden beri sert olagelmiştir; zâhirî sertlik gibi hâdis değildir.

Bu tahavvül eder, o etmez. Cenâb-ı Hak ezelî hükmünü böyle vermiştir.

1935. Şeytan hakkında "Kâfirlerden idi"[97] buyuruyor. O Âdem'i şimdi tanımıyor değildi.

---

[96] " Dördüncüleri köpekleridir": el-Kehf 18/22.

[97] el-Bakara 2/34

Her ne kadar zâhiren melekler gibi ma‘sum görünüyor idiyse de bâtınen bunun aksine idi.

O sırrı Âdem’in nûru fâşetti de onun körlüğünü melekler anladı.

Onun sahteliği meleklerce gizli idi. Gizli küfür Âdem’in yüzünden [sebebiyle] meydana çıktı.

Şu halde Âdem’in vücûdu mihek hizmeti gördü; yakînle şekki birbirinden ayırdı.

1940. Gerçi meleklerin de nûru vardı. Fakat şeytanın şerrini iyânen meydana koyan Âdem oldu.

Onların nûru nisbeten kamerin nûru gibi idi; o nûrla iyi kötü pak seçilemezdi.

Âdem’in nûru ise güneşin nûru gibi idi; onun yüzlerce misli kuvvetli idi.

Şüphe yok ki şeytanın hakîkî hâli tamâmen o nûrla zâhir oldu.

Dünyâda o nûr sırrî idi; gizli taraflarını meydana koyan Âdemin nûru oldu.

1945. Güneşin nûru ayın nûrundan daha kuvvetlidir. Şüphe yok ki yüz adedi on adedinden fazladır.

Yüz ile husûle gelen, on ile elde edilemez.

Şeytanın sırrı meleklerce gizli idi. O kapının kilidini, anahtarısız olarak Âdem açtı.

(s. 73)

Evvel melekler gibi vâlâ iken Âdemin nûru yüzünden sebebiyle] feleklerde rüsvây oldu.

Hattâ o meleklere muallimlik ediyordu. Bütün melekler sıdkla ona teveccüh etmişlerdi.

1950. Kibr ve nehveti yüzünden Âdem’ secde etmeyince, o inâdı kendi boynunu vurdu.

Baş aşağı yuvarlandı; bütün sırları olduğu gibi meydana çıktı.

Âdem’in nûru meleklerin nûrundan ziyâde idi. Melekler ona kendilerinden ileri olduğu için secde ettiler.

Bu secde, başını yere koymak değildi, belki Âdem’e sadâkat veren muhabbet demekti.

Baş secdesi, yerine göre zararları melhûz olan eşrâra da yapılır.

1955. Tâ ki onlardan sana bir ziyân gelmesin, bir elem ve mihnet erişmesin.

Çünkü onlar dünyâda kahr ve galebe sâhipleridir. Birkaç günlük de olsa, hükümleri câridir.

Süt ninenin elindeki çocuk gibi. . İster istemez onlara itâat lâzımdır.

Onların kanına susamışken, bizzarûre, ayaklarına yüz sürersin.

Zarûretten kurtulmak için, haram olan şeyler mübâh olur.

1960. Yapılan bu temelluk, muhabbet eseri değil; korkunun mahsûlüdür. Âriflerce bu, secde sayılmaz.

Ona sâcidler nasıl “secde” diyebilirler ki sırrını iyânen görüp duruyorlar.

Hakîkî secde, gönülde husûle gelen meyl ve taleptir ki onunla mescûdunu kendine maledersin.

Gönül kaynağından neye tâlibsen, sen baş eğmesen de onun sâcidisin.

Hakîki secde odur; mâadsı nifâktır. Merdân-ı Hudâ bu husûsta müttefiktirler.

1965. Hakîkaten muhibb isen, secdede demeksin. Vahdet yüz gösterince maksûdunu bulursun.

Başla yapılan bu secde, o sırrın zâhirî ifâdesidir, o mânâdan haber veren sûrettir.

Bunun gibi yerde, gökte bulunan sûretlerde iyi olsun kötü olsun, makbûl veya merdûd olsun,

Hepsi de birer mânânın ifâdesidir, o mânâ için zuhûra gelmiştir.

1970. Bu sûretler, iyi-kötü, engîn-yüksek, mevcûd olan birer mânâyı ızhâr ederler.

Tâ ki onlarla gizli hallere muttalî olarak o sûretin mânâsından gâfil bulunmayasın.

Bu bahsin nihâyeti yoktur. Geçeyim de kendime münâsib olan (salâhiyetim dâhilinde bulunan) Âdem'den haber vereyim.

Melekler Âdem Aleyhisselâm'a candan tâlib oldular. Sen bunu secde bil.

Zâhirî secde senin anlaman içindir. Yoksa hakîkî secde aşk-ı Hudâ'dır.

1975. Salât-ı dâim uşşâk için değil midir? O damaksız, dudaksız hissedilen zevk, müştaklara mahsûstur.

Kendinden geçerek dâima Hudâ tarafına gidenlere, fenâlıktan temizlenerek muttasıl iyilik yapanlara mahsûstur.

Senden senlik gidince, yalnız Hudâ kalır. "Bir" nasıl "iki" olabilir söyle!

Bu namâz, bu zâhirî secde, yakînen bil ki kalbindeki nûrun aksidir (fer'idir, sûretidir).

Temennî olunur ki fer'den asla intikāl ederek "hicr"den "vasl"a geçersin (erersin).

1980. Namâzdan maksûd olan onun kabulüdür. Bu, akıl sâhiplerince bedîhîdir.

Amellerin cümlesi rahmete mazhar olmak içindir. Tâlibin rahmetten maksûdu ise, cennettir.

Hiçbir kimsenin ağaçtan maksûdu, ağacın kendisi değil, belki onun meyvesidir.

(s. 74)

Eğer burada maksadı beyân edersem, sakın yoldan çıkma, yalnız maksûdu bil.

O kimse ki maksûd-ı külliye erdi, onun rahmet güneşi üzerine doğdu.

1985. Nihâyet menzile erer. Artık onun sözleri Hakk'ın sözleridir. Onları kulağına küpe edin!

Tâ ki mekânsız mekâna eresin. Orada velîlerden başkası barınamaz.

Onları dinlersen, sen de velî olursun. Sûretten geçerek mahsûs-ı can olursun.

Âşıkların namâzı başka türlüdür ki bu namâz onun yanında şüphesiz değersizdir.

Bu, namâz-ı mecâz; o namâz-ı hakîkîdir. Bu mecâz buraya o hakîkatten geldi.

1990. Tâ ki bu mecâz seni o hakîkate îsâl ede, bu namâzdan o namâza eresin.

Bu namâzı edâ ederken o namâza niyet eyle ki sana o namâz müyesser olsun. Candan temennî et!

Tazarru'la ağlayarak de ki: Ya rabbi! Gönlüme riyâsız namâz bahşet!

Tâ ki o namâzda cemâlini gizlice seyredeyim, esrârın bana zâhir olsun.

Şekten kurtulup yakîne yüz çevireyim. Küfür zulmeti tamâmen dîn nûru olsun.

1995. Sen o tâati bu niyetle yaparsan, varlık dağını vücûdundan muhakkak kaldırır atarsın.

Otuzbirinci Makāle. 33 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 7] Şunu beyân edecektir ki: Mevize ve nasâyih tarzında iki kitap yazıp bitirdiğim zaman, "eğer bu söylenenlerle halk amel ederse kâfidir" diyerek

sükûtu iltizâm etmiş ve bâtın âlemiyle meşgûl olmaya başlamıştım. O meşgûliyet esnâsında ilhâm-ı Hudâ erişti ki "Va'z ve nasîhatle meşgûl ol. Tâ ki âlemde aradığın feyz, sana ifâde ve beyân yüzünden hâsıl ola.

Çünkü nâsın hayırlısı, nâsa menfaati dokunandır.

Artık, emr-i İlâhîye imtisâl etmek üçüncü kitapla meşgûl olmak iktizâ etti. Üç kemâldir ve kemâl üçüncüdedir. Abdest de böyle değil midir ki her uzvu birer kere yıkamak sûretiyle alınan abdestle namâz câizdir. İkişer defa yıkanırsa sevâbı iki kat olur. Üçüncü yıkayış ise tamam ve kemâldir. Çünkü sevâb ve kemâl üç def'a yıkamakla hâsıl olur.

Rasûl-i Ekrem efendimiz, ashâb-ı güzîn yanlarında iken, bizzât beyân edeceğim şekilde abdest aldı: Abdest âzâlarını birer def'a yıkadıktan sonra şöyle buyurdu: "Bu abdest o kimselerin abdestidir ki bundan aşağı alınan abdestle namâz caiz olmaz. " İkişer defa yıkadıktan sonra buyurdular ki: " Bu abdest de ecri iki kat olanların abdestidir. " Üçüncü defa yıkayışında şöyle buyurdular: Bu abdest de benim ve benden evvel geçen enbiyânın abdestidir. Bunun üzerine bir şey ziyâde eden yahud bundan eksik yapan, haddîni tecâvüz ve zulm eder. " Bunun mânâsı şudur: Abdestin kemâli üç defa yıkamaktır. Dörde çıkaran olursa haddini tecâvüz ve zulmetmiş olur. Her ibâdet bu minvâl üzeredir ki söylendi. Enbiyâ-ı izâm abdestte ve sâir her türlü ibâdette kemâl ne ise onu işlediler. Binâenaleyh mesnevînin bundan evvelki iki cildinde nasayihe dâir söylenen sözleri, Kelâm-ı Mecîd üslûbuna tevfîkan, muhtelif ibâre ve emsâl ile, halkı menâhiden tenfîr ve ibâdete teşvîk maksadıyla ve sünnet-i rasūle ittibâen üçüncü kitâbı yazmaya başladım. Umarım ki Hak Taâlâ Hazretleri bunu sona erdirir. İnşallahu Taâlâ

(s. 75)

(1996.) Mâneviyâta dâir iki kitâba yazarak "mesnevî" ismini verdim.

Onlarda meâniye ve yüksek esrâra dâir söylenmesi gerekli şeyler söylendi.

Ondan sonra "Biraz da derûnumu dinleyeyim" diyerek uzlete çekildim.

Zâhiren durgun görünen âb-ı beyânım, akl ve ruh bahçelerinde güzel güzel akıyordu.

2000. Canın bu öğütlerini dinlemek bana kâfi geliyordu. "Dinleyen varsa bir ses yeter" demişler.

Taleb husûsunda bâkî mülkü tercîh ederek o sükûtumdan pek çok zevk alıyordum.

O nihâyetsiz deryâya dalarak kendimden geçmiş, cânanda cânımı ifnâ etmiştim ki

Ansızın Hakk'ın ilhâmı erişti. Aklımın kulağı o nidâyı işitti. Diyordu ki:

Sen benimsin, ben de seninim. Senin canın benimdir. Ben de senin canınım.

2005. Eğer namâzın bu noktasına (zâhirî şekline) kanâat edersen, riyâ için yapıyorsun demektir, ihlâsla değil.

Sonunda o namâz sana soğuk gelmeye başlar. Bu dünyâdan müflis ve mağbûn olarak ayrılırsın.

Şimdiden iş yap ki dünyâdasın. Yoksa ölümden sonra yapamazsın.

Çünkü tâat âletlerin kalmaz, rûz-i cezâda rahmete nasıl kavuşursun.

Amel olmadıkça ecr olmaz. Ecre nâil olmak için amele sıkı sarıl!

2010. Dünyâda iken elinden geldiği kadar kulluk et, namâz, oruç ve emsâli ibâdetleri eyle!

Kendini candan amele bağla ki hesâb gününde mükâfâtını göresin.

Peygamber bu dünyâ hakkında "mezra'" buyurdu. Öyleyse o diyâr için buraya amel tohumu saç.

Tâ ki yevm-i nüşûrda mahsûl alasın. O vakit keyiften cennete sığamaz olursun. Burada ekmezsen orada eline bir şey geçmez.

2015. Kâfirler gibi yerin cehennem olur. Senin için o darlıktan kurtulmak üzere kaçaca[k] bir yer yoktur.

Ömrü hevâya vermek doğru değildir. Allah'sız olmak, mahva, fenâya doğru gitmektir.

Terakkîyi talepte bulursun. Öyleyse, git çalış ki bu hamlığın pişsin. Durmadan kayna!

O kıymet biçilmez cevher-i ömrün ucuz gidiyor da neden bir şey demiyorsun!?

Çocuklar gibi kıymetli cevher değersiz şeylere değişiyorsun. Böyle fenâ alış-verişi kim yapmıştır?

2020. Nihâyet kendin de çör-çöp gibi tandırda yanacaksın. Çünkü derûnda temyîz nûru yoktur.

Ömrün hebâya gidiyor. Sen eşeklik yüzünden kırdayım sanıyorsun.

Ey bu dünyâda hayvanlar gibi şehvetine esîr olarak Hudâ'dan gâfil olan kimse!

Eğer ırmağın suyu menba'dan kuvvet almazsa, köpük gibi çirkin ve nâhoş olursun.

Kaynayan tencerenin üzerine terâküm köpüğü kepçe ile alıp atmıyorlar mı?

2025. Yemek safvet peydâ etsin, lezzeti bozulmasın, seve seve yensin diye…

Ey amelin tortusundan kurtularak safvet peydâ etmemiş olan! Sen de her ne kadar sûreten Âdem'in sulbünden isen de,

Yemek köpüğü de aynı tencereden çıkmıyor mu? O köpük yemekle hemrenk ve hemhâl olmadığından,

Onu tencereden alıp tiksinerek yere ayırırlar.

(s. 76)

Otuzikinci Makāle. 40 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 106] Şunu beyân edecektir ki: Hak Taâlâ Hazretleri nihâyetsiz kudretiyle bir cevher yarattı. O cevhere tecellî etti. Cevher onun heybetiyle kendi kendine eridi, su oldu. O su aşk-ı Hudâ ile kaynadı. Bu kaynamadan husûle gelen buhâr, semâ oldu. Köpüğü ve tortusu da zemin oldu. Nitekim babam Hazret-i Mevlânâ kaddesallahu sırrahu'la'lâ buyurmuşlardır ki:

یک گوهر جو بیضی جوشید و گشت دریا
کف کردد و زمین شد و زدود آسمان شدزژ

Meâli: Yumurta gibi bir cevher kaynadı, deryâ oldu, köpürdü. Köpük zemîn oldu, buhârından da âsmân yaratıldı.

Ferîdüddîn Attâr Hazretleri de şöyle buyuruyorlar:

چو دانستم که درياي بي پايان جنين باشد
بخارش آسمان گردد کف دريا زمين باشد
گف دريا همه کفرست و آبش جمالگي ايمان
و ليکين گوهر دريا وراي کفر و دين باشد

Meâli: Bu nihâyetsiz deryânın böyle olacağını ne bilirdim ki buhârı âsmân, köpüğü zemîn olsun. Deryânın köpüğü bütün küfürdür. Suyu tamâmen îmândır. Fakat deryânın cevheri küfrün de îmânın da mâverâsındadır. Deryâ köpüğünü dışarıya atarken, saf sularından da köpüğe karışarak damlalar hâlinde hârice biraz şey atıldı. Fakat zayıf olduklarından köpükten ayrılarak deryâya rücû' edemediler.

Köpük o kadar çok saf damlaları tuttu, bırakmadı. Enbiyâ ve evliyâ aleyhimüsselâm hazerâtı geldiler ki o saf, o temiz damlaları tutarak kaldırsınlar da asıllarına ircâ‘ etsinler. كل شئ يرجع إلى أصله: Her şey aslına döner.

(2029.) Bunun gibi kudret deryâsı da kaynadığı zaman, onun kaynayışı balı zehirden ayırdı.

2030. O deryânın köpüğünden küfür ve zulmet vücûda geldi. Saf suyu îmân nûru oldu.

Bil ki deryânın cevheri ikisinin de mâverâsındadır. Onlardan geç de atını cevhere doğru sür.

Ola ki o devlet sana nasîb olur da dîn metâını cevher tarafına çeker götürüsün.

Cevher deryânın güneşi ve nûrudur. Her zulmet onun nûrundan müstefîd olur.

Küfür zulmeti de onunla meydana çıkar. Hırs, gazâb ve kin gibi şeyler zulmet deryâsıdır.

2035. Güneşin kursunu, her ikisinin de mâverâsında bil. İkiyi bırak da atını kurs tarafına sür!

O cevher küfrün de îmânın da fevkindedir. Her ne kadar ikisi de ondan meydana gelmişlerse de…

Bu ikiden geç ki o rütbeye erişesin. Fakat o rütbeye îmândan erişirsin.

O menzile îmân yoluyla gidilir. Küfür yolundan oraya varılamaz.

Ona eriştiğin zaman bu iki hâl de kalmaz. O cemâli görünce hallolur, kendinden geçersin.

2040. Hallolunca bu vücûd kalmaz. O vücûd deryâsında (zevkle) gaşy olursun.

(s. 77)

Varlığın kalmayınca artık, sen O olursun. Camın da, şarâbın da neş’en de, hepsi O olur.

Böyle bir hâl sözle nasıl anlatılabilir. O huzûrda varlığın yeri yoktur.

O bahr-ı lâ- yezâl, köpüğünü hârice onun için attı ki noksan kemâlden uzaklaşsın.

2045. Şâhidden [98]“إرجعي” emrini işittiği zaman, o saf damlalar koşarak deryâya iltihāk etti.

Fakat hâlis tortu onlara bî-gâne kaldı. Hudâ’nın kahrı o tortuyu (geri dönmemek üzere) hârice attı.

Küffârın hâli işte bu hâlis tortudandır. Mü’minlerin vücûdu da deryânın saf suyundandır.

Cenâb-ı Hak kudretiyle bir cevher yarattı. O cevhere rahmet nazarıyla baktı.

O cevher su oldu. Su kaynayarak ızdıraptan duman ve köpük saçtı.

2050. Dumandan gökleri yarattı; köpük de zemîn oldu.

Her ikisinden iyi-kötü, makbûl-merdûd, binlerce mahlûk meydana geldi:

İnsanlar, hayvanlar, denizler, mâdenler ve sair…

Yerle gökü onun içinde çiftleştirdi ki onlardan birçok mahlûklar zuhûra gelsin.

Âsmân erkek, zemîn kadın gibidir. Bunlar birbirinin dostu ve dâimî eşidir.

2055. Tâ ki bu ikisinden hadsiz hesapsız acîbeler doğsun.

Şu halde bu iki şey (gökle yer), asıl, diğerleri, bütün gördükleriniz, fer‘dir.

---

[98] “Dön” (Burada el-Fecr 89/28’e telmih vardır.)

Halk, fer‘lere bağlanmıştır, onları seviyorlar. Çünkü aslın aslını kaybetmişlerdir.

Daha doğrusu, asl ile fer‘i birbirine karıştırmış, can suyunu ten köpüğüne doldurmuştur.

Hakîkatte ise bütün varlık birer küp gibidir. O, suya benzer. O su ile her kab dolmuştur. [99]

2060. Hulâsa şudur ki: Harekette, sükûnda, Hudâ’dan başka bir şey yoktur.

Biri iki görmekse, şüphesiz, şaşılıktan ileri gelir. Hak’la dolmuş olanlar nasıl iki görürler!?

Hakk’ın nûruyla aydınlanmış bir eve gam zulmeti nasıl yol bulabilir!?

Yol bulabilse bile o zulmet de nûr olur. Şüphe yok ki meserret gelince gam gider.

Bu mânâların ucu-bucağı yoktur, fakat bu sağırların kulağına girmiyor.

2065. Bu beyân ancak agâhların kulağına girer. Vahşi doğan şâhın (avdet işâreti olan) davulunu dinlemez.

Şâhın davulunun sesi o doğanın kulağına girerek o şâh ile ünsiyet etmiş vahşîlerden seçilmiştir.

O davulun sesi kargaya nerden erişecek. O ses ancak âgâh olan doğanın kulağına girer.

Fakat vahşî olan doğan o sesten, o işâretten bir şey anlamaz.

Otuzüçüncü Makāle. 135 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 108] Şunu beyân edecektir ki: Mü’minlerin ezelden beri Hudâ ile âşinâlığı vardır. O rahmet deryâsında balıklar gibi yaşarlardı. Terbiye olunmuş doğan gibi pâdişâhın emrine mutî‘ idiler. [100]“إهبطوا” emr-i celîli ile bu zulmet âlemine geldiklerinde Kur’ân-ı Kerîm ve enbiyâ ve evliyânın sözleri onlara tabl-ı bâz (av peşinde uçurulan doğanı geri çağırmak üzere çalınan davul) mâhiyetinde idi. Onu duyar duymaz pâdişâh tarafına avdet ettiler. Dünyâ ehli ise terbiye olunmamış vahşi doğana benzedikleri için o sesten ürküp kaçarlar. [101]" يضل به كثيرا و يهدي به كثيرا "

(s. 78) Bir kimse, bir devlet, bir nîmet görmüşse, onu dâima arar. Ondan ayrıldığından dolayı muzdarıp olur. Fakat görmemiş olan, neyi arayacak? Ne halde bulunursa ona o hâl hoş gelir. Nitekim Hazret-i Peygamber Aleyhisselâm buyurmuşlardır: [102]“الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر: Dünyâ mü’minlerin zindanı, kâfirlerin cennetidir. ” Fil lâzımdır ki Hindistan’ı rüyâsında görsün, onun firâkıyla deli dîvâne olsun. Yoksa başka hayvanlar Hindistan’ı aklına bile getirmez.

(2069.) Mü’minler Hakk’ın ezelden beri terbiye olunmuş doğanlarıdır. Hepsi de o şaraptan içmiş ve mest olmuşlardır.

2070. “إهبطوا” emriyle buraya gelerek bir müddet Şâh’dan ayrı kaldılar.

Kur’ân-ı Kerîm’in dâvetini safvetle dinledikleri zaman hepsi de Hak’tan tarafa yüz döndürdüler.

Terbiyeli doğanlar gibi o tarafa uçtular. Çünkü böyle bir dâveti sabırsızlıkla bekliyorlardı.

---

[99] Bu kısım *İntihânâme* (1376), s. 108, b. 2273’de şöyledir: پر شد زوا طفل و بالغ شيخ و شاب (Çocuk, bâliğ, şeyh ve genç ondan dolmuştur).

[100] “İnin” (Dedik ki: Hepiniz cennetten inin”: el- Bakara 2/38 âyetine telmîh vardır.)

[101] “Allah onunla birçok kimseyi sapıtır, birçoklarını da doğru yola yöneltir”: el-Bakara 2/26.

[102] Hadîsi, Müslim, Tirmizi ve Mâlik rivâyet etmişlerdir. Bkz. Aclûnî, I, 410.

Kulakları "إرجعي"[103] nidâsını işitince aklı olanlar sevinçten bî-hûş oldular.

Fer'ler tekrar asılları tarafına giderek o esrâr deryâsında birleştiler.

2075. Hak'tan nasîbi olmayanlar o visâlden mahrûm kaldı.

O, terbiyeli doğanlar gibi gittiği yerden geri dönmedi. Külhancı pâdişâha nedîm olabilir mi?

Oradan geri dönen can, velînin canıdır. Öyle can ki ezelden beri saf ve dolgundur.

Oraya doğan gibi ancak böyle cânlar uçar. Şâhın dâvetine, şâhın doğanı gelir.

Kur'ân-ı Kerîm'de [104]"إنا لله و إنا إليه راجعون" buyurulmuştur ki son merci' Hakk'ın yanıdır.

2080. O kimse ki bu semâ ile zemînden doğmuştur, şüphesiz o çamur gibi yerde kalır.

Buradan biten can yine burada kalır. Fer' nihâyet aslı tarafına gider.

Topraktan doğan, toprağın altına girer. Pâk olan da pâk tarafına gider.

Âkıbet, cüzler kendi küllerine doğru gider. İyi-kötü her şey kendi aslına iltihāk eder.

İyi bil ki candan doğan cana gider. Aslı ne ise muhakkak o olur.

2085. Yüzbinlerce asıl vardır. Kimi boncuk gibi değersiz, kimi cevher gibi kıymetlidir.

Habîslerin yeri habîslerin yanıdır. Tayyibler de tayyiblerle birleşir.

Ecel gelmeden evvel habâseti def' eyle ki tamâmen çamurdan temizlenip kurtulasın.

Bu çamurları dîn suyu ile yıka! Pisliği bırak da temizliğe rağbet et!

Bu derdin ilâcı Hakîm-i Mutlak, Kur'ân tıbbında ta'lîm buyurdu.

2090. Şunu yap, bunu yapma ki mizâcında sıhhat-i tâmme vücûda gelsin, buyurdu.

Cenâb-ı Hak, kemâl-i keremiyle derdinin çâresini gösterdiği halde senin anûd kulağın onlara karşı tıkandı.

Kendine zulmü kendin ettin; kimse değil. Vücûduna yarayı kendin açtın.

Kur'ân'da [105]"وما ظلمناهم. . . ". âyetini oku! Kendine yapılan zulmü dâima kendinden bil!

Kendini öldüren veya def' olup gitmekte bulunan – belâyı üzerine çeken– bir âkil gördün mü?

2095. İşte pespâye halk dâima bu haldedir. Düşman olan nefislerine mutî' ve zebūndurlar.

Kâfir nefs, onları mekriyle aldatıyor. Zeyd, Amr, herkes onun tuzağına düşüyor.

Gulyabâni gibi olan nefsin mekrinden kurtulsunlar diye Cenâb-ı Hak dünyâya ne kadar peygamberler gönderdi!

Onlar risâletlerini teblîğ ederken nefsin mekr ve hilelerini eksiksiz olarak anlattılar.

(s. 79)

Tâ ki mel'ûn kimseyi aldatmasın, mü'minleri dinden çıkarmasın.

2100. Hak Taâlâ bütün bu iyilikleri sana yaptı. Topraktan vücûd bahşetti.

---

[103] Dön!. (Burada: "Ey itmi'nâna varmış olan nefis, Rabbine, sen O'ndan O da senden râzı olarak dön!" : el-Fecr 89/28 'e telmîh vardır.)

[104] "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz": el-Bakara 2/156.

[105] "Biz onlara zulmetmedik…. ":Hud 11/101

Sonra buyurdu ki: Bu nîmetin şükrüne mukābil emirlerime itâat et ki kıyâmet gününde

Cennete yüz akıyla salına salına gidesin ve orada ebediyen kalasın.

Cismini bir avuç topraktan yarattığım gibi ona pâk nûrumdan can ve akıl verdim.

O cisimde kendi sıfatımı yürüttüm. Duymak, görmek, anlamak, söylemek

2105. İlm, hilm, kudret verdim. Bu kabîlden daha pek çok vasıflarımın her birinden

Burada birer miktâr bahşettim. Tâ ki bu az miktârın rehberliğiyle

Hadsiz, hesâbsız sıfatlarımın nûrundan tarafına gidesin ki o sıfatlar sende de ebedîleşsin.

Bunların şükrünü edâ edersen, can ve tenden başka bunların yüzlerce mislini sana bahşederim

Bu cihânın hâricinde bir cihân bağışlarım ki onun tavsîfi beyâna sığmaz.

2110. Eğer bu nîmetlerin şükrünü terk ederseniz, kendinizi dalâlette bırakırsınız.

Verdiklerimi de geri alırım. O vakit damağınızdaki tat da zehir olur.

O güzellikler mukābilinde çirkinlikler alırsınız. Kahrım yüzünden sıhhatlar maraza tahavvül eder.

Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Şükür ederseniz, mahz ten olsanız da sâfi can olursunuz.

Şükretmek, oruç, zikir ve tâatlerdir. Tâat bütün rahatların menbaıdır.

2115. Tâattan husûle gelen rahatlıktır ki canını ve gönlünü dâima zinde tutar.

Dünyâ zevkinden doğan rahatlık ise, sonunda seni canavar gibi ısırır, yırtar.

Dinden neş'et eden rahatlığı nakd-i hâlis gibi bil. Vücûd rahatının süprüntü kadar kıymeti yoktur.

Her iki rahatlık da burada bir görünür. Fakat o, hâlis nakd; bu, kalb akçedir.

Dîn nakdini kabul et! Ten zuyûfunu bırak ki hesâb günü zenginlerden olasın.

2120. Âhiretin rahatı cennette erişir. Dünyânın rahatı ise cehenneme götürür.

Cân ü dilden âhiret yolunu tut. Gönlünde Hak'tan başka bir şey bırakma!

Tâ ki onun kahrından emân bulasın. Lütfu gönlünün içinde cennetler yaratsın.

Kalbin içinde gizli cennetler göresin. "Gizli" dedim ya! Değil; belki güneş gibi âşikâr.

Ağızsız olarak candan şarâb-ı tahûr içesin. Bahçelere, gülşenlere, cûylara, köşklere kavuşasın.

2125. Humârsız ve devamlı neş'eye erersin. Ağaçlar, meyveler sana esrâr haber verir.

Sündüs ve istebraktan[106] hülleler giyersin. İşlerin çalışmaksızın eline girer.

Sana orada hadsiz, hesapsız yeni yeni muhalled devletler, nîmetler erişir.

Eğer, cehline uyarak şükrünü yerine getirmezsen, o küfründe sana birkaç gün mühlet veririm.

Ola ki o küfründen vazgeçerek tövbeye gelesin.

2130. Sana bütün bu keremleri lütufla ben yaptım. Sen bunları küfrünle karşıladın.

Tevbe kalesine tahassun etmeden oradan buraya yüzün kara olarak geldin.

Ey beş ile altı perdesi ardında kalmış olan! Haydi, şimdi taşkınlığın cezâsını çek!

---

[106] Kur'ân-ı Kerîm'de de (el-Kehf 18/31) belirtildiği üzere, cennetliklerin elbisesi olan kıymetli kumaş.

Beş his ve altı cihet zindan idi. Zâlimle âsinin yeri ora idi.
(s. 80)
Şimdi bu zindandan çık, o cehenneme gir! Tâ ki amelinin cezâsını göresin.
2135. Cehennem ateşi içinde yan! Bir lahza mühlet yok, ne gece ne gündüz.
Yanıp gittikten sonra derini yenilerim, azabın ölçülmez derecede şedid olsun diye.
Cehennem derdinin devâsı yoktur. Hiçbir ilaç o hastalığa şifâ vermez.
Adl-ı İlâhî iktizâsınca cehennemde yüzbin türlü sayısız azaplar görürsün.
Ekmek, su olarak da cehennem ateşi, verirler ki yanıp kebâb gibi kavrulasın.
2140. Artık Cenâb-ı Hak nâle ve feryâdını da dinlemez. Der ki: Orada beni hatırına getirmedin.
Ben de burada seni unuturum. Tâ ki azâb ve nedâmet içinde kalasın.
Ey sahtekâr! Sen beni dünyâda nasıl unuttunsa, onun cezâsı da unudulmaktır.
Dünyâdaki amellerin âhirette sana karşı gelir. İyi veya kötü olduğuna göre orada cennet veya cehennem olur.
Seyyie ancak misliyle cezâlandırılır. Fakat bir haseneye cennette on misli sevâb alırsın.
2145. Fenâ hareketlerin cezâsı cehennemdir. Hak'tan sana: "Yerin orasıdır" diye nidâ gelir.
Orada âsîlerin tazallum ve istirhamları [107]"إخسؤا فيها و لا تكلمون" hitâb-ı dehşetiyle karşılanır.
Orada kendi amelin yüzünden nâlân, kendi ateşinden sûzân olursun.
Çünkü bu ateşi sen yaktın, başın üzerine bu ağırlığı kendin yükledin.
Cennetle cehennem, senden (amelinden) doğar. İkisi de senin tarlanın mahsûlüdür.
2150. Tâat tohumundan hūr ve cinân olur. Artık belli ki masiyet tohumundan da cehennem biter.
Gördüğün şeyler hep amelindir. Yoksa orada bizâtihi ne hayır ve şer var, ne de nef' ve zarar.
Şüphe etme ki iyiyi de kötüyü de kendin ektin. İpeği de pamuğu da kendin büktün.
Binâenaleyh "orada benim için iyi yer var", deme. O köydeki su da bu destidendir.
O küp senden dolmuştur, kendiliğinden değil. Oradaki su, iyi-kötü senden gitmiştir.
2155. Gerek hayır, gerek şer: burada ne ekersen orada aynen onu biçersin.
Zerre miktârı hayır, şer yaparsan, yaş kuru, muhakkak orada gelip seni bulacaktır.
İtikādımız böyledir. Vaki' olacak da budur. Şerre sa'yeden nedâmet çeker.
Her kimin itikādı varsa, ümid olunur ki o enginlerde bağlanıp kalmaz; yükseğe çıkar.
Buyurulan emirler ondan fevt olmuştur. İtikādı oldukça, ölüm zamanında
2160. Mümkündür ki Hak ona azâb etmez, duâsını (tevbesini) kabûl eder.
Çünkü Hakk'ın nazarı kalbedir; beşerin ef'âlî ve a'mâline değil.
Cenâb-ı Hak tarafından Rasûl-i Müctebâ'ya bu yolda hitâb vârid oldu ki:
"Ben halkın amellerine, sûretlerine bakmam. Dâima kalblerine nazar ederim.
Her kimin itikādı emrime muvâfık olursa, pek çok emeline nâil olur.

---

[107] "Alçaldıkça alçalın orada! Bana karşı konuşmayın artık!": el-Mü'minûn 23/108.

2165. İnsanda esas itikāddır. İnsan sâlim itikādı yüzünden makbûl olur.

Yalnız bu ameller, itikādın zâhirî delîlleridir ki "Bu ameli işleyen kimse itikād sâhibi" demek olur.

Onun dîn yolundaki bu ikdâmı, itikādından doğuyor olduğu bu amellerle sâbir olur.

Amellerinden, zikirden, ve sâir hayırlardan maksûd olan itikāddır; başkasından geç!

(s. 81)

Öyle ise, dâima itikādını besle ki artsın (kuvvetlensin). Dostun arzusunca bir mü'min olasın.

2170. İtikādından doğan her amel, iyidir. Çünkü o riyâ için yapılmıyor. Şeref ve izzet içindir.

Riya kastıyla yapılan ibâdetin o pazarda kıymeti yoktur.

İtikād neden artıyorsa ona çalış, eğer âkilsen ve işten anlarsan. Taklidi bırak, münakaşayı terkeyle, havâssın yoluna git, avâmın değil!

Zâhiri bırak mânâya bak! İyiden, kötüden sûretlerden geç!

2175. Zahmetli gördüğün yola git. Hızır, karanlık pınara (âb-ı hayâta) koşmadı mı?

Zafer ümidiyle zulmete daldı. Nihâyet cânı o hayât suyundan içti.

Cismi zinde ve muhallded kaldı, ismi de iki âlemde şöhret kazandı.

İskender ise karanlıktan ürktüğü için öyle bir şehd ve şükürden mahrûm kaldı.

Çabuk ol, haram ve helâlden geç Hakkın şarâbını ale'd-devâm ağızsız olarak iç.

2180. Eğer itikādın −bi'l-farz− zühdü terkten artıyorsa, zühdü bırak, atını O'ndan tarafa sür!

Hakîkatte ise , merdân için zühdü terk etmek tasavvur olunamaz. Yakîn erbâbından tâatten başkası gelmez.

Bu türlü hareket onlardan nâdiren vukū'a gelir. O da kendilerini halkın gözünden gizlemek kastıyla vukū' bulur.

Dînini (itikādını) artıracak şeylere çalış! Onun üzerine can ü gönülden titre!

Çünkü bu yoldan (yakîn itikād yolundan) menzile çabuk varılır. Anâsır perdesinden muarra gönüle erişirsin.

2185. Bak, bu dîn neden artıyor, onu sıkı tut ki maksûd odur.

Tâ ki bu can meydanında çevgânsız olarak bütün şâhların elinden top kapasın.

Bugün sultanın bendesi iken, ondan sonra, canânın mazharı olursun.

Yerde, gökte senin hükmün yürür. Herkese safâ ve zevk senden dağılır.

Senin nefesinden ölüler dirilir. İns, cin hûr, melek hep sana bende olur.

2190. Ondan sonra kendi hakîkatine erersin. Alenen görürsün ki beden değil, rûhsun!

Katre değil, ummansın, zerre değil, şems-i tâbânsın.

Katre birkaç gün deryâdan ayrıldıysa da gene deryâya rücû' etmek üzere bilâ-fütûr çalışır.

Evvelsiz evvel, âhirsiz âhir olup maksûduna erersin. Söz burada hitâmâ erdi.

Bu sırların îzâhı güçtür. Fakat ben bu çetin yola adım atacağım.

2195. Kimsenin söylemediği sırrı söyleyeceğim, kimsenin delmediği inciyi deleceğim.

Eğer izin olursa, bundan sonra o sırlardan haber vereceğim ki evvelkilerden hiçbir kimse

Onları beyâna tasaddî etmemiştir, iki âlem halkına da gizli kalmıştır:

Sen o kadîm deryâda nûr idin. İ[ki]liksiz vahdet deryâsına gark olmuş, o deryâda mukîm idin.

O can deryâsı kendi kendine aşkbâzlık etti, bir cevher yüz türlü gösterdi, belki daha ziyâde!

2200. Zulmetten gūn â gûn beşer yarattı. Onlara duygular, hararetli şehvetler verdi.

Yemekten içmekten, şiddetli zevk verdi tâ ki her zevkin sonunda bir zahmet erişe,

Gönüllerine bâzen gam, bâzen surûr mütevelli ola. Her ikisini de cennet gibi güzel göstere.

Hak Taâlâ san'at kudretiyle hakîkatte mihnet olan şeyleri insanlara cennet gösteriyor.

(s. 81-numara tekrar edilmiş)

[Otuzdördüncü Makāle

Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ insanı zulmette yarattı ve üzerine nûrunu serpti.[108]] **[Fa. 1376, s. 114]**[109]

(2204.) Cenâb-ı Hak halkı zulmette yarattı. Sonra istedi ki onlara nûr ve ru'yet bahşede.

2205. Zulmet üzerine kendi nûrundan serpti, tâ ki halk dumandan ve ateşten kurtulsun.

O nûrdan üzerlerine isâbet edenler, fesâddan emîn kalsınlar,

Ateş onlara gül ve reyhân olsun, cennet gibi orada seyretsinler.

O nûr damlası kimyâ gibi, bakır hisslerini altına tahvîl eylesin.

Onunla ten zulmeti nûra mübeddel olsun. Ayn-ı gam, onunla mutlak sürûr olsun.

2210. Katreler merci'leri olan o tarafa döndükleri zaman, bu şeref onlara hazır bulunsun.

O zaman hepsi de derler ki: "Biz de bu deryâdan idik, nasıl oldu da oradan ayrıldık?

Gerçi o ayrılık bize uzundu, fakat biz o deryâyı unutmuş değildik.

Hepimiz, gerek uykuda, gerek uyanıkken bilâ-hicâb Rabbimizle beraber idik.

Güneşin nûru her ne kadar güneşten ayrı görünürse de onu sen dâima güneşe muttasıl bil.

2215. Hakk'ın nûru yere bir cûd ü kerem eseri olarak düştü. Tâ ki O'ndan âdî taş kıymetli la'l olsun.

Kevn ü mekânda âşikâr olarak parlasın, aydınlığı dünyâyı tutsun.

O nûrdan herkes emeline nâil olsun, yapacağı işi eksiksiz yapsın.

Dostlar birbirinin yüzünü görsün. Her biri yâriyle mülâkāt etsin.

Yerden her birinin rengi, şekli, tadı birbirine benzemez binlerce me'kûlât meydana gelsin.

2220. Arpa, buğday, meyve ve her şey O'ndan mütenevvi' atıyyelere nâil olsun.

Her birine layık olduğu hıl'atler giydirilsin. Her şey O'ndan devlete ersin.

---

[108] Tirmizî, İman, 18, H.2642 (Hasen); Ahmed b. Hanbel, II, 176.

[109] Farsça metinde burada böyle bir Başlık mevcuttur. Zâten tercümede de atlanan bir Başlık göze çarpmaktadır.

Mâdenler O'ndan kemâle gelsin, her sarayda, her evde parlasın.

O'nun dünyâda yaptığı şeyler hesâba gelmez. Işığıyla yer-gök doludur.

Aklınla bak! Kalanlarını gör ki yeryüzünde ne meyveler, ne hârikalar vücûda getiriyor.

2225. Ben nasıl anlatayım ki bu şeyler saymakla tükenmez. Susuyorum çünkü sonu gelmeyecektir.

Güneş nûrunun bu kadar iyilikleri olursa, acaba o nûru yaratan neler bahşetmez!

Güneşin nûru nasıl kendinden ayrılmaz, onunla gelir onunla giderse,

Merdân-ı Hudâ'nın nûrunu da Hudâ'nın nûruyla bir say, bir gör, bir bil!

O nûrun buraya gelmiş, anâsır âlemine yerleşmiş olan aksidir.

2230. O nûrdan aldığı kudretle gökler direksiz duruyor, yerler su üzerinde karar tutuyor.

Her ikisi de Hakk'ın kudretiyle istinâdsız kāim, her ikisi de başka vücûda muhtac olmaksızın dâimdir.

Bu ikiyi, belki bunlardan mâadâ olan her şeyi, evliyâ nûrunun aksi bil!

O nûrun aksi bunları yaparsa (böyle hârikalar ibdâ' ederse), kim bilir aynı lâ-mekânda neler icâd eder.

Fer'i bırak da aslına tâlib ol. Şuraya buraya koşup durma! Cihetsiz cihetine yollan!

2235. Bil ki aksin bekâsı yoktur. Bekâ istersen, git, aslı ele geçirmeye bak!

Sâni'in sun'unu gördüğün zaman, eserde saplanıp kalma, müessire intikāl et!

Bil ki Hak'tan mâadâ her şey hâliktir (fânîdir), her ne kadar burada birkaç günlük hayâta mâlik olsalar da,

Sonunda mülk de kalmaz, mâlik de…Hepsi fânî olur.

(s. 82)

Ancak Hak bâkî kalır. Mâadâsı mahv olur ve nihâyet her şey "lâ şey" olur.

2240. Yalnız mânâlar sûretsiz olarak bâkî kalır. Sûreti bırak, yüzünü mânâya döndür.

Tâ ki sûretin eriyip mânâ olasın, cisminden kurtulup can olasın.

Şimdi (dünyâda) merdânın yoluna gidersen, o gidiş seni Hakk'a kılavuzlar.

Sûret âleminde isen, mânâ âlemine gider, can gibi sûretsiz ve keyfiyetsiz olursun.

Sen fânî olunca yalnız Hak bâkî kalır, ikilik zâil olur, bir nûr olursun. Sözün özü budur.

Otuzbeşinci Makāle. 43 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 116] Şunu beyân edecektir ki: O âlemdeki (bekâ ve nûr âlemindeki) güzellikleri kimse bilemez. Ancak onu gören ve zevki tadan bilir. "من لم يذق لم يعرف" denilmiştir. Çünkü onun aynı ibâreye sığmaz. Binâenaleyh beyân olunamaz. Şu kadar ki halk yanında merğûb olan birçok şeyler vardır ki halk onları görmüş ve hoşlanmıştır. Onlardan misâl edinmek sûretiyle mânâ âleminden bahsolunabilir. Halk bunlardan ona (müşebbeh bihten müşebbehe) intikāl ederek mebhûs anh olan âleme rağbet ve teveccüh göstersinler.

2245. Maksadım bunu şerh ederek cehli kökünden sökmektir.

Fakat (ne yapayım ki) maksûdum söze sığmıyor. Derin deryâ harfe sığar mı?

Bir harmanı bir ölçeğin istîâb ettiğini gördün mü? Deryâ gemiye sığdırılabilir mi? Buna beyhûde uğraşma!

Bu gayretin muhâl karşısında heder olur. Ondan maksûdun hâsıl olmaz.

Kalbimde meknûn olan muhabbet dolayısıyla esrârı dâima beyân etmek emelindeyim!

2250. İsterim ki bence âşikâr olan bu sır, benimle beraber olanlarca da bilinsin.

Bu maksada olan hırsım, bana güçten güç olan bu işi kolay gösteriyor.

Tâ ki rûhu ibâreye getireyim. Nûh'un rûhunu şerh edeyim (-mütercim)

Her ne kadar o sır gözle görülemezse de, o inciyi ibâre ile delen olmadıysa da,

Esrâr-ı Hudâ'nın takrîri, bizim şerh ve beyânımızın fevkinde ise de,

2255. Onun aynı hiçbir türlü söze gelmez, şerh ve îzâhtan hâriçse de,

Onun zikrine dâir olan sözlerden tâlibde yeni yeni şevk ve rağbet husûle gelir.

Onları dinlemekle an be an terakkî eder, yeni yeni ıttılâ'lar hâsıl eyler.

Onların kesretle ve çok çok tekrarından, zincirî gevşer. Dünyâ esâretinden kurtulur.

Kendinden geçerek, bî-hûşluğa ayak basar. İyilik- kötülük kaydlarından hârice çıkar.

2260. Çünkü iyilik- kötülük zıdlardır. Orada ise zıd yoktur. Bunların ikisini de bırak!

Zıd, nid, aded, yaş- kuru, soğuk-sıcak, iyi-kötü gibi zıdlar bu dünyâya mahsūstur.

Yoksa vahdet âleminde her şey birdir. Vâhid tarafına kimse kendiyle beraber gidemez.

Ruh gibi ol! Nakışlardan temizlen. Tâ ki esfelde kalmayarak a'lâya yükselesin.

Ondan sonra bu yerle gökler hâil olmaksızın nûr içinde nûr görürsün.

(s. 83)

2265. Başsız ve ayaksız, meleklerle beraber seyredersin. Seyrin dâima cennetlerde olur.

Senin seyranın melekleri de geçer. Meleklerin cümlesi senin fermânında olur.

Eğer Âdem'in sulbünden geldinse, onun gibi can-siperâne çalış.

Onun kadri meleklerden şundan dolayı yüksek idi ki kalbi güneş gibi nûrlu idi.

Bundan dolayı ona candan sâcid oldular. Gerçi ondan evvel de âbid idiler.

2270. Öyle değil mi ki semâdaki yıldızların her biri dünyâya ışık saçar.

Hilâl de Güneşin nûrundan fer alarak sonunda bedr olur.

Parlaklığı yıldızları geçiyor. Yıldızların çoğu onun yanında mahvoluyor.

Gerçi hepsi de semâda parlar. Hepsinde az-çok nûr var.

Fakat bedrin nûru yanında onların hepsi de bî-tâb ve bî-çâre kalır.

2275. Onun parıltısı yanında yıldızların ışığı, güneş yanında çıra gibi kalır.

Her ne kadar her mumun her kandilin ziyâsı varsa da, güneşin nûruna nisbetle oyuncak gibi kalır.

Onların nûru güneşin yanında "lâ şey" mesâbesindedir. Güneşe nisbetle hepsi ölü sayılır.

Ziyâdenin yanında az, ma'dûm gibidir. Şüphe yok ki az, adem hükmündedir.

Öyleyse sen, Âdem'i bedr gibi bil! O melekleri de yıldızlar gibi tut!

2280. Her yıldızın kendinden nûru vardır. Bedr ise güneşten aldığı halde onlardan büyüktür.

Bedr, geceleri güneşe niyâbet ettiği gibi, velîler de Hakk'ın nâibleridir.

Velîler ferr ve nûru Hak'tan getirmişlerdir. Aydınlığı o ziyâdan almışlardır.

Halkın varlığı kendilerindendir. Bundan dolayı her iyi hallerinin zıddı olarak bir de fenâ halleri vardır.

Evliyânın varlığı Hak iledir. Ondan dolayı dokuz eflâkî geçtiler.

2285. Onların gıdâ ve kuvveti, her an Hakk'ın atāsından erişir, kimseden değil.

Onlar Hak'tan diridirler; ekmekten yemekten değil. Canlarının gıdâsı Hak'tır.

Balıkların hayâtı sudan olduğu gibi, onların diriliği de Hak'tandır. Balıklara sudan başkası azâbdır.

Otuzaltıncı Makāle. 106 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 118] Rasûl-i Ekrem'in [110]"أبيت عند ربي يطعمني و يسقيني": Ben Rabbim'in yanında gecelerim. Bana yedirir, içirir" hadîs-i şerîfinin mânâsını şerhedecektir.

Şunu da takrîr edecektir ki: Velîlerin sûreti, Hakk'ın yed-i kudretinde, kâtib elindeki kalem gibidir. Kalem ne yazarsa kâtiptendir. Kalemden değil. Binâenaleyh velîden sudûr eden her hâl ve hareketi Hudâ'dan bilmek lâzımdır. Çünkü " قلب المؤمن بين أصبعين من أصابع الرحمان يقلبها كيف يشاء: Mü'minin kalbi, Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Onu istediği gibi çevirir"[111] buyrulmuştur. Kezâlik, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberimiz'e hitâben " و ما رميت إذ رميت ولكن الله رمى : Habîbim, attığın okları sen atmıyorsun, Allah atıyor"[112] buyuruluyor.

(s. 84)

(2288.) Hazret-i Peygamber buyururlar ki: "Ben Rabbimin yanında gecelerim (misafir olurum); bana, canlara can katan yemekler yedirir.

Dâima rahmet nûrlarından bana yiyecek, içecek verir.

2290. Gerçi ten merkebi de bu dünyâda birkaç gün her yiyecekten yer, otlar.

Fakat bu cihânın yemekleri fânîdir. Fânî yemeklerden insan nasıl bekâ bulur?

Yiyen de yediren de fânîdir. Böyle taâmdan cana bekâ eremez.

Fakat bizzat Hālık'dan gelen gıdâ (rûhânî gıdâ), merd-i Hudâ'yı kuvvetlendirmek içindir.

Nûrânî gıdâ, câna hayât bahşeder. Cân onunla bâkî kalır, ebedîleşir.

2295. Hakîkî gıdâ da Bâkî olandır ki o bâdenin sâkîsi lütf-ı Hudâ'dır.

Ten merkebi dünyâda bâkî kalmaz (fânî olur). Fakat can İsâsı bekâ tarafına gider.

Bir cihân ki hadd ve pâyânı yoktur. Bir bahçeye, bir gülşene ki muhalledir.

Meşrikle mağrib onun yanında bir kâm (?)olabilir mi? O cihânın sûreti zulmetsiz nûrdur.

Yerde, gökte her neyi istersen, onu derhal oraya göçtürür.

2300. Ten merkebine bedel orada Burak verilir. O dilberin visâli için ayrılış yoktur.

---

[110] Buhârî, Temennî, 9/Savm, 20.

[111] "Mü'minin kalbi Allah'ın [kuvvet) parmaklarından ikisi arasındadır; onu istediği gibi evirip çevirir". "قلب المؤمن" yerine "قلوب بني آدم" hâliyle: Müslim, Kader, 17; İbn Mâce, Duâ, 2; Ahmed b. Hanbel, II, 168.

[112] el-Enfâl 8/17.

Her nefeste Hak'tan yeni yeni atālara nâil olur. İyiden iyiye geçmek sûretiyle mütemâdiyen terakkî eder.

Her kim ki kendinden öldü ise, Hak'tan hayât buldu. Muhakkak o hayâtla da bekâya erdi.

Kâtibin elindeki kalem gibi, Hakk'ın âleti oldu. Şüphe yok ki kalemin yazdığı şeyler kâtibindir.

Velîden iyi-kötü ne sudûr ederse, onları ondan bilme; onlar Ehad'dan (Hak'tan)dır.

2305. Velînin sûreti Hakk'ın elinde, kâğıd üzerine satırlar yazan kalem gibidir.

Onun fiil ve kavlini Hak'tan bil, ondan bilme! kendinden ölerek Hakk'tan hayât almıştır.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber'e hitâben, "Attığın okları sen atmadın, Allah attı" [113] buyurmadı mı?

Senden sâdır olan işlerin fâili benim. Attığın okları benden bil, kemândan bilme!

Senden ne gelirse bendendir. Tenden husûle gelen her hareketi candan bil!

2310. Havâssın cânı, avâmın cânı gibi değildir. Onların iki âlemde de cânı Hak'tır.

Onların görmesi, Hakk'ın görmesidir. Dîn sâhipleri bunda tereddüde düşmez.

Cenâb-ı Hak: "Benimle görür, benimle işitir. Ben dostlarımdan ayrı değilim" buyurdu.

Çünkü onun hayâtı bendendir; candan değil. O halde o gözler benden görür.

Duyması, söylemesi de bendendir. Ten gözü nasıl can ile görüyorsa.

2315. Cansız vücûd göremez, işitemez, ne uyanır, ne de uyur.

Ben o merd-i güzînin cânı olunca, artık onun gözleri yolu benden görür.

Vücûdunun bütün a'zâsı benimle hareket eder. Her işe benden kuvvet alarak koşar.

Fiili, kavli dâima benden olur. Akşam-sabah (her zaman) benim fiillerim ondan zuhûra gelir.

Onunla yaptığın sohbet, benimle olur. Çünkü onun dilinden söyleyen benim.

2320. Eli ayağı da benimle hareket eder. Başka türlü gören (itikād eden) husrândadır.

Onu benim zâtımın mazharı bil. Onu gören (ona kavuşan), âfillerden (fânîlerden) olmaz.

O, bâkî kalır. Çünkü bâkîyi ele geçirmiştir. Cân şarâbı içer. Çünkü sâkîsi yanındadır.

(s. 85)

Her kim ki o atını sıkı tutarsa, yeniden yeniye gider (mütemâdiyen tefeyyüz eder).

O pehlivân, avlanmak isterse, can sahrasında arslan avlar.

2325. Velîleri seven, velîlerden ma'dûd olur. Onun canına onlardan gün a gün atiyyeler gelir.

Rasûl-i Kibriya efendimiz: [114]"من أحب قوماً فهو منهم : Bir kavmi seven kimse, onlardan sayılır" buyurdu.

---

[113] el-Enfâl 8/17.

[114] " . . . حشر معهم. . . " hâliyle: Hâkim, *Müstedrek*'inde rivâyet etmiştir. Hadîsi destekleyen başka varyantlar da vardır. Bkz. Aclûnî, II, 222.

Bir sabah arablardan bir şahıs, huzûr-i Peygamberî'ye gelerek duâ ve senâda bulundu.

Selam verıp tazîm-i resmîde bulunduktan sonra, Rasûl-i Ekrem'i medh ü senâya başladı.

Dedi ki: Ey Rasûl-i müctebâ, ey beşerin mefhari! Zât-ı Pâkiniz beşerî şâibelerin cümlesinden müteberrâsınız.

2330. Huzûr-i âlinizde bir söz söylemek istedim. Lütfen onu dinleyin!

"Ben dünyâda oruç, namâz gibi ibâdetleri terk ettim. Halkın mallarını bedelsiz olarak alıyorum. "

Bu minvâl üzere bütün günahlarını saydı, döktü. İşleri tamâmen tortu idi.

Onun bu türlü itirafları Rasûl-i Ekrem'i bî-huzûr etti, hiddetlendi.

Arab sözüne devamla: "Ey Hakk'ın Hak Peygamberi! Bu kadar isyânımla beraber ben sana âşığım, inan ki…

2335. Her ne kadar fâsık isem de seni candan severim. Bu iddiâma Rabbim şâhiddir.

Ey dîn Sultanı!Senin sâf kalbin de sözümde sâdık olduğumu bilir, tasdîk eder.

Hazret-i Peygamber bunu işitince, onun ahvâlini Hudâ'dan sormaya lüzûm gördü.

Gözlerini kapayarak başını yakasına çekti, can gözüyle can âlemini seyre başladı.

Gayb âleminde onun (arabın) pâk olan sırrı hicâbsız olarak tecellî etti.

2340. Onu peygamberler sırasında gördü. Yüzü ay gibi parlıyordu.

Hazret-i Peygamber hemen başını kaldırdı, güler yüzle cevab vererek arabı taltîf buyurdu.

Dedi ki: "Her kimi dünyevî bir garaz olmaksızın seversen, onunla ikiniz bir can demeksiniz. Sûret nakıştır, kabuktur.

Şüphe yok ki dostluk cinsiyetten ileri gelir. At hiçbir zaman deve ile ögür olmaz.

Irmak suları birbiriyle birleşir, birbirinden kuvvet alır, artar.

2345. Ateş de ateşten kuvvet alır, ırmaklar birleşir ceyhûn olur.

Ateşle su nerde uluşıp birleşecektir. Zıd zıd ile ülfet edemez.

"إن لله ملک یسوق الجنس الی الجنس"[115]: Allah'ın bir meleği vardır ki vazifesi, cinsi kendi cinsi tarafına sürmektir" hadîsini oku!

Sonra Rasûl-i Ekrem onun gönlünü aldı. Gizli, âşikâr birçok nevâziş ve iltifâtlarda bulundu.

Ve buyurdu ki: "Anladım ki bizdensin. Git, keyfine bak! İkimiz de bir efendi kuluyuz.

2350. İkimiz de bir sudanız. Yalnız taraflarımız (cinsimiz) ayrıdır. Mânâyı al, harf zarfını bırak!

Harflerin mazharlarını (mânâlarını) seç. Tâ ki sen de dîn yolunda pâk olasın.

Bu sûretlerden geçerek müebbed kalasın. Şeker gibi sûret kamışından çık!

Her kim mânâya kıymet verirse, bâkî kaldı. Hakk'ın ilmini kitapsız, kâğıdsız okudu.

Âdem gibi bütün esmâyı zabt (hıfz) etti. O ilimde, yanılmak, habtolmak gibi şeyler yoktur.

2355. Artık onun yanında mechûl bir şey kalmaz. Çünkü o ilmi ona Hudâ bahşetmiştir.

---

[115] Kaynağı bulunamadı.

(s. 86)

İyi bil ki emsalsiz bir atıyye ancak Hak'tan olur. Zâhirde velîden sudûr ettiğine bakma!

O sebepden, onun mutīsi Allah'dır, başka türlü görmek yanlıştır.

Sana ekmeği bâzen bir elden (vasıta ile) verir, bâzen da elsiz (vâsıtasız) verir.

İkisini de bir bil yanılma! Bu kabîlden daha pek çok şeyler vardır.

2360. Bu zâhirî sebebler birer nikābdır. İşin iç yüzü gizli kalsın diye.

Tâ ki onun işine her nazar taalluk etmesin, o sırlara herkes vâkıf olmasın.

Oraya avâm yol bulamasın. Çünkü o hâl, havâssın ve kirâmın hâlindendir.

O büyükler her şeyi "bir" müttehid görürler. Onların gözünden O nasıl gizli kalabilir?

Yekbîn o kimse olabilir ki kendisine Hak tarafından görür bir göz verilmiş, esrâr nûrlarıyla taltîf olunmuştur.

2365. Kör olarak doğmuş olan yeri göğü göremez. O'nu nerde görecek!

Dünyânın nakışlarını, safvet ve letâfetiyle görmesine imkân yoktur.

Bunların ikisinden de habersiz olaraki sağa sola bocalar durur. Çünkü göz nûrundan mahrûmdur.

Güzellerden ve bağların letâfetinden nasîbi olmadığı halde hamâkatla sevinir, kendini aldatır.

O herkesi kendi gibi zanneder. Bundan dolayı noksanını göremez.

2370. Âlemden böyle nasîbi olmadığını bileydi, te'sîrinden ödü parçalanırdı.

O bedbahtların bedbahtı bundan başka şey göremediği için hâlinden memnûn olarak külhândan külhâna koşar.

Dünyâ evinde tekevvün bir kurtçağızın Allah'ın meleklerinden, kullarından ne haberi olur!

Bilir mi ki o kadîm mülkte neye mâliktirler, Rabb-i Kerîm onlara neler gösteriyor.

O'nun vasfını merdân-ı Hudâ'dan dinlemekle belki kalbinde zâhirî bir temâyül husûle gelir.

2375. Fakat onda nûr-ı İlâhî olmazsa, Kibriyâ'nın mülkünü nasıl görebilir?

O'nun cânı bu tarafa oradan gelmiş değildir ki o şerefe candan tâlib olsun.

Serseriyâne hareket eder, çünkü O'na bî-gânedir. Fakat hakîm olan merdânın,

Bu husûstaki talebleri ciddîdir. Hak yolunda her zaman canlarını fedâ ederler.

Nihâyet o taleble merâmına vâsıl olur. Hakk'ın penâhında aleddevâm kalır.

2380. Serseri adam nasıl iş görebilir. Bu yolda başınla oynamazsan, baş olamazsın.

Taleb yolunda, can-baş fedâ edilmelidir ki Hakk'ın didârı sana müyesser olsun.

Sen var oldukça o maksûd hâsıl olmaz. Seni oraya ancak yokluk îsâl eder.

Her kim kendinden ölürse, Hakk'ın dirisi olur. Ancak bundan sonra Hakk'ın kulu olabilir.

Git, kendinden öl ki bâkî kalasın! Hayâtı, tefeyyüzü fenâda ara!

2385. Dane toprağın altında çürüyüp mahvolmadıkça, yeşillenip baş gösteremez.

Çocuk hocalarının mahkûmu olmadıkça (cefâsına katlanmadıkça), ilimle tezeyyün edemez.

Öyleyse kendini bırak, Hakk'ın ziyâsını taleb et ki O'nun visâline ve dîdârına kavuşasın.

Tâ ki bu benlik ârından dışarı sıçrayarak câvidânî benliğe yüz döndüresin.

O benlik Hudâ ile kāimdir. Ne zevâli var, ne de fenâsı. . Sermedîdir.

2390. İşte bu alış-verişten öyle bir kâra kavuşursun. Ne mutlu kendinden geçen cana!

(s. 87)

Geçmez, akçe mukābilinde altın nakd aldı. Altının sözü mü olur, yüzlerce cevâhir hazînesi.

O ne derse aksini yap, tâ ki yedinci semâya kadar yükselesin!

Otuzyedinci Makāle. 18 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 122] Şunu beyân edecektir ki: İnsanlardaki nefs-i emmâre, öyle bir ejderhadır ki bütün âlemleri yenmiş ve yenmektedir. Kuvvetçe saman çöpü kadar zayıf olan insan, dağ gibi kavî nefisle nasıl başa çıkabilir? Öyleyse Hak'tan yardım istemelidir ki لا حول و لا قوة إلا بالله العلي العظيم Yâni Kâfir nefsi, mağlûb edersek ancak Hakk'ın kuvvetiyle edebiliriz, kendi kuvvetimizle değil. Hakîkat gözüyle bakılacak olursa, beş vakit namâzı duâdır: "Ya Rabbi bize yardım eyle de düşman nefsi kahre muktedir olabilelim" mânâsı tazammun eder. Eğer duâ ihlâs ve sıdkla olursa, rahmet deryâsı coşar ve muhlis bendelere yardım eder, Hakk'ın inâyetiyle nefs düşmanı mağlûb ve makhûr olur. Nasıl ki enbiyâ ve evliyâ mağlûb etmişlerdir.

Nefse galebe edemeyenler varsa sebebi şudur: Duâlarında hulûs yoktur.

(2394.) Her ne ki kâfir nefsin maksûdudur, onun hilâfını yap ki en doğru hareket budur.

2395. Canına ondan başka kasteden yok bil! kavgada kılıcını dâima ona havâle et.

O ölünce sen ber-hayât olur, havâs ile beraber pâyende kalırsın.

Eğer arzusunu verirsen, onun yanına gider, cehennemde onunla yan yana olursun.

Cehennemde onunla beraber muhalde kalırsın, belâlara, elîm azâblara giriftâr olursun.

Nefs, dağ kadar kuvvetli olduğu halde, sen çöp gibi zayıfsın, sakın onu küçük görme!

2400. Onu kökünden kaldırıp atmak için Hak'tan yardım iste! Çünkü o düşman herkesi mağlûb etti.

Allah yardım ederse ondan kurtulursun. Hakk'ın inâyetiyle onu ayağının altında çiğnersin.

Kuvveti bırak da candan Allah'a sarıl! Sana öyle bir kuvvet versin ki!

Bu gazâ ancak böyle bir kuvvetle yapılabilir. Şeytanlar böyle olursa, mâtem içinde bırakılır

2405. Hay ve Kayyûm'un yardımı olmadan kimse kendi gayretiyle onu yenemez.

Bu namâz, bu oruç, mü'minlere Hak tarafından onun için emrolunmuştur ki

Duâlarında o gavğa (cihâd-ı ekber) için Hak'tan kuvvet ve nusret temennî etsinler.

Hudâ onlara harpte kudret versin de dertten belâdan kurtulsunlar.

Düşman nefsin boynu bir kere koparıldı mı, onun ölümüyle bütün halk hayât bulur.

2410. Bâtınî halk ki ten kal'asında tahassun etmiştir, bu mahlûklar, kadın-erkek herkeste hesapsız olarak mevcuddur.

Göklerde gece-gündüz dönüp dolaşan hadsiz hesapsız askerler.

(s. 88)

Otuzsekizinci Makāle. 161 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 123] Şunu beyân edecektir:İnsanın vücûdunda sayısız askerler vardır: Rahmânî ve şeytânî. Hakk'ın emir ve rızasına muvâfık olan iyi fikirler Rahmânî, Hakk'ın yoluna aykırı olanlar şeytânîdir.

Hakîkatta ise insanın kendisi fikirdir. Cismi, o fikirlerin merkebidir. Fikir hangi tarafı isterse, merkebi oraya sevkeder. Hâsıl olan sûreti şahıs zanneder. Bilemez ki şahıs, o sûreti işleten fikirlerdir.

Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki: İyi fikirler meleklere, fenâ fikirler de şeytanlara benzer. Eğer bir cisimde Rahmânî fikirler şeytânî fikirlere gâlib gelirlerse, böyle olan cisim hakîkî âsmân olur. Suverî âsmân, onun mecâzıdır. Suverî âsmân, hakîkî âsmândan hayât alarak diri ve direksiz durur. Ten, can ile zinde ve kāim olduğu gibi. Âsmân da o kimseden zinde olur. Çünkü o şahıs mânâdır, âsmân ise sûrettir.

Bu makāle şu mânâya da temâs edecektir ki: Anâsır-ı Erbaa ile zinde olan ruh-ı hayvânî, ser âsmânına zindelik ve gûn â gûn atıyyeler veriyor ki bir uzva verdiği diğerine benzemez. Gerçi o, bu derece atıyye ve ihsânlarda bulunuyor, fakat süflî olan bir uzvu ulvî yapmaya muktedir olamaz. Fakat emr-i ilâhî olan ruh ki nûr-i Hak'tır, ve zemîn ve âsmânın eczâsı onunla zindedir. Her birinin ayrı hayâtı, başka bir gayreti vardır. Güneş, ay, yıldızlar, mâdenler, bahçeler, bağlar, sayısız mahlûklar, ins, cin, hayvanlar ve sâir. . hepsinin hayât ve mevcûdiyyeti O'ndandır. O kadardır ki ilâhî kudretiyle sâfili âlî, âliyi sâfil edebilir ve her şeye kādirdir.

(2412.) Fikirler eşhâsa, vücûd-i beşer de o halkın oturduğu şehre benzer. Her vücûdda, böyle hadsiz hesapsız halk vardır.

İyi fikirler, dîn askerleridir. Fenâ fikirler melûn şeytanındır.

Kötü fikirler nefsin hükmü altında, iyi fikirler de aklın emri altındadır.

2415. Mü'minler, gece-gündüz böyle cidâl içinde Hak'tan yardım talebederler.

Cihâd-ı asğardan cihâd-ı ekbere avdet etmişlerdir.

Zâhirî cenk, alelâde insanların, bâtınî cenk ise o merdân-ı Hudâ'nın işidir.

Merdânın cengi, aleddevam, cengi nefisledir. Çünkü nefs, halkın müebbed zevki önünde bir hiçtir.

Tuzakla dâne her zaman avcının içindedir. Halk onun ateşine pervâne gibi yanıyor.

2420. Nefsin arzularının şulesi, nûra benzer. Halk usanmadan o semte uçuyor.

O alevden can kuşunun kanatları yanıyor da yine onu arıyor.

Fakat bahti yâr olan, onun bir yarasından aklını başına alarak Hakk'a firâr ediyor.

Bahti kötü olan da dâima fenâ tarafa kanat açar, dînin merdûdu olur.

Dîninin kulu, kanadı hevâ ateşiyle yanar, kül olur.

2425. Onun bir kanadı vardır ki onunla cennette uçacaktı, onu da ateşte yaktı.

Artık onun dilinin virdi, "Yâ veyletâ, yâ hasretâ"[116]dır. Öyle olanın cezâsı böyle olur.

(s. 89)

Eğer Cenâb-ı Hak akıla nefsi mağlûb edecek bir muzafferiyet bahşederse,

Ondaki fenâ fikirler tamâmen ölür, mağlûbiyet mezârına gömülür.

---

[116] "Keşke, keşke.."

İyi fikirler meleklere benzer, vücûdunda dönüp dolaşırlar.

2430. Ondan sonra sen can âsmânı olursun, melekler sende seyrân ederler.

Âsmân tendir, onun cânı sensin. O seninle direksiz duruyor.

Ten nasıl canla diri ise, âsmân da seninle diridir (hayâtı sensin).

Âsmân sûrettir, mânâsı sensin. Her şey senin nûrunla dolar.

Âsmânın tabakaları Hak tarafından yedi olarak yaratıldı. Her tabakı seninle kāim, seninle zindedir.

2435. Cân bir şeydir. O da Âdem'dedir. Fakat Âdem gibi Âdemde…

İşte canların cânı öyle olan candır ki bütün âleme hayât ondan dağılır.

O nûr deryâsı bütün canların canıdır. Canların neşât ve surûru o deryâdandır.

O dâima saftır, bâkî ve bî-zevâldir, onun cûdüyle bütün noksanlar kemâldedir.

Fânî mülk de bâkî mülk de onunla zindedir. Eğer can isen böyle bir cana tâlib ol!

2440. Son merhale odur. Onu iste. Öyle deryâda varlık, bir desti gibidir.

O varlık destisini kır ki o deryâda güzel güzel dalgalanasın.

Tâ ki sen asıl olasın, âlem senin fer'in ola. Bütün varlık sürâhi gibi senin şarâbından dola.

İyi-kötü, cemâd-nebât her şey senin vücûdundan hayât bula.

Cisminin hayâtı bir candan değil mi? Bütün uzuvların onunla hareket etmiyor mu?

2445. Her biri candan bir türlü hayât alıyor. Bütün cüz'ler o külden zindelik kazanıyor.

Ruh, fazl-ı İlâhî ile vücûdunun her cüz'ünü bahar gibi taze tutuyor.

Her biri ondan birer türlü hâsiyet alarak mâhiyetleri tenevvü' ediyor.

Bir candan vücûda gelen yüzbinlerce eseri gör ki her biri dikensiz gül gibi bitmiştir.

Onun gibi bu gökle bu yeri ve her ikisinde gördüğün şeyler,

2450. Semâdaki aylar, güneşler, yıldızlar; yerdeki bahçeler, bağlar

Binbir çeşit hesapsız mahlûklar… Bunların hepsini de bir candan zinde bil!

Her birine o can tarafından hıl'at giydirilmiş, her biri ondan birer türlü şerbet içmiştir.

Bunların tafsiline girişecek olsam, asırlar geçer de bu tükenmez.

Hulâsa olarak şunu bil ki: İki âlem halkı da şeksiz, şüphesiz bir candan diridirler.

2455. Fakat bütün canların aslı olan o can, her eğriyi doğrultmaya muktedirdir.

Emrederse cehennemi cennete çevirir, rahmeti mihnete tahvîl eder.

İblisi gökten yere indirir, İdrîsi yerden göğe çıkarır.

Her muhâli mümkün yapmaya kudreti var. O pâdişâhın her yaptığı iş muhâldir.

Böyle bir kudret sâhibinden ümidi kesme! O isterse yıldızı güneşten daha a'lâ eder.

2460. İsterse yaralara merhem olur, istemezse surûrları gama mübeddel olur.

Öyle ise, ona sıkı sarıl, kimseye gönül bağlama! Makbûl de olsan ondan olursun, matrûd da. . .

(s. 90)

Eğer burada ona hizmet edersen, bekâ sarayında sana şâhlık bahşeder.

O bendelikten murâda erer, has kullar sırasında sayılırsın!

O kullar ki Hakk'a candan kulluk etmişler, mukābilinde büyük mükâfaâtlar almışlardır.

2465. Her biri O'nun ihsânıyla zengin olmuş, her hakîr O'ndan şeref ve izzet bulmuştur.

O'nun lütfu, zerreyi âfitâb, kahrı âfitâbı harâb etmiştir.

O kudret sâhibidir; her ne isterse o olur. Hükmederse ten can olur, can da ten olur.

Öyleyse, dâima duâlarınızda Hak'tan temennî ediniz ki sizi de esfelden a'lâya çıkarsın.

O, Hakk'tan ne isterse muhakkak talebi is'âf olunur. Gerek dine taalluk etsin, gerekse dünyâya. .

2470. Neye muhtac isen onu verir. Hak'tan ten isteme, can iste ki can versin.

Hakîkatte hâcetleri kazâ eden yalnız Allah'dır. Öyleyse Hak'tan dâima Hakk'ı iste.

Tenin gıdâsını da canın gıdâsını da veren odur. Âlî, sâfil hep O'ndan hayât alır.

Ne mutlu o cana ki gıdâsı, bilâ-hicâb cemâl-i İlâhî olur.

Her kim himmet sâhibi ise, gece-gündüz can ü dilden O'nu ister.

2475. Onun cânı Hakk'ın visâlinden başka bir şey istemez. Cüz'ünün cüz'ü de onu ister.

Gönlünde Hakk'ın sevgisinden başka bir şey bulunmaz. O gönül ki bu unsûrî vücûd içindedir.

Vücûdu da kalbinin nûrundan can gibi olur. Ruh gibi ondan tarafa revân olur.

Öyle vücûd can demektir. Sen de onu can bil! Böyle bir vücûda mâlik olanı da o bil!

Böyle olan can, Hak'la kāim olur. Dâima Hak'tan yeni yeni sebk alır.

2480. Bütün hâcetleri Hak tarafından kazâ olunur. Her zaman kedersiz surûr içinde bulunur.

Git, bu hak[îka]ti cenâb-ı Halîl'den öğren de hâcetini Allah'tan iste!

Hazret-i İbrahim'i yakmak için, Nemrûd büyük bir ateş hazırlamıştı.

Bir mancınık yaptırdı, Hazret-i İbrahim'i onunla ateşe atacaktı.

Cenâb-ı Halîl'i ateşin yanına getirdikleri zaman Cebrail Aleyhisselâm yanına geldi.

2485. Dedi: "Bir hâcetin varsa söyle ki ateşe düşmekten seni kurtarayım. "

Hazret-i Halîl buyurdu ki: Hâcetim var ama senden değil. Benim ihtiyâcım Rabbime gizli değildir.

Hâcetim ancak Allah'adır; başka kimseye değil. Çünkü Hak'tan mâ-adâsında o kudret yoktur.

Halk-ı âlem, iyi-kötü hiçbir şey yapmaya kādir değildir. Her şeye kudreti yeten yalnız Allah'dır.

Şerîki, nazîri yoktur. Yalnız o ganîdir. Bakīsi hep fakîrdir, muhtâçtır.

2490. Kur'ân'da buyurdu ki: "Ğani ancak Allah'dır. Siz hep fakīrlersiniz. "[117]

Mâdemki Hudâ böyle buyuruyor, sen de muhtâcsın, fakīrsin, gedâsın.

Kudret O'na mahsûstur. Hayra, şerre kudreti yeten yalnız O'dur.

Adem O'ndan vücûda geliyor. Ma'dûma lütfuyla vücûd hil'ati giydiriyor.

Alıyor, sonra daha iyisini veriyor. Gümüş alıyor, altın veriyor.

---

[117] el-Fâtır 35/15.

2495. Eğer nîmetin şükrünü yerine getirirsen, cennette hulle libâsları giydiriyor.

Yok eğer şükretmezsen, kulluğu bırakarak tuğyân etmiş olursan,

(s. 91)

Rûz-i cezâda işin tersine döner. Cennete lâyık olacakken, cehenneme gidersin

Sana mâdemki vücûd verdi, gece-gündüz can ve dilden şükrünü îfâ et.

Eğer nîmetin şükrünü candan îfâ edersen, kıyâmette hurîlerle, cennetlerle cezâlanırsın.

2500. Şükrü kim artırırsa ziyâdeye nâil olur. Hak'tan görülmedik devletlere erer.

Mânâlar da sûretler de O'nun bendeleridir. Bütün eşyâ Hudâ'yı tesbîhe koyulmuştur.

Kimse bir şeye mâlik değildir. Kuru-yaş, kabuk-iç her ne varsa hep onundur.

Halk aldanarak kendinin sanırlar ve bu zanna dayanarak sevinirler.

Sen bununla memnûn ol ki ne var ne yok, bütün mevcûdât hep O'nundur.

2505. Her ne varsa baştan ayağa kadar, hiçbiri de bizim değildir.

Bizim zannettiğimiz ellerimizle ayaklarımız, yarın kötü amellerimiz hakkında aleyhimize şehâdet edeceklerdir.

Cenâb-ı Hak bunu Kur'ân'da haber veriyor: [118]" . . .يوم تشهد عليهم" âyetini oku.

Dilin, ellerin, ayakların, rûz-i cezâda irtikāb ettiğin cürmler hakkında aleyhine şehâdet edecekler.

Yarın, fenâlığa dâir yaptığın şeyleri, huzûr-i Hak'da birer birer sayıp dökecekler.

2510. El diyecek ki: "Ben şarâb kadehi tuttum. " Ayak diyecek ki: "Ben haram semtine gittim. "

Göz diyecek ki: " Ben nâmahreme baktım. Beni o yanaklar, o tombul çeneler meftûn etti de. . "

Ağız diyecek ki: " Ben haram yedim. " Dil diyecek ki: "Ben yalan söyledim."

Hattâ yakînen "benim" zannettiğin ve dünyâda beraber gezdirdiğin cildin bile

Senin değildir. Ey ahmak! Nerde kaldı arsa, t[a]âm(?).

2515. Nerde kaldı, mal, metâ', mülk, sarây ve her şey ki dünyâda onlardan faydalanırdın.

Hey şaşkın, bunlar nerden senin olacak? Şimdi kendine gel, gör ki,

Hiçbir şey senin değilmiş. Hepsinden tamâmen soyundun, çıplak kaldın.

Hepsi O'nundur ki onları yaratan O'dur. Hepsi O'nunla zinde olduğu halde, O kendinden Hay'dır.

Muhakkak bil ki bizim bu hayâtımız fânîdir. Şahıs gider de gölgesi kalır mı?

2520. Yeryüzünde gölge şahsın aksidir. Gölgeyi sâhibi gibi kudret sâhibi sanma!

Gölgeyi bırak da şahısa tâlib ol ki şahıstan müstefîd olasın.

Ölüm hâli gelince o gider. O hâl gelince herkes bütün mâlik olduğu şeylerden ayrılır.

O zaman anlar ki: Onlar kendinin değilmiş. Fakat bu anlayıştan ne fayda var?

Sen uyurken metâını hırsız çaldı, sâf maîşetin bu ziyân yüzünden tortu oldu.

2525. Ondan sonra uyanık durmada ne fayda var? Bil ki kederin, derdin daha ziyâde artar.

---

[118] "O gün aleyhlerine şâhidlik edecek…": en-Nûr 24/24

Gam ve kederden başka bir şey tevlîd etmeyen öyle uyanıştan ölüm daha iyidir.

Kâfirler rûz-i cezâda cezâya giriftâr oldukları zaman diyecekler ki:

"Keşke biz de toprak olsaydık da böyle belâlara dûçar olmasaydık!"

Cehennemde o denî kâfirler: "يا ليتني كنت ترابا: Keşke biz de toprak olsaydık"[119] diye tahassür edecekler.

2530. Toprak bilâ- tebeddül (mütemâdiyen) şâd ve hurremdir. Topraktan farklı oluş, kâfirlerin sebeb-i felâketi olmuştur.

Evvelki hâlin avdetini isteyen, mücrimlerdir. Fakat mükerremlerin istirâhati sonunda (âhirette)dir.

(s. 92)

Öyleyse sen bu dünyâda iken uyanmaya bak! Ömrünü dîne sarf et! O yola git!

Sana âlet (vasâit) vermiştir, burada iş yap, kâr kazan, izdihār et!

Dünyânın başında dîn metâı var (başında amel ve itâat gelir), uyan! Kulluğu tercîh et, ibâdete sarıl.

2535. Tâ ki yevm-i nüşûrda kabrinden zengin olarak kalkasın, cennette hûrîler, kasrlar alasın.

Elin, ayağın namâzla harekete gelsin, başını sıdk ve niyazla secdeye koy!

Secdede dilinle zikir ve tesbîh oku, "Ya Rabbi, kusurlarımı afvet!" de!

İbâdetinle görünme, niyâz ve istirhâmı âdet edin, Hudâ'ya "Bu fakîr kuluna yardım et!" diye yalvar.

De ki: "Ey Rahman, Herkesin penâhı Sen'sin. İyi amelin hâkimi, sultanı Sen'sin.

2540. Kimin yanına gideyim de yalvarayım, kime dehâlet edeyim? Çünkü iki âlemin de pâdişâhı Sen'sin!"

İyi ise de kötü ise de o dergâhta başka yere gitme! Çâren oradadır. Sağa sola koşma!

Eğer tâlin yâver olursa, rahmete kavuşur, mihnetten rahata erersin.

Gerek rahmet, gerek mihnet, O'ndan sana ne gelirse râzı ol! O kapıdan ayrılma! De ki:

"Yâ Rabbi! Benim bu huzûrdan başka sığınacak yerim yoktur. O'nun için dâima bu kapıda duruyorum. "

2545. Burada kalmakta sebât edersen, elbette Hudâ sana merhamet edecektir. O kahrı lütfuyla senden kaldıracaktır.

Çünkü iyi ile kötü, O'nun kapısında gece-gündüz emir bekleyen (emr-ber) gibidir.

Pâdişâh, emr-berine, "lütf et!" derse, O sana tatlılıkla söz söyler.

"Kahr et!" derse, derhal düşman gibi muâmele eder.

Gerçi Pâdişâhın zâtı (ef'âlî), külliyen lütuftur, hiçbir gûne kahr yoktur.

2550. Ancak bu fenâlık, senin fenâ fiilinin layık olduğu cezâdır. İyi bil ki, herkesin cezâsı kendindendir.

Hakk'ın lütfu sâf ve berrâk ayna gibidir. Kendine vefâlı bulunanlara vefâ eder.

Eğer yüzünü aynada ifrit gibi siyâh, çirkin görürsen,

O, aynadan değildir. Ayna, nakış ve nişandan vâreste, sâf ve berrâktır.

2555. Ayna, sûretlerden münezzehtir. Cevher gibi sâf ve berrâktır.

Eğer aynada kendini güzel görürsen, şüphesiz, aynayı seversin.

---

[119] en-Nebe' 78/40.

Yakînen malumdur ki o güzellik tamâmen kendindendir; iyi ise de, kötü ise de kendini görürsün.

Her ikisi de kendinsin. Âkilsen kusûru kendinde ara, aynada arama.

Kendi çirkinliklerini aynaya isnâd etme, suçu kendine mal et!

2560. Âdem Aleyhisselâm gibi "ربنا ظلمنا أنفسنا: Yâ Rabbi, nefsimize zulmü biz yaptık"[120] diyerek inle!

"Yâ Rabbi! Afvine lâyık görürsen lutfetmiş olursun. Yoksa benim layığım cehennemdir. "Duâsında tazarru' ve nâle ettiği cihetle Allah tarafından afv hil'atıyla taltîf olunur.

Eğer sen de o nesilden isen, tevbeye gel, aczini itiraf eyle, nâleni artır!

Ğufrâna mazhar oluncaya kadar inle, başını secdeden kaldırma!

2565. Ola ki Hudâ hâl-i perîşânına merhamet nazarıyla bakar da afveder.

O nazar dolayısıyla güzelleşir, günahlarından arınırsın.

(s. 93)

Hakk'ın zâtı tamamıyle lütuftur. Kahr, senin zâtındandır. Şüphe yok ki o âfet kendindendir.

Zulm ettinse, kendine kendin ettin. Kış olan tarafa gittin de onun için döndün.

Hak Taâlâ sana: "O tarafa gitme! Bizi tut, başka yere gitme!" diye emretti.

2570. Dîn-i Muhammedî'nin bahar tarafına gel! Pîr oluncaya kadar oradan ayrılma!

Maksadım, "ihtiyarlık" mânâsına olan pîrlik değildir; pîr-i Rabbâni, mânevî pirliktir, nûr-i ilâhîdir.

Hudâ bâkî oldukça O'nun nûru da bâkî olur. Küpsüz, kadehsiz şarâb-ı müdâm içer (?).

Otuzdokuzuncu Makāle. 62 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 130] Şunu beyân edecektir ki: Hak Sübhânehu ve Taâlâ Hazretleri, dünyâdaki ağaçları, meyveler ve sayısız nîmetleri için yarattı. Vücûd-ı beşer ağacı da ondan yüzbin çeşit haller zuhûr etsin diye halk eyledi ki o haller, yerin ve göğün nîmetlerinin canıdır. Zikir, fikir, yerden arşa urûc etmek, ve bunların da fevkinde daha birçok haller hadd ü hesâba gelmez… İnsan eğer bu nîmetlerin şükrünü îfâ ederse, Hak Taâlâ ona onun yüz misli nîmetler verir. ". لئن شكرتم لأزيدنكم. .. : Şükrederseniz nîmetlerimi artırırım"[121] buyuruyor. شكر نعمت نعمت افزون بود[122]

Cenâb-ı Hak, lütfundan bu kadar atıyyeler bahşetti. Enbiyâ ve evliyâ gönderdi. Bize haber verdi ki: Bu nîmetlerin şükrünü öde! Tâ ki sende müebbed kalsın. Fakat sen bu vasiyetleri kulağına koymadın, Küfrân-ı nîmet ettin, isyân ettin. Şu halde kendine zulmü kendin etmiş oldun.

Cenâb-ı Hak değil…: " وما ظلمناهم ولكن ظلموا أنفسهم: Onlara zulmü yapmadık, fakat onlar nefislerine yapılan zulmü kendileri yaptılar. "[123]

(2573.) Âlemin vücûdu, gûn â gûn meyveler vermek üzere yaratılmış bir ağaca benzer.

---

[120] el-A'râf 7/23.
[121] İbrâhîm 14/7.
[122] "Nîmete şükür, nîmet artırıcı olur".
[123] Hud 11/101.

O cümleden olan insan da bu dünyâda aynı sûret ve aynı maksadla yaratılmıştır.

2575. Cân ile tenden mürekkeb olan insana bir de akıl verilmiştir ki onunla gönlünden hikmetler zuhûra gelsin.

Cism ile candan mürekkeb bir ağaç yaratmıştır ki bu âlemde türlü meyveler versin.

Gece gündüz ondan suverî, mânevî birçok işler vücûda gelir.

Eğer kulluk yolunda giderek bunun şükrünü edâ ederse, Hak'tan ivaz olarak ebedî hayât alır.

O hüsne, o likāya gark olarak bakā âleminde muhalled kalır.

2580. Eğer gaflet eder de bu iyilikleri bilmezse, Hakk'ın nîmetlerinden uzak ve mahrûm kalır.

Cenâb-ı Hak dünyâda ona neler bahşettiyse, şüphesiz hepsini ondan geri alır.

Nîmetleri verdiği gibi, şükrünü îfâ kudreti de verdi. Kim îfâ etmezse, hasretle can verir.

Küfrân-ı nîmet edenler, cehennemde kalır, mütemâdiyen ateşler içinde kıvranır.

Git, Kur'ân'dan [124]"وما ظلمناهم" âyetini oku da zulmü Hakk'a isnâd etme. Kendinden bil.

2585. Cenâb-ı Hak: "Ben âdilim, zâlim sensin" buyurdu ki bir şeyden kaçtığın zaman, ona firâr edesin.

Sana öğüt verdim ki hapisten kurtulup zehir yerine şükür yiyesin.

Sen aksini yaptın, şükür yerine zehir yedin. Böyle bir panzehire iltifât etmedin!

(s. 94)

Muhakkaktır ki o zehir, rûhunu zehirledi, öldürdü, nihâyet yüzün enseden farksız oldu.

Ben sana lütfederek acıdım, fakat kötü fiillerinle vücûdunda yarayı sen açtın.

2590. Dediklerimi yapmadın. Artık arınmak ve güzelleşmek için git, ateşte arın!

Bakır vücûdun bu kimyevî ameliyye ile, Hakk'ın lütfuyla altın olacaktır.

Öyle ise, zulmü, kendi kendine yaptın, Allah yapmadı. Hak'tan kötülük gelmedi. Aklını başına topla.

O kötülükleri tamamıyle kendinden iyilikleri de Hak'tan bil!

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de: [125]" ما أصابک من حسنة فمن الله " buyurdu. Güzel şeyleri hep Hudâ'dan bil!

2595. Kezâlik: [126]"وما اصابک من سيئة فمن نفسک" buyurdu. Bütün kötülükler de kendindendir.

Zulmü, kendine kendin etmişsin, onu Hak'tan biliyorsun. Artık bu şek perdesini yık!

Hazret-i Âdem gizli ve âşikâr olarak [127]"ربنا ظلمنا أنفسنا" buyurmadı mı? Ki:

"Yâ Rabbi! Nefsime zulmü ben yaptım. Emir hilâfına olarak buğday yedim. "

Sen de Hazret-i Âdem gibi suçu kendine isnâd et ki derhâl Rahmân'dan gufrân erişsin de

---

[124] Bkz. Hud 11/101; en-Nahl 16/118; ez-Zuhruf 43/76.
[125] en-Nisâ 4/79.
[126] en-Nisâ 4/79.
[127] el-A'râf 7/23.

2600. O günahtan Âdem gibi temizlenesin. Çünkü günahtan tevbe eden, günahsız gibidir.

Bil ki Cenâb-ı Hak keremiyle sana doğru yolu gösterdi. Fakat sen eğri yola giderek zulmettin.

Öyle bir kusûru kendine kendin ekledin, zehri şükür gibi yedin.

Haydi, kendinden şikâyet et! Kimseden değil! Ne ekersen onu biçersin.

Diken ekersen diken harmânı kaldırırsın. Kezâlik, odundan da ateşin artar.

2605. Ateş, odundan olur. Odunu çoğaltma. Varlık odununu kökünden kaldır.

Çünkü cehennemin gıdâsı (odunu), bu varlıktır. Yok olmadıkça varlık zâil olmaz.

Kendi varlığını ibâdetle erit! Tâ ki cehennemin kapısı sana yokuş gelsin.

Kendi varlığını dünyâda iken aşk ile yak, zikirle tââta devam et, küfrle fısktan geç!

Burada varlığın kalmayınca, gamsız, mihnetsiz yaşar, şâd-kâm olursun.

2610. Pişersen sende, çiğlik, hamlık kalmaz. Zulmün gider, sabah gibi aydınlık olursun.

İyi bil ki cehennemin lokması varlıktır. Cennetin lokması da Hakk'ın aşkıyla mest olmaktır.

O serhoşluk bu varlığı yakar, mahv eder. Varlığı gidermek için serhoşluğu artırmak lâzımdır.

Yoksa, varlık seninle oldukça, cehenneme lokma olursun.

Sana esrâr söyledim, iyi dinle! Bu varlık perdedir. Ondan çabuk sıyrılmaya bak!

2615. Taleb, bilâ-hicâb olursa, semere verir. Arada böyle hâil varken, o maksad nasıl hâsıl olur?

Bağlı göz gündüzü veyâhud dilküşâ [dilgüşte: yüreği ölü] mahcûbu nasıl görebilir?

Gözlerini aç da yedinci kat semânın fevkindeki arşı görmeye öyle çalış!

Arşın mâverâsında da öyle âlemler görürsün ki beyâna sığmaz.

Nef' ve zararın, hayır ve şerrin verâsında beşerin görmedikleri şeyler görürsün.

2620. Hiçbir gözün görmediği yüzü görürsün. İki âlemde melcein O olur.

Hâtırın seni kolayca oraya götürür. Rûhun o sofranın nîmetleriyle beslenir.

Varlık perdesi yandı mı, O erişir, hâki olan vücûd fânî olunca can erişir.

(s. 95)

Kendinden geç ki Hudâ'ya vâsıl olasın. O'na ermek istersen kendinden uzaklaş!

Kendi arzularınla asla mukayyed olma, ey kapı yoldaş, Hakk'ın rızâsından başka şey isteme!

2625. Nefsi dinleme, Hakk'ın rızâsını ara! Gece gündüz tââtle meşgûl ol! Hak'tan söyle!

Her ne ki Hakk'ın gayrıdır, ondan kaç! Haydi, aşk kılıcıyla nefsin kanını dök!

Her ne derse ona hiç kulak verme! Hakk'ın emirlerini, iyiler gibi seve seve tut!

Nefs ölmedikçe peşini bırakma! Gece gündüz onunla mücâhede eyle!

Nefs ölünce sen zinde kalırsın, lütf-i Hak'la pâyende kalırsın!

2630. Bâkî ve semedî bir zindelik, hazansız vuslat bağında pâyendelik. .

Külli elde edeyim dersen, cüz'ü bırak! Ayak da olsan, ondan başlığa erersin!

Toprak isen altın nakide, boncuk isen kıymetli cevher olursun.

Bundan ondan geçince de artık O olursun! Bu ve o can yollarında hâillerdir.
Bu, o fânîdir. Bâkî ancak Hudâ'dır. Mey de kadeh de sâkî de O'dur.

Kırkıncı Makāle. 50 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 133] Şunu beyân edecektir: Enbiyâ ve evliyâ rûhları Hak Taâlâ Hazretleri tarafından âlemi ıslah için ve âleme rahmet olarak gönderilmiştir. Bunun şâhidi "وما أرسلناك إلا رحمة للعلمين: Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"dir. Onlar her ne kadar bu anâsır âleminde bulunsalar da Hak'tan ayrılmış değildirler. Nasıl ki güneşin nûru yere düşmekle güneşten ayrılmıyor, evliyâ da aynı hükümdedir.

[Fa. 1376, s. 133] İnsanın vücûdunun haz ve gıdâsı dünyâ nîmetlerindendir. Rûhun gıdâsı ise âhiret nîmetleridir ki tâat, zikir ve emsâlidir. Tâlib vâsıl olunca onun cismi canıyla hemrenk olur. Ondan sonra gerek dünyevî gerek uhrevî neye gayret ederse her ikisinin de hükmü bir olur.

2635. Velîler Hak deryâsının dalgalarıdır ki her biri Hakk'ın emriyle meydana gelmişlerdir.
Yakînen bil ki yine merci'leri Hak olacaktır. Yeryüzüne halka rahmet olmak için geldiler.
Mâdemki o deryâdan geldiler yine o deryâya giderler. O deryâda temekkün ederler.
Güneşin nûru her eve, her kapıya çalar. Fakat güneşten ayrılmaz.
Güneşin nûru kursundan ayrılmaz. Evliyâ ile Hudâ'yı da böyle bil!
2640. Hakîkatte ise velîler Hakk'ın meyveleridir. Hakk'ın sırrı Hak'tan nasıl ayrılabilir?
Evliyânın nûrlarına, cisimleri perdedir. Göze inen perdenin göz nûruna mâni' olduğu gibi,
Mâdemki sûretler onların hakîkatleri önünde nikâb oluyor, sen sûretten geç de mânâ
tarafına sür!
Güneş beşere karşı ihticâb etmiştir. Ne mutlu ondan nûr alan cána!
O'nun rûhunda Hakk'ın nûru vardır. Onu görenin îmânı koyu olur.
2645. O, dünyâda Hakk'ın mazharıdır. Kenz-i mahfî ondan görünür.
(s. 96)
Nûru ile körlerin gözünü açar, bu gurur dünyâsının tuzağından kurtulurlar.
O'nunla yollarında emniye[t]le yürürler, hayât-ı ebedî cihânında sâkin olurlar.
Canlarını, tenlerini bırakarak Cânān tarafına gider, işleri O'nunla yoluna girer, altın gibi kıymetli olur.
Herkesi o âlemle meşgûl eder, bu dünyâdan sevgilerini kaldırır.
2650. Onları fânî ederek bekâya erdirir, orada vuslat ve bekâya kavuşturur.
Ondan o safvet husûle gelir ki Cenâb-ı Murtezâ'nın rûhunda Hazret-i Peygamber'den husûle gelmişti.
Dîn arttığı zaman, ten can olur. Küfür îmâna tebeddül eder.
Rasûl-i Ekrem [128]"قد أسلم شيطاني" buyurmadı mı? Ey mü'min, bunu kabul etmek gerek.
Şeytandan küfür gidince şeytan da kalmaz; kalan ancak îmândır.

[128] "Şeytanım Müslüman oldu": Tirmizî, Radâ', 17 (1172).

2655. Artık sen ona bundan sonra mülk de! Çünkü küfrü gidince dîn-i mahz oldu.

İkilik nakışı kalmadı, ikisi bir oldu. "O" "sen"lik külliyen nûr oldu.

Ondan sonra sen, o iki şeyi bir bil! Çünkü zulmeti tamâmen nûr-i Hudâ oldu.

Dünyâ ve ukbâ lokmalarının farkı kalmadı: her ikisi de onu Hakk'a götürdü.

Dünyâ lokması vücûdun kıvâmı içindir; âhiret lokması canın hayâtı içindir.

2660. Dünyâ tenin hazzı, âhiret canın nasîbidir. Şüphe yok ki ikisi sonunda birleşirler.

Ten topraktan vücûda geldi. Cân, nûr-i pâktan. Tenini besleme ki sonun da ölecektir.

Canını besle ki cânan tarafına gidesin. Cennete, rıdvâna eresin.

Bir merdin eteğine yapış, ona bende ol. Onun gibi, Hakk'ın aşkında dâim bâkî ol!

Tâ ki onun sâyesinde ölümden ve gamdan kurtulasın! Evini oraya yaparak ona komşu olasın!

2665. Gönül Hakk'ın hazînesidir. Gönül sâhibine serseriyâne bakma (onları hor görme)!

Çünkü günün birinde ondan öyle bir şey (feyz) alırsın ki, onu yüzlerce cehd ile elde edemezsin.

Böyle bir sultanla hem-nişîn oldun mu, ondan sonra dîn dünyâsını kendi hükmün bil!

İşte sana böyle bir devlet müyesser oldu. Ömrün dîn yoluna masrûf olur.

Hazret-i Peygamber buyurdular ki: "Dünyâ bir sâattir". O saati tâate sarf edene ne mutlu.

2670. Ey âkil, bu sözü doğru bil! Sıdkla kabul et, tereddüd etme!

Çünkü ömr-i câvidana nisbet edersen, dünyânın ömrü bir sâat bile olmaz

Peygamber bundan dolayı "Dünyâ bir sâattir" buyurdu. Çünkü o cihânın ömrü nâ-mahdûddur.

"Hadsiz" bakınca "had" yek, az kalır. Sayısızın yanında bu sayı birden aşağıdır.

Şu halde dünyâ, o bekâ cihânının yanında bir katre, o güneşe nisbetle bir zerre hükmündedir.

2675. Bu katre pâyidâr olmaz. Sonunda yok olur, hiç olur.

İmdi, sen dünyânın bu güzelliklerinden kaç. Dâim olan cihânın râhatlıklarına mukayyed ol!

Dünyâ rahatı, bâkî rahatın rehzenidir (hırsızı). Bu rahatı isteyen ahmaktır.

Nasıl ki kalp akçeleri alanlar, dünyada hâlis nakdlerin rehzenidir (onların yerini tutmak sevdâsındadırlar).

O kalp akçaleri alanlar, hâlis nakd zannederek alırlar, sevine sevine evlerine giderler.

2680. Sonunda aldandıklarını anlayınca, teessürlerinden parmaklarını ısırırlar.

(s. 97)

Ey akl-ı selîm sâhibi, dünyânın zevk ve rahatını ondan daha fenâ bil de hazr et!

Yürü, dînini dünyâ için hevâya verme! Çünkü o bâkîdir, bu fânîdir.

Fânî ömrü bırak da bâkîyi al, kalp akçaye bedel nakdi kabul et.

Hak Sübhânehu ve Taâlâ Hazretleri kemâl-i keremiyle bu geçmez paraları alarak yerine bekâ nakdi verir.

Kırkbirinci Makāle. 66 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 135] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri lütfu ve keremiyle kullarıyla alış-veriş muâmelesi yapıyor, buyuruyor ki: " إن الله اشتري من المؤمنين أنفسهم و أموالهم بأن لهم الجنة: Allah mümünlerden nefisleriyle mallarını satın alarak bedeline cenneti verdi. "[129]

Sizin bu birkaç günlük ömrü olan fânî vücûdunuzla çürüyüp toprağa karışacak olan mallarınızı satın alarak bedeline nakd-i hâlis ve bâkî olan cenneti verdim. Ben ki sizin Rabbinizim. Bu alış-verişi benimle yapınız ki bu kalp metâ'dan kurtular akalacağınız ni'metle zengin olunuz ve bazarınız dâima revaçta olsun (kârla neticelensin).

[Fa. 1376, s. 136] Bu makāle şu Âyet-i Kerîme'yi de tefsîr edecektir: " كلما نضجت جلودهم بدلناهم جلودا غيرها ليذوق العذاب : Cehennemde kâfirlerin derileri (vücûdları)her piştikçe (yanıp mahvoldukça) yerine yenisini veririz, azâbları dâim olsun diye.[130]""

2685. Buyuruyor ki: Sizin nefislerinizi, mallarınızı satın aldım, keremimden behâsını da verdim.

Kur'ân-ı Kerîm'de şunu oku: [131] "إن الله اشتري من المؤمنين أانفسهم و أموالهم بأن لهم الجنة":

Ben, aldığım şey mukābilinde size cenneti verdim. Bu alış-verişte benim bir kârım yoktur.

Faydası size aittir ki bu sûretle benden ticârete konasınız.

Kalp akçeden kurtulup yerine nakd alasınız, ziyânsız kâra kavuşasınız.

2690. Kârınız, hûrîler ve köşklerle dolu cennettir ki orada nûra gark olarak dâim kalırsınız.

Ey mü'minler! Bey' ve şirâyı ancak size kazandırmak için yapıyorum ki bizden böyle bir ticâret elde edesiniz.

Cehennemin elemli azâbından kurtularak cennette müebbed surûra mülâkî olasınız.

Bu alış-verişi dünyâda her kim yaparsa ivaz olarak Hak'tan hûrî ve cennet alır.

Fânî ömri vererek mukābilinde öyle bir ömür alırsınız ki nihâyeti yok.

2695. Cennette ne istersen hazır bulursun, yeni yeni ve muhalled mülke nâil olursun.

Dört ırmak − ki şarâb, su, bal ve süttür− emrin altında bulunur, cennette seninle beraber gezer.

Orada ne azl var, ne meşakkat ne de ölüm. Bağları, bostanları dâima meyvelerle doludur.

İyi bak! Bu dört ırmak sendedir. Merdân-ı Hudâ gibi Hak yolunu tut!

Ömrün su gibidir. Rahmin süte benzer, fakat gözünden gizlenmiştir, görünmüyor.

2700. Şarâb sendeki inşirâh ve neş'edir. Bal da şehvetindir.

Hazret-i Peygamber bir kadına hulle hakkında îzâhat verirken (useyle hadîsinde) şehvete "bal" deme dimi?

---

[129] et-Tevbe 9/111.

[130] "Derileri pişip acı duymaz hâle geldikçe derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar": en-Nisâ 4/56.

[131] et-Tevbe 9/111.

(s. 98)

"Sen onun useylesinden o da senin useylenden tatmadıkça hulle tahakkuk etmez"[132]buyurdular.

Mâdemki Hazret-i Peygamber şehvete useyle ismini verdiler, sen de şehveti bal bil!

Dört ırmak sende olduğu halde bilmiyorsun, aklın varsa iyi düşün.

2705. Âlim olduğun vakit şekten kurtulur, cennetleri hûrîleri kendinde görürsün.

Yanında va'de-yi ferdâya hâcet kalmaz; peşin olarak eline geçirirsin; nîşin nûş olur.

Varlığın bakırı o kimyâ ile altın olur. Hak Taâlâ seni bu engin yerde bırakmaz. Yükseklere çıkarır.

Ten takallüdden kurtulur, can-ı mahz olursun, erkek ve dişi bulunmayan âleme yönelirsin.

Baştan başa nûr kesilir, Hak'tan gayri kimseyi görmezsin.

2710. Kulluktan baş döndüren kimsenin şekāveti, Hak tarafına gitmesine mâni' olur.

Öyle bir ikbâlden mahrûm kaldı, kendi üzerine yığın yığın günah biriktirdi.

Nihâyet makamı cehennem olur, sonu da hasret ve nedâmetten ibâret kalır.

Adl-ı ilâhî iktizâsınca bütün âlemde iyiye iyilik, kötüye kötülük erişir.

Sâlihlerin sarayı cennetin sadrı, fâsıkların yeri de cehennemin dibidir.

2715. İnsan âkil olduğu halde, kendi için böyle kuyu kazarak kendini içine atıyor.

Böyle husrâna ne diyebilirim ki o belâ semtine ayağıyla (rızâsıyla) gidiyor.

Eğer işin nereye varacağını yakînen bilseydi, tessüründen nâşi, intihâr ederdi.

Kendini öldürür, cismini canına fedâ ederek azaptan kurtulurdu.

O feci' âkibetin korkusundan ödü patlardı, aklı, belki cânı da, giderdi.

2720. O belâdan habersiz olsaydı, o heybetten dağ da olsa, çöp kadar kalırdı,

Gaflet uykusu gözünü kör, kulağını sağır etmiştir ki bir an olsun aklını başına alamıyor.

O cehâlet yüzünden sağır, dilsiz, ve a'mâ olmuştur da o kadar güç şeyler ona kolay görünmüştür.

Vay o günkü hâline ki cehennemin yüzünü âpâşikâr görecektir.

Gönlüne ıztıraptan nâşi toprak üzerine atılmış balık gibi, çırpınarak can çekişir.

2725. Dünyâda balkık su ile yaşar, toprağa düşünce muhakkak ölür.

Ondan sonra o balık bir tava içinde ateşte, kaynar, kızarır.

Ölü balığın ne ateşten haberi olur ne kazandan. Fakat cehennemdeki kâfir sağ ve aklı üzerindedir.

Cehennemde azâbı ebedî olsun diye derisi yandıkça yerinden tazesi biter.

Kur'ân-ı Kerîm'de: [133]"كلما نضجت جلودهم بدلناهم جلودا غيرها ليذوق العذاب" buyuruluyor, iyi dinle!

2730. O azâbın keyfiyeti beyân olunmaz. O mihnetler nasıl anlatılabilir?

Bu gün sen öyle bir kahrı düşünerek kork da o keder içinde gece gündüz yan!

Ağlayıp sızlamayı âdet edin. Dünyâ zevklerini kendine zehr et!

---

[132] Müslim, Nikâh, 17 (H.1433),

[133] "Derileri pişip acı duymaz hâle geldikçe derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar": en-Nisâ 4/56.

Nefsin hilelerinin haddi pâyânı yoktur. Güçlü kuvvetli olanlar da onun elinde âciz kalır.

Süleymân ve Âdem Aleyhisselâm gibi pek çokları onun elinden ağladılar.

2735. Süleymân'ın elinden yüzüğünü o aldı. Onu bir müddet mansıbından ma'zûl bıraktı.

O kâfir efsûn okuyarak Âdem'i de cennetten çıkardı.

(s. 99)

Onun füsûnuyla emr-i İlâhî'yi ihmâl etti, ahd ve peymânı unuttu.

Onu o hâle getirdi ki (bi-lâ teemmül) bu gıdâyı yedi, kavgada adamı mağlûb etti.

Mekriyle böyle pâdişâhlara gâlib gelip kuş gibi yuvalarından uçurdu.

2740. Tâc ve tahtından ayrılıp üryân kaldılar. Emr, nehy, mansıb, saltanat hep ellerinden çıktı.

Öyle bir devletten ayrılarak şeytanın mekriyle mihnette kaldılar.

Öyle pâdişâhlıktan, öyle saltanattan, baş aşağı kuyunun dibine yuvarlandılar.

Her ikisi de onlardan neler çekti: onların tattığı hicran acısını söylemek istesem,

Defterlere sığmaz, "onu beyân edeyim" derken sadedden uzaklaşırım.

2745. (Bereket versin) Hakk'ın inâyeti yetişti de kaybettikleri devleti tekrar buldular.

Mihnet geçti, devlet yüz gösterdi. Her ikisi de Hak'tan yeni vuslata nâil oldular.

O mel'ûn, hesapsız merdân-ı Hudâ'nın yolunu kesti, o dergâhın aklı başında olanlarını azdırdı.

Misâl olarak bu ikisini aldım, yoksa onun mekrinden zarar görenlerin hesâbı yoktur.

İbret için bu ikisi kâfidir. İbret alacak olanlar bunlardan alır.

2750. Hakk'ın emirlerini tutanlar, hesapsız devlete konar ve pek çok faydalar elde ederler.

Kırkikinci Makāle. 87 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 138] Şunu beyân edecektir ki: Allah'ın yolu sabır ile kestirilir. Çünkü uykuyu, yemeyi, içmeyi, şehvetleri, yağlı ballı yemekleri terk etmekle olur ki bunların hepsi de meşakkattir; insana kuvvetli sabır lâzımdır ki bu zahmetlere katlanabilsin, o şehvetlerinden ihtirâz etsin. Allah yolu serâpâ mahrûmiyettir, oraya ancak sabır ile gidilebilir. Bunun için Hazret-i Peygamber "من لا صبر له لا إيمان له"[134] buyurmuştur.

[Fa. 1376, s. 138] Şunu da takrîr edecektir ki kimyâ yalnız altını bakıra çeviren iksir değildir. Bir şeyi kemâle erdiren, onun kimyâsıdır.

2751. Her kimin kalbinde kuvvetli sabır bulu[nu]rsa, o, ibâdette dâim ve sâbit-kadem olur.

Sabır ve tahammül, cana karîn olursa, dîn yolunda candan ameller îfâ edilir.

Bil ki îmânın merkebi sabırdır. Dünyâda sabırsız îmân olmaz (merkepsiz yoluna devam edemez).

Sabrı olmayan kimsenin îmânı yoktur. Sabırsız kimse kâfirden başka değildir.

2755. Dîn yolunun rehberi olan Hazret-i Peygamber, "Sabrı olmayanın îmânı yoktur" buyurdu.

---

[134] Kaynağı bulunamadı.

Nefsin arzusu, lezzet ve şehvet tarafındadır. Ona mâni‘ olacak şey, ancak sabırdır.

Her kimin sabrı ziyâde ise, dînî de ziyâdedir. Kalbindeki îmânını artıracak şey, sabırdır.

Dîn yolunda Allah rızası içün mihnete katlan; tâ ki sana bu yolun faydaları hâsıl olsun.

O zaman, mekânsız mekâna baş vurursun (kavuşursun, el ayak olmayan yere ayak basarsın)

2760. Cân mülkünde, o pâyidâr ve müebbed âlemde el, ayak gibi cevârihin yeri yoktur.

O âlemde göreceğin nûr içinde nûrdur. Oranın şehrleri de Hakk'ın nûr ve lütfudur.

Lâ-mekân cihânında nûrdan başkası yoktur. Baştan başa ‘îş ü tarab, zevk ve sürurdur.

Oradaki ferahlar, tarahsız (kedersiz) ve süreklidir. Şevk ve neş'esi meysiz kadehsizdir.

Mü'minler orada ölümsüz hayâta kavuşarak ilelebed mesrûr olurlar.

2765. Dünyâda rahat yaşayan (dîn yolunda zahmete katlanmayan) kâr yerine zarar eder, yarın hâli perişan olur.

(s. 100)

Çalışıp kazanacak yer burasıydı. Fakat yapmadı. Neticede eline dert ve kederden başka bir şey geçmedi.

Ona her zaman meşakkat çekmek gerekti ki çektiği gamdan sürûra ereydi.

Gamlar, kederler ona gıdâ olaydı (ğamla kederle ülfet edeydi) meserretten hiç yardım istemezdi.

Her kim tatlı yaşadıysa sonunda acı öldü. Tatlı ölen kimse, kendini acılığa verendir.

2770. Öyleyse dünyâda rahat etme ki cennette rahat ede mesrûr ve muhalled olasın.

Cennet ehlinin ekserisi maksûduna mücâhede ile vâsıl olmuştur.

Cehennemden kurtulup cennete salınarak girerler.

Fakat Hakk'ın nâdir kulları da vardır ki kendilerine Hak tarafından büyük ikramlar lâyık görülmüştür.

Onlar ezelden beri dânâ ve bînâ olanlardır. Halka rahmet olmak üzere buraya geldiler.

2775. Tâ ki dünyâ zindânında bulunan halka cennetin yolunu göstersinler.

Tâlibleri dünyâ tuzağından kurtarıp gâliplerin penâhına ilticâ ettirsinler.

Çünkü dünyâ hicâbdır, mâni‘dir, sırdır, haramî gibi herkesin yolunu keser.

Onlar bu yolculara kılavuzluk etmek üzere geldiler ki onları dünyâ tuzağından kurtarabilsinler.

Onlar mine'l-kadîm "rahmeten li'l-âlemin"dir. O sultanlar buraya bunun için geldiler.

2780. Tâ ki halka rahmet yolunda zahmet çektirerek kadın-erkek herkesi yola getirsinler.

Onları zulmet nârından kurtarıp nûr bahş etsinler envâ-ı ‘atâyâya mazhar eylesinler.

Halk hastadır, onlar tabîblerdir. Yahud halk çocuk, onlar muallimleridir.

Hastalık hekimsiz zâil olmaduğı gibi, ilim de muallimsiz kazanılamaz.

Çocuk, ilim ve hüneri üstâddan öğrenir.

2785. Ve yahud, halk bakıra benzer, onlar kimyâdır; o bakırları altına çevirecek velîlerdir.

Cehli bakır, ilmi altın bil! Kimyâya durulmadan nâsıl âlim olabilirsin?

Herhangi şey ki fenâ olan şeyleri iyi yapar, o onun kimyâsıdır.

Hakk'ın hesaba gelmez kimyâları vardır ki her biri yüz türlü hâssa ve te'sîre mâliktir.

Eğer akl sâhibi isen bu lâ yuadd kimyâları usulde, furu'da, iyide, kötüde (her şeyde) görürsün.

2790. Senin kimyân da seni irşâd eden şeyhindir ki o seni Hakk'a götürür.

Enginde olan nefsin ondan salâh kesb ederek yükselir, dostu isen deryâ olursun.

Fenâ olan şeyleri iyileştiren, şüphe etme ki kimyâdır.

Nasıl ki iksir bakırı altın eder, deryâ, sadefin karnına düşen damlayı inci yapar.

Güneş, âdi taşı kıymetli la'le tahvîl eder. Toprak altına aldığı tohumdan ağaç meydana getirir.

2795. Hakk'ın böyle yüzbinlerce kimyâsı vardır. Her biri bir fenle ayrı ayrı işini yapmaktadır ki,

O buna benzemez, bu ona benzemez. Tenin câna benzemediği gibi.

Sonra her kavmin bir mîri olur ki yolculara kılavuzluk eder.

Herkes kendi mîrinden atiye alır. Yolda yiyecek azık alır.

Her mîrin verdiği başka türlüdür. Kimi gümüş gibi (nisbeten kıymetsiz), kimi altın gibi (kıymetli) olur.

2800. Her mîr kendi kuvvetine göre atiye verir. Yıldızla güneşin verdiği bir olur mu?

(s. 101)

Gerçi her yıldızın da nûru vardır fakat güneşin nûru yanında pek sönük kalır

Şâhın ihsânı emîrin ihsânıyla bir olur mu?

Sülûk yolunda Hakk'ın velîlerine bahşettiğini de pâdişâhlar bahşedemez.

Çünkü kendileri gibi verdikleri de fânîdir. Hakk'ın atiyyeleri ise bâkî ve canlıdır.

2805. Atiyyenin kıymeti, onu bahşedenin derecesini ifâde eder. Bardaktaki ne ise sızdırdığı da odur.

Eğer bardaktaki su ise, ondan başka bir şey sızmaz.

Gül suyu şerbeti ise, dışına vuracak şey de şerbettir.

Bu, fikrini o tarafa çevirmek için bir misâldir, yoksa "hüve hüve"sine böyle demek değildir.

Söylediğim söz misâldir, misil değil; onun misli yoktur. Tâ ki meylini o tarafa döndüreyim.

2810. Tâ ki bu nazîr ile o bî-nazîre eresin, bu kāl ile o hâlden haberdâr olasın.

Son derece gayret ederim ki o tarafa yol bulasın da cânânın bağından meyve yiyesin!

Eğer bahtın varsa, o tâc ve taht tarafına git! Pâdişâhlar gibi o mülkü elinde sıkı tut.

Ebedî saltanat Hudâ'nın aşkıdır. Âşık olan mürîd de o mülkün pâdişâhıdır.

Bâkî saltanat odur. Diğerleri oyuncaktır. Gerçekten taht sâhibi O'dur. Başkaları tahtaya bağlanmıştır.

2815. Tâc ve taht, altın, gümüş, sevdası, insanların canının kanadına bağ olmuştur.

Bu bağlar onların cehlleri yüzünden güzel görünmektedir. Yoksa âlim-i vâsıl olanlar bunlardan hoşlanmazlar.

Ne ilâhî, ne rabbâni sıfat halka eski yüksek şeyleri, ipekli hil‘at gibi gösteriyor.

Onlara cehennemi cennet gösteriyor ki can ü dilden o tarafa koşsunlar.

Dünyânın bu hevesleri bize zincir ve bukağıdır. Halkın bu bağları cehâlet yüzünden artıyor.

2820. kayıtsızlık zevkinden haberleri yok, bu kaydlar onlara şekerden tatlı geliyor.

Canları hürriyet bağını tatmadığı için bu zindan onlara cennet görünüyor.

Hepsi de sermedî hayâttan mahrûm olarak Hak canından uzaklaşmışlardır.

Genç, ihtiyâr hep şeytanın maskarası olmuş, hepsi de kederi sürûra tercîh etmişlerdir.

O nâ-kesler hazîne yanında müflis kalmışlar, bağdan geçip fenâya kavuşmuşlardır.

2825. Sevine sevine ölüm tarafına seğirdiyorlar. O sermedî hayâta iltifatları yok.

Cehl sâikasıyla nûru nâra değiştiriyorlar, bu fâhiş aldanışın farkında değiller.

Sonunda fânî olacak şeyleri yok say. Ne mutlu bunu anlamış cána ki

Dünyâda bekâsı olmayan şeylere iltifat etmez. Dâima esfelden a‘lâya doğru gider.

Âkil olan kimse, fâidesiz şeylerden fâide beklemez.

2830. Faydasız şeylerle ancak uğraşır ve hoşlanır, câhillik yüzünden ondan memnûn kalır.

Câhil, dâima faydasız şeylerden ürker, faydasız şeylerle uğraşır.

Hangi şeyde ki ziyâde fayda var, o şey câhil yanında merdûd ve nâ-mevzûndur.

Halk, câhil çocuklara benzer. Bundan dolayı teveccühleri dâima dünyâ tarafınadır.

Dünyâ[ya] dalmak hatâdır. Onun mahsūlü (neticesi) dâima hebâdır.

2835. Onda zarardan ve pişmanlıktan başka bir şey yoktur. Ondan el çek!

(s. 102)

Sakın ona meyl etme ki dâima hüsrân ve nedâmet içinde kalmayasın!

Kırküçüncü Makāle. 53 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 142] Şunu beyân edecektir: Mahlûklar üç nev‘dir: Biri melek, biri hayvan, biri insan. Melekler tamâmen ulvîdir. Hayvanlar kâmilen süflîdir. İnsan olanlar da yarısı ulvî yarısı süflîdir. Süflî olan yarısı, ki vücûdudur, ferşîdir (dünyevîdir). Bu, hayvanların gıdâlarıyla beslenir ve onunla kāimdir. Ulvî olan yarısı, ki aklîdir, arşîdir (ma‘nevîdir). Bu da meleklerin gıdâlarıyla beslenir: Zikir gibi, fikr gibi, ilim ve basîret gibi.

İmdi, âkil olan insana lâzımdır ki vücûdun gıdâsını mütemâdiyen azaltarak canın gıdâsını artıra… Tâ ki melekî olan aklı kendi cinsinden kuvvet bula. Zarûret olmadıkça uyku ve yemekle mukayyed olmaya ki onda nefis hayvanı ne kadar eksilir (zaif düşerse), akıl melekî de o nisbette artar (kuvvetlenir). Bu suretle devam ettikçe melekiyyet gâlib, hayvaniyet mağlûb olur. Mağlûb ise adem hükmündedir. Çünkü itibâr gâlibedir. İnsanda hangi sıfat gâlib olursa ona o isim verilir.

در تو شيطاني و روحاني و رحماني موجودست
از شمار هر كه باش آن بوي روز شمار

Meâli: Sende şeytânîlik, rûhânîlik ve rahmânîlik her üçü de mevcûttur. Hangisinden ma'dûd isen, kıyâmette o olursun.

(2837). Bil ki Allah'ın mahlûkları, melek, insan ve hayvan olmak üzere üçtür.

Melekin varlığı dîn nûrundandır. Onların yanında tâatten makbûl bir şey yoktur.

Onların gıdâsı dâima tâat ve zikirdir. Her melek bu iki şeyle beslenir.

2840. Balığın hayâtı sudan olduğu gibi meleklerin hayâtı da zikirdedir. Balıkların yemi de uykusu da sudur.

Hayvan da anâsırdan vücûda gelmiştir. Onlar da yemek ve uyumakla yaşarlar.

Gönül âleminden (akıl ve ruh) âleminden de onların nasîbi yoktur. Ancak anâsırdan nasîb alırlar.

İnsana gelince onlar iki şeyden mürekkeb oldukları cihetle yarısı hakîr, yarısı azîzdir.

Hakīr tarafı, bir topraktan yaratılmış olan cismi, aziz tarafı da eflâkî olan aklıdır.

2845. Vücûdu ferşten (dünyâdan) aklı arştandır. Bu zemîne arş-ı a'lâdan inmiştir.

Hikmet, ilim, fikir, akıldan doğar. Rabbânî olan her şey akıldan gelir.

İlim ve hikmeti bu tarafa (dünyâya) sarf etme ki o şeref senden fevt olmasın.

Hayvanın meyli onadır. Sen ki insansın kendini telef etme (şerefini kurtar).

Sen o güneşin nûrusun. Senin gıdân nûrdur. Bilâ- fevt o gıdâyı ara!

2850. Cüz'î olan aklını küllüne isâl eyle küll olsun da seni bu gönül azâbından kurtarsın.

Her cins kendi cinsinden kuvvet alır. Yardımı dâima cinsinden görür.

Gerek a'lâ, gerek ednâ, her cins kendi cinsinden artar.

İyi de kötü de, denî de küfür de, her şeyde böyle düşün!

(s. 103)

Günah, büyüye büyüye küfüre varır. Tevvâb [tevbe?] da arta arta îmân olur.

2855. İnsan hangisini gönülden sever, yüzünü o tarafa doğru çevirirse

Onun hükmünü alır ve onunla haşrolur.

Hep o olur (sevdiği şey), başka değil. Ötekinden mahrûm kalır.

Sen hikmet nûrunu sarfettin (israf ettin, itlâf ettin), bâzen Hālık için, bâzen kendin için.

Bu iki rehberi bildiğin halde aldandın. Safvetin gitti, tortu kaldın.

2860. Allah yanında hayvandan beter oldun. Çünkü ilmini hevâya verdin!

Hazret-i Peygamber: [135] "تحشرون كما تعيشون" : Dünyâda nasıl yaşadınızsa, kabrinizden öyle kalkarsınız" buyurmadı mı?

Gündüz nasılsan gece uykunda da öylesin: Mağmûm, mesrûr, her ne halde isen.

Aynen osun, başka değil. Ölümü ve haşri de böyle bil!

Rasûl-i Ekrem: [136]"النوم اخو الموت" : Uyku ölümün kardeşidir" buyurdu.

2865. Öyleyse uyku ile ölümün bir olduğunu bil. İki kardeşi bir tanı!

Bu gıdâyı ekersen aynen bu gıdâyı biçersin. Arpa ekersen, arpa.

Ölüm ve haşr husûsunda halkı müsâvî sanma. Bir kısmı cennete gider, bir kısmı cehenneme.

---

[135] Kaynağı bulunamadı.

[136] Hadîsi, Bezzâr, Taberâni ve "sahîh" bir isnadla Beyhâkî rivâyet etmiştir. Bkz. Aclûnî, II, 329

Kimi iyi olur, kimi berbâd bir halde. Kimi ak yüzlü olur kimi kara yüzlü.

Cenâb-ı Hak, kıyâmet gününde halkın bir kısmının yüzleri ak, bir takımınınki de kara olur buyurdu.

2870. Bir fırkası cennette zevk ve safâ içinde bulunur, bir kısmı da cehennemde boynu bükülmüş kalır ki

Bunlar şehvet ve boğaz kaygısıyla îmân cevherini hevâya vermiş olanlardır.

Bunların hüsrânı, hayvanların telef ettikleri ömre benzemez; çünkü hayvan mağbûn sayılmaz.

Halkın bidâyette olduğu gibi, toprak olur gider. O zâten toprakla ülfet ederdi.

Fakat fenâ insan mahşerde bundan dolayı (ihmâl ve isyânından) azâba giriftâr olduğunu görünce,

2875. Kendisine "Böyle bir cevherin kıymetini neden bilmeyerek telef ettin? diye itâb,

"Amelinin cezâsını çek" diye hitâb edilince: [137]"يا ليتني كنت ترابا" diyerek tahassür eder.

"Keşke ben de günahlardan pâk bir toprak olsaydım da canım azaptan kurtulaydı,

Hayvan olaydım da onun gibi toprakta rahat edeydim" diye hasret çeker.

Çünkü yakînen görür ki hayvan kendinden daha iyi halde bulunur. Kendine lâyık olan hâl ise

2880. Meleklere de tefavvuk etmek olduğu halde, bak ki alçak nefs, onu ne derekeye düşürdü.

Hayvandan da aşağı oldu da Hak'tan hayvanın yerini temennî ediyor.

Hayvan belâdan kurtuldu. Kendi aslına ilticâ etti ki toprak idi.

"Ben ondan geri mi kaldığım için (saâdetten) bî-behreyim, tehassürümden nâşi ödüm nasıl parçalansın,

Benim bu dirilmem (ba's ba'de'l-mevt), hayır için olmadı. Ölüm daha iyi idi ki hayâtım ölümden başka netîce vermedi.

2885. Diriliğe bak ki azapdab kurtulmak için ölümü temennî ediyor.

Ölüm o acılığa nisbetle şeker sayılır ki o (tâkat getirilmez) yaşayışa ölümü tercîh ediyor.

(Evet) o azapta yüzbin çeşit ölüm mündericdir. O felâketin hadd ü pâyânı yoktur.

Bu söylediğim hâl münkirlerin hâlidir ki orada hadsiz hesapsız azâba giriftâr olurlar.

(s. 104)

Kırkdördüncü Makāle. 79 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 144] Şunu beyân edecektir: Tâlibler, sâlikler ve vâsıllar üç nev'dir. Bir kısmı onlardır ki burada (dünyâda iken) istediklerine eremezler; maksûdları ölümden sonra hâsıl olur. Zîrâ dünyâ mezraadır. Dünyâda ektiklerinin mahsûlünü âhirette elbette alacaklardır. Bunun delîli: " فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره : Zerre ağırlığınca da olsa hayır işleyen mükâfâtını görür"[138] âyet-i kerîmesidir. İkinci kısmı onlardır ki burada iken istediklerine ererler. Hayır amellerinin mükâfâtını bulurlar. Üçüncü kısım da onlardır ki oradan (ervâh âleminden) buraya kâmil olarak gelmişlerdir ki kendi mülk ve velâyetleri olan dünyâyı temâşa etsinler. Sâliklerle tâliblerin işlerini tanzîm ve onlara yardım eylesinler. Tâlib olmayanlara da isti'dâd

[137] en-Nebe 78/40. .
[138] ez-Zilzâl 99/7-8.

ve kābiliyetleri derecesinde iyilikleri dokunsun. Nasıl ki iyilik bahar, her ağaca, her ota, kābiliyetlerine göre meyve ve yaprak bahşediyor. Allah Taâlâ bunları âlemlere rahmet olarak gönderir.

(2889). Dünyâda tâlibler, sâlikler ve vâsıllar üç kısımdır.

2890. Tâliblerin yeri, cennetü'l-me'vâ, vâsılların hazînesi ru'yet-i Mevlâ'dır.

Hak tâlibine Hak'tan rahmet erişir, tâatının cezâsı olarak cennete kavuşur.

Çünkü burada durmadan iyilik tohumu ekti. Onun mahsûlü olarak da lütf-i İlâhî'ye nâil oldu.

Elbette ki ektiği tohumun mahşerde mahsûlünü alacaktır. Hurma ağacı yetiştiren, hurma yer!

Hak yanında makbûl olmak için, malını, canını bezletti.

2895. Dâima Hakk'ın rızâsına tâlib idi. Kendi arzularını hiç hesâba almadı.

Onun işleri kendi için değil, Hak içindi. Nefsi kâhir etmek husûsunda düşman gibi hareket ederdi.

Tâlib, bâbında kendini yok bilir, dâima Hakk'ın varlığıyla "مست لا يعقل"[139] bulurdu.

Bütün işlerinde hedefi, Hakk'ın rızâsıydı. Böyle ticâretlerden dâima istifâde ederdi.

Sevgisi, husûmeti hep Allah içindi. Onlardan kendine hisse ayırmazdı.

2900. Böyle temiz ahlakı yüzünden nihâyet o dergâha vâsıl olarak cânânın dîdârıyla müşerref oldu.

Fakat bir takımı için de burada vuslat müyesser olmadı; derdi çektiler ama dermâna eremediler.

Onların dermânı da rıhlet zamanında erişir; hiç şüphe yok onlar da Hakk'a vâsıl olurlar.

Evliyânın nâil oldukları lütuflara onlar da nâil olurlar. Netîcede onlar gibi ber-hordâr olurlar.

(Cüneyd)in hâli böyle idi: o dünyâ kayıtları tuzağından ölürken kurtuldu.

2905. O pâdişâh merâmını ölüm zamanında buldu. Cân sâkisi elinden vuslat câmını o zaman içti.

Dîdâr mülkü ona o sâat de erişti, Dost'u hicâbsız olarak o anda gördü.

Gerçi o sülûk ve mücâhede esnâsında birçok ilâhî atiyyelere nâil olmuştu.

Ben, misâl olarak yalnız onu zikrettim, yoksa bu kabîlden olan mahlûklar çoktur.

Her ne kadar onlar, burada tamamlanmamış, çektikleri zahmetin mukābilini görmemişlerse de

2910. Rıhlet zamanında Hak Taâlâ Hazretleri onlara yakînen görünmüştür. Çünkü dîn yolunda ihlâs ile yürümüşlerdir.

Ama vâsıllar, ki onlar nâdirdir, mücâhedesiz ilim ve kemâle ererler.

(s. 105)

Çünkü onlar ezelden ilim ve basîret sâhibidir. Buraya (mücâhede için değil) temâşâ için gelirler.

Tâ ki kendi mülklerini seyretsinler. Zengin fakîr herkesi hâlince taltîf eylesinler.

Cihâna kendilerinden yeni can bağışlasınlar, herkes üzerine güneş gibi nûr saçsınlar.

---

[139] "Akledemeyen kendinden geçmiş. "

2915. Fakîr olsun mîr olsun, gedâ olsun, şâh olsun, herkese ondan yeni atıyyeler erişsin.

Herkes ondan hâline göre, derecesi nisbetinde hil'atlere nâil olsun.

Cenâb-ı Hak, Hazret-i Peygamber'e hitâben: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" buyurdu.

Fahr-ı âlem, ins ve cinni ıslâh ve onlara türlü ni'metler bahşetmek üzere geldi.

Tâ ki ondan herkesin rûhu dirilsin, o sürü kurtların tasallutundan kurtulsun.

2920. Buraya cust u cû (taleb ve mücâhede) maksadıyla gelmedi. Bu şeref ona ezelden verilmişti.

O Hakk'ın sırrı, bedene kendi cemâlini ızhâr etmek için taalluk etti.

Tâ ki mahlûklar ondan hayât bulalar, mesrûr ve mübârek olalar.

O, havâstan başkasını mürîd edinmez. Hudâ'nın tek ve müstesnâ yarattığı zâtı ancak havâs anlayabilir.

O hâssu'l-havâss, ancak havâssa rehber olur. Onun vuslatı, vâsılların melcei olur.

2925. Gizli makamlarda onlara rehberlik eder. Ervâh yıldızlarına güneşlik eyler.

O urûc, vuslat burçlarında vuku'a gelir ki oraya ermek devlet içinde devlettir.

Her an yeni bir devlete ermek… Öyle ki evvelkiler sonrakilerin hüsnüne meftûn olurlar.

Havâssın cümlesi de sultandır. O, sultanların sultanıdır. O deryâ, velîler ırmaktır.

Her ne kadar cümlesi de eflâkte seyrederler, rütbeleri meleklerden yüksek ise de

2930. Ziyâdesini talepten onlara gınâ gelmez. Cân ü dilden ziyâdesini isterler.

Rasûl-i Ekrem, ihvân-ı safânın vuslatına olan iştiyâkını "وا شوقاه"[140] nidâsıyla izhâr buyurmuşlardı.

Peygamberin bu nidâsı, sana Hakk'ın gizli velîlerinin bulunduğunu anlatmak içindi.

Tâ ki dünyâda onları araya bula, lütuflarına nâil olasın.

Bu denî dünyâ kuyusundan Yûsuf gibi kurtularak şimâle yükselesin.

2935. Şâh olasın, halka rahmet olasın, ruh derdlerine dermân olasın.

Tâ ki senin vasıtanla Lâ-mekân mülküne erişeler. Bu cehennemden (dünyâdan) kurtulup cennete gireler.

O pâdişâhı bu dünyâ halkından sayma! O küçüklerin de büyüklerin de hâricindedir.

Havastan da yüksektir, avâmdan da. Kerîmlerin de leîmlerin de dışındadır.

O nazîrsiz ferîdin misâli yoktur. Ebed ikliminin sultanlarının yardımcısı da odur.

2940. O zât, nazlıların nazlısıdır. Her (şâh) onun nat'ında (şatranc tahtasında) "mât" olur.

Onun küfrünü İslam gibi tatlı bil! İki âlemde hükmünü cârî gör!

Dünyâda, iyi kötü, ondan sâdır olan her şey iyidir.

Onun bütün ef'âlî Hakk'ın ahlâkıdır. Her ne yaparsa iyi yapar. (Bu sözler münâkaşa kabul etmez).

Değil mi ki : "Hak'tan gelen her şey iyidir" diyor ve böyle kabul ediyoruz.

---

[140] "Ah! nasıl da özlerim"

2945. Hakk'ın ef'âlî tenkîd edilemez, O ne isterse onu yapar.

Tenkîd edersen, derhâl kâfir olursun, kâfirler gibi cehennemin dibinde kalırsın!

(s. 106)

Velîlerin pâdişâhının işlerini de böyle bil. Bu bilişle (bu inanışla) işini başarâbilirsin.

Onun ayağının tozunu gözüne sürme diye çek ki o sürmeden gözlerin açılsın!

O sofradan miskinlere yiyecek verirse, veya sâillere mal ve mülk bahşederse,

2950. Verdiği atiyyeler onların mülkü olduğu halde kendinden asla ayrılmaz ve eksilmez.

Güneş gibi ki nûrunu dünyâya saçtığı halde o nûr kendinden infisâl etmez.

Yerde, gökte nerde olursa olsun, güneşin nûru kendiyle beraberdir.

Bu türlü atiyyelere hayret ediyorsun. Çünkü aklın kavramadığı için iyi anlamak istiyorsun.

Senden ilim öğrenen kimse birçok şeyler belleyerek müstefîd oluyor.

2955. Öğrettiğin şeyler senden ayrılıyor mu? İstersen böyle yüzlerce şâkirde öğret!

Senden aldıkları ilim gene seninle beraberdir. Yüz kimsede de olsa ilim birdir, aynı ilimdir.

Değil mi ki bir cemâate hitâben bin türlü söz söylersin, "şunu yap, bunu yapma" dersin,

O sözler onların kulağına girer, fikirlerinde yerleşir.

Gerçi zâhirde bu sözler senden çıktı, gitti. Fakat gene kalbinde mevcûttur. Kıl kadar bile eksilmedi.

2960. O sözler her ne kadar başkalarının da malı olduysa da gene sende duruyor, senden ayrılmadı.

O halde taaccübe yer yoktur ki velîler bir kimseye sır ve nûr verirler,

Velâyet bahşederler, cehennem gibi siyah olan kalbini cennete döndürürler de

O bahşettikleri şeyler gene kendilerinde kalır. Güneşin nûru güneşten ayrılmadığı gibi.

Evliyânın bütün her dediklerini böyle bil ki atiyyeleri kendinden ayrılmaz.

2965. İyi, kötü her şeye hükümleri yürür. Dünyâ ve âhirette her ne isterlerse olur.

Cehennem, emrleriyle aynı cennet olur. Dağa "yürü" deseler yürür.

Yapıp çatmak husûsunda onların ellerini Hakk'ın eli bil! Cenâb-ı Hak, bu düzeni ezelden böyle kurmuştur.

Kırkbeşinci Makāle. 17 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 148]Öteden beri halkın ağzında dolaşan bir söz vardır ki "Evliyâ çoktur. Fakat velîlerin pâdişâhı olan kutb âlemde bir tanedir. " Böyle söyleyenler sûrette kalmışlar (mânâya nüfûz edememişler)dir. Hakîkatte ve mânâ ehillerine göre vâki' şudur ki: Bir zamanda dünyâda kutbların sûreti (şahısı) yüzlerce, belki binlerce taaddüd edebilir. Fakat kutbluk mânâsı bir haldir, bir nûrdur, bir rütbedir. O hâl yüz şahısta da olsa onları bir bilmek lâzımdır. Zîrâ o, yüz şahısta olan mânâ (kutbluk) bir şeydir. Şu halde sûrete bakmamalı, itibâr mânâyadır. Nitekim ayrı ayrı on bardağa saf su doldurulsa, taaddüd bardaklardadır. Suda taaddüd yoktur ki hepsi bir sudur. Binâenaleyh "kutb birdir, iki olamaz" sözünün mânâsı : "Kutbluk birdir, bir haldir, bir keyfiyettir" demektir. Nitekim Mevlânâ kuddise sırruh hazretleri buyurmuşlardır:

چون ازایشان مجتمع بيني دو يار

هم يكي باشند و هم ششصد هزار

Meâli: "Onlardan iki dostu bir arada görürsen, onlar hem birdir, hem yüzbinlerce müteaddiddir. "

(s. 107)

(2968.) Kutb birdir. Her ne kadar zâhirde yüz insan sûretinde gelmişlerse de.

Şahıslara bakma. Hepsini bir bil! İsimlerden bahsetme müsemmaya bak!

2970. Bala herkes ayrı ayrı birer isim verirse de (bal baldır), ondan sirke tadı almak imkânı var mı?

Bir şeyin zâtı isminin değişmesiyle başka şey olur mu? Bilenler müteaddid isimlerde bir sîmâ görürler.

Kutbu bir bil! Fakat şahıs itibârıyle değil. Çünkü o, adedden hâriç bir keyfiyettir.

Ne kadar taaddüd ederse etsin, onu bir bil! İtiraz etme!

Yüz kişi kutbluk iddiasında bulunsa, senin gözün varsa hepsini bir gör.

2975. Öyle değil mi: Müteaddid bardaklara su doldurulsa, zarflarının taaddüdüyle su taaddüd etmez.

Âkil olan kimse, bardaklara bakarak suyu müteaddid saymaz,

Kutbluk mânâsı da su gibidir: Hakk'ın deryâsından müteaddid eşhâsın cismine doldurulmuştur.

Aded sûrettedir. Mânâ birdir. Âlimlere göre bunda şüphe yoktur.

Böyle olan kimse (yâni kutb) velîlerin pişvâsıdır ki o Hak'tan bir rütbeye tahsîs edilmiştir.

2980. Onları Hakk'a kılavuzlar, dokuz kat eflâkin üstüne çıkarır.

Ondan, bulundukları lâ-mekân cihânından başka yeni yeni cihâna nâil olurlar.

Şüphe yok ki velîler, kutbdan, iki âlemden de üstün lütuflar görürler.

Her ne kadar havf ve recâdan geçerek Hakk'ın penâhına dâhil olmuşlarsa da,

Her biri Hakk'ın visâl ve dîdârıyla müşerref olmuş, noksandan kemâle ermişlerse de.

Kırkaltıncı Makāle. 59 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 149] Şunu beyân edecektir: Kutb, vâsılların; evliyâ, tâliblerin rehberidir. Tâliblerin yolu, kendinden geçmektir ki bu yol mahdûddur. Bir nihâyeti vardır. Tâlibler bu akabeyi geçtikleri zaman, mânâ âlemine vâsıl olurlar. Havf ve recâdan geçerek cehennem azâbından kurtulurlar. ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون tebşîri bunlar hakkındadır.

Meâli kerîmi: "Bilin ki Allah'ın velîleri için korku ve keder yoktur. Tâlib bu makama erişince, buradan itibaren "Seyr fillah" başlar ki vuslata seyrdir. Bu seyrin nihâyeti yoktur. Bu seyrde vâsıllara rehberlik eden kutbdur.

2985. Kutb, cümlenin fevkindedir. O tarîkatin büyüklerinin büyüğüdür.

Cân mülkünde velîlerin pâdişâhıdır. Onun tâli'i, yanında velîler birer bende mesâbesindedir.

Her birine, ondan yüzlerce atiye erişir. O her birine hadsiz hesapsız nûr verir.

Vuslat cihânının rehberi odur. Velîlerin her birine yeni yeni mertebe ondan gelir.

Her ne kadar dünyâda tâliblere velîler rehber olmuşsa da…

2990. Kutbun rehberliği başka türlüdür. Onun seyri cânânın vuslatındadır.

O, visâl âleminde mürîdlerine (evliyâya) her demde yeni bir mülk bahşeder.

Vuslatta seyrin nihâyeti yoktur. Ve o seyr, dâima zevk ve surūrla vukua gelir.

(s. 108)

O seyrin mebdei ve müntehâsı yoktur. O yolda ancak aşk-ı ilâhî koşabilir, akıl değil.

O yolda isim ve alâmet yoktur. Renkten, râyihâdan (keyfiyetten) münezzeh nûr deryâsıdır.

2995. Renk, râyiha gibi şeylerden doğmuş olduğu halde, o bunlardan münezzehtir. Bahar gibi saftır.

Yeryüzünde gördüğünüz türlü renkler bahârdan doğmuyor mu?

Bağlardaki nakışlar, dallar, ağaçlar, yeşil ve kırmızı sayısız renkler

Bahârdan vücûda geldikleri halde bahârın rengi (keyfiyeti) yoktur. Bunların hepsi o görünmez bennânın (bina yapan) işidir.

Hepsini yaratan ve hepsini besleyen o görünmez kuvvettir.

3000. Bâkî ancak O'dur. Kalanlar fânîdir. Netîcede münadim olurlar.

O'nun Zât-ı Pâk'inden başka her şey hâliktir. O'nu al ki O'nunla kāim ve dâim olasın.

Kutbluk rütbesi Hakk'ın ihsânıdır. Cehd ve gayretle elde edilemez.

O talepte cehdin te'sîri yoktur. O Hak vergisidir. Kendinden geç ki

Bu varlığın onda medhali yoktur. Cisim, can yoluna gidemez.

3005. O, mücâhedesiz hâsıl olur, cezbe-i Rahmân'dır. O kapıyı cehd ile kimse açamaz.

Çalışmakla elde elden ne dir ki? Onun derecesi az olsun, çok olsun malûmdur.

Sen sa'y ve gayretle nihâyet bir asker, bir zâbit olabilirsin. Fakat pâdişâh olamazsın.

Hiç bir kimse tâc ve taht sevdasına düşmez. Bilir ki o baht işidir.

O, ikbâlden doğar, çalışmaktan değil. Deniz destiye sığar mı?

3010. Evin damına çıkmak için merdiven yaparsın. Fakat göğe çıkmak için? Ne mümkün.

Âsmanın merdiveni cezbe-i İlâhî'dir. O, sa'y ile vücûd bulamaz.

Halkın cehdi bir merdiven kadardır. Onunla semâya çıkılamaz.

Hakk'ın cezbesi ise, kullar için üns eyleyecek ibâdetten hayırlıdır.

Cezbe-i Hak, tâatlerden üstündür. O fazilet, ibâdetle nerden hâsıl olacaktır.

3015. Tâat bizim fi'limizdir. Yardım Hudâ'dandır. Bizim fi'limize o kudretten nasıl müsteîn olabilir.

Bizim fi'limiz bir hücre, Hakk'ın fi'li bir şehir gibidir. Yahud biri katre, biri deryâdır.

Katre ile korkunç (muazzam) deryâ arasında münasebet yok! Bunu anla!

Cezbe Hak'tandır. Tâat ise sendendir. Bu bir katsa, o beşyüz kattır.

Cezbeye tutulan cana ne mutlu ki yüz yıllık yolu bir anda kat' etti.

3020. Hakîkatte ise, o mesafeyi kateden o değildir, Allah'dır. Çünkü gören de O'dur, gördüren de….

Allah her kime böyle bir rütbe ihsân ederse, o, birden bire böyle bir hazîneye mâlik oldu.

Onu kul bilme; o pâdişâhtır. Evvelce katre idi amma, şimdi can deryâsı oldu.

Katre deryâya karışınca, deryâ olur. Ondan yüzbinlerce dalga yükselir.

Eğer o katre, deryâya tâlib olmayaydı, yok olur giderdi.

3025. Katre can deryâsına gidince, bil ki: ayn-ı deryâ oldu.

Bu sözün keyfiyeti beyâna sığmaz. Bu dil o deryâya nisbetle bir lüle gibidir.

Derin ve geniş deryâ lülenin deliğinden görülebilir mi? Bu küçük, o büyüktür.

Meğer ki Hak, lütfuyla sana göstere… Sakın ha, gösterinceye kadar talepten vazgeçme!

(s. 109)

Olur ki bahtın yâver olur da, ona erersin. Bu benlikten ölerek, Hakk'a kavuşursun.

3030. O vakit, Hak sensiz (yalnız) kalır. Sen aradan çıkınca, o hem mürîd, hem murâd olur.

O, hamd ve senâsını kendi söyler. Senin tarafından الله الصمد [141]der.

Ve söylediği senâsını kendinden dinler: "İki cihânın da Hallâk'ı benim" der.

Eğer yapamazsan, me'yûs olma! Değil mi ki tâlibin, elbette susuzluğu teskîne muvaffak olursun.

3035. Talebi ihmâl etme! Çalış, gece-gündüz (dâima) dîdâra tâlib ol!

Visâl, talebin altında saklıdır. Öyle haller sözle anlatılamaz.

Çünkü tâlib, matlûbtan uzak değildir, buhurdan anber kokusu uzak olmadığı gibi…

Bu yakîn olursa, şüphesiz maksûduna erersin, kendinden kurtularak, vasliyle bekâm olursun.

Âşıklara, iki âlemde gâye vü maksûdları olan vasl-i Hudâ müyesser olur.

3040. Son menzil O'dur, vasl-ı Hudâ'dır. Herkesin karargâhı orasıdır.

Peki, maksûduna erdikten sonra, bu kararsızlık nedir?Canın için bundan ileride uçacak yer yoktur.

Rûhundaki bu garip sevda nedir ki kimsenin istemediği vuslatı istiyorsun.

Vuslat nâdirdir. Fakat bu senin taleb ettiğin, enderdir. Akıl, fehm orada çok engindedir.

Kırkyedinci Makāle. 80 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 151] Şunu beyân edecektir:Eğer bir kimse sorarsa ki: Tâlib Hakk'a vâsıl olduktan sonra daha başka ne talebi olabilir? Cevab olarak derim ki: Beyân ettik ki vuslat yolunun müntehâsı yoktur. Merd-i vâsılın seyri, ayn-ı vuslatta vukû' bulur ki bu "seyr fillah"dır. Dünyâ ki bir şeydir ve (yeknesak) hallerdir. İnsanlar burada maîşet esbâbını te'mîn ettikten sonra, daha ziyâdesini istemiyorlar mı? Meselâ, mîr olunca vezirlik, vezir olunca da pâdişâhlık isterler. Pâdişâhlığa erenler de daha büyük mikyâsta sultanlık ararlar. Bu minvâl üzere dünyâdaki emellerin ardı arkası kesilmez. İşte bunun gibi vâsıllar da gerçi Hakk'a kavuşmuşlardır. Böyle olduğu halde, onlara da gına gelir. Daha ziyâdesini isterler ki nihâyeti gelmez. Nitekim demişlerdir ki:

هر چه ديدم همه هيچست هيچ
بنده آنم كه نمي بينمش

Meâli: Her ne gördümse hepsi hiçtir: (Biri de beni tatmîn etmiyor). Görmediğim şeyin bendesiyim. (Bütün iştiyâkım, görmediklerimi görmektir)

بس صدفهاي چو گوهر زير سنكي كرفتيم
تا بسوي كنجهاي در مكنون تاختيم

Meâli: Cevher gibi kıymetli çok sadefleri taş altında ezdik. En sonra atımızı dürr-i meknûn tarafına sürdük.

(s. 110)

(3044.) Sana şerh edeyim de uyan, şekten, inkârdan kurtul!

[141] Allah Samed'dir/ihtiyaçtan münezzehtir.

3045. Aylardan, yıllardan beri gece-gündüz içinde yaşadığın bu hâl, sana neden garip görünür.

Dünyâyı elde etmişsin (bir şeye ihtiyâcın yok). Böyle olduğun halde, el-ân dünyâya niçin çalışıyorsun?

Her sa'yinden yeni bir semere ele geçireceğin halde neden kanâat etmiyor da daha fazlasını istiyorsun.

Değersiz zamanı olan dünyâya bu derece harîs oluyor, birçok zahmetine katlanıyorsun.

3050. Bir vuslattan sonra diğerini, bir devletten sonra bir başkasını istiyorsun.

Öyleyse bütün âleme mâlik olsan, gene kâni' olmuyor, ikinci âleme tâlib oluyorsun.

Âriyet olan ve netîcesi ziyândan başka bir şey olmayan dünyâ hakkında

Hırsın dem â dem artıyor, bir an karar ve sükûnet bulamıyor da

Eğer canına ebedî mülk hakkında gayr-ı mahdûd bir hırs oluyorsa,

3055. Öyle bâkî ve müebbed saltanata olan bu hırsı neden çok görüyor, neden hayret ediyorsun.

O mülke kim tâlib olursa, ebediyen bâkî kalır. Himmet atını mütemâdiyen o tarafa sürer.

Orada ne uzlet var, ne ölüm korkusu… Hakk'ın emân lütfunda her şey hâzırdır.

Yaş, kuru her türlü ni'met orada mevcûttur. O güllerin kokusu miskten daha latîftir.

Her taraf sayısız hûrîler ve köşklerle doludur. O meyvelerin yanında şekerin ne kıymeti var!

3060. Her ne istersen derhâl hazır bulunur. Hak nâzır, sen manzûr olursun.

O güzel halleri nasıl anlatayım, o fazl ve keremleri nasıl tavsif edeyim.

O serhoşluğun zevki, o şarâbın letâfeti, o yemeklerin lezzeti ve o kebâbların çeşnisi,

Hiçbir sûretle dile gelmez. Senin anlayacağın kadarını beyân edeyim ki:

Renkleri, lezzetleri başka başka olan o ni'metlerin benzerini bütün kâinatta bulamazsın.

3065. Kâinattan ve kendinden geçmeden, makbûller gibi oraya eremezsin.

Harîs olacaksan, bunlara harîs ol, onlara değil!. Çünkü onlar fânî, bunlar bâkîdir.

Orası nûr içinde nûrdur. Git, orada seyrân et ki yeni yeni vuslat göresin.

Bir yüzden zuhûr etmiş birçok yüzler, güneşten başka türlü bir nûr vücûda gelmiş görürsen.

O buna benzemez, bu ona benzemez. Her biri cana yeni bir cihân bağışlar.

3070. Senin, çocukluğundan bu ana kadar birçok yüzlerin olmadı mı? Sende yeni yeni yüzler peydâ olmadı mı?

Gençlikte başka, orta yaşta başka, ihtiyarlıkta başka, her zaman başka, her zaman başka bir yüzün oluyor.

Her birinde ayrı bir fâide görüyor, ayrı bir mâide yiyorsun.

Şu halde senin bir değil, yüzlerce yüzün oluyor. Her yüzüne göre ayrı bir huyun bulunuyor.

Dahası var: Sen önce bir avuç toprak idin. Cenâb-ı Hak o toprağa keremiyle can verdi.

3075. Kara toprak taze ve yeşil ot oldu ki seyrinin haddi, pâyânı yoktur.

Ekmek olarak vücûdunun gıdâsını teşkîl etti. Vücûdunun eczâsı oldu.

Yemek midede hazm olunarak ruh, akl, ilim ve kelâm oldu.

Hudâ sana çocukluğundan ihtiyârlığına kadar her demde başka yüz verdi.

(s. 111)

Hak Taâlâ sana şimdiye kadar çok yüzler verdi. Kıyâmete kadar da verecektir.

3080. Verdi ve verecektir. Uyan kulluk et, mücâhedeye devam eyle!

Bu işleri Hak yapıyor. Sen de durmadan ona candan itâat eyle!

Sana verdikleri ni‘metlerden ihsân eyle, nankör olma! (……)[142]

Sana kudret de verdi, vermedi mi? Kudretin yettiği kadar hayır et!

Sana ayak verdi. Kendi tarafına git! Bî-edebâne oraya buraya koşma ki

3085. Verdiğinden daha ziyâdesini versin. Kârdan kâr doğmuyor mu?

Böylece hayrını artır ki Cenâb-ı Hak her hayrına başka bir sevâb versin.

Amelinden yeni sevâba nâil olasın. Güneşin haml (burcundan) yenilendiği gibi (ilk bahâra dâhil olduğu gibi).

Bu kara toprağın bahârdan aldığı yeşillik ve türlü renkler, akılları cezb ve hayrân eder.

Ağaçlar meyvelerle dolar, her tarafta başka bir güzellik, her biri başka bir renge girmiş.

3090. Bahârın atâyâsının haddi hesâbı yok, o lütufların, o letâfetlerin nihâyeti yok.

Bahârın bu kadar atiyyeleri olursa, Hālık-ı âlem neler bahşetmez? Söyle!

Amel sâhiplerine Hakk’ın bahşettiği şeyler yanında bahârın bahşişleri zerre bile olamaz.

Senin burada muhtelif yüzlerin olursa gör ki orada daha ne kadar yüzlerin olacaktır.

Cân âlemindeki lâ-mekândır. Orada enginlik, yükseklik gibi keyfiyetler yoktur.

3095. Enginlik, yükseklik bu tarafa oradan gelmiştir. Bundan dolayı o tarafa git!

Bu dünyâ o kadd-i bülendin gölgesidir. Lâ-mekânı ara, mekâna gönül bağlama.

Çünkü sâyeden bir faydaya nâil olamazsın. Şahsı ara, gölgenin peşinde dolaşma!

Eğer bahtın müsâade ederse, gölgeden geç, ağaçlardan meyve iste, gölge isteme!

Bu dünyâ gölgedir. O âlem dünyâya nisbetle Şahıs gibidir. Candan şahısa tâlib ol!

3100. Tâ ki şahısa eresin, gölgeden müstağnî olasın. Cân gölgesiyle beslenmez.

Ukbâ için denî dünyâyı terk et! Nakışsız için nakıştan geç! Bütün sûretle mânâdan zindedirler. Mânâsız sûret düşmüş ve ölmüş demektir.

Cansız kalan vücûd gör ki kefen ve kabr içinde ne hâle geliyor.

Toprak içinde kurtlara gıdâ oluyor. Candan ayrılmış tenin hâli budur.

3105. Öyleyse bil ki mânâ bâkîdir. Mânâya itibâr et. Sûretten geç.

Tâ ki mânâ gibi bâkî kalasın. Sûretin güzelliği candandır.

---

[142] Eksik bırakılan kısmın (لاشه ات داد او مگو لاشه است لاش: bkz. Fa. 1376, s. 153, b. 3294) tercümesi: “Lâşeni verdi O. ‘Lâşe bir şey değildir’ deme. (?)”

Azîzim, söylenmesi lâzım ve mümkün olan şeyleri söyledim. Sen dinle de kendinden diri ol, gıdâdan değil.

Bu sözün şerhi sözden nasıl anlaşılabilir? Çünkü O akıldan, fehimden ve vehimden uzaktır.

Oraya ne senlik sığar, ne goft u gû… Ne de bir mevcûd onu isteyebilir.

3110. Senin varlığın âkıbet Hak'olur. O vakit, dünyânın da âhiretin de fevkinde uçarsın!

Âşiyânın, maksûdun Hudâ olur. İşlerin, matlûbların ancak O'ndan biter.

O'nun zahmet yükünü candan çek! Rahmete muntazır ol!

Çünkü O'nun rencinin sonunda kence erersin. Bundan geç ki O'nu bulasın.

(s. 112)

Sana başka bir varlık hâsıl ola ki o varlık seni maksûduna eriştire.

3115. Bu benlik bir menî damlasından vücûda geldi. Bir vücûddan ikiyüz vücûda zerkedilen bir menîden.

Böyle olduğun halde gururundan dünyâya sığmaz, kibrinden salına salına yürürsün.

O varlık ile bu varlık arasında derin fark vardır. Bir ihtilâmdan (cimâdan) böyle güzel bir şahıs vücûda geliyor.

Bu benlik de Allah için yok olursa, emre imtisâl ederse,

Ömrünü Hak yolunda sarf ederse, kendini velîlere ilhâk eder.

3120. Hudûdsuz âlemde pâdişâh olur, orada Hak'tan nihâyetsiz lütuflara nâil olur.

O cânânın lütuflarının nihâyeti yoktur. O'ndan sana çok kıymetli ve derin iltifatlar gelir.

Gerçi o bahşişlere mücâhede ile erilmez. Fakat gene sen cehdi ve doğru yolu elden bırakma.

Tâ ki sevaptan mahrûm kalarak halk yanında mezmûm Hak yanında hakîr olmayasın.

Kırksekizinci Makāle. 127 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 155] Şunu beyân edecektir: Hak Sübhânehu ve Taâlâ Hazretleri velîlerine mücâhedesiz, zahmetsiz vuslat bahşetmiştir. Nasıl ki halk dükkanlarda ticâretle meşgûl olarak onunla maîşetlerini te'mîn ederlerken içlerinden birinin ayağı tesâdüfen bir deliğe girer, oradan bir define zuhûr eder. O kimse alış-verişi bırakarak oturur keyfine bakar. Âkil olan kimse buna bakıp da dükkânını kapatmaz. Kesb ve kârından vazgeçmez. "Falan adamın bulduğu gibi ben de bulurum. Bana da bir şey tesâdüf eder" demez.

Eğer onun için de böyle fevkalâde bir tesâdüf mukadder ise, alış-verişi ona mânî' değildir.

Tâli'inde böyle bir şey yoksa kârından, ticâretinden geri kalmış olmaz.

Nitekim pederim cenâb-ı Mevlânâ kaddesellahu sırrahu'l-azîz buyurmuşlardır:

چون نیست عشق ترا بندگدي بجا مي آري

که حق فرونهلد مزدهاي مزدوران

Meâli: "Eğer sende aşk yoksa, kulluk vazîfesini yerine getir. Çünkü Cenâb-ı Hak ecirlerinin ücretini verir. Kimseyi bâdehevâ çalıştırmaz. "

[Fa. 1376, s. 155] Bu makale şunu da takrîr edecektir ki maksûduna mücâhedesiz erenler nâdirdir. Nâdirin de hükmi yoktur. Cenâb-ı Hak işlerin husûlünü, gayret ve meşakkate taallük buyurmuştur. Her maksûd cehd ile elde

edilebilir. Eğer Hudâ bir kulunu inâyetiyle maksûduna erdirmek isterse, onu cehd ile meşgûl eder. Çünkü mürâd cehde bağlıdır. Binâenaleyh cehdi de inâyet-i ilâhî cümlesinden bilmek gerektir. Her kim cehd ile meşgûl ise, Hakk'ın inâyeti onunladır. Fakat gösteriş kabilinden olan cehd değil ki, o gerçekten cehd sayılmaz. O taklîddir. Riyâ ve arazla âlûdedir. Böyle malûl cehdler semere vermez. إهدنا الصراط المستقيم 'den maksûd budur.

Meâli: "Yâ Rabbi, bize öyle bir cehd ve gayret ver ki onda Hak'tan başka kasd ve garaz olmasın. [143]"ولا يشرك بعبادة ربه أحدا" nazm-ı celîli de bu mânâya işâret eder.

(s. 114)

(3124.) Amelinden her lahza sevâb kazan. Tâ ki hesâb zamanında zengin olasın.

3125. Nihâyet bekâ sarayına gittiğin vakit ibâdet yüzünden rütben arta.

Âkil olan kimse hiç dükkânını terk ederek evlâd ü iyâlini aç bırakır mı?

Kârı, kesbi bir tarafa bırakarak tenbellik döşeğinde yan gelir yatar mı?

Şu ümidle ki birinden duymuştur: Falan adam bi't-tesâdüf bir hazîne bulmuş,

Belki böyle bir şey bana da rast gelir. Böyle kimse câhil ve ahmak sayılır.

3130. Ve şüphe yok ki dükkân ticâretinden de mahrûm kalır….

İş yapmak, kendini isrâftan sakınmak lâzım. Ekmek yemek için ekmek lâzım ki,

Dünyâda birkaç gün yaşayabilesin. Boğazı doyurmak için çalışmak ister.

Eğer onun da tâlii var da böyle bir defîneye rastlayacaksa, çalışmak ona mâni' değildir.

Açlık korkusundan emîn olmak için peşin peşîn çalışmak ister.

3135. Hakk'ın emrini hıfzederek amel işle! Dâima hayır ve tâatini artır ki,

Çok ecre, çok sevâba nâil olasın, cennetin ebedî nîmetlerinden yiyesin.

Eğer sende o tâlii varsa, zahmetsiz hazîne herhangi bir sebeble husûle gelebilir.

Çalışmaktan ona bir ziyân gelmez. Hoş yaşamak istersen çalış!

Çalışmaktan kimse nedâmet çekmemiştir. Ecel zamanında imdâdına yetişecek odur.

3140. Belki ibâdet ve mücâhedeyi terk ettiğinden dolayı her sâat bir sıkıntı duyarsın.

Ameli terk edenler, yaptıkları işin fenâlığını hissederek muzdarib olurlar, hârice çıkmasın diye saklarlar.

Fakat rıhlet ve mihnet sâati gelince sakladıkları derûnî hasreti izhâra mecbûr olurlar.

Yaptıkları zulümden i'tizâr ederek harâretle tevbe cânibine koşarlar.

Fakat tâatten kimse nedâmet etmemiştir, kimse tevbe eylememiştir.

3145. İmdi, yakînen ma'lûm oldu ki hayır işlemek her şeyden iyidir ve hayırkâr insan herkesten uludur.

Birkaç günlük hayâtında hayır ve tâati ihtiyâr et! Bu denî dünyâ için kendini yakma!

Dünyâ aşkı için gam çekmek bâriddir (nâ-revâdır). Ukbâ aşkıyla olursa vâriddir (diyecek yok).

Hakk'ın korkusundan gam çekerek emîn olursun, emniyet sarayında sâkin olursun.

---

[143] "Rabbine ibâdette hiçbir şeyi ortak koşmasın": el-Kehf 18/110.

Dünyâ hırsı için gam yersen, fenâ ve çirkin hareket etmiş olursun, âhirette canın merd olur.

3150. Dünyâ hırsı seni Allah'tan uzaklaştırır. Sıhhatini ihlâl ederek zaîf düşürür.

O yüzden ak günün kara olur. Güzel canın çirkinleşir, bozulur.

Git, nefsin hilelerine aldanma!(…….)[144]

Çünkü onların hepsi hevâdır, uzaklıktan başka bir şey değildir. Azîz iken hakîr olursun.

Günahsız iken mücrim olursun. Sevimli iken sevimsiz olursun.

3155. Git! O'na itâatle iyiliğini zâyi' etme! Sakın o ifritin mekrine kapılma!

Ondan evvelki bütün metâ'larını alıp götürür. Seni Hak yanında suçlu ve bed-nâm eder.

Kendini ondan çek ve perhîzkâr ol! O kan içenin muhabbetini terk eyle!

Dünyâya masrûf olan bir ömürle yaşamaktan, ölmek daha iyidir.

(s. 113)

Ömrü dünyâya sarf etmek kârsız ziyân etmektir. Körü körüne gam ve gussa çekmektir.

3160. Zulmet içinde hasta yatıyorsan da kurtulmak için çâre aramıyorsun

Ağzı kapalı sıkıntılı bir kuyu içinde bulunuyorsun! Böyle hayât köpeklere de kısmet olmasın!

Öyle ki ne çıkmak için yol var, ne de kurtulmak için ümid… Tâ ki silkinip çıkabilesin.

O mücrim gibi ki zindan köşesinde i'dâm saatini bekliyor.

Nakdî (peşin olarak) gam ve keder (alacağı) ise ondan daha beterdir (i'dâm)

3165. Kulağını dibine kadar ellerine teslîm etmiş de dert ile âh ve figân ediyor.

Hakk'ın lütuf ve ihsânından ümîdi kesilmiş, bu teşvîş-i rafziyye (?) ona zindanda gıdâ olmuştur.

Bu onun lâyıkı idi de o kapı ondan kilitli kaldı, anahtar açmadı.

Halkın ekseri bu halde olduğu halde eşeklik yüzünden el-ân mal [ve] câh sevdâsındalar.

Kendi bu renc ve elemlerinden habersizdirler. Zehir, damaklarına bal tadı veriyor.

3170. Eğer Hak'tan rahmet gelmezse, vay hallerine…Şekāvet yüzünden böyle mihnette kalırlar.

Onların hâli hiç tarife sığmaz ki neden dolayı dolayı canları böyle azâb ve ızdırâb içinde geçer.

Hakk'ın lütfunun haddi ve pâyânı olmadığı gibi kahrının da kenarı yoktur…

Velîlerin yolu ibâdet yoludur. Namâzlarıyla, oruçlarıyla Hakk'a kurbet hâsıl ediyorlar.

Hepsinin de muhabbeti tâat tarafınadır. Tâatsiz, mücâhedesiz yolu alanlar nâdirdir.

3175. Dünyâda nâdire hüküm yoktur. Hüküm gâlibedir. Bunu iyi bil!

Hakîkatte senin mücâheden de cezb-i Hak cümlesindendir. Hudâ murâd etmezse o devlet nerden hâsıl olacak.

Eğer Hudâ bir kulunu severse, onun meylini kendi tarafına çevirir.

---

[144] Eksik bırakılan kısmın (با فروغ هول و با هيهاي نفس: bkz. Fa. 1376, s. 157, b. 3365) tercümesi: "Ani korkuların parlaması ve nefsin heyheylerine… (aldanma). "

Kendi yanına gelmesini istemezse, onu kötü şeylerden başka şeye rağbet ettirmez.

Eğer seni kendine makbûl işlerle meşgul ederse bil ki canını cehennemden kurtarıyor.

3180. Seni esfelden a'lâya götürüyor. Tâ ki o bekâ âleminde muhalled kalasın.

Cenâb-ı Hak [145]يحبهم و يحبونه buyurmuştur. Bu nükteyi iyi zabt et

Hakikatte muhabbet Hak'tır. Halkın muhabbeti, Hakk'ın muhabbetinin in'ikâsıdır.

Sen O'nun sevmesinden dolayı seviyorsun. Kendi tâatini de Allah'tan bil!

Sana gelen her iyiliği Allah'tan bil. Seyyie de kendindendir. Senden doğar.

3185. Cenâb-ı Hak senin zâtını böyle yaratmıştır ki cihânda cürm ve hatâ senden doğar.

Seni fenâlığın menbaı yaratmıştır; kendiliğinden onun aksini yapamazsın.

Kur'ân'da: [146]كل يعمل علي شاكلته buyurmuştur. Binâenaleyh, leîmlerden fenâ hareketten başka bir şey beklenemez.

İyi şeyler iyilerden, kötü şeyler kötülerden sâdır olur. Fakat Hudâ kötüyü de iyiyi de yapmaya kâdirdir.

O kudret sâhibi ne isterse o olur. Hakikat halde bütün ef 'âl onundur.

3190. Hem de bizdendir. Bunu iyi bil ki bu mânânın şerhi beyâna sığmaz.

Meğer ki Hak Taâlâ sana latife göstere de o mânâyı perdesiz olarak göresin.

Bunu anlamak görmekle olur. Hak cânibine giden cana ne mutlu!

Ki Hak ona bu hâli gösterir. Görünce de kāli bırakır. (Delîl ile beyâna ihtiyacı kalmaz).

(s. 115)

Yaptığın fenâ hareketlerden nâdim olursun. Eğer o fenâlıklar senden değilse, neden canın sıkılıyor.

3195. Bu nedâmetin isbât eder ki o cürmün sâhibi sensin. Bu sözü aklına vur da güzelce anla!

Rüyâ hâlinde de senden birçok günahlar sâdır olur. Neden onlardan birine nâdim olup tevbe etmiyorsun.

Çünkü onların senden sudûr etmediğini, onları işlemekte sun'un olmadığını bilirsin.

Onlardan sana ne günah yazılır, ne de onların yüzünden muâteb olursun. Bir gûne azâb görmezsin.

Hakîki fâil Allah'dır. Biz âlet mesâbesindeyiz. Her ne kadar söylüyor, yapıp çatıyorsak da…

3200. Âlim olaydın iyi-kötü her şey O'nun olduğunu anlardın.

Her şeyin sâni'i O'dur. Biz masnû'larız. O olmazsa hepimiz hiçiz, "lâ şey'"iz

Şu halde hep O'dur. Uyan! Dâima o didâra müsteğrak ol!

Yerde gökte Hak'tan başka mevcud görme ki bu görüşle dînin kuvvetlensin

Dîn nûrdur. Hudâ o nûru neşr eden güneştir. Dîn yolunda yürü ki nurlanasın.

3205. O nûrun delâletiyle âfitaba ulaş ki renc ve kederin surûra mübeddel olsun.

Eğer gönlünde taleb varsa Hak'tandır. O'ndan tarafa koşuyorsun, O seni istiyor demektir.

---

[145] "Onlar O'nu severler O da onları": el-Mâide 5/45.

[146] "…Herkes kendi mîzâc ve meşrebine göre iş yapar":el-İsrâ 17/84.

Öyleyse Hudâ'yı (hakkındaki irâdesini) her zaman kendinden bil. Bak, ne halde isen Hudâ seninle o haldedir.

Dostlar arasında zuhûr eden hâl, gönülden gönüle akseder (birinin duyduğunu diğeri de duyar).

Bir kimse seninle nasıl olursa, sen de onunla öyle olursun; artık-eksik değil.

3210. Binâenaleyh Hakk'ı kendinden bil! Ve anla ki ilm-i ledünne erişesin.

Kendini gören Hakk'ı görmüş ve Hakk'ın maadasından sevgisini kesmiştir.

Hazret-i Ali, kerremellahu vecheh, من عرف نفسه buyurmuştur. O'nu kendinde ara ki likasına eresin.

Böylece doğduğundan bu ana kadar mütemadiyen ilmin artıyor.

3215. Onlar hep senin rûhunda gizli idi. Nihâyet şahsından yüz gösterdi.

Talepte böylece devam et ki daha alasını bulasın. Gece gündüz talepten ferâğat etme!.

Vuslat hasıl oluncaya kadar Huda'nın yüzünü kendinde müşâhede edinceye kadar…

O zaman kendinden teberrî ederek dersin ki: "Ben baştan başa nûr-ı Hudâ'yım.

Derunumda Hak'tan başka kimse yoktur. Hiçbir taraf gözümden gizli değildir.

3220. Lâzım olan şeyi ben iyânen gördüm. Ben O'yum. Beni başka bilmeyin.

O'nu kendinde gördüğün zaman vasılsın. Ondan sonra hem âlim, hem ilimsin.

Gönül âyineye benzer. Onu paslandırma, temiz tut! Renkler pastır, televvünden kurtulmaya bak!

Tâ ki renksizlik rengine girerek canında Hakk'ı iyânen göresin.

Senin hayâtın o güneşin nûrundandır. O nûr sana bunun için layıktır.

3225. O güneş sana ondan dolayı layıktır ki canında muhabbet var. Gönlünde iştiyâk oldukça cânân senindir.

Yakinen bil ki cins cinsi arar. Neye tâlibsen bil ki sen osun!

Cân arıyorsan şüphe etme ki cansın. Nân arıyorsan muhakkak bil ki nânsın.

Gerçi bu sözü başkaları da söylemiştir. Fakat hak sözün tekrarında ne mahzûr var?

(s. 116)

"Mâh"a herkes mâh diyorken ben ona "kâh" diyebilir miyim?

3230. Kur'ân-ı Kerîm evvelki kütüb-i semâviyyelerdekini tekrar etmiyor mu?

Kur'ân'ın haber verdiği şeylerden birçokları Tevrat'da da İncil'de de vardır.

Bunlar da o kitaplardakinin aynıdır. Hepsi aynı deryânın suyundan dolmuş zarflardır.

Hazret-i Âdem zamanından bu ana kadar Hakk'ın kelâmı birdir, iki bilme!

Âsmâna yüz isim versen o yeşil renkli semânın zâtı değişmez.

3235. Onun aslı, hakîkati ne ise gene odur; istersen bin isim ver.

Türk, Rum, Acem her millet bala kendi dilince bir isim vermiştir.

Bir şeyin zâtı ismiyle değişir mi? Yüzlerce adı olsa gene müsemmâ birdir.

Kur'ân balını, ilim yoluyla öğrenen O'nu anlamış ve O'ndan istifâde etmiştir.

O'nun balını cânı ondan hayât kazanmış olan yiyebilir.

3240. O, bütün isimleri bir bilir. Çünkü esmâdan maksûd, müsemmâ olduğunu öğrenmiştir.

İsim olsa da olmasa da, müsemmânın zâtı mevcûttur. Canın cisimde mevcûdiyeti gibi. .

Cenâb-ı Hakk'ın enbiyâsı hep birdir. Hepsi bize bir yol göstermişlerdir.

Yol da birdir, yolcuları da…Öyleyse şaşılar gibi biri iki görme!

Hazret-i Peygamber onlar hakkında "نفس واحد" buyurmadı mı? Öyleyse sen de mü'minleri bir bil!

3245. Değil mi ki îmân birdir? Sen "Bir"e bak, sûretlerdeki taaddüde bakma!

Bil ki insanın kıymeti îmândandır. İmansız insan hayvan sayılır.

Bil ki o hayvandan da beterdir: O katı kalbi taştan da katıdır.

Cân olmazsa ten neye yarar? Öyle vücûdu toprağa göm!

Kırktokuzuncu Makāle. 96 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 161] Şunu beyân edecektir:Hak Taâlâ Hazretleri, vücûdunu on pencereli bir köşk yapmıştır. Bu on pencerenin beşi havâss-ı zâhire, beşi hâvâss-ı bâtınedir. Her penceresinden bir bağ seyrettiriyor ki biri diğerine benzemez: Göz penceresinden nakış ve sûret bağlarını seyredersin. Kulak penceresinden ses ve ilim bağlarını temâşa edersin. Burun penceresinden mütenevvi kokular, ağız penceresinden gûn â gûn lezzetler ve çeşniler, lems penceresinden elbiselerin, güllerin mücerreb endamlarının yumuşaklıklarını ve saireyi görürsün. Her pencereden görülen manzara diğerine benzemez.

Mânevî olanlara gelince: Bâtınî olan bu pencerelerin de her birinden derûnunda başka bir manzara seyredersin ki onlar da birbirine benzemez. (Sonra) bu vücûd kasrı, seyyâredir; nereyi istersen oraya gider. Cenâb-ı Hak dünyâda sana peşin olarak bu kadar acîbeler gösterdiği halde veresiyelerine (cennette vereceklerine) neden inanmıyorsun, nasıl inkâr ediyorsun?

Sana bu kadar ikrâm ve lütuflarda bulunan Hak Taâlâ Hazretlerini kendine dost bil, başkalarını düşman ve yol kesen hırsız tanı! Hakk'ın mâadâsından bütün sevgi ve alakanı kes! Şunun bunun hakkında olan perâkende muhabbetlerini bir araya toplayarak cümlesini birden Hālık'ının üzerinde teksîf eyle! Sevgiler yüzlerce cedvele taksîm olunmuş, her biri bir tarafa gelişi güzel akıp gitmekte olan suya benzer ki hiçbir fayda te'mîn etmez. Belki birçok ziyânın olur. Binâenaleyh dostluk suyunu her taraftan alarak Hak tarafına akıt ki faydalı hâle gelsin. Böylece [147]"أحب لله أبغض لله" zümresine dâhil olasın…. İşin hakîkatini Allah Taâlâ daha iyi bilir.

(3251.) Hak Taâlâ Hazretleri seni yarattı akıl verdi, sonra on hissinden, hârice on kapı açtı.

O kapıların hangisinden çıksan ağaçlarla, pınarlarla dolu bağlar (manzaralar) görürsün.

Her biri başka türlü nihâyeti yok; bu ona benzemez, o buna…

Sûret ve nakış bağları göz penceresinden, ses bağları kulak kapısından görülür.

3255. Koku bağları burun kapısından tad ve lezzet bağları ağızdan seyr edilir.

Yumuşaklık ve letâfet bağları da lems kapısından görülür. Hak Taâlâ bünyadını böyle kurmuştur.

Diğer beşi de Bâtınî (ma'nevî)dir. Onlar da senin vücûduna yerleştirilmiştir.

Bunlardan biri "hiss-i müşterek", ikincisi "hayâl"dir.

Üçüncüsü "vehm" , dördüncüsü "hâfıza"dır.

3260. Beşincisi de "müfekkire"dir. Bu beş his, baş âsmânının yıldızlarıdır.

Baş, semâya; vücûd zemîne benzer. Vücûdun hayâtı baştandır.

Baş gidince vücûd harâb olur. Demek ki herkes başla yaşıyor.

Bunun tafsili varsa da ben kısa kesiyor ve daha mühim şeylere geçiyorum.

---

[147] "Allah için sevdi, Allah için buğzetti. "

Sen bu kasr gibi olan vücûdda oturuyorsun. Köşkünün on penceresi var.

3265. Her birinden cihânı seyrediyorsun ki birinden temâşa ettiğin manzara öbüründen başkadır.

Sonra bu kasr senin emrinle yürür. Nereyi istersen oraya gider.

Dünyâda peşin olarak böyle bir köşke mâlik olmuş, şâhâne oturup zevkle bakıyorsun.

Eğer bunun şükrünü ödersen daha iyi bağlar ve bostanlara kavuşursun.

O kasırlarda bu bağlardan daha iyi bağlar ve bostanlara kavuşursun ki

3270. Bunlar fânî, onlar bâkîdir. O devletin tafsîli beyâna gelmez.

Buradaki zevkler, onların çeşnisini taddırmak için gönderilmiş ilaçlardır ki bunları, görerek onlara inanasınız ve candan tâlib olasınız.

Bu cüz'î zevklerin aslını (menbaını) arayasınız ki bu, o deryânın bir damlasıdır.

Hudâ, onu taleb edesin diye sana his, akıl, can ve nûr vermiştir.

Nümûne olarak harmandan birkaç dâne buğday göndermiştir.

3275. Tâ ki bu nümûnelere bakarak harmânâ âşık olasın, yüzünü o matlûb tarafına döndüresin.

O'na giden yol (dîn)dir. Bu yolu tutarsan, o Sultanların Sultanı'na kavuşursun.

(s. 118)

Câhil olan da buna (nümûneye) aldanarak rağbetini buraya çevirir ve Hak'tan uzaklaşır.

O, cehâlet sâikiyle bu aza aldanır, çoğu aramaya ehemmiyet vermedi.

3280. ٔ Eşekliği yüzünden bu az şeyin de sonunda elinden gideceğini düşünmedi.

Âkıbet bu az şeyler de elinden çıkar. Uğradığı hüsrandan dolayı saçlarını yolar.

Fırsatı kaçırdığından dolayı ellerini ısırır ki "ويوم يعض الظالم علي يديه"[148] bunların hâlini tasvîr eder.

Bu gabn-ı fâhişten dolayı kendi kendini levm eder: "Neden dîn yolundan gaflet ettim diye. .

İstersem cennete gidebilirdim, gitmedim. Bundan dolayı yerim cehennem oldu.

3285. Fakat oradaki ağlamak fayda vermez. O fenâ hâl içinde boğulur kalır.

Bu atiyyeleri sana onun için bahşetti ki O'na tâlib ola ve O'nu arayasın.

Aklınla azdan çoğa intikāl eyle ve aza kanâat etme, çoğu iste!

Tâ ki O'nun ilmine, esrârına vâkıf ola, lütfunu , envârını göresin.

Bu gördüklerinin yüz mislini bulursun. Duyduklarına erersin.

3290. İmdi, katiyen bil ki, dostun yalnız Hak'tır. Bu lütufları sana Hak'tan başka kimse yapmadı.

Bil ki Hak'tan başkası seni on batmanlık topuz ile bir hasm gibi döğüyor.

Hakk'ın sana verdiği atiyyeleri yağma ve bütün hānmânını harâb ve berbâd ediyor.

Kasab gibi postunu yüzmek isteyen düşmanı niçin dost tutuyorsun?

Öldürüp derini yüzmek istediği halde ona dost gözüyle bakıyorsun.

3295. Herkes seni kendiyle meşgûl ediyor.

Cennet sermâyesi olan ömrünü cehennem ve mihnet uğrunda sarf ediyorsun.

---

[148] "O gün zâlim kimse (pişmanlıktan) elini ısırır…": el-Furkân 25/27.

Cehl yüzünden düşmanları dost sanıyorsun. Aziz ömrün kolayca telef olup gidiyor.

Eğer vücûdunu Hak'la meşgûl edeydin, işi ters görürdün. Düşmanları dost tanırdın.

Ey eğri bakan! Eşeklik ederek işi ters gördün, düşmanları dost tanıdın.

3300. Nihâyet o yüzden cehenneme gidiyorsun. Ma'kûs gayret yüzünden nîmetlerden mahrûm kaldın.

Cenâb-ı Hak bu kadar peygamberler gönderdi ki oraya bağlanıp kalmayasın, vatanına dönesin.

Aklını başına alarak düşmanın mekrine aldanmayasın. İyi- kötü hiçbir sözü dinlemeyesin, diye.

Onun "iyi" dedikleri hep kötüdür; dinleme! Onun sözlerine karşı kulaklarını tıka!

O zehrîdir, sözleri de zehrîdir. Onun hayrı da boynuna şer olarak takılır.

3305. Hakk'ın emirlerini, peygamberlerin tebliğlerini iyi dinle! Onların her sözünden bir ders al!

Sana ne derlerse bilâ- tereddüt kabul et ki makbûller gibi Hakk'ın makbûlü olasın.

Hak bendeleri gibi Hakk'ın tâatını ihtiyâr eyle ki onlar gibi zinde olasın.

Bu dünyânın hayâtı bir pufla sönen mum gibi fânîdir.

Hak'tan olan zindelik (âhiret hayâtı) müebbeddir, zevâlsizdir. Hakk'ın hıfz ü emânındadır.

3310. Namâzı, zikri, orucu artır! Kâfir nefisle mücâhede ederekkılıcı boynuna indir.

Gece- gündüz deme, onunla murâdına savaş, onun uğursuz kökünü dibinden kaz!

Onu dâima arzularından mahrûm bırak! Onunla cenk böyle olur. Bunu iyi bil!

(s. 119)

Onu dinlemediğin zaman, gâliben bekâ âlemine tâlibsin demektir.

Eğer cehline uyarak nefsini dinlersen bil ki o seni aldattı. Bu sözü hor görme!

3315. Ey ahmak! Nefsin sana böyle yüz çeşit hîle yapar ve pusu kurar.

Ona itâat ettik mi bil ki galebe ondadır. İtâat etmezsen o, hiçe iner.

Eğer gitmek istersen Hak yolu budur. Onun kanını şerbet gibi içmelisin!

Kavgada onun başını koparmadıkça dertten, belâdan kurtulamazsın.

Tâatlerin sana fayda te'min eden şişelerle dolu bir eve benzer.

3320. Nefis senin doğru yolda yürüdüğünü şişelerden kâr kazandığını anlarsa

Derhal tekme vurarak onları hırd ü hûş eder.

Tâat şişelerini kırdığı zaman bil ki seni a'lâdan esfele düşürdü.

Öyleyse, onun başını kes ki kurtulasın, onun hîle ve tuzağından emîn olasın.

Ondan sonra yola emniyetle devam edesin, cemâlullah'a mülâkî olsın.

3325. Cân gözünün önünde kendi varlığın perdedir. Hudâ'ya karşı sâf olsan da kendin itibâriyle tortusun.

Sen aradan çık, yok ol ki kendini nûr deryâsında göresin.

Bedir gibi olan yüzünde bulut gibisin. Maddî vücûdundan âri ol ki kendini sadrda gör!

Çünkü sen nûrîsin, nârî değilsin! Nârî olan nakışını gönül evinden sür çıkar!

Çünkü nefsin bu evin düşmanıdır. Sana karabeti yok; yabancı bir düşmandır.

3330. Düşmanını tebîd et! Beraber oturma! Çünkü nefs düşmanındır. Oturduğun ev de dîn evidir.

Mü'minlerin hânmânı, dinidir. Malı, mülkü de hep budur.

İnsanın izzeti de dîninden ileri gelir. O gidince hiç kıymeti kalmaz.

Aklı dost edin, nefsi koğ! Nefs perdedir. Onu çabuk yırt!

Canının önünde varlığın perde. O perde kalkarsa cânânı iyânen görürsün.

3335. Nefsinle can bir görünür. Fakat gözünü aç da dikkatle bak!

Bir değildirler: Biri elbiseye, diğeri elbisenin üzerindeki kire benzer.

O kiri mücâhede suyuyla yıkayıp temizlenmedikçe temiz kullar gibi makbûl-ı Hudâ olamazsın.

Aynanın pasını silmek lâzım ki ondan Cemâlullah görünsün.

O güneş kimseye gizli değildir. Fakat senin gözün perde ile bağlanmıştır.

3340. Perde kalktığı gibi iyânen görür, belki de o yüzden başka yüz görmezsin.

Önünde, arakada, yerde, gökte, sağda, solda ne varsa,

Aşağıda, yukarıda her ne görürsen hep o olur. Her ne varsa cümle senin küllün odur.

Bu görmekle anlaşılır, sözle değil. Görmekle işitmek nerden müsavi olacak?

Söz başkaları için söylenir. Yüzünü o tarafa çevirsin, aşk yolunda yürüsün, diye.

3345. Söz isimdir. O cevher ise müsemmâdır. [149] İsmi bırak da müsemmâyı (cevheri) al!

Sûretten geç. Mânâyı tercîh et. Tâ ki gizli sır sana âşikâr olsun.

(s. 120)

Ellinci Makāle. 19 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 165] Şunu beyân edecektir ki: Hudâ yolunda yürümek hâl iledir, kāl ile değil. Nitekim la'l cevherinin seyri (taşlıktan la'l cevherine geçmesi) hâlinin tebeddülüyle vuku'a gelir. Nasıl ki taş bir halden diğer hâle geçmedikçe la'l olamıyor. Şu halde yol ve yolda yürümek, tâlibin Hudâ aşkıyla tağayyür ederek bir halden diğer hâle geçmesidir. Yoksa mücerred söz söylemek veyahud dinleyip anlamak değildir. Sâlik, seyrini ikmâl ile tamâmen tebeddül eylediği zaman تخلقوا باخلاق الله: Allah'ın huylarını huy edinin" fehvâsınca Hakk'ın ahlâkını iktisâb eder. Artık bî-niyâz ve münezzeh olur ki [150] إذا تم الفقر فهو الله denilmiştir. Nasıl ki güneşin te'sîriyle la'l hâline gelen taş, güneşten müstağnî olur.

Bu istiğna ona ziyân vermez ki güneşin güneşten müstağnî olması demektir.

(3347.) Cân içinde mânevî bir yer vardır ki o yoldan tensiz olarak canân tarafına gidilir.

Orada bir halden diğerine geçmek sûretiyle dem â dem tebeddül vukû'a gelir.

La'l taşının güneşin nûru altında vukû'a gelen seyri gibi ki mütemâdiyen onunla teğaddî eder.

3350. O gıdâ ile beslenerek onun cevherliği tekemmül ede ede her an rengi güzelleşir.

Güneşten tamâmen rengini aldığı zaman, artık o kıvâma gelmiş, tekemmül etmiş olur.

Ondan sonra pâdişâhları da imrendirecek derecede kıymetli bir cevher olur.

---

[149] Doğrusu: "Müsemmâya gelince, işte o cevherdir". Bkz. *İntihânâme* (1376), s. 165, be. 3557.

[150] "Fakirlik tamam olduğu zaman, işte o Allah'tır (yâni kişi kendini küllî/tam fenâya erdirirse, Allah'ı bulur)"

Artık güneşin nûrundan istifâdeye ihtiyacı kalmaz, ağzına beraber dolmuş su bardağı gibi.

Dolu bardak su almaz ki… yer kalmamıştır, lebâleb dolmuştur.

3355. Bunun gibi tâlib de sülûkunu bitirdikten sonra Hakk'ın inâyetiyle pâdişâhlardan biri olur.

Nihâyet Hak gibi ihtiyâçtan münezzeh olur. Bi-zâtihi kāim olup pişvâya muhtac olmaz.

Hudâ gibi halâyıkın bütün vasıflarının fevkine çıkar, hiç birşeye ihtiyacı kalmaz.

Her ne derlerse o onun fevkinde bulunur. Fakr, gönlünde gizlenmiş bir sırdır.

Bütün ilahî vasıflar onun vasfıdır. Onun zâtı iç, mâadâsı kabuktur.

3360. Rasûl-i Ekrem إذا تم الفقر فهو الله buyurmuştur. Bu hadîs-i şerîf, o Rasûl-i zî-şânın sözüdür; kabul et!

İmdi, Hak yolunun fakirlerini bu halktan sayma! Hakk'ın nûru gibi, onların da nazîri yoktur.

Yezdân'ın sırrı beşerde dercolunmuştur. Fakat demir içindeki kıvılcım gibi katı gizlidir.

O kıvılcımlar taşla demire gizlenmiştir. Onlara kat'iyyen su te'sîr etmez.

Sular o ateşe yol bulamaz. Onun sırrına Hudâ'dan başka âgâh olan yoktur.

3365. Onun vasfını ibâreden belki bir koku sezersin!

Ellibirinci Makāle. 185 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 166] Şunu beyân edecektir:Hak Taâlâ Hazretleri her canın içine bir nûr koymuştur. Bunun alâmeti, Kur'ân'dan ve evliyâ kelâmından bir koku sezmesidir. Nasıl ki yakûb AleyhisselâmYûsuf'un gömleğinin kokusunu alarak gözleri nurlanmıştı. Mü'minler de Allah'ın aşkından, enbiyâ ve evliyânın sözlerinden **(s.121)** lezzet alarak dinleri kuvvetlenir. Dünyâya âşık olan ehl-i dünyâ ise bunların aksine olarak dünyânın güzelliklerinden zevk alırlar. Hakîkatte ise bu güzellikler de o âlemdendir.

Fakat gözünde perde olanlar bu âlemden sanırlar.

Bu neye benzer? Bir eve güneşin nûru girer, onu aydınlatır. Ahmak olan onu kendi nûru zannederek eve meftûn olur. O nûrun evde âriyet olduğunu, menbeinin hâricte bulunduğunu bilemez. Fakat âkil olan onun menbe'inin hâricte olduğunu bilir ve onu arar. Dünyâdaki güzellikler, âhiretteki güzelliklerin aks etmiş birer sûretidir veya o kuşların gölgeleridir. Ahmak olan kimse, ömür oklarını kuşun gölgesine atar. Okları tamâmen sarfettiği halde bir kuş vuramaz. Fakat tâli'i mes'ûd oaln kimse, aksin, bu sâyenin bir aslı olduğunu düşünür ve onu arar. Şüphesiz dâima Hak'da zinde ve kāim kalır.

[Fa. 1376, s. 166] Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki: Hakk'ın va'dlerine inanan kimse ibâdetten ve ibâdetin meşakkatinden zevk duyar ve dâima ona güvenir. Bir hamal gibi ki yük altında keyifli bulunur veya bir çiftçi gib ki buğdayı evinden götürür, tarlaya saçar. Elinden çıkan bu danelerin mahsûlü eline girmiş gibi sevinir ki "من أيقن بالخلف جاد بالعطية: Atiyyelerine bedel olarak başka bir nîmete ereceğini bilen kimse, atiyyelerinde imsâk etmez" buyrulmuştur.

Hak Taâlâ Hazretleri [151]" . . .والذين يؤمنون بالغيب. " buyurmuştur: O kimseler ki görmeden ve tatmadan bizim va'dlerimize inanırlar ve onlara kavuşmuş gibi mutmain olarak seve seve zahmet ve meşakkate katlanırlar.

---

[151] Başındaki و harfi olmadan: "onlar ki gayba inanırlar": el-Bakara 2/3.

(3366.) Ya'kûb Aleyhisselâm her ne kadar Yûsuf'dan uzakta ise de gömleğinden istifâde etti.

Gömlekten onun kokusunu aldı. O kokudan gözlerindeki amâ zâil oldu.

Gömleğin kokusu Ya'kûb Aleyhisselâma ulaştığı gibi iki gözü birden açıldı.

İmdi, âriflerin kelâmın gömleğin kokusu gibi bil ki

3370. Onun kokusundan da gönül gözü nurlanır, anâsır perdesinde olsa dahi…

Âriflerin hâli Yûsuf gibidir. Sözleri de gömleğine benzer.

Her kimin burnu varsa kokuyu çeker ve gözlerine ilaç eder.

Her kimin damağında koku almak hissi yoksa âriflerin tebliğleri ona şaka gelir, mânâsız görünür.

Ona o sözlerden, o güzel remizlerden, o hoş nüktelerden bir istifâde hissesi ayrılmaz.

3375. O, hayvan, belki de cemâd hükmündedir ki o sözlerden rûhunda bir inkişâf husûle gelmez.

Belki onun zâtı hayvandan beterdir. Çünkü onun şehvetiyle boğazından başka derdi yoktur.

Onun kıblesi ve Ka'besi bu iki şeydir. Âkıbet meskeni cehennem olur.

Dünyâya âşık olan her şeyden mahrûm ve uzak olur. Yalnız burada birkaç gün keyfeder.

Bir ahmak gibi ki bir evde güneş ziyâsı görerek o evin duvarına, taşına meftûn olur.

Aydınlığı bizzât evin zanneder. "Ne kadar aydınlık, ne güzel ev" diyerek övmeğe başlar.

Ömrünü o evin aşkı yolunda sarfeder, ona candan bağlanır.

(s. 122)

Nihâyet onu geldiği yere yâni güneşten tarafa avdet eder (güneşle beraber gurûb eder.)

Evin içi, duvarı, zemîni simsiyah kalır.

Evin nûrunu bâkî zannederek "Aradığımı buldum, maksûduma erdim" diyerek sevinmişti.

3380. Şimdi aldanmış olduğunu görerek zelîl ve mahcûb olur. Çünkü o güzel hayâlinden eser kalmaz.

Yahud bir avcı gibi ki körü körüne avın gölgesine (avın kendi zannederek) ok atar.

Koşar ve vurmak ümidiyle bütün mermilerini gölgeye doğru savurur.

O gölgeyi kuş zannederek ardından koşar.

Bütün oklarını bu yolda isrâf ederek eli boşa çıkar, ömrü sefâletle geçer.

3390. "Hâlis" zannettiği nakdlerinin geçmez akçe olduğunu görerek nedâmet eder.

Bütün ömrünü telef ettiği halde elde ettiği netice şudur: av yok, kuş kaçmış tuzakta ancak nedâmet var.

Emekleri tamamiyle hiç olmuş, bazârı ziyândan başka bir kâr vermemiş.

Böyle bazârda azardan başka bir şey yoktur. Bundan herkes bîzârdır.

Nihâyet ondan bizâr olarak ellerini ısırır.

3395. Fakat o kimse ki aydınlığın evden olmayıp hâricten geldiğini anlar, o evde hiç oturmaz.

Bilir ki bu nûr, o can güneşindendir; bu dikenli asma duvardan değil.

Çünkü topraktan yapılmış olan bu duvar, gönül bağının etrafına perde olmak üzere yapılmıştır.

Herkes bağdan tarafa gelmesin diye. Çünkü şeker tûtî içindir, karga için değil.

Kargaların yiyeceği kâzurât ve müzahrefâttır. Onlar her yerde kabristan semtine dolanırlar.

3400. Böyle can bağında akan sular, âb-ı hayât olur.

Her kuş orada dolaşamaz. O yüksek yolda pâdişâhlar yürüyebilir.

Îsâ olmalı ki dördüncü semâya çıksın, yer tutsun.

Bülbül olmalı ki can gülzarında gülün huzûrunda canın esrârını terennüm etsin.

Böyle bir bağa karga nerden yol bulacak? (Şâh-ı mâ zâğa'l-basar[152])dan başkası oraya gidemez.

3405. Ehl-i kil (dünyâ ehli) kargadır. Ehl-i dil, hümâdır. İblis semâya nerden çıkabilecek

Çıkarsa başına yıldız (şihâb) vururlar. "Git alçaklarda kal,

Meleklerin tesbihini dinleme, sen ona layık değilsin,

Boynunu bükerek ednâlara in. Çünkü sen denîsin, denîlerle bulun" derler.

Dünyâda her cinsin layıkı, kendi cinsidir. Mü'minin layıkı cennet, kâfirin layıkı cehennemdir.

3410. Herkes ona layık değildir. Hûrileri intihâb etmek için hûrî ister.

Kötülüklerden temizlen de visâli öyle iste! Fenâlar Hakk'ın nûrundan uzaktır.

Orada pâk olanlar yaşar. Sen çirkin ve nâ-pâksın; oraya gidemezsin.

Sende o âlemin zevki hiç yoktur. Çünkü "bizlik" ve "benlik" içnde boğulup kalmışsın.

Zevk oradadır. Fakat sende o nîmetten yiyecek kābiliyet yoktur.

3415. Çocuğun zevki yalnız süttendir. O, sâir nân ve nîmetlerden yiyemez.

O, süttenbaşka şeyden hoşlanmaz. Ona göre, âlemin diğer nîmetleri, nikmettir.

(s. 123)

O sütten başka istemez. Çünkü diğer nîmetlerin varlığından haberi yoktur.

Fakat âkiller, nîmetlerden lezzet alırlar. Çocukların içtiği süt onlara müstekreh görünür.

Hadsiz hesapsız nîmetlerden zevkalırlar. O zevk ve lezzetlerle doyarlar.

3420. Sonra bu nîmetler de cennetteki nîmetlerin yanında

Engindir makbûl değil, hakîrdir. Bâdem helvâsının yanında sarımsak gibi.

Hak Taâlâ Hazretleri dünyâ hakkında [153]"لهو و لعب" buyurmadı mı? Dünyâ, ukbâya nisbetle yırtık elbise gibidir.

Dünyâ ile ukbâ arasında belki hiç münâsebet yok. Dünyâ mihnet, ukbâ rahmettir.

Ukbâ, saf su gibidir. Dünyâ tortudur. O güneştir, bu küçük bir zerredir.

3425. Damla o deryâdan şunun için geldi ki bekâ deryâsı tarafına candan yüz döndürmek için.

O deryâyı bu damladan anlayasınız, bu kuru dünyâdan sevginizi kaldırasınız.

Çünkü bu kuru dünyâ, o bir damladan hayât bulur. Cennet gibi taze ve berekete mazhar oldu.

---

[152] "Göz kaymadı…" en-Necm 53/17'ye telmîh vardır.

[153] "…. . oyun ve eğlencedir": el-En'âm 6/32; el-Ankebût 29/64; Muhammed 47/36.

Bu harâbe-zârdan öyle güzellikler peydâ oldu ki gönüller letâfetine meftûn oldu.

Damlasından bu kadar iyilikler feyezân eden, o hayât deryâsının kendisi acaba nasıldır?

3430. Tâ ki onu can ü dilden arayasın da bu anâsır dünyâsından sevgini kaldırasın.

Velîler gibi o deryâya gidesin ve orada nihâyetsiz mülke nâil olasın.

Nitekim enbiyâ-ı izâm, Hakk'ın lütfuyla dokuz kat eflâkin mâadâsında

Ebedî cennet mülkünde öyle pâdişâhlığa nâil olmuşlardır ki orada hûrîler bende gibi saf bağlar.

Nîmetlerinin haddi hesabı yok, köşklerinin altından ırmaklar akar.

3435. Bal, süt, şarâb ve su ırmakları …Orada ne istersen hemen hazır bulursun.

Herkese, liyâkatine göre nîmetler verilir; küçüğe küçük, büyüğe büyük.

En yüksek nîmet ki velîlerin nasîbidir, o arşında ferşin de halânın da mâverâsındadır.

Bu âlemin halkı, tarîkatin çocukları mesâbesindedir. Öyle büyük nîmetlerin varlığından haberdâr değildirler.

3440. O senden, istememekle sevimsiz olmaz. Kusuru kendinde ara.

De ki: Bunlar ne olacak. Daha bunlardan ziyâdesi vardır. Merdânın halleri hesaba sığmaz.

Biz eğer onlardan mahrûm isek, kusur bizdedir. Gökte olan şeyler, yerde nerden bulunacak!

Yerde olan bu kadar hayât eseri de göktendir (onun serpintisidir).

O kadehten buraya bir cur'a dökmüşler, o deryâdan bir damla da bu toprağa karıştırmışlar.

3445. İ'tikādın eğer böyle sâdık olursa, öyle dersin ve böyle bilirsin.[154]

Âkıbet o şâhlar sana merhamet ederek o köşklere o sofralara yol verirler.

O sofradan sen de yersin , o kerîmlerden ikrâm görür, hil'at giyersin.

Gönlünde gayba îmân oldukça, nihâyet o îmân seni oraya götürür.

Mâdemki Hakk'ın dediklerine inandın Hak Taâlâ sana ezelden ne va'dettiyse

3450. Onları sana iyânen gösterir, ivaz olarak cennet verir.

(s. 124)

Bu dâr-ı fenâda kulluk ettin. Bundan sonra da dâr-ı bekâda efendilik et!

Ektiğin tohumlar bitti, kemâle geldi. Bundan sonra cennette mesrûr olarak otur.

Hakk'ın merhamet nûru sana yoldaş oldu da gaybe onun için inandın.

O nûr yoldaşın olduğu için evliyânın sözlerinden koku aldın.

3455. Canın ezelden beri saf ve temiz idi de o sözler canına onun için te'sîr etti.

İmanının kuvvetinden dolayı "va'de-yi ferdâ"yı peşin bildin. Şimdi hâkimliğe değil, devlete erdin.

Merd-i Hudâya göre mev'ûd ile va'de birdir. Çünkü o va'de yakînen inanmıştır.

Mü'minler kulluktan memnûndurlar. Biliyorlar ki kendilerine mev'ûd olan ihsân muhakkak olarak verilecektir.

---

[154] Altta çizgi ve hâşiyede "Burası yarıdır" yazısı mevcuttur. Kontrol ettiğimizde tercümede sadece "yakînen" kelimesinin eksik olduğunu gördük. Bkz. İntihânâme (1376), 170, 3657.

Hasta, bî-mecâl hammâlı görmüyor musun? Ağır yük altında nasıl neş'eli neş'eli koşar.

3460. Diğer hamamlarla kaptırmadım, diye o ağır yükünden memnûndur.

O ağır yükünün altında ücret olduğunu bilir. o zahmet arasında kârın zevkini tadar.

Ücret alacağını düşünerek iki hâli (zahmetle rahmeti) bir sayar.

Gene böyle: Bir çiftçi evindeki buğdayı alır, götürür tarlaya saçar.

Gerçi evi buğdaysız kaldı, fakat o memnûndur. Çünkü on misli mahsûl alacağını düşünür.

3465. Gerçi buğday elinden çıktı, fakat o kederlenmiyor; bilâkis, memnûndur.

Çünkü toprağa attığı buğdayın artacağını biliyor. O, ziyânı şimdiden kâr tanıyor.

Cenâb-ı Hak ekilen dâneden her biri için [155]"أنبتت سبع سنابل" buyurdu.

Akîbinde de [156]"يضاعف لمن يشاء" müjdesi gönderdi. Git bunların tamamını Kur'ân'dan oku!

Ekmekle biçmek arasında (sevindirmek husûsunda) fark kalmadı. Çünkü ivazı alacağından mutmain.

3470. Mü'minler de ibâdet esnâsında sıdkla, mutmain olarak cehd ederler.

Tâatinin zahmeti rahmet olur. Havf ve recâdan vâreste bulunur.

Va'd-i İlâhî'nin lezzeti peşin olarak kendine erişir. Gönlü mutmain olarak çalışır.

Her kimin yakîni ziyâde ise, dînî de ziyâdedir. Onun derûnundaki lezzetin hudûdu yoktur.

O, hesapsız lütuflar, inâmlar dolu cenneti kendinde bulur.

3475. Mü'minler bunun yüz mislini her lahza kendilerinde yakînen görürler.

Onun yanında iki âlem bir olur. O, bir görür. İki görmez.

Onun yeri vahdet tarafındadır. O, Mesîh gibi bütün alâyıktan mücerred yaşar.

Bakır vücûdu can iksirinden altın olur. Öyle altın ki kıymeti bir yerde düşmez.

Kıymette her ikisi de müsâvî olur. Akıl sâhiplerince müsellemdir ki

3480. Tuz gölüne düşen hayvan lâşesi, bir müddet sonra tamâmen hâlis tuz olur.

Artık o, bütün vasıflarıyla tuz hükmünü almıştır; her ikisinin de mâhiyeti birdir.

Bunun gibi, iksir-i Hak'la tebeddül etmiş her insanı,

Şüphesiz olarak bil ki o, ikiliksiz nûr-ı Hak olmuştur. Onda, "o", "sen"lik kalmamıştır.

Onu ayn-ı nûr bil ki kıdemden "lâ-mekân" nûrundan parlamıştır.

3485. Her iki nûr arasında fark yoktur. "İki" gören şaşıdır, hastadır.

(s. 125)

Odun yanıp ateş olduktan sonra odunluktan çıkar, ayn-ı ateş olur.

İşte Mansûr'un "أنا الحق"/ene'l-Hak demesi bu idi. İyi düşün ki bu ukte sence de hallolsun.

Bu sır sana hallolunca sen de hallolursun, şarâb iken "hall" (sirke) olursun.

Artık [157]"بئس الشراب" iken [158]"معم الادام" olursun. Zâtın helâl-ı mahz olur.

---

[155] "…yedi başak bitirdi…": el-Bakara 2/261.

[156] "Allah dilediğine kat kat fazlasını verir": el-Bakara 2/261.

[157] "Ne kötü içecektir": el-Kehf 18/29.

3490. Necis iken kendiliğinden tâhur olursun. Kötü ve denî olsan da iyi ve makbûl olursun.

Seyyiâtın tamamıyla hasenâta mübeddel olur. Zerre, âsmânda güneş olur.

Zâtı'nın vasfı beyâna sığmıyor ki… Deniz bir oluğa nasıl sığar?

Bir beyânımız ancak bir oluk gibidir. O ise derin deryâdır; küçücük harf zarfına nasıl sığar.

O deryânın bir katresi âlemi doldurdu. Her şey onunla hayât buldu.

3495. Bir damlası dünyâyı dolduran hudûdsuz deryâyı, âlemin bir cüz'ü nasıl istîâb edebilir?

Bu muhaldir ve akıldan hâriçtir ki zerre nûruyle beraber şemsi ihâta etsin.

Harf, savt, goft u gu birer cüz'dür. Saf deryâyı tortu içinde arama!

Cüz'î de küllî de bir kadehe sığar mı? Bunu deli olan da söylemez.

Canın cânı ifâde ile beyân olunamaz. Onu goft u gûnun hâricinde ara!

3500. Derûnundan inle , zikire koyul, talepten, tefekkürden bir ân geri kalma!

Rukûda, sücûdda Hālık'ı zikret! Yalvararak de ki: "Ey Kerem-kâni rabbim!

Cân kuşumu şeytanın tuzağından kurtar ki beni mekriyle esîr etti.

Ben zaif bir mağlûbum, o ise kuvvetli bir gâliptir. Beni yolumdan çıkardı, azgın etti.

Ey Mededkâr'ım, Sen elimden tut ki iki âlemde de Sen'den başka imdadıma koşacak yoktur.

3505. Dîn metâımı götürdü, hebâ etti. Yolu görecek gözümü kör etti.

Nihâyet rıza yolundan uzak kaldım. Su-i tesâdüfe kurban olan bir esîr gibi tutuldum.

Buna benzer elinden ne gelir ve içinden ne doğarsa,

Ağlayıp sızlamayı elden bırakma, zikir-i Hudâ'yı dilinden ve gönlünden düşürme!

Hak Taâlâ bu yanıp yakılışını görünce sana merhamet eder. O bâkî sarayda sana hil'at giydirir.

3510. O kerem deryâsı seni meyûs bırakmaz. Varlığın dağını üzerinden kaldırarak

Canını bu korkunç zindandan kurtarır. "Lâ havle" den kurtulur, "havl" yanına yollanırsın.

Dünyânın karanlık kuyusundan kurtulur, buradan sıçrayıp çıkarak oraya ayak basarsın.

Bir anda zulmetin nûr olur. Dergâhın hâs ve makbûl kullarından olursun.

Tevbe kapısına otur, oradan ayrılma. O kapıdan, "kün"[159] emri sâdır olarak maksûdun hâsıl oluncaya kadar ayrılma!

3515. Muhakkak bil ki: Eğer gufrâna lâyık görülürsen, çâren o kapıdır.

Nezd-i Hak'da dâima açık olan tevbe kapısıdır. Fırsatı kaçırma bir yerde durmadan git!

Günahlarından durmadan istiğfâr et! Yüzünü Hazret-i Gaffâr tarafına döndür.

Madem ki sen câhilsin, yüzünü esrâra vâkıf olan tarafına çevir, can ü dilden ağla!

Cenâb-ı Hak [160]"وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون" buyurmuştur: "Onlar istiğfara devam ettikçe azaptan masûn kalırlar. "

---

[158] "Katıkları yanlarında".

[159] "Ol!": Yâsin 36/82.

[160] "…Halbuki sen onların içinde iken Allah onlara azâb edecek değildir": el-Enfâl 8/33.

(s. 126)

3520. Senden azâbı kaldırırım, rahmet ve gufrânımı üzerine yağdırırım.

Ey tevbekâr! Madem ki tevbe kapısı açıktır, sıdk ve niyâz ile o semte dolan!

Tâ ki makbûl ola, cehennemden kurtula, Hakk'ın doğru yoluna ayak basasın.

Âkıbet işin Hak'tan biter, âhirette yerin cennet olur.

Dâima kullukla meşgûl ol, kötülükten ve eğrilikten kendini çek!

3525. Git, bu denî dünyâya mağrûr olma, gönlünde Hudâ'nın aşkını artır.

Tevbe kapısından başka yere gitme! Dâima ve candan o tarafa meyl eyle!

Tâ ki sana merhamet ederek doğru yolu göstere, hilmiyle günahlarını bağışlaya.

Yol göstermek ve bağışlamak O'ndan olduğu gibi, görüş ve biliş de O'nun atiyyeleridir.

Hakîkatte her şey O'dur. O'ndan başka bilme, yer de gök de hâkim O'dur.

3530. Sûret de O'dur, mânâ da. O'ndan başka değildir. Hiçbir kimse O'nun emri olmaksızın hareket edemez.

Kur'ân'da buyurdu ki: Evvel, Âhir benim. Zâhir ve Bâtın da Ben'im; Ben'den başkası değildir.

Değil mi ki Kur'ân'da böyle buyruluyor. Şu halde Hak'tan başkasını bilme. Sözün hulâsası budur.

Eğer sende akıl varsa bunu anla! Sakın aklını bırakıp da cehline uyma!

Hakk'ı, zıdsız, niddsiz ferd bil! Merd isen sûrete bakma!

3535. Vâki' budur. Bundan başkası hatadır. Böyle itikād edersen, yolunu doğrultmuş olursun.

Böyle yolda yürüyen kimsenin cismi tebeddül ederek ruh olur.

Ten ise de hep can olur. Her sâatte ona Hak'tan yüzlerce feyz erişir.

Ne kadar kesîf, acı ve hâm olursa olsun, aşk ateşi onu pişirir.

Tatlanır. Acılığı kalmaz. Irmağa karışan yol gibi.

3540. Irmağın suyuna bir kere karışıp da onun gibi pâk oldu mu, artık ondan sonra "Benim için, senden başka yoktur" demeye başlar.

Ne mutlu o cána ki aşkla yoldaş ola, o, Îsâ gibi göklere çıkmıştır.

Mihnet içinde hesapsız hazîne buldu. Destiden çıkarak deryâ oldu.

Varlık destisini kırdı, can suyunu cism destisinden kurtardı.

O su, destisiz olarak ırmaktan aktı. Vücûd destisinden kurtularak mânâ deryâsına aktı.

3545. Bilâ-hicâb, yâri der-âğuş etti. O dildârın aklını başta tuttu.

Artık onun cânı cihânlara sığmaz. Çünkü kalbi Yezdân'dan kuvvet ve kudret aldı.

Aşk, vuslattan sonra artar. Irmak engin ceyhûn olur.

Eğer sen de tarîkatte her gün biraz daha terakkî etmezsen eslâf zümresine nasıl erişeceksin?

3550. Cenâb-ı peygamber, "İki günü müsâvî olan aldanmıştır" [161] buyurarak ne kıymetli bir inci delmiştir!

(s. 127)

Elliikinci Makāle. 66 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 174] Şunu beyân edecektir: Tâlibe lâzımdır ki seyrinde bugünkü erdiği makam, dünkünden yüksek olmalıdır. Dâima tezâyüd etmelidir. Ve bu mânâyı zaman zaman derûnunda müşâhede etmezse, bilsin ki onun yolunu bağlamışlardır.

---

[161] Deylemî, Hz. Ali'den zayıf bir senedle rivâyet etmiştir. Bkz. Aclûnî, II, 233.

Eğer talebinde sādık ise, derhâl tezarrua başlar ve –cehennem de olsa – başkasıyla meşgûl olmaz. Me'mûl ki Hak Taâlâ merhamet eder de bağlanmış olan yolunu açar. Eğer talepte biraz daha terakkî ettiği görülmezse, o, ücret bâzarında aldanmış demektir. Nitekim Rasûl-i Ekrem buyurmuşlardır: " من إستوايوماه فهو مغبون: İki günü müsâvî olan (ikinci günü salâhca birinci gününden, ileride olmayan) kimse aldanmıştır. "[162]

Eğer tâlib, talebinde rûz-efzûn olursa, yâni, her gün, bir gün evvelînden iyi olmak sûretiyle seyrinde devam ederse, bunun alâmeti şudur: Her eriştiği menzilde yeni yeni bağlar, bostanlar, çimenzârlar ve ma'mûreler görür ve onları son menzil zannederek maksûd-i küllîye erişinceye ka[dar] böyle devam eder. Maksûd-i küllî: "و أن إلى ربك المنتهى"[163] mantûk-ı şerifince, Hak'tır.

Hak yolunun menzillerinde bu gibi acâyib ve garâib seyr edilirse, kıyas et ki vâsıl olanlar ne ma'mûreler, ne nüzhetgâhlar, ne acîbeler, ne pâdişâhlıklar müşâhede ederler.

(3551.) Peygamberimiz buyurdular ki: "Bir insanın iki günü müsâvî olursa, o kimse aldanmıştır.

O bu dünyâ bazarında aldanmıştır. Ona dostundan lütuf yerine kahr gelir.

Lâzımdır ki dînin günden güne artsın. Tâ ki Hak'tan maksûdun hâsıl olsun.

Aksine olursa (artacak yerde eksilirse) şüphe etme ki kıyâmette cehennem odunu olursun.

3555. Kendini bu halde gördüğün zaman, sûz ve niyâzla huzûr-i Perverdigâr'da inle!

Dünyâda ne cürm işledinse, cümlesinden tevbe et! Gözün ağlasın, gönlün âh ve figân etsin.

Dertli gönlünle yüzünü yerlere sür! Başını secdeye koy, inle!

Gerek tenhada, gerek halk içinde, durmadan Hak'tan rahmet ve mağfiret iste!

Ola ki Hudâ âh ü feryâdına rahmet ederek gaflet dağın önünden kaldırır.

3560. Makbûller gibi O'nun yoluna gidersen, arkanı dünyâya, yüzünü can tarafına döndürürsün.

Çektiğin her mihnetin sonunda bir mükâfâta erer, her sofradan türlü nîmetler yersin.

Her menzilde acâib bağlar temâşâ eder, meyvelerinden ağızsız olarak yersin.

O yolun dağlarında, sahrâlarında ne acâib menziller vardır ki anâsırla alâkası yoktur.

Sebzeler, meyvelerle dolu goncalar, sofralar, sayısız mihmânsaraylar…

3565. Sefer esnâsında bunlara benzer yüzlerce menzil görürsün. O menzîle kadar ki ondan öne geçilmez.

Cân içinde son menzil odur. Oraya eriştiğin zaman, gönlünün muradı hâsıl olur.

Yolda gördüğün güzellikler, onun yanında bir yaprak kadar kalır.

O yolun menzilleri böyle güzel olursa, şüphesiz o menzil bunun iki yüz misli güzeldir.

Yüz, iki yüz ne oluyor… Onun haddi yoktur. O ilmin yanında bunlar ebced gibidir.

(s. 128)

---

[162] Hadîsin kaynağı bir önceki dipnotta geçti.

[163] "Ve şüphesiz son varış Rabbine'dir": en-Necm 53/42.

3570. Ebced, ilim tarafına gitmek için bir kapıdır. O bağlara kerîmlerden başka kim girebilir.

O bağ, o çimenzâr, son menzildir. İki cihânın nûru da oradan gelir.

Bu âsmânın kandili şemstir. O şems, zaman ve mekânla mukayyed değil, ezelîdir.

Hakîkatte bu cihânda şems gibi bir garîb yoktur. Nûru ondan al ve o dergâhta dur.

Şems, her ne kadar hâricte ferd ise de onun mislini tasavvur mümkündür.

3575. Fakat o şems ki esîr ondan vücûda gelmiştir, ne zihinde ne hâricte nazîri yoktur.

Fakat bir misl tasavvur etmek için sen onu hazîne farzet.

Aşk güneşinin başka sîmâsı vardır. Onun feleği, velîlerin cânıdır.

Dünyâya nûr onlardan intişâr eder. Cân da ten de onlardan canlanır.

Âlemin varlığı o güneşin bir zerresidir. İki âlem o deryâdan bir damladır.

3580. Bütün keyfiyetler, o bî-çûnden vücûda gelmiştir. O ezelîdir. Bu cihân ise şimdi vücûda gelmiştir.

Hâdis olan her şey fânîdir. Âlim olan hâdis tarafına gitmez (meyletmez).

Meyli dâima bekâ tarafına olur. Dem be dem Hak'tan terakkîye mazhar olur.

Dâima bekâ tarafından artar. Fenâ cihetinden eksilir. Topraktan inkitâ' ederek deryâya gider.

Nihâyet balıklar gibi deryâda mukîm olur. Cânı "lâyemût"lar fırkasına iltihâk eder.

3585. Bu varlıktan ölür. Hak'tan bâkî hayât alır. Böyle olunca Hakk'ın bendesi olur.

Sâliklerin sülûku böyle olur. Sen de böyle çalışmazsan hâliklerden olursun.

Yerin göğün bütün eczâsı, gizli âşikâr Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ ederler.

Onların tesbihini Hudâ'dan başka veyâhud Hakk'a mahrem olan velîlerden başka kimse işitemez.

O sırrı, o sessiz sesleri Hakk'ın nûruyla velîler işitir.

3590. Şu halde onu da beşer değil Hudâ işitmiş olur. Çünkü o her şeyden hattâ kendinden de kurtulmuştur.

Sen iki görme ki Hakk'ın nûru birdir. Mü'minlerin o birliği şüpheden vârestedir.

Cisimleri taaddüd etse de şüphe etme ki rûhları birdir.

Onların müteaddid olmasından içindeki güneş ziyâsının da müteaddid olması lâzım gelir.

Onun bunun evinde parladığına bakarak şaşkın gibi güneşin nûrunu ayrı ayrı zannetme!

3595. Sûrete bakan aded görür. Mânâya bakan ehad görür.

Sûretin bekâsı yoktur. Ona bakma, ey tâlib! Yüzünü mânâ tarafına çevir.

Senin kıblen dâima mânâya olursa Hak Taâlâ seni ebediyen kendiyle kāim eder.

Hak ile kāim, Hak ile zinde oldun mu, Hak'la dâim ve müebbed mesrûr olursun.

Madem ki senin için bu devleti elde etmek imkanı vardır, o yolda ayağınla değil başınla koş!

3600. Git, kendine nidâ et! Başını açub yalvar ki Cenâb-ı Fettâh sana da kapıyı açsın.

Bir dane ek, yüz harman kaldır. Bir boncuk ver, yüz boncuk al!

Bu alış-verişi yapan kazandı. Elden kaçıran hasretle can verdi.

Gönül o aldanıştan erir, kan olur. Ondan sonra olacağı dile gelmez:

(s. 129)

3605. Böyle bir gabn-ı fâhiş, o garâmdan eşek gibi bir ahıra tıkılıp kalmadan evvel,

Cenâb-ı Hakk'a yalvar, de ki: Keşke ben toprak olaydım da ten nakışından kurtulaydım.

Keşke annem beni doğurmayaydı da canım bu cezâları görmeyeydi.

Annem beni rüsvâylık için doğurmuştur ki benden böyle hadsiz hesapsız fesadlar zuhur ediyor.

Kime ağlayayım, kime feryâd edeyim ki ondan derdime bir dermân olsun.

3610. Kerîm olan Allah'ın dergâhından başka tazallum edecek kim var?

İns ve cinin zâhir ve melcei, iki cihânın destgîri yalnız O'dur.

Kendinden ibâdet sâdır olmayan olmayan kimsenin ölümü, yaşamasından daha hayırlıdır.

Keşke vücûda gelmeseydi de varlığı didik didik olmasaydı.

Kendi çirkinliğini bilmeseydi, kendini bir yara gibi görmeseydi.

3615. Değil mi ki beras illetine mübtelâ olanları halktan tecrîd ederek onun için ayrı yer hazırlarlar,

O fenâ hastalık başkalarına da geçmesin, şunun bunun eline ayağına bulaşmasın diye…

Elliüçüncü Makāle. 102 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 177] [164]" . . . .لا تتخذوا عدوي وعدوكم أولياء. " âyet-i kerîmesini tefsîr edecektir.

Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki: Ey mü'minler, ey sādık tālibler! Düşmanlardan, kâfirlerden, münkirlerden, bî-gânelerden, Hak'tan uzak olanlardan hazrediniz, onlarla ihtilât etmeyiniz, onlardan uzaklaşınız, onların muhabbetinden kendinizi çekiniz! Tâ ki onların Küfrü ve bî-gâneliği size de sirâyet etmesin. Çünkü üzüm üzüme bakarak kararır.

Fakat bu ihtiyât, tālibler içindir. Amma vâsıl olup da maksûdu hâsıl olunca Hudâ'nın sıfatıyla ittisâf edince, artık onlar için korku kalmaz. [165] " ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون" buyrulmuştur. Meâli kerîmi: Biliniz ki Allah'ın velîleri için ne korku vardır, ne keder…" Bilâkis, vâsılların münkirlerle oturup kalkmaları lâzımdır ki Hakk'ın kudretiyle onlardan inkârı gidereler. Onlardan bunlara bir şey bulaşmaz (zarar gelmez).

(3617.) Bundan dolayı Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de " . . .لا تتخذوا" [166] buyurdu: Ey ciddiyetle îmân edenler! Kâfirler sürüsünden, o denî kavimlerin bütün hareketlerinden ictinâb edin!

Tâ ki onların küfrü size de sirâyet etmesin. Onlardan uzaklaşmak gerek.

3620. Öyleyse cihânda dinsiz kimselerle oturup kalma, onun sohbetinden dâima kaç!

Sakın, münkirlerden sakın! Dâima mü'minlerle oturup kalk!

Münkir, sendeki ikrârı selbeder, inkâr duygusunu artırır.

---

[164] "…. Benim de sizin de düşmanız olanları dost edinmeyin": el-Mümtehine 60/1.

[165] "…. Bilesinizki Allah'ın dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de": Yûnus 10/62.

[166] "…. edinmeyin": el-Mümtehine 60/1.

Onun tesîriyle dînin yaprakları dökülür, kolay işlerin güçleşir.

En nihâyet sen de onun gibi dinsiz olursun, kâfirlerle cehennemde kalırsın.

3625. Çalış, gâfil bulunma! Dünyânın kötülüklerinden sakın!

Hakk'ın emr ve rızâsına candan gayret et! Bu yolun renc ve mihnetlerini bal şerbeti gibi iç!

(s. 130)

Hak için mahrûmiyetlere katlan! Öyle ki Hakk'ın kahrı sana lütfü gibi gelsin.

Hak yolunun renc ve belâsından baş çekme Allah'ın rızasına muvâfık olmayan balı bile ağzına koyma!

Dînin acılarını şeker şerbeti gibi iç. Hakk'ın aşkıyla pınar gibi kayna!

3630. Dâima zikirle, fikirle meşgul ol! Perdeyi yok olana kadar kes, yırt, kopar!

Serkeş nefsin başını tâat kılıcıyla kes! Tâ ki inci ile dolu saf deryâ olasın.

Kâfir nefsin eline bir kere yakayı verdin mi ahmaklar gibi bocalar durursun.

Cehl belâsıyla her rast geldiğin kuyuya düşüyorsun, o menzile gidecek yolu aramıyorsun.

Hakk'ın emrini tut! Onunla amel et, ne uyuyorsun? Artık kendini uyandır.

3635. Cenâb-ı Hak dünyâda sana her ne kadar mühlet verdiyse, ondan evvel muradına gayretle bu cihândan kurtul!

Ola ki bahtın seni bu korkunç kuyudan çıkarır da tarafsız maksûduna doğru götürür.

Çünkü tarafta (sûret âleminde) bir çok âfetler vardır. Bizzat taraf, o rahata hicâbdır.

Dâr-ı Bekâ, tarafsız tarafındadır. Gönlünden çıkarmazsan, likāya kavuşursun.

O taraf, muğlak müşkilleri halleden ve ten kaydıyla mukayyed olmayan hayât-ı mutlaktır.

3640. Orada hiçbir türlü sevinç ve keder bulunmaz. Ne iyi, ne kötü, ne ziyâde, ne noksan.

Orada ne yaz var , ne kış. Oraya ne "sen"lik sığar, ne "ben"lik!

Kur'ân'da buyrulduğu üzere: Orada ne güneş (harâret) var, ne de zemherîr (bürûdet)!

Çünkü bunlar bir takım ezdâddır. Halbuki orada zıd yoktur. Emsalsiz Kudret-i Hak vardır.

Oraya zıd ve nid sığmaz. Var olanların o yersiz yanında yeri yoktur.

3645. Meyvesi sâftır. Ne kabuğu var, ne posası. Orada dostlar birbirini hicâbsız görür.

Orada başsız, ayaksız koşar; dilsiz ağızsız söylersin.

Şevk ve tarab içinde hem var, hem yok olursun. Her dem acâyib bir âlem seyredersin.

İyi bak! Bakır külçesi, kimyânın vürûduyla altın olunca ne oluyor?

O külçe hem var, hem yok oluyor. Sûretten geç. Atını mânâ tarafına sür.

3650. Aynı bakır tamâmen altın oldu. Onda bakırlıktan eser kalmadı.

Bunun gibi, abdâl-ı Hudâ da mübeddel olurlar, noksandan kurtulup ekmel olurlar.

Hepsinin zulmânî cisimleri nûrânî olur. Onların zâtından ölüm korkusu uzaklaşır.

Bir tâlib ki Hak yolunu katetti, o menzilde gönlünün muradına erdi.

Onun hiçbir türlü kurtulması kalmadı, himmet atını o menzile taraf sürdü.

3655. Böyle kimseler, kötülerle sohbet ederse, onları da yola getirir.

Çünkü o nûrdur. Nûrun gelmesiyle zulmet zâil olur. Belki o zulmet, ayn-ı nûr olur.

Onu rahmeten lilâlemîn bil: iki âlemde herkese iyiliği dokunur.

Yerde, gökte Hakk'ın nâibi odur. O'nun nefesiyle ölür, dirilir.

Onun yaptığı iş, Allah'ındır. Onu bir an Allah'tan ayrı bilme!

3660. Yürü, kendi varlığından tebeddül et! Bu tarkle bütün zararların kâr olsun.

Kendini dâima dîn ile meşgul et ki dîn yüzünden neşv ü nemâ bulasın. !

(s. 131)

Çünkü dâima ne ile meşgûl olursan, onun rengini alırsın.

Şehvetin galebesi hâlinde şehvet olursun. Hiddet hâlinde aynı kahr ve gadab olursun.

Bunun gibi, şaka olsun, gerçek olsun hangi sıfatta isen onun rengini kabul edersin.

3665. Öyleyse kendini gece gündüz tâate ver. Her ne kadar tâat vücûda zahmet verirse de…

Tâatın nûru yavaş yavaş sana siner, onun te'sîriyle gönül taşının kıymetli la'li olursun.

Kendini dâima mertçe fedâ et! Canını, tenini tâat yoluna vakfeyle!.

İşi O (Hak) görür. Mükâfâtı da O verir. Tâatı terk yüzünden halka mihnet erişir.

Tâatı terk etmek, seni Hak'tan uzaklaştırır. Dostun visâlinden mehcûr eder.

3670. Öyleyse bir devletten mahrûm kalırsan, tâatten başka şeylere çalışmakta isâbet yoktur.

Öyleyse ecel gelmeden önce amel işle! Ömrünü o yolda fedâ et!

Mezraa olan bu dünyâda âhiret için tâat tohumu ek!

Haydi, ömrünü ganîmet bil de burada (bol bol) tohum saçmaya bak!

Tâ ki öldükten sonra Hak'tan mükâfât alasın. Maksûdundan taraf-ı Hak'tan kapılar açıla.

3675. Eğer Hudâ kendisinin yâr ve yardımcısı olan bir merd-i güzîne rastlarsan ki o,

Bizim ayakbağımız olan benlikten kurtulmuş, pür-hayât olan muhabbet cihânında

Zulmeti nûra mübeddel olmuştur. Hudâ kendisinden bir sûretle ayrılmaz.

Onun eteğini tut! Ona kul ol! Onun mübârek atiyyelerinden berekete mazhar ol!

Tâatların aslı onun dîdârıdır. Kendini onun hizmetine hasret!

3680. Çünkü sana her bakışında bir nûr bahşeder ki onun te'sîriyle taş gönlün cevher olur.

Tâat her ne kadar sana yardım eder, Hudâ âhiret de ecr ü sevâb verirse de,

Ondan (o merd-i güzînden) yüz o kadar atiyye erişir. Yüz nedir ki! Bî-pâyân.

O kimse ki dünyâda bu devlet ona nasîb oldu, yâni o sâhibkırana karn oldu,

Ona tâatten kazandığı devletten ziyâde devlet erişir. Hem mücâhedesiz olarak.

3785. Eğer merd-i Hudâ'yı bulamazsa, tâate devam etsin, tâat üzerine ömründen ağ kursun.

Cân ü gönülden namâza, oruca koyulsun, bütün zevki tâatte arasın, bulsun.

Çünkü tâat onun içindir ki Hak'tan sana böyle bir devlet nasîb ola da,

Bir şehinşâhın hizmetine eresin, onun bahşişinden müstefîd olasın.

Merd-i Hudâ'nın sohbeti, su üzerinde kayıp giden bir gemiye benzer. Seni zahmetsizce maksûduna yetiştirir.

3690. Cehd ve tâat, yer üzerinde yaya olarak menzil be menzil yürümek gibidir ki

Sonunda korkudan emîn olmak endişesiyle gönlü dâima hasta ve muzdariptir.

O, gemide ayaklarını güzelce uzatır, naz ile bir yastığa yaslanır.

Gemi onu vatanına götürür, ailesine kavuşturur.

3695. Su üzerinde onun yerine gemi çalışır. Yatağında rahat rahat uyurken yol alır.

Âlimler hakkında "Sefîneye benzerler" buyrulmadı mı? Öyleyse cânı başında olanlar gemi ararlar.

(s. 132)

Nuh'un gemisine kim binerse âb-ı hayât içmiş olur, ölümden kurtulur.

O, cihân tûfanından emin olur. O gemi onu can şehrine götürür.

Nihâyetsiz zahmet ve korkulardan kurtulur. Sâlimen dâru'l-emâna kadar gider.

3700. Bu dünyâ dînin ve hayâtın tūfanıdır. Gemisi şeyhtir, niyaz ve bendeliktir.

Her kim merd-i Hakk'a kulluk ederse, fenâsız, ölümsüz bir hayâta kavuştu.

Öyle bir hayât ki sonunda ölüm yok. Ne matlûbu varsa hiçbiri kendini fevt etmez.

O kimse ki tâli yardım etti, inâyet-i Hak'la kendisine böyle bir gemi nasîb oldu.

Onun devletini delîl ile tavsîf etmek imkânsızdır. Binâenaleyh o cihetten sarf-ı lisan ediyorum.

3705. Şeyh gemi, tâat ayak gibi olduysa, artık şeyhe itimâd et! Ondan başkasını arama!

Sana her zaman şeyhinden erişen feyz, yüzlerce tâattan husûle gelmez.

Öyle bir şâhı bulunca sıkı tut. Sağ oldukça canını yoluna fedâ et!

Gece gündüz, gizli âşikâr, ne isterse yap ki sana Rabbin inâyeti erişsin.

Tâ ki ondan vuslata mâlikiyet hâsıl ola. Noksandan kurtulup kemâl bulasın.

3710. Dünyâda onun gibi sen de şâhlık edesin. Gizli olan şeyler sana iyân ola.

Her zaman yüzlerce cihân peydâ edesin. İstersen gözlere göz veresin.

İki cihânda Hakk'ın mazharı olasın. İns, cin, melek hep senden hayât alalar.

Hakk'ın yaptığı işlere senin cismin âlet ola. Hakk'ın ef'âlini herkes senden müşâhede ede.

Ten, candan dolu olduğu gibi, sen de Hakk'ın nûruyla dolasın ki senden gelen Hak'tan gele.

3715. Cehennemden cennetler vücûda getiresin. İyi kötü bütün yaptıkların yerinde ola.

Bütün işlerin hikmete uygun ola. Senin lütfunla nikmetler nîmet ola.

Her kim senin işlerini iyi görürse, dikenlerini gül yerine kabul eder.

Şüphesiz Hakk'ın makbûllerinden olur. Mâ-sebak ilmine muttalî olur.

Nihâyet velîler iltihak ederek orada etkiyâ meslekine dâhil olur.

Ellidördüncü Makāle. 36 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 181] Şunu beyân edecektir: Vâsıl şeyhten tâlib mürîde atiye nev'inden erişen nîmetler, ibâdetle husûle gelmez. Çünkü ibâdet ve tâattan mü'minin nâil olacağı mükâfat, cennettir. Halbuki cennet ehli, Hakk'ın dîdârına

hasret çekerler ve dâima onu isterler. Zîrâ dîdâr-ı Hak, lezzet ve azamette, cennetten yüzbin kat ilerdedir. Tâatin neticesi cennettir. Merdân sohbetinin neticesi ise Hakk'ın didârıdır. İmdi yakînen ma'lûm oldu ki tâlibe merdândan erişen hayır, tâatten erişemez. Bundan dolayıdır ki Peygamberimize îmân bütün şehvetlerini Hak rızası uğruna terk etmiş olan ve Hakk'ın emriyle Hazret-i Îsâ dînî üzere çalışmakta bulunan râhiblerin ibâdetlerinden daha iyidir. Onlar Hazret-i Peygamberimiz'e îmân etmedikleri için o ibâdetleri merdûddur. O halde doğru (gerçek) bir velî varken, onun rızasından ve ona hizmetten başka ne yapılırsa, hep dalâlettir. Çünkü Hakk'ın rahmet güneşi evvelâ onların **(s. 133)** üzerine doğar, sonra onlardan halka dağılır. Nasıl ki vahy-i ilâhî de evvelâ peygamberlere gelir, sonra onlardan halka erişir.

Bu makāle şu mânâya da işaret edecektir ki: Dünyâ pâdişâhları hiddet ve infiallerini teskin için keserler, biçerler. Bunlar hep cisimler üzerinde vukua gelir. Cisim ise fânîdir. Nihâyet yok olacak. Çünkü sonunda ölüm muhakkaktır. Bundan dolayı vücûda açılan yara ve edilen işkence nisbeten kolaydır. Fakat merdân-ı Hudâ'nın açtıkları yara onulmaz. Çünkü onlar yara açarlarsa, can üzerine, dîn ve îmân üzerine açarlar ki bunlar bâkî olduğundan bunlar üzerine açılan yaralar da ilelebed onulmaz. Ondan sakınmalıdır.

3720. Tâatın özü, merdânın sohbetidir. Onların bendesi sultan olur.

Onların atiyyelerini tâatle elde edemezsin. Öyle nîmetleri cennette bile bulamazsın.

Cennet ehli, Hakk'ın cemâline müştâk olurlar. Ve dâima Hak'tan onu niyâz ederler.

Hepsinin arzusu dîdârıdır. Hepsinin candan temennî ettiği odur.

İşte merdân-ı Hudâ'nın bahşedeceği atiye, cennet ehlinin candan taleb ettiği dîdârdır.

3725. Vuslat Cennetinde öyle nîmetler vardır ki onları Cennetü'l-Mevâ'da bulamazsın.

Eğer tâlihn yâver olursa, o nîmetlere erişir, hadsiz hesapsız iyiliklere kavuşursun.

Cennette öyle bir pâdişâhlığa nâil olmak için durmadan çalış, boş durma.

Gece gündüz ibâdet et, boş oturma tâ ki dînin mükâfatlarından mahrûm olmayasın.

Nihâyette merdudlardan olmayasın. Âhirette Hakk'ın makbûlü olasın.

3730. Tâatin sûreti de merdândan erişti. Her mü'min dîn yolunu onunla katetti.

Hadsiz hesapsız türlü nasihatler verdiler. Mü'minler de seve seve candan dinlediler (kabul ettiler).

Herkes tâatinden müstefîd olsun, Hak yoluna merdler gibi gitsin diye.

Demek ki tâat de o sultanların atiyyesidir. İyi bil ki herkesin elinden tutan onlardır.

Gerek huzûrda gerek gaybette ümmetler onların lütuflarıyla yolu öğrendiler.

3735. Gıyâbî ikramları bu olursa, acaba huzûrdaki ikramları nedir ve nasıldır!

Huzûrda olsun, gıyapta olsun, meclâ onlardır. Onlar Hakk'ın ezelî nûrudur.

Herkesin elinden tutan, merdân-ı Hudâ'dır. Çünkü onlar Hakk'ın esrârına mahremdirler.

Onlar beşer sûretine temessül etmiş sırrı Hak'tır. Hayır ve şerrin verasında hayr-ı mahzdırlar.

Onların hayrı candır ve canların aslıdır. Çünkü onların dâimî seyirleri vuslattadır.

3740. Ey oğul! Mademki o menzile dîn yoluyla varılır, ömrünü o yola vakfeyle!

İnsanı o menzile götürecek olan dîn ile tâattir. Şuur sâhibi isen bu sözü iyi dinle.

Dînin rahatına mihneti tercih et ki dîn sultanlarından hazînelere nâil olasın.

Onların huzûrunda kulluk et. Her ne kadar onlar aynen bal ise de zehirlerinden de sakın.

Çünkü onlar yara açarlarsa, can üzerine açarlar. Onun te'sîriyle yalnız ser değil sır da îmân da gider.

(s. 134)

3745. O, rahmeten li'l-âlemîndir. O vücûd, güneş cûd ve kerem menbaından nûr alarak tenevvür etmiştir.

Bütün âlem ferr ü tâbı ondan alırlar. Muhtaclar gıdâlarını o sofradan temîn ederler.

Bütün şefkatler onun aksidir (gölgesidir). Bu dünyâ onların yüzünün nikābıdır.

Acaba bizzat o Güneş'den nebe'ân eden nûr-ı rahmet nasıldır? O nûrun huzûrunda zerre ol, baş çevirme!

O kudretin huzûrunda mahv ol! Bu vücûd destisinden çık da deryâya iltihāk eyle!

3750. O'nun varlığı yanında yok ol! Kendini görme! Tâ ki o kudret sana zâhir olsun.

Cân suyun can kaydından kurtulup deryâ olsun, mekândan Lâ-mekâna doğru gitsin.

Acaba o zat ve sıfatı nasıl şeydir ki hayâtın da memâtın da mastarı oluyor?

Merd-i Hakk'ın vücûdu öyle bir rahmettir ki kulluğuyla efendiliktir, devlettir.

Onu görmekten büyük nîmet yoktur. Onu gören her Yezîd, Bâyezîd olur.

3755. Merd-i Hakk'ın evsâfı bunlardan daha çok ziyâdedir. Fakat nasıl anlatabilirim ki keyfiyetten münezzehtir.

Ellibeşinci Makāle. 99 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 183] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri kudretiyle topraktan yarattığı insanı, semâların fevkine çıkarıyor, arştan ileri götürüyor. Tâ ki arşın ve âsmânın nûr-ı mahzı olan sâkinleri (melekler), ondan kurbet dersi alsınlar, böyle hâkî bir vücûdun huzûrunda secde etsinler. "فسجد الملائكة كلهم أجمعون : Meleklerin hepsi ona secde ettiler. "[167]

(3756) Hazret-i Âdem'e melekler secde etmedi mi? O gerçi topraktan yaratıldı; fakat meleklerin fevkine çıktı. Hak Taâlâ toprağı arşın üzerine çıkarıyor. Tâ ki arş-ı mecîd, ferşin bir cüz'ü olan Âdem'den, meleklerle beraber lâmekân cihânında ilim ve hikmet ve kurbet nûru iktibâs etsin.

İşte Zât-ı Kibriyâ'dan böyle rahmetler erişir. Hakk'ın âyâtının hudûdu, pâyânı yoktur.

3760. Ne kadar günahkâr olsan da, O'ndan ümidi kesme! Çünkü O, fânîyi bâkî yapmaya kādirdir.

---

[167] el-Hicr 15/30.

Kudret sâhibidir. Her ne isterse onu yapar. İsterse ölmüş toprağa can verir.
Şeytanı arştan ferşe indirir. İnsanı ferşten arşa çıkarır.
İblisi âsmândan sürmedi mi? İdris'i semâya çıkarmadı mı?
O Âdil-i Mutlak her ne isterse oluyor. Öyleyse hayır ve şerde (her hususta) ondan ümidi kesme!
3765. Eğer eşrârdan isen, duâ et, seni dünyâ ve âhirette, ahyârdan eylesin.
Sakın o huzûrdan ümidi kesme! Mahrûmlar gibi ye's tarafına gitme!
Cenâb-ı Bârî, "Allah'ın rahmetinden kâfirlerden başkası me'yûs olmaz"[168] buyurdu.
Ye's, Hakk'a karşı büyük günahtır. Nevmîd olan, Hak yanında merdûd ve perîşan olur.
3770. Bil ki O, Kādirdir. Senin gibi âciz değildir. Her muhâl O'nca mümkündür.
Bil ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir. Müşkillerin O'ndan hallolunacağına inan.
Halkı ye'se düşmekten kurtaracak bir rivâyet: Mahşer gününde,
(s. 135)
Bir kulun eline amel defteri verilir: Baştan başa siyah, fısk ve fedâhatle dolu.
Onda hayra dâir bir şeyler yok. Ancak sādıkları dilâzâr etmiştir.
3775. O galîz rûhlu, katı kalbli, bî-namâz âsî defterini okuduktan sonra
Onu yite kaka cehenneme götürürler,fakat o tenbeller gibi yasvaş yavaş yürür.
Giderken de rahmet ve mağfiret ümidiyle sık sık arkasına bakar.
Adım başında bir durur, ardına bakar, intizār eder.
Hak'tan fermân sudûr eder ki: Ona söyleyin ki: "Ey âtıl, bâtıl adam,
3780. Ey şer ocağı, ey sersem, ne bekleyorsun? Neden arkaya dönüp bakıyorsun?
Ey Allah'ı gücendirip şeytana tapan, işte defterin eline verildi. "
O kul der ki:" Evet ne beyân buyurdunuzsa ben ondan yüz kat kötüyüm.
Fakat kendi fenâlığımdan ve işlediğim şerlerden kat'-ı nazarla
Yâ Rabbi, Senin lütfuna güveniyordum, bana merhamet edeceğini umardım.
3785. Ey Kerîm, Sen'den ivazsız, garazsız in'âm ve ihsân göreceğimi sanıyordum.
Yüzümü kendi fenâlıklarıma değil, Senin lütfun ve merhametine döndürüyorum.
Ona güveniyorum ki beni yoktan meydana getiren,
Hesapsız rahmetine lâyık gören, kulunun güvendiği işte bu keremlerdir.
Ben, günahkâr olmağla beraber cezâ gününü inkâr etmedim. İtimâdım Sana idi.
3790. Peygamberler ne emrettiyse hiç birini inkârla karşılamadım, hepsini tasvîb ettim.
Cûd ve keremine her zaman güvenirdim ki bu mağrûr kulunu afvedersin.
Beni toprak iken ot ettin. Besledin, yetiştirdin.
Ba[na] türlü türlü şekiller ve sûretler verdin; Buğday ettin, ekmek ettin.
Sonra bana cisim verdin. Cân verdin. Beni vücûd âlemine getirdin.
3795. Göz verdin, akıl verdin, fikir verdin. Sayısız ihsânlarına nâil ettin.
Fânî dünyâda benim cehd ve gayretim olmadan beni vücûda getirdin.
Senden ivazsız olarak bu kadar lütuflar gördüm. Senin de bunlarda merhametten başka garazın yoktu.

---

[168] "Kâfirlerden " yerine "Dâlâlette olanlar" farkıyla: el-Hicr 15/56.

Bu büyük ihsânlarına güvendim de korkuyu bırakarak recâya sarıldım.

Şimdi de Senden gördüğüm lütufların aynını istiyorum: Ben fenâlık ettim, Sen iyilik et!

3800. O mücrim suçlarını bu sûretle sayıp dökünce o atâ deryâsı cûş eder, der ki:

"Ey melekler, onu geri getirin! Madem ki onun gözü gönlü reca tarafına matûf olmuştur,

Bizim lütfumuza itimâd ederek masiyetle âlude olmuştur,

Onu günahlarından kurtarırım. Çünkü onun penâhı dâima ben olmuşum.

Onu hoş tutarak cennete götürün, müebbed nîmetleri önüne döşeyin.

3805. O, cennette ebediyen ikāmet etsin! Enîsi hûrîler olsun.

İmdi, Hak Taâlâyı evsâf-ı cemîle ile muttasıf bil! Ondan iyilikten başka bir şey sâdır olmaz.

Hak'tan nevmid olmakla O'nu düşman gibi zemmetmiş olursun:

(s. 136)

Ey eğri bakan! O'nu aczle tavsîf ediyorsun. Bil ki o Kādir'dir. Bu sû-i zandan geç!

Bir avuç toprağı meleklerin fevkine çıkarmadı mı? Âdem O'nun emriyle feleğe suûd etti.

3810. Semâda meleklerin mescûdu oldu. Hakk'ın kudret ve atâsına nihâyet yoktur.

Her an böyle bunun yüz misli lütuflarda bulunur, gamsız meserretler bahşeder.

Dünyâda ne murad ederse olur. İsterse bu zemîni semâların fevkine çıkarır.

Âsmânı dayerin altına indirir. Hakk'ın kudretini yakînen böyle bil!

Öyleyse ağlayarak Hak'tan yardım iste. Çünkü duâ makbûldür; reddolunmaz.

3815. Kur'ân-ı Kerîm'de "أدعوني أستجب لكم: Duâ ediniz kabul edeyim"[169] buyurdu.

Benim yanımda her hâcet biter. Durmadan Kāsım'dan hâcetini iste ki

Ey miskin! Hâcetlerin kaza oluna. Çünkü Kādı'l-Hâcet ancak Ben'im.

İyi bil ki o ihtiyacları sana Ben verdim ve seni o maksûduna erdirmek için verdim.

Eğer Ben onu sana vermeyecek olsaydım, sende o ihtiyacı halk etmezdim.

3820. Varlığı bırak da Hakk'a kul ol! Dâima tâatın nûruyla zinde ol!

Hudâ'nın aşkı yolunda ölürsen, Hak'tan yüz misli devlete nâil olursun.

Sen bu sûretle öldükten sonra, taleb, Hak'tan olur, sûretâ senden zuhûr etse de…

Sen fânî olunca ikilik kalmaz. Şekerle imtizac etmiş gül gibi olursunuz.

Şeker içinde gülün hâli tebeddül eder. Ateş içinde dikenin mahvolduğu gibi…

3825. Gül-şeker, pâdişâhların yiyeceği olur. Diken de ateş içinde alev, duman olur.

Onun yeri samanların üstü olur. Bunu da söğürt gibi yakarlar.

O biri bekâda mutlak nûr, diğeri ateşte muhakkak nâr olur.

O, nûr deryâsında ser â pâ nûr oldu. Bu hayvan gibi karanlık ahırda kapandı kaldı.

Merdler gibi o memleket tarafına koş. Bu cihândan dön! Tekrar o cihâna git!

---

[169] el-Gâfir 40/60.

3830. O deryâya git ki evvel orada bulunuyordun. Niçin toprak gibi sahilde duruyorsun?

Deryânın suyu, şüphe yok ki deryâdandır. Sonunda gene deryâya gider.

Cân suyun deryâya karıştığı gibi, ayn-ı deryâ olur; ne artık, ne eksik.

Bunu anla ki mübeddel olasın. Gül gibi o şekerin içinde hallolasın.

Gül-şeker olup gönlün gıdâsı, anâsırdan başka sâf ve pâk bir şey olasın.

3835. Bu varlıktan o varlığa gidince Hakk'ın nûru olursun. Hakk'a iltihāk edersin.

O'nu O'nun nûruyla görmek müyesser olur. Başkaların (hâl sâhibi olmayanların) O'nu ihtiyâr etmesi nerde mümkün olacak!

Başkaları O'nun yanına yol bulamaz. Irmak suyundan başkası denize karışamaz.

O'nun cinsinden (evsâfından) sende bir şey bulunmazsa, O'nu nasıl görebilirsin?

Aklı bilmek için, vahyi ve nakli temyîz eden akıl lâzımdır.

3840. Eğer bir şeyin cinsinden sende bir nesne bulunmuyorsa, o şeyle senin münâsebetin yok demek olur.

(s. 137)

Cinsiyet derûnda olmalı. Hâriçte eseri zâhir olmalıdır.

Dünyâda merdânı onun için anlamıyorsun ki öyle bir nûr sende yoktur.

O cinsten haller senin rûhunda mevcûd değildir. Âd ve Semûd kavimleri gibi,

O sırrın aslına bî-gâne oldukları için bu sırlar onlara gizli kaldı.

3845. O şâhların öğütlerine karşı kulaklarını sağır etti de ondan dolayı habersiz kaldılar.

İyi kötü her şey bu dünyâya oradan gelmiştir. İyilerin şerefi ezelîdir (ârızî değil).

Kötüleri cehennem için yarattığı cihetle onları cehenneme gıdâ etti.

Cehennem de bizim gibi Hak'tan yiyecek ister. Cenâb-ı Perverdigâr ona rızk gönderir.

Hak Taâlâ her yarattığına rızk verir. Cehennemi de rızıksız bırakmaz.

3850. Kâfirleri de cehennemin rızkı yaptı ki ateşte yansınlar.

Cenâb-ı Hak, amellerin cezâsı verileceği günde insi, cinni cehenneme dolduracak.

Cehenneme "Doydun mu?" diye soracak, cehennem cevab olarak: "Daha yok mu?" diyecek.[170]

Hak Taâlâ Hazretleri Kudret ayağıyla cehennemin üzerine basacak, o vakit: "Yeter! Doydum" diyecek. [171]

Onun açlık hırsını, ona layık olan gıdâyı vermekle Hakk'ın atiyyesi teskîn edecektir.

Ellialtıncı Makāle. 83 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 187] Şunu beyân edecektir: Bir insan ki dünyâ ırkındandır, tâatten ve âhiret azığından behresi yoktur. O yılana benzer ki onun gıdâsı suyla topraktır, dünyâ nîmeti, dünyâ mansıbıdır. Bu gıdâ ile beslenen insan, nihâyet ejderha olur.

Fir'avn, Nemrud ve emsâli gibi. Amma o kimse ki [172]"ثم رش عليهم من نوره" matûk-ı şerifince üzerine Hakk'ın nûru damlamıştır. Bunun alâmeti odur ki o şahısta

---

[170] Kāf 50/30

[171] Bkz. Buhâri, Tefsîru'l-Kur'ân, 50, 1.

dîn ve Hudâ'yı taleb ziyâde olur. Böyle kimselere dünyâ malı, pâdişâhlık ve serverlik ziyân vermez. Belki yolunda kendine yardımcı olur. Dâvud, Süleymân, Yûsuf ve bizim peygamberimiz Hâtemü'l-enbiyâ aleyhimü's-selâm gibi…Dünyâ onlara ziyân vermedi; belki tuttukları dîn yolunda onlara kuvvet oldu. Amma o gürûh ki bu neş'eden mahrûmdurlar, ekseriyet itibariyle cehenneme tu'me (yiyecek) olurlar. Meğer ki merdân-ı Hudâ imdadlarına yetişmiş ola.

3855. Herkesin gıdâsı kendine layık olacak sûrettedir. Herkes o gıdâ ile taze ve zindedir.

Zehir, yılanın gıdâsı ve hayâtıdır. Fakat diğer hayvanların ölümüne sebeptir.

Yılanların gıdâsı, toprakla hevâdır. Dünyâdan gâfil; çünkü bunlarla yıllarca beslenmiştir.

Toprak ekmektir. Hava, mansıb ve rütbedir. Cahillerce dâima maksûd olan bu iki şeydir.

3860. Onların ekmekle rütbeleri arttı mı, bu ziyâdelikle işleri yoluna girmiş olur.

Bu yılanlarda büyüyünce Fir'avn gibi, Şeddâd gibi ejderhalar vücûda gelir.

Bunlar zâhiren beşerdir, fakat bâtınen yılandırlar. Dinden hāli, küfürle şirk ile mâlidirler.

(s. 138)

Mü'minlere şerleri dokunur muhakkaktır ki dünyâda onlardan hayır gelmez.

Çünkü bunlar tepeden tırnağa kadar şerdirler.

Şüphe yok ki makarları da sakar olacaktır.

3865. Cehennem de gıdâsını bu sûretle bulmuş olur. Çünkü onun gıdâsı bu türlü yiyeceklerdir.

Hak tarafından şerefe nâil olmuş bulunan azîzler cehenneme gıdâ olacak değiller ya!

Gerçi o azîzlerin de malları mansıbları vardır, fakat gönüllerinde Allah sevgisinden başka şey yoktur.

Hak dîn onların rûhlarında toprak altında gizlenen gümüş mâdeni gibi gizlenmiş idi.

Her toprak mâden toprağı gibi altın vermez. Binâenaleyh bu toprağı ona kıyas etme!

3870. Mü'minin vücûdunda hak dîn meknûz bulundukça ona Haktan yeni yeni sünûhat gelir.

Dünyâ malı mü'minlerin yardımcısıdır. Onları dîn tarafına götürür.

Dünyâda onlardan medrese, mescid ve emsâli birçok hayır ve hasenât vücûda gelir.

Fakirlere atiyyeler verirler. Türlü türlü sadakalar, zekâtlar vesâire…

Hak ehline dünyâdan hayır gelmez. Canlarının hayâtı dindendir.

3875. Hak için kazanılan mal hakkında cenâb-ı Peygamber: [173] "نعم المال الصالح للرجل الصالح" buyurmuştur.

Geminin içine giren su, helakine sebeb olduğu halde, altındaki su hayâtını kurtarır.

Gönlünde Allah sevgisi oldukça, dünyâ malı nûrunu artırır.

---

[172] "Allah mahlûkātı zulmette yarattı sonra onların üzerine nûrundan saçtı": Tirmizî, İman, 18, H. 2642 (Hasen); Ahmed b. Hanbel, II, 176.

[173] İbn Hanbel, IV, 197.

Eğer bunun aksine olursa o mal sana fenâ gelir. O vakit bil ki Allah seni reddetmiştir.

Gönül ki Hakk'ın evi ve tahtgâhıdır, orada Hak bulunmazsa şeytan yerleşir.

3880. Öyleyse Hak'tan başka bir kimseye gönül verme! ([not:]İkinci mısra bu beyte âit değil sanırım. Bıraktım)[174]

Peygamberlerin malı mülkü yok muydu? Hattâ bâzıları pâdişâh idiler.

Süleymân, Dâvud, Yakûb aleyhimü's-selam gibi hükümranlar vardı.

Evliyânın sultanı olan ve herkesin imdâdına yetişen Muhammed Mustafâ'nın da. .

Emri altında sayısız askerler vardı. Büyük emirler, mallar mansıblar vardı.

3885. O Sultan-ı Zîşân askerleriyle şehirler alır, kaleler fethederdi.

Harem-i saray-ı nübüvvetlerinde dokuz nefer zevcesi vardı. Keremiyle hepsini taltîf ederdi.

Hazret-i Dâvud'un doksan kadar zevcesi, sayısız malları, metâları vardı.

Buna benzer hesapsız mala mâliktiler ki zikirleri beyân etmekle tükenmez.

Evliyâ arasında da böyle olanlar vardı. Muhteşem mülk ve mal ü menâl sâhibi idiler.

3890. Pek çok malları ve altınları olduğu halde bunlar onları hiçbir sûretle yollarından menetmedi.

O fırka Hak yolunu kemâl-i emniyetle katettiler, dünyâlıkları yollarına hâil olmadı.

Onlar gönüllerinde her an hûrîyle cennetler seyreder, bahçeler lâlezârlar, gülistanlar temâşâ ederler.

Orada yüzbinlerce çeşit nîmetler, boğaza damağa ihtiyac göstermeyen yemekler yerler.

Nasıl ki ilmin tadını aldığın, âgâh ve habîr olduğun zaman,

3895. Nükteler, mes'eleler halletmek, yemekten içmekten hoş gelir.

Vücûdun yemeklerden kuvvet aldığı gibi aklın da o nüktelerden neşv ü nemâ bulur.

Vücûdun semizlenmesi yemek ve uykuyladır. Fakat bunların biri de akla lâyık değildir.

(s. 139)

Aklın neşv ü nemâsı ilim ve zikirdendir, semizlenmesi fikrî gıdâlardandır.

Akıl bu büyümeyi muhafaza ettiği gibi ilelebed artmakta devam eder.

3900. Cisimler aklın mizâcını iktisâb edince, vücûdun gıdâsı da aklın gıdâsı gibi mânevî olur.

Âdem'e ilmü'l-Esmâ yerleştiği zaman gizli sırlar ona iyân oldu.

O lokma "tâlimul-esmâ sebebiyle meleklere tefevvuk etti. Meleklerin mescûdu oldu.

O neşv ü nemâyı ilim lokması te'mîn eder. Onu yiyenler felek üzerine ayak basar.

O hayât gıdâsı ile bûy-i bûs sâhibi olur. O gıdâ ki onunla ölüm hayât bulur.

3905. Kūt da odur, kuvvet de. Bâkîsi fânîdir. O gıdâ ile beslenenler, Allah'la beraber

Hudâ ile câvidân kalır. Her iki cihân da ondan hayât alır.

O kemâl için eksilmek yoktur. O devlete zevâl yol bulamaz.

---

[174] Eksik bırakılan mısranın (تا كه بر اقران خود يابي سبق: Bkz. Fa. 1376, s. 188, b. 4092) tercümesi: "Tâ ki kendi akranlarına sebkat bulasın. "

Yezdân tarafında herkesin nasîbi yoktur. Herkes dîdâra lâyık değildir.

Dâima Hakk'ın dîdârıyla müşerref olan kimse, şüphesiz Hakk'ın sırrıdır.

3910. Gönlüne Hak'tan başkası giremez. Çünkü onun madde-i vücûdu, gönül nûruyla doludur.

Ey basîret sâhibi! Onun anâsırını da gönül (can) bil! Çünkü o da gönül gibi âgâhtır.

Çünkü kalbin fenâlığı gitti, tamâmiyle sâfi oldu, can bedri bulutsuz olarak parladı.

O, Hakk'ın âletidir. Hak'tan hayâta nâil olmuştur. Hakk'ın lütfu civârında bâkîdir.

Hudâ'dan cennet istemez. Onun candan taleb ettiği, likādır.

3915. O kavmin cehennemi, Hakk'ın hicrânıdır. Cennet de O'nun visâlidir.

Onların maksûdu, dâima ve yalnız Allah'dır. Gece gündüz şerîksiz ibâdet ettikleri O'dur.

Hepsi Hakk'ın nûrudur ve Hakk'a iltihāk etmişlerdir. Cümlesi de Yezdân gibi hâkim-i mutlaktır.

Dünyâda neyi murâd ederlerse o olur. İns ve cinin hayât ve faâliyetleri onlardandır.

Onlar, o vuslat bağındaki ağacın dallarıdır. Dalların kuvveti ağaçtan gelir.

3920. İki cihân o ağacın, o dalların gölgesidir. Gölgenin taht ve bahtı (mâ-meleki) gölge sâhibinindir.

Hûrîlerin, cennetlerin nûru, o letâfetin serpintisidir. Hepsi de ebedî tarâvetlerini onunla idâme ederler.

Cennet ehli de müebbed hayâtlarını ona medyûndur, cehennem halkının gıdâları da onun kahrı cümlesindendir.

Gerek şu birkaç günlük dünyâ, gerekse müebbed âhiret, her ikisi de onlardan diridirler.

Onlar Hakk'ın sırrıdır. Bundan dolayı Hak gibi gizlidirler. Pâk canların cânı O'dur.

3925. İnsanın cânı gözle görünmediği halde, canların canını baş gözü nasıl görebilir?

O yüzü kendi nûruyla gör ki o kendi kendini görmüş olur.

Haydi durma, vakit geçirmeden Hak'da fânî ol! Öyle ki sende senden renk ve râyiha da kalmasın!

O'nun nemeksârında (tuzlasında) tuz ol(fânî ol)! Tâ ki şekten kurtulup ayn-i yakîn olasın.

Dünyâ da böyle değil midir ki tuz gölüne düşen her şey tuza tahavvül eder.

3930. Evvelki varlığı ondan tamâmen zâil olur, o varlığından başka bir şey olur.

Bunun gibi merd-i Hak da aşkta fânî olunca yok olur, kendini Yezdân için bezleder.

Zulmetten kurtulup ayn-ı nûr olur. Ölüm korkusundan emîn olunur.

(s. 140)

O dildârı kendi gönlünün içinde bulur. Dîdârını iyânen ve bilâ-hicâb seyreder.

O, bu hâle geldi mi artık iyi bak! Ondan sudûr eden her şey Hak'tandır.

3935. Fânî olunca onda Hak'tan başka bir şey kalmadı: Gönlünde, rûhunda ancak O vardır.

Sözle bu kadar anlatılabilir. Haydi kendinden fânî ol da bunu bizzât gör!

Görmek ölmekle hâsıl olur, sözle değil. Hakîkatte taleb, ölmektir.

Elliyedinci Makāle. 280 Beyttir

[Fa. 1376, s. 190] Şunu beyân edecektir: Bir tâlib ki [175]"موتوا قبل أن تموتوا" emriyle fânî olarak yok olmuştur. Bende yok olunca Hudâ kalır. O velînin şahsından her ne sudûr ederse hakîkatte Hudâ'dandır. Zîrâ onun evvelki (kable'l-fenâ olan) sûret ve evsâfı, nefsin âleti idi. Nefs kalmayınca, aradan çıkınca onun zâhir ve bātın bütün eczâsı Hakk'ın âleti oldu. Ondan her ne gelirse, hep Hak'tan gelir. Her ne kadar o, evvelki şahıs ve heybette bulunsa da… Evvel o, şahısta tasarruf eden nefs idi. Nefs öldükten sonra mutasarrıf Hudâ olur. O velî, her ne kadar sûret-i zâhirde halka benzerse de benzemez, çünkü evvelki hareketleri nefsinden idi, sonrakiler Hak'tandır. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm'de [176]" قل إنما أنا بشر مثلكم يوحي الي " buyrulmuştur. Meâli kerîmi: Habîbim!de ki ben de ancak sizin gibi bir insanım şu farkla ki bana Vahy-i İlâhî geliyor.

(3938.) Her kim kendiliğinden ölürse hayât bulur. O ölümden cânı ebediyet kazanır.

O iki cihânda halka kāim olur. Gizli ve âşikâr Hak ondan görünür.

3940. Yakînen bil ki:Onun cengi de sulhu da Hak'tandır. Böyle kimsede Hak'tan başka kimse görme!

Onun görüşünü muhakkak Allah'ın görüşüyle bil! Ondan hazzet ki câvidân olasın.

Serkeşlik etme, ayağı altında ol! Çünkü o bütün emirlerin emiridir.

Hep onun için ol, kendini bırak! Cân bağını onun bahçeleriyle tezyîn et.

Onun kahrını da zehrini de şeker şerbeti gibi iç! Gönül tenceresini onun aşkıyla kaynat!

3945. Gündüze gece derse kabul et! Hayır ve şerrinden sakın melûl olma!

İyi, kötü senden gizlenmiş ne varsa onun misli onda mevcûttur (Ondan bir şey gizlenemez).

Fakat bu vasıflarına bakarak onu kendin gibi sayma! Çünkü Nûr-i Hudâ'nın âleti olmuştur.

İyi, kötü ondan ne gelirse Hak'tandır. Onun hükmü, Hakk'ın atāsıyla nâfiz olur.

Onun kalbi dâima Hakk'ın âletidir. O kalb, Hakk'ın taklîbiyle döner.

3950. Hazret-i Peygamber, mü'minin kalbi için: "Allah'ın emir ve taklîbindedir"

buyurdu.

Rahmân'ın iki parmağı arasında işler, oraya buraya Hakk'ın emriyle döner.

Ten nakışının nakkāşı odur. Ondan kork! Kendini ona vurma (Emrine karşı gelme)!

Nakışa bakma, nakkāşı gör! Ferşten geç de Ferrâş'a bak!

Tâ ki sersiz ve sırsız olmayasın. Namâzdan tâattan kalmayasın.

(s. 141)

3955. Onu kendin gibi görme ki o başkadır. Onun cânı arştan, kürsüden daha yücedir.

Gece gündüz Hudâ ile nasılsan onunla da öyle ol!

---

[175] "Ölmeden evvel ölünüz ". Hâfız İbn Hâcer "غير ثابت" hükmünü vermiştir. Aliyyü' l-Kārî de hadîs değil, sûfî kelâmı olduğunu söylemiştir:Aclûnî, II, 290.

[176] el-Kehf 18/110.

Arada hiçbir gûne fark gözetme ki ondan ledun ilmini öğrenesin.

Bu yolu tuttuğun gibi menzile erişirsin. Bu yola candan çalışırsan, gönle girersin.

Bu tâli'e mazhar olan cana ne mutlu! O yol almış menzile ulaşmıştır.

3960. O bütün şâhlardan devlet topunu kaptı. Gayb sırlarını başsız olarak işitti.

Kimsenin gözünün görmediğini gördü. Hiçbir kulağın duymadığını duydu.

Dünyâda " . . . . .لي مع الله"[177] vakti ona müyesser oldu. Gizli sırlar onda meydana çıktı.

O, peygamberdir, zâhirde ümmet ise de… Belki de ru'yet-i Hudâ'ya rehberdir.

Her kim ki Hakk'ı buldu ve Hakk'a erişti, o letâfeti, o güzelliği hicâbsız seyretti.

3965. O, dünyâda Hakk'ın mazharı oldu. Gizli sır iyânen onda peydâ oldu.

Cânı ser â ser kendinden temizlendi, "iyilik", "kötülük" kaydından kurtuldu.

Onun top meydanı, keyfiyetsiz âlemdir. Onun çevgânı topu elsiz kapar.

Konuşursa sözleri Hak'tan olur. Ondan gelen iyi de kötü de hep güzel olur.

Hazret-i Peygamber'i dinle ki havadan söylemez, her sözünü vahy bil!

3970. Merdân-ı Huda, iyi kötü ne söylerse onun hepsini Hakk'ın sözü bil!

Sen de onun gibi olmak istersen, sûretten geç, atını mânâ tarafına sür!

Sûrete ve goft u gûya bağlı kaldıkça, o keyfiyetsiz Bedr, sana yüz göstermez.

Dert lâzımdır ki sana dermân erişsin. Canını ver ki canan senin ola.

Dâneyi fedâ et ki harman kaldırasın, bir habbeye karşılık yüz batman ivaz alasın.

3975. Fânî ömrünü o yola sarfedince, bâkî ömür sana izz ü şerefle gelir.

Ma'dûd olan ömrün, gayr-ı ma'dûd olur. "Nâ-mahdûd atiyyeye nâil olayım" dersen sa'yinin haddi olmasın!.

Hadsiz lütuf ve kerem O'nun ihsânıdır. Canlara nûr bahşeden, O'nun iclâlidir.

Böyle bir lütuftan gâfil olduğun için varlık zincirine bağlandın.

O hazîneden uzak bulunuyorsan da onun için mihnettesin! Gör ki nenin içinde kalmışsın. Kendini bir muvâzene et!

3980. Körü körüne gam ve mihnet içinde yaşıyorsun. Gece gündüz dâima ziyândasın. Hani kâr?

Ceddimiz Bahâeddîn Veled ki nûrun nûru ve Hakk'ın gizli sırrıdır.

O, merdân-ı Hudâ'nın serveri idi. Sultanlığı burada verilmiş değil; ezelîdir.

Takvâ ilminde misli yoktu. Her fende kemâle ermişti.

Buyuruyorlar ki: "Gam ve mihnet ve belâ içinde idim. Sinem meşakkat zulmetiyle dolmuş idi.

3985. Hayrette kaldım: "Ben nerden böyle gam ve mihnet içinde boğuldum kaldım" diye

Gam ve kederden kurtulmak için her çâreye başvururdum. Ola ki aklımı başıma toplarım da bu kederden kurtulurum. Bu nâhoş hâl, iyi bir hâle tebeddül eder.

Son çâre olarak şuna karar verdim ki âlemden gönlümü kaldırayım, kendimden geçip yok olayım.

(s. 142)

---

[177] "Benim Allah'la bir vaktim vardır ki …. (o vakitte beni ne mukarreb bir melek ne de gönderilmiş bir peygamber alamaz): Hadîs, bu hâliyle hiçbir hadîs kitâbında geçmemektedir. Bkz. Aclûnî, II, 173–4.

Öyle farzedeyim ki ölümüm geldi, bütün emellerim kesildi.

3990. Ben bu halde iken Hak bana tecellî etti, kederlerimden kurtuldum.

Gamın, mihnetin kıymeti kalmadı. Her ne kadar onlar gene derûnunda dolu ise de. .

Renc ve gussa külliyen zâil oldu. Meserret yüz gösterdi, Hak Taâlâ merhamet ederek bana bu kapıyı açtı.

Bana ma'lûm oldu ve yakînen bildim ki gönlümde ızdırab ayrılıktan ileri geliyormuş.

Hakk'a mülâki olunca kederlerden eser kalmadı. Yerden kurtularak eflâke çıktım.

3995. Birçok gönüllerdeki elem ve ızdırab onun içindir ki dünyâ tuzağına tutulmuşlardır.

Halkın rûhları Hudâ'sızlık yüzünden gam ve gussa içindedir. Hepsi de O'nun firâkıyla ızdırab içindedir.

Dünyâ sebeblerine yapışmışlar, her biri kendi muhîtinde birşeyle meşgûl.

Çocuklar gibi gönül deryâsının ilacından gâfildirler. Şüphesiz hepsi civân gibi gidecektir.

İyi bil ki rûhun derdi Hak'tan uzak bulunmasıdır. Cân, vasl-ı Hudâ'ya karîn olmadıkça

4000. Mihnet ve keder candan uzaklaşmayacaktır. Şu halde Hak'tan başkasından kaçmak lâzım.

Hakk'a tâlib ol tâ ki canın gamdan kurtulsun. Bütün renc ve elemden şifâ bulsun.

Bu ne sihrdir ki bütün renc ve elemin bu tarafta, her iyiliğin o tarafta olduğunu biliyoruz.

Cenâb-ı Hak o tarafa gitmek için bize kudret de vermiştir. İstersek o tarafa sür'atle gidebiliriz.

Böyle olduğu halde cisimde ve onun zulmetinde kalmışız ve dâima da bu dertten şikâyet ederiz.

4005. Bu hâl içinde şaşkın ve sersem kalmışız. Bu, halk üzerine Allah tarafından konulmuş bir kayddır ki

Kudretle acz bir yerde birleşmiş, ellerini ayaklarını çamura saplamıştır.

Oradan kurtulmak kudretindedir. İsterse kendini kendi makamına götürebilir.

Ya bu kadar kudretle beraber bu acz ne oluyor? Eğer sihr değilse, söyle onu meneden kimdir?

O halde tazarrû ve niyaz yolunu tutmak, sıdk ile Hakk'a ilticâ etmek lâzım.

4010. Yanık yürekle, yaş akıtan gözle gece gündüz inlemek gerek.

Tâ ki Rabb-i Kerîm rahm etsin de o müdhiş zincirden kurtulasın.

Yolu katetmek için kuvvet istemek her adımda Allah'a yalvarmak lâzım ki

Ona rahmet edip kuvvet ihsân ede, Hakk'ın yardımıyla yola ayak basa.

O kuvvetle doğru yolda yürürse tevfîke mazhar olduğundan dolayı Allah'a şükür etsin.

4015. Kârını Allah'tan bilsin, ziyânını da alçak nefsinden.

Hayrı ve tâatı dâima Allah'tan, cürmü ve isyânı da hod-kâm nefsinden bilsin.

Hak Taâlâ Hazretleri "Sana isâbet eden hasene Ben'dendir"[178] buyurdu. Kendine gel!

Gelen seyyieyi de yakînen kendinden bil! O, senin nefsindendir.

---

[178] "Bendendir" yerine "Allah'tandır" farkıyla: en-Nisâ 4/79.

İyiyi Allah'tan bil, kötüyü kendinden! Böyle itikâd edersen, gufrâna mazhar olursun.

4020. Nefsin arzu ettiği hevâ ile şehvettir. Onlardan mahrûm olunca şikâyete başlar.

Eğer muradı dâima arzusuna göre olursa, hâin nefs arzusuna ererek memnûn olur.

Dâneyi görüyor ama tuzağı görmiyor. Her arzuyu tuzağa bağlı (yem yerine konmuş) bir dâne bil!

(s. 143)

Dâne mesâbesinde bulunan arzular, hep seni cehennem tuzağına düşürmek içindir. Nefsin arzularından ferâgat eyle.

Gönlün arzusunu ver ki ibâdet zevkidir. Onun rahatı ibâdetle olur.

4025. Nefsânî olan arzular bunun aksinedir. Onun emeli masiyettir (ondan zevk alır).

Nefsânî emeller insanı cehenneme götürür. Rûhânî emeller de cennete…

Bu, alçaklara düşürür, o yükseklere çıkarır. Bu yerin dibine geçirir, o semâya kaldırır.

O, mak'ad-ı sıdka (meclis-i Hakk'a) götürür, bu muhalled cehenneme atar.

4030. Bu Hak'la böyle şeyler alır, o öyle şeyler. Kur'ân'da "نحن قسمنا"[179] yı oku!

Kötülerin yeri kara deniz (zulmet denizi), iyilerin yeri Hakk'ın nûr deryâsıdır.

Dünyâda lütuf ile kahr deryâlarının arasında berzah vardır. Karışmalarına mani olur.

Derûnunda kederle sürûrun birleştiği gibi iki deryâ bir yerde birleşmişlerdir.

Bunun ikisi bir şahısta gece gündüz suyu akar tutar.

4035. Kederle sürûr, zeyt ile su gibidir. Birbirlerine imtizâç etmezler.

Hiçbir şâdî gam olmayıp vücûd destisinde su gibi.

Her ikisi su ile yağ gibidir; imtizâç etmezler, mücâdele ederler.

Akl ile nefsi böyle bil! Bâtınen birbirinden uzak, zâhiren berâberlerdir.

Akl ilimle, nefs yemekle beslenir. Her ikisinin de gıdâsı başka başkadır.

4040. Her birinin kendine göre meşğalesi vardır. Her sürünün kendine layık çobanı olduğu gibi.

Ayakların lâyığı deriden yapılmış pabuç, başın lâyığı murassa' tâçtır.

Körlüğünden nâşi farkında değiller, çünkü kader-i İlâhî gözlerini bağlamıştır.

Bu nakış ve bu sûretlerde ki tefâvütü onun için söyledik ki sen bu haberlerle

4045. Mânevî cihândan haberdâr olursun, âkiller cemâatiyle yoldaşlık edersin.

Bu tefâvütün ne olduğunu, zemîn ve âsmânın fevkine çıktığın zaman anlarsın.

Cân cihânında aşağı- yukarı yoktur. Ancak yolcuları için yeni yeni vuslat ve şevk vardır.

Oranın fevk ve tahtı keyfiyetsizdir. Git de onu can gözünle gör!

Cân âlemini canınla gör! Teninle değil! Merdân gibi benliğin hâricinde seyret!

4050. Ola ki Hudâ merhamet eder. Elinden turarak seni kendi tarafına doğru çeker.

O zaman Hakk'ın penâhında müebbed kalırsın. İlminden yeni yeni dersler alırsın.

---

[179] "Biz paylaştırdık…": ez-Zuhruf 43/32.

Çünkü dâima atâ' oradan, o bâkî ve nâ-mütenâhî cihândan erişir.

Ey sûret-perest! Hakîkatte fevk odur. Sûret âleminin fevki, tahtı sana onu anlatmak içindir.

Tâ ki sûretten mânâya intikāl edesin. Mânâ tarafına giderek yükselesin.

4055. Dünyâdaki fevk, taht, âsmân, zemîn gibi bütün sûretler,

Mânâ âlemini izhâr için vücûd bulmuşlardır ki sûret vasıtasıyla mânâ elde edilebilsin.

(s. 144)

Meselâ âsmânın irtifâından aşk-ı merdânın ve mü'minlerin dereceleri anlaşılır.

Bu toprak zemîn, teslim ve rızanın mânâsı hakkında bir fikir verir.

Demek oluyor ki sûretlerin bizzat faydaları yoktur. Yemek koyacak tabaklara benzer.

4060. Çünkü asıl maksûd, mânâdır. Sûretten geç de Hakk'ın lütfundan maksûdu iste!

Tâ ki ölümden kurtulup bekâya eresin. Çünkü Allah'sız olmak şekavettir.

İmdi bil ki Lâ-mekân cihânında mânâlar sûretsiz olarak mevcûd ve mahfî idiler.

İyi, kötü, engin, yüksek, her şey ademde nakışsız olarak bulunuyordu.

O rûhlardan her biri bize iyân olmak üzere birer sûrete girdi.

4065. Nebilerden, velîlerden, mü'minlerden, hulâsa cennet ve cehennem ehlinden her biri,

Bize iyi, kötü birer sûretle tecellî eder.

Ademde sûretsiz olarak gizli olan bu mânâlar bize sûretlerinden malûm oldu.

Binâenaleyh maksûd mânâdır, sûret değil. Mânâyı ara, sûrete iltifât etme!

Enbiyâ, evliyâ ve mü'minlerin her birinin kendine göre bir vuslatı, bir mahsûl ticâreti vardır.

4070. O âlî derecelerin hesâbı yoktur. Hepsi de Hak'tan aldıkları gınâ ile ganîdirler.

Her biri kendine göre bir makam bulmuş, herkes sadâkatine münâsib bir merama ermiştir.

Dünyâdaki insanlar da böyle muhtelif derece ve mertebelerdedir. Herbiri ayrı bir haldedir.

Kiminin evi barkı ötekinden ziydedir. Biri hazîneler içinde müreffeh, diğeri külhan köşesinde

Biri hesapsız altınlara batmış, diğeri zarûretle keçe üzerine kıvrılıp yatmış.

4075. Birinin evinde hasır yok, diğeri ipekli döşeklerde yatar.

Biri nefîs ve lezîz yemekler yer, diğeri arpa ekmeğine hasret çeker.

Lâ-mekânn dünyâsında o zevâlsiz ebedî memlekette de hâl böyledir.

Orada da her birinin başka meşgalesi, ayrı bir ticâreti vardır.

Halk arasındaki mertebe farkları yerle gök arasındaki farklardan ziyâdedir.

4080. Ehl-i dünyâ arasındaki fark bu kadardır (ehemmiyetsizdir). Her ne kadar kimi pek yüksek, kimi çok enğin ise de.

Ama o âlemde derece farkları, Âdem'le iblis arasındaki fark kadar büyüktür.

Dereceler cennet tarafına götürür. Derekeler de cehennem tarafına sürükler.

Cennet ehlinin cümlesinin yüzü Hudâ'ya müteveccih olmakla beraber, her birinin makam ve mertebeleri ayrıdır.

Bu makamlar, bu dereceler yoldadır. Menzile varınca aded vâhid olur.

4085. Ondan sonra ne derece farkı kalır, ne de makam farkı… Vâhid-i Hakîkî kalır.

Canları visâle eren zümreler arasında tefâvüt yoktur (aralarında ayrılık gayrılık yoktur).

Adedleri kaça bâliğ olursa olsun, cümlesi vuslata ermiş bir vücuddur.

Onlar nûr deryâsına karışıp nûr olmuşlardır. Herkese yakın ve herkesten uzaktırlar.

Dünyâda makbûl olsun, merdûd olsun, her şey onlardan hayât alır.

4090. Vâsılları müteaddid bilme! Bir say. Böyle bilirsen, sen de onlardan olursun.

İtikādın dürüst olursa, emîn ol ki o ikbâl, o devlet senindir.

(s. 145)

Kalbindeki itikād doğru olunca, Hak'tan her maksûdun hâsıl olur.

Madem ki Hakk'ın nazarı kalbleredir, şu halde kalbini temizlemeye bak!

Kalbinden murad, pâk itikāddır. Her ne kadar Hudâ kalb tabîr buyuruyorsa da…

4095. Kalb tabrinden maksûd-i İlâhî, derûnundaki sahîh itikâddır.

Binâenaleyh sülûkunda doğru bir itikād sâhibi ol ki tefeyyüz edesin.

İtikādı kalbe Hak ilhâm eder ki sana ihsân bağından meyveler yedire.

Binâenaleyh sülûkunda doğru bir itikād sâhibi ol ki tefeyyüz edesin.

İtikādı sâhibi olursan, ber-hurdâr olur, Hak'tan büyük büyük ikrâmlara mazhar olursun.

Ameller fer'dir. Asıl olan itikāddır. Amel ten, itikad can gibidir.

4100. Cismin hayâtı can iledir. Cansız cisim elbette harâb olur.

İtikādın olmazsa bil ki bu ameller kalp akçe gibi merdûd olur.

Tâatlerimizin Hak yanında makbûl olması, itikādımızın doğru olmasına bağlıdır.

Amelsiz de olsa itikād işe yarar. Hak yanında onun kıymeti vardır.

İtikād bir ata, cehd ve tâat de eğer takımlarına benzer. Bu temsile kulak ver ki anlaşılsın.

4105. Eğersiz atâ binebilir, menzil menzil dolaşabilirsiniz.

Fakat atsız eğere binseniz bir yere gidemez, olduğunuz yerde kalırsınız.

İkisi birleşirse elbette daha iyi olur. Eğerli at daha yakışıklı olur.

Çünkü amel, itikāda delâlet eder. Hak Taâlâ herşeye âlimdir.

Esrârı bilmek için şâhide muhtâc değildir. Mahşerde ebrâra hayırlar bahşeder.

4110. Allah'tan bir şey nasıl gizlenebilir ki ? Herşey O'na malûmdur.

Amelden maksûd itikāddır ki kulların kalbinde yerleşsin.

Hayır amellerle beslensin de bedensiz olarak yürüsün.

Ten cihânındaki menzile tensiz olarak seyretsin.

Sütten kesilen çocuk gibi ki onun seyri ekmeğe ve yemeğe doğrudur.

4115. Tâ ki türlü yemeklere alışsın da annesinin sütünden vazgeçsin, lokma arasın.

Seyr, yüzlerce türlüdür. Bir türlü sanma. Ten, seyrinde canla beraber devam etmez.

Her hoşa giden şeye karşı bir seyr (inzicâb) olur. Kuyumcunun seyriyle köşklerin seyri bir değildir.

Zâlimin seyri zulme, i'tisâfa, âdilin seyri iyilik ve fazîlet neşrine doğrudur.

Eğer Hudâ sana görecek bir göz ihsân ederse görürsün. Öyleyse Hak'tan candan göz iste!

4120. Merd-i Hudâ'nın seyrânı dâimdir. Onun seyrine nihâyet yoktur.

Onun seyri dünyâda nasıl devam ediyorsa, öldükten sonra da devam eder.

Çünkü sun'-ı Hakk'ın nihâyeti yoktur. Her nefeste başka bir cihân seyreder.

Öldükten sonra amel munkatı' olur. Fakat velîlerin seyri inkitâa uğramaz devam eder.

Yakînen malûm oldu ki amelsiz de seyrân olur. Cânlar bedensiz de cevelân eder.

4125. O zümrede ki bu naklettiğimiz haller mevcûttur, onların akîdeleri her türlü kayddan kurtulmuştur.

Mevt-i kable'l-mevt burada onlardan görülmüştür. Bu devlet kapısını Hak Taâlâ onlara açmıştır.

(s. 146)

Onlar devlet tohumunu zîrâatsız ektiler. Harmanı da biçmeden kaldırırlar.

Bunu şerhedersem hayrette kalırlar. Mecnûn gibi, ipin ucunu kaybederler.

Ben remiz söyledim. İdrâki olan neye gönül bağlamak lâzımsa bağlasın.

4130. Eğer o amel itikāda makrûn değilse, hava ile şişirilmiş tulum gibi boştur.

İkisi birlikte olursa şüphesiz daha hoştur. Akîdenin zîneti, ameldir.

Hak yanında ikisinin de ayrı birer kıymeti vardır. İtikād hurma, amel tabak gibidir.

Şâhlara yemekleri tabaklarla takdîm ederlerse, ivaz olarak ikrâm ve iltifât görürler.

Tabaksız götürseler de reddetmez. Çünkü itikādın reddolunacağına dâir bir vaîd yoktur.

4135. Bilâkis, kıyâmet gününde îmân ve itikād sâhiplerinin makbûl olacaklarına dâir va'd-i İlâhî vardır.

O îmân ve itikād yüzünden nihâyet ehl-i dil zürriyetine iltihāk eder.

İmanı olan şahıs, îmân ve itikādı ihlâsa mukārin olursa, evliyâya erişir.

Hak Taâlâ Kur'ân-ı Mecid'inde : [180]"ألحقنا بهم ذريتهم" buyurdu. İman oldukça mü'min maksûduna erer.

Esas îmândır. Esas oldukça mü'minin yeri dâima yüksektedir, yerde kalmaz.

4140. Eğer îmânı amele de makrûn olursa, melekler gibi yedinci kat semânın üstünde uçar.

Doğru itikād Hudâ'nın manzûrudur. Öyle olan gökten Hakk'ın nûru hiç uzaklaşır mı?

Şeksiz itikād Hakk'ın mir'âtıdır. O Kerîm kendi yüzünü o aynada seyreder.

Binâenaleyh o ayna onun mâşûkudur ki kendi cemâlini onda temâşâ ediyor.

Dervişi herkese tercîh ettiği, dâima kendisi taleb ettiği cihetledir.

4145. Merd-i derviş, Yezdân'ın aynasıdır. Yezdân'ın hüsnü o aynada manzûr olur.

Ayna ile aynaya tâlib olan birdir. Çünkü aynada gördüğü de kendisinden başkası değildir.

Dünyâda Hakk'ın hüsnüne en ziyâde kim meftûn ise Hak yanında ziyâde makbûl olan odur.

Hak o mü'minin kalbinden manzûr olur ki onda Hakk'ın nûrundan başkası bulunmaz.

---

[180] "…. Biz , onların zürriyyetlerini de kendilerine kattık": et-Tûr 52/21.

O gönülden başkası Hakk'a bî-gânedir. Çünkü onlar tuzağa ve dâneye tutulmuşlardır.

4150. Dünyâ tuzaktır. Dâneleri de dünyâ zevkleridir. Halk o dânelere mübtelâdır.

Mansıba, metâa, altına mübtelâ olanların hepsini de o sevdâ baştan etmiştir.

Bu zulmün deryâsında boğulup kalmışlar, kendilerini bu keder içinde öldürmüşlerdir.

"Bugün kaç guruş kazandık, bu akşam yiyeceğimiz, ekşi tatlı hırslarımızı nasıl tatmin edeceğiz" diye,

Bazan kazanç neticesinden memnûn, murâdından neş'eli , bâzen da mahzûn ve mükedder

4155. Bazan ölüm ve azaptan korkarlar, "Hesab gününde hâlimiz ne olur" diye…

İş gören (ipini boyayan) o kimsedir ki Hak'tan korkar. Hakk'a herkesten çok tâlibdir.

Böyle perişan düşüncelerden ferâğatla renc ve mihnetten emîn ve korkusuz bulunur.

Bu sayede zikir ile, şükür ile meşgûl olur, Hak'la ünsiyet eder.

Hak Taâlâ cemîldir. Cemîli sever. Hakk'ı bulan, Hakk'a vâsıl olan, zevâlden kurtulur.

4160. İşte mü'minin kalbi, Hakk'ın sevgisine makar olduğundan dolayı Hakk'ın matlûbudur.

Hangi gönülde o muhabbet, o dostluk yoksa, Hudâ o kalbe nazar etmez.

(s. 147)

O, kendine tâlib olan gönül arar. Onu ister ki ezelden onun ola.

Nasıl ki halk dostlarını arayıp bulmak için oraya buraya koşarlar.

Her birine sevgisi nisbetinde rağbet gösterirler. Kendini sevmeyeni de sevmezler.

4165. Bu kadar acz ve kusûr ile insan kendini sevmeyeni sevmez, onunla konuşmak istemez.

Kendinin sevildiğini ve itibar edildiğini görürse, gider onunla hemdem olur.

Ondan o sevgiyi görmeyince nefret eder. Meleğin şeytandan kaçtığı gibi kaçar.

Onu hiç hesâba almaz, yüzüne bakmak bile istemez.

Bu hâli de ona kıyas ederek sözü uzatma!

4170. Artık kendi hâlini düşün: Nakd misin, zuyûf musun, o ormanın arslanı mısın, yoksa köpek misin anla!

Orada meyline göre itibârın olur. Kimin muhabbeti ziyâde ise şerefi de o nisbette ziyâdedir.

O kimse ki tamâmen meyl olmuş, kendinde meylden başkası kalmamıştır.

Bütün mevcûdatı, meyl ve muhabbetten ibâret olmuştur. Bil ki böyle kimse hâslardan olmuştur.

Kumaşın yüzü her zaman müşteriye arzolunmakta dır. Kim müşteri değilse, Hak ondan beridir.

4175. Âşıkta ma'şuktan başka kimse yoktur. O aynada ancak O görünür.

O gönülde oldukça başka kimden bahsedebilir? Kendinde seyreden yalnız O'dur.

Hepsi O'dur. Fakat sende dâima ve yalnız O'nu görecek göz nerde…

Git, evvela Hak'tan kendini istemeden evvel göz iste! Hak her yerde zâhirdir.

Hakikatte cihânda O'ndan başka mevcûd yoktur. Aşağı, yukarı, gizli âşikâr hep O'dur.

4180. Su ile dolu bir küp gibi, O'nunla dolusun. Sendeki sual de cevab da O'ndandır.

Zâhir, bâtın, iyi, kötü, kabuk, iç neye mâliksen hep O'ndandır.

Boğazına kadar suya dalmışsın. Hâlâ "Hani su?" diye feryâd ediyorsun.

Sen nerdesin? … İşte su yanında hâzırdır. Gözün görüyor, kulağın işitiyor.

Fakat sende cehâlet ve körlük gâlib olduğundan, denî nefsin Hak'tan başkasına tâlibdir.

4185. Çünkü kendin dönsen, bundan dolayı dûn olan şeylere tâlibsin, topraktan doğduğun için onun sütünü emersin.

Gözün, kulağın kendi matlûbundadır. Hākī olduğun için matlûbun topraktır.

Cihân baştan başa bal ve şeker dolu olsa, köpek, yemek için lâşe arar, belki daha fenâ şeyler…

Bu dünyâ lâşedir, tâlibleri de köpeklerdir. Peygamberimizin bu beyânı ne kadar doğrudur.

Dünyâ adamı ukbâdan ürker. Dünyâ cifesinden hoşlanır.

4190. Her gürûhun Hak'tan ayrı bir gıdâsı vardır. Tâlibe göre Hakk'ın mâsivâsı, değersiz paçavradır.

Herkes hüsrândadır. Ancak Hak tarafına candan yüz döndüren müstesnâ…

Onun yeri bütün mahlukların fevkindedir. O her şeyi geçmiş, ayyûka kadar çıkmıştır.

İş tâattedir. Mâadâsı boştur. Ne mutlu o cana ki Hakk'a teveccüh etmiştir.

Hakk'ın vechinden (zâtından) başka her şey hâliktir. Bâkî ancak O'dur ki Mâlikü'l-Mülk'dür.

4195. Hak Taâlâ sana merhametten nâşi buyurdu ki : "Dîn yolunu tut. Yüzünü bana döndür!"

(s. 148)

Çünkü benim zâtımdan başkası kalmayacaktır.[181] Elini [elinle) benim kerem eteğime yapış

Tâ ki sen de hâliklerden olmayıp bekâ bulasın. "Ya Rabbi senin sivândan nefret ettim de!

Bana firâr et! Başkalarından alâkanı kes, aşk ve sadâkatla Benim tarafıma yürü!

Melcein Ben olursam emîn olursun. Fenâdan kurtulur, bekâda sâkin olursun.

4200. Her "Lâ" kılıcıyla (Lâ Mevcûd) yok olur. Ancak sâdıklar Bizim himâyemizde bekâ bulur.

Bize gelen bizimle beraber bâkî olur. Penâh emânımızda kalır.

Bu cihân yok olduktan sonra da onlar bizimle zinde olurlar. Balıkları sudan zinde oldukları gibi…

Balıkların gıdâsı deryâdandır. Bütün maksûdlarını deryâdan alırlar.

Evleri, köşkleri deryâdır. Rkmekleri, aşları deryâdandır.

4205. Deniz suyundan başkası şeker de olsa, onlara zehir, belki daha iğrençtir.

Biz dünyâya Hak'tan gelmişiz, gene Hak tarafına gitmemiz lâzımdır.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de [182]"إرجعوا" buyurdu. Öyleyse ric'at lâzım vesselâm.

---

[181] Krş. el-Kasas 28/88.

Her fer‘ kendi aslına doğru yedek atla (bilâ- tavakkuf) gidiyor.

Kuzu annesini sürünün içinde arar bulur; diğer koyunlara gitmez.

4210. Bir sürü koyunun içerisinde yalnız annesine gider, her tarafa annesinin ardınca koşar.

Eğer sen de o asıldan o nûrdan isen, neden hayvan gibi otlağa doğru koşarsın.

Yüzünü her yere çevirir de o tarafa neden döndürmezsin? Burnuna o gülden hiç mi koku gelmiyor?

Anlaşılıyor ki ona bî-gânesin. Hasır kamış gibi şekerden hâlîsin.

Eğer sende şeker kamışı gibi şeker olaydı odun gibi ateşlerde yanmazdın.

4215. Zevk erbâbı şeker kamışını emer. Başka kamışları merhametsizce yakar.

Şekersiz kamışın yeri ateştir. Demet demet külhāna gönderirler.

Çünkü diğer kamışlardan ney-şeker gibi müstefîd olmuyorlar, öyleyse ney-şekeri al, diğerlerine boyun eğme!

Ellisekizinci Makāle. 42 Beyttir

[Fa. 1376, s. 201] Şunu beyân edecektir: Halk kamışlara benzer. İçinde şeker dolu olan kamış, mü’mindir. İçi boş olan hayvandır. Masiyet ve inkârla dolu olan kâfirdir, baştan başa dikendir. Şu halde halkın hepsinin insan sûretinde olduğuna bakarak hepsini müsâvî görmemelidir. Zevki olan, damağı tad alan kimse şeker kamışıyla hasır kamışını fark eder. Bu duyğudan mahrûm olan, her ikisini bir görür ve şekerden mahrûm kalır.

[Fa. 1376, s. 201] Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki: İnsan Hak’tan doludur. İnsandaki sûret, mânâ hepsi Hak’tandır. Gözbağcılığa bak ki insan gece, gündüz kendiyle beraber olan Allah’ı bilmiyor. Görmüyor da kendinden uzaktan uzak olan ilm-i nücûm, meâdin ve hendese gibi hadsiz hesapsız şeyleri görüp biliyor. Kahr-ı İlâhî ile insanda tecellî eden bu hâl, ne garip sihir ve göz bağcılıktır: Uzağın uzağını görüyor, biliyor da yakının yakınını görmüyor, tanımıyor.

(s. 149)

(4219.) Şeker kamışı mü’minin misâlidir. Onu intihāb et! Ondan başkası boştur. Onunla sohbet etme!

Gerçi diğer kamışların zâhiri de şeker kamışına benzer fakat içi boştur.

4220. Zâhirî benzeyiş insanı aldatır. Ten nakışları câna perdedir (Canın görünmesine hâil olur).

Her vücûdun hayâtı ayrı bir candandır. Canların hepsi bir değil: Kimi âlî, kimi dûn.

Cânlar arasında hesapsız mertebe vardır. Her birinin Hak’la olan muâmelesi başkadır.

İnsan zinde bir şahıs görünce zâhirine bakarak onu kâmil bir insan zanneder.

Çünkü Cenâb-ı Hak iyi, kötü bizden gizli kalsın diye bu tarafa perde açmıştır.

4225. Tâ ki halk gayb sırlarına muttalî olmasınlar; hünerler de kusurlar da halktan gizli kalsın.

Kıyâmet gününe kadar mahşer yerinde iyi, kötü herkese zâhir olacaktır.

Sûretler perdedir. Perde kalkınca (sûret fânî olunca), gayblar perdesiz olarak meydana çıkar.

Gayblar bizden uzak değildir. Fakat burada görülmelerine müsâade yoktur.

---

[182]“Dönün (de nûr arayın)” : el-Hadîd, 57/13.

Hakîkatte ise her şey buradadır; tendeki can gibi. Cisimler de rûhlar da ondan diridir.

4230. Hak Taâlâ Hazretleri bu kadar imtizâç, bu derece kurbetle istemez ki uzak görünsün.

Senden uzak olan şeyler, sana perdesiz olarak âşikâr olduğu halde

Seninle dâima beraber olan Zât-ı Kibriyâ, gözünden gizli kalıyor.

Sende can mevcûd olduğu halde haberin yoktur. Cân ne oluyor? Cânı var eden de sendedir.

……[183]

4235. Sende mevcûd olan ve sana her şeyden yakın bulunan şeyden gâfilsin.

Felekte yıldızlar gibi senden çok uzak olan şeyler hakkında bilgi sâhibisin. Ne fenâ tâli'!

Sana dâima lâzım olacak ve işine yarayacak şeyleri görmüyor, bilmiyorsun.

Hayâtını, ilmini Hakk'a borçlu olduğun halde bu uzaklık fikri sana nereden geldi?

O kadar yakını uzak görüyorsun. Halbuki ince nükteleri hallediyorsun.

4240. O ki sana boyun damarlarından daha yakındır. Vücûdunun bütün eczâsı onunla doludur.

Böyle bir yakını uzak görüyorsun. Nûr deryâsında zulmete boğulmuşsun.

Hakk'ın kudreti, seninle beraber olan şeyi sana göstermeyecek kadar değil, daha çok ziyâdedir.

Hakk'a göre her muhâl mümkündür. Her şeye kemâli liyâkatle kudreti yeten ancak O'dur.

Öyleyse bu kudret karşısında aczini düşün de ilminden iktidârından dem vurma!

4245. İlm ve kudret nâmına neye mâliksen O'ndan bil, O'na ilticâ et, külliyen fânî ol!

Yakînen bil ki yok olduğun vakit var olursun. Bekâyı fenâda bulursun.

Hep O'nu bil, gayrı terk eyle! Kendini bırak da o tarafa yürü!

Ayıklık bedelinde hayrânlığı al! Tâ ki ihsânın sırrını tâatsız bulasın.

Dîdârı müşâhede hayrânlığı mûcib olduğu gibi gözün nurlanmasına da sebeb olur.

4250. Öyleyse Hak yolunda ilim isteme, hayrete iste ki dergâhının hāssu'l-havâssı olasın.

Bütün tâatlerin gâyesi hayrânlıktır. Hak'tan istenilen büyük derece budur.

Cihânda her neyi tahattur, tasavvur edersen, Hak onun fevkindedir.

(s. 150)

Hakk'a kurbiyet ziyâdeleştikçe hayret artar. Binâenaleyh hayretsiz vuslat olamaz.

Hudâ yoluna gitmek teğayyür etmektir. İlim, ifâde, dil değildir (hâldir, kāl değildir).

4255. Nasıl ki ağaç üzerindeki meyvenin kemâle ermesi, güneşin te'sîriyle hâlinin teğayyür etmesidir.

Meyve, sessiz sadâsız kendi kendine her an teğayyür ederek başka hâle girer.

Hamlığı pişkinliğe doğru seyreder. Hamlıktan kurtulur, olgunluğa gider.

İnsanın da noksandan kemâle doğru seyri böyledir, böyle olmalıdır.

---

[183] Eksik beytin (پیش حق جانت قبول و یا رد است اي عجب چون است نیکو بایدست : Bkz. Fa. 1376, s. 202, b. 4446) tercümesi: "Hakk'ın önünde canın ya kabûldür ya da reddir. Acaba nasıldır? İyi olsa gerektir. "

Böyle olmazsa, o "sülûk erbâbı değil" demektir. Söylediği sözden haberi yoktur.

Ellidokuzuncu Makāle. 79 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 203] Şunu beyân edecektir: Eğer sözün bir kıymeti varsa, hâle makrûn olmasındandır. Hâlsiz kāl ne işe yarar; hiç kıymeti yoktur. Âkiller bir sözü dinlerken "vâki'dir "ümidiyle dinlerler. Vâki' değilse neye yarar? Yalanın ne kıymeti olur?

4260. Ey oğul! Söylemek anlatmak için, seni hayra, şerre muttalî kılmak içindir.

Yoksa kalb sözsüz de yoluna devâm eder. Maksûduna erer.

Hâle karîn olmayan söz, yalandır. Öyle sözden ne sûretle faydalanabilirsin?

Sözün de takrîrin de hiç olur. Ne söylersen söyle te'vîllin de isâbetsiz olur.

Sözün vâkıa mutâbık olmazsa kediye "arslan" demiş olursun.

4265. Yalan sözle yolunu doğrultmuş kim vardır? Yâhud, küfürden, fısktan sevâba kim nâil olmuştur?

Dünyâda ne olmuş ne de olabilir ki mâden ocağından başka yerde kömür çıkarılabilsin.

Gümüşü gümüş mâdeninden iste. Rastgeldiğin çula, dağa koşma!

Bir şeyi ona mâlik olandan iste! Halktan altın, gümüş isteme!

Boş dağarcıktan bir şey çıkaramazsın. Onun kabargın görünmesi içine doldurulmuş olan havadandır.

4270. Bu dünyâyı hava ile şişirilmiş bir tulum gibi bil! Git, ondan şarâb umma!

Ondan mal arayanın eli boşa çıkar. Malı o bulur ki ondan çarçabuk kaçar.

Çünkü zenginlik orada (bekâ)dadır. Bura onun aksidir: İç görünür ama bütün kabuktur.

Nasıl ki bir göz suya bakınca içinde aylar, yıldızlar görür.

Onlar her ne kadar su içinde görünseler de onda değildir.

4275. Dünyâda gördüğün şeyleri dünyânın sanma! Dünyânın göz kamaştıran güzellikleri, o bâkî hüsnün aksidir.

Gölgeden eline birşey geçmez. Git, gölgeden gölgenin sâhibini bul!

Fer'den geç, aslını ara! Irmak suyunun üzerinde görülenler su kabarcıklarından başka değildir.

Bu hayâlâttan o halîkate intikāl et ki maksûda doğru yollanmış olasın.

O hayâl sana kılavuzluk ederek seni o cemâle, o kemâle götürsün.

4280. Ey hazîne olmayan yerde hazîne arayan! İncisiz deryâdan inci çıkarabilir misin?

Ömrünü hiç denecek kadar ucuz bahâ ile sattın. Hiçten geç! Ona bu kadar dolanma!

(s. 151)

Kıymet biçilemeyen ömrünü bilâ- ivaz (bedelsiz olarak) vermek câhillik ve körlüktür.

Suyun içinde görüp meftûn olduğun, bağın aksidir. Rengi bırak, onu boyayanı gör!

Nakışı bırak da nakkāşı ara. Çünkü nakışlar cansız sûretlerden ibârettir.

4285. Git! hakîkati ara ki cana kavuşasın. Şunun bunun hayâlinden kurtul!

Tâ ki bu hayâle kapılmak yüzünden sonunda fânî olmayasın. Hakîkati ara ki bekâya eresin.

Sun‘u bırak, sâni‘e bak! Masnû‘da kalmakta büyük tehlike var.

Masnû‘ların mevcûdiyeti, sâni‘ tarafına rehnümâlık etmesi içindir.

Eğer böyle olmuyorsa bil ki bir çukura yuvarlanıp yolundan kalmışın demektir.

4290. Masnû‘lar, sâni‘ tarafından aşağı doğru uzatılmış birer iptir. Yukarı çıkmak için onu elinde sıkı tut.

Onu öyle sıkı tut ki seni Süreyyâ’ya kadar çıkarsın.

Yerin altına gidiyormuş gibi gevşek tutma ki pespâyeler gibi dünyâda kalırsın.

Her masnû‘da Hudâ’yı gör. Çünkü aşağı, yukarı, yaş, kuru, iç, kabuk her şey onun eseridir.

O nazar her kimde varsa, dünyâda nereye baksa orda Hakk’ı görür.

4295. Hakîkatte Hak’tan başka mevcûd yoktur. Hep Hak’tır. O sırda velîden başkası seyredemez.

Lâ ilâhe illellahın sırrı ona iyân olmuştur. Dünyâda Hak’tan başka mevcûd görmez.

Nasıl ki sen güneşin nûrunu yerde, gökte her zaman görürsün,

Hem ev içinde hem tavanda , duvarda, kapıda, hâsılı her yerde gözünden kaybolmaz.

Ziyâsı evleri sahraları, enginleri, yüksekleri, her yeri kaplamıştır.

4300. Güneşin nûrunu sabahtan akşama kadar böyle görür, o nûrla her şeyi seyredersin.

Her taraf gözünde nûr olur. Her şeyi kemâl derece vuzûhla görürsün.

Bunun gibi kalb gözü açık olursa, sana “lâ-mekân” güneşi zâhir olur.

Hudâ’yı yerde, gökte dâima hicâbsız olarak müşâhede edersin.

O göz (kalb gözü), gece gündüz, iyide kötüde, hayırda şerde, her şeyde, Hudâ’yı temâşâ eder.

4305. Ondan sonra sana bir kimse: “Hak nerde? Hakk’ın nûru nerde? Bana göster” dese

Ona gülerek: “Görmüyor musun be yoldaş?” dersin

Köre körlük aybı kâfidir. Ona bundan beter bir kusur bulup söyleyemezsin.

Baş gözünün körlüğü kolaydır (ayıplanacak bir kusur değildir). Böyle körlere herkes acır, merhamet eder.

Herkes onlara sadaka verir. Tecâvüzden korur, yardımda bulunur.

4310. Fakat bâtın körlüğü böyle değildir. Ona kimseden yardım beklenemez.

Onun cânı ezelen merdûddur. O derde hiçbir gûne dermân arama!

Kötülüğü ve makhûrluğu ezelî olan bedbahtın yeri cehennemdir.

Şeytan gibi boğazına lânet halkası takılmış. Hak Taâlâ Kur’ân’da ona “düşman” adı vermiştir.

Kâfirler düşmandır. Reisleri de şeytandır. Onlara isâbet eden bu ok, Hakk’ın kemânından çıkmıştır.

4315. Körlükten beter ne unvân vardır? Söyle de ona o ismi vereyim.

(s. 152)

Allah bu felâketi düşmanlara da vermesin. Çünkü o nâzenîn ömrü yele verdi.

Bu sûretle kör olan kimse, ömrünün hebâya gittiğine de acımaz. Bilâkis, memnûn olur.

Kör, dünyânın bütün güzelliklerinden mahrûmdur. Bütün güzellikleri ondan gizlidir.

Körün yeri, "Siccîn" olacaktır. Gözlülerin makamı "İlliyyîn" olduğu gibi…

4320. O ulvî, bu suflî; o azîz, bu zelîl ve ser-nigûndur.

O, hayât meydanında cevelân eder. Bu, ölüm tûfânı içinde inler.

O, tatlı su deryâsında dalgalanır; bu, ten mahbesinde azâb çeker.

O, melekler gibi arşın üzerine çıkar; bu ferş kuyusunda kapanır kalır.

O, cennette şarâb-ı tahûr içer; bu, cihân ahırında hayvan gibi saman yer.

4325. O, İsâ gibi göğe çıkar; bu, dört ayaklılar gibi yerde gezer.

O, sermedi mülkte pâdişâh olur; bu, şekāvet içinde penâh arar.

O, halka merhamet ederek atiyyeler verir; bu, körü körüne belâ ve masiyet içinde yaşar.

O, ebedi sufradan yemek yer; bu, yerde eşek gibi ot yayılır.

Hak'tan onun kısmeti cennet, bunun nasîbi iblis gibi cehennemdir.

4330. Hak Taâlâ Hazretleri [184]"نحن قسمنا بينهم" buyurdu. Kimi baş, kimi kuyruk mesâbesindedir.

Pâye itibariyle baş yüksekte, kuyruk alçaktadır. Başın yüzü Hakk'a doğrudur.

Sözlerim gerçi mükerrer oluyor; fakat te'kid için böyle oluyor.

Çünkü insanda unutmak hâssası gâliptir "insanda" diyorum; Hakk'a tâlib olan "şâhidde" demiyorum.

Çünkü o ölmüştür. Nasıl unutabilir ki o unutkanlar sırasından çıkmıştır.

4335. Ayn-ı O olmuştur. O'ndan ayrılamaz. Hudâ'nın nûru can gibi cismine yerleşmiştir (cismini kaplamıştır).

Nûra kim der ki: "Git, nûr ol!" Veya hüre kim der ki: "Git, hür ol!"

Suya:"Su ol!" denir mi? Uykuda bulunana: "Uyu!" denir mi?

Bunlar hâsılı tahsildir. Bunları bırak da başladığın işi başar!

Altmışıncı Makāle. 28 Beyttir

[Fa. 1376, s. 206] Şunu beyân edecektir: Velîlerin şiiri Kur'ân'ın tefsîridir. Zîrâ Kur'ân'ınmazmûnu, iyileri medh, kötüleri zemmdir. İyilerin cezâsı cennet, kötülüklerinki cehennemdir. Kur'ân'ı evvelînden âhirine kadar bu mânâları beyân eder. Velîlerin şiiri O'nun şerhidir. Sâir şuarânın şiirleri böyle değildir. Onlar dünyâ adamlarını medhederler. Herbiri hakkında mübâlağalı yalanlarla doludur. Bir şeyi yüzbin kat büyütürler. Yalanı, mübâlağayı ne kadar artırırlarsa, şiirleri de o nisbette güzel olur. "أطيب الشعار أكذبها: Şiirlerin en nefîsi, en yalanıdır. " Sözü onlarca takarrur etmiş bir esastır. Fakat evliyânın şiirleri böyle değildir. Çünkü onlar âhirete ve âhiret ahvâline dâir ne söylerlerse yüzde birini söyleyemezler. Binâenaleyh âhirete ve ahvâl-i âhirete dâir söyledikleri şiirler, haber verdiklerinin bin mislidir. Bu iki türlü şiir, sûrette halka benzer: Halkın bâzısı enbiyâ, evliyâ ve mü'minler, bâzısı da âsiler kâfirler ve dinsizlerdir. Her ne kadar zâhirî cisim itibârıyle hepsi insan ise de **(s. 153)** ve müsâvî görünürlerse de hakîkatte müsâvî değildirler. Şu halde evliyânın şiirleriyle şuarânın şiirlerini bu sûretle tefrîk etmek lâzımdır.

Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki: Evliyânın ve mü'minlerin sohbeti, hâlini değiştirir. Fenâ isen iyi olursun. Kötüler ve azgınlar da öyledir. İyi halde isen fenâ olursun. Bundan dolayı denilmiştir ki:

با بدان کم نشین که صحبت بد
گرچه پاکي ترا پليد کند

[184] "Biz aralarında …. . paylaştırdık": ez-Zuhruf 43/32.

چشمه آفتاب تابانرا
زره ابر نا بدید کند

Meâli: Kötülerle oturup kalkma ki onların sohbeti seni pâk olsan da murdâr eder. Kurs-u şems önüne hâil olan zerre kadar bulut görünmez eder.

Öyleyse iş sohbettedir. Allah taâlâ Hazretleri hakîkat hâli daha iyi bilir.

(4339.) Bu söz Kur'ân-ı Mecid'in tefsîridir. Va'd ve va'îd ondan dolayı tekrarlanır.

4340. Kur'ân'ın tebşîr ve inzâr âyetleri evvelînden âhirine kadar onda derc olunmuştur.

Onda her ikisi de hesapsız denecek derecede şerh edilmiştir. Kıyâmet gününün iyi-kötü halleri

Her ikisi de hem başta hem sonda, hem de esnada tekrarlanmıştır.

Çünkü bizim bu beyitlerimiz tefsîrdir. Aynı zamanda Kur'ân'ın tertîbine rehnümâlık eder.

Şâirlerin şiirleri tefsîr değildir. O beytlerde bu takrîrler yoktur (Bu mevzûlara rastlanmaz).

4345. Onların şiirleri hep sehv ve hatâdır (mâlâ ya'nidir). Çünkü onlarda bir ciddiyet eseri yoktur.

O şiirlerin güzelliği, yalanlığındadır. Yalan karışmayan şiir metbû' olmaz.

Şâirler: "أطيب الشعار أكذبها: Şiirin en parlağı, en çok yalan olanıdır" derler.

"Bir"e "yüz" derler veya daha "bin" derler. Bir dilenciyi emir ve tâcdâr derecesine çıkarırlar.

Vâkıa mutabık olmayan sözleri, dinleyenlere bir fayda te'min etmez.

4350. Belki o sözlerden ziyân görürler. Çünkü onlar bahsettikleri şeyleri dâima maklûb ve ma'kūs gösterirler.

Onların şiirlerinin bir pul kıymetinde değeri yoktur. Onların sevgisini gönülden çıkar.

Kalbine mü'minlerin sevgisini yerleştir. Çünkü sana Hak'tan doğru nişanı onlar verir.

Çünkü mü'min (ne kadar mübâlağa ise) yine o urûcun, o burûcun, o uluvvün binde birini söyleyemez.

Bu, yüzde biri söyler; o, biri ikiyüz misli büyütür. Bu, seni iyi tarafa götürür; o kötü tarafa.

4355. Bunun sözü dâru'l-karara (cennete) götürür; onun sözü cehenneme.

Eğer intihâbedersen mü'minin sözünü tercih et. Çünkü onun re'yi, fikri sağlamdır.

Tarikte esas, sohbet olduğuna göre, can ü dilden mü'minlerin refâkatini ilzâm etmelidir.

Mü'minin sohbeti seni mü'min eder. Gönlünde şek ve tereddüd gibi şeyler varsa, izâle eder.

Aybları sana âşikâr eder. Nihâyet gizli şeyler sana âşikâr olur.

4360. Sana kanat ihsân eder ki onlarla yükseklerde uçarsın. Ruh hazînelerini o mahzenden alırsın.

Ondan gelecek faydalar dil ile tarif olunamaz. Sana o Hay'dan bilâ- vasıta vahy gelir.

Tâat ehlinin, hâlen, istikbâlen tâattan kazandıkları, kazanacakları sevâb yok mu?

Sen her demde ondan (o mü'min, o velîden) yüz mislini alırsın. Bir sırrına erersin ki sonunda keder yok.

Ne mutlu o cana ki merdlere firâr etti (onlara teslim oldu). Cân katresini götürüb o deryâya döktü.

4365. Eli merdâna uzandı. Ayağı o yolda tozlandı. Onların aşkı hevâsıyla canını fedâ etti.

Kendinden geçti. Ölmeden evvel öldü. Tortudan kurtuldu.

Altmışbirinci Makāle. 62 Beyttir

[Fa. 1376, s. 208] Şunu beyân edecektir: Bu benlikten, bu varlıktan kurtulmak lâzımdır ki hakîkî hayât ölümden sonradır. Çünkü الناس نيام فاذا ماتوا إنتبهوا buyrulmuştur. Meâli şerîfi: Nas uykudadır. Öldükleri zaman uyanırlar.

(4367.) (…….),[185] tâ ki ademden vücûda geldin.

Bu yolun hayâtı ölümdür. Bunu bilmeyen varsa ahmaktır.

Evvelki hâl külliyen ma'dûm (fânî) olmadıkça diğer bir hâle nasıl erebilirsin.

4370. İyi bak! Her makamda (mertebede) hâl böyledir. Ademsiz bir vücûda eriştiğin var mı?

Süte olan muhabbetin yok olduktan sonra ekmek ve yemeklerden haberin oldu.

Çocukluk hâlin geçmeden bülûğa intikal edebildin mi?

Böylece herhangi bir makamdan geçmeden diğerine eremezsin.

Senden giden (zâil olan) her hâli ölüm bil! Demek ki her zaman tâze hayâtı ölümden bulursun.

4375. Bu husûsta iyi düşün ki cehlin tamâmen zâil olsun.

Gör ki ayn-ı hayât ölümdür. Ebediyet de fenâ da yokluktadır.

Mürşidin huzûrunda yok ol! Tâ ki bekâda ondan varlık bulasın.

Ondan dâima nûr ve irfân çek!Tâ ki bu gam ve surûr zıdlarından kurtulasın.

Bu cihânın sıcağından, soğuğundan kurtularak o tarafa zıdsız, nidsiz olarak gidesin.

4380. Güzel la'l taşı gibi o güneşten her dem renk, nûr ve hararet alasın.

Tâ ki o nûrun te'sîriyle an be an tebeddül ederek nihâyette la'l olasın.

Değil mi ki taştan taşlık an be an zâil oluyor, güneşten nûr ve renk alıyor,

Sen de merdân-ı Hudâ'nın nûruyla la'l ol, tâ ki taşlığın zâil (fânî) olsun.

Ey ham adam bil ki nûr la'ldir. Nefsinin taşlığı da zulmettir.

4385. Hak'tan nûru tamâmen aldığın zaman güneş gibi kâmilen nûr olursun.

Onların ilimlerini kendi ilmine kat! Tâ ki o ilimden aklın ziyâdelensin.

Dâima ve candan onlarla meşgûl ol! Kendini bırak ki yola kendinsiz gidesin.

Kendi varlığından külliyen inkitâ' et ki o deryânın sadefsiz incisi olasın.

Bir ağacı, diğer ağaca yanaştırırlarsa ikisinin de meyvesinin tadı bir olur.

4390. Bağda o iki ağacın meyvesi arasında lezzetçe fark bulamazsın.

(s. 155)

İmdi gerektir ki sen de ayn-ı o olasın. Kendinden geçerek onun hâliyle hallenesin.

Kendinden külliyen fânî olmadıkça mânâ bedri sana bulutsuz olarak tecellî etmez.

---

[185] Eksik bırakılan kısmın (خود ز مرگي زنده از اول قدم: bkz. Fa. 1376, s. 208, b. 4579) tercümesi: " Benlik kıdemin evvelînde, ölülükten diri idi."

Sen o olmadıkça burada hâm kalırsın. O'nun aynı ol ki şeref bulasın.

Tâ ki aradan ikilikler kalksın, "Bir"den başka kalmasın. Şek tortusundan kurtulup saf olasın.

4395. Canın vuslatta [186]أنا الحق""/ene'l-Hak demedikçe bil ki o cemâlden, o kemâlden uzaktasın.

O'nun aynı olmadıkça henüz yolda demeksin. Kendini terk etmedikçe ona erişemezsin.

Hak'tan böyle bir mertebeye nâil olmadıkça yakînen bil ki Hak'tan uzaksın.

Hudâ-yı Bî-çün'e zıd ve nid gibi şeyler yol bulamaz. Onlardan kurtulamayanlar Hak'tan haberdâr değildir.

Bunlardan kurtulmak için onda mahvolmalıdır. Yoksa menzile ermemiş bir yolcusun.

4400. Bu mânânın sırrı avâmdan uzaktır. Onlar hayvan gibi bundan nasîb alamazlar.

Ey oğul! Hayvana samandan arpadan haber ver. Çünkü onlar yiyip yatmakla yaşarlar.

İnsanların yediği nîmetlerden bir şey anlamazlar. O boğaza, o damağa samanla arpa lâyıktır.

Önüne yüz türlü yemek koysanız, o yemeklerin envâından haberleri bile olmaz.

Gören gözleri o yemeklere karşı kördür. O lezzetten onlar mahrûmdur.

4405. Halk (avâm) hayvandırlar. Her ne kadar nâtıksalar da . . . Hālık'ın cemâline karşı kör ve câhildirler.

Mânâdan uzak (cansız) birer sûrettirler. Va'd ve va'îdden haberleri yok.

Kuru ağaca benzerler. Ne yaprakları var ne meyveleri. Cân bahârından müstefîd olamazlar.

Son bahârın feyziyle muvakkaten yeşillenen otlar gibi sebâtsız, âriyet bir hayâtla yaşarlar.

Onun yeşilliği birkaç günlüktür. O güzelliği nerde devam edecek!

4410. Kışın vürûduyla kurur, mahvolur. O yeşillik kırda nevâsız kalır.

Halkın hayâtı da alelekser böyledir. Eceli gelince toprak altında çürür gider.

Ecel, kış mevsimi gibidir. Uyan! Bu âriyet hayâttan nefret et!

Bir hayât iste ki tehlikesiz olsun. Ölüm kışından, cehennem belâsından korkusu olmasın.

Hak'tan zinde ol ki aleddevam bâkî kalasın. Bu darlıktan merdan gibi tamâmen yok ol!

4415. Yemekle uyumaktan husûle gelen hayât fânîdir. Aşk-ı Hudâ'dan hâsıl olan hayât bâkîdir.

Gece gündüz melek gibi tâatı huy edin! Tâ ki ölümden sonra felekten tarafa uçasın.

Zikirde, tâatte meleklere yâr ol, fücûr ve masiyetten nefret eyle!

Hak'la ünsiyet et, tâatini artır! Tâ ki cezâ gününde visâl cennetini bulasın.

Böyle bir ömürle ki sürûru kederle tev'emdir. Ondan bâzen yara, bâzen merhem gelir.

4420. Böyle bir ömürle ki kalptir[sahtedir], kıymetsizdir, iyinin, kötünün pençesinde zebûndur.

---

[186] "Ben Hakk'ım".

Onu hârcayarak bedeline sermedî nakdi al. Tâ ki müebbed kalasın. Canın tuzaktan kurtulsun.

Çünkü bu ömür kalmayacak, fânî olacaktır. Cân gibi tenden ayrılacaktır.

Bütün sûretler yerde, gökte, enginde, yüksekte ne varsa muhakkak fânî olacaktır.

Ömürlerin kimi kısa, kimi uzundur. (Ne olursa olsun) nihâyet hepsi ser-nigûn olacaktır.

4425. Nasıl ki bir hānenin halkı evi terk edip giderler, ev bir müddet boş kalır. (s. 156)

Boş kalan ev de nihâyet hane halkı gibi harâb olur, yok olur.

Tıpkı bunun gibi dünyâ evi de viran olur; bunda şüphe yok!

Hakîkatte ne yer kalır ne gök. Her ikisi de nihâyet yok olurlar.

Altmışikinci Makāle. 76 Beyttir

[Fa. 1376, s. 211] Şunu beyân edecektir: Her şey ki evvel yok iken sonradan var oldu, âkıbet gene yok olacaktır. Çünkü [187]"كل شئ هالك إلا وجهه" nassı celîli bunun delîlidir. Fakat muhdesâttan bâzılarının ömrü uzun, bâzılarının kısadır. Hayvanların ömrü insanların ömründen azdır. İnsanların oturduğu ebniyelerin ömrü, insanlara nisbetle ziyâdedir. Dünyâ evi ki yerle gökten ibarettir, bunların ömrü de dünyâ halkına ve dünyâ mamûrelerine nisbetle daha uzundur. Ahmaklar bunları (yerle göğleri) kadîm zannederler. Fakat enbiyâ ve evliyâ ki cihân hâdis olmadan evvel canlarını Hazret-i Hakk'a götürmüşlerdir, bunlar iyânen gördüler ki âlem yoktu; Hak Taâlâ sonradan varetti. Bunlar "Âlem hâdistir" demekle, gördüklerini haber veriyorlar. Bu neye benzer: Bir evin zemînindeki rutûbet ve buhârâttan tekevvün eden örümcek, kurt, fâre ve emsâli böcekler, içinde doğub yaşadıkları bu evi kadîm zannederler. Fakat evin arsa hâlinde iken sonradan yapıldığını gözüyle görmüş olan yaşlı bir adam kat'iyyen bilir ki bu ev kadîm değil, hâdistir.

İmdi Hakk'ın nûru olan ve Hak'tan ayrı bulunmayan velîler de her ne hâdis olmuş, vücûda gelmişse hepsini gözleriyle görmüşlerdir. Artık kat'iyyet ve emniyetle haber verirler ki âlem kadîm değil, hâdistir.

(4429.) Yakînen bil ki dünyâ evi hâdistir. Bu yerle gök sonunda yok olacaktır.

4430. Ne duvarı kalır, ne kapısı. … Sahnı, sakfı herşeyi tamâmen alt üst olacaktır.

Ey dîn adamı! Madem ki bunlar fânî olacaktır, yüzünü Hakk'a çevir, bunlara gönül verme!

İnsanlarla dünyâ arasında şu fark vardır ki dünyânın ömrü, insanlarınkinden uzundur.

Dünyânın ömrünün uzunluğuna aldanan câhiller, ona "kadîmdir" derler.

Henüz hâdis olmuş bir hayvan, bu dünyâya "kadîmdir" diyebilir.

4435. Fakat o cânlar ki kadîmde mevcûd idiler ve kıdemde âlemin mevcûd olmadığını, sonradan vücûda geldiğini gördüler,

Canları kudret deryâsında müsteğrak olduğu halde halkın(Âdem'in) icâdı hakkında müşâvere yapıldığını,

Meleklerin buna mâni' olmak istediklerini görünce onlara gizlice (dümtek) yaptıklarını (istihfâf ettiklerini)

---

[187] "O'nun Zâtı'ndan başka herşey yok olacaktır": el-Kasas 28/88.

Ve her ne vâki‘ olduysa hepsi o nakş-ı küll teessüs etmeden evvel görmüşlerdi, biliyorlardı.

Bu cihân onların huzûrunda vücûda getirildi. O Bî-nişân, cihâna onların gözü önünde sûret verdi.

4440. Bu müşâhedeye istinâd ederek “Cihân hâdistir” diyebilir; ukbâ gibi bâkî değil.

Ahmak onun ömrünün uzunluğuna bakarak yolunu şaşırdı da “Dünyâ bâkîdir” dedi.

Aklı nâkıs ve haleldâr olan, ezel sırlarını nerden anlayacak?

Onun, iyi kötü her şey hakkındaki düşüncesi nâkıstır. Gözünde cehl perdesi var.

(s. 157)

"كل ناقص ملعون"[188] değil midir? Hakk’ın sırrı her denîye nerden lâyık olacak?

4445. Lânetin mânâsı, uzaklıktır. Uzaklık körlük mefhûmunu anlatır.

Bil ki nâkıslar, âlimlerin ilim ve keşflerine el ulaştıramazlar.

Cenâb-ı Hak, muğlak mes’eleleri kolayca halletmek kudretini kâmil âkillere vermiştir.

O, ilmin müşkillerini halleder. Ona her şey münkeşif olur.

Cânı ezelde Hak’la beraber olan kimseden, sırlar nasıl gizlenir.

4450. O, cihânın içinden evvel var idi. Onun icâd edildiğini gözüyle gördü.

Bu cihân nedir, nasıl vücûd bulmuştur, cereyân eden haller ona birer birer malûm olmuştur.

Hepsini bilir fakat kimseye söyleyemez. Ağyârdan esrârı gizli tutar.

Fakat ömrü, cihânın ömrüne göre az olan kimse, bu dünyânın fânî olacağına kat‘i olarak inanmaz.

Der ki : “Bu dünyâ evi dâim ve pâydârdır. Ebediyen pâyidâr kalacaktır.

4455. Bu zannın menşei şudur: Bu dünyâ kendinden evvel var idi. Yapıldığını kendi gözüyle gördü.

Çünkü o doğduğu zaman dünyâ evini hazır ve ma‘mûr buldu. Bundan dolayı fânî olacağına ihtimâl vermiyor.

Bundan dolayı onun kadîm olduğunu, pâydâr kalacağını zannetti.

Fakat o kimse ki o yok iken var idi, dünyâ evinin sonradan vücûda geldiğini gördü,

Onun fânî olacağında tereddüt etmez. Çünkü evvel yok iken gözüyle gördü.

4460. Ezelden beri Hudâ’nın nûru olan basîret sâhibi merd, her şeyiyle vâkıf ve dîninde müktedâdır.

Hakk’ın nûrundan bir şey nasıl gizli olabilir? Sakın Hakk’ın nûru hakkında böyle bir bir sû-i zanda bulunma!

Der ki (zanneder ki) bu ev kadîmden beri mevcûttur, ilelebed de mevcûd kalacaktır.

Fakat o kimse ki bu ev yok iken kendisi dünyâda var idi ve yaşıyordu.

4465. Bu evin temelinin, tavanının (bütün teferruâtının) sonradan yapıldığını gözüyle gördü

O yakinen bilir ki o hâdistir. Bunu orada sinek avlayan örümcek nereden bilecek?

O adam bilir ki bu ev önceden yok idi, gene yok olacaktır. Bu iddiasında ona “yalancı” denebilir mi?

---

[188] “Her eksik olan lânetlidir.”

Davasında kat'iyyen sâdıktır. Dediği de nihâyet vâkı' olacaktır.

Münkir halk, örümcek gibidir. Âhiret âleminden dem vuramazlar.

4470. Sonunda hepsi yok olur gider; onlara bekâdan nasîb yoktur.

Ama o cânlar ki orada kadîm ve bu âlem yok iken o deryâda mukîm idiler,

Onlar bilirler ki âlem hâdistir. Bâkî ve dâim olan ancak o cihândır (dâr-ı âhiret)

Ama o gürûh ki âlemin buhârındandır (haşerât gibi tekevvün etmişlerdir) her ne kadar Âdem neslinden gelmişlerse de. .

Her biri bir peyğambere itâat ederek tebliğlerini kabûl etmişlerdi.

4475. Namâz, oruç gibi ibâdetleri edâ eyleselerdi, bu mânâya onlar da muttalî olurlardı.

Böyle yapmadıkları ve öğüt dinlemedikleri için, dünyâ evinde hayvan gibi bağlanıp kaldılar.

Bu gürûh işi, haşrolundukları zaman anlayacaktır.

İyi, kötü orada belli olacaktır. İyiler a'lâ, kötüler rüsvâ olacaktır.

(s. 158)

Fâsıkların yeri cehennem, sâlihlerin yeri cennet ve rif'at olacaktır.

4780. Eğer merdânın eteğine sıkı yapışırlarsa, bu tâli' onlara da müyesser olur.

Kötü halleri iyiye tebeddül eder, kıble cânibine candan teveccüh ederler.

Görmeyen gözleri açılır, çirkin halleri güzelleşir.

Bütün işleri altın gibi makbûl, taş gibi yürecikleri kıymetli cevher olur.

Merdân-ı Hudâ'ca makbûl olan her emeline nâil olur.

4485. O şâhidlerden ona hâsıl olacak faydaları şerh ve beyân etmek kâbil değildir.

Meğer ki Allah ona feth-i bâb ede de gözleriyle bilâ-hicâb göre.

Öyleyse dünyâda bir velîyullah ara ola ki bir gün elde edesin.

Eğer sende temyîz kudretine mâlik bir ruh varsa "Velî kimdir?" ve "nerdedir?" bilir ve bulursun.

Halk arasında o merdi pekâlâ bilir ve bizim gibi seçersin.

4490. Mâhir bir sarrâf gibi hâlis nakdı, kalp olanlardan tefrîk edersin.

Toza, toprağa bulanarak rengi siyahlaşmış olsa da hâlis altını görünce tanırsın.

Nasıl ki dâima gördüğün ve tanıdığın akraban veya kendi oğlun,

Sana kendini tanıtmamak kastıyla elbisesini değiştirse (kıyâfetini tebeddül etse),

Bu sûretle seni yanıltabilir mi? Görür görmez tanır ve yanına çağırır oturtursun.

4495. Derviş de yüz türlü kıyâfete girse, merd-i Hak onu pekâlâ tanır.

Cenâb-ı Mevlânâ gibi ki dîn sultanlarının sultanı, kutbların kutbu, yakîn erbâbının lübbü idi,

Zâhir, bâtın ilimlerinde ferîd, dîn ve dünyâda vahîd idi.

Kendi zamanında, zamanın hâricinde yaşardı. Lâ-mekânda evliyânın rûhlarıyla beraber bulunurdu.

Ona va'd olunan her şey, hâlis nakddi. Mev'ûdunu birer birer Hak'tan alırdı.

4500. Esrârı, sırların sırrı; envârı, nûrların nûru idi.

Havâssın rûhlarının zübdesi idi. Hiçbir zamanı Hudâ'dan ayrı olarak geçmedi.

Cism-i pâki, Hakk'ın elinde âlet idi. Hak'tan her an yeni yeni ders alırdı.

Dîdâr-ı Hudâ'yı dâima ve bilâ-hicâb temâşâ eder, cismi uyusa rûhu uyumazdı.

Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden iyidir. Çünkü uyku onun rûhuna hâil olamaz.

Altmışüçüncü Makāle. 125 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 214] Bu makāle şu hadîs-i şerîfi beyân edecektir: نوم العالم خير من عبادة الجاهل" : Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden daha iyidir."[189] Çünkü uyku, nihâyet ibâdeti terk etmekten ibârettir. Cenâb-ı Peygamber buyurmuş oluyor ki: Böyle kimsenin (âlimin), ibâdeti terk etmesi, câhilin ibâdetinden daha iyidir. Şu halde velîlerin her şeyi ve her işi, nâkıs ve mezmûm da olsa, diğerlerinin kâmil ve Memdûh işlerinden daha iyi olur. Çünkü "كل شئ من المليح مليح : Sevimli kimselerin her işi (sevimsizleri bile), sevimli olur" denilmiştir.

(s. 159)

4505. Hayru'l-Beşer Cenâb-ı Peygamberimiz " نوم العالم خير من عبادة الجاهل " buyurmuyor mu?

Yakînen bil ki âlimin uykusu câhilin ibâdetinden daha iyidir.

Buradaki âlimden kasıd, ulemâ-i rusûm değil, ulûm-ı nakliye ve urfiyyeden kurtulmuş olan âlim-i rabbânîdir.

Onun ilmi naklden ve kitaptan değil, Hudâ-yı Âlîm'in atiyyesidir.

Ona Hak'tan yeni yeni ders verilir ve bütün müşkilleri Rabbu'l-Felak tarafından hallolunur.

4510. Pâk gönülde Hudâ mukîm olur. Dâima ve bilâ-hicâb Hakk'ın musâhibidir.

Hakîkatte onun ilmi, Hakk'ın ilmidir. Böyle gönülden Hak nasıl uzak olabilir?

Onun dili, kudret elinin kalemidir. Her ne söylerse tamamiyle Hak söyler.

Bilirsiniz ki yazının iyiliği, güzelliği kalemden değil, kâtiptendir.

Âlem-i rabbânî'nin sûreti, Hakk'ın kudret elinde âlettir. Bunu iyi bil!

4515. Git, dünyâda öyle bir âlim ara ki onun vasıtasıyla kitapsız nûr deryâsı olasın.

Cehlin bakırı, o kimyâ sebebiyle altın olsun. Katren, o deryâda gevher olsun.

Fakir isen, onun himmetiyle zengin olasın. Enginlikten kurtulup yükselesin.

Ölü isen, ondan hayât bulasın. Öyle hayât ki bâkî ve pâyendedir.

Cehli terk et de âlim ara! Tâ ki ondan her istediğine nâil olasın.

4520. Onun sayesinde âfitab olasın. Senden sâdır olan her hata, ayn-ı savâb ola.

Ondan nâil olacağın iyilikler, sözle anlatılamaz. Böyle incileri sözle delen olmamıştır.

Bunun sona ereceği yok! Mevlânâ'nın evsâfına geçelim.

O, her zaman merdânın sohbetini tercih ederdi. Hiçbir zamanı onlarsız geçirmezdi.

Onların bulunmadığı vakitlerde de huzûr ve niyâzla, namâzla meşgûl olurdu.

4525. O hâlette öyle mest olurdu ki orada hâzır bulunanlar heybet alırdı.

Hiç kimse "ağabeylerden falan zat da böyle idi" diyerek bir misâl gösteremez.

Ne zaman bir merd-i Hudâ görürse, benzi za'ferân gibi sapsarı olurdu.

Ciddi pertevini gören bir nâzır, titrer, kendini kaybederdi.

---

[189] Kaynağı bulunamadı.

Gerek mü'min gerek kâfir herkes bilirdi ki o Hakk'ın hâlis kulu, Hakk'ın nûruyla doludur.

4530. Kerâmetinden bahsetmeyecek kim ki! Cihân halkı ondan lâ yuadd kerâmetler gördü.

Dâima oruç tutar, üç günde bir iftâr ederdi. Mücâhedeyle nefsini öldürmüştü.

Öyle mücâhede ne hâlde, ne mâzide hiçbir âbidde görülmedi.

Bu kadar kurbet ve vuslatla beraber, mücâhedeye devam ederdi. Taleb yolunda böylesi pek nâdirdi.

Evliyâ, kurbete vâsıl olduktan sonra, sâkin olurlar, zahmetsizce istirâhata çekilirler.

4535. Bâyezid Bistâmî, nihâyet kendinden geçip Hakk'a vâsıl olunca,

"ليس في جبتي غير الله"[190] demekten kendini alamadı. Bunu halka karşı açıkça söyledi.

Alâ melei'n-nâs "سبحاني ما أعظم شأني"[191] diye haykırdı.

Cenâb-ı Peygamber ise vaslın en âlî mertebesine suûd ettiği halde, [192] "ما عرفناك حق معرفتك" buyurdu.

O makam O'ndan başkasına verilmedi. Diğer enbiyâya tefevvuku bu cihettendi.

(s. 160)

4540. Gerçi zâhirde Bâyezid'in sözleri çok yüksekse de, Peygamberimiz'inki çok mütevâzidir.

Gerçi Bâyezid vuslata garkolunmuştu fakat Peygamberimiz'in vuslatı, sadr-ı mücellâda, onunki[ne] nisbetle hâriçte idi.

Aralarındaki nisbet, tenle can gibiydi. Belki Peygamberimizin vuslatı, cânlar canına nisbeti gibiydi.

Vuslatın nihâyeti yoktur. Cenâb-ı Hak istedi ki Muhammed Mustafâ'yı son haddîne eriştirsin.

Bundan dolayı O'na talepte sükûnet vermedi, tâ ki vuslat derecelerinin son haddîne yükselsin.

4545. Usanmadan talepte ısrar etsin diye O'na her halden sonra ayrı bir visâl gösterdi.

Bulunduğu yerde kalmasın, diğerlerini taleb etsin, hesapsız atiyyelere nâil olsun…

O, vasl-ı Hudâ'nın nihâyeti olmadığını gördü de bundan dolayı "ما عرفنا" dedi.

Fakat Bâyezid, ilk kademede kaldı. Zannetti ki vuslat budur, bundan ziyâde olmaz.

O vuslat içinde garkolarak" Bende Allah'tan başkası yok" dedi.

4550. "Cübbemin içindeki Allah'dır, ey mürîdlerim, O'na baş eğiniz!,

Cübbeme secde edin ki Hak onun içindedir. O, lübbün lübbüdür" dedi.

Zamanında "Ben evliyânın sultanıyım. Derecede hepsini geçtim" diye iddia ve iftihâr etti.

Bâyezid gerçi vâsıl olmuştu fakat Cenâb-ı Hak onu ilk kademede durdurdu.

Bunun fevkinde diğer visâle tâlib olmasın diye onu hâlinden hoşnud etti.

---

[190] "Cübbemde Allah'tan başkası yoktur".

[191] "Kendimi tebbîh ederim; Şânım ne yücedir".

[192] "Sseni gereği gibi bilemedik. Bkz. Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu Câmi'i's-Sağīr*, 6c, Mısır, 1356, II, 410.

4555. Öyle ki bulunduğu mertebeyi aksâ-yı merâm zannetti de . . "ليس في جبتي " . dedi.

"Mümkün olan her şey bana verildi. Hak Taâlâ bilâ-hicâb bana tecellî etti "dedi.

Cenâb-ı Mustafâ, mahbûb-ı Hudâ olduğundan O'nu daha âlî mertebelere yükseltmek istedi.

Vuslatın bütün mertebelerini O'na tahsis buyurdu. Bundan dolayı Hâtemu'n-Nebiyyîn ve İmâmu'l-Enbiyâ oldu.

Artık "ما عرفنا" sözünün mânâ itibârıyle ne kadar yüksek olduğu anlaşıldı.

4560. Sûretten geç, mânâya bak ki vazî' görünen kelâm-ı Nebevînin güneş kadar yüksek olduğunu göresin.

Bunu ondan âlî bil! Her ne kadar o daha yüksek görünürse de…

Bu mânen yüksektir, o lafzen. . Bu müşkil inciyi Tebriz'in Şâhı (Şems-i Tebrîzî) deldi.

O mânâ pâdişâhı ki mânâlar ondan feyzeder. Onun mânâsı yanında diğer mânâlar lafız kalır.

Öyle mânâ ki canın canının cânıdır. Onun rûhunun yanında diğer rûhlar, ebdân mesâbesindedir.

4565. Evliyânın yanında lübbler kışr sayılır. Çünkü o, Dost'un mâşûku ve sırrıdır.

Âşık dâima (musırran) talepte bulunur. Çünkü şa'n-ı İlâhî'nin nihâyetsiz olduğunu bilir.

Suya kanmayan müsteski gibi ki susuzluğunu kandırmak için sağa sola (her tarafa) baş vurur durur.

Cenâb-ı Mevlânâ gibi ki her meramı hâsıl olduğu halde o büyük hırsı, iştiyâkı bir türlü yenilmezdi.

Coşkunluğu bir an sükûnet bulmazdı. Bütün deryâlar gözünde şebnem kadar kalırdı.

4570. Dâima ibâdeti ziyâdeleştirir, talebi, şevki günden güne artmakta devam ederdi.

Bu mes'ele derindir. Künhüne eremezsin. Meğer ki Allah'tan yardım ola!

Eğer erersen velîlerden üstün olursun. Hak'la muâmelen başka olur.

Onun vasfını nasıl şerhedeyim; bu kadar söyleyebildim. Candan dinle!

Eğer Hudâ sana müsaade ederse, onun bu yüksekliğinin iki âlemden daha üstün olduğunu görürsün.

(s. 161)

4575. Hak yanında havâssın da fevkindedir. Müsâbakada sâbıklara tekaddüm etmiştir.

Onun kurbu bütün kurbların fevkindedir. Kimseye nasîb olmayan ona nasîb oldu.

Onun bu yüksekliğinin vasfı, beyâna sığmaz. Deniz oluğa sığar mı?

Bu kadar yüksek mertebesi olduğu halde kendi cinsinden birini görünce, ondan meded ve himmet taleb ederdi.

Burada, bu sebâtsız dünyâda gizlenmiş olan velîlerden

4580. Her birinin muhtelif ahlak ve yaratılışları vardır; muhtelif şekildeki elifbâ harfleri gibi…

Her birinin şekli, hey'eti başkadır. Her birininn yiyeceği, içeceği de başkadır.

Sûret ehli onların hallerini bilmezler. Ancak onların işleri ve sözleri hakkında hayrândırlar.

Bunu bilmezler ki o pâdişâhların zâtı, Hālık gibi bu halktan gizlenmişlerdir.

Onları libâsından (kıyâfetinden) tanıyamazsın; çünkü o insanlar libâs içinde saklanmışlardır.

4585. Câmeye bakma, câme içindeki kimdir ona bak! Câme bakma, içindekine bak!

Sûretten geç, zâhir-bin olma! Yoldaşım, candan mânâya tâlib ol!

Çünkü sûretin cânı mânâdır. Cansız cisim, toprağa gömülüdür.

Mânâya itibâr et, rûha nazar kıl, tâ ki [193]"كن" emriyle ebediyet kazanasın!

Bil ki onları herkes tanıyamaz. O, sultanların cânı gibi gizlidir.

4590. Mevlânâ, Şemseddîn'e enîs oldu. Sohbetini candan azîz bildi.

Gece gündüz huzûrundan ayrılmazdı. Rabbin envârını onun cemâlinden alırdı.

O yüzü Mevlânâ'dan başkası tanıyamazdı. O kokuyu ondan başka duyan olmadı.

Ğayret-i İlâhîye onu büyüklerden de küçüklerden de gizlemiştir.

Mevlânâ'nın kurbiyyeti havastan ziyâde olduğu için Şemseddîn ona reh-nümâ oldu.

4595. Zâtına mahsus olan kurbet, Yezdân'a götürmek üzere, onu taleb vâki' olmaksızın kendine yoldaş etti.

Her ikisi de Hakk'ın ezelî mâşûku idiler. Onların Hak'tan aldıkları ders, bambaşka idi.

Evliyânın ekseri Hakk'ın âşıkıdır. Hudâ onlara yüksek mertebe vermiş,

Duâlarını müstecâb kılmış, azâb korkusundan emîn etmiştir.

Fakat, Hakk'ın ezelî mâşûklarının ilim ve amelden daha yüksek işleri, muâmeleleri vardır.

4600. "Âşık" nâdirdir, fakat bu (mâşûk), enderdir. Onlar "müntehib", bunlar "müntehab"dır.

Âşıklar nûrdur, fakat mâşûklar, nûrun nûrudur. Mâşûkların Hakk'a kurbetleri, âşıklardan ziyâdedir.

Bunlar havastan da gizlidir. O makamı mâşûklardan başkası bilmez.

Son mertebe odur; ondan ileri geçilmez. Öyle "muazzam bir sır, beşerde mündericdir.

Âşıklar oraya yol bulamazlar. Mâşûkların kurbu, onlardan gizlidir.

4605. Cenâb-ı Peygamber, Üveys'in kulağına bir sır söyledi ki onunla Üveys'in aklı muzâaf oldu.

Canında saklı olan o sırrı, Üveys'e söyleyerek o sırla onu visâle erdirdi.

Hazret-i Peygamber'i her ne kadar sûretâ görmediyse de , o sırrı ondan mânen işitti.

(s. 162)

Hak nûruyla bakan bilir ki âfâkın bütün gâibleri ona hâzırdır.

4609. …. . ……

4620. …. . . ……. . [194]

---

[193] "Ol!": Yâsin 36/82..

[194] Hâmişte şunlar yazılıydı: "4609'dan 4620'ye kadar oniki beytin tercümesine saâtler değil günlerce fikir yürüttüğüm halde muvaffak olamadım. Siyâk-sibâk karînesiyle hey'et-i umûmiyesinden bir meâl toplayamadım. Tercüme noktasından bir kıymeti hâiz olmadığından yazmadım. Bu zahmeti erbâbına terk ediyorum. "العفو عند الكريم مقبول" Mütercim Hakkı Eroğlu. "
Erbâbı olmasak da Bu kısmın (bkz. Fa. 1376, s. 218, b. 4820-4831) tercümesini, ne kastettiği anlaşılmaz olsa da,lafzen şöyledir:

Halbuki o sözleri, ikisinin de hâricinde idi. Dert ile devâ bu cihânın hâssalarındandır.

O tarafta ezdâda yol yoktur. Cismânî olanlar onları anlayamazlar.

O Hazret, zıd ile nidden münezzehtir. Bu ikisinden geçmeden maksûda yol bulamazsın.

Dudakların hareketinden kendince yalan yanlış mânâ çıkaran, bir şey anlamaya uğraşan bir sağır gibi.

4625. Sâhib-i dillerin renklerinin ve hareketlerinin mânâlarını kim anlayabilir.

Cenâb-ı Mevlânâ da Şems [-i dîn']i gördüğü zaman kulağı ondan Üveys gibi birçok sırlar işitti.

Onların te'sîriyle kendinden geçip bayıldı, o andan itibaren, kalbindeki nûr, ikiyüz misli tezâyüd etti.

Gerek büyük, gerek küçük, gerekse nazar erbâbından hiçbir kimse o sırlara muttalî olmadı.

Mevlânâ'dan başka, ki Şems ile ikisi ezelden beri bir cinsten ve aynı nûrdan idiler.

Altmıştördüncü Makāle. Metinde 318 [?] 68 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 219] Şunu beyân edecektir: Pederim Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-a'lâ hazretleri, bülûğ zamanından itibâren dâima üç gün oruç tutar, üç gün de bir iftâr ederdi. Onu da istifrâğ ederek çıkarırdı. Peygamberimizin âdet-i seniyyeleri vechile geceleri sabaha kadar namâz ve evrâd ile meşgûl olurdu. O zamana kadarki kutbu'l-aktab Mevlânâ Şemseddîn Tebrizî, kendilerine yetişti. Onun hizmetine girmeden evvel hiç semâ'a şurû' etmemişti. Namâz ve takvâyla hiçbir velîye nasîb olmayan o makamât, o tecellîyât, Hak tarafından ona vakit vakit erişirdi. Vatkâ ki evliyânın mâşûku ve Sultanı olan Şemseddîn Hazretlerini basîret gözüyle gördüler ve onun fevkinde kimse bulunmadığını anladılar, ona âşık mürîd oldular. O ne emrederse onu ğanîmet bilirler, can ü dilden itâat ederlerdi. Şems Hazretleri işâret buyurdular ki: "Semâ'a gel! Semâ' et! Taleb ettiğin semâ ile artacaktır. Semâ'ın halka haram olması, nefsin hevâsıyla meşgûl olmalarındandır. Semâ' ettiklerinde o mezmûm **(s. 163)** mekrûh halleri ziyâdeleşir. Semâ', böyle kavme haram olur. Fakat Hakk'a âşık ve Hakk'ı tâlib olanlar, Hakk'ı talepten ibâret olan hallerini artırır. Şüphesiz böyle kavme helâl olur. Artık Onun emrine imtisâl ederek semâ'a başladı ve fi'l-hakîka, şeyhinin ta'rifi vechile hâlinin artmakta olduğunu gördü. Ondan sonra bütün ömrünü semâ'a mülâzemetiyle geçirdi ve semâ'ı tarîk ve ayîn edindi. Şimdi mürîdleri de şeyhlerine teb'iyyetle semâ' ederler. Şu ümidle ki o mütâbeât bereketiyle maksûd hâsıl ola. Nasıl ki Hazret-i

---

Gözlerden uzak olan Yahya'nın annesi Meryem'in önünde hâzır oldu.
Tenini şebeke şekline soktuğu zaman, Dost'u, gözleri kapalı olarak gördü.
Ey oğul! Ondaki Öğüdü kabul edesin diye bu hikâye dahi bir bahanedir.
Ondaki öğütleri kabul et ve iş yap! Kul ol! Gaffâr'a dayan!
Eğer ehl-i hâlden muhali dinlemişsen bile, kīl ü kālden geçerek onu kabul et!
Onu dinlemede Kur'ân'ın nüktelerini ara ki ondan bir yâr koku dahi getirmez.
Arabın önünde o Arab der ki Hindulara Arapça söyle!
Ondan böyle nükteleri işitince, onların anlayışında tek bir söz kalmaz.
Ancak o mahrem hemen kırmızı ve sarı olur. Ondan çehresi bâzen gül gibi za'ferân olur.
Ki yanağı lâle ve la'l-madeni gibi; sarının gamkîni za'ferân gibi…
Eski dostların gözü altında, yüzünün rengi o sözün tercümanına döndü.
Tâ ki o kırmızı ve sarıdan yayı geldi ki tek dertle o efsânedâr geldi.

Peygamberimizin ümmetleri de namâzı Peygamber'in kıldığı huzûr ve huşû' ile edâya muktedir değillerse de Peygamberlerine olan muhabbet dolayısıyla O'nu şeklen olsun muhâfaza ederler. Tâ ki halk, onların bu kıldıkları namâz sebebiyle Hazret-i Muhammed'in ümmeti olduğunu bileler. Me'mûl ki o namâz bereketiyle mânâya vâsıl olalar. Çünkü "Hakîkate mecâz köprüsünden geçilir" demişlerdir.

İmdi bizim tarîkat yârânımız da semâ'ın sûretini şeyhlerinden gördükleri vechile muhâfaza ediyorlar. Ola ki o mütebâatla maksûdlarına erişeler. Allah Taâlâ Hazretleri hakîkati daha iyi bilir.

4630. Şemseddîn'in vusûlundan evvel, gece gündüz tâatle iştiğâl ederdi.

Aylarca yıllarca (uzun müddet) ilim ile, zühd ve takvâ ile meşgûl oldu.

O makamâta bu çalışma sâyesinde erişti. O yolu zühd ve takvâ ile katetti.

O hâlinde ona Hak'tan tecellîler vâki olur, her dem Hak'tan yeni bir ders alırdı.

Vatkâ ki Şemseddîn onu semâ'a dâvet etti.

4635. Onun emriyle semâ'a başladığında hâlinin yüz derece tezâyüd ettiğini gördü.

Artık semâ' onun tarîkati ve doğru yolu olmuştu. Semâ'dan gönlünde büyük inşirâh ve inbisât hâsıl oldu.

Mürîdleri de semâ'yla meşgûl oldular. Tâ ki o ıttılâ' onlarda da husûle gelsin.

Semâ' şimdiye kadar tarîkatin âdeti olarak kaldı ve yârânın ictimâ'larına vesîle oldu.

Hepsi de bundan fayda gördüler. Semâ' ve raks tarîkatlerinin âyini oldu.

4640. Semâ'dan âşığa can gıdâsı gelir. Âşıklar ondan dolayı raksân olurlar.

Def ile ney, âşıkların rehberidir. Onları Hay ve Kayyûm huzûruna götürür.

Âşık olmayanlara rehzen olan semâ', âşıklar için rehberdir.

Âşıklara ney ve ney cinsinden olan sazlar helâl oldu. Bu, itirâz götürmez.

Âşıklardan başkasına haram olduğu şunun içindir: Onlar, o leîmler, o lezzetten mahrûmdurlar.

4645. Âşıklara ondan kâm ve murâd vardır. Onları kabzdan basta götürür.

Dünyâ tuzağından kurtulurlar, candan ukbâya giderler.

O can cihânına ki hayât deryâsıdır. Oranın bekâsı, fenâsızdır.

Öyle bir cihânına ki cihetten münezzehtir, orada hepsi de şevk kanadıyla uçarlar.

Âşıkların namâzı, bî-hûdluktur (kendinden geçmek). Kendiyle olanlar O'ndan uzaktır.

4650. Beyâna sığmayan bu sırlar, mutrıplerin sazından anlaşılır.

Âşıkların müezzinleri, mutrıplerdir. Canları başsız ayaksız yürür.

(s. 164)

O mescid tarafına ki Rabbânî'dir. Hak, onu Kendi nûrundan binâ etmiştir.

Kendilerinden geçerek oraya namâza gelirler. Penc ü şeşe (beş vakit namâzla erkân-ı îmâna) hâcet kalmadan

Orada bîhûdâne rükû' ve sücûd ederler. Cisimden kurtulup mutlak can olurlar.

4655. Namâzın da niyâzın da sırrı odur. Âşıksan o mescid tarafına koş!

Âşıkların mescidi mânevîdir. Oraya kendinden geçtiğin zaman gidersin.

Cân mescidinin ne tavanı var, ne kapısı… Orada secde başsız ayaksız olur.

Âşıklar oraya tensiz giderler. Fânî olup vücûdlarından insilâh ederler.

Hazret-i Ali'ye bir gazada bir ok saplandı. Topuğundan girerek ayağına geçti.

4660. Okun ucu kemiğin içine girmişti. Onu bir türlü çıkaramıyorlar,

Çünkü şiddetli ağrı duyuyordu. Cerrâh da herkes de âciz kaldı.

Hazret-i Peygamber, yârânına şöyle emretti: Bunu candan dinleyin, iyi kulak verin.

"Ali tekbir alıp namâza durduğu zaman kendini kaybeder, niyâzla meşgûl olarak bir şeyden haberi olmaz.

Ucu kemiğe girip yerleşmiş olan oku, o vakit çıkarabilirsiniz.

4665. O namâzda kendini tamâmen kaybeder, kendine yapılan ezâ ve elemden haberi olmaz.

O, o halde iken oku, yağdan kıl çeker gibi alırsınız. "

İşte cenâb-ı Ali'nin namâzdaki istiğrâkı bu derece idi. Niyâz şarâbıyla sermest olurdu.

Ashâb-ı Kirâm'ın hepsi de böyle idi: Namâza durunca yerle göğü fark etmez olurlardı.

Cân şarâbı yaşlarına öyle vururdu ki yanlarında derdle devânın farkı kalmazdı.

4670. Hakîkî namâz o namâzlardır; bunlar (bizimkiler) onun gölgesidir. Bu namâz, o mürtefi' köşkün eşiğidir.

Bu namâz, o namâzın merdivenidir. (……. .)[195]

(Burada bir beyt tercümesizdir)

O mescidde kılınan namâz, keyfiyetsizdir, kıyâmsız, kuûdsuz… Sır gibi gizli.

Orada başsız secde edilir, ağızsız, kadehsiz şarâb içilir.

4675. Bunun sonu yoktur (hitâma ermez). Biz yine Şemseddîn kıssasına avdet edelim.

O, bedensiz olarak can cihânına giderek bu dünyâdan gayb olunca,

Ondan sonra Mevlânâ'nın enîsi başka bir kutb oldu ki Mevlânâ'nın esrârına vâkıf idi.

Şemseddîn'den sonra Mevlânâ'ya mücâhedesinde Şeyh Salâhaddîn mu'în oldu.

Onun vücûdundan hâl ve kāli tezâyüz eder, ondan nâdir sırlar işitirdi.

4680. Ondan sonra Hüsameddîn Türk ki bekâ mülkünün büyük pâdişâhı idi.

Her ikisi de birbirinin sohbetinden müstefîd olurlardı, yekdiğerine o sırra rehnümâlık ederlerdi.

Onların rütbesi beyâna gelmez. Çünkü o deryânın kenarı yoktur.

Fakat sende iyi bir akıl varsa o irtifâa doğru yükselirsin.

Bu sana o şâh-ı velâyetten mefhûm olur ki Hak tarafından alim ve basîr idi.

4685. Onlara candan öyle muhabbet olmuştu ki böyle aşkı dünyâda kimse görmedi.

Her biri onun imâmı ve kıblesiydi. Onları sâir meşâyihten ziyâde medhederdi.

(s. 165)

Dâima onları medh ü senâ ile meşgûl olurdu. Yanında bütün emirleri makbûl ve meşrû' idi.

Onların mertebesini aklınkla müvâzene ederek bundan anlar, onların yoluna sülûk edersin.

---

[195] Eksik bırakılan kısmın (بلکه جان صدق و سوز است و نیاز
پایه ایه ا نهد از جا برون سوي بي چوني رود از شهر چون)
Tercümesi: Hattâ sıdkının cânı/özü, yanmak ve niyâzdır. Pâye pâye adımı "keyfiyet" şehrinden "keyfiyetsizlik" şehrine dışarı atmaktır. Bkz. Fa. 1376, s.221, be. 4882-3.

Bunu bilirsin ki onların emsâli bu dünyâya pek az gelmiştir.

4690. Çünkü Mevlânâ gibi bir zât-ı âli-kadr onlara mürîd olmuştur. Her birinin ferîd olduğunu iyi bil.

Onlar gibisi dünyâya nâdir gelmiştir. Her kim onlara candan kul olursa,

O da onların cinsinden olur. Belki o da ayn-ı nûrdur.

İmdi yakînen bil ki enbiyâ ve evliyâ, dâima kendi cinslerini ararlar.

Cins kendi cinsinden gizlenemez. Elbise değiştirmekle hüviyet gizlenemez.

4695. Sende nâfiz nazar varsa, bilirsin ki o, Yezdân'ın has kulu ve O'nun nûruyla doludur.

Derhal ayağına başını kor, tozunu gözüne sürme edersin.

O toğrağın sürmesi gözlere nûr değil, gözsüzlere göz bahşeder. O iksirle yeşîmi (bir nev' taş), dürr olur.

Altmışbeşinci Makāle. 50 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 222] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri her ne kadar tâliblere mertebeler, makâmlar, pâdişâhlıklar bahşeder ve onları ızhâr ederse de bir takımına da onların izâfını bahşettiği halde bunları gizli tutar. Bu "أولياىٔ تحت قبابي. . . " mantûk-i celîlince, gayret-i İlâhîyye'den tevellüd eder. Zîrâ ki onlar Hakk'ın mahbûblarıdır. O kendi mahbûblarını herkese göstermez. Meğer ki Zât-ı İlâhî'sine husûsiyet ve mahremiyeti herkesten ziyâde ola. Böyle olan kimse de hakîkatte o mahbûblar cümlesindendir. Binâenaleyh ancak onları haremine mahrem eder. Bunda taaccübe mahal yok: Dünyâda da hâl böyle değil midir? Pâdişâhlar umerâsına, bendelerine emâret, mansıb, mal ve mülk verirler. Bunların birini esirgemezler. Yalnız kendi mahbûblarını kimseye göstermezler. İmdi yakînen anla ki o mahbûbları görmenin fevkinde hiçbir mertebe yoktur.

(4698.) Hak Taâlâ Hazretleri has kullarını kendinden başka bütün cihân halkından gizler.

Tâ ki halktan gizli kalsın, O onların yüzünü olur olmaz kimse görmesin.

4700. Halk ondan yüz çevirsin diye ona kötü bir haslet karîn eder.

Çünkü o zümre Hakk'ın mâşûklarıdır. Onların huzûruna girmeye kimseye müsâade yoktur.

Mansıb, mal, mülk, para ve sair her ne istersen, Hudâ kereminden ihsân eder.

Fazl ü kemâl ve rûhânî nîmetler ki cihân mülkünün de fevkindedir, bahşeder

Fakat gayret-i İlâhîyye, kendi haslarını kimseye göstermez, gizler.

4705. Nasıl ki dünyâ pâdişâhları da kendi gözdelerini bu sûretle sakınırlar.

Emîrlerden, vezîrlerden, genç olsun, ihtiyar olsun kimseye göstermezler.

Onların her birine mal, mülk, mansıb, hil'at ve rütbe verir.

Herkes pâdişâhtan iyi kötü bir şey taleb edebilir.

(s. 166)

Fakat onlardan mahbûblarını görmeyi taleb edemezler.

4710. Her kim saygısızca böyle bir talepte bulunursa, muhakkak sûrette başı gider.

Cenâb-ı Hakk'ın da kendi merdânı hakkındaki gayreti böyledir.

O velîleri görmeye herkese musâade yoktur.

Mûsâ Kelîmullah Hak Taâlâ'ya: "Hızır'ı bana göster!" diye yıllarca yalvardı.

Hak Taâlâ buyurdu ki: "Bu talepten vazgeç! Sana ilim, amel, hâl ve kāl verdim,

4715. Müeyyed mülk ve saltanat verdim, mertebece herkese tefavvuk ettirdim.

Tâ ki enbiyânın seçilmişlerinden oldun. Cihânda bu kadar lütfa nâil oldun.

Bu nîmetlerin şükrünü îfâ et! Başka bir şey söyleme! Git! Bu devletten fazlasını isteme!"

Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki: "Evet yâ Rabbî! Hepsini verdin fakat tahammülüm yoktur. Muhabbetiyle doluyum.

O Sultanın aşkı beni bî-karâr etti. Yanıp yakılmadan yemeyi uykuyu terk ettim.

4720. Beni bu sevdâya düşüren sensin, gönlüme onun sevdâsını sen doldurdun.

Bana bu taleb bu sevdâ senden olduğu halde, bu itâb nedir, ya Rabbî?

Çok söyledi, çok ısrâr etti, acı tatlı cevabları aldı.

Nihâyet Hak Taâlâ ona rahmetini ihsân etti. Dedi ki: "Yâ Mûsâ, hârice çık!

Kendi memleketini bırak da sefere çık! Akraba ve ümmetlerinle mukayyed olma!

4725. Tâ ki Hızır'ı gurbette bulasın ve ondan bâkir sözler işidesin!

Matlûbuna candan bağlı olmak şartıyla, her arayan aradığını bulur.

Mansıb sultan tarafından verildiği gibi dîdâr hil'atı da merdân tarafından verilir.

Bu atiyyeyi sana gedâlar bahşedemez. Müflislerden gınâya nâil olamazsın.

Cenâb-ı Hak herkese başka türlü bir iş vermiştir. Kuyumcunun işini kûş-ger yapamaz.

4730. Hesapsız san'at erbâbının hepsini de böyle bil! Onun işini bu, bununkini de o yapamaz.

Dünyâda herkesin ayrı bir meşğalesi vardır. Bu, asker; o, emir; öbürü bekçidir.

Engin, yüksek cihânın bütün eczâsı birer işle meşğûldür.

Semâ, güneş, yıldızlar, dünyâda bunlara benzer sayısız şeyler.

Bunlardan her biri Hak tarafından bir işle tavzîf edilmiştir.

4735. Tâ ki bu sûretle bu semâ sakfı, bu dünyâ sahnı kāim ve dâim olsun.

Düşün ve gör ki dünyânınm her cüz'ü bir işle meşgûldür.

İcmâlen söylediğim bu kadar sözden anla! Eğer tafsîline girişirsem,

Şüphesiz uzun gider. Çoktan geç de azla kanâat et!

Azdan çok anla! Aklı başında olana bir işâret yeter.

4740. Hak Taâlâ ne yarattıysa o, lâzımdır. Âlemde lüzümsuz bir şey yoktur.

Geri dön de Mûsâ'nın kıssasını söyle ki Hızır'ın iştiyâkıyla hâli ne oldu.

Âkibet Hızır'a kavuştu. Bütün kederleri zâil olarak ondan safvet buldu.

(s. 167)

Ondan ve hemminden bile geçmeyen şeyler buldu, yüzlerce müstefîd oldu.

4745. Kendi hâli nisbeten bir katre idi. Hızırdan deryâlara, ırmaklara nâil oldu.

Hazret-i Mûsâ bu kadar şan ve şevketiyle Hızır'ın huzûrunda tevâzu'la baş eğdi.

Sen ki hânumânı harâb bir müflissin. Hızır'ı niçin dâima aramıyorsun?

Altmışaltıncı Makāle. 170 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 224] Şunu beyân edecektir: Yerle gökten ibâret olan sûret âlemi mevcûd oldukça, Hak Taâlâ'nın vâsıl velîleri de mevcûttur. Zîrâ âlem, bir kimsenin

hayâtı için var olmuştur. Ve onun için duruyor. Nitekim Cenâb-ı Mevlânâ buyurmuşlardır:

این قدر عقلي نداري که بداني آخر

گر نه شاهیست پس این بارکه سلطان چیست

Meâli: "Şu kadar şeyi düşünemiyorsun ki eğer pâdişâh yoksa, bu pâdişâh çadırı [da] ne oluyor?"

O velîyy-i vâsıl, sûret âleminden çekilince (son velî vefat edince) ve yerine oturacak kimse de kalmayınca, âsmân çadırlarıyla zemîn bisâtını durüp, büküp kaldırırlar. Bunun şâhidi şudur:

"يوم نطوي السماء كطي السجل للكتب"[196] Meâli kerîmi: " Biz semâyı, kitap sahîfeleri gibi büküp katlayacağımız günde…"

Çünkü çadır, pâdişâh için kurulmuştu, pâdişâh gidince çadırını da kaldırırlar. İmdi cihân haymesi, yerinde oldukça yakînen bilinir ki öyle bir velî mevcûttur.

[Fa. 1376, s. 225] Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki tâlibin büyük rütbesi vardır. Hak Taâlâ tâlibini mahrûm bırakmaz. Zîrâ taleb etmeden bu kadar in'âmda bulunmuştur: Toprak iken insan yaptı. İnsan istemeden yüzbin çeşit nîmetler verdi: Yiyecek, giyecek, ve sâir…Bir Kerim ki istemeden bunların hepsini veriyor, isteyenlere aceb neler vermez!. . . Fakat sâiller Hak Taâlâ yanında müsâvî derecede bulunmazlar. Eğer bir kimse bir velîye intisâb ederse, şüphesiz onun matlûbu seninkinden daha üstündür. Sen Allah'tan himmetine göre istersin. Velînin himmeti ise seninkinden elbette daha çok yüksektir. Şu halde velî, Hak'tan senin için öyle yüksek atiyyeler ister ki hâtırından geçmediği gibi hayâline de uğramamıştır. Ve yakînen malûmdur ki onun matlûbu derhâl is'âf olunur. Bundan dolayı demişlerdir ki velîden elde edilen kazanç, tâatla müyesser olmaz.

(4748.) O Hızır senin zamanında da vardır. Gafleti bırak da onu iyi ara!

Dünyâda her kim âb-ı hayât içerse, onu vaktinin Hızır'ı bil! Şüphe etme!

4750. Âb-ı Hayât nedir? Hakk'ın didârıdır. Fânî olan can, onun nûrundan bâkî olur.

Öyle olan can, ecelin hulûlüyle ölmez, belki bekâ cihânında ecelin âmiri olur.

(s. 168)

Dünyâ bâkî oldukça o merd-i Hak vardır. O olmazsa, dünyâ bir günde yok olur.

Ne yer kalır, ne gök. Ondan sonra kıyâmet yüzünü gösterir (kopar).

Bu dünyâ onun için duruyor. Birkaç günlük hayâtı, onun bulunmasıyla kāimdir.

4755. Hak Taâlâ cihânı o şâh için yarattı. Cihânı onun için irâde etti.

Cenâb-ı Hak, habîbi hakkında " . . .لو لاك" yâni: "Eflâki senin için yarattım"[197] buyurdu.

İmdi yakînen bilindi ki bu anâsır âlemi ehl-i dil için vücûda geldi.

Ehl-i dillerin cümlesi, bu dünyânın nûru, mânevî evladlarıdır.

Nitekim iki cihânın zübdesi Cenâb-ı Mevlânâ buyurmuşlardır:

4760. O fazıl halîfe zâdeler, can u dil unsurlarından kurtulmuşlardır.

İster Bağdadlı, ister Heratlı,isterse Reyli olsun, onun anâsırla imtizac etmeyen neslidir.

---

[196] el-Enbiyâ 21/104.

[197] Sağânî mevzu'/uydurma olduğunu söylemiştir. Aclûnî ise: "Ancak bana göre manası doğrudur" demektedir Bkz. Aclûnî, II, 164.

Az olsun çok olsun hepsi bir şeydir, hepsi de can kılavuzlarıdır.

Hadîs-i şerîfde [198]" . . .أصحابي كالنجوم" vârid olmuştur. Cenâb-ı Peygamber buyuruyorlar ki:

"Dünyâda hangi sahabiyi bulursan, ona can ü dilden iktidâ et!

4765. Ona uymakla yolunu doğrultmuş olursun onu "müktedâ-bih" edin

O, sana benim gibi rehberlik eder. Ne matlûbun varsa ondan hâsıl olur. "

Onların cinsi dünyâda bulundukça bil ki bu dünyâ, bu zemîn ve bu semâ da dâim kalır.

Çünkü dünyâdan maksûd onlardır. Cümlesi Hakk'ın matlûbu ve sırrıdır.

Hakk'a kulluk yolunda her şeyi fedâ etmişlerdir. Emelleri Hakk'a ulaşmaktır.

4770. Tâ ki bu dünyâ yok olduktan sonra da Hak'la kāim olsunlar, vuslat nûru civârında emîn bulunsunlar.

Çünkü Hudâ'nın havâssı ancak onlardır. Başkalarından imdâd olur sanma!

Cân menbaından olanların hepsi Hak içindir. Bil ki Hak da onlar içindir.

Git, gece gündüz, gizli âşikâr can ü dilden ehl-i dil ara!

Tâ ki o kerem mâdeni elinden tutsun! Seni ateşten kurtarıp nûra kavuştursun.

4775. Bu mihnet dolu cihân habsinden kurtularak renc ve kederden azâde olasın.

Ölümden halâs, türlü nîmetlerle dolu olan cennette zinde ve müebbed kalasın.

Hazret-i Mûsâ, bu kadar büyüklüğüyle ona tâlib olursa, sen neden yorgan altında gafletle uyursun

İmdi sana da arayıp taramak lâzımdır. Çünkü o kıymetli hazîneden elinde pek az olsun bir şey yok.

Fakat şunu da bilirsin ki o visâlin kadrini, ondan ayrılmış olan bilir ki

4780. Vuslattan sonra hicrâna düşmüştür. İşte visâle can ü dilden o tâlib olmuştur.

Çünkü o kaybettiğini arar. Ezelde böyle bir likāya nâil olmayanlara göre o adem sayılır.

Çünkü görmediği, bilmediği şeyi nasıl arayabilir! Bir tıflın mahbûb aradığını hiç gördün mü?

Tıflın tabîatinde şehvet yoktur (uyanmamıştır) ki ona dâir sözlerden zevk alsın.

O, canında hangi şey mevcûd ise, onu arar.

4785. Onda mevcûd olmayan şeyi aramaz. Onu kendisine istedikleri kadat medhetsinler.

(s. 169)

Hazînenin kıymetini o kimse bilir ki kendisine ezelden böyle bir atiye verilmiş ola.

Hazîne ile ülfet etmiş, o yüzden ikbâl ve mevki sâhibi olmuş buluna.

Tıflın gıdâsı süt olduğu gibi onun gıdâsı da hazîne olmuş, o yüzden büyük faydalar temîn etmiş ola.

Yoksa bu rütbeye erişmiş, böyle bir kurbetten mahrûm kalmış kimseyi,

4790. Bunun kâr ve zararına karşı lâkayd bil! Olmuş, olmamış onca farkı yoktur.

Bir kimse için, ömründe hiç görmediği bir şeyi "terk etti" denebilir mi?

---

[198] "Ashâbım yıldızla gibidir; hangisine uyarsanız uyun, hidâyete erersiniz". Beyhâkī rivâyet etmiş, Deylemî "أصحابي بمنزلة النجوم في السماء" (Ashâbım, gökyüzündeki yıldızlar mevkiindedir" lafzıyla İbn Abbâs'a isnâd etmiştir. Bkz. Aclûnî, I, 132.

"Bu ay bu köre neden görünmüyor?" denir mi? Dünyâda bunu kimse söylemedi ve söylemez.

Arayan kimse bir şey kaybetmiştir ki onu arıyor. Onu hakîr görme! Onca pek azîzdir.

Eğer bir kimseden ayrılmamışsa kimi arıyor? Gece gündüz gözleri niçin yaş döküyor?,,

4795. Öyleyse muhakkak bil ki arayan bulur ve cânı, matlûbunun visâliyle ebediyet kazanır.

O kimsenin ki cânı vardır, ona rücû' eder. Ölmüş olmayan ki o Hay'dan zinde olsun.

Çünkü o, bir zaman evvel bir hayât idi. Canın cisminden ayrılmasıyla öldü.

O ölü, gene dirilir. Çünkü bundan evvel canlı idi.

Amma o ki taş ve toprak gibi cansız, veyâhud atılmış süprüntü gibi değersizdir.

4800. Onu kim diriltebilir? Ki o esasen cansızdır, nasıl tasfiye edilebilir ki hâlis tortudur.

Ölü lâzımdır (sağ iken ölmüş olmalıdır) ki İsâ'nın duâsıyla dirilsin, kalksın.

Eğer ölü değilse(an aslı cemâd ise) nasıl dirilebilir? Bu uzaktır, belki muhâldir.

O devletten nasîbi olmayan, bunu Hak'tan nasıl isteyebilir?

Cânı o vuslattan ayrılmış değildir ki onu tekrar arasın, temennî etsin.

4805. Buradan doğmuş olan cânlar, o likādan mahrûm kalmışlar ve uzak düşmüşlerdir.

Zemînin rutûbet ve buhârından tekevvün etmiş böcekler gibi kendilerinde dîn nûrundan eser yoktur.

Dünyâda hayvanlar gibi yiyip içmek, yatub uyumakla yaşarlar.

Hayvan kısmı âkibet fânî olur, toprağa karışarak aslına rücû' eder.

Onların ölümü hayvandan da beter olur ki sonunda nasîbleri cehennemdir.

4810. Çünkü onlar (hayvandan farklı idiler), isteseler can mülküne gidebilirlerdi.

Kendilerinde tâat ve hayır işleyecek vâsıta mevcûddu. O tarafa seyredebilirlerdi.

Şekâvetleri mâni' oldu. Hakk'ın emrini terk ettiler, amelden ve âhireti talepten fâriğ oldular.

O leîmler kudretleri olduğu halde, tenbellik ettiler. Bundan dolayı yerleri cehennem oldu.

Bu sebeple Cenâb-ı Hak onlar hakkında [199]"أضل" buyurdu. Hakk'ın emrine uygun emelleri yoktu ki!

4815. O ilim ve amelden istifâde edelerdi, amelleri Hak yolunda kendilerine yâr olaydı.

Şüphe yok ki onlar haşr gününde [200]"(يا)ليتني كنت ترابا" diyerek tehassür edeceklerdir.

Çünkü hayvan toprak olarak azaptan ve mihnetten kurtulur.

Hayvanın görüp göreceği mihnet, fânî olmaktan ibârettir; onunla bütün mihnetlerden kurtulur.

Kendi aslına, evvelki hâline rücû' ederek memnûn olur.

---

[199] "…daha sapkın": el-A'râf 7/179.

[200] "Keşke toprak olsaydım": en-Nebe' 78/40.

(s. 170)

4820. Fakat şekler böyle değildir. Onlar öldükten sonra türlü ukûbetlere giriftâr olurlar.

Şu halde fânî olan hayvanların encâmı vefasız insanların âkibetinden hayırlı oluyor.

Git, çalış, elin ayağın hareket etsin, kendini zahmete koş.

Hak yolunda elinden gelen her şeyi yap! Kur'ân'dan ders al! (Ahkâmına ittibâ et!)

İyilik et, fenâlıklardan uzaklaş ki o nûr güneşi senin üzerine doğsun.

4825. Eğer ciddiyetle çalışırsan, bu süflî cihândan kurtulur, o ulvî âleme gidersin.

Bir şeyi bin çeşit ibâre ile tekrar edib duruyorum.

Sözümü pek çok tekrarlıyorum, iyiyi takrîr, fenâyı tavsîf ediyorum.

Çünkü vücûdda bundan başkası yoktur. Söylediğim de dinlediğim de aynı şeydir.

Gece ile gündüz tekrar edip durmuyor mu? Gönül bunlardan hoşlanmıyor mu?

4830. Hak'tan dâima duâ ile bunların temâdüsünü ricâ etmiyor mu?

Bu tekrar lafız itibariyledir. Fakat mânâ birdir, aynıdır.

Kur'ân-ı Kerîm baştan başa va'd ve va'îdlerle doludur. Yakının, uzağın evsâfını zikreder.

Cennetten cehennemden haber verir. Rahmeti, zahmeti anlatır.

4835. Her sûresinde her aşrda, cennete kim girecek, cehenneme kim girecek, bunları söyler.

Bâri-i Taâlâ, Kur'ân'ın her sahifesinde, her yaprağında bunları vasfeder, mü'minler ders alsınlar diye.

Çünkü vâkı' budur. Hak Taâlâ onu söyler, onu şerh ve beyân eder.

Merdân-ı Hudâ'nın şiirleri de böyledir. Onlar Hak'tan cudâ değildirler.

Her ne kadar onlar da beyân itibârıyle mükerrer ise de Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbuna uygundur.

4840. Çünkü onların ilimleri de aynı çeşmenin suyudur. Susuzlar hararetini onunla teskîn ederler.

Binâenaleyh iki su arasında fark gözetme! O tatlı sular aynı çeşme başından geliyor.

Taaddüd, turuklardadır; mazrûfta Ehad'dan başkası yoktur.

Bârî Taâlâ, kelâm-ı Mecîd'inde: [201]"لا نفرق" buyurdu. O kerîmler arasında fark yoktur.

Enbiyâ da sayı itibârıyla çoktur. Fakat hakîkatte hepsi birdir (vâhiddir).

4845. Hepsi Hudâ'nın nûruyla doludur. Çünkü Hak'tan cüdâ değildirler.

Onların cisimleri bir nûrdan dolmuştur. Nûra bak, isimlerdeki taaddüde bakma!

Rasûl-i Ekrem, mü'minler hakkında bundan dolayı "nefs-i vâhid" buyurdu.

Sûret itibârıyle mü'minler de müteaddiddir. Fakat sen sûrete bakma; mânen bir gör!

Kuyumcu altından yüz türlü zarf yapsa, hepsini bir gör, bir bil! Her ne kadar,

4850. Lafız itibarıyle her birinin bardak gibi, kâse gibi, ayrı ayrı isimleri varsa da

---

[201] Bkz. el-Bakara 2/136.

Sarraf onların hepsini bir altın bilir; zarfların şekline bakarak: "şu iyi, bu kötü" demez.

Yanında hepsinin kıymeti bir olur. Çünkü hepsi de aynı maddeden yapılmıştır: altın.

Sûretten geç, mânâya bak ki onun vâhid olduğunu göresin.

Bardaklar müteaddid olsa da suları birdir. Vehme, şekle kapılma! Bunu yakîn bil!

(s. 171)

4855. Baştaki göz de aded itibâriyle ikidir. Fakat ikisinin nûru birdir.

Nûrdan tarafa git ki yek-bîn olasın; adedden kurtularak Vâhid'e gidesin.

Tenlerin sayısı da çoktur. Fakat cânlar bir nûrdur. Sen bire bak, adedi bırak!

Bu sûretler bu adedler fânîdir. Nihâyette hep yok olurlar.

Sûretlerin sonu ademdir; bekâ istersen sûretten geç!

4860. Çünkü sûretler külliyen mahvolacaktır. Sûreti bırak, ona o kadar dolanma (meyletme)!

Mânâ tarafına git ki bâkîdir. O şarâbın sâkisi Hudâ'dır.

Dâima Sâni'den masnû'a bak! Tâ ki Sâni'in hüsnünden haberdâr olasın.

Mânâ tarafına gitmenin mânâsı şudur ki: Ömrün tamâmen dine masrûf olmalıdır.

Ömrünü tâata sarfetmekle, nefsin hevâlarını gönlünden tamâmen söküp atarsın.

4865. Matlûbun dâima mânâ, mahbûbun sûretsiz mânâ olur.

Mânâya gönül bağlayınca aynı mânâ olursun. Mânâ gibi bütün gönüllere girersin.

Nazarın tamâmen mânâya masrûf olunca, sûret libâsında bulunsan da,

Kendini mânâ bil! Çünkü mânâ âleminde seyrediyorsun.

Teveccüh ve ikbâlin neye ise, şüphesiz osun; ekmeğe ise ekmek, cana ise can.

4870. Mâdemki mânâya teveccüh etmeğe ve mânâ ile ülfet etmeğe muktedirsin,

Şu halde gece gündüz tâatle meşgûl ol! Câhiller gibi isyân tarafına koşma!

Dâimî mu'tâdın tâat olunca, göz, hâili olmaksızın gönlün Hak-bîn olur.

Sen kapısında müdâvim oldukça, Hak yanında ehl-i dillerden ma'dûd olursun.

Canın tâat yoluyla Hakk'a yüz tutunca, Hakk'ın nûruyla dolarsın.

4875. Kul, temşît-i umûrda efendisinin aynı olur. Eğer sende nûr varsa, ikisini bir gör!

Kul, efendisinin arzusu vechile hareket eder, canını onun emirlerine fedâ ederse,

O kul, efendisinin eli, ayağı mesâbesinde olur. Çünkü yaptığı işler dâima efendisi içindir.

Binâenaleyh köleyi mânen efendi bil! Çünkü dâima onun rızası dâiresinde hareket ediyor.

Öyle el, ayak ki onun âletleridir. Kul, bütün işlerinde onun yerini tutar, onun vekîlidir.

4880. Sen de kendi işini bırak da Hakk'ın işleriyle meşgûl ol ki Hakk'ın âleti olasın.

Tâ ki gönlün iki parmak arasında ola. Vuslat bulasın. Arada beynûnet kalmasın.

Ondan sonra senden ne sâdır olursa, ondan olur. Çünkü yüzün bilâ-hicâb ona karşıdır.

Gönlün Hakk'ın âleti olunca, onun her hareketi Hak'tan olur.

Nasıl ki cismin , büyük olsun küçük olsun bütün hareketleri akıldandır.

4885. Gerçi zâhirde o hareketler cisimden sâdır olsa da,

Hepsini akıldan bil, cisimden bilme! Çünkü cismi harekete getiren akıl ile candır.

Zâhiren tenden olan o fevâidi, âkilin aklından bil!

Hak öylece matlûbun olunca, yalnız ve candan mahbûbun O olur.

(s. 172)

Muhakkak olarak Hak seni dost tutar. Dünyâda O'nun âleti olursun.

4890. Buyurdu ki: Bir kulumu sevdiğimde, ondan ayrılmam, canla ten gibi. .

Çünkü o benim elimde âlet oldu, o vücûddan ne sudûr ediyorsa, Ben yapıyorum.

Onca makbûl olan her şey Bence de makbûldür. Senin işin onun atiyyesiyle iyi oluyor.

Böyle bir kimseyi bulduğun zaman sıkı tut; gedâ da olsa o seni emîr eder.

O, dünyâda Benim mazharımdır. Benim nûrum iyânen ondan parlar (ondan meşhûd olur).

4895. Onun arzusuna göre hareket ettiğin zaman, kâbiliyetin varsa, Beni ondan görürsün.

Bende gibi dâima hatırına riâyet eyle, gece gündüz onun için çalış!

Kendini onun hizmetine vakfeyle! Onun muhabbetine çalış, rızâsını taleb et!

Ne buyurursa can ü dilden yap! Dâima hizmetinde kusûrunu itirafla i'tizâr eyle!

"Bana, o şâhın hizmetini daha iyi, ona lâyık olacak sûrette yapmak lâzımken yapamadım" de!

4900. Amelde Hudâ'dan tevfîk dile! Tâ ki onları riyâsız olarak îfâ edesin.

Eğer bu ahlâkta olursan, ondan lütuflara nâil olursun, sofrasından nîmetler yersin.

Öyle nâdir ve nâ-dîde nîmetler ki onlardan neşv ü nemâ bulur, bedir gibi parlak ve düzgün olursun.

Onun atiyyesiyle dem be dem terakkî edersin, fânî hayâttan kurtulur, bekâya erersin.

Encâm-ı kâr, sen de onun makamına çıkarsın. Sana da Hak'tan hicâbsız vuslat müyesser olur.

4905. Hak yolunda onun gibi rehber olursun. Herkes senden ders alır.

Nihâyet tarîkatte kemâle erersin, halk mânâya seninle vâkıf olur.

Hakk'a giden yolların en yakını, merdânın sohbetidir. Çünkü işler, onlardan daha tez biter.

Cân ile dil, insanın derûnunda olduğu gibi, Hak, öyle insanların derûnundadır.

Ten canla diridir. Canla hareket eder. Merdân-ı Hudâ da Hakk'la zindedir; O'nunla hareket eder.

4910. Senin teninde canın güzelliği nasıl görünürse, onun vücûdunda da Hakk'ın tecellîsi öyle müşâhede olunur.

Öyleyse Hudâ'yı kendinde arama, merdân-ı Hudâ'da ara! Dâima ondan söyle, kendinden söyleme.

Matlûbunu oradan iste ki elde edesin. Boş tulumdan su içmezsin.

Câhilden ilim öğrenemezsin. Hadîd mizaclı kimseden hilim bekleme!

Altını , altın dolu sandukta ara! Saman basılı sandıkta değil!

4910. Tâat vaktinde Hakk'ı kendinde ara ki sana Hak'tan imdâd gele.

Fakat sana merdân-ı Hudâ yâr olursa, bil ki merâmın ondan bir anda hâsıl olur.

O şâhın eteğini tut! Ona kul ol ki Cân'dan kadehsiz şarâb içesin.

Altmışyedinci Makāle. 102 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 231] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri peygamberler gönderdi ve halka yol gösterdi, sözlerini tasdîk etti, cennette **(s. 172)** bin kat mükâfat buldu. Her bedbaht ki onun hilâfına hareket etti, isyân gösterdi. Cehennem azâbında müebbed kaldı.

[Fa. 1376, s. 231] Şunu da takrîr edecektir ki: Kur'ân-ı Kerim'de buyurdu ki: "إنا نحن نزلنا الذكر وإنا له لحافظون"[202]: Biz Zikr'i yukarıdan aşağıya gönderdik ve o Zikr'in muhâfızı Biziz. " Zikirden maksûd, peygamberân-ı izâmdır ki onlar zikrin menba'larıdır. Kimse onlara gâlib gelemez. Onların mübârek vücûdlarına zarar eriştiremezler. İmdi, enbiyâ ve evliyâyı ayn-ı zikir bilmelidir. Hıfzdan murâd zikirdir. Enbiyânın cisimleri, sûretleri değildir. Zîrâ enbiyâ ve evliyâdan bâzılarını öldürmüşlerdir. Enbiyâ ve evliyânın varlıkları o zikirdir. Ten, libâstır.

İmdi, onların mânevî varlıklarına zarar îrâdı mümkün değildir. Bunun delîli hadîs-i şeriflerle âyetlerdir.

1. . . المؤمنون لا يموتون. : Mü'minler ölmezler. Belki bir evden diğer eve nakl olurlar.

2. [203] . ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا بل أحيلء عند ربهم يرزقون. : Allah yolunda maktûl olanları ölü sanma! Onlar Rablerinin yanında sağdırlar; yerler içerler.

3. " ألا إن أولياءالله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون: Haberiniz olsun ki Allah'ın dostları için hiç korku ve keder yoktur. "[204]

Enbiyâ ve evliyânın zât-ı şerîfleri renc ve âfetten masûndurlar. Bir ev tasavvur edin ki güneşle aydınlanmıştır. Eğer o ev yıkılır harâb olursa bundan eve ne zarar gelir? (Evde dinleyecek, yâni sözden anlayacak kimse varsa bir söz kâfidir).

Zikir, halka enbiyâ ve evliyâdan erişmiştir. Şu halde onlar ayn-ı zikir olurlar. Nitekim altınla dolu keselere altın, gümüş dolu keselere gümüş ismi verilir. Keselerin kendine itibâr edilmez. İçinde altın dolu keselere "bunlar altındır", gümüş dolu olanlara "bunlar gümüştür" denir. İnsanların sûret ve cisimlerini de kese farz et! İçinde ne varsa ona o isim verilir.

İşte bu mânâya binâendir ki Mansûr, kendi sûret ve kalıbına itibâr etmedi. Çünkü derûnu Hak'la dolu idi. Bundan dolayı أنا الحق""/ene'l-Hak dedi. Ârife işâret kâfidir.

(4918.) Hak Taâlâ Hazretleri, enbiyâyı bu anâsır dünyâsına bizim için gönderdi ki

Bize rehber olarak Hakk'a götürsünler, bizim süflî rûhlarımızı ulvî eylesinler.

4920. Bütün evliyâ da aynı işlerle meşgûldür. Seni enginde bırakmayıp yükseltsinler

Halka, babaları gibi şefkatlidirler; her biri için candan gayret ederler.

Gece gündüz nasihatle meşgûl olurlar, Hak'tan niyâz ve temennî ederler ki

Halka Tevfîk ihsân ede. Dâima niyaz üzere, zühd ve takvâ üzere bulunalar.

---

[202] el-Hicr 15/9.
[203] Âl-i İmrân 3/169.
[204] Yûnus 10/62.

Halka nasîhatten bir an hâli olmazlar. Dâima halk ile mukayyed olurlar.

4925. Nasîhatlerini her kim candan kabul ederse, nihâyet makbûl kullar sırasına girer.

(s. 174)

Cehennem ateşinden kurtulur, selâmete erer, cennetin sadrında mukîm olur.

Öğütlerini kabul etmeyen uğursuz da cehennemin dibinde yer tutar.

Hālık-ı Taâlâ Hazretleri, enbiyâyı bu dünyâya kulları için gönderdi.

Halkı enginden alıp yükseğe çıkarmak için gönderdi.

4930. Kur'ân-ı Kerim'de, " . . . إنا نحن نزلنا الذكر: Bu Zikr'i Biz indirdik…"[205] buyurdu.

Zikri biz her zarardan muhâfaza ederiz. Tâ ki bizim pendimiz, halkın pendlerini çözsün.

Yakînen bil ki zikirden murâd, merdân-ı Hudâ'dır. Çünkü doğru yolu onlarla aydınlattı.

İyi kötü herkes, velîden işitmedikçe Kur'ân'ın lafzı Peygamber'den zâhir olmadı.

Velî, ser be ser zikir ve fikirdir. Zikirler halka ondan münceli olur.

4935. Öyleyse velîyi zikir bil! Cisme bakma! Çünkü onun zikirden başka meşğalesi yoktur.

Onda zikirden, fikirden başka şey yoktur. Ser â pâ zikir ve fikirdir.

Zikir, bir katredir. O zikir deryâsıdır. Aklın varsa, bunu düşünerek anla.

Onun zikir ve fikri yanında senin zikir ve fikrin az bir şeydir.

Onun fikri, arş ve ferşin mâverâsında uçar. Senin fikrin arşın etrâfında dolaşır.

4940. Onun fikri ankā, seninki kargadır. Onunki güneş, seninki çerâğdır.

Fikirler arasında daha açık fark şudur: Senin fikrin dul, onunki bikrdir.

Öyleyse sen kendini merdâna kıyas etme! O atlasın yanında sen palas gibisin.

Velî ile zikri bir bil (şey-i vâhid bil)! Çünkü aralarında hiç fark yoktur.

Hâssiyet itibâriyle o, bunun; bu, onun aynıdır. Çünkü ikisinin de mâhiyeti birdir.

4945. Bir şeye yüz isim versen, senin isim verdiğin o şey iki olmaz.

Enbiyâ ve evliyâ da bir çok isimlerdir. Fakat sûret itibârıyle kadeh mesâbesindedirler:

Kadehler müteaddid iseler de içlerindeki bâde birdir. Bire iki diyen, şektedir.

O, çocuk gibi bâdeyi bilmiyor demektir. Ona göre sâf ile tortunun farkı yoktur.

Fakat âkil olan, müteaddid ve muhtelif kapılarda bulunmakla o bâdeye "iki" demez.

4950. Cenâb-ı Hak, enbiyâyı sâlih ve mü'min isimleriyle yâd etti. Velîlere de "sâdık" ve "mûkin" dedi.

Fakat mânen hepsi bir nûrdur. Hepsi de aynı davânın müdâfi'leridir.

Evvel gelen ne dediyse, ikinci de bilâ- hilâf "hüve hüve"sine onu dedi.

Hepsinin mânâ ve davâsı bir olmuştur. Hepsi davâlarını inanarak müdâfaa ediyorlar.

4955. Ezelde hepsinin mânâsı birdir. Hepsi de müsâvî adımlarla yürürlerdi.

Lafız ve isim itibârıyle muhtelif olsalar da hakîkatte hepsi müsâvî ve mu'teliftir.

---

[205] el-Hicr 15/9.

Evliyâyı müteaddid görme, hepsini bir nûr bil! Onlar can güneşinin dünyâya aks etmiş şuâlarıdır.

Hepsi de o celâl nûruyla doludur. Sözlerinde başka bir hâl vardır.

Ekmek bir şey olduğu halde, herkes ona başka bir isim vermiştir.

(s. 175)

4960. Kimi Türkçe, kimi Rumca, ve sâir… "Bir" olan şey, adının taaddüdüyle "iki" olur mu?

Her kim o Ehad'ı bilâ-hicâb görürse, ona hiçbir kapı kapalı kalmaz.

Onun yanında ismin itibârı olmaz. İkiye iltifât etmez, biri kucaklar.

Vücûd âleminde Zât-ı Vâhid'den başkasını görmez. Bütün olmuşu olacağı Hak bilir.

İyiye kötüye dâir her hareketi Hak'tan olur. Sûreti (cismi) Hakk'ın âleti olur.

4960. Söz her ne kadar ağızdan çıkarsa da hakîkatte gönülden gelir. Bunda şüphe yok.

Dil, gönlün elinde âlet gibidir. Binâenaleyh söylenen sözlerin hepsini gönülden bil, dilden bilme!

Ten bir çerâğ gibidir. Nûru, gönüldür. O çırağın ışığı kalpten gelir, bizzât vücûddan değil.

Vücûd-ı beşer topraktan yapılmış bir çerâğdır. Onun nûru, dîn güneşiyle parlayan kalptir.

Gönül nûru bâkîdir. Onu iyi hıfzet! Çünkü ebedi kalacak odur.

4970. Hak Taâlâ dâima kalbe nazar eder. Kalb nûrdur. Hak Taâlâ onu tenvîr eden kurs-ı şems'dir.

Nazardan maksûd Hakk'ın nûrudur. Cisim candan hayât bulduğu gibi,

Hakk'ın nûru da canla teni ihyâ eder. Belki bütün yer, gök onunla zindedir.

Kâinatta Hak'tan başka mevcûd yoktur. Vâsıllardan da bu lütfu esirgemiyor.

Hak, muhîttir. İhâtasından bir şey hâriç değildir. Yer, gök hep ondan hayât bulur.

4975. Âlemin bütün eczâsında o Hak mevcûttur. Bütün "lâ şey"ler O'nun kudretiyle "şey" olmuştur.

Eşyâ gene O'nun emriyle ma'dûm olurlar. O kudretin sayısı hudûdu yoktur.

Her şey O'nunla diridir. Fakat haberleri yok. Balığın muhîtindeki sudan haberi olmadığı gibi.

Vücûdundaki damarların hayâtı candandır. Baş, ayak, diz, uyluk ve bütün a'zâ böyledir.

Böyle olduğu halde hiç biri de hayâtlarının nerden geldiğini bilmez.

4980. Onu ancak bu münevver akl idrâk eder. Sen de her şeyden onunla haberdâr olursun.

Eğer sende akl olmasa, cisminle hiçbir sırra vâkıf olamazsın.

Kâinâtın bütün eczâsını böyle bil! Gizli âşikâr ne varsa hepsi Hak'tan diridir.

Bunu anlamak lütfu, hangi kalbe bahşedilmişse o, bu çerh ve zemînin zübdesidir.

Zübde nedir? O dürüst anlayıştır ki nihâyete bidâyetten vâkıf olur.

4985. İlim, Perverdigâr'ın vasfıdır. İlmin fevkinde hiçbir şey yoktur.

Ten, "biz" ve "ben" kaydından âzâde olunca, Âlim, Hudâ olur, bu vücûd nakışı değil.

Ten Hakk'ın elinde mutlak âlet olur. Cânı dem be dem Hak'tan ders alır.

Hakk'ın varlığını o varlıkta gör! Tâ ki dîn ilminde üstâd olasın.

Gönül hâli dilden ma'lûm olmuyor mu? Şu halde dil, gönül sultanının tercümânıdır.

4990. Avâm (câhil halk),[206] o sözleri tercümânın sanır. Fakat kurbe vâsıl olan havâssın,

Tercümâna ihtiyâcı yok; tercümânsız vâkıf olur, o şâh nereye gitse beraber giderler.

Ehl-i diller, gönül sırlarına vâkıf olurlar ve esrâr-ı Hudâ'yı ziyânsız anlatırlar.

Bilâ- vâsıta meclislerde hazır bulunurlar. Gizli sırları gözleriyle görürler.

(s. 176)

Onlar can yoluyla cânân tarafına gitmişlerdir. Cân gibi hem gizli hem âşikârdırlar.

4995. Onlar için hicâb yoktur ki bizzât kendileri hicâbdırlar. [207] Onların öğütlerini tutan, kaydlardan kurtulur.

O şâhlar bendelerinin imdâtçısıdır; dünyâda masiyet ve tehlikelerden korurlar.

Sakın cisimlerine (taaddüdlerine) bakarak yanılmayasın! Onların müsemmâlarını isimlerinin derûnlarında gör!

Çünkü o müsemmâ isimdedir, anla! Hâlin evsâfı sözden anlaşıldığı gibi.

Eğer başta akıl veya fehm varsa, sözden her hâl anlaşılır.

5000. Sözün fevkinde bir şey yoktur. Eğer kâmil akla mâliksen, anla!

Haller, kāllerden meydâna çıkar. Bunu kim anlarsa yükseğe çıkar.

Baş ağrısı, böğür veya karın ağrısı yâhud diğer haller,

Söylemeden anlaşılabilir mi? Gizli haller sözle âşikâr olur.

Sözden yüksek bir şey yoktur. Araya yalan ve yanlış girmemek şartıyla.

5005. Enbiyâ ve evliyâdan da birçok sözler sâdır olmuştur. Tâ ki sana o deryâda gemilik edeler.

Seni maksûduna eriştirirler, gemi gibi, yurduna götürürler.

Hudâ'dan bize söz onun için geldi ki Hakk'ın matlûbu bize ma'lûm ola.

Bizi ne için yaratmıştır, o ruh âleminden bu anâsır dünyâsına niçin getirmiştir, biline.

Tâ ki burada O'na kulluk edelim, sağ iken nîmetlerine şükür edelim.

5010. Bir avuç toprağa kudretiyle can verdi. Gülşen gibi taze ve tarâvetli eyledi.

Zâhir yolundan yüzlerce nîmet verdi. Bâtın (mânâ) cihetinden binlerce kapı açtı.

Eğer tafsîline girişirsem, gücünüze gitmesin (hakîkat anlaşılsın),

İyi kim, kötü kim bilinsin, makbûl kim, merdûd kim, belli olsun

Sâlihle fâsık apaçık ortaya çıksın, güzel çirkin seçilsin.

5015. Bizden mahsûd tâat olunca, onu yerine getirenler eğniyâdan sayılır.

O kimse ki burada kulluk vazifesini yapmadı, onun Hak'la ittisâli yoktur.

Çünkü o, Hakk'ın emirlerini üstüne almadı, isyân etti, Hakk'a bî-gâne kaldı.

Muhakkak, fenâların yeri cehennem, iyilerin makamı cennet olacaktır.

Biz gene takrîrimize devam edelim ki Hudâ hiçbir şeyden ayrı değil (demiştik)

---

[206] Eroğlu bu açıklamada biraz yanılmaktadır. Avâm, te'lîf bölümünde ele aldığımız gibi "halk" anlamına gelebilir ama "câhil" değildir; sâdece seyr ü sülûkun câhilidir.

[207] Burada kelime muhtemelen sehven "câcdirler" şeklinde yazılmıştı. Cümlenin gelişi, yukarıdaki gibi olmasını gerektiriyordu.

A ltmış sekizinci Makāle. 51 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 236] Şunu beyân edecektir: Cenâb-ı Hak engin, yüksek bütün eşyâyı yoktan var etti ve cümlesini muhîttir. O'ndan hiçbir şey uzak değildir. Aşağı, yukarı, sağ, sol, ön, arka, her şey kabza-i kudret ve tasarrufundadır. Avucunda çakıl taşlar veya buğday dâneleri bulunan bir kimse gibi ki bu taşlar ve dâneler ondan uzak değildir. Belki şu farkla ki o taş o dânelerden hiçbirinin o kimseden haberi yoktur. Hak Taâlâ da herkesle beraberdir. Fakat onların çoğu Hak'tan haberdâr değildir. O kimseyi ki Cenâb-ı Hak kendinden haberdâr etti, o habîr herkesten mümtâz oldu, o onların cinsinden **(s. 177)** değildir. O mümtâz şahıs, ya nebî veya velîdir.

Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki: Halk, aralarında mesâfe veya hâil bulunduğu zaman birbirinden uzak olurlar. Fakat Cenâb-ı Hak hiçbir şeyden cüdâ olmayınca, "kimseden uzak değil" demek olur. O, pek ziyâde yakınlığından nâşi uzak görünür ki bu mânâ "خفي لشدة ظهوره" : Kemâl derece zuhûrundan nâşi, gizlidir, cümlesiyle ifâde ve ifhâm olunmuştur. Öyleyse Hudâ'yı uzak bilme ki o, bütün yakınlardan da yakındır. Veyahud, Hudâ'yı uzak görmeyenlerden birinin eteğini tut! O merdin eteğini tutan onun gördüğü gibi görür. Nitekim güneşin nûru, evlerden uzak değildir. Bütün evler o nûrla doludur. Fakat o nûrdan haberdâr olmayanlar, o güneşten uzaktırlar. Bu uzaklık, mesafe uzaklığından değil, habersizliktendir. Allah doğrusunu daha iyi bilir.

5020. Bütün eşyâ, Hakk'a yakın bulunduklarından dolayı, zindedirler. O'ndan vücûda geldiler, onunla yaşarlar.

O'nunla beraber oldukları halde, bu vuslattan habersiz bulunurlar. Bütün eşyâ O'nunla kāimdir.

Eşyâ, yekdiğeriyle birleşir ayrılır. Aralarındaki ittisâl dâimî değildir.

Fakat Hālık'la mahlûk arasındaki karâbet, dâimdir. O, ifrat derecesinde yakınlığından nâşi görünmez. Tecellîsi, irâdesine bağlıdır.

Nasıl ki suyla dolu bir bardağın veyahud, inci ile dolu bir sadefin mazrûflarından haberleri yoktur.

5025. İzz ü şeref gibi rûha taalluk eden meziyetlerden haberi olmayan bir çocuk gibi.

Veya tıfıl bir şehzâde gibi ki yüzlerce nîmet ve devlete müsteğrak olduğu halde bunlardan gâfildir.

Süt emen bir çocuğun babasının mal ve mülkünden ne haberi olabilir?

O taht ve tâc, o saltanat kendinin olduğundan habersizdir.

İzz ü şeref içinde yüzdügünden haberi yok, suya garkolmuş suyu görmüyor.

5030. Tendeki can gibi Hak da herkesle beraberdir; görünmediği, görünmek istemediğindendir.

Eğer aklın varsa, bu bahis kâfi derecede îzâh edildi. Aklın yoksa nerden anlayacaksın!

Âkillere ondan bir işâret yeter. Akıl yoksa, beyânda fâide yok!

Kuklalar, kuklacının elinde sağa sola hareket ederek çekişme vaiyeti gösterirler.

Bâzen gâlib, bâzen mağlûb görünürler. Bâzen ellerini yukarı kaldırırlar.

5035. Fakat iyi bilirsiniz ki o hareketleri kukla yapmıyor; hepsini kuklacı yapar.

Kukla kendiliğinden hareket edebilir mi? Kendiliğinden sağa sola gidip gelebilir mi?

Onlar insanın elinde birer âlettir. Âlet kendi kendine iş yapamaz.

Bir ölü, dirinin yaptıklarını yapabilir mi? Donmuş bir adamdam kim harâret alıp ısınabilir?

Ölü bir cisim câmiddir. Ne gelebilir ne de gidebilir. Zî-hayât şahıslar gibi söyleyip dinleyemez.

5040. Âletin hareketi, bir zindenin tahrikiyledir. Pâdişâhlık bir kölenin işi mi?

Köle, şâhın hükmü altında bir âlettir. İyi kötü bütün işleri yapıp çatan, şâhtır.

Âlem de zemînden dokuz kat eflâke kadar, Hakk'ın elinde âlettir.

(s. 178)

Cümlesi, Fâil-i Muhtâr'ın me'mûrlarıdır. Emîrleri ne emerederse onu yaparlar.

Şeriksiz fâil ancak Hak Taâlâ'dır. O'ndan başka hiçbir kimse Hâkim değildir.

5045. Öyleyse, her şeyi Hak'tan bil ve Hak'tan gör! Tâ ki iki cihânda Hak'la beraber olasın.

Her şeyi O'ndan bilince, artık O'ndan başka mevcûd göremez, O'nunla mükâleme edersin.

Her zaman didârıyla müsteğrak olur, ilminden yeni yeni ders alırsın.

Huzûruyla aleddevâm mesrûr olur, rükûsuz, sücûdsuz, kıyâmsız,

Hattâ vücûdsuz olarak dâimî namâzla meşgûl bulunursun, civâr-ı Hak'da dâim ve kāim olursun.

5050. Merd-i Hudâ'nın salâtı dâimdir. Çünkü o, Hak'la zinde ve Hak'la kāimdir.

Suda yaşayan balık gibi ki su olmazsa hâli haraptır.

Merd-i Hudâ'ya Hudâ'dan ayrılmak cehennemdir. Onun cenneti de Hakk'ın visâlidir.

Sâir halk, yemek, içmek ve uyumakla yaşarlar. Fakat merd-i Hudâ'nın hayâtı Hak'tandır.

Halkın gıdâsı ma'dûd ve mahdûd olduğu halde onun gıdâsı sayısızdır. Güneşle beslenen la'l gibi.

5055. Ehli dünyâ yiyip içmeden sıkıntı çektikleri halde, ehl-i ukbâ bundan emîndir.

Bu yemekten sonunda ölüm gelir. O gıdâdan cana hayât üstüne hayât gelir.

Bu yemekten insan eksilir, yok olur. Ondan uhrevî varlığı artar.

Bundan ölür, mezârda çürürsün. Ondan neşv ü nemâ bulur, ebediyen taze kalırsın.

Bu, ejderha gibi seni yer tüketir; o, iki âlemde azîz eder.

5060. Şeytanın sözünü dinleme, Hakk'ın sözünü dinle ki öyle devletten uzak düşmeyesin.

Hakk'ın vâdettiği muhakkak olacaktır. Kat'iyyen bil ki hepsi tahakkuk edecektir.

Şeytan seni her zaman yoldan çıkarıyor, mekrine aldanarak şüpheye düşüyorsun.

Önüne mekr ü füsûndan perde geriyor, taze canını solduruyor.

Onun mekrinden, vesveselerinden şek içinde bulunuyorsun, seni dâima kendi tarafına çekiyor.

5065. Fenâlıkta ona yoldaş oluyorsun, Hakk'ın emirlerinden îrâz ediyorsun.

Böylece bu minvâl üzere seni dinden uzaklaştırarak küfüre doğru götürüyor.

Tâ ki seni de kendi gibi rahattân mahrûm ederek berbâd etsin.

Sakın onun tarafına gitme! Kendine gadr edersin. Köpük gibi onun ardına düşme!

Onu bırak, o yoldan geri dön! Tevbe et, mü'minlerle ortak ol!

5070. Dîn yolunda mücâhedeye gayret et! Takvâ libâsını ele geçirip gitmeye bak!

Altmış dokuzuncu Makāle. 38 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 238] Şunu beyân edecektir: Tâlib, kuvvetinin tamamını ve bütün arzularını Hudâ'yı taleb yolunda sarfederse, nefsi ile şeytan zulmünden dirilerin rehzenliklerinden kurtulur. Zulmeti tamâmen nûra mübeddel olur. Enbiyâ ve evliyâ âlemine peyveste olur. Onlara musâhib olur. Eğer aksine olarak nefsin hevâsına uyarsa, onunla beraber cehenneme gider. Eğer tâli yâr olursa, eceli gelmeden evvel tevbe eder, tuttuğu **(s. 179)** yanlış yoldan geri döner, usanır, nihâyet sâlihler zümresine dâhil olur.

(5071.) Eğer kendi hayrını istersen, Takvâ libâsı edin. Ömrünü dîn yoluna sarfet!

Madem ki tevbe kapısı Hudâ'dan tarafa açık bulunur, tazarru' ve niyâzla bu kapıdan içeri gir!

Tevbe kapısının böyle açık kalması, kullara rahmet içindir. Himmet atını dolu dizgin sürerek

İçeri giren, dîn yolunda sebkat eder. Bahtı yâr olur. Yezdân'a yol bulur.

5075. Mihnetten kurtulur, korkulardan emîn olur, kapıdan içeri girerek o Kâ'be'yi tavaf eder.

O cânlar Kâ'be'si ki dîdâr ondadır. Nûr ve meserret hazîneleri ondadır.

Orası müntehâdır. Oraya vâsıl olunca katre cânı, deryâ olur.

Katre deryâya karışınca o da geniş deryâ oldu.

Katre ne olacak, o şemsi deryâ bil! Deryâ değilse, deryâdan ayır bakalım.

5080. Deryâya karışan katreyi bulup ayırmaya imkân var mı? Onun bütün zerreleri deryâya karıştı.

Katre kendini bilâ- kayd deryâya karıştırdı. O deryâya ki mebdei yok.

Müntehâsı da yok. Nihâyetsiz emvâcı ebedîdir. Nasıl anlatayım, hulâsa budur.

O deryâ evvelsiz evveldir. Âhirsiz âhirdir. Mekânı yoktur.

Mekân ve lâ-mekân O'nun kemîne-i masnûudur. Lübbün lübbüdür. Cânlar ona nisbeten kabuk sayılır.

5085. Kabuğun varlığı lübbü içindir. O da tarâveti içinden alıyor.

Maa heza, kabuğun bekâsı yoktur. Her ne kadar mağzdan kuvvet alarak nemâlansa da. .

Haydi, kışrda kalma, iç tarafına git. Tâ ki yüzün mağz nûruyla güzelleşsin.

Çünkü güzelleşince onun mahbûbu olursun. Tensiz, cansız Yezdân tarafına gidersin.

Zindelik urûcunda göz nûru gibi cisimsiz cansız yol alırsın.

5090. Orada lâ yuadd ferahlara, sürûrlara mülâkî olursun. Hakîkatta o adedler vâhiddir.

Sözün son haddi budur. Kâfi. Artık hayret zamanında susmak lâzımdır.

Fakat nasıl susayım ki içim onunla doludur. Sadef gibi vücûd içinde nâdir incim vardır.

Mâdemki hikmet suyu ile doluyum, elbette o suyu sızdıracağım.

Küpte ne dolu ise onu alırsın. Tencerede ne yemek varsa onu yersin

5095. Mâdemki ben bu sevdâ, bu şevkle doluyum, her yerde ve mütemâdiyen bunları söylerim.

Derûnumda bundan başka bir şey yoktur. Benden, bundan başka bir şey sudûr edemez.

Bundan sükût etmek elimden gelmez. Çünkü bu derde mübtelâyım, hasta olan inler.

Firâk hâli, göz yaşlarında, visâl hâli de sîmâdaki beşâşette görülür.

Her iki hâlin de hâricte eserleri vardır. O eserler, o hallerin mevcûd olduğunu haber verir.

5100. Bu sözler halk için söyleniyor ki yükseklensinler; câhil olanlar ilim tarafına uçsunlar.

Fakat herkeste esrâr-ı Hudâ'ya vâkıf olmak sevdâsı nerde!

Her kim aşkın bu sırlarından haberdâr olursa, o yola başsız, ayaksız gider.

O gidiş gizli ve nâdirdir; çünkü o yolun kendisi gizlidir; meydanda değil.

(s. 180)

O yoldan ve böyle bir seyrek vücûddan haberdâr olanlar pek azdır. Havastan başkası o yola gidemez.

5105. Onların âgâhlıkları Hudâ'nın nûrundandır; unsurî vücûdlarından değil.

Anlayışlar mütefâvittir (kimi serî, kimi batî). Bizim sözümüz o fehimlere kılavuzluk eder.

Bizim telakkîlerimizle kimi bizden daha âlim olur, kimi de çocuk gibi hecede kalır.

İlim ve hikmet, insanın vasfıdır. Cehl ve gaflet de hayvanların şânıdır.

Yetmişinci Makāle. 48 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 240] Şunu beyân edecektir: İnsanın rütbesi ilimdir. Zîrâ ilim, Hakk'ın sıfatıdır. [208]" . . .ولقد كرمنا بني آدم" bunun için buyrulmuştur. "Beni Âdemi (ilimle) mükerrem kıldık. Sâir mahlûka vermediğimiz ilmi onlara verdik" demektir. Binâenaleyh her kimin ilmi daha ziyâde ise, o daha çok mükerremdir. İlimden maksûd, insana faydalı olan ilimdir ki mârifet-i İlâhîye'dir. Her kimde bu ilim yoksa câhilidir. İsterse bütün eşyâya âlim olsun.

Şunu da takrîr edecektir ki: İlmin muhassalası Hakk'ın didârıdır ki insanın aklını bî-hûş eder. Hakîkatte ise akl, o bî-hûşluktur ki lezzetten doğar. Meyve, lezzeti için aranır. Ağacı meyve için timâr ederler, yetiştirirler. Dünyâda yapılan her mesâi ağaç yetiştirmek demektir. Ağacın meyvesi lezzettir, zevktir. Meyve vermeyen ağacı keserek yakarlar. Şu halde maksûd, lezzettir. Nitekim Senâi rahimehullah buyurmuştur:

مقصود ز عالم آدم آمد مقصود ز آدم آن دم آمد

Meâli: "Âlemden maksûd, Âdem'dir, akıldır. Akıldan maksûd, bî-hûşluktur.

(5109.) İlmin kadri insanın rütbesidir. İnsan odur ki maksûdu bu ola.

5110. Gizli, âşikâr gıdâsı ilim olur. Onu hem kendi hem de başkaları için arar.

Dâima ilme rağbet eder. İlimden başka şeye ağız açmaz.

Her zaman Hak'tan ilim taleb eder. Bu taleble muzdarib ve bhuzûr olur.

Merâmını kendi kendine elde edemezse, âlimlerin lütuflarına mürâcaat eder.

Muradı ne ise, âlimden sorar, yarasına merhem ister.

---

[208] "İnsanoğlunu mükerrem kıldık": el-İsra 17/70.

5115. Âlimden sorar ki o nedir, nasıldır? Çünkü âlimlerin hayâtı ilme sarfolunmuştur.

İyi dinle ki insanın vasfı budur. İnsan, irtikāyı ilimden bekler.

Demek ki ilim yükselmek, cehl alçalmaktır. Bunu idrak eden, ilim tarafına çift atla koşar.

Bir meseleyi halledemeyince bî-huzûr olur, onun için rûhu daralır, mükedder olur.

Taleb husûsunda ilmin nihâyeti yoktur. Binâenaleyh taleb yolunda mola vermeden devam et.

5120. Irmak gibi revân ol. Ruh gibi elsiz, ayaksız, hattâ vücûdsuz olarak Hak yolundan kalma!

Bu yolda, ilmin zevâl bulursa (merak etme!), bu maksûdun husûlüne delâlet eder.

O cemâlin şarâbıyla münselib olan ilim, noksan değil, bilâkis, fazl ve kemâldir.

(s. 181)

Çünkü o cehl ilimden ileri geldi, ilmin lezzeti bî-hûşluktur.

Aklın lezzeti akılsızlıktır. Sen her şeyi bırak da lezzete tâlib ol!

5125. Her şeyin lezzeti, tadıyla olur. Tadsız şeyi kimse kabul etmez.

Âgâhlık da âgâhsızlık içindir. Yazık o cana ki lezzetten mahrûmdur.

Hayât odur. Onu iyi ara. Lezzet tarafına git, oraya buraya değil.

O hayretin yanında ilim kabul gibidir. Hayrân kimse Hakk'ın cemâline nâzırdır.

Hakk'ın cemâlini temâşâ, insanı hayrân eder. Âkilleri câhil eder.

5130. O hüsn şarâbından bir kadeh içen kimsenin bütün ilimleri yok olur.

İlimler yıldızlara benzer. O cemâli güneş yanında hep kaybolur.

Öyle olmamış mıydı ki Mısır'ın hanımları Yûsuf'u görünce hayretlerinden ellerini kestiler.

Onlar ellerindeki bıçaklarla portakal soyuyorlardı, Yûsuf yanlarına gelince,

Herkes şaşırdı, turunç yerine ellerini kestiler.

5135. Hepsinin elleri turunc gibi doğrandı. Avuçları yaralandı.

Onların yanında elle turuncun farkı kalmadı. Yaralarının acısını duymadılar.

O hüsn şarâbıyla fânî ve sermest oldular. Öyle ki kendi varlıklarını tamâmen unuttular.

Değil mi ki bî-hûşlukları dîdârı temâşâdan ileri geliyordu, bu bî-hûşluk değil hûş-yârlıktır.

Onlar gerçi o mecliste istihfâf edildiler, fakat hakîkate vâkıf olarak cehlden kurtuldular.

5140. Bu habersizlik, Yûsuf hakkında edindikleri ilimden doğdu da bî-hûdâne ellerini kestiler.

O cemâli, o letâfeti müşâhede ettiler. O likāyı hesapsız seyredince,

Yok oldular kendilerinden geçtiler. O güzel çehre karşısında mest-i lâ yâkil oldular.

İyi gelince kötü gider. Şâhide aklı olan meyl eder.

Çünkü o meyl, ilm-i yakîn mahsûlüdür. Havâss-ı Hudâ mahbubları etrafında vücûda gelmiştir.

5145. İmdi onun hayrânlığı görmek ve bilmekten ileri gelmiştir. Bundan dolayı can vermek ona kolaydır.

Cânânına bir can fedâ eden, yüz can ivaz alır, ölümden kurtulur.

Irmak iken deryâ olur. Öyle ki o deryâya her giden garkolur.

O deryânın nihâyetine ermek lâzım. Eğer sen nihâyetine kadar gitmek istersen,

Dalgıçlar gibi derinlerine dal ki o nâdir cevheri elde edesin.

5150. O deryânın yolu ayakla değil, başla katedilir. Çünkü lâ-mekâna mekân sığmaz.

Aklın üzerinde oldukça (kendinden geçmeden), o yolu katedemezsin. Öyleyse kendinden geç de o şâhı gör!

Acaba mü'minler için ondan sonra ne devletler vardır? Sonunu düşünmeye ne hâcet var ki, elindeki devlet ziyâdeden ziyâdedir.

Mü'minlerin ereceği zevk ve safânın nihâyeti yoktur. Kâfirlere Hak'tan gelecek musibetlerde bir akistir.

Sayısız elem ve mihnetler içinde cehennemde muhalleden mağmûm ve mükedder kalacaklardır.

5155. Kâfir kısmı böyle, mü'min kısmı da Hakk'ın fazlıyla öyle olacaktır.

Ezelî inâyete mazhar olanlar ise, say ve amele muhtâc olmadan o lütufların yüz misline nâil olurlar.

Yetmişbirinci Makāle. 72 Beyttir.

"إني جاعل في الأرض خليفة"[209] âyet-i kerîmesini tefsîr edecektir. **[Fa. 1376, s. 242]**

Hak Taâlâ Hazretleri Âdem Aleyhisselâm'ı yarattı ve kendine halîfe kıldı. Tâ ki yer ve gök ehlini irşâd ede, maksûdlarına erdire. Her kim ona makbûl olursa Hudâ'ya da makbûldür. Her kim ondan yüz çevirirse, indellah merdûddur.

(5157.) Hak Taâlâ Hazretleri peygamberi onun için gönderdi ki derdlere dermân ola.

Ona yerin, göğün pâdişâhlığını verdi. Tâ ki insanlara meleklere pişvâ ola.

Kur'ân'da " . . .إني جاعل" buyurdu: Onu sizin üzerinize halîfe kıldım.

5160. O, zübde-i mahlûkāttır. Herkes onun sufrasından bâkî nîmet alır.

O sufradan yiyenler berhûrdâr (behremend), ondan baş çekenler hor ve hakir olur.

Onun makbûlü benim de makbûlüm, reddettiği benim de merdûdum bil!

Dünyâda onun dostu, benim de dostum, düşmanları benim düşmanlarım sırasındadır.

İmdi, beni istiyorsan onu iste ki iki âlemde benimle beraber olasın.

5165. Onun hatâsı, savâb gibi makbûldür. Her kusuru birçok sevâbla mükâfatlandırılır.

Bir mâşûk gibi ki âşığı ona bir vechile hata isnâdına cür'et edemez.

Ondan ne gelirse hepsi makbûldür. Âşık mâşûkundan usanır mı?

Mâşûkların işi naz ve cilvedir. Âşıkların işi de yanıp yakılmak, tezellül etmektir.

Öyle can tende yerleşmiş olsa da rütbesi tenden çok yüksektir.

5170. O ayn-ı şahıstır ki Hak Taâlâ ezelde onun her cürmüne devletler, nîmetler bahşederdi.

O, cihânda Hakk'ın sırrıdır. Nasıl meydana çıkar, onu Hak gizlemiştir.

Onu kimseye kıyâs etme! O şâhın emrini candan muhâfaza et!

---

[209] "Muhakkak ki ben , yeryüzünde bir halîfe yaratacağım": el-Bakara 2/30.

Edebli otur, ona köle gibi candan hizmet et! Dâima ve son derece tevâzu göster.

5175. Onların edeblerini yerine getirmedikçe risâletlerinden müstefîd olamazsın.

Huzûrlarında tevâzu'la iki kat olmazsan, onlar o emâneti sana nasıl teblîğ ederler.

Onlar olur olmaz edebleri de beğenmezler. Çünkü onlar âlî saraydan nüzûl etmişlerdir.

Gedâ değiller ki her hizmeti minnet ve memnûniyetle kabul etsinler!

Gerek huzûrda, gerek gıyâbda, her yerde her zaman candan tevâzû göster.

5180. Tâ ki üzerine lütufları düşe de kıvılcım iken nûr olasın.

Baştanbaşa diken isen de gül, kahr isen de lütf olasın.

Onun sana bir nazarla bahşettiğini, uzun mücâhedelerle ele geçiremezsin.

Onu gördüğünde (?) maksûduna ermiş olursun. Çünkü Hak cemâlini ondan gösterir.

Bunu iyi bil ki ondan başka kimse yoktur. Yalnız onun mevcûd olduğu sence de malûm olsun.

(s. 182)

5185. Böyle bir sır sana mekşûf olunca, en âlî rütbeye nâil olursun.

Dâima enîsin, Cüneyd, Şiblî, Kerhî gibi kibâr-ı evliyâ olur.

Onların sofrasından yer, içersin. Rûhun, onların rûhuyla ünsiyet eder.

Sâlihler zümresine lâhık olur, aşk-ı Hudâ Burak'ına biner sürersin.

O mecliste aledevam havâs ile beraber bulunur, sâkinin elinden şarâb-ı müdâm içersin.

5190. Cenâb-ı Hak Hazret-i Mûsâ'ya buyurdu ki: "Bizim yanımızda nefs ile cismin yeri yoktur.

Nefsini hârice bırak da huzûrumuza öyle gir! Bu salona nalinle girilmez.

"Nalin"in mânâsı varlık ve benliktir. Saâdet o varlığı ve benliği terk etmektir.

Bu taraf can memleketidir. Buraya teninden soyunarak gel! Arzdan mahlûk olan cisim semâya çıkamaz.

Melek gibi sırf ruh ol ki yükseklerde uçasın. O mertebeye ermek için serden geçmek lâzım.

5195. Bir daneyi feda ederek bir harman kaldır. Bir okka mukāblinde batmanlarla ivaz alırsın.

Burada ticaret ederek kâr kazan ! Fânî şeyleri vererek bâkî hazîneleri al!

Bu varlıktan Allah rızası için kurtul ki ey katre! Hak deryâsına iltihâk edesin.

Git kendinde kalma (kendinden geç) ki müebbed yaşayasın. Yoksa kurt gibi toprak altında çürürsün.

Dünyâda dallı, budaklı meyveli, yapraklı ağaçlar çürüyüp mahvolan çekirdekten meydana geliyor.

5200. Fânî olan meniden insan tekevvün ediyor. İnsan da fânî olunca bekâ bulur.

Madem ki bu alış-verişte aldığın verdiğinden ziyâdedir, niçin kendini fedâ etmiyorsun.

Ey tenbel adam! Böyle bir kâra konmak imkânı varken, canını fedadan niçin esirgiyorsun?

Sen de mâbûdun da (taptığın dünyâ) nihâyet cezâ gününde cehenneme atılacaksınız.

Orada müebbed yanacaksınız. Çünkü böyle bir ticareti inadına yapmadınız.

5205. Bu kadar aldandığınız yeter ki ateşiniz müebbed başınız üstünde alevlenip duracak.

O leîmlerin uğradıkları zarar, çekecekleri ukûbet, sözlerle anlatılamaz.

Hakk'ın emrini tutanlar, dünyâdan, ölümden ziyâde ürkerek kaçarlar.

Hakk'ın emirlerini sadâkatle îfâ ederek, fısktan, masiyetten kurtulurlar.

Nihâyet bu amelleri yüzünden Hakk'ın makbûlü olurlar. Çünkü can ü dilden Hak'la meşgûl oldular.

5210. O, Hakk'a giden yolun hâricine adım atmadığı için, Hudâ ona bâkî ömür bahşetmiş oldu.

Ona Hudâ'dan cennet müyesser oldu. Yarın iyilerin mükâfâtı da bu olacaktır.

Git, dünyâda Hakk'ın emirlerini tut. Sana bu bâbda hiç melâl ve fütûr gelmesin.

Her kim dîn yolunda sadâkatle çalışırsa, nihâyet maksûdu hâsıl olur.

Hudâ-yı Kerîm hakkında hiç sû-i zanda bulunmaz. Bütün va'dlerini yerine getireceğine inanır.

5215. Hayırlarına verilecek sevâbı, kesesinde bilir. Belâ ve musîbet zehirlerini şeker gibi yer.

Hak'tan gelen belâ ve mihnetlerden memnûn olur. Çünkü ivazlarını alacağından emindir.

Çünkü rûz-i cezâ hakkında hiç şüphesi yoktur. Cism ü cânı yakîn nûruyla doludur.

Henüz gâib olan va'dleri ona peşin görünür. Buna emîn olduğundan dolayı korkusuzdur.

(s. 184)

Elbette o Hak yanında makbûl ve müntehab olur. Çünkü kalbi, dîn ve îmânla doludur.

5220. Ona cennetler, hûrîler, köşkler verilir. Şuuru tahûr zevkiyle sermest olur.

O, pürüzsüz nîmetlerden aleddevam mütene'im olur.

Hak'tan, daha bunun yüz misli lütuflara nâil olur.

Eğer gâfiller gibi uykuda değilsen, benim sözümden kıyas ederek anla!

Cihân hicâbı hâil olmaksızın kalbinde her tarafı cennet görürsün.

5225. Derûnunda daha bunların yüz misli sayısız hûrîleri cilve eder görürsün.

Bunları ölümden evvel peşin olarak görür, âcilen kavuşursun.

Ferdâya intizar etmeden, amelinin mükâfâtını peşin peşin aldığın zaman,

Yanında bu günle yarının farkı kalmaz. Hudâ yerini Lâ- mekân etmiştir.

Bu gecelerle gündüzlerin, bu aylarla bu yılların orada adı bile anılmaz. Meserretle Hudâ nûruna gark olursun.

5230. Lâ-yezâl aleminde dâima ve bilâ- fütûr şâd ve Hürrem kalırsın!

Ağızsız, damaksız nîmetler yer, o yolları başsız, ayaksız katedersin.

Hakkın kudretini kendi elinden câri görürsün. Aşağı, yukarı hep seninle hayât bulur.

Hudâ'nın kulları senin için olur. Yanında kimi makbûl, kimi merdûd olur.

Âlemde nişanın kalmaz. Gene her nişan senden olur. Cihânsız olursun, fakat iki cihân seninle hoş-mâl olur.

5235. Bütün sûretlere hayâtı sen bahşedersin. Herkesin şükür ve şikâyeti sana râci'olur.

Senden gayrısının hayâtı muvakkattır; ölüm korkusuyla titreşirler.

Fakat sende bu korku yoktur; belki ölümü ararsın. Bilirsin ki felâhın ölümdedir.

Bayrağı dâima taze olan o asmalar, o bahârın ölçüsüz lütuflarının eseridir.

O, bu dünyânın yapraklarına benzemez ki sonunda hazan olsun.

Yetmişikinci Makāle. 46 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 246] Şunu beyân edecektir: Bu âlemin iyilikleri, fenâlıklarıyla, safları tortularıyla karışıktır. Sebebi şudur ki insanlara tortudaki saf daha kolay gelir. Nitekim o velîyy-i vâsıl buyurmuştur ki: "Üzüm yerdim. Kabuklarıyla damarlarını ve çekirdeklerini çiğnerdim". Kabuklar, damarlar ve çekirdekler, üzümün tortularıdır. Üzümün letâfeti , o nâ-hoş tortuları hoş-güvâr etmiştir. Âlemin bütün nîmetleri, mahbûbları ve yemekleri böyledir.

5240. Bu dünyânın gülleri dikenlidir. Nevâziş ve letâfeti mihnetle tev'emdir.

Kezlik, derdle dermân, kârla ziyân, ikizdir.

Saf, tortu ile birlikte bulunur. Bununla beraber yemekler sana hoş gelir.

Sebebi şudur ki tortudan âzâde saf yemek yemeden, onu ağızlardan işittin.

Safın yanında tortu bulunmasaydı, bu âlemde safın kıymeti bilinmezdi.

(s. 185)

4245. Sen onu görmedin, kulağınla duymadın. Aşkın heyecanın görenler gibi nerde kabaracak?

O kimsenin aşkı cûş eder ki gözüyle görmüştür; mâşûkunun vasfını ağızdan duyan değil.

İnsanda arzu ve şevk, gördükten sonra hâsıl olur. Görmediği şey, mevcûd da olsa yok hükmündedir.

Visâlsiz firâk olmaz. Nikâhsız talâk olmadığı gibi.

Bu dünyâda saf, tortu ile karışmıştır. Safı gören tortuya rağbet etmez.

5250. Ömründe tatlı su içmemiş olan kuşun dâima içtiği ve aradığı tatlı sudur.

Bu dünyâda zemîn ve âsmânda şüphe etme ki saf ile tortu bir arada bulunur.

Kötü ile iyi birbirinin eşidir. Dünyâ halkı ikisine de alışmıştır. İkisiyle de hoş geçinir.

Bağlar, bahçeler, bostanlar, kırlar dahi (ilkbahârın gelmesiyle)

Bahârdan müstefid olurlarsa da, fakat sonbahârın gelmesiyle de, ölüme ve meşakkate düçâr olurlar.

5255. Kış gelince hepsi çıplak kalır, bağlarda mevcûd olan her şey yok olur.

Kışın ağaçlar iflâsa uğrar. Kış, bütün mâ-meleklerini yağma eder.

Bunun gibi meyveleri de gözden geçir, gör ki hepsinde safla tortu karışıktır.

Eğer zevkin varsa, meyvenin tortusunu yerken anlarsın.

Tortular bu âlemdendir. Saf olan kısım da can âlemindendir.

5260. Bu hoşluk, bu lezzet âlemden olduğu için ağza şeker gibi tatlı gelir.

Bunu meyvelerde de görürsün: Narda, elmada, hurmada ve bütün meyvelerde.

Tortular saflarla karışmıştır. (…….)[210]

Bunun gibi yerde, gökte, her şeyde lütf-ı Hak gizlenmiştir.

Bundan ancak merdân haberdâr olurlar; tortulardan safı seçerler.

---

[210] Eksik bırakılan kısmın (عشقها در جان خلق انگیخته) tercümesi: "Aşklar, halkın canında uyandırılmıştır" [Bkz. Fa. 1376, s. 247, b. 5473).

5265. O bilir ki saf Hudâ'dandır. Buraya imtihan için karışık olarak gönderilmiştir.

Kimi O'nun lütfunu bilir alır, kimi de tortuya bağlanır kalır.

Kimi şuâ'ın güneşten olduğunu bilir, kimi de onu evin bünyesinden sanır.

Duvarda güneşin pertevini gören ahmak onu duvarın nûru sanır.

Fakat aklı kâmil olan, onun güneşten olduğunu söylemeden anlar.

5270. O der ki: "Duvarda nûr nerden olacak! Duvarın kendinde olaydı paydâr olurdu.

Evin içinde her zaman bulunurdu. Gece niçin bulunmuyor. "

Vücûd cansız kalınca murdar olur (lâşe olur), kimse ona rağbet etmez.

Bil ki vücûdun hâli hazırdaki güzelliği, candandır. Candan ayrılan cismi, toprak altına gömerler.

Yerde olsun gökte olsun, iyi, kötü her şeyi böyle bil!

5275. Hiçbir şeyde bizzât güzellik yoktur; hepsi o lütfa mazhar olduklarından azîz ve makbûldür.

Öyleyse bu âlemi nurlandıranı taleb et ki dünyâ güzelliğini ondan almıştır.

O kimse ki duvarda kaldı, o güzellikleri buranın sandı, bu dünyâya candan bağlandı,

Hamakat yüzünden saf ile tortuyu fark edemedi, yüzünü tamamiyle dünyâya çevirdi,

Dünyânın güzelliği zâil olunca (geldiği âleme gidince), nâdim olur ama sonradan olan nedâmet fayda vermez.

(s. 186)

5280. İçindeki kuş uçtuktan sonra boş kafes neye yarar?

Cân bülbülü gittikten sonra kafes yakılmaktan başka bir işe yaramaz.

Bu dünyâ iyileri uyandırdı, fenâları da tuzağa düşürdü.

Biri, sun'unda Sâni'i gördü, öbürü masnû'da bağlandı kaldı.

Biri, iyide kötüde , her şeyde Hudâ'yı gördü; öbürünün gözü dünyâya takıldı kaldı. Çünkü Hakk'ın ezelen merdûdu idi.

5285. Eğer bir şeyi Hudâ dilerse sen de dilersin; dilemezse hâib ve hâsir olursun.

Yetmiş üçüncü Makāle. 25 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 248] Şunu beyân edecektir: Kendinde Hudâ'yı taleb şevki ve âhiret aşkı belirdiğini görürsen, onu kendinden bilme, Allah'tan bil! Zîrâ hakîkatte tâlib O'dur. Eğer kendinde âhiretten i'râz ve gaflet hissedersen, o i'râz da Hak'tandır; merdûd olduğuna âlâmettir. Çünkü her şeyin hâlıkı O'dur ve her şey O'nun kudreti altındadır: Kimini çağırır, kimini kovar.

(5286.) Ne vakit ki Hakk'a tâlib olursun, zâhiren senden olan o taleb, hakîkatte Hak'tandır.

Tâlib lütfu O'nun isimlerinden biridir. Bu, gizli değil, pek âşikârdır.

Demek ki insandaki taleb Hak'tandır. Diler ki tâlibi matlûbuna erdirsin.

Kendisinde bu taleb husûle gelmeyen kimse hayvan-ı hayvan demektir.

5290. Ne vakit ki tâlibsin, şükret, sevin, o lezzetle mest ol!

Hudâ'dan dâima sıdkla niyâz et ki seni talebsiz bırakmasın.

Hudâ'dan her zaman aşkı taleb et, ama dilden değil, candan!

Hudâ'nın lütfundan bundan başkasını isteme. Tâ ki o visâl deryâsında müsteğrak olasın.

Bundan iyi duâ olur mu ki canın Hudâ'yla meşgûl olur.

5295. Hudâ senin olunca her şey senin olur. Arşta, ferşte, yerde ne varsa…

Çünkü şahısa mâlik olan, gölgesine de mâlik olur. Fakat gölgeye aldanan, dosttan (gölge sâhibinden) mahrûm olur.

Çünkü gölgeden maksûd, şahıstır. Gölge peşinden koşan, ömrünü boş yere sarfetmiş olur.

Şahıs, Hak Taâlâ'nın; gölge masnûâtın misâlidir. Aklın varsa, şahısa tâlib ol!

Gölgeden şahıs anlaşılır. Şahısın kemâl veya noksanı gölgesinde görünür.

5300. Şahıs uzun veya kısa ise, onu gölgesi gösterir ki

Uzun veya kısa boyludur. Her yerini olduğu gibi irâe eder[gösterir].

Masnû'lar da Sâni'i târif eder; irfân sâhipleri onlardan Sâni'e intikāl eyler.

Hudâ'yı her nefiste ve sun'unda iyânen bilirler ki Hâlık O'dur, Kudret O'na mahsûstur.

Şerîki, nazîri yoktur. Birdir, bütün mevcûdât huzûrunda secde eder.

(s. 187)

5305. Yerde gökte ne varsa, hepsini Hâlık'ın gölgesi bil!

Âkiller gölgeden Hakk'ı görmüşler, kulluğunu canlarına minnet bilmişlerdir.

Haydi sen de halkı bırak, Hâlık'a tâlib ol! Hâlık'dan başkasında kıymet yoktur.

Allah'tan, sevgisinden başka bir şey isteme, kulluğundan başka şeye kıymet verme!

Enbiyâya Hakk'ın en büyük atâsı, evliyânın dîn-i mahsûs Allah sevgisidir.

5310. Hak Taâlâ, dünyâ malını kendinden uzaklaşmış olanlara, dünyâ sevgisini de körlere verir.

Çünkü körlerin cemâlden nasîbleri yoktur. Cemâl, kemâl, ancak gör[en]lerin hazzıdır.

Cenâb-ı Hak herkese bir türlü gıdâ veriyor. Lâyıkı ne ise önüne koyuyor.

Sığırla eşeğe arpayla saman, insanlara ilim lâyıktır. İnsan hayvandan ilimle seçilir.

Velîlerin gıdâsı, Hakk'ın dîdârıdır. Onların cânı, Hakk'ın nûruyla yanar.

4315. Balıklar gibi: Hepsi o deryânın dirisidir. Hudâ'nın hasları o nûr içinde fânîdir.

Zâhiren bu âlemin sâkinleridir. Fakat bâtınen o deryâ içinde garkolmuşlardır.

Canları ancak o gıdâ ile diridir. O gıdâyı onlardan başkası elde edemez.

Cennet nîmetleri onların kısmetidir. Cehennem ateşi, Hak'tan mahcûb olanlarındır.

Bu dünyâ hâdis, o cihân kadîmdir (dâimdir, ebedîdir). Eğer tâlin yâver olursa, oradan bir yer tut!

5320. Tâ ki sen de pâyende, yüzü ak, gönlü şen, rûhu zinde olasın.

Yetmiş dördüncü Makāle. 29 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 249] Şunu beyân edecektir: Ten, yâni vücûd fânî olduktan sonra, tenden sudûr edip gizlenmiş olan mânâların (ef'âl ve akvâlın) cümlesine, kıyâmet gününde Hak Taâlâ sûret verecektir. Tâ ki güzellikler ve çirkinlikler meydana çıksın.

Cehennemin sûretleri, bütün insanların amellerinin sûretleridir. Cennetinki de böyle. Görüyorsunuz ki habersizlik fi'linin sûreti dünyâda darağacı oluyor. Emânet ve vefâkârlığın sûreti de hil'at ve kurbet oluyor. Hakk'ın va'dine siz nasıl inanmazsın ki "Kıyâmette iyi, kötü bütün ameller birer sûrete girecektir" buyuruyor.

(5321.) İyi bil ki dünyâya tapanların yüzü karadır. Ten perdesi aradan kalkınca,

O siyahlık âşikâr olarak meydana çıkar. Kıyâmette kötü sırlar rüsvâ olur.

Herkes topraktan baş çıkardığı zaman, halkın amellerine birer sûret verirler.

Kimi şeytan, kimi melek gibi her biri tuttukları yola göre birer şekle girer.

5325. Herkese lâyıkınca cezâ verilir. Kimi zevk ve inbisât içinde, kimi ye's ve mâtem içinde bulunur.

Kabrinden kimi zengin, kimi fakir olarak kalkar. Zengin, dünyâda iyilik tohumu saçanlardır.

Dünyâda kendisi için hayır tohumu ekmeyenler, orada bî-behre ve kötü halde bulunurlar.

Öyleyse burada iyilik tohumu saç ki orada, ektiğin tohumun mahsûlünü alasın.

(s. 188)

Ne mutlu ona ki gece gündüz durmadan iyilik tohumu ekti.

5330. Ömrünü doğru yolda sarfetti. Ölüm uykusundan uyanıp kalktı.

Mahşer gününün renc ve belâsından emîn oldu. Kabrinden kalkarken onu melek müjdeler.

Der ki: "Bu beldan emin oldun. Bundan böyle zahmetsizce âfiyete erdin.

Hakkın sana va'dettiği mükâfâtlar, sana verilecektir.

Belki cennette va'dolunanın yüz mislini bulacaksın, orada muhalled, mukîm kalacaksın.

5335. Âsiler gürûhu senin aksinedir: Onlar kat kat belâ ve azâba giriftâr olurlar.

Onlara korkunç nidâlar gelir ki korkudan benizleri toprak rengine girer.

Başlarının üstünde keskin kılıçlar görerek başlarıyla ayaklarını bilemeyecek hâle gelirler.

Cehennemin hâzini ve bir çok zebâniler, alın saçından tutarak cehenneme götürürler.

5340. [211]"لنسفعا بالناصية" va'îdini işitmedi de kendine bu azâbı ihtiyâr etti.

Bu türlü belâlara giriftâr olmamak için, hayır işlemek elinden gelmez miydi?

Bunlar senin kötü amellerinin cezâsıdır ki kendine kendin yaptın.

Hırsın seni Hudâ'nın va'îdine karşı sağır etti de kanına girdi.

Dünyânın fânî zevki için böyle bâkî bir zevki yele verdin (fedâ ettin).

5345. O (âhiret zevki), dâima payidâr kalacaktır. Dünyâ zevki gibi âriyet değildir.

Hâlis nakdi, birkaç geçmez akçaye değiştin de candan, gönülden uzak düştün.

İşte ey sersem! Böyle bir halde bulunuyorsun. Nerde câhillik ederek bu hâle düştün.

Ey mağrûr! Bu halden tevbe et! Ola ki bu tuzaktan kurtulasın.

Bundan sonra dünyâ cîfesi için kötü huylarını artırma!

5350. İyi huylarını hebâya verme! Artık yeter! Geri dön, doğru yola gel!

Kötüler, dünyâda böyle yaptıkları için, hepsinin yeri cehennem oldu.

Abdalca dünyâ zevklerini tercih ettiler. Mekkâr nefs onları yoldan azdırdı.

Nihâyet görürsün ki kıyâmet gününde o kavmin elinde hâb ü hayâlden başka bir şey yoktur.

Gaflet uykusuna dalarak kıyâmet gününü unuttular. Dînî dünyâya fedâ ettiler.

---

[211] "Derhal onun perçeminden yakalarız": el-Alak 96/15.

5355. Şüphesiz cümlesi cehennemde kalacak, orada çok ağır azâba dûçar olacaklar.

Âsilerin uğrayacakları kahr-ı Hudâ bundan daha çok ağırdır. Benim söylediklerim ondan bir şemmedir.

Cehennemin vasfı, o yanışın şekli, o kaynar suların elemi dille tavsîf olunamaz.

Fakat Hakk'ın lütfu, kahrından çoktur. Öyle ki denizin damlaya nisbeti gibidir.

Kahrı ne kadar pâyânsızsa da, lütfu onun yüz mislidir.

Yetmiş beşinci Makāle. 79 Beyttir.

"سبقت رحمتي غضبي" hadîs-i şerîfini îzâh edecektir. **[Fa. 1376, s. 251]**

(s. 189) Hak Taâlâ Hazretleri buyurdu ki: Benim rahmetim gazâbımdan ziyâdedir. Belki benden sudûr edenler bütün rahmet ve inâyettir. Kahr ve gazâbıma dikkat ederseniz onların son derece lütuf ve merhamet eseri olduğunu görürsünüz. Bir baba çocuğunu uslu edebli gördüğü zaman sever, okşar. Terbiyesizce bir hareketini görünce de döğer. Her ne kadar bu döğüş çocuğuna fenâlık gibi görünürse de hakîkatte iyiliktir ki o mezmûm huylardan vazgeçer. Uyuz illetine mübtelâ olanlara da keskin ilaç sürerler. O acı ilaç vücûdunu yakar, iğneler girer, fakat hastayı da uyuzluktan kurtarır. Görülüyor ki rahat ve sıhhat, zahmettedir. Âkiller, böyle zahmeti ayn-ı rahmet bilirler. Şu halde yakînen bilmelidir ki Hak Taâlâ'dan lütuf ve rahmetten başka bir şey gelmeyecektir.

جز لطف و جر حلاوت از گلشکرچه آید
جز نور بخش کردن از ماه و خور چه آید

Meâli: "Gül-şekerden, letâfet ve halâvetten başka bir şey beklenemez. Güneşle aydan, ziyâdan başka ne umulur?"

Şu âyet-i kerîmeyi de tefsîr edecektir: "عسي أن تكرهوا شيأ فهو خير لكم وعسي أن تحبوا شيأ وهو شر لكم والله يعلم وأنتم لا تعلمون"[212] Meâli kerîmi: "Belki sizin kerîh gördüğünüz şey, hakkınızda hayırlı olur. Belki de sevdiğiniz şey, sizin için iyi netice verir. Bunları siz bilmezsiniz, Allah sizden iyi bilir. "

[Fa. 1376, s. 251] Ve şu hadîs-i şerîfi de îzâh edecektir: "إن لله تعالى عبادا إذا نظروا إلى عباده ألبسوهم لباس السعادة"[213] Meâli şerîfi: "Allah Taâlâ'nın bir takım kulları vardır ki, nazar ettikleri kimselere saâdet elbisesi giydirirler. "

5360. Hak Taâlâ Hazretleri buyurdu ki: Benim gazâbım rahmetime sebkat etmiştir. Çünkü bana lâyık olan budur.

Hakîkatte ise ben, serâser lütuf ve merhametim. Rahmetimin hadd ve pâyânı yoktur.

Gazâb edersem de rahmet yüzünden ederim. Tâ ki temizlenerek zahmetten kurtulasınız.

Hakîkatte o gazâb lütuftur. Çünkü o sana şefkatten ileri gelmiştir.

Babanın evlâdına olan şetmi, acıdığından değil midir? Her ne kadar evlâdı için zahmet ise de.

5365. O zahmetten sonra uslanır, ilim ve edeb kazanarak kemâle erer.

O kahr yüzünden cehli ilme, gazâbı hilme tahavvül eder (ahlâkı düzelir).

Muallimlerin kahrı da iyilik içindir. Sûretâ cevr, mânen iyiliktir.

---

[212] el-Bakara 2/216.

[213] Hadîsin kaynağı bulunamadı.

İmdi kat'iyyen bil ki Hakk'ın gazâbı da rahmet eseridir. Bunu takdîr edene ne mutlu!

Hālık Taâlâ insanlara lütfetmek murâd eder, şer menbâında hayır görmek ister.

5370. Yakînen malûm oldu ki Hak'tan kötülük sâdır olmaz. O'nun kahrı da lütuftur.

O ne yaparsa yerindedir. Böyle bilmeyen (böyle itikād etmeyen) kimse, muhakkak fenâdır.

İyi olsun kötü olsun, iç olsun kabuk olsun, Hakk'ın her işi iyidir.

Eğer sen güzelsen, çirkini hor görme! Çünkü gül gibi diken de lâzımdır.

(s. 190)

Burada tâvus da işe yarar, sinek de. Her iyi ile kötüyü böyle say!

5375. Gerçi başın mevkii yüksektedir, vücûdun serveridir, fakat onu şuraya buraya götüren ayaktır.

Hakîr ve denî gördüğün şeyler de seni iyiliğe ve yüceliğe kılavuzlar.

Çünkü sâfilin âlî olması matluptur. O da bir matlûbun huslüne vâsıta oluyor.

Melekler su ile toprağı (Âdem'i) hakîr gördüler. Bu görüşleri bir zandan ibâretti.

Nihâyet o unsûrî vücûd, meleklerin mescûdu oldu. Çünkü o gönül nûrlarının mazharıydı.

5380. İblis Âdem'e secde etmediği için o inkârı yüzünden ebediyen matrûd oldu.

Emr-i Hudâ'yı dinlemediği için baş aşağı gökten yere atıldı.

Ulvî iken süflî oldu. Aziz iken hakîr ve zelîl oldu.

Hakk'ın fermânını dinlemediği için burada böyle bir devletten uzak düştü.

Hudâ'nın işleri nazardan gizlidir. Onlardan herkes haberdâr olamaz.

5385. Ancak haklarında "ينظر بنورالله" buyrulan havâs, esrâr-ı Hak'tan haberdâr olur.

Hakk'ın nûrundan ne gizlenebilir? O, olacakları (vücûda gelecek şeyleri) de bilir.

Binâenaleyh Hakk'ın emirlerini tutmak lâzım ki sonunda nedâmetle derde düçâr olmayasın.

İşin Hakk'ın emrine muvâfık olursa, bütün emellerin hâsıl olur.

Sana kötü görünen şeylerin hepsi iyidir. Fakat sen onlardan haberdâr değilsin.

5390. Hudâ-yı Alîm, Kur'ân-ı Kerîm'de bize böyle buyuruyor ki "عسى أن تكرهوا شيأ فهو خير لكم"[214]

Şer görünür, size hayır olur; hayır görünür şer olur.

Benim emrimi candan muhafaza ederseniz, size keremimden gözler bahşederim.

Hepiniz Benim nûrumla bînâ, Benim ilmimle dânâ olursunuz.

İlminiz, nazarınız benim nûrumla olunca, hayır ve şer size âşikâr görünür.

5395. Eşyâ, perdesiz zâhir olur. Her gördüğünüz şeyin hakîkatini görürsünüz.

Hak nûruyla baktığınızda artık kalayı altın gibi kabul etmezsiniz.

Cihânda iyi olsun kötü olsun, Hakk'ın nûrundan bir şey gizlenemez.

O nazar her ne kadar beşer cisminden sâdır olursa da, hakîkatte Hudâ'dandır.

Vücûd Hakk'ın elinde âlet gibidir. Âlet, fâilden aldığı talimâta göre hareket eder.

---

[214] el-Bakara 2/216.

5400. Tenden, iyi kötü ne sudûr ederse, şüphe etme ki o candandır.
Şüphe yok ki ten aklın âletidir. Bil ki işleri yapan akıldır; ten değil!
Ehl-i dîl olan merdân da her ne kadar unsûrî vücûdda bulunsalar da
O cisimlerde işi yapan ancak Hak'tır. Onlar dâima Hak'tan nefes alırlar.
Velîlerden ne su[dûr] ederse Hak'tandır. Cisimleri Hakk'ın elinde âlettir.
5405. Âkil olan, yapılan işleri âletten görmez; fâilden görür.
Öyleyse onlarda dâima Hakk'ı gör ki sana yakîn nûru bahşetsinler.
Ölü isen diriltsinler, donmuş isen harâret versinler.
(s. 191)
Nârî isen o şâhların inâyetiyle nûrî olur, dünyâda güneş gibi parlar durursun.
Onların nazarında kimyâ vardır. O kimyâ bakır canını altın eder.
5410. Rasul-i Ekrem: [215]" . . .إن لله عبادا" buyurmuş, bu nâdir inciyi delmiş durmuştur.
Muhakkak bil ki: Allah'ın öyle kulları vardır ki bir kula nazar ettikleri zaman,
O hâslar, o kulluk canına saâdet hil'ati giydirirler.
Onların vazifeleri dile gelmez (saymakla bitmez). Ben az söyledim, sen geri kalanlarını kıyas ederek anla!
Ne mutlu o câna ki onlara kavuştu, sırlarını can kulağı ile dinledi.
5415. Öyle şeyler buldu ki dille tarif olunamaz. Cânı mes'ûd, ömrü câvidan oldu.
Asıl bekâya nâil olan odur. Diğerleri fanidir. O gülzârdır, âlem onun kokusudur.
O hakîkattir, âlem hayâldir. O bâkîdir, diğerleri zâildir.
O dağdır, diğerleri saman çöpüdür. Tâlibler yıldız, o aydır.
Mâzi ile hâl onun yanında nakddir. Ondan hiçbir hâlin hükmü gizlenemez.
5420. Mâziyi, müstakbeli, hâli, geceyi, gündüzü, vakti, mâh ve sâli,
Gönül levhasından silmiştir. Çünkü saf cânı, anâsır tortusundan kurtulmuştur.
Sene, ay, gece, gündüz buraya mahsûs şeylerdir. Lâ-mekânda zıd ve niddîn yeri yoktur.
Yüzbinlerce sene, orada bir sâattir (bir an). Orada can için zahmetsiz rahat vardır.
Ölülere nüşûr vaktinde günler, asırlar bir nefes gibi olmayacak mı?
5425. Yüz yıllık, bir aylık, belki bir nefeslik ölüler, kabirlerinden kalktıkları zaman, farksız olacaklar.
Hakîkatte uzunluk kısalık bu âlemin hâssalarındandır. O âlemde böyle şeyler yoktur.
Orada vahdet vardır; iki renk yoktur. Ora can sahasıdır; darlık yoktur.
Bu zıd, bu nid, bu aded burada olur. Vâhid tarafına vahdetten başkası yol bulamaz.
Bu nakıştan, bu adedden temizlenmedikçe, sen oraya akl ü fikrinle yol bulamazsın.
5430. Mâdemki aklın sana ikāl (ayakbağı) oluyor, onu koparmak lâzım.
Tâ ki canın ruh gibi ayaksız, başsız, vücûdsuz olarak vahdet sahrasına revân ola.
Bir yere eresin ki orada yer yok. Bir yârin huzûruna ki misli bulunmaz.

---

[215] "Allah'ın öyle kulları vardır ki…". Bu lafızla başlayan birçok hadîs varsa da, genelde sufilerin kullandığı bir hadîs olarak "Allah'ın öyle kulları vardır ki (görüldükleri zaman) insanları Allah'ı zikre sevkederler….", şeklini alırsak, bkz. Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, Beyrut, 1410, 12, 116.

Oraya vusûlünde Bir'den başka göremezsin. Her yakîni şekten âzâde görürsün.

O cihetsiz cihâna erişdiğin zaman, orada "ben"lik, "sen"lik kalmaz.

5435. Renkler, nakışlar bu tarafa (bu dünyâya) mahsûstur. O taraf, sûretsiz ve râyihasızdır.

Bahar gibi renkten, râyihadan münezzehtir. Bununla beraber bütün renkler O'ndandır.

O, her şeyden münezzehtir. Git, renkte, râyihada kalma, Hakk'ı gör!

Renkler nihâyet fânî olurlar. Hakk'a tâlib ol ki bâkî kalasın.

Yetmiş altıncı Makāle. 91 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 254] Şunu beyân edecektir: İnsan her ne ile meşgûl olursa, o lahza onun rengini alır. **(s. 192)** Hiddetlenirse kahr rengi, hilim zamanında lütuf rengini alır. Cidd ile meşgûl olduğu zaman cidd, hezl ile me'lûf olursa hezl rengini iktisâb eder. İlâ mâ lânihâyedir. Mademki insan meşgûl olduğu şeylerin rengini alıyor, lâzımdır ki kendini en iyi şeylerle meşgûl etsin ki her şeyden daha iyi olsun. Hudâ'yı zikir ise her şeyden daha üstündür. Binâenaleyh onunla meşgûl olmak lâzımdır. Tâ ki uluhiyet nûru sıfatını kabul etsin, bu fânî varlığı tebeddül etsin, la'lin güneşle tebeddül ettiği gibi. "Sıbğatullah"ın mânâsı budur ki keyfiyetsizlik âleminden renksizlik rengini tutsun.

(5439.) Cân ü gönülden kendini Allah'a ver! Tâ ki bu anâsır âleminin zahmetinden kurtulasın.

5440. Öyle değil mi ki iyi, kötü her ne ile meşgûl olursan onun rengini alırsın.

Dikkat et! Hayırdan, şerden önüne ne gelirse onun rengini kabul ediyorsun

İyi, kötü, menfaat, mazarrat, bunlardan hangisine meyl edersen, derûnunda onun izini görürsün.

Bil ki izini görmekle de kalmaz, aynen o hâl olursun. Öyleyse git, can ü dilden tâatı intihab et!

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de [216]"صبغة الله" buyurdu. Bunu can kulağıyla dinle!

5445. Rengi hakktan al, bâtıldan alma! Hakk'ın emirlerini candan kabul et!

Hemen kendinden geçerek Hudâ'ya gitmeye bak ki O'ndan ayrı düşmeyesin.

La'l taşı gibi dem be dem tebeddül eyle ki güneşin nûrundan la'l rengini alasın.

Taşlıktan la'lliğe git! Tâ ki kederden büsbütün kurtulasın.

Kötüyü ver, iyiyi al! Tâ ki bu mübâdeleden sana kâr husûle gele.

5450. Bu alış-verişi Hudâ ile yaparak bir fenâya karşılık yüz bekâ alırsın.

İmdi kendini o Hazret'in ibâdetine hazır eyle! Tâ ki O'nun rengini alarak kederden uzaklaşasın.

Riyâsız olarak zikire, tâate koyul! Tâ ki velîler gibi makbûller zümresinden olasın.

Ondan hâlin demâdem teğayyür ederek senden şeytanet vasfı külliyen zâil olsun.

Dâima talepte sebat göster! Bu husûsta meşakkat çeksen de yüz çevirme!

5455. Çünkü dîn yolunda tâat ve sebât yüzünden sonunda yakîne erersin.

Gönlünün hâli ayne'l-yakîn olunca, hâkî cismin de kalbin gibi nurlanır.

---

[216] el-Bakara 2/138.

Cismin tebeddül ederek can gibi olur. Cân cihânına hoşça revân olursun.

Cân ile, ten tortusundan pâk olunca vuslata liyâkat kazanırsın.

Eğer deryâya tehassun etmez, orayı makarr edinmezsen, katre için yollarda çok tehlike vardır.

5460. Eşkiyâ onu her taraftan vurabilir. Nihâyet o izz ü şereften mahrûm olur.

Toprak, hava, güneşin harâreti onu az zamanda yiyip mahvederler.

Fakat deryâya katılınca bu gibi korku ve belâların hepsinden silkinir, tamâmen kurtulur.

Çünkü vatanı oradır, oraya koşar. Cân, ten nakışından kurtulup cânân tarafına gider.

Fer‘, kendi aslı tarafına rücû‘ eder. Saf, köpüksüz sâf tarafına gelir.

5465. Deryâda mukîm olur. Çünkü kadîm yurdu orasıdır.

Katre, deryâya rücû‘ etmekle deryâ oldu. Nazından, baştan başa güzelleşti, nâz oldu.

Bundan sonra (deryâya karıştıktan sonra) ona katre deme, deryâ de! Onu sırlara vâkıf bil!

Katre, vahdet deryâsına erişince, ayn-ı deryâ oldu.

Onun vasfı "أنا الحق"/ene’l-Hak olmuştur. Çünkü kendinden geçmiş, Hak ona tecellî etmiştir.

5470. Onu kendine kıyas etme! Kendini bırak! Çünkü o nîk ü bed dünyâsından hâriçtir.

Kendini terk et ki Hudâ yardımcın olsun, bilâ-hicâb huzûruna kabul etsin.

Bu benlik perdedir. Onu aradan kaldır ki eksikken tamamlanasın.

Varlığın o harmanın yanında bir dânedir.

Dâneyi fedâ et ki harmanı kaldırasın. Evi sat, şehri al!

5475. Durma, kalb akçeyi ver, hâlis akçe al! Fenâdan geç, bekâyı bul!

Varlıktan yokluk mülkü tarafına git ki kendinin kim olduğunu anlayasın.

Kendini ten zannediyorsun fakat bütün cansın. Zulmet değilsin, nûrsun.

Bu benlik fânîdir. Benlikte kalma! Benliksizliğini tercîh et ki câvidân olasın.

Hod-perestliği bırak, Hak-perest ol! İrâdesiyle ölen, necâta erdi.

5480. Nefsini dost tutma! O düşmandır. Hem-rah görünür fakat rehzendir.

Seni terakkîden men‘eder. Fânî ve likādan mahrûm etmek ister.

Vücûduna kastedeni düşman bilirsin de canına kastedeni niçin ondan beter düşman bilmezsin.

Senin bu vücûdun (nefsin), can metâını götürüyor, aklını , dînini hîle ile yiyip tüketiyor.

Fakat gaflet yüzünden gidenin ne olduğundan haberin yok: Saf kısmını götürdü, tortu kaldı.

5485. Zâhiri hayırsız metâını alır, bâtını hayırsız bahtını, saâdetini götürür.

Giden işte budur. Fakat sen gafletle, ziyândan ve aldanışından memnûnsun.

Senden bâkî ömrü bu nefis götürdü, saf olacak gıdâna tortu karıştırdı.

Onun elinden, hâlin günden güne fenâlaşır. Fakat ben ne diyeyim ki o, yolunu kesmiştir.

Keza sen bilmiyorsun, onu dost tutuyorsun. Seni böyle yavaş yavaş öldürecek.

5490. Azîz ömrünü havaya veriyor. Câhillik yüzünden bu aldanıştan müteessir olacak yerde memnûnsun.

Nihâyet rıhlet zamanında inadın yüzünden aç bilaç mezâr çukuruna atılacaksın.

Onun ne düşman olduğunu o zaman anlayacaksın. O aldanış, o ziyân, o zaman belli olur.

Sana ne kadar fenâlıkta bulunmuş ki hakîr ve mücrim olarak o çukura atılacaksın.

O zaman başlarsın feryâda… fakat baş gövdeden ayrıldıktan sonra edilen efgândan ne fayda olur.

5495. Ömrün hebâya gitti. Zâr ü zebûn kaldın. Hakk'ın rahmetinden uzak düştün.

Nefsi dost zannederek onunla dâimî musâlaha yaptın.

Halbuki sana ondan büyük düşman, yolunda ondan beter rehzen yoktu.

Mademki onun mekrine aldandın, bundan sonra çekeceğin belâ, azâb içinde azâb olacaktır.

(s. 194)

Hakk'ın sana vereceği cezâ, nâr-ı cehîmdir. Orada mukîm olur, hiçbir taraftan yardım göremezsin.

5500. Orada asırlarca kalırsın. Keder ve açlık çeker, harâb ender harâb olursun.

Uzun boylu azâb ve ızdıraptan sonra Hakk'ın rahmet deryâsı coşar,

Bir ehl-i dilin gönlüne merhamet verir. Tâ ki ye's içinde kalan âsileri kurtarsın.

Rasûl-i Ekrem, âsiler hakkında şefâatte bulu[nu]r, recâ eder ki: "Ey Rabbu'l-Felak!

Ümmetimi cezâlandırdın. Liyâkatsizlerin lâyığını verdin.

5505. Yâ Rabbi! Onları bana bağışla! Tâ ki hepsi cehennem azâbından halâs olsun.

Rasûl-i Kibriyâ mücrimler hakkında bu sûretle şefâat edince, Cenâb-ı Hak bu şefâati kabûl eder.

Buyurdu ki: "Ey Rasûl-i Müctebâ! Git, cehennemden hepsini çıkar!

Şefîu'l-Müznibîn, cehenneme yenini uzatır, îmân ehli olanlar sinek gibi uçuşup yapışırlar.

Sonra Kevser havzının yanına giderek yenini havzın içine silker.

5510. Mücrimler havzın içine dökülür, oradan her biri ay gibi parlayarak çıkar.

O suda günahlarından arınırlar. Harap olan canları yeniden ma'mûr olur.

Mutî' mü'minler gibi güzel ve sevimli olarak sevine sevine cennete giderler.

Cehennemden sonra yerleri cennet olur. Mü'minlerle beraber ebediyen komşuluk ederler.

Kâfirler için cehennemden kurtuluş yoktur. Hepsi ateşte kalay gibi erirler.

5515. Her türlü yardımdan mahrûm olarak cehennem azâbında muhalled kalırlar.

Bu söz sûret ehli olanlar içindir. Çünkü bunun sırrı onlara inkişâf etmemişti.

Her ne kadar zâhirî şerhini yaptımsa da bu sırrın başka türlü şerhi vardır.

Sûret ehli, mânâya yol bulamaz. O hareme mahrem olmayanlar giremez.

Âkil bir insanın hâlini küçük çocuk ne bilir? Kürd, Arab'ın dilinden ne anlar.

5520. Mânâ hâli, sözün mâverâsındadır. Gerçi söz mânâdan neş'et eder.

Fakat mânâ bu sûretlerin hâricindedir. Sûret ehlinin ondan haberi yoktur.

Sûretten tamamiyle geçmedikçe, mânânın sırrını anlamazsın, sözün hulâsası budur.

Öyle değil midir ki meni rahme düşünce seyrine başlayarak nihâyet sûret olur.

Rahimden dışarı çıkınca da seyrine devam ederek büyür, neşv ü nemâ bulur.

5525. Bâliğ ve mükellef olduğu zaman, cânı tâatle izzet ve şeref bulur.

Dinde tefeyyüz ederek nihâyet Hak yolunda pişvâ olur.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Mecîd'inde[217]"وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون" buyurdu.

Hakîkî seyr budur (kullukta seyr). Diğer seyrler bunun içindi. Hudâ insanı bunun için yarattı.

Mademki Hak Taâlâ seni ibâdet için yarattı, sen de ona mürîd ol!

5530. Dâima şükrederek tâatine sa'y eyle! Hayır işle ki kıyâmet gününde zenginlerden olasın.

(…….)[218]

Bunu bil ki darlığın dîn içindir. Dînin olmazsa merdûd ve mehânsın.

(s. 195)

Yetmişyedinci Makāle. 64 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 258] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri insanın vücûdunu dört unsurdan yarattı. Rûhî hayvânî, o vücûdun neticesidir. Böyle ruh, ten cinsindendir. Kâbil-i fenâdır. Bu terkipte bekâsı yoktur. Hak Celle ve Alâ Hazretleri merhametle buyurdu ki: "Eğer kulluğumu yerine getirirseniz, beş vakit namâzla oruç, zikir, fikir ve bütün emir ve nehiylerim hakkında mücâhedeye devam ederseniz, bunlardan hâsıl olacak rûhânî terkib, bâkî kalır. Her kim çalışır, Hakk'ın emirlerini yerine getirirse, öyle bir ruh hâsıl eder ki ölmez. Delîli şu hadîs-i şerîftir: "المؤمن لا يموت بل ينقل من دار الى دار"[219]: Mü'min ölmez. Belki bir evden diğer eve nakl olunur. [220]

Tâatten husûle gelen bu ruh, fânî olacak olan rûhî hayvânîyi de bâkî ve pâydâr eder. Kimyâ, bakırı nasıl altına tahavvül ediyorsa, fânî olan can da o bâkî canın vürûduyla bekâya erer.

(5533.) Hak Taâlâ Hazretleri Âdem'i topraktan yarattı.

Dört unsurdan mürekkeb olan bu vücûda, güzel bir sûret verdi.

5535. Sonra buyurdu ki: "Bunun şükrünü îfâ et! Tâ ki nûrun, ilmin ve dînin artsın.

Çünkü şükrün mükâfâtı artmaktır. Hak Taâlâ bundan dolayı şükrü emr buyurdu ki

Şükür yüzünden ecri ziyâdelensin, benim cûd ü keremimden müstefîd olsun.

Mü'minler, şükürden, zikirden sevâba nâil olurlar. O şarâbın neş'esiyle mest olurlar.

Hakk'ın nîmetlerine şükretmenin sevâbı, cennettir. Hakîkatte Hudâ'nın rahmeti cennettir.

5540. (Evet) rahmeti cennet, kahrı cehennemdir. Git, kerîm olan Yezdân'dan cennet iste!

Sana vücûd ihsân eden Bârî Taâlâ, ister ki canın da irtikā etsin.

Öyle ki onunla bekâ bulasın, yoksa hayvan ve fânî olan can değil!

---

[217] "Cinleri ve insanları ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım": ez-Zâriyât 51/56.

[218] Eksik bırakılan beytin (گرددت نشو نماي آن طرف تا رسد از تمام صد شرف) tercümesi: Tamam olduktan sonra yüz şeref buluncaya kadar neşv ü nemân o taraft olsun?)

[219] Kaynağı bulunamadı.

[220] Tercümede çoğul sîğâ kullanılmıştı; Arapça ibâreye göre düzelttik.

Hayvânî olan can, vücûdun terkibinin netîcesidir. O, anâsırla beraber birkaç gün yaşar.

Rabbânî can ki cisimlerde ibâdet netîcesi olarak vücûda gelir, bu can Hudâ'nın nûrudur.

5545. Derûnda, zikirden, namâzdan husûle gelir. Seni Hak tarafına kılavuzlar.

İyi bil ki hakîkî sermâye odur. Namâzdan, tâatten neş'et eden candır.

Hayâtı ekmekten (maddî âlemden) isteme! Tâatten iste! Ekmekten olan sağlık, câvidan değildir.

Tâatler senin menfaatin içindir ki dîn nûrlarıyla nurlanırsın.

Cenâb-ı Hak iki cihândan (bütün kâinattan) müstağnîdir. Tâatten ona fayda ve zarar gelmez.

5550. Tâatle emretmesi, senin iyiliğin içindir ki fenâdan kurtulup bekâ bulasın.

Binâenaleyh sen bunu Hakk'ın inâyeti bil ki Hakk'tan cüdâ olmayasın.

Cenâb-ı Hak sana tâat yolunu gösterdi ki her zaman Hak'tan ders alasın.

Tâ ki dünyânın zindânından, zincirlerinden kurtulasın. O dünyâ ki lütuf ve nûr görünür. Fakat kahr ve zehirdir.

Hak Taâlâ Hazretleri dünyâ hakkında "dâru'l-ğurûr" buyurdu. Git, ona aldanma; ondan uzaklaş!

5555. Dünyânın sikkesi kalpdir. Onu hâlis takdîrine kabul etme. Dünyâ ile böyle bir alış-verişe girişme.

(s. 196)

Tâ ki o mübâdeleden ziyâna uğramayasın. Sakın eşekler gibi onun mer'asından otlama!

Tâ ki o alış-verişten zarara düçâr olmayasın. Cân eriten amansız zarara…. .

Hakk'ın emrini tut, dünyâdan kaç! Onun sikkeleri kalpdir, götür kuyuya dök!

Hakk'a tâat et ki hâlis nakd odur. Hasîs isen, o yüzden şerîf olursun.

5560. Şimdiya kadar Hakk'ın sana bu kadar atâsı oldu. Artık onu gayrdan istemek hata olur.

Şimdiye kadar verdi, şimdiden sonra da verir. O seni arıyor.

Sen de O'nu ara! Gece gündüz, gizli âşikâr tâata devam et!

Dünyâda tâate sa'y edersen, zulmetin nûr olur.

Teveccühün Hakk'a olunca, ölümsüz fenâsız hayât bulursun.

5565. Dâima Hak'la zinde, Hakk'ın visâli cennetinde yanında olursun.

Sen O'nun için olunca, O da senin için olur. Seni lütfuna mahrem tutar.

……[221]

Sendeki muhabbet O'ndandır. Ki [222]"يحبهم" buyurur. Muhakkak seni seviyor ki sen de O'na muhib oldun.

Hâlıs taleb bu taleptir ki seni tâlib eden, o talebin inikâsıdır.

5570. Şu halde bütün haller O'ndandır. Ef'âl ve akvâl de böyle. .

Her şeyi O bil! O'ndan gayrı bilme! Yerde gökte ne varsa hepsi. . .

Bil ki Hak Taâlâ Hazretleri kendini halkından gösteriyor ki O'nu sun'unda göresin.

Sun'undan O'na hayrân olasın. Tâ ki bilâ-hicâb O'nu müşâhede edesin.

---

[221] Eksik bırakılan kısmın (كان لله چونكه گردي در طلب هم از آن تو شود بي ريب رب: Bkz. Fa. 1376, s. 260, b. 5778) tercümesi: "Talepte olduğun zaman Allah için olur. Hem de ondan dolayı sen şüphesiz Rab olursun. (?)

[222] " (Allah da) onları sever": el-Mâide 5/45

Değil mi ki herkesi (ne kıymette olduğunu) işittin anlıyorsun,

5575. İyi kötü, sâf ve tortu, kötüler zümresinden midir, yoksa iffet erbâbından mıdır,

Herkesin mâhiyetini işinden anlarsın, sûret gözüyle görsen de. .

İşlerden daha iyi anlar, daha ziyâde seversin.

Onun gibi, Hak Taâlâ'yı da masnû'unda gör! Enbiyâ ve evliyânın gördüğü gibi…

Hak Taâlâ'ya sun'u vâsıtasıyla vâsıl olunca, O'na merdân gibi vâleh ve hayrân olursun.

5580. O'nu masnû'undan iyânen müşâhede ettikten sonra, sana yüz misli daha tecellî eder.

Çünkü ilk ders sence malûm oldu, lâyıkıyla anlaşıldı.

Artık sana lütfuyla yeni dersler verir. Nûr bahşeden cihânda, canlara can katan cihânda. .

O cihân nûrdandır, topraktan değildir. Fenâ tortusundan pâktır (münezzehtir).

Her demde nihâyetsiz mülke erer, sonunda fenâ olmayan bir saraya kavuşursun.

5585. Hakîkî saray o bâkî saraydır ki bekâsı dâimdir, sâkîsi Hak'tır.

Ömrünü gâfiller gibi zâyî' etme! Âkiller gibi, yok olup gitme!

Hak Taâlâ Hazretleri Kur'ân-ı Kerim'de: [223]"ففروا" buyurdu. Bu fânî evden Hudâ'ya kaç!

Tâ ki O'nun sayesinde bekâya eresin. Dâima candan talepte bulun!

Bu dünyâ tamâhından kaçarak Hakk'a ilticâ et! Git, kanını kendi elinle dökme!

(s. 197)

5590. Hiç, bir kimse kendini kendi eliyle öldürür mü? Yahud, darağacına çeker mi?

Öyle bir zulmü kendine lâyık görme! Kendine acı, Küfrân-ı nîmet etme!

Kelâm-ı İlâhî'de "وما ظلمناهم"u[224] dinle! Kendi kendine zulmü, leîm olanlar yapar!

Onların menfaatleri nerdedir. Mazarratları neden ileri gelir, hep söyledik.

Cennet yolu hangisidir, iyânen gösterdik. Cehenneme giden yolu da tamâmen anlattık.

5595. Dünyâda bu haberlerin mânâları bize her peygamberin lisânından teblîğ ve tefhîm edildi.

Bu sözler ale's-seviyye (bilâ- istisnâ) bütün dünyâ halkına söylendi ki o müthiş tûfanda onlara gemi olsun.

Yetmiş Sekizinci Makāle. 65 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 261] Şunu beyân edecektir: Bu âlem tûfândır. Herkesi garketmiştir, Hudâ'dan uzaklara atmıştır. Enbiyâ ve evliyânın sözleri, Nûh'un gemisidir. Her kim onların öğütlerini dinler kabul ederse, bu fenâ tûfândan kurtulur. [225]" . . واعتصموا بحبل الله." ın mânâsı budur. Biz Kur'ân'ı, a'lâdan esfele doğru bir ip gibi uzattık. Her kim bu ipe yapışarak yukarı çıkarsa, dünyâ kuyusundan kurtulur, enbiyâ ve evliyânın mansıbına erişir.

---

[223] "O halde Allah'a koşun": ez-Zâriyât 51/50.
[224] Bkz. Hud 11/101; en-Nahl 16/118; ez-Zuhruf 43/76.
[225] "Allah'ın ipine sarılın": Âl-i İmrân 3/103.

(5597.) Bil ki âlem, beşer için bir tûfân gibidir. İnsanları şerre garkeder.

Enbiyânın dâvetleri, evliyânın nasîhatleri, o bî-çârelerin imdâdına koşan gemilerdir.

Öğütleri her kim tuttu, amel ettiyse ömründen müstefîd oldu (ömrünü boş geçirmedi).

5600. Her kim ki öğütlere kulak vermedi, iki ayağını da eliyle bukağıladı,

Cehâleti sebebiyle şehvet yolunu kesti, ziyâna uğradı, işi fenâ oldu.

Ukbâyı terk etti, dünyâyı kabûl eyledi, böyle kıymetli bir sufradan canın kısmetini kesti,

Onun gibi ikbâl ve saâdetten mahrûm kaldı, âkıbet şiddetli mihnetlere giriftâr oldu,

Nihâyet yeri cehennem ateşi oldu, katran kuyularına atıldı.

5605. O kimse ki dünyâ elemlerine sabretti, âcil zevklerden imtinâ‘ etti,

O kimse, ivaz olarak cennette, canın ezelden beri özlediği şerbetler içer.

Bir kimsede âkıbet-binlik olursa, o âlemde çok büyük lütuflar görür.

Kıyâmet gününde cennet ehlinden olur. Hûr-ı ayna eş olarak mesrûr olur.

Sâbirlere cezâ gününde bu mükâfât verilir. Çünkü sâbire lâyık olan budur.

5610. Her kim Hudâ’nın va’dlerine inanırsa, nihâyet sabrının sevâbına erer.

Hudâ, ona orada ebedî mülk bahşeder. Her hayrının mükâfâtını görür.

Eğer burada birkaç gün zahmet çektiyse, çektiği zahmete mukâbil, yüz rahata erer.

Hakk’a makbûl, cennette mukîm olur. Dâima pâdişâhlık tahtı üzerinde meserretle oturur.

Her kim çok mihnet çektiyse, ecri de o nisbette çok olur: Aşk içinde ölürse, hayât bulur.

5615. Hudâ aşkıyla ölmek, zindeliktir. Cân cihânında bekâ, onun içindir.

(s. 198)

Senin bu varlığın, Hak ile senin aranda perdedir. Fânî olunca (varlık perdesi kalkınca), bekâya erersin.

Ağyâr ile dolusun. Hakk’ın gayrısından boşal! Tâ ki derûnunda Hakk’ın hayrını göresin.

Sînen, şeytanların dâimî meskenidir. Hırsın, gadabın, kinin, artıyor.

5620. Şeytandan nâibin cürüm ve isyân idi. Bundan sonra Vahy-i İlâhî olur.

Derûnunda şeytandan ve vahşi canavardan (nefsten) kurtulunca, bâtınında Hakk’ın nûru parladı.

Derûnundaki gönül, Hakk’ın tahtıdır. Onu hevâ ve heves levsiyle bulaştırma, temiz tut!

Tâ ki Sultan o tahta her vakit gelsin. Seni lütuflara garketsin.

Hudâ’nın tahtını ağyârdan hâli bulundur. Onu hasîslerden süpür, temizle.

5625. Tâ ki tahtı O’nun için dâima hazır bulunsun. O’nun şehrine hiçbir bâğiyi bırakma!

Onu ağyârdan temizlediğin zaman ikilik kalmaz, yârınla bir olursun.

Ondan sonra gönül evi Kâ‘be olur. Meleklerin âşiyânı olur.

Cisimdeki ruh gibi, gönlünde meleklerin saf saf yürüdüklerini görürsün.

Hak Taâlâ da gönül tahtında görülür. Her ne kadar gönül toprak cisim içinde bulunsa da.

5630. Gönül Hakk’ın hazînesidir. Dikkatle bak ki şüphesiz bekâ nakdini ondan alırsın.

Hazret-i Peygamber, mü'minlerin kalbi için "Hazâin" ismini vermedi mi?

Öyleyse hazîneleri dâima gönülde ara! Gerek havâsta gerekse avâmda, gönülden başka şey arama!

Tâ ki o gönülde her zaman, o habîbin ihsânı olarak kıymetli cevherler elde edesin.

Her ne ararsan ondan bulursun. Eteğini sıkı tut! Onun yüzünden başkasına bakma!

5635. Onun şekline bakarak kendin gibi zannetme! O serâpâ nûrdur.

Ten görünür ama candır. Her cüz'ü Hakk'ı müşâhede eder.

Onun kulluğu sana pâdişâhlık eder. Yerle gök arası kadar geniş memleket bağışlar.

Mâh, mâhî, deryâ, sûret, mânâ gibi şeyler ne oluyor? (Ne kıymeti var)

Bunları söz olsun diye söylüyorum. Yoksa o devlet bunların hiçbirine benzemez.

5640. O rütbe, o ulüvv tasavvura gelmez ki sana o mânâyı takrîr edebileyim.

Her ne söylesem, o onun fevkindedir. Binâenaleyh onu beyândan sarf-ı nazar ediyorum.

Eğer tâlihin varsa, o inâyete Hak'tan mazhar olursun, onu dâima Hudâ'dan niyâz ederek iste!

Şüphe yok ki ehl-i dillerden dâima rahmet erişir. Öyleyse onlardan dâima rahmet iste!

Çünkü her ne kadar halktan gizli bulunsalar da, cihâna hâkim onlardır.

5645. Hepsi Hakk'ın tercümânı, Hakk'ın mazharlarıdır. Halkı bu süflî âlemden kurtarıp bâlâya çıkarırlar.

Onların huzûrunda her kim, tevâzu', tezellül gösterirse, eteğinde kalmaz yükseklere çıkar.

Her kimin gözü o merdân gibi görürse, muhakkak belâlardan emîn olur.

Bir kere onun makbûlü oldu mu, ne kadar fenâ olursa olsun, işleri düzelir.

Şüphesiz Hak Taâlâ cihândan münezzehtir. Fakat velîye meyli vardır.

(s. 199)

5650. Onun gönlüyle âşık-bazlık eder. Sakın onun unsûrî vücûduna bakıp yanılma!

Onu kendin gibi beşer sûretinde görerek kendi cinsinden sanırsın.

Şeklinin zâhiri gözünü bağlar ki o güzellik senden gizli kalsın.

Eğer onu ten nakışı hâil olmadan görürsen kendinden geçer yok olursun.

Zulmetin güneşten mahvolduğu gibi mahvolursun, varlığın tamâmen yok olur.

5655. Bahtın müsâid olursa, onun, yerin göğün fevkinde Hudâ nûru olduğun anlarsın.

Belki Hak onunladır, canın bedenden olduğu gibi. Derûnu Hakk'ın nûruyla doludur.

O gönül dâima Hakk'ın manzûrudur. Hudâ bir an ondan ayrılmaz.

Her kim bir nefes ehl-i dilin makbûlu olursa, Hak'tan gamsız sürûr bulur.

Çünkü Hak, dostunun dostuna da rahmetle bakar.

5660. İblisten cür'etinden ibret al da serkeş olma! Tâ ki lânete lâyık olmayasın.

Dost ile düşman velîden anlaşılır. Velîsiz halktan Hak fâriğ olur.

Yetmiş Dokuzuncu Makāle. 25 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 263] Bütün mahlûkātı Hak Taâlâ Hazretleri yarattı ve besliyor. Hepsinin varlığı ondandır. Binâenaleyh kimse Hudâ'ya zıdd ve düşman olamaz ki "لا ضد ولا ند له"[226] denilmiştir.

Lâkin su ile çamurdan, mahluklar cinsinden bir kul yarattı ve ona kendi sırrını tâbiye etti.

Ve onu kendi kurb ve muhabbetine tahsîs buyurdu. Belki onun kalbini taht edindi. Çünkü buyuruyor: "ما وسعني سمائ ولا أرضي الا وسعني قلب عبدي المؤمن: Beni ne göğüm istîâb etti, ne yerim. Ancak mü'min kulumun kalbi alabildi. " [227] Benim manzurum, mü'minin kalbidir. "إن الله لا ينظروا الى صوركم ولا الى أعمالكم ولكن ينظر الى قلوبكم" Allah sizin sûretlerinizle amellerinize bakmaz. Fakat kalbinize nazar eder. " [228]

دل يگي منظريست رباني
خانه ديورا تو دل خواني

Meâli: "Gönül, rabbânî bir nazargâhtır. Sen, şeytanın evine 'gönül' diyorsun. "

İşte böyle olan kimse, Hakk'ın mahbûbudur. Yeryüzünde ve gökte Hakk'ın halîfesidir. Onun dostu, Allah'ın da dostu, düşmanı Allah'ın da düşmanıdır. Mâdemki bütün işlerimiz vücûd-i Hak'tandır, bir kimse Hakk'a nasıl zıd olabilir. Bu ancak şöyle olur: Velîlere zıd olanlar, Allah'a zıd olurlar.

(5662.) Cenâb-ı Hak, iyiden kötüden münezzehtir (müstağnîdir). Velîsiz (velînin tavassutu olmaksızın) bir kimse ne makbûldür, ne merdûd.

Cenâb-ı Bârî'nin düşmanı, zıddı, niddi yoktur. Kulak ver, bunu benden ciddiyetle dinle!

Çünkü ezdâdın mûcidi, Hālık-ı Taâlâ'dır. Bütün zıdlar onun yardımına muhtaçtır.

5665. Zıddın varlığı Hak Taâlâ'dan olunca, O'na zıdd olunması nasıl tasavvur olunabilir?

Hakk'ın ne zıddı, ne iddi, ne niddi olamaz. Çünkü hepsi O'ndan var oldu.

(s. 200)

Zıd, zıddı ifnâ eder (Birinin vücûdu diğerini yok eder). O halde Hudâ'nın zıddı nerden olacak?

Fakat zıddın bir mahbûbu vardır ki o, a'lâ, esfel, her şeyden üstündür.

Hakk'ın nûrudur. Her zamanda mevcûttur, Hak Taâlâ onu sevdiğinden nâşi medhetmiştir.

5670. Onlara "arûsân-ı Hudâ" dememiş midir? Bu inciyi Peygamberimiz delmedi mi (onlara bu ünvânı Peygamber teveccüh etmedi mi?)

Velîleri Hakk'ın mahbûbları bil! Bundan dolayı halkın gözünden saklıdırlar.

Tâ ki onların hüsnünü Hak'tan başkası görmesin. Gayret-i İlâhî'nin haddi [ve] pâyânı yoktur.

Halkın gayreti o deryânın bir damlası, o parlak güneşin bir zerresidir.

Taşla demirin içinde münderic kuyumcular gibi, kendi sarayını beşerin vücûdunda dercetti.

5675. İmdi, yerde gökte halîfe odur. O, ezelden hâs ve müktedâ olmuştur.

Dünyâda Hakk'ın matlûbu odur. Bu yerle gök onun için var oldu.

---

[226] Zıddı ve eşi yoktur.
[227] Bilinen bir senedi yoktur: Aclûnî, II,195.
[228] Müslim, Birr, 32, 33; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, II, 285, 529.

O vücûd, Hakk'ın nâibi ve halîfesidir. Velîlerle mü'minler onun askerleridir.

Onların düşmanlarına Hudâ "düşman" dedi. Dostlarını da dost edindi.

Onları sevenleri Hak Taâlâ iki cihânda dost tutar.

5680. Bu mâi semâ, ma'mûr ve mevcûd oldukça o vücûd da mevcûttur.

Öyleyse onu her tarafta ciddiyetle ara. Tâ ki o bulmakla izz ü şeref bulasın.

Eğer bulamazsan, gönlünde muhabbet besle! Ola ki sana ansızın yüzünü göstere.

Çünkü merdân-ı Hudâ hâzır ve kalb ahvâline nâzırdırlar (vâkıflardır). İyi kötü her şeyi görür ve bilirler.

Onun için Hakk'ın dergâhında makbûl ve bînâ ve dânâdırlar.

5685. Orada kimseye velîsiz yol vermezler. Velîsiz giden olursa "Dur!" derler.

Peygambersiz, yalnız Hakk'a muhib olsan, Hakk'ın merdudu olur, cehennemi boylarsın.

Sekseninci Makāle. 55 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 265] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri iblise lânet etti. Ve onu yedinci semânın fevkinde tepesi aşağı yere attı. Sebebi Âdem'e secde etmemesidir. Böylece karnen ba'de karnin halka peygamberler gönderdi de her kim o peygamberin emrine itâat etmediyse, Hak Taâlâ onu kâfirler ve merdûdlar zümresinde yâdetti. Muhammed Mustafâ devrine kadar.

Hazret-i Muhammed'in fermânına itâat edene, "sıddîk" ismini verdi. İtâattan baş çekene de "kâfir" ve "zındık" dedi. İmdi muhakkak olarak anlaşıldı ki bizzat Allah'ın düşmanı yoktur. Ancak enbiyâ ve evliyâya olan husûmetleri dolayısıyla onları kâfir ve kendine düşman addetti.

Şunu da takrîr edecektir ki: Şâyet gerçek bir velîye rastlar da ona dostluk göstererek gönlünü kazandığını tahayyül edersen, iyi bil ki gönlünü almış değilsin. Ne vakit ki ona olan sevgin ve hizmetin, rûhunda bir nûr husûle getirmiş ve o âlemin acâibinden sana bir şeyler göstermişse, o zaman yakînen bil ki dostluk etmiş, hizmetini yerine getirmişsin. Eğer kendinde böyle bir şeyler görmezsen iyi bil ki dostluk etmedin, gönlünü kazanamadın; ateşe kavuştun ısınamadın; güneşe mülâkî oldun nurlanamadın; cana eriştin, haberin yok**.**

(s. 201)

(5687.) Değil mi ki iblis semâda meleklerle beraber hamd ü senâda bulunur, meleklere hocalık ederdi.

Semâda meleklerle beraber candan ve mütemâdiyen Hakk'a tâlibdi.

Adem'e secde etmedi, Hakk'ın fermânına karşı itâatsizlikte bulundu.

5690. Hak Taâlâ Hazretleri ona bundan dolayı lânet etti. Nihâyet kahr-ı ilâhî ile ser-nigûn oldu.

Âsmânın fevkinden yere atıldı, sonunda müebbed mel'ûn oldu.

Âdem Aleyhisselâm zamanından bizim zamanımıza kadar birçok peygamberler, velîler geldi.

Her kim onlardan birini inkâr ederse kâfirdir. Cehennemde ateşe karîn olur.

Onlara inanan, sözlerini dinleyen kimselere de Hak Taâlâ cennete doğru götüren yolları açar.

5695. Düşmanlarını cehennemde kahreder. Dostlarını cennete yerleştirir.

Artık anlaşıldı ki velîsiz, bî-gânesin. Ona muhib isen o halktansın.

Bil ki onsuz Hak tarafına yol yoktur. Onsuz kimse Hak dergâhında makbûl olmaz.

Gerek huzûrda gerek gıyâbda onu dost edin ki sana dostun dîdârı görünsün.

İyi bakarsan anlarsın ki hakîkatte ikilik yoktur. Sen sûret âlemindesin de ondan "iki" görüyorsun.

5700. Bu benlik ve senlik perdedir. Bu ikiden geç ki perde kalksın, kapı açılsın.

O beşer (nebi ve velî) Hakk'ın nûrudur. Tenden geç Tâ ki Hakk'ın cemâlini iyânen göresin.

Hakk'a doğru gidilecek yolu o gösterir. Onun hizmetine candan bel bağla!

Tâ ki o senden hoşnud olsun. Onun rızasından başka bir şey arama.

Eğer sana zâhiren rıza gösterirse sakın ona güvenme! Aklını başına topla!

5705. Bak, eğer gönlün onun nûruyla aydınlanıyorsa, sana o gülzârın kokusu geliyorsa,

Derûnunda onun atiyyelerini seziyor, nûrunun lem'ânını hissediyorsan,

Gönlünün içinde akılları hayrân eden bahçeler, cennetler görüyorsan.

Orada baldan, sütten ırmaklar aktığını, ay parçası gibi hûrîler dolaştığını müşâhede ediyorsan.

Onun gönlünde sana rıza husûle geldiğini anlarsın. O vakit bil ki güneşin Hamel burcundan parlıyor.

5710. O güneşten bahârda güller, nehârda …. ağaçlar, çimenler tazelenir.

Ne vakit ki can ağacının yapraklarını siyah görürsün, bil ki o şâhın hışmına uğradın.

O âfitâb itâb burcundadır. Sana oradan gadûbâne bakıyor.

Derûnun gece gündüz zulmetle dolar. Bilâ-sebeb nâ-hoş hallerle karşılaşırsın.

Bil ki o azîz senden râzı değildir. Çünkü onun bağından bir üzüm dânesi bile koparmadın.

5715. Eğer seni yanına çağırır, zâhiren iltifat gösterirse, hattâ okşarsa da aldanma!

O rızâdan derûnunda bir alâmet ara! Bulamazsan bil ki senden kaçıyor.

Cân ü dilden olmak şartıyla, hizmetini başka kalıba dök! Ola ki yanında o makbûl ola!

Böyle gece gündüz gayret et! Sabrı derpîş et, talebinde musır ol!

Tâ ki senden hoşnûd ola, canın ve gönlün onun nûruyla dola!

5720. Cân ü dil nedir ki… Unsûrî cismin de dolup o deryâda güzîde bir inci ola!

İncinin kıymeti yok: Hadsiz, kenarsız deryâ ola, ikiliksiz Hak'la beraber ola!

(s. 202)

Artık kendinde o nûrları görür, onun nûruyla sırları keşfedersin.

Gaybler gözüne görünür, canın süfliyetten kurtulur, teâli eder.

Kendinde böyle bir nişan gördüğünde bil ki o şâh senden râzı oldu.

5725. Esere bak, sûretten geç! Ey tâlib iş eserdedir, eserde…

Zâhirî sûreti onun rehzenidir. Candaki nûr ve letâfet, tende bulunmaz.

Ten hayvan gibi rûhun merkebidir. Rûhu besle ki Nûh'u bulasın.

Ken'ân gibi Nûh'dan yüz çevirme! Tâ ki kat kat zulmet dalgaları içinde boğulmayasın.

Zamanın Nûh'u, merd-i Hudâ'dır. Eteğini tut, ondan ayrılma!

5730. Onu kendin gibi ekmeğe (yemeye içmeye) muhtac sanma! Onun canını yüzlerce cennetin verâsında bil!

Rabbânî can ki mutlak nûrdur, bâkî nûrdur, Hakk'ın güneşidir.

Havastan ma‘dûd olan gözüne toprak doldu. His gözü, aklın da dînin de düşmanıdır.

His gözüne Cenâb-ı Hak “a‘mâ” dedi, “putperest” dedi ve “Bizim zıddımız” dedi.

Çünkü his gözü köpüğü gördü, deryâyı görmedi. Hâle meclûb oldu. Ferdâya iltifât etmedi.

5735. Efendi! Hâl de ferdâ da gözünün önünde duruyor. Öyle iken o hazînelerden bir kırtâsını bile görmiyor.

Böyle bir sultana musâhib olduğunda onu kendin gibi hakîr ve bî-çâre bilme!

O insanın sûretinde (vücûdunda) tâbiye edilmiş olan ve kameri ikiye bölmeye kadar olan kudreti gör!

Şehr bahânedir (âlettir) İşi gören Hālık’dır. Sabahı Hālık’dan başka kim aydınlatabilir!

Canlara hayât Allah’tan erişir. Akıllara cerâyan eden ilim, O’nun çeşmesindendir.

5740. Böyle kudret ancak ve ancak, Allah’tan gelebilir. O, çalışmakla elde edilebilecek bir şey değildir.

Sen o fi‘li insan işi sanma! Hudâ’dan bil ki O’ndan zindesin (hayâtın O’ndandır).

Seksen Birinci Makāle. 22 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 267] Şunu beyân edecektir: Mürîd, şeyhin sözünü Allah’ın sözü bilmelidir. Zîrâ şeyh, ölmeden evvel ölmüştür (ölüden ses gelmez). Bir şahıs, dağdan veya duvardan bir ses işitse, heybetinden aklı başından gider. Çünkü yakînen bilir ki dağ veya duvar söylemez. O sözü Hudâ’dan bilir. Lâ cerem, benzi atar, halden hâle döner. Şeyh de Mâdemki ölmüştür (mevt-i irâdî ile), vücûdu kalmamıştır, onun sözlerini de dağdan veya duvardan gelen sesler gibi bil ki aynı hükümdedir.

(5742.) Gerçi o fiil zâhiren beşerden sudûr ediyor, fakat bâtınen Hudâ’dan bil!

Binâenaleyh o işte Hakk’ı gör, şahısı bırak, can gözünü o kudret tarafına çevir!

Ondan her ne görürsen, iyânen Hakk’tan gör! Tâ ki ondan aklın ve canın nurlansın.

5745. Meselâ, dağdan bir ses işitsen, derhal aklın başından gider.

Çünkü o sözü dağın söylemeyeceğini bilirsin, onu dağdan söyleyen, Hakk’tan başkası değildir.

Velîden her ne gelirse, onları da böyle bil! Çünkü o artık aradan çıkmıştır.

O, ecelden evvel ölmüştür. İki âlemde Hakk’ın âleti olmuştur.

(s. 203)

Yakînen böyle bilirsen, istifâde eder, onun tâli ağacından meyve toplarsın.

5750. Ondan sana her dem neşv ü nemâ hâsıl olur, onun atiyyeleriyle mütemâdiyen büyür artarsın.

Nihâyet sen de onun gibi mesrûr, belki mertebede onunla beraber olursun.

“Beraber “ dedim, aynı olursun. Bir ırmak gibi ki diğer bir ırmakla birleşince,

Her ikisi, ruh gibi tensiz âlemden hâriç bir akarsu olur.

Merdânın cisimlerini de serâpâ can bil! Binlerce olsalar da hepsini bir bil!

5755. Vâsılların cümlesini bir nûr bil! Aralarında fark yoktur, [Ey civan!] [229] .
Ey oğul! İki şeyin nûru bir (aded) olur. Beşerin nakışından sûretinden geç!
O taaddüd sûrettedir (gözlerin kendindedir); nûrlarında değil!
Her velîyi göz gibi bil! Hakk'ın nûru o gözlerden revândır.
5760. Bir su, on lüleden aksa, o taaddüd şüphe yok ki lülelerdedir.
Lülelerden akan su birdir. Yakîn bil, şek etme!
Fakat onlar ki henüz yoldadırlar (vâsıl olmamışlardır) hepsi de Hakk'a vâsıl olmak emelindedir.
Her birinin arasında fark vardır. Çünkü her birinin rûhu başka türlüdür.
Aralarında vahdet husûle gelmiştir.

Seksenikinci Makāle. 81 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 268] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ buyuruyor ki: "ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات"[230]. Bu mânâ henüz yolda bulunan tâlibler, mü'minler içindir ki derece itibariyle kimi ileri, kimi geridir. Ama menzile eriştikleri zaman aralarında derece farkı kalmaz. Bu merâtib yoldadır; menzilde tefâvüt ve merâtib yoktur. Hep müsâvîdirler. Menzil ehlinin vasfındadır. "لا نفرق بين أحد منهم" buyuruyor. İmdi her iki vasıf da yerindedir. O, tâliblerin vasfıdır; bu, vâsılların…

Bu makālede "المخلصون على خطر عظيم" mefhûmu da îzâh olunacaktır.

Goruk, üzüm tarafına nerde gidecek? Taş, la'l cânibine nasıl gidebilir? Çünkü bunların her ikisi de yoldadır. (Henüz menzile vâsıl olmamışlardır). Mümkündür ki goruk asmasından koparılır, yahud taş, güneşin ziyâsından uzaklaştırılabilir. Bu sûrette her ikisi de maksûda eremezler, yarıyolda kalırlar: (Goruk, üzüm olamaz; taş la'l olamaz). Her ikisi de tehlikeye düşmüştür. Fakat o goruk tamam yetişip üzüm olduktan, taş kemâle gelerek la'l olduktan sonra, goruğu asmasından , taşı güneşin ziyâsından uzaklaştırsanız, artık her ikisi için de tehlike kalmaz. Çünkü ikisi de menzillerine vâsıl olmuştur. "ألا إن أولياءالله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون" Meâli kerîmi: "Bilmiş olun ki Allah'ın velîleri için korku, keder yoktur. "[231]

(5764.) Tâliblerin makam itibârıyle mertebeleri vardır; sülûklarından menzile vusûllerine kadar.
5765. Goruk gibi… Her sâlik tatlı üzüm oluncaya kadar seyrine devam eder.
Seyr esnâsında her birinin başka başka halleri vardır. Kimi uzak olur, kimi yakın…
(s. 204)
Menzile varıncaya kadar aralarındaki bu tefâvüt devam eder. Menzile erişince fark kalkar.
Yolda olan da evliyâ cinsinden ve asfiyâdan ma'dûd ise de menzil ehli değildir.
Bu da onların cinsindendir fakat henüz yoldadır. Cân şehrine erişince şâh olur.
5770. Muhlistir, fakat yolda onun için tehlike vardır. Sefer esnâsında harâmî korkusu mevcûddur.
Fakat yolu tamamlayıp menzile erdi mi pâdişâhla beraber korkusuzca oturur.
O seferi bitirip hazara erdi mi ondan sonra tehlike kalmaz.

---

[229] Bkz. *İntihânâme* (1376), s. 268, b. 5966.
[230] "…Kimini ötekine derecelerle üstün kıldık": ez-Zuhruf 43/32.
[231] Yûnus 10/62.

Bunlardan başkaları /tarîka sülûk etmeyenler) onların cinsinden değildir. Çünkü onlar mânâdan muarra cism-i mahzdırlar.

5775. Tâlibleri de vâsıllar cinsinden bil! Çünkü onlar da nihâyet vâsıl olacaklar.

Tâlib tay, vâsıl attır. Aralarındaki fark ancak bu kadardır.

Tay at olmuyor mu? Bundan anla ki murâda eresin.

Vâsılların vasfı [232] "لا نفرق" dur. Hepsi korkusuzdur. Hakk'ın emânındadır.

Sabâ rüzgârı gibi hepsi bir şeydir. Bir şey nasıl olur da ayrılır?

5780. Su kaç yerde bulunursa bulunsun bir şeydir. Her yerde başka isimle anılsa da…

O su aşağı yukarı her tarafı dolaşır akar. Fakat gene sen onu aynı su bil!

Bu bahis haddînden ziyâde uzun sürdü. Bu kadarla iktifâ edeyim, Tâ bu sırla nâ-kesleri kes edeyim.

Onlara sözün verâsından fehm bahşedeyim (hâl ile anlatayım). Tâ ki onlara gizli şeyler iyân olsun.

Evliyâdan, söylemeden de can yoluyla ilm-i ledün bahşedenler vardır.

5785. Müşkili sözsüz halleder, ayağı bağlı olan canın bağını çözer, yürüdür.

Seni ateşsiz tenceresiz pişirir. Önündeki varlık dağını kal'eder (kökünden söker).

O, her ne yapmak isterse vâsıtasız yapar. Hak'la senin aranda râbıta te'sis eder.

Böyle olan kimse merdânın serveri (kutbu) olur. Ona "can" deme o, "canların cânı"dır.

Onu evliyânın imâmı bil! Hepsi, gerek dünyâda gerek ukbâda onun köleleridir.

5790. Sülûk bâbında yolun da menzilinde fevkindedir. Fakr içinde pâdişâhların pâdişâhıdır.

Gene tarîkin vasfına rücû' ediyoruz. O zümrenin makamât ve sülûku bahsine ,:

Onların vasfı " . . .ورفعنا بعضهم فوق بعض"[233]dir. Çünkü seyr esnâsında her birinin başka hâli vardır.

Gorukların seyri engûr tarafınadır. Her birinin tadı başka başkadır.

Hepsi yoldaştır. Hedefleri birdir. Hepsinin derdi, aynı devâyı ister.

5795. Fakat goruklar için yolda tehlike vardır. Olmaya ki onu yolda alıkoyarlar.

Ya üzüm olmadan koparırlarsa? Binâenaleyh melhûz tehlikelerden çok korkmaları lâzım.

Hak Taâlâ "Muhlisler için tehlike var" buyurdu. Çünkü onlar, henüz seyrini ikmâl etmemiş goruklardır.

Fakat üzüm olunca menzile ermiş olurlar. Artık gorukluk perdesi kalkar. Dildâra mülâki olur.

O, üzüm olıp gorukluktan kurtuldu, vâsıllar ırkından (zümresinden) ma'dûd oldu.

5800. Bundan sonra, korkusu kalmaz. Emîn bulunur, vuslat sarayında sâkin olur.

---

[232] "(Peygamberlerin) araslarında fark gözetmeyiz": el-Bakara 2/136, 285; Âl-i İmrân 3/84.

[233] "…Kimini ötekine derecelerle üstün kıldık": ez-Zuhruf 43/32.

Menzilde mukîm olur, rehzenlerden kurtulur, müebbed "Cân-ı Cihân"a vâsıl olur.

(s. 205)

Artık tarikatin iki kâmiyle de (vuslat, emniyet) bekâm oldu. Cân kuşu korkusuzca dâne yedi.

Cenâb-ı Peygamber, vasl-ı Hudâ'yı beyân sadedindeki: [234]"خطوتان قدوصل" hadîs-i şerîfini iyi dinle!

İki hatveden biri dünyâ, biri ukbâdır. O iki hatveden sonra vuslat muhakkaktır.

5805. Korkudan kurtularak velîler zümresine girer, bi-lâ vâsıta semâya urûc eder.

Habl-ı İlâhîye tutunarak semâya erişince masiyet cezâsı olan cehennem azâbından kurtulur.

Habl-ı Metîn, Kur'ân-ı Mübîn'dir. O'na tutunan kimse arşa kadar çıkar.

O sultan herkese yardım eder. Onun sâyesi, penâh-ı âlemdir.

Onun kalbi, Hakk'ın elinde âlettir. O, Hak'tan yeni yeni ders alır.

5810. Hak Taâlâ ef'âlin ondan gösterir. Gözü (basîreti) olan Hakk'ın dîdârını ondan seyreder.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Mecîd'inde: [235]"سيماهم في وجوههم" buyurdu. Yüzlerinde secde eseri görülür.

Sîmâda, yüzde iyânen belli olur ki onlar Hudâ'ya sıdk ile secde edenlerdendir.

Çünkü o pâk can, ezelden sâdık olduğu cihetle dîdâra mahrem oldu.

5815. Onun ru'yetine hâil olacak perde yoktur. Çünkü o göz Hakk'ın nûruyla doludur.

O Hakk'ı görür. Sûrete bakmaz. Onun nûru her perdeden sâf olarak (kuvvetinden bir şey kaybetmeden) geçer.

Böyle kimse merdânın mahremi, onlar gibi orda hâl sâhibi olur.

Dünyâda velîyi velî görebilir. O sîmâ, kendi cinsinden olmayanlardan gizlidir.

Gedâ, pâdişâha musâhib olabilir mi? Veya pâdişâhlar gibi atiye ve ihsân yapabilir mi?

5820. Herkes dîdâra mahrem olamaz. İsterse gece-gündüz çalışsın.

Hazret-i Muhammed yüzünü (onda tecellî eden ilâhî nûru), Ebu Leheb veya hâin Ebu Cehl nerden görebilecek?

O mübârek cemâli, Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali'nin gözleri görebilir. O ru'yet ancak onlara inkişâf eder.

Kezâ, onların cinsinden olan sahabe-i güzîn de onu bilâ-hâil müşâhede ederler.

Hakk'ın dîdârına şeytan mahrem olamaz. Çünkü onun hakkında ezelî hüküm böyle verilmiştir.

5825. Bütün sapkınlar, o köpeğin askerleri (âvânesi)dir. Çünkü eğrilikte onunla koşup seğirdiyorlar.

Ondan sayılırlar, cehenneme onunla beraber girerler.

O ağzın şeytan, onların şeyhidir. Yoldan sapanların hepsi onun sâdık mürîdleridir.

---

[234] ". . . Birleşmiş olan iki adım". Kaynağı bulunamadı.

[235] "…Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir": es-Secde 48/29.

Her gürûh kendi cinsine iltihâk eder. O nereye giderse, hepsi de oraya gider.

Cinsi, kendi cinsinden tarafa sevkederler: İyiyi iyiye, kötüyü kötüye.

5830. ……[236]

İyi kötü her şey yerini bulunca, Hakk'ın adâleti tecellî etmiş (yerini bulmuş) olur.

İyiye iyilik edersin. Adâlet odur. Kötüye kötülük ettin mi adl ve ihsân etmiş olursun.

Dünyâda güzel, çirkin ne varsa hepsini Hak'tan bil!

Bu terâzü o terâzüden gelmiştir. İyi bak, çünkü iyi gelmiştir (çok iyi ve pek yerinde)dir.

5835. Bu Kur'ân-ı Hak'tan mîzân olarak gelmiştir. Tâ ki onunla nakdi, kalpi bilelim.

O, mihek gibidir. Onun vasıtasıyla kâfir mü'minden, düşman dosttan tefrîk olunur.

(s. 207)

Süflîler ulvîlerden seçilir. Her gürûh kendi tarafına gider.

Bir fırkanın mercii (yeri) cennet, diğer fırkanınki ateşle dumân, yâni cehennemdir.

Nazarımız (a'mâlimiz) ona (Kur'ân-ı'a) uygun olursa, orada hiç azab korkusu çekmeyiz.

5840. Akıl ve fikrimizin emirlerine ittibâ' ederek Hakk'ın fermanlarını candan dinleyelim.

Ve yerine getirelim, emrine itâat edelim, sıdkla o taraf gidelim.

Böyle yaparsak kendimize adâlet etmiş oluruz. Kendimizi dîn yoluna fedâ edelim.

Ey ahmak, kendi nefsine yapmadığın adâleti, başkaları hakkında nasıl yapabilirsin.

Ey sefîh! Sen kendine zulmediyorsun. Senden başka adâlet beklenir mi?

SeksenÜçüncü Makāle. 104 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 271] Şunu beyân edecektir: İnsan adâleti evvelâ kendine yapmalı. Bâtınındaki kötülüklerin boynunu vurmalı ve iyilikleri vücûdunda ihyâ etmelidir. Kendine bu sûretle adâlet yaparsa diğerleri hakkında da adâlet yapmaya ve âlemi adâletiyle ihyâ etmeğe kādir olur. Yoksa bâtınının şehrinde adâlet yapmayan kendi vilâyeti derûnunu imâr etmeyen kimse zannetme ki başkalarına adâlet yapar.

هر که برخود نکرد عدل بدان

نکند عدل بر ستمزدگان

Meâli: "Kendine adâlet yapmayan kimse, bil ki, mazlûmlar hakkında da adâlet icrâ edemez. "

[Fa. 1376, s. 271] Bu makāle şunu da takrîr edecektir ki insanın pâk olması o vakit kābil olur ki aslı (yaradılışı) pâk ola. Kendinde bulunan pislik ve hıyânet ârız ola ki su ile yıkamakla o pislik izâle edilebilsin. Ve eğer −maâzallah− kadîmen necâset topu, necâset güllesi ise, onu yıkamak, yok etmekle olur.

İmdi her kim ki velîlere tâlib ve Hudâ ile mukayyeddir. Yakînen bil ki o, asıldan pâk idi. Ondaki necâset ârızîdir. Şimdi onu gidermeye çâre arıyor. Ama

---

[236] Eksik bırakılan kısmın (عدل آن باشد که جمله چیزها کل مناسب اوفتد هر یک جدا) tercümesi: "Adl o dur ki herşey, tam münâsib bir şekilde her biri (iyi ve kötü) cüdâ/ ayrı düşer. [Bkz. Fa. 1376, s. 270, b. 6003).

tamâmen necâset olan kimse arınmak için çâre arayabilir ki çâresi yoktur. Çünkü bütün eczâsı hadestir. Kendinin yok olmasını ister mi?

5845. Adâlet, kendine adâlet yapan kimseden beklenir. Her kedere, her derde dermân, o olur.

Körükörüne kendine zulmeden kimsenin tab'ından, zulümden başka bir şey doğar.

Zâhiri âlim ve hakîm görünürse de bâtını hükûmette zâlimdir.

Çünkü onun ilmi semere vermemiştir. Müsemmâsız isim neye yarar.

Onun derûnunda ilim nûru yoktur; susuz destiye benzer.

5850. İlim odur ki gönülden coşar. Ondan bu unsûrî cisim de nurlanır.

Hilm, lütuf gibi faziletler öyle ilimden doğar. Rûhta hiddet ve şiddetten eser kalmaz.

Hilmi, gazâbını izâle eder. Adli, zulüm kaftanını yırtar.

Dünyâda kendine adâlet edersen, büyüğe, kücüğe adâlet edersin.

Zâlimden hiç adâlet beklenemez. Çünkü o kat kat zulmet içerisinde boğulmuştur.

(s. 207)

5855. Zulmetlerin dumanı, onun damağını öyle ifsâd etmiştir ki

O karanlıkta yol almaya muktedir olamıyor, çünkü hak öğüti dinlemiyor.

Evi karanlıktır, kapısı da kapalıdır. Kahrın devamı yüzünden cânı hastadır.

Söyle kötüden iyilik gelir mi? Karanlıkta gidilebilir mi?

Zehirden bal olur mu? Kederden gönül şenlenir mi?

5860. Bardaktaki ne ise elbette dışına sızan da odur. Âdi kimseden pâdişâh himmeti bekleme!

Öyle ise git, önce kendi ahlakını düzelt de iyilikten sonra dem vur!

Tâ ki halk senin sözlerinden iyilik öğrensinler ve seni dinlesinler.

Ey oğul! Evvelâ kendine ilâç et! Kendini ve fikrini iyileştir.

Kendini tedâvi ettikten sonra halkı tedâviye başla ki hastalara ancak o vakit şifâ verebilirsin.

5865. Cân kuşun tuzaktan kurtulduktan sonra hür olabilirsin.

Kendin kurtulduktan sonra kahrdan, hapisten, meşakkatten başkaları[nı] da kurtarabilirsin.

Eğer halk ile meşgûl olursan, sözlerin halk yanında candan makbûl olur.

Ondan sonra dünyâda adâlet icrâ edebilirsin. Herkes senin sözünle korkudan emân bulur.

Ondan sonra serverlik sana yakışır. Çünkü bu cihân tuzağından kurtulmuş bulunursun.

5870. Senin yüzünden bütün dünyâ mamûr olur. Gamsız meserret, deryâsız garkolur.

Herkesi kendin gibi esrâra vâkıf edersin. Herkesi fısktan kurtarır, tâata sevkedersin.

Herkesi küfürden dine çekersin. Garazsız, ivazsız lütuf ve hilm tarafına kılavuzlarsın.

Cânlar ilminin nûruyla dolar. Hikâyelerde, mesellerde senin vasfın söylenir.

Cân güneşin parlar, himmetinle gönüller bostan gibi yeşerir.

5875. Nasıl ki bu dünyâ ilkbahârın kudretiyle cennet gibi yeşillik ve tarâvet kesbeder.

Yüzbinlerle güzel renkler gizli bulundukları yerden taze taze baş gösterirler.

Kırmızı, sarı ve yeşil renkler, zulmet içinden beliren sabah nûru gibi zuhûr eder.

Toprak altında gizli olan esrâr, peyderpey görünmeye başlar.

Toprak içine gömülerek ölmüş olan dâneler tekrar dirilerek yeryüzüne çıkarlar.

5880. Gül ve yâsemin hulleler giyer. Gözünü aç da kudret-i Hakk'ı temâşâ et!

Susam, menekşe derler: "Biz öldükten sonra tekrar dirildik, dünyâya geldik.

Nevbahârın gelmesiyle, ölmüş olan her şey, yeniden hayât bulur, yapraklar gül gibi güler.

Kara topraktan böylece baş gösteren bu şeyleri bu sûretle haşreden Allah,

Yakînen bil ki kıyâmet gününde halkı da böyle haşreder.

5885. Bu haşr, o büyük haşrın bir örneğidir. Bundan o büyük neşri kıyas ederek

Ruh cihânını bu cihânda ara! Tâ ki fâtihi ve meftûhu göresin.

Buraya ibretle bakarak orayı anlarsın. Fer'den asla intikal edersin.

O yolu, ibret sâhibi olan merd kat'eder. Hazret-i Allah'ı ancak o görür.

Hak Taâlâ Hazretleri, Kelâm-ı Mecîdi'nde [237]" . . .فاعتبروا" buyurdu ki O'nun atâsından ders alalım.

(s. 208)

5890. Fikrimiz ibrete makrûn olursa, bizim için mârifetullah hâsıl olur.

Bu cihet dünyâsından cihetsize yüz döndürürüz ki gözlerimizden ikilik perdesi kalkar.

O nazardan ayn-ı zulmet, nûr olur. Cehl, ilme tehavvül eder.

Daha bunların yüz misli iyilikler husûle gelir. Hak Taâlâ Hazretleri'nin inâyetiyle ayaklarının bağı çözülür.

Şu halde dünyâda Hak'tan başkasına meyletme, mâsivâdan dâima kaç!

5895. Tâ ki Hak Taâlâ sana kalbinde köşkleriyle, bahçeleriyle cennet mülkünü bahşede.

Bu cennetleri derûnunda gece gündüz seyredersin. Hakk'ın inâyetiyle nihâyetsiz âlemler müşâhede eylersin.

Gayb âleminden gönlüne inkişâf edecek şeylerin haddi hesâbı yok!

Biz bu kadar söyledik, sen bâkîsini bunlara kıyâsen anla da himmet atını Bâkî tarafına sür.

Böyle nazar sâhibi olmayan kimsenin o âlemden nerde haberi olacak?

5900. O, hayvan gibi dünyâda bağlanır kalır. Ruh gibi o tarafa nasıl gidebilir?

Hakk'ın masnû'larından haberdâr olmayan, Hakk'ın dîdârından da mahrûm kalır.

Toprakta biten solucan gibi ki rûhlar âlemine gitmesine imkân yoktur.

Germ (kurt) o Kerîm'in cemâlini nerde görebilecek? Cehennemlik bir kimseye cennete yol vermezler.

Zemînin buhârâtından tekevvüneden haşerâtın canları, Hudâ nûruyla zinde değildir ki . .

5905. Onlarda öğüt tutacak (rûhen terakkî edecek) kābiliyet bulunsun.

Bir nâ-pâk pâka karîn olursa, meselâ vücûdun bir uzvuna pislik bulaşırsa,

O uzuv su ile yıkanarak temizlenebilir, su ile o pislik zâil olur.

Ondaki pislik gidince o yine evvelki hâli gibi pâk olur.

---

[237] "İbret alın": el-Haşr 59/2.

Fakat bir şeyin aslı (maddesi) tamâmen necâset olursa, onu yıkamak abes olur.

5910. Bu yıkamaktan fayda hâsıl olmaz. Çünkü baştan ayağa kadar (bütün eczâsı) necâsettir.

Necâset bulaşmış bir elbise yıka[na]bilir, fakat bizzat necâseti yıkamak hata olur.

İmdi cihâdı (dîn yolunda mücâhedeyi) asıldan pâk olan yapar; vücûdunun ârızî kirleri gitsin diye.

Çünkü onun kirleri ârızîdir. Ona tevbe su mâhiyetindedir (yıkanır, temizlenir).

Tevbe edince günahlarından kurtulur Hak yanında makbûl olur.

5915. Evvel nasıl günahsız idiyse gene öyle olur. Temiz rûhlar gibi ser-efrâz olur.

Cenâb-ı Peygamber: [238]" . . . التائب من الذنب" buyurmadı mı? Tevbe edenlerde günah kalmaz.

Kirden temizlenen elbise gibi günahtan kurtulur. Fazla olarak rûhunda safvet hâsıl olur.

Bu sûretle temizlendikten sonra Hakk'în makbûlü olur. Önce itibârsız iken tevbeden sonra itibârı avdet eder.

Eğer derûnunda evvelden (ezelden) temizlik olmasaydı, yarasına merhem aramazdı.

5920. İlac aramak şuna delâlet eder ki o evvelden hasta değildi, sonradan hastalandı.

Bir şeyi, yitiren arar. Baş olmazsa ayağı, kuyruğu kim arar, ister.

Hayâtta bulunanlar arar. Ölü bir şey arayabilir mi?

Bir şeyi kaybeden kimse, elbette kaybettiğini arar, şundan bundan sorar.

Ararken de sağa sola kulak verir, "ondan bir haber alabilir miyim", diye.

(s. 209)

5925. Gözü kulağı dâima intizârda bulunur. Dâima o mefkûdu tarafına koşar.

Hakîmin mefkûdu (dâllesi) de hikmettir. Onu bulmak, öğrenmek ister.

Bir şeyi yitirmemiş olan aramaz. Arayanın mutlaka bir kaybı var.

Kim ki arıyor, bil ki o bir şeyi kaybetmiştir. Tâlib bundan dolayı Hak yanında azîzdir.

Boş duran, tenbel tenbel oturan kimsenin aradığı yoktur. Bundan dolayı lâkayddır.

5930. O, sûretâ insan görünür fakat hayvandır. Cismen ziyâde görünürse de rûhen nâkıstır.

Nihâyet bu noksanlık içinde ma'dûm olur gider. Eğer kābiliyeti olsaydı merhûm olacaktı.

O, odungibi ateşe lâyıktır. Nihâyet kül olur, savrulur gider.

Vücûdunda fayda olmayan kimsenin varlığı zâiddir (Yok olsun daha iyi).

Hadesi (necâseti) yok etmek iyidir ki çarçabuk göz önünden ref'olsun.

5935. Münkirler hades gibi çirkin ve müteaffindir. Hepsini hades gibi atılmış gör!

Necâsetin yeri mezbele değil mi? Cins, kendi cinsiyle birleşir.

Âhirette ki rütbeleri de o nisbette mütefâvit olur. Kimi a'lâ, kimi ednâ…

Fâsıkların derekeleri de fısklarına göredir. Kimi cehennemde

---

[238] "Günahtann tevbe eden [sanki onu hiç işlememiş gibidir]. " İbn Mâce, Zühd, 30.

5940. Kahr-ı Hudâ'yla yedinci derekede bulunur. Diğerlerinin makamı bu nisbette engin ve daha engindir.

Her masiyete münasîb bir cezâ vardır. Her âsiye bir cürmüne göre cezâ verilir.

Bu mertebeleri iyide, kötüde, her şeyde böyle (mütefâvit) bil! Herkese Hak tarafından âdilâne cezâ verilir.

Cihân halkına dâir olan bahş, sâlihlerin, tâlihlerin vasıflarını bıraktım da

Bundan böyle merdân-ı Hudâ'nın evsâfını anlatayım, can ü dilden onları şerhedeyim.

5945. Bu merdân, ezelden seçilmiştir. Mü'minlerin göz bebekleridir.

Dünyânın aydınlığı onlardandır. Kahırları lütuflarından ziyâde derde dermândır.

Hak Taâlâ'nın ten sûretinde gelmiş sırlarıdır. Onlardan herkes nurlansın diye.

Bu dünyânın ilkbahârı gibi. Her cânı, her gönlü taze ve ihya ederler.

Seksen Dördüncü Makāle. 200 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 275] Şunu beyân edecektir: Hālık Taâlâ Hazretleri güneşi, ayı ve yıldızları yarattı. Onlara birçok hâsiyetler bahşetti ki onlar kimseye ermedi ve halka malûm olmadı. Ancak malûm ve mefhûm şunlardır ki: Güneş âlemi aydınlatıyor. Güzel, çirkin onunla seçiliyor. Yeryüzünü gül, yâsemin, menekşe, reyhan gibi çiçeklerle süslüyor. Gûnâgûn yemeklerle donatıyor. Ağaçlara yaprak ve meyve veriyor. Meyveleri pişirib tatlandırıyor. Bunlara benzer hadd ve hesâbı olmayan şeyler vücûda getiriyor. Demir, bakır, altın, gümüş ve sâir mâdenleri terbiye ediyor. Taşları la'l, yâkut, zümrüd, akîk ve mercân ediyor. Bu kâbilden olanların da hesâbı yoktur. Hak Taâlâ yıldızlara sa'd (uğurluluk) ve nahs (uğursuzluk) bahşetmiştir ki onlar bu hâsiyetleriyle kimini büyültürler, kimini küçültürler. Bunları yarattı ve bunlarla kâinatı süsledi. İşte bunun gibi **(s. 210)** mânâ âlemini de tezyîn ve ihyâ maksadıyla, evliyâyı gönderdi. Zîrâ mânâ asıldır, sûret fer'dir. Tâ ki halkın canlarını dîn ve îmân ile ve Allah'ı tanımak gibi ulvî hislerle süslesinler, onları kâfirlerden, kötülerden temizlesinler.

Zâhir güneşiyle, sûrî güzellik ve çirkinlik zâhir olur. Evliyânın nûrlarıyla da rûhların güzelliği, çirkinliği belli olur. Evliyâ, rûhlara −bâkî ve bî-zevâl olmak şartıyla− yüzbinlerce gül, reyhan, ağaç ve meyve bahşederler ki hakîkî bahşîş işte bu mânevî atiyyelerdir. Bâkî olmayan şeyler adem hükmündedir. Binâenaleyh ademi bırakıp gönlünü bâkîye rabtetmek lâzımdır.

(5949.) Hālık Taâlâ Hazretleri, bu âlemi onlar için yarattı ki bu âlemde onları vücûda getirsin.

5950. Âlemde güneş gibi dönüp dolaşsınlar, herkesin derdine dermân olsunlar.

Onların perteviyle rûhlarımızda ilim ve hikmet yeşillikleri bitsin.

Cân bağları meyveler versin, şeker gibi tatlı incir ve hurma husle getirsin.

Her can yemek için türlü türlü şeker gibi tatlı meyveler bitirsin.

Mânevî meyveler ki onları yiyen insan fânîlikten kurtulur.

5955. Ondan yiyen bâkî can bulur. Onu yemekten her lahza tâze hayâta kavuşur.

Bu cihânın meyveleri vücûdun gıdâsıdır. Herkesin vücûdu o gıdâ ile yaşar.

Fakat bu meyvelerin hükmü kaç günlüktür. Bekâsı yoktur. Nihâyet yiyenler de fânî olur

Mânevî meyveler ise canın gıdâsıdır. Onların lezzet ve tazelikleri ebedîdir.
Mukbillerin gıdâsı o nîmetdendir. Çünkü o nîmet, nikmetten muarrâdır, sâftır.
5960. O nîmetten tenâvül eden sâf ruh, melekler gibi feleklerde uçar.
Onun cânı mütemâdiyen yer. Senin cismin gibi ki canından
Ömrü müddetince yer, doymak bilmez. Yedikçe iştâhı artar.
Tenler dâima canlardan yayılırlar, otlarlar, ağızsız türlü nîmetler yerler.
Cennet taâmları da canların gıdâsı olduğu için câvidândır.
5965. Hak Taâlâ Hazretleri cennet nîmetleri hakkında [239]"أكلها دائم" buyurdu. Oranın yemekleri dâimdir (ve tabaksızdır).
Sûretten geçmeden onun mânâsını iyice anlayamazsın.
Sûret mânânın perdesidir. Sûretten geç ki mânâyı ayne'l-yakîn göresin.
Cân mülkünde daha bunların yüzbin misli nîmetler vardır. Bu söylediklerim onlardan bir şemmedir.
Onların vasfı harflere (lafızlara) sığmaz. O mânâ deryâsını hangi kap istîâb edebilir?
5970. Hakk'ın kudretlerinin en küçüğü âlemdir. O kudret deryâdır. Bu dünyâ, o deryânın bir damlasıdır.
Bir katreden cihânlar meydana geldi ki onları görenler hayrân olurlar.
O katreden yüzlerce cihân seyrânedilir. Yerde, gökte türlü türlü şeyler:
Yukarıda burclar, yıldızlar, her tarafa kalemsiz nakşedilmiş rakamlar (sûretler),
Semâda güneş, ay ve yıldızlar, her birinin başka başka hâsiyetleri,
5975. Her birinin yer üzerindeki bakır, gümüş, altın gibi mâdenler üzerindeki te'sîrleri,
(s. 211)
Kiminin halka verdiği küçüklük, kiminin bahşettiği büyüklük,
Kezâlik, karada ve denizde bulunan bunca mahluklar ki her biri Hudâ'dan yüz türlü lütuflara mazhar olmuşlardır.
Denizde inciler, sadefler, balıklar, hesaba gelmeyen bin çeşit mahluklar.
Karada bağlar, bahçeler, bostanlar, çimenler, gülzârlar ve daha birçok şeyler.
5980. Her tarafta muhtelif iklimler, her iklimde muhtelif san'atlar ve san'atkârlar.
Her iklim halkının başka rengi, başka şekli, başka lafzı ve başka mânâsı.
Dünyâda bulunan yetmiş iki milletten her birinin başka dili, başka fikri,
Bir cihân içinde gizli, âşikâr yüzbin belki sayısız cihân…
Acaba o deryâda kim bilir daha ne kadar gizli şeyler vardır. Ne mutlu bunlara muttalî olan câna!
5985. O deryâ −bize nisbetle− adem görünse de, o, onu bilâ-hicâb görür.
O deryânın incisi, o ezelî cândır. Ve o görünüş, çalışmakla elde edilemez.
O merd için, kadîmden husûle gelmiş olmak lâzımdır ve o deryâda mukîm bulunmuş olmalıdır.
O deryânın cevheri böyle olan candır. O, sözlerini dudaksız, damaksız ve dilsiz söyler.
Bu esrâra mahrem olacak kulak bulunmadığından dolayı bu kadarla iktifâ ediyorum.
5990. Lâ-mekân tarafına gelen olursa dinler, küfürden (inkârdan) geçerek îmâna meyleder.

---

[239]"Yemişleri dâimîdir": er-Ra'd 13/35

Dîn yolunu tutar, mânâ olur, kendinden geçerek bî-hûdlukta devam eder.

Hakîkî varlık bî-hûdluktur. Bu varlık (dünyâ varlığı) kabuktur. O varlık "lübb"dür.

Kabuk, iç için mevcûttur. Tâ ki lübb kabukta gizlenerek kemâle ersin, işe yarar hâle gelsin.

Bu netice hâsıl olunca, yâni lübb kıvâma gelince, kabuktan kurtulur.

5995. Bundan sonra gene seyrinde devam eder. Bunu sathî dinleme, özden dinle!

O lübb, bâzen ilaç, bâzen taze helvâ olur. Bâzen de merhem olup baş ağrısına sürülür.

Daha birbirine benzemez yüzbin çeşit işler, haller, istihâleler…

İşte bunun gibi, can da bedenden çıktı mı (kendinden geçti mi), onun yüz bin çeşit halleri vardır ki

Söylemekle bitmez. Dâima bulutsuz güneş gibi parlar durur.

6000. Hakîkî seyr, odur ki tensiz olur (Yalnız canın seyridir). O seyirde acâyib haller vardır.

İşte o seyr, zinde ve câvidândır. Kevn ve mekânın hâricinde vukû' bulur.

Merdânın seyri o âlemde olur. Her biri Âdem gibi mescûd olur.

Cisimleri ma'dûddur. Fakat hepsinin nûru birdir. Hepsi de şekten yakîne gitmişlerdir.

Eğer *Mesnevî*'nin sırrına vâkıf oldunsa, cümlesini bir bil! İkilikten vazgeç!

6005. Her dükkânın başka bir meşgalesi var: Kimi turşu satar, kimi şekerle bal.

Bizim *Mesenvîmiz* de vahdet dükkânıdır. Rahmet içinde rahmet, rahmet içinde rahmettir.

Onda ehl-i dilin sırları doludur. Her birinin nâdir bir inci olduğunu görürsün.

Öyle nâ-dîde inciler ki onları elde edenler, bilâ-tevakkuf Hak tarafına koşarlar.

O iki cihâna sığmaz olur. Sel gibi taşar, coşar, deryâ tarafına akar.

6010. Ondan sonra deryâdan başka matlûbu olmaz. Balıklar gibi deryâda yaşar.

(s. 212)

Bu halde olan kimsenin lâyıkı, derdinin dermânı Hak'tır.

Onun cânı Hakk'ın visâlinden başka şey istemez. Yiyeceği, içeceği (gıdâsı) vücûd'nın vaslıdır.

O, dâima buğday ile beslenir, nemâ bulur. Hakk'ın Zât-ı Pâki'yle kāim olur.

Canının ırmağı o deryâya akar. Onun ırmağı deryânın suyuyla birleşir.

6015. Ondan sonra ona ırmak gözüyle bakma, deryâ gör! Çünkü onun ırmağı ayn-ı deryâ olmuştur.

Ey oğul! "أنا الحق"/ene'l-Hak sırrı işte budur. Mansûr'un sözünü Hakk'tan bil!

Hak o sözü onun dilinden ileri sürdü. Sen de onu Hak'tan bil!

Bil ki vahdet deryâsına iki sığmaz. Bu ikilikbu kesîf cisimde olur.

Gölgeler güneşle görünür, gene güneş nûruyla zâil olur.

6020. Kuşluk güneşi gölgelere vurunca, güneş nûruyla gölgeler yok olur.

Gölgenin varlığı güneştendi; gene güneş nûruyla yok olur.

Acâyibi seyret ki burada dâima hem vücûd hem adem bir zâttan sudûr ediyor.

Her şeyin vücûdu Hak'tandır. Bunun gibi bin türlü acîbeler vardır.

6025. Ondan sâdır olanın hangisi acibe değil ki! Hakîkatte sun'u Hudâ'da acîb olmaktan başka şey yoktur.

"Allah" lafz-ı celîli "veleh"den müştakktır. Hiçbir sun'u yoktur ki "veleh"i mûcib olmasın.

Rasûl-i Ekrem efendimiz bundan dolayı: "رب زدني حيرة" buyurdu: "Ya Rabbi! Hayretimi artır ki akıl ve beden kaydından kurtulayım."[240]

Çünkü hayret kurbet ve ru'yettir (bunlardan ileri gelir). Her kimin hayreti ziyâde ise Hakk'a kurbeti o nisbette artmıştır.

O cânı saydetmeğe kimse muktedir değildir. Git sen ona sayd ol ki sana tecellî etsin.

6030. Azîz olduğundan nâşi görünmeyen o cemâl, bilâ-hicâb iyânen görünsün.

Kendinden fânî ol ki bâkî kalasın. Eğer kendinde kalırsan, hakîr ve zelîl olursun.

Aşkını artır, aklından geç ki o eşsiz mâşûk seni satın alsın (kul etsin).

Aşk deryâsına destisiz git (destiye kanâat etme) ki o deryâ civârında müebbed kalasın!

Yokluğu tercih et, varlığı bırak! Kendini rıza ve hoşnudlukta fenâya ısmarla:

6035. Ne vakit yok olursan, o vakit var olursun. Bekâ istersen bu varlıkta kalma!

Her kim burada iken (mevt-i irâdî ile) ölürse, muhakkak zinde, kurb-i Hak civârında pâyende olur.

Hayât ölümdedir. Gözün varsa (basiret sâhibi isen) aç da gör!

Dirinin ölümden ve bu sırdan haberi yoktur. Topraktan yaradılıp insan olmadı mı?

Kesîf buğday tanesi ölmeseydi (toprak altında çürümeseydi), böyle güzel ekmek olabilir miydi?

6040. Ekmek de midede yok olmasaydı, cana ve akla temessül eder miydi?

Sendeki karanlık cehl zâil olmasaydı, bu ilim nerden husûle gelecekti.

Dâima naklden (?) nukul (meze) yiyorsun. Ölümden hayât alıyorsun.

Öyleyse kendine gel! İki gözünü aç! Git, felekte meleklerle pervâz eyle.

Kendini gör ki nasılsın ve ne haldesin. Gâfil olma ki kendinin âfeti kendinsin.

6045. Gafleti bırak, kendine vâkıf ol ki iyi olasın, fenâlığın kalmaya!

(s. 212)

Her kim kendini bildiyse, Hudâ'sını da bildi. Bunu cenâb-ı Ali buyurdu.

İnsan kendini bildiği zaman Hakk'ı da bilir ve evliyâdan olur.

Hak Taâlâ, insana boyun damarından daha yakındır.[241] Öyleyse âkil olan, ilk önce en yakınını görmek ister.

Sana her şeyden yakın O'dur. İçin, dışın, bütün hayâtın O'ndandır.

6050. Sen bir dere (nehir yatağı) gibisin. Hakk'ın kudreti sende gece gündüz ırmak gibi akıb duruyor.

Senin sükûn ve hareketin dâima Ondan'dır. Gamının, sürûrunun menşei O'dur.

Bâzen O'nu hatırlayarak âlim görünür, bâzen de gaflet ederek câhil olursun.

Hak Taâlâ "يقبض: قابض, يبسط: باسط" buyurdu. [242] "Öyleyse bil ki seninle beraber bir vücûdda gizliyim.

Senin hayâtın her nefeste benden erişiyor, gözünü aç!

---

[240] Kaynağı bulunamadı.

[241] Burada Kāf 90/16'ya telmîh vardır.

[242] "Daraltır: Daraltan, Genişletir: Genişleten". Burada, el-Bakara 2/240'ye telmîh vardır..

6055. Öyleyse kendine gel! Kendinde beni gör ki bir lahza senden ayrı değilim.

Ben sana (seninle) neler yapıyor, neler veriyorum, onları gör!

İmdi, onlardan beni tanı, gayrıyı bırak! Tâ ki o görüşten sana mânevî seyr hâsıl olsun.

Beni kendinde hicâbsız olarak gör! Böyle görürsen, sana bir kapı açarım.

O kapıdan çıkarak ten zindanından kurtulursun. İsimden müsemmâ görürsün.

6060. Müsemmâya eriştikten sonra, ona hangi ismi verirsen ver!

İsim, senin ona verdiğin addır. (……)[243]

İsim, müsemmâya kılavuzdur. Yolcu, senin verdiğin isimlerle şaşırmadan müsemmâya gider.

Çünkü o isim, ru'yetten sonra verilmiş olacağı için, müsemmâ cânibine daha iyi reh-nümâlık eder.

Kendi mülküne istediğin ismi ver, kendi arâzinde istediğin yerde gez!

6065. İsim, kadeh gibidir. İçindeki bâde (müsemmâ) senindir. Sen güneş olunca, nûr da seninle olur.

Her ne söylersen o rehber olur. küfürden söylesen de , dinden söylesen de,

Her ikisi aynı te'sîri hâiz olur. Şunun gibi ki yolunu şaşırmış bir kervân

Harâmilerden kurtularak sâlimen bir ma'mûreye varmayı düşünüyor.

Bir taraftan ansızın: "Buraya gelin" diye bir nidâ işitir. Onu söyleyenin nasıl adam olduğunu düşünmez.

6070. İyi kötü, bahis mevzûu olmaz. Çünkü ne olursa olsun, bir kılavuz sesidir.

Bu ses onları tatmin eder. Sevinirler. Kendilerini emniyette bilirler.

Çünkü bu ses, menzilin yaklaştığını bildiriyor. Öyle ses gönüllere nüfûz eder.

Kervan halkı, iyiyi, kötüyü bırakarak hemen o tarafa koşar.

Eğer o nidâ menzilden değil de hâriç bir yerden gelmişse, bu seviniş elbette hatâ olur.

6075. Yolu bırakıp da sesin geldiği tarafa gitmenin −evvelce iyi göründüğü halde−, ne kadar fenâ olduğu ortaya çıkar.

Âlim ve basîr kimse ne söylerse kabul et, onu vird edin! Tâ ki sana karşı kapanmış olan kapı tekrar açılsın.

Onun sözü, seni emîn tarafa götürür. Ağyâr isen, onun yâri olursun.

İş ondadır. Her tarafa koşup durma! Nihâyet hicâbsız cemâli o gösterir.

O kudret çevgânının önünde top gibi oraya buraya yuvarlan dur!

6080. Hakîkatte o kudretin elindesin. O'ndan hem korkar, hem ümit-vâr olursun.

(s. 214)

O seni değirmen taşı gibi döndürüp duruyor. Sen eşekçesine: "Ben O'nu görmüyorum" dersin.

Her şey O'dur. Gözünü aç! O'nun nûr-ı fezâsından pervâz et!

Gözün varsa, O'ndan başkasına bakma! Her baktığın şeyden onu gör!

Çünkü her masnûundan kendini gösteriyor. İbret sâhiplerinin gözlerini nurlandırıyor.

6085. Bir göz ki masnû'da Sâni'i gördü. Hāfid'ı, Râfi'i seyretti.

---

[243] Eksik bırakılan kısmın : (زانکه از دیدار بخششها هي: Bkz. *İntihânâme* (1376), s. 280, b. 6233) tercümesi: Çünkü dîdârdan ona ihsânlar verirsin(?)

Kudret elini bilâ-hicâb gördü ve bildi ki Hudâ'dan sudûr eden heyşey savâbdır.

Gam, sürûr, dert, dermân, her yaptığı yerindedir.

O göz, bütün ef'âlde fâilin yüzünü görür. Bu görüşle iş yoluna girer.

Masnûu temâşâ sûretiyle terakkîye alışınca, Bâyezid gibi Hak'tan başkasını görmez olur.

6090. Herkes ef'âlinden belli olur. Fenâ iş enginliğe, iyi iş yüksekliğe delâlet eder.

Kimi fenâ fi'linden dolayı mahzûl (rüsvâ), kimi de iyilikleri yüzünden makbûl olur.

Görünüş şeklinin sebebleri fiillerdir. Kimi ef'âlî yüzünden azîz, kimi hakîr görünür.

Her ikisi de kendi fiillerinin neticesidir. Fa'âl olmasalar, sır gibi gizli kalırlardı.

İmdi, Hālık Taâlâ Hazretleri –ki her işin Hālık'ı O'dur. Semânın devri, zamanın teâkubu Ondan'dır.

6095. Zâhirde, bâtında ne varsa hep O'nundur. Şeriki, nazîri yoktur.

Ne yerde, ne gökte O'nun işine karışacak bir kimse mevcûd değildir.

Bütün işler O'ndan vücûda geldiği halde senden gizli kalmasına taaccüb olunur.

Desti gibi o lezîz sudan dolu olduğu halde, gene desti gibi içindeki sudan haberin yok.

Desti, küp gibi şeyler de böyledir: Su ile dolu oldukları halde içindeki sudan haberleri olmaz.

6100. Evin içi güneş nûruyla doludur. Fakat ne evin ne de duvarlarının bundan haberi yok.

Câhil halkı da böyle bil: Yeryüzünde hayvan gibi dolaşırlar; bir şeyden haberleri olmaz.

Eşekler gibi yemekten, yatmaktan başka bir şey düşünmezler, mânevîyâttan haberleri olmaz.

Evet, zâhirde, bâtında ne varsa her şey O'dur. Hâzır'dır, Zâhir'dir; fakat görecek göz nerde?

Bir körün yanına mahbûb gelse de bi-lâ hicâb karşı karşıya otursalar,

6105. Kör, bundan bir şey anlamaz. Ona göre bu visâlin firâktan farkı yoktur.

O ruhsârdan ancak gözlüler haz alır. İlmin tadını, âlim bilir.

Bir yaşındaki çocuk ilimden ne anlar? Ona, burnundan akan, ilimden daha iyidir:

Onu iğrenmeden yalar, tiksinmeden yutar.

Dünyâdaki dünyâ ehlini de böyle bil! (Kıymetli şeyleri hasîs şeylere fedâ ederler).

6110. Fakat Hak'tan kendisine basîret ihsân edilmiş olan kimse, Hudâ'dan başkasına bakmaz.

O, bilir ki Hak'tan başka fâil yoktur. Ef'âlinde kimse O'na şerik olamaz.

O kudretin yanında her şey âlet gibidir. Her ne kadar söylerler ve yaparlarsa da…

İyide, kötüde, kederde, sürûrda, bütün masnû'da Sâni'in yüzünü görür.

Dâima böyle görmeğe alış ki o dâimî şarâbın zevkiyle sermest olasın.

6115. Böyle görüş yoluyla terakkî et ki sonunda o ahrâr zümresine iltihāk edesin.

(s. 215)

Canının Hak'tan başka penâhı olmasın ki sana sırlar keşfolunsun.

Git, Hudâ'nın Zât-ı Pâk'ine teveccüh et ki senden ledün ilmi lemeân etsin.

Bu yolun sâliklerine göre Allah'ın zâtından mâadâ olan her şey fânî ve hâliktir.[244]

Sen bu helâkten sakın, Mâlikü'l-Mülk'ün inâyetiyle yeniden, eskiden geç!

6120. Kendi varlığından geç! Tâ ki yokluk yüzünden kurb-i huzûra eresin.

Hudâ'dan âşık olmanı iste! Tâ ki meleklerle beraber feleklerde perrân olasın.

Cân kuşu aşk kanadıyla uçtuğu zaman, bir anda arşı, ferşi geçer (her şeyi geride bırakır).

O kanat seni istediğin yere götürür, can cihânına server eder.

Her an yüzbinlerce mesâfeyi neş'e ile kanat çırparak uçarsın.

6125. Ey oğul! Bir kere aşk atına bindin mi sevin. Ondan sonra hiç gam, korku kalmaz.

Ne mutlu o cana ki şiârı aşk oldu. Baht ve ikbâli kendine yâr oldu.

Maksûdu zahmetsizce hâsıl olur, mekânı Hazret-i Îsâ gibi semâ olur.

Fakat mayası duhân olan semâ değil, mekândan münezzeh olan semâ.

O semâ keyfiyetsizdir. Sûretten, mekândan münezzehtir. Nesîm gibi sâf ve renksizdir.

6130. Nevbahâra benzer. Kendisi sûretten âzâd olduğu halde, eşcâr ve ezhâra renk ve sûret bahşeder.

O bahar nakışlardan münezzehtir fakat semekten semâya kadar her şey ondan müstefîd olur.

Bunun gibi dünyâda da o canların canından binlerce insan mânevî hayât alırlar.

Her şeyin hayât ve neş'esi ondandır. Lütfuna erenler olduğu gibi kahrına uğrayanlar da vardır.

Hâlık'ın kudreti de sûretten münezzehtir. Fakat bak, o kudretten âlemde ne sûretler vücûda gelir.

6135. Bu yerler, bu gökler nakışlarla doludur. Asker gibi safa saf ademden vücûda gelmişler.

Karada, denizde, yerde, gökte ondan vücûda gelen sûretlerin haddi hesabı yoktur.

Yerde, gökte lâ yuadd nakışlar mevcûttur. Herbirinin letâfeti, zevki başkadır.

Hakk'ın san'atları sayıya gelmez. O'nu beşerin aklı ihâta edemez.

O miktarı Allah'tan başkası bilemez. Bu akıllar onu anlamakta âcizdir.

6140. Bu cüz'î akıl onu nasıl idrâk edebilir ki Kudretullah'ın nihâyeti yoktur.

Onda akl-ı kül hayrân olmuş, dâima kapıcı gibi, kapının dışında kalmıştır.

Bu sûretler Hakk'tan olduğu halde, Hak Taâlâ sûretlerden münezzehtir.

Hakk'ın kudreti, her dem lâ-mekândan gelir. Yere, göğe, her tarafa erişir.

Kendisi keyfiyetin hālıkıdır, keyfiyetten münezzehtir. Ne mutlu o keyfiyetsizi gören cana ki,

6145. O keyfiyet cihânından geçerek ruh gibi lâ-mekân dünyâsına revân oldu.

Hazret-i Peygamber gibi Hakk'ın yüzünü keyfiyetsiz olarak görmüş, sabâvetten kurtulup bulûğa ermiştir.

O, kimsenin görmediğini gördü, işitilmesi uzak olan şeyleri işitti.

---

[244] "O'nun Zâtı'ndan başka herşey yok olacaktır": el-Kasas 28/88, âyetine telmih vardır.

Böyle kimsenin ayağının tozu tûtiyâdır [?]. Onu can mukābilinde alsan, gene ucuza almış olursun.

(s. 216)

Seksen Beşinci Makāle. 41 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 283] Şunu beyân edecektir: Bâzı velî olur ki dünyâca zengindir. Bâzı velîler de zâhiri itibarıyle fakirdir. Velâyet aşktır. Kul ile Hālık'ı arasında muâşakadır. Birçok peygamberler pâdişâh idiler. Süleymân, Dâvud, Muhammed aleyhimü's-selâm gibi. Birçokları da fakir idiler. Nübüvvet ve velâyetin zenginlik ve fakirlikle alâkası yoktur. Nübüvvet ve velâyet, Hudâ-şinâslıktır. Hudâ ile meşgûl olmaktır. Mal, mülk, aşka ve velâyete mâni değildir.

(6149.) Dünyâda böyle bir kimseyi, büyük olsun, küçük olsun halk arasında ara!

6150. Çünkü o (velâyet), muayyen bir şahısa mahsûs değildir. Her kadın, her erkek sûretinde de gelebilir.

Bâzen kendini hakîr gösterirse, bâzen de pâdişâh, emîr, vezîr şeklinde görünür.

Dâima havâs ve avâm arasında ara ki hangi sûrette geleceği malûm değildir.

O, kadir gecesi gibi gizlidir. Onu usanmadan senenin bütün günlerinde ara!

Ola ki ansızın o kadiri bulasın, o bedri bulut hâili olmaksızın seyrânedesin.

6155. Hızır'ı arayan şahıs gibi, kemâl-ı ciddiyet ve sadâkatla yer yer aramalısın.

O şahıs tulumla su çeken bir sakā idi. Hızır'ı görmek aşkıyla gözünden yaşlar dökerdi.

Sakâların âdetince gezer dolaşır, herkese bardakla su verirdi.

Bardağı doldurur, herkese: "Buyurun, ey vaktin Hızır'ı" diye sunardı.

"Ey Hızır! Al, bu suyu iç de ahbabların hatırı hoş olsun", derdi.

6160. Büyük küçük kim olursa olsun, herkese bardakla su verir ve "Hızır" diye hitab ederdi.

"Bir gün olur da mâşûkuma rastgelirim" diyerek yıllarca bu işe devam etti.

Bir gün, bi't-tesâdüf, birine su verirken: "Ey Hızır, bu sakā elinden buyur" dedi.

(Meğer o Hızır'mış): "Eskiden ahbâb ve âşinâ imişiz gibi beni nerden tanıdınız?" diye sordu.

Sakā dedi: "Yıllardan beri ben o ismi virdedindim. Bir gün olur, maksûduma ererim" diye.

6165. "Hakk'a şükürler olsun ki şimdi buldum. Artık senin aşkın danbaşka her şeyden yüz çeviririm.

Böyle aramakla muradıma erdim. Canım, gönlüm kederden kurtuldu, safâya kavuştum. "

Sen de dünyâda o Hızır'ı büyükler, küçükler arasında bu sûretle ara!

Ola ki o şâhı, o Hak dergâhının azîzini ansızın bulursun.

Eğer saâdet ehli isen, onu bulursun. Canın iki cihânda gamdan kurtulur, açılır.

6170. Onunla müşerref olduğun zaman, ondan pek çok müstefîd olursun. O yüzden sana kapılar açılılr.

Gedâ isen pâdişâh olursun. Ten iken baştan başa can olursun.

O merd-i Hudâ'nın makbûli olunca bil ki semâlara yükselirsin.

Ondan gönlünün muradı hâsıl olur. Nefsin, bilâ-mücâhede sana itâat eder.

Onun atâsıyla eksiğin tamamlanır. Hakk'ın cemâlini dâima ve bilâ-hicâb seyreder.

6175. Bu dünyâda herkesin kazancı, kısmeti, sa'yine göre olur.

Âlemde herkesin kâr ve kesbinin nasıl olduğunu iyânen görürsün.

(s. 217)

Herkesin sa'yinden elde ettiği semere mütefâvittir: Kimi kuvvetli, kimi zaîf.

Fakat pâdişâha çatan kimsenin kazancı ondan da bundan da fazla olur.

Malı, rütbesi herkesten ziyâde olur. Pâdişâh'tan ona hadsiz zenginlik erişir.

6180. İşte bunun gibi, Hak yolunda da herkesin tâatına göre ecri verilir.

Her kimin sadâkati ziyâde ise, ecri de o nisbette ziyâde olur. Âlî ile âdînin mertebesi bir olur mu?

Fakat Hakk'ın velîlerinin birine erişip de ona candan mürîd olan kimse,

Bil ki: O bahtiyâr öyle bir hazîneye erer ki uci bucaği yoktur.

O fakir şâhtan muhteşem olur. Onun servet ve ihtişâmı yanında büzürgân ve mîr hiç kalır.

6185. Şâhın, mukarreblerine bahşettikleri ise, küçük bendelere verilmez.

Herkes onun huzûrunda köle gibi eğilir, isterse başkalarına nisbetle emîr olsun.

Öyleyse gece gündüz merd-i Hudâ'yı ara! Tâ ki ondan sana Hakk'ın dîdârı müyesser olsun.

Çünkü gâye-i maksûd, dîdâr-ı Hudâ'dır. Git, O'na kendini fedâ et!

Nihâyetsiz devlet ancak O'dur. Her peygamberin mâlik olduğu zenginlik de budur.

Seksen Altıncı Makāle. 98 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 285] Şunu beyân edecektir: Peygamberler içinde Hazret-i Peygamber Aleyhisselâm dîdâr-ı mahsûs ile müşerref idi. Cenâb-ı Mûsâ bundan dolayı: "Keşke Muhammed'in ümmetinden olaydım" diye temennîde bulundu.[245] Bu temennî hakikatte dîdâr-ı temennî idi. Çünkü Cenâb-ı Peygamber: "Ben muallim olarak gönderildim" buyurdular. Bundan, Hazret-i Muhammed'in ümmetlerinin velîlerinin de müşâhede-i mahsûs sâhipleri olduğu anlaşılır. Zîrâ onlar üstadlarının ilmini, san'atını eksiksiz olarak öğrenmiş, o ilmin nihâyetine ermiş bulunan şâkirdlerdir. O devlet, onlara da müyesser olmuştur. Cenâb-ı Peygamber'in: "أصحابي كالنجوم. بأيهم إقتديتم إهتديتم : Benim ashâbım, semâda parlayan yıldızlara benzerler. Hangisine uyarsanız, yolunuzu doğrultursunuz"[246] buyurması bunun içindir: Benden size vâsıl olan hidâyet, aynen onlardan da erişir. Vâsıl velînin eteğini tutarsanız, benim eteğimi tutmuş olursunuz. Hakîkatte o, benim ki onun sûretinde görünürüm. Nitekim denilmiştir:

مثال من تو نيابي ميان انس و ملک نبوده است ونباشد مرا دگر همتا
مثالم ار تو بيابي بدانکه من باشم بصورت دگر آمده برون عمدا
زجيب هر ولي دان که سر کنم بيرون گر هر که بيند و گويد نبود مثل ورا
سوار شمع و چراغم مثال شعله نور دوي مبين که هميشه يکيست نور خدا

[245] Bu görüşler Şems-i Tebrizî'nin *Makālât*'ında da dile getirilmiştir. Bkz. v.133a/(Tercüme), 328.

[246] "Ashâbım yıldızla gibidir; hangisine uyarsanız uyun, hidâyete ersiniz". Beyhâkī rivâyet etmiş, Deylemî "اصحابي بمنزلة النجوم في السماء" (Ashabım gökyüzündeki yıldızlar mevkiindedir" lafzıyla İbn Abbâs'a isnâd etmiştir. Bkz. Aclûnî, I, 132.

Meâli: "Benim misâlimi ne insanda bulabilirsin ne melekte. Bana nazir gelmemiştir ve gelemez. Eğer benim misâlimi görürsen bil ki o benim. Kasten başka sûrette gelmişim.

Her velînin yakasından başımı çıkarırım ki görenler desinler ki O'nun misli yoktur. Nûrun şu'lesi gibi her mumun, her çırağın başında otururum. İki görme ki Hudâ'nın nûru dâima birdir. "

6190. O alî makam Muhammed Mustafâ'ya mahsustur ki Hudâ'yı hem görmüş, hem O'nunla mükâleme etmiştir.

(s. 218)

Dîdâr âlemi, ondan makbûl ümmetlerine de yüz gösterir.

O türlü murâd, ümmetlerin de nasîbi olur. O'nun yardımıyla hepsi merâmlarına ererler.

Cenâb-ı Mûsâ, bundan dolayı: "Yâ Rabbi, beni Muhammed Mustafâ'nın ümmetinden eyle" diye temennîde bulunmuştur.

Çünkü o peygamber'in nâil olduğu ru'yet devletinin ümmetlerine de erişeceğini biliyordu.

6195. Cenâb-ı Mûsâ'nın −mucize sâhibi olduğu halde− isâf edilmeyen talebi,

O dîdâr mülkü, Muhammed Mustafâ'nın ümmetine perdesiz olarak iyân olmuştur.

……

…… . . .

……

6200…… [247]

Ve buyurdu ki: "Git, sabr et! Ben seni aşk deryâsında gemisiz götürürüm.

Ben seni o zaman Muhammed Mustafâ'nın yanına vücûdunla değil, rûhunla götürürüm.

Nihâyet Muhammed'in ashâbı gibi o atâya sen de kavuşursun, o dîdâr sana da nasîb olur.

Bu temennâyı senin kalbine, bu toprak vücûdundaki kalbe ben ilhâm eyledim.

6205. Mâdemki seni bu emele ben taleb-kâr ettim, nihâyet onu sana vereceğim.

Bil ki her tâlib matlûbuna kavuşur. Aradığı ne ise bulur.

Ben seni onun zamanına eriştirdim. Sen onun ümmetleri gibi yükselirsin (?H. E.)

Dîdâr mülkü sana Mustafâ'dan erişir. Belki sahabe'ye muktedâ olursun.

6210. Öyle değil mi? Kabiliyetli şâkird, üstâdının ilminde, san'atında onun mertebesine erişir.

Üstadının san'atını tamamıyla benimsediği zaman, "müktedi" iken "muktedâ" olur.

Hâlis şâkird, üstâdı gibi ilim ve irfanla âreste olandır.

---

[247] Eksik olan kısımların (bkz. Fa. 1376, s. 285, b. 6369-6373) tercümesi:
Mûsâ dedi ki: Rahmetten uzak olan, ru'yetin olduğu yerden geçmiştir.
Mûsâ, kendini denize daldır, Ahmed'in devrinin arasından baş göster.
Dedi: Yâ Mûsâ, bil o halvet yolunu sana gösterdim, bil sana açtım .
Ki sen o devirden o devirdesin, ey Kelîm! Kilim uzun olduğu için ayak uzat(abilirsin)!.

Fakat üstâdından aldığı ilim az olursa, o şâkird elbette üstâdının pâyesine eremez.

O, alelâde bir şâkird olmaktan öte geçemez ve üstâdına halef olamaz.

6215. Üstâd olmak için gayret lâzımdır. Yoksa üstâdının san‘atına vâris olamaz.

Eğer şâkird, üstadının ilmine vâris olursa, onu da üstâd bil!

Çünkü san‘atında tamam üstâd olmuştur. Şırası kaynayıp şarâb olmuştur.

Bunun küpü de onun küpünden dolmuş olunca artık cehline uyarak onlara “iki” deme!

Zarflarına bakma! Mazrûflarından haberdâr isen. İkisi birdir.

6220. İkisinin tadı da aynıdır. Bu “bir”i “iki” gören âsidir.

Onun rûhu benim, benim rûhum onundur. Hudâ’nın o hâs kulunun bu sözünü anla!

Mansûr’un sözüdür. İkiden geç ki onun gibi vahdet deryâsında bir olasın.

Sana vahdet yüz gösterince artık “iki” demesin. Hak’tan başkasını mevcûd görmezsin.

Peygamberler üstâd, ümmetleri şâkirddir. Çünkü ümmetlere doğru yolu gösteren peygamberlerdir.

6225. Bundan dolayıdır ki Cenâb-ı Peygamber: “Ben size muallim gönderildim”[248] buyurmuştur.

(s. 219)

Tâ ki Hak ilmini benden öğrenesiniz, ben bildiklerimi size örgedeyim.

Size doğru yolu göstereyim. Sizi de kendim gibi vukûf sâhibi edeyim.

Tâ ki herkes benim sözlerimden meyve toplasın, taâm yesin (müstefîd olsun).

Benim taallüm ve irşâdımla kimi sipâhî, kimi emîr olsun. Kimi feleklere çıksın, kimi esîre i‘tilâ etsin.

6230. Herkese nûrumdan varlık verdim. İyi, kötü hiçbir kimse mahrûm kalmasın.

Benden en çok naîm alan, en çok makbûl olan ve Hudâ yanında en ziyâde sevilendir.

Benim mâlik olduğum şeylerin tamamına mâlik olan yok mu? Beni bulamadığın vakit onu ara!

Hakîkatte o benim; gayr zannetme. Dünyâda onun hizmetini candan kabûl et!

Rasûl-i Ekrem " . . . . .أصحابي كالنجوم" buyurdu. Her biri benim ilmimle âlim oldular.

6235. Bu vadide onlara teslîm-i inân edenler kurtulurlar (yollarını doğrulturlar).

Yolunu kaybedenlerin elinden tutacak, Merd-i Hudâ’dır. O cihâna hâkimdir. Hükmü yürür.

O Hakk’ın nâibidir. Dalâlette kalanlara yol gösterir.

Ona karîn olan cana ne mutlu ki o ferşten arşa kadar yükselir.

Eğer şeytan ise, onun vasıtasıyla melek olur. Dâima semâlarda sâkin olur.

6240. Zâhiren yeryüzünde bulunsa da mânen Hakk’a nedîm olur.

Cenâb-ı Hak merd-i Hudâ’yı vâsıta edindi ki can ile kendi arasında râbıta te’sis ede.

Tâ ki can âşina ola, Hakk’a yol bula, Hakk’ın nûrundan yeni yeni ders ala!

---

[248] Bkz. İbn Mâce, Mukaddime, 17.

Merd-i Hakk'tan o sınıfı öğren ki endişe ona yol bulamaz (fikirle tahsîl olunamaz).

O sözden, dimâğsız, fikirsiz, mahz can biter, Ledün İlmi husûle gelir.

6245. Her uyanık olana ondan didâr nasîb olur. Tâlib o esrâra ondan muttalî olur.

Böyle pâdişâhı dünyâda ara ki onun vasıtasıyla müebbed mülke nâil olasın.

Onunla zulmetin baştan başa nûr ola. O iksirden bakır altına tahavvül ede.

Canın, bulunduğu halden daha iyi hâle tebeddül ede. Kimyânın bakır üzerindeki te'sîri de böyle.

Merdânın atâyâsının haddi, pâyânı yoktur. Bu beyân ettiklerim en küçükleridir.

6250. Merdânın toprağını gözüne sürme gibi çek ki gözün açıla ve nurlana.

Merdânın sultanı, canların cânı, bizim sultanımızdır ki o canın, tenin ve bütün yerin, göğün canıdır.

Arzdan maksadım, zinde olan halktır ki o Şehinşâh'ın mutî' bendeleridir.

Kur'ân-ı Kerim'de [249]" . . . واسئل القرية" yi oku ki "karye" den maksûd, karye halkıdır.

Semâdan maksûd da semâ halkıdır (melekler). Çünkü ora meleklerin ikāmetgâhıdır.

6255. Halkın gıdâsı ekmek olduğu gibi, onların gıdâsı da zikirdir. Şüphesiz onlar nûr-ı mahzdırlar.

Fakat halk burada (dünyâda) mücâhede ederek fısk ü fücûrdan uzaklaşırlarsa,

Melekler gibi onların gıdâsı da tâat olur. Her ne kadar melekler gibi semâda sâkin değillerse de…

O zümre, melekler cinsinden sayılır. Belki meleklerden de hâs ve makbûl olurlar.

Çünkü onların Hakk'a olan yakınlıkları meleklerden ziyâdedir. Belki onlara pişvâ ve reh-nümâ olurlar.

6260. Çünkü halkın hadsiz hesapsız mânileri var, onları birer birer saysam başa çıkmaz.

(s. 220)

Bu kadar mâniler varken ibâdete koyulmak, büyük muhabbet ve metânete tevakkuf eder.

Meleklerde ise seyyieler yoktur. Aleddevam tâat, onların hoşlandığı şeydir.

Öyle kimselerin tâatları elbette daha makbûldür. Çünkü onlar serkeş nefisleri itâata getirsinler.

Pehlüvanlık ederek düşmanlarının elinden kurtulmuşlardır. O çetin yolu kolaylaştırmışlardır.

6265. Binâenaleyh onların ecirleri meleklerinkinden ziyâde olmak lâzımdır. Her ne kadar zâhirde feleklere suûd etmiyorlarsa da…

Peygamber aleyhisselâm buyurdu ki: "Benim semâda gördüğümü Yûnus dünyâda gördü.

Benim gördüğümün aynını balığın karnında gördü. Benim gibi o mazhariyete nâil oldu.

Îsâ'ya semâda vâki olan hâlâta, Yûnus balığın karnında nâil oldu.

Altını yüksek yere koymakla engin yere koymak arasında fark yoktur. Eğer aklın varsa böyledir.

---

[249] "Karye halkına sor": Yûsuf 12/82.

6270. Gümüşü altının üzerine çıkarsan, gene altın gümüşten üstündür.

Bir şeyin aslı, güzel ve makbûl olursa ha yerde bulunmuş, ha gökte, fark etmez.

O gene aynı şeydir. Aşağıyı yukarıyı bırak ki Yezdân aşk ve şevkini artırsın.

Aşağı, yukarı sûretten ibârettir. Cân gözünü aç da mânâya bak!

Tâ ki onu bizim gibi bu arz ve semânın varlığın fevkinde göresin.

6275. Canın cisimde parladığı gibi onun da cihânda parladığını hem peydâ, hem nihân görürsün.

Zâhir ve bâtın O'dur, başka değildir. Fakat bu sırda her nazar seyredemez.

Çok meşakkatler çekmelisin ki böyle bir zevk ve safâ sana da hâsıl olsun.

Kendinden fânî olmak, ben ve sen hicâbından kurtulmak lâzımdır.

Mücâhede bâbında mutlak can olmalısın ki nihâyet sen de o kullar sırasına giresin.

6280. Kulluğu candan edince ten olsan da külliyen can olursun.

Ömrünü tâata sarf et! Ukbâ için bu râhatı (dünyâ râhatını) terk eyle!

Tâ ki bu mihnet yüzünden o rahata eresin. Dünyâ râhatından vazgeçince,

Nihâyet ukbâ rahatı tahakkuk eder. Öyle ise rahatı âhirette ara!

Çünkü bu rahat bâkî değildir. Hâl bu ki o rahat ebedîdir. Ebedî rahatı arayan cana ne mutlu!

6285. O müebbed ukbâ hayâtına erer, Hak'tan tensiz, cansız hayâta mazhar olur.

İki cihânda şâd ve handân olarak Hak'la kāim olur.

Bizim nazmımıza kāl yüzünden bakmayın. Kāli bırakın da onun hâl deryâsına geçin.

Seksen Yedinci Makāle. 71 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 289] Şunu beyân edecektir: Bir kimse velîlerden bir koku alırsa ki onların nûrundan kendinde bir cüz'ü bulunuyor demektir. Böyle olan kimse velîlerin zâhirî sûretlerine bakmaz. Sözlerinin, ibârelerinin şekline ehemmiyet vermez. Çünkü evliyâ dünyâya geldikleri günden itibâren dâima Hakk'ı talepte bulunurlar. İbâdetin zâhiriyle (güzellik veya çirkinlikle) meşgûl olmazlar. Bütün himmetlerini o vuslata o dîdâra sarfederler. Fakat diğer halkın başında bu heves, bu sevdâ olmadığından onlar dünyevî meşakkat yüzünden ibâdetin zâhiriyle meşgûl olarak ilim ve fazl ibrâzı uğrunda ömür telef ederler. Her ne kadar evliyânın sözlerini **(s. 221)** güzel ve süslü ibârelerle ifâde ederlerse de, kendileri o hallerle bî-gâne oldukları ve haber verdikleri şeyleri görmedikleri için mukalliddirler. Gönlü diri olan merd, o zâhire bakmaz ve iltifât etmez. Belki onların hâline, sırrına nazar eder. Meselâ bir kimse, ağzına sarımsak doldurarak misk ve anberden bahsetse, muhâtablarının yüzüne sarımsak kokusundan başka bir şey gitmez. Bunun aksine olarak, ağzında misk ve anber bulunan kimse, ne kadar soğan ve sarımsaktan bahs etse de, burunlara misk ve anber kokusu gelir. Merd-i Hudâ'nın aykırı hâl ve kāllerinde dahi halk için rahmet ve zindelik vardır. Mansûr "أنا الحق"/ene'l-Hak dedi. Onun ismi vaaz meclislerinde anıldıkça halk rahmet okur ve takdîrle karşılanır. Aynı sözü Fir'avn da söylediği halde kıyâmete kadar lânetle anılır. Demek ki söze bakılmaz, söyleyene bakılır. Bir pâdişâh, "Şu arsaya bir mescid binâ edin" diye emir verse, pâdişâh bu sözünü âmiyâne bir üslûb ile de söylemiş olsa, bütün ulemâ, ümerâ, onu rûhu gibi kabul ederler, heman binanın inşasına başlarlar. Bunun aksine olarak, aynı emri veren fakir bir dilenci olsa, verdiği emir fasîh ve edibâne beyânla da olsa da onun sözüne güler ve hiç kıymet vermezler.

İşte velînin sözü, pâdişâhın sözü gibi nâfizdir. Her ne söylerse dinlenir, her ne isterse yapılır. Zîrâ velînin de fiili de kavli de tamamiyle Hak'tandır. Sâir halkın sözü ve işi ise, kendi nefsinin hevâsından ibârettir. Bunun nazâyiri pek çoktur. Âkillere işâret kâfidir. Bu, işâret derecesini de aştı.

(6288.) Avâmın sözleri parlak da olsa kıymetsizdir. Çünkü kendilerinde o hâl olmadığından te'sîrsiz olur.

Ömürlerini kīl ü kāle sarf ettikleri için ilâhî hallerden bî-behre kalmışlardır.

6290. Bir kimsenin ağzında misk olsa, sarımsaktan bahsetse de sözlerinde misk kokar.

Bilâkis, ağzında sarımsak bulunsa, anberden dem vursa da ağzından sarımsak kokusu gelir.

Bizim sözlerimiz zâhiren fasîh değilse de, hâlimiz o huzûrda melîh ve makbûldür.

Halkta koku almak hissi oldukça, sâhib-i dillerin sözlerinden pekâla koku sezerler.

Nefsânî olan bir kimse, Hudâ'ya dâir söz söylese, halka o sözden hevâya taalluk eden koku gelir.

6295. Âgâh olan bir kimse de dünyâya taalluk eden bir bahsi açsa, halk o sözlerden de âhirete yol bulur.

Çünkü bizim sözlerimiz, gördüklerimizi haber veriyor. Bizim esrârımız, halka can bağışlar.

Bu nidâ, yolunu şaşıranlara yol gösterir. O huzûr tarafına ki orası müntehâdır.

Bu korkunç ses oradan gelince, sâmi' şüphesiz o sesin geldiği yere döner.

Fakat bir nidâ ki külhan tarafından gelir, o tarafa dönen sâmi', ser-nigûn olur.

6300. Merdânın zâhiri, her ne kadar bâde serhoşları gibi harâb olsa da

Sen zâhiri bırak da bâtına bak! Çünkü varlık kamışının içi şeker doludur.

Vâkıa, diğer kamışlar da zâhiren yeşil ve tazedir, fakat şekerden hālidir.

Hepsi de hayrdan hālidir. Canlarda, tenlerde uyanıklık yoktur.

Zâhirleri güzel, bâtınları çirkindir. Külhan damında biten otlara benzerler.

(s. 222)

6305. Onların güzellikleri külhan damının otları gibi altında fenâ ruh gizlenen ten gibidir.

Bilâkis mü'minler gülşene benzerler, aşk semâsında güneş gibi parlarlar.

Her ne kadar iki söz zâhiren bir görünürse de aralarında müdhiş fark olur.

İniltiler müsâvî olsa da haller müsâvî değildir.

Kimi zevk ve şevkten feryâdeder, kimi elem ve ıztıraptan.

6310. İniltilerin kimi elem ve ıztırab ifâde eder, kimi de zevkten şekvâyı tazammun eder.

Öyleyse zâhirden geç de mânâya tâlib ol! Tâ ki sana dîdâr-ı Hudâ tecellî eylesin.

Kezâlik, iyilerle kötülerin ölümü, görünüşte farksız ise de

Mânen aralarında yerle gök arası kadar fark vardır.

6315. Farkı halden anla, kālden anlama ki Hakk'ın deryâsından inciler elde edesin.

Bir pâdişâh emretse ki: "Müslümanların namâz kılmaları için bir mescid yapılsın da

Müslümanlar orada ibâdetleri îfâ etsinler, uğursuz nefsin serkeşliğini kırsınlar. "

Bu irâde fesâhat noktasından kusurlu da olsa, herkes onu candan kabul eder.
Şâhın bu emrine inanır, hiç şüpheye düşmeden derhal infazına gayret eder.
6320. Mescidi imâra başlar ki bu vesileyle pâdişâhtan taltîf görsün.
Bilfarz aynı emri veren fakir bir dilenci olsa, en beliğ ibâre ile de olsa
Süslü ve edibâne bir üslupta ifâde edilmiş bulunsa,
Halk onun sözlerine ve onun bu açık ifâdesine gülerler.
Eğer şahısın hâli kāline uygun olmazsa, onun göreceği mukābele, hânde-i istihfâftır.
6325. Meyvesiz ve dikenli ağacın kıymeti olmadığı gibi , fi'le makrûn olmayan kavlin de te'sîri olmaz.
Merd-i Hudâ için lafa ne ihtiyac var? Onun ef'âlî, Hakk'tan akvâlsiz olarak sudûr eder.
Onun sırrı, sîmâsında nümâyândır. Hakk ona tâatinin semeresini bahşetmiştir.
Onun sözü nûrdur. Ondan hem nurlanır, hem güzel kokulu olursun.
Sana bir zindelik bahşeder ki iki cihânda pâyendeliktir.
6330. O zindeliğin ilerisinde ölüm yoktur. İgnelenmek korkusu olmadan dâima bal yersin.
Sana merdândan bunun gibi yüzlerce bahşîş erişir. Hâtır ve hayâle gelmedik şeylere erersin.
Ne mutlu o cana ki onları tercih ederek bütün halktan sevgisini kesti.
Onlara yüz döndürerek bâkîleri terk etti, gece karanlığı içinde kuşluk güneşi gördü.
Onların iksiriyle canın bakırı altın oldu. Onların tedbiriyle noksânı, kemâl oldu.
6335. Onlardan, sadâkatine lâyık atiyyeler alarak velîler sırasına girdi.
Tâlib, Hakk'ın tükenmez hazînelerinden gece gündüz cehdle talepte bulunur.
Taleb candan olunca matlûb da bilâ- şek hâsıl olur. Tâlib nihâyet o nîmetten hisse-yâb olur.
Talepte sadâkatin şâhidi, namâz, oruç, aleddevam zikir ve niyâzdır.
Böyle olmazsa, o taleb laftan ibâret kalır. Böyle olan tâlib, çığlak ve cefâkârdır.
(s. 223)
6340. O sofradan herkesin aldığı nasîb başka türlüdür. Kerîmlerin gıdâsı leîmlere nerden nasîb olacak?
Emîrlere mahsûs elbiseyi fakirler nerde bulup giyecek? İnci denizde bulunur, havuzda değil.
Öyle değil mi ki dünyâ sofrasından da herkesin nasîbi bir değildir. Kimi hayra mâil, kimi şerre…
Kimi dilşâd, kimi mağmûm. Kimi şifâya ermiş, kimi mübtelâ.
Kimi Sultan, kimi derbân, kimi zengin kimi fakîr….
6345. Büyük küçük, zengin fakir, herkesin orada başka bir işi ayrı bir meşgalesi vardır.
Rûhların dâimî seyrangâhı olan lâ-mekân cihânında hal böyledir.
Her can Hakk'tan a'mâline göre başka türlü atiyyeye nâil olur.
Bu sözlerden de herkes bir nasîb alır. Tamamını kimse anlayamaz.
Onda çok yüksek sırlar vardır ki oraya fikir kemendiyle çıkılamaz.
6350. Fikir karıncası oraya nasıl gidebilir. O şerefi Süleymân'dan başkası bulamaz.
Fikri bırak da aşkı elde etmeğe bak! O büyük av, ağa (tuzağa) sığmaz.

Avcılığı bırak da sen O'na av ol ki maksûduna eresin.

Aşk kulağıma şöyle fısıldıyor ki: Av olmak avcı olmaktan iyidir.

O'nun uğrunda elini ayağını zâyi' et ki o deryâdan desti gibi dolasın.

6355. Katre can deryâsını nerden ihâta edebilecek? Bu, muhâldir. Bu fikre saplanıp kalma!

Aşktan dolayı can deryâsının avı olunca korkudan kurtulur, emânete kavuşursun.

Hudâ aşkında hayrân olmalısın ki Hak Taâlâ sana kendi nûrundan sebk vere.

Seksen Sekizinci Makāle. 121 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 293] Şu hadîs-i şerifin mânâsını îzâh edecektir: [250] "رب زدني تحيرا" : Yâ Rabbi, hakkındaki hayrânlığımı artır. Enbiyâ ve evliyânın hayrânlığı, Hakk'ın cemâlinin güzelliğinedir ki ilim menbaından fışkırır. Nitekim âlim bir kimse güzel bir şey veya acîb bir nesne gördüğü vakit bî-hûd olur.

Câhil bir çocuğun rengi bile müteğayyir olmaz. Çünkü o gördüğünün farkında bile değildir.

İmdi malûm oldu ki evliyâ-yı kiram son derecede âlim, emr-i âliye ve yüksek esrâra muttalî olurlar da onun azameti karşısında kendilerinden geçerler. Nasıl ki Cenâb-ı Peygamber ilk vahiy geldiği zaman bî-hûş olmuştur. O bî-hûşluk geçip de kendine geldiği zaman, o vahyi halka teblîğ buyururlar, herkes müstefîd olur, halka bu türlü faydası olur, öyle olan hayrân, velîyyullahtır. Peygamberin vârisiyim ama diğer hayrânlar ki onlarda bu sıfat yoktur, onlara iltifât etmemelidir. Öyle hayrânlıklar cehldir, gaflettir veyahud sarâ ve divânelik eseridir. Böyle hayrânlara iltifat dalâlettir, faydasızdır. Gavvâs, deryâya herkese yarayacak kıymetli inci çıkarmak için dalar. Muhammed Mustafâ buyuruyorlar ki: "إذا أزهد أخوكم في الدنيا و له منطق فاقتربوا منه" [251] Bir kimse şüpheye girer, ilim okumamış kara câhil de olsa, o şüphe hakkında size birçok malûmât verilir ki yüzbinlerle ilim ve fen öğrenmiş kimse o malûmâtı veremez. Çünkü o şehri görmemiştir, nasıl haber versin, **(s. 224)** neyi göstersin. (Burada Mesnevî'nin metninden olmayan Fârisî bir metin vardır, okuyamadım). [252]

Eğer bir kimse bütün ilimleri ve bütün san'atları öğrense de, Hudâ'yı bilmese ve görmese, kördür, câhildir. Cihânın hiçbir ilim ve san'atından behresi olmadığı halde, Hakk'ı görse ve bilse, onu her şey bil. Çünkü Hakk'tan başka bir şey kalmayacak, hep fânî olacaktır. Binâenaleyh bir kimse ki Hakk'ı görmedi ve bilmedi, onu "hiç" bil. Bir kimse ki Hakk'ı gördü ve bildi, onun bilişini ve görüşünü muhalled bil. Hazret-i Rasûl-i Ekrem ümmî değil miydi? Kimseden ilim ve edeb ve yazı öğrenmedi. [253]"الرحمان علم القرآن" mantuk-ı celîlince onun muallimi Hudâ'ydı. Şu halde iş, Hudâ'yı bulan, Hudâ'yı tutan ve O'nun rızâsıyla amel edendedir. Böyle olan zât, ebedü'lâbâd ve muhalleden kāimdir. Devletine zevâl yoktur.

(6359.) Muhammed Mustafâ buyurdu ki: "Yâ Rabbi! Hakkında olan hayretimi artır. Tâ ki Senin likān sebebiyle rahmetine nâil olayım.

---

[250] Kaynağı bulunamadı.

[251] "Kardeşiniz dünyâya karşı zâhid olduğu zaman ona yaklaşınız/yakın olunuz. ": Kaynağı bulunamadı.

[252] Eroğlu'nun okuyamadığı kısmın (گر با همه ای چو بی ویی بی همه ای ور بی همه ای چو با ویی با هم ای : *İntihânâme* (1376), s. 294) tercümesi: Hepsiyle birlikte olduğunda bile, ey onlarsız gibi olan ve onlarsızken de onlarla gibi olan (?)

[253] "Rahmân Kur'ân'ı öğretti": er-Rahmân 55/1.

6360. Hayreti dâima ve candan taleb ederdi. Çünkü hayret demek, kurbet demekti.

Her kimin hayreti daha ziyâde ise, Hakk'a olan kurbu daha ziyâdedir. Hayreti olmayan, kapı dışında kalmış demektir.

Dünyâdaki hayrânlıkların çoğu cehlden ileri gelmektedir. Bu hayrânlar deli gibi serhoş ve sersemlerdir.

Kim ki Hakk'a kurbet yüzünden hayrândır, rûhlar ondan dâima ders alır.

6365. O, hayrete dûçar olduktan sonra hikmetten dem vurmaya, ledün ilminden bahsetmeye başlar.

Kur'ân-ı Kerim'in tebliği de hayretten sonra vâki olmamış mıydı? Hikmet incileri ondan sonra delinmemiş miydi?

Ondan sonra Kur'ân-ı Mübîn halka rehber oldu da onun beyânından ders aldılar.

Böyle olan hayretler baştan başa âgâhlıktır, her ne kadar zâhiren veleh ve hayret görünse de

Bil ki bu hayret velîlere mahsûstur. Onlar bu hayrete dûçar olduktan sonra sana can bahşederler.

6370. Sâdık irâde ile onlara eş olursa da sözlerinden hikmet ilmi alırsın.

İlimleri canına rehber olur, sende onlar gibi dâima zinde kalırsın.

Varlık kuyusundan kurtulur, eflâke suud edersin. Melekler gibi, rûhun gıdâsı zikir olur.

Bu cehennem gibi olan tenden geçtiğin gibi, Hakk'ın visâli cennetinde mütena'im olursun.

Böyle bir hayrânı ara ki o Hālık'ın hüsnüne hayrân olmuştur.

6375. Ondan başka hayretler cehldir, körlüktür. O hayretler hiç birşey ifâde etmez.

Kendi varlığından yok olmalısın. Çünkü seninle maksûdun arasında seddir, hâildir.

Yok olduğun zaman var olursun, müebbed kalırsın. Hak Taâlâ sana yokluktan bir varlık bahşeder ki

Onunla Hak'la kāim olur, hiçbir sûretle Hak'tan ayrı olmazsın.

Sultanın bendesi olsan da, Sübhân'ın nâibi ve tercümânı olursun.

6380. İns, cin, iyi, kötü herkes, her şey senden ilerler. Cihânda senin sufrandan yerler.

Süleymân gibi âleme mâlik olursun. Îsâ gibi feleğin başı üstüne çıkarsın.

Dünyâda her neyi istersen o olur. Sana gizli sırlar âşikâr olur.

Bir karınca: "Ey karıncalar, yuvanıza girin! Sizi Süleymân'ın askerleri tepelemesin" diye bağırmıştı.

Süleymân'ın askerleri geçid resmi yapıyor, atların tırnakları altında ezilmekten sakının"

(s. 225)

6385. Herkes yuvasına iltica etsin ki askerlerin tırnaklarından selâmet bulsun" dedi.

Karınca gerçi Süleymân'ı biliyordu. Fakat karıncada o derin vukûf nerde ki

Süleymân'ın ahvâline tamâmen vâkıf olsun. Pâdişâhı ancak pâdişâh tanır.

Avâmın, velînin büyüklüğü hakkındaki ıttılâı da böyledir (karıncanın vukûfu kadardır).

Onların evliyâyı anlayışını, karıncanın Süleymân'ı anlayışı kadar bil!

6390. Karıncanın bilgisi o müdhiş ilim deryâsından bir katre idi ki onunla atların tırnakları altında ezilmekten kurtuldu.

Bu kadarcık bilgi ile tırnak altında kalmaktan kurtuldu. Gönül ilmini nerden tahsîl edebilecek!

Gönül ilminin haddi pâyânı yoktur. Cenâb-ı Hak o ilmi dünyâda velîlerine tahsîs buyurdu.

Bu kitap, o iklimin, o ilmin şerhidir. Ben her ne kadar umûma hitâb ediyorsam da,

Cismi, can kesilen evliyâdan başkası bu beyândan o esrâra yol bulamaz.

6395. Böyle esrârı, merd-i Hak anlar. Nûru nûrdan başkası kabul etmez.

Nûr olmasa, göz ay yüzlü mahbûbların çehresini nasıl görebilir?

Semâdaki güneş, ayı yıldızları, onların nakış ve sûretlerini gözü olan görür.

Bunun gibi, anâsır dünyâsının hâricindeki sûretleri de pâk olan ruh görür.

6400. Cenâb-ı Hak her kime kalb gözü bahşetmişse ancak onlara tecellî eder.

Türlü masnû'larının esrârlarını onlara seyrettirir.

O sırlar benim kitâbımda dercolunmuştur. Fakat onu her ârif anlayamaz.

O sırrın nerden geldiğini ehl-i diller anlar. O sırları anlamak bunların lâyıkıdır.

Eğerçi bu kitapda halk için de bir takım şeyler söylendi, cennet, cehennem şerhedildi,

6405. Naîmden, cehîmden bahsedildi, kerîmlerin, leîmlerin hâli anlatıldı.

Bunların fevkinde yüksek bahislerde îrâd edildi, can deryâsının nâdir incileri delindi,

O nâdir mevzû'ları da ehl-i diller alsın, elsiz, ağızsız bu nîmetlerden yesinler.

Öyle nevâdir ki ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş, ne de hayâllerden geçmiştir.

Böyle devlet avâma nerden müyesser olacak! Zühal semâsına İsâ'dan başkası çıkabilir mi?

6410. Zühalden maksadım bu devreden felekteki Zühal değildir ki onun anâsır terkîbi fânîdir.

Belki o keyvândır ki bu keyvân onun emriyle ve onun aşkıyla döner, dolaşır.

Cân ikliminde âsmânlar vardır ki cihân âsmânları onların hükmi altındadır.

Gerçi İsâ feleğe zâhirî sûretiyle suûd etti, fakat mânen melek cinsindendi.

Rûhu, enbiyâ cihânında idi. Hak civârında mutlak nûr idi.

6415. Orada bizim semâmız bir saman çöpü, güneşimiz, ayımız bir zerre kadar kalır.

Enbiyânın cümlesi bir nûrdur. Cümlesi de sonunda orada zuhûr ederler (birleşirler).

Merdânın yeri işte o keyvândır. Bu serseriyâne dönüp dolaşan keyvân değil!

Bu keyvân muhakkak fânî olacaktır. Ne âsmân kalacak ne zemîn!

Ne sûretler kalır, ne ezdâd ne de e'dâd … Hak'tan mâ-adâ bütün varlık yok olur.

(s. 226)

6420. Ancak Hakk'a âşinâ olan can kalır. O can ki ten kaydından kurtularak can deryâsında senâverlik eder.

Sünnete ittibâen üçüncü olarak tekrarladığım nasâyihlerimde, Hak'tan mülhem olduğum şeyler söylendi.

Tarîkatın erkânından bakiye kalmış olanlarda, Hakk'ın inâyetiyle bu üçüncü kısım da şerh ve îzâh edildi.

Yüksek mevzûlara dâir olup da lisânen ifâdesi mümkün olan her şey

Bilâ- noksan üçüncü kitapda beyân edildi. [Ey tâlib, oku]. [254]

6425. Tâ ki can menzillerinden hangisini istersen, suhûletle o tarafa yollanasın.

Tâ ki bezm-i Hudâ'dan elsiz, kadehsiz bâde içesin.

Sûret ehli mânevî olsun diye Mesnevî'de birçok mev'izeler îrâd olunduğu gibi,

Cihâttan münezzeh olan Hak yolunda nasıl yürüneceği de söylenerek çok ince mevzûlara temas edildi.

Canlara can katan nükteler, remizler, gönül cezbeden sırlar ifşâ ve îzâh olundu.

6430. Tâ ki o ilimlerle perverdigâra eresin. Atâleti bırakıp faâliyete başlayasın.

Tâ ki o bâzardaki ticâretin altın ola! Cihetsiz cihete doğru pervâzedesin.

Küçüklerin işinden müstefîd ola, büyüklerin yolunda, sür'atle yürüyesin.

Zikir ü fikirde meleklere yoldaş olasın. Bütün düşüncelerin ecr ü sevâb kazanmak cihetine masrûf ola.

Zikir ü fikrin dâima Hak için ola. Hakk'ın vuslatından başka emelin bulunmaya!

6435. Ukbâ için dünyâyı terk edesin, dünyâ sevgisini tamâmen gönlünden çıkarasın.

Sözün, sohbetin dâima o âleme doğru ola… Böyle olursa işin yoluna girmiş olur.

Korku ve mihnetin emne mübeddel olur. Nerde olursan emniyet içinde bulunursun.

Her yerde muhâfızın Hudâ olur. Şevk ve muhabbet şarâbıyla müdâm mest olursun.

Bu ve bunun yüzlerce misline mazhar olursun. Sâki de, kadeh de, şarâb da sen olursun.

6440. Zâhir, bâtın her şey sen olursun. İyi bil ki senden başka bir şey kalmaz.

Âlemin hulâsası senin vücûdun olur. Herkesin emeli senden hâsıl olur.

Bunu tafsîl edecek olursam uzun gider. Öyleyse gene sadede rücû' edelim.

Hallâk-ı cihân bu âlemden neşet eden halktan her birinin gönlüne bir şey koymuştur.

Her can, başka bir asıldan vücûda gelmiştir. Nihâyet kendi aslının yanında ye ralır.

6445. Hepsi geldikleri yere giderler. Her zümre kendi aslına rücû'eder.

Her ne kadar zâhirde hepsi de beşer sûretinde, nakışları, sûretleri aynı cinsten ise de

Onları mânen de müsâvî sanma! Gözün varsa canlarına bak (sûretlerini bırak).

"Ruh-ı vahyî" ile "ruh-ı rîhî" yi tefrîk et! Eğer bu yolun esrârına vâkıfsan.

"Ruh-ı vahyî" evliyânın; "ruh-ı rîhî", eşkiyânın cisimlerindeki rûhtur.

6450. "Ruh-ı rîhî" hayvanların rûhudur ki böyle olan rûhlar muhakkak fânî olur.

Vahyi olan ruh ki mü'minlerin vücûdundaki rûhtur. Eğer ölürse, Mâdemki Hudâ'ya îmânı vardır,

---

[254] Bkz. *İntihânâme* (1376), s. 296, b. 6599.

" . . .المؤمنون لا يموتون" [255] mantûk-ı münîfince, onların dîn nûruyla münevver olan rûhları bâkî kalır.

Dünyâdan ahîrete naklolunurlar. Gönüllerinden dünyâ sevgisini çıkarıp atarlar.

Mü'minin cânı şüphesiz bâkî olur; münkirin cânı gibi fânî olmaz.

(s. 227)

Bu evden o eve gitmiş olur. Murâdına nâil olur. Memnûn ve şâdumân olarak Hak cânibine gider.

Halka bakıp da hepsini müsâvî sanma! Her ne kadar hepsi ayni anâsırdan mahlûk ise de…

Bil ki herbirinin rûhu başka başkadır. Kimi gedâ, kimi sultan gibidir.

Kimi bakır, kimi hâlis altın, kimi âdi taş, kimi la'l ve cevher gibidir.

Haşr, canlı insanlar içindir. Cansız olanlar (cemâd) için değildir.

6460. Hazret-i Îsâ ölüyü diriltirdi. Fakat mezârda ölü yoksa,

Kime duâ okuyacak? O mükerrem ruh, abesle meşgûl olur mu?

Haşr gününde hayvanlara neşr yoktur. Hayvan gibi olan insanlara da yoktur.

Bilki halkın büyük kısmı hayvan gibidir. Onların cisimlerinde can yoktur.

Onların cânı, rihidir (hayvanîdır). Her ne kadar cana benzerse de "lâ şey"dir.

6465. Münkirin cânı da haşrolur, fakat lütuf için değil; kahır için. Cehennemde cezâ çekmek için.

Münkirin cânı haşrı arzu eder mi ki dünyâda iken dünyâda ona inanmazdı.

Münkirin haşrini haşr sanma! Onlar cihânda hayvan cinsinden idiler.

Onların cânı, bu unsûrî terkipten ibârettir, Hak nûruyla münevver değildir.

Onların rûhu, rîhîdir; vahyî değildir. O gibi can kanın buharından neş'et eder.

6470. Zeyt yağıyla yanan kandil gibi ki karanlık gece de evi aydınlatır.

Güneş doğunca, ziyâsı kalmaz.

Çünkü o nûr, sahte ve sun'î idi. Bundan dolayı güneşin doğuşuyla ma'zûl oldu.

Güneşin nûru yanında itibarı kalmadı. Gündüz olunca, varlığı yokluğu müsâvî oldu.

Güneşin nûru zâtîdir (kendindendir). Kandilde o kadar nûr nerde?

6475. Kandil, ziyâ menbaı değildir. Güneşin nûru gibi nerde parlayacak?

Bil ki hakîki teblîğ, Muhammed Mustafâ'dandır. O'ndan başkasında ciddiyet arama!

Yakînen bil ki Ahmed'in sözü, Hakk'ın sözüdür. O sözü can ü dilden kabûl eyle.

O'nun sözü ile yola gidersen, kuyuya düşsen de,

O seni kuyudan çıkarır, cennet-i a'lâya götürür.

6480. O'nun sözünü tut! Onunla amel et! Yüzünü halktan tarafa döndür.

Eğer bu hal üzere kalır, bundan dönmezsen, bil ki canın kurtuldu.

O pusudan ki helâk ve fesâd kaynağıdır. Dost görünür fakat yaman düşmandır.

Dünyânın güzellikleri aldatıcıdır. Eğer tâlihin varsa, o tarafa gitmezsin.

Ondan yüz çevir, Hakk'a firâr et! Canın varsa canından da kaç!

6485. Tâ ki ivaz olarak Hakk'tan bâkî can alasın ve bâkî cihâna gidesin.

Orada ne ölüm var, ne fânî olmak. Oradaki bekâ, zevâlsizdir.

Onun şerhine nihâyet yoktur. Onun şerhinde lisân da ifâdede kāsırdır.

---

[255] Kaynağı bulunamadı.

Onu, akl ve fehm nasıl ihâta ederbilir ki kurb-i Hakk'a nihâyet yoktur.

Her canın Hakk'a kurbiyeti vardır. Fakat cenâb-ı Mustafâ'nın kurbu, diğer enbiyâya nerden müyesser olacak!

(s. 228) Seksen Dokuzuncu Makāle. 41 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 299] Şunu beyân edecektir: Sâliklerin ve vâsılların Hak Taâlâ'ya olan kurb dereceleri, müsâvî değildir. Nitekim Cenâb-ı Mevlânâ buyurmuştur:

أي بر سر بازارت صد خرقه بزناري وزروي تو در عالم هر روي بدواري
هر ذر زخورشيدت گويان آنا الحق هر كوشه چو منصوري آويخته بر دارد
اين طرقه كه از يک خم هر يک زمي مستند وين طرفه كه از يک گل در هر قدمي خاري
از عقل گروهي ست بي عقل گروهي ست جز عاقل و لا يعقل قومي دگرند آري

Meâli: "Ya Rabbi! Senin bazarında yüz hırka, bir zünnar değerindedir. Âlemde Senin yüzünden herkes yüzünü bir duvara döndürmüştür. Senin güneşinin her zerresi "ene'l-Hak" diyor. Her köşede Mansûr gibi bir asılan var! Şurası gariptir ki hepsi bir küpten muhtelif şarâb içerek serhoşlardır. Bir gülden her ayağa başka türlü bir diken batmıştır. Bir kısmı akıldan serhoştur, bir kısmı akılsızlıktan. Evet bu âkil ve lâ ya'kıllerden başka mümtaz bir kavm vardır. "

İmdi, ayn-ı vuslatta vâsılların mütefâvit makamları vardır. Vasl cihetinden müsâvîdirler. Fakat makamât ve derecât itibâriyle muhteliftirler. Nasıl ki dünyâda da hâl böyledir: Pâdişâhın birçok havâs ve makbûli bulunur. Fakat herbirinin pâdişâh yanında ayrı makamı ve mertebesi olur: Kimi a'lâ, kimi ednâ, kimi evsat…Nitekim Mevlânâ hazretleri vâsıl velî hakkında buyurmuşlardır.

گر تو نور حق شدي از شرق تا مغرب برو
زانكه مارا اين صفت پرواي أن انوار نيست
ورتو سر حق بدانستي بدان سر باش يار
زانكه اين اسرار مارا خوي ان اسرار نيست

Meâli: "Eğer sen, şarkı, garbı tenvîr eden Nûr-ı Hak oldunsa, git! (mübârek olsun). Çünkü bizim bu sıfatımızdan dolayı o envâra ihtiyâcımız yoktur. Eğer sen Hakk'ın sırrına vâkıf oldunsa, onunla başbaşa kal. Çünkü bizim bu esrârımızın o esrârla alâkası yoktur (Bizde daha a'lâsı var). "

Diğer bir yerde de buyurmuştur ki:

جاتي كه رو اين سو كند بابايزيد خو كند
يا در سنائ رو كند يا بو دهد عطار را

Meâli: Yüzünü bu tarafa döndüren can, Bâyezid'in huyunu iktibâs eder, yâhud Senâî'ye meyl eder, yâhud Attâr'a koku verir. "

Gene buyurmuşlardır ki:

حلاج اشارتكو از خلق بر دار آرد
ار شدي اسرار م زند دارم

Meâli: Hallâc, sırrını ifşâ etmesi yüzünden, halk tarafından ber-dâr edildi. Hallâc, benim esrârımın daha ağır olduğunu bilse ve esrârıma sarîh olarak vâkıf olsaydı, bizzât o da beni ber-dâr ederdi.

(s. 229)

6490. Her canın ale'd-derecât Hakk'a yakınlığı başka türlüdür. Kimi bal, kimi şeker gibi.

La'lin güneşe yakınlığı (güneşin nûrundan istifâdesi), altın mâdeninden ziyâdedir.

Yakut ile zümrüd de böyledir. Herbiri muhtelif derecelerde faydalanırlar.

Bağla bostanlar, meyvelerden herbiri güneşten derece derece istifâde ederler.

Güneşi yaratan Hālık Taâlâ yanında da her canın mütefâvit kurb dereceleri vardır.

6495. Vuslat dereceleri sayılamaz derecede çok ve mütenevvidir. Hudâ herbirine başka türlü nazar etmiştir.

Her derece arasındaki fark, yerle gök arası kadardır. Pâk olan cânlar, onun nûru içinde seyrederler.

Her biri Bâyezid gibi, kurb cânibine olan seyrlerinde dâima terakkî ederler.

Bunun sırları vardır. Fakat müsaade yok ki söyleyeyim.

Çünkü evliyâ o sırra mahrem değildirler. Her ne kadar balık gibi o deryâda yaşarlarsa da,

6500. Cümlesi bilâ-hicâb Hakk'a vâsıl olmuşlarsa da, olmuş olacak herşeyi biliyorsa da,

Hepsi de Hakk'tan zinde ve her günleri Hakk'a mülâkatlar geçirse de…

Bu kadar azâmet ve ihtişâm, bu derece kurbet ve kudretleriyle

O esrârdan çok uzaktırlar, canlarına o tarafa geçmek için müsâade yoktur.

Hepsi de nûra gark olmuşlardır. Herkes bulunduğu mertebeyi , merâtibin müntehâsı zannederek hâlinden memnûn.

6505. Fakat o hâslar ki Hudâ'ya en yakınlardır. Cümlesi Hakk'ın matlûb ve mâşûklarıdır.

Evliyâ ve enbiyâ, onları ararlar. Dâima (iyânen) medh ü senâlarında bulunurlar.

Fakat onlar Yezdân'ın sırları olduğu için gizlidirler ve ezelden beri gizleneceklerdir.

Ey oğul! El üstünde el vardır. La'lde elmasın kıymeti nerden olacak?

Ayışığı güneş nûruyla kıyas edilebilir mi?

6510. El, ayak, baştan aldıkları emre göre hareket ederler. Ayın güneşten nûr aldığı gibi.

El ile ayakta da can eseri görülür, fakat canın başla olan alâkası bambaşkadır.

Baş yerinde bulundukça, elin, ayağın kesilmesiyle kimse ölmez.

Öyleyse bil ki hayâtın mahvı baştır. Hudâ['ya] böyle başla kulluk et!

Rükûda, sücûdda Hudâ'yı zikir eyle! Tâ ki O'ndan devamlı lütuflara nâil olasın.

6515. Canın yardımcısı, Hakk'ın inâyetleridir. Cân da ten de o inâyetlerin eseridir.

Ölmüş olan rûhun, ondan zindelik kesbeder. Ve zindelik pâyendelik demektir.

Cân ne kadar zinde ise de, o sermedî ve müebbed zindelik yanında

Ulu sayılır. Çünkü o zindelik bunun fevkindedir.

Bir çocuk ki kendi aklına göre, az çok bir şeyler bilir.

6520. Fakat bir âkile nisbet edince, onun birşeyden haberi olmadığını anlarsın.

Hakîkattir ki onun, âkilin bilgilerinden haberi yoktur.

Her ne kadar orada kendine göre birşeyler biliyor, görüyorsa da sen onu câhil ve kör sanırsın.

Ölü tabiri nisbetledir. Çocuk âkil gibi nerde rehber olacak!

Bir âkilin aklî diğerininkinden zaif olursa, onu ötekine nisbet edince ölü sayarsın.

(s. 230)

6525. Nisbeten toprakta haberdârdır. Çünkü su ve havadan müteessir oluyor.

İyi, kötü her ne isen, ektiğin mahsûlü besleyor.

Gülü beslediği gibi, dikeni de besleyor. Arpayı, buğdayı yetiştiriyor.

Ondan buğday verirsen buğday, arpa verirsen arpa alıyorsun.

Her işi vâkıfâne yapıyor. Yaptığı şeyler kimsenin elinden gelmez.

6530. Toprak, hava, su ve ateş bizden habersizlerse de, Hudâ'dan haberdârdırlar.

Doksanıncı Makāle. 45 Beyttir.

[256] " . . . و إن من شئ إلا يسبح بحمده" âyet-i kerimesini tefsîr edecektir. **[Fa. 1376, s. 301]** Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı tesbih ve tahmid ile meşgûl bulunmasın. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. "

Yerde, gökte bulunan sûrî, mânevî herşey beni tesbîh ederler. Ben ki onların Rabbi'yim. Fakat halkta bunların tesbîhini işidecek kulak yoktur. Halbuki bütün eşyâ Hak'tan haberdârdır. Onların sözlerini işitmiyorsan işlerine bak da âgâhliklarını anla! Zemin ve âsmânın dönmesinden dört mevsim husûle geliyor, güneşten, aydan, yıldızlardan halka, birbirine benzemeden yüzbinlerce fayda erişiyor.

Kış, geceye benzer. İnsanın dil, göz, kulak, el, ayak gibi gündüzün faâliyetlerinden yorulup bî-tâb düşen eczâ-yı vücûdu gece olunca dinlenir. Sabahleyin yorgunlukları zâil olan her a'zâ, yeniden faâliyete başlar. Kış mevsimi gelince de ağaçlar, yazdan zâyi' olan kuvvetlerini telâfiye çalışır, mâyedâr olan gönüllerine yeniden kuvvet ve isti'dâd gelir. Gıdâlarını tedârik ederler. Tarâvetlerini tamâmen kaybederek kurumuş zannolunan nebâtât, ilkbahârda yeni bir neşe ile uyanırlar.

Süt emen çocuğun hâli gibi ki meme dinlensin, annesi yemek yiyerek süt peydâ etsin diye onu bir müddet memeden ayırırlar. Çocuk acıktığı zaman memeyi yeniden ağzına koyarlar. Bunun gibi her çocuk bir hikmetle vücûda gelir ve kemâle erer.

Her ne kadar zemîn ve âsmân nâtık değiller, zâhir diliyle ifâdeye kudretleri yoksa da, işlemekte oldukları hikmet ve ibretle dolu işlerinden bilmek gerektir ki bunlar gâfil değildirler. Çünkü her yaptıkları iş yerinde ve hikmete muvâfıktır. Dilsiz bir şahısın dilinden anlamazsın, fakat işindeki iktidâr ve mahâretini görerek aklının derece-i kemâlde olduğuna kat'i olarak hükmedersin.

(6531.) Cenâb-ı Hak buyurmuyor mu ki: "Herşey Hālık'ı tesbîh eder. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız.

Bütün eşyâ müsebbihtir. Hepsi de Hakk'ın emirlerini îfâyla me'mûr ve mükelleftir.

Hepsi de bilâ- şek Hudâ'dan, enbiyâdan, evliyâdan haberdârdırlar.

Bundan dolayı vâkıf-ı esrâr olan Mevlânâ hazretleri heryerde namâz kılardı.

6535. Sonra dedi: "Heryerde namâz kıldığım onun içindir ki

(s. 231)

O yerler kıyâmet gününde benim namâzıma şâhid olsunlar. "

Nitekim haşr gününde dil, el, ayak (bütün a'zâ)

Orada şehâdet edeceklerdir. [257] Demek ki hepsi burada bizim hallerimizden haberdârdırlar.

Yer, gök, deniz, taş, toprak, âlemi bütün eczâsı haberdârdırlar.

6540. İmdi yakînen bilindi ki ayaklarımızın altındaki toprak da haberdârdır.

Kārun'u altında gömen toprak, Mûsâ'nın emriyle hareket etmişti.

---

[256] "O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiç birşey yoktur. ": el-İsrâ 17/44.

[257] Bkz. en-Nûr 24/24.

Her Peygamber'den böyle (cemâdın müdrik olduğunu gösteren) mucizeler zuhûra gelmiştir (Dindarsan inan).

Cümle eşyâyı Hakk'tan haberdâr bil! Cümlesi Hakk'tan aldıkları emirle hareket eder.

Devr-i Âdem'den beri devam eden bu hâlinin sayısız misalleri vardır.

6545. Her cemâdda âgâhlık görüldü. Fesâd ehli onların âgâhlığıyla helâk oldu.

İm'ânla baktığın zaman hayır, şer bütün eşyâda.

Herbirinde bir türlü âgâhlık görürsün ki bir ilim birine, bir diğeri de diğerine mahsûstur.

Bu, tâatla keşfolunur, akıl ile değil. Kendi aklını bırakmak lâzım.

Tâ ki cümle eşyânın âgâh olduğunu ve cümlesinin de zikrullahta bulunduğunu göresin.

6550. Âleme bir bak! Yer, gök, hilkatlarından beri dönüyor ve kıyâmete kadar dönecektir.

Dönüşleri de serseriyâne değil, âkilânedir (intizâm içinde). Hakk'ın emriyle, sekînet ve vakārla dönerler.

Dört mevsimin herbiri bir türlü faydayı müştemildir. Nef'leri de halka âiddir.

Bütün nîmetler onların bilerek ve anlayarak dönmesinden (teâkubundan) vücûda geliyor.

Yaz faslı meyve ve mahsûlleri yetiştiriyor. Kış mevsimi suları artırıyor.

6555. Ağaçların, otların köklerine gizli yollardan gizli kuvvetler gönderiyor.

Karanlık gece, seni rahat rahat uyudarak yorulmuş a'sâb ve hislerine yeniden kuvvet veriyor.

Bu sûretle zindeleşen vücûdun, sabahleyin neş'e ve tâze kuvvetle faâliyete geçerek gıdânı, kısmetini te'min ediyor.

Gündüzki kuvvetin geceden geliyor. Herne kadar hakîkatte herşey Allah'tan geliyorsa da,

Onlar da bizim gibi zâhirî sebeblerdir. Herbirinin dünyâda bir nev' hüküm ve tasarrufu vardır.

6560. Cenâb-ı Hakîm, dünyâda herkese bir türlü iş gösteriyor: Kimi terzi, kimi kunduracı…

Bunun gibi, fusûl-ı erbaayı, gece ile gündüzü de bizim için birer sebeb kılmıştır.

Tâ ki herbiri bizim için ayrı bir iş göre, yükselte ve alçalta.

Herbiri husûsî bir işle meşguldur ki diğerlerinin ondan haberleri yok.

Şüphe yok ki iyi, kötü, kuru, yaş, âlemin bütün eczâsı

6565. Câmidi, nâmisi, beşeri, hayvanı, cümlesi birer işle meşgûl ve ne yaptıklarından haberdârdırlar.

Birinin yaptığı işten diğerinin haberi yoktur. Fakat her biri yaptıkları işleri kusursuz yapar.

Hepsi kendi işinin üstâdı ve mükemmel sûrette o işin ehlidir.

Âlemdeki hareket ve faâliyyetin cümlesi bir fayda vücûda getirir. Dünyâ sofrası ondan dolayı nîmetlerle doludur.

Hareket kendi yerinde iyidir. Hepsi kendi mevkiinde makbûldür.

6570. …… .[258]

---

[258] Eksik olan kısmın (گر نگوید با زبان دانی یقین هست دانا چون ازو آمد چنین : bkz. Fa. 1376, s. 303, b. 6746) tercümesi: "Dil ile demese de yakînen bil ki, ondan böyle bir şey geldiğine göre, o bilgindir. "

(s. 232)

Onun işleri her zaman faydalıdır. Herkes onlardan kâr görür, zarar görmez.

Hülâsa, âlemi de âkiller gibi müdrik bil! İşe bak, lisâna bakma!

Bu takrîrimizden gene kurbun nüktelerine ve tefsîrimize devam edelim.

Bütün eşyâ Hakk'ın nûruyla zinde olmakla beraber her canın Hudâ'ya derece-i kurbu, ayrı bir had dâhilindedir.

6575. Ve herbirinin hayâtı başka türlüdür. El, ayak, başa nerde benzeyecek!

Doksanbirinci Makāle. 85 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 303] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri rûhu yarattı ve ona bir hâssa bahşetti. Onunla vücûdun bütün eczâsını besleyor. Herbirini kendi yerinde diri tutuyor. Fakat rûhta o kudret yoktur ki âliyi sâfil, sâfili âlî etsin. Bu kudret Hak Taâlâ'ya mahsûstur. "تعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير إنك على كل شئ قدير : Sen, dilediğin kimseyi azîz, dilediğini zelîl edersin. [Hayır,] şer Senin elindedir. Muhakkak ki Sen, herşeye kādirsin. [259]

(6576.) Her vücûdun, gerek ulvî, gerek süflî, bütün a'zâsı candan hayât buluyor, canla yaşamıyor mu?

Herbirine candan başka bir atiyye erişiyor, başın aldığını , el, ayak alamıyor.

Beden eczâsının eczâsı da baştan ayağa kadar candan aldığı hayâtla yaşıyor.

Elifbâ harfleri, muhtelif olan eczâ-yı vücûd, hep bir candan zindedir.

6580. A'lâ, esfel, evsat bütün a'zâyı baştan ayağa kadar gözden geçir.

Cihânda bu türlü ibretlere bak! Yerin göğün Hak'tan zinde olduğunu gör!

Herbiri O'ndan birer sûretle sûretleniyor. Aylar, yıldızlar O'ndan nurlanıyor.

Arş, ferş, a'lâ, esfel, hayır, şer hep O'nun atiyyeleriyle yaşıyor.

Vücûdun hayâtı candan olduğu gibi, âlemin hayâtı da Bâri-i Taâlâ'dandır.

6585. Hālık Taâlâ Hazretleri bütün eşyâda tebdîl ve tasarruf kudretini hâizdir.

Hak'tan başka sende bir kudret, tebdîl kudreti yoktur.

Hudâ istese âlî bir cüz'ü sâfil, sâfil bir cüz'ü de âlî eder.

Ne isterse onu yapmaya muktedirdir. "Ol" derse olur. Semâyı direksiz durdurur.

Dünyâyı su üzerinde yüzdürür. Topraktan sayısız, türlü nîmetler çıkarır.

6590. Yaptığı işlere herkes hayrândır. Yalnızdır, yâri, yardımcısı yoktur.

Yardımcıya ihtiyacı yoktur. İstediğini kendi yapar. İsterse semâya çıkarır, isterse yerin dibine geçirir.

Bir avuç toprağı arşa çıkarır. Meleklerin serverini (iblisi) ferşe indirir.

Onun yanına acz ü meskenetten başka bir şeyle (ucb ve gururla) gitme! Edeble yürü! Oraya buraya koşma!

Bu huzûrda eşek gibi gâfil bulunma! O'nu cenâb-ı Halîl gibi (istidlâl yoluyla) ara ki âfillerden olmayasın.

6595. Makbûl olmak için kulluk et! O'ndan başka dehâlet edecek hangi dergâh var?

Hakk'a âşık olursan Hak senin olur. Sen O'nun olunca, O da senin olur.

(s. 233)

O olmaya muktedirsin. Kalk, dâima O'nu gör, kendini görme!

Bu benlik sana düşmandır. Yolunu kesendir. Ona buna kılıç çekme, kendini öldür.

---

[259] Âl-i İmrân 3/26.

İyi bil ki kendinden başka düşmanın yoktur. Yiğit isen kendi düşmanını öldür.

6600. Tâ ki Hak yolunda düşmansız (emniyetle) gidesin. Rehzene tesâdüf etmeden Hakk'ın dergâhına erişesin.

Ey yolcu, düşman sağ oldukça o yolda selâmet yoktur. Bocalayıp durma!

Düşmanın başını koparmadıkça emîn olamazsın. Durmadan onu öldürmaye gayret et!

Asıl iş o iştir. Başkaları abesle iştiğâldir. Temizlen ki pislikten kurtulasın.

Habîs de hades de nefs-i emmâredir. Onu[n] vücûdu, yolunu kapatmış bir duvar gibidir.

6605. Seddi aradan kaldırdığın gibi bil ki o tarafa ırmak gibi akmaya başladın.

Senin bu ırmağın o deryâya doğru akar. Yüzündeki bu iki göz (baş gözün), o yüzü görmez.

Bil ki O'nun yüzü senin yüzün olur. Irmak deryâya karışınca, deryâ olur.

Vahdette cüst ü cû (taleb) kalmaz. Oraya Hak'tan başkası sığamaz.

Şerîksiz, muînsiz yalnız O'dur. Cümle eşyâ O'nu tahmîd ederler.

6610. Bu cihân da o cihân da O'ndan diridir. Herşey O'nu senâ edip derler: "Herşey Sensin.

Bizim varlığımız da Senin atiyyelerin cümlesindendir. Herkesin cânı, ihyânla diridir.

Şüphesiz Evvel ve Âhir Sen'sin. Ey dîn-i mübînin sabahı! Zâhir ve bâtın da Sen'sin!

Ey kendini masnû'unda gösteren Rabbimiz, masnû'unda hüveydâsın.

Senden başka mevcûd olmayınca, bütün işlerin senin olur (ef'âlinde de teferrüd edersin).

6615. Her ne dilersen yaparsın, yap! Göklerde ve yerlerdeki masnûât,

Ne var ne yok hep senin emr ü irâdenle vücûda gelmektedir. O halde iyi kötü amellerimiz üzerinde tevakkuf etme, geç!

Nev nev anladık, amelden fâriğ olduk! Fa'âl yalnız sen olunca, biz kendimizi salıverdik. İşlerimizi sana tevfîz ettik.

Lütfundan herkese merhamet ediyorsun. Ey gani rahmetini artır (geniş tut)!

Cümlemiz bu rahat içinde hûş-hâl ve nîmetlerinin şâkiriyiz ve sana candan minnettârız.

6620. Senden, ihsân ve keremden başka bir şey sâdır olmaz. Bu yolda senden zahmet gelmez.

Zahmetsiz rahmet, senin atâyandır. Bu neş'eler hep o şarâbın zevkidir.

Ya Rabbi! Atiyyelerini artır, arkasını kesme! Nûrunu herkesin üzerine doğdur!

Mâdemki duâ Sen'dendir (Senin ilhâmındır), icâbeti de Sen'den olsun. Âlemde yegâne pâdişâh Sen'sin. Şâhâne lütufları da Sen'den bekleriz.

Kötülere havâle ettiğin kahr sopası da lütuf yüzündendir; buğz ve adâvet yüzünden değil.

6625. Kötüler o lütuflardan kahr görüyors bu, zehri kestirmek için verilen tiryâk kabîlindendir.

Hakk'ın işini anlamak nasıl mümkün olur ki O kahırdan da uzaktır vehimden de…

Hulâsa olarak bil ki: Hak'tan her ne gelirse fenâ değildir, hep iyidir.

Belki fenâya iyi bir nazar atfedecek olursa, keremiyle o da iyi olur.

Düşmanlar üzerinde tecellî eden o lütf, bizdeki aybları da giderecektir.
(s. 234)

6630. Herkes hakkında lütufkârlığını gösteriyor ki keremine nihâyet olmadığı bilinsin.

Güneş gibi meydana çıkarak şüphe kalmasın ki ay ile güneş de o keremden hissedârdırlar.

O'nu gördüğün zaman gayrı göremezsin. Gayrı nâmına ne varsa hep yok olur.

Hakk'ın sun'una bakarak hayrân ol! Tâ ki O'nun cûdundan, îsârından hissemend olasın.

Kimin hayreti ziyâde ise, nasîbi de ziyâdedir. O yol hûş-yârlıkla kestirilemez.

6635. Bunu bil ki kurbet, hayrettedir. Aklını bırak ki sana münceli olsun.

O bâkî nûr ki zevâli yoktur. Menbaı Zü'l-Cemâlin güneşidir.

O güneşin nûru, a'lâdan esfele seni de şereflendirmek için aksetmiştir.

Öyleyse kendini görme nûru gör! Tâ ki Hudâ'nın nûruyle parlaya ve teâli edesin.

Bütün güzel san'atlar Hakk'ın nûrudur. Böyle nûrlar o huzûrdan ayrılır mı?

6640. O nûrlar Zât-i Pâk'e muttasıldır. Yere düşen güneş nûrunun güneşe ittisâli gibi.

Güneş nûru evleri bir müddet tenvîr ederse de u nûru evin kendinden sanma!

Bu azdan çoğa intikāl et de asıl nûru menbaından (Hudâ'dan) al!

Mâdemki Hakk'ın vasıflarıyla dolusun, uyan! Yüzünü Hakk'tan döndür. Dünyâdan nefret eyle!

Irmak suyundan bir miktârı toprak bardağa girmekle toprak olmaz. O suya kimse bardak veya toprak demez.

6645. Az da olsa o su gene sudur (ırmağın aynıdır). Bu, bedîhîdir, şüphe götürmez.

Cenâb-ı Hak her sıfattan sana azar azar ihsân etmiştir. Kendi evsâfına nihâyet yoksa da.

Bu azdan çoğa intikāl ederek ziyâdesini iste. Tâ ki maksûduna nâil olasın.

Hudâ'nın bütün evsâfı sende mevcûttur. Birer birer yukarıdan aşağıya inmiştir.

Tâ ki seni bu pestiden kurtarıp bâlâya çıkarsın. Merdivensiz olarak Lâ-mekâna suûd edesin.

6650. Her kim bu dakîkadan âgâh olduysa âlim odur. Bu vücûdun Hakk'ın vasıflarıyla dolu olduğunu görmüştür.

Bundan haberdâr olmayan, cemâddır. İçinde yüzdüğü nûrdan haberi yok.

Güneşle ziyâlandığı halde güneşten haberi olmayan duvarlar gibi.

Evler güneşten, kandilden ziyâlanır. Fakat evlerin her ikisinden de haberi yoktur.

Evler bunlardan haberdâr değildir. Ölünün güneşten ve kandilden ne haberi olur.

6655. Fakat o ev ki nûrun nerden geldiğini biliyor. Eğer nazar ehli ise, o evi Hakk'ın nûru bil!

O, ev görünür ama ev değildir. Ona ev diye bakma. O hidâyet nûrudur.

Böyle evde Hudâ'yı gör! Bu toprak vücûdunu bırak da ondan ruh al!

Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Benim yerim gönüllerdedir. Yüzümü merdânın gönüllerinden gösterirm.

Beni ararsanız oraya gidin! Ehl-i dil arayın, ona meyl edin!

Tâ ki beni ondan bulasınız. Zîrâ ben dâima onun gönlünde yer tutarım.[260]

Doksanikinci Makāle. 76 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 307] Şunu beyân edecektir: Hak Taâlâ Hazretleri, Mûsâ Aleyhisselâm'a ateşten bir ağaç sûretinden nidâ etti ki: "Ben Hudâ'yım! Yâ Mûsâ elinde tuttuğun nedir?". Mûsâ Aleyhisselâm cevab verdi: **(s. 235)** "Benim asâmdır ki ona dayanırım ve koyunlarımı onunla güderim. Gerek Mûsâ Aleyhisselâm nezdinde, gerekse bütün âlem nezdinde müsellemdir ki nidâ eden Allah idi. Bunu kimse istib'âd etmedi. Ateş, ki dört unsurdan biridir. Cenâb-ı Hakk'ın ateşten nidâsı kabul olunuyor da, ateş, hava, su, topraktan ibâret olan dört unsurdan başka akıl, îmân vesaire meâni kendisinde mevcûd olan [261]" . . .ولقد كرمنا" tevcîh-i sübhânisiyle mükerrem olan ve ateş, eczâ-yı terkîbinin bir cüz'ü olan insanın sûretinden nidâsı neden kabul olunmasın? Bunu bir misâl ile tenvîr edelim: Bir pâdişâh, sarayın damından: "Ben pâdişâhım!" diye nidâ etse, bundan kimse şüphe etmez. Çünkü herkes bilir ki o âlî saray onun meskenidir. Ve şüphe etmezler ki bu nidâ yerinden geliyor.

Mansûr-ı Hallâc'ı bî-günah olarak astılar. Onun ilmi, aklı herkesinkinden ziyâde idi. Ondan Allah'lık davası nasıl hātıra gelebilirdi! أنا الحق""/ene'l-Hak nidâsı ondan değil, Allah'tan geliyordu.

Kur'ân'ı Hazret-i Muhammed'in dilinden işitenlerin itikādı budur ki o, Allah'ın kelâmıdır. "Muhammed'in kelâmı" diyenler kâfir olur.

Şu halde Mansûr'un dili bir defa أنا الحق""/ene'l-Hak derse, onu nerden Hakk'ın kelâmı bilmezler?

Her kimin cânı Elest Ahdi'nde bulunmuş ise, Hudâ'nın âvâzını tanır. Her kimin cânı bî-gâne ise, o sesi tanımaz.

(6661.) Cenâb-ı Yezdân, Mûsâ Aleyhisselâm'a ateşin ağaçtan nidâ edip Mûsâ işidmedi mi?

Kendisine Hakk'ın rahmetinden hesapsız vasâyâ, sayısız esrâr zuhûr etmedi mi?

"Yâ Mûsâ! Ben senin Rabbinim!" nidâsı ateşten geldi ve bunu herkes kabul etti ve inkâr eden olmadı.

Eğer aynı söz bir insandan zuhûr ederse, bunu inkâr eden, iz'ânsızlık eder.

6665. Hudâ, kendini insandan gösterirse, neden acemilik edip inanmazsın.

Ağaçtan zuhûr eden Hakk'ın kendini insandan göstermesi, akla daha mülâyim gelmez mi? Ki masnûâtın en büyüğü, en bedîidir.

Hudâ, [262]" . . .ولقد كرمنا" tacını onun başına koydu. Melekleri ona secde ettirdi.

Eğer o, meleklerden âlî olmasaydı, meleklerin mescûdu olur muydu?

Âdem, Cenâb-ı Hakk'a meleklerden daha yakındır. O Âdem ki Hak'tan inâyet-i mahsûsaya nâil oldu.

6670. O iki cihânın hülâsası, Hakk'a bilmeden yakın olandır.

O, Yezdân'ın sırrıdır. Onun için gizlidir. Meleklerin ona yakınlaşması mümkün değildir.

Ona teslim ol, inkârdan geç ki inkârın yüzünden merdûd olmayasın.

Pâdişâh, bir harâbeden veya külhandan nidâ etse,

Dese ki: "Ben pâdişâhım! Emrime her kim itâat etmezse boynunu vururum. "

---

[260] "Müminin kalbi Allah'ın arşıdır" (mevzu' hadîs: Aclûnî, II,100) telmîh vardır.

[261] ". . . . . mükerrem kıldık": el-İsrâ 17/70

[262] ". . . mükerrem kıldık": el-İsrâ 17/70

6675. Herkes: "Böyle yerde pâdişâh ne gezer?" diyerek onu istihfafla karşılar, inanmaz.

Eğer bu nidâyı sarayın balkonundan ederse, ona inanmamak hamakat olur.

Çünkü: "Böyle bir iddia, öyle âlî bir makama yakışır" diyerek kimse istib'âd etmez.

(s. 236)

Ahmaklar Mansûr'u suçsuz yere astılar, kanını haksız yere döktüler.

Hak kendi kelâmını onun dilinden ileri sürdü. Ahmaklar onu Mansûr'un sözü zannederek cefâ ettiler.

6680. Mansûr arada yoktu. Onun lisânından söyleyen Hak'dı. O söz Hakk'ın sözüydü.

Hakk'ın kelâmı olan Kur'ân da Muhammed Mustafâ'nın lisânından sudûr etmedi mi?

Hak Taâlâ Mansûr'un dilinden: "Ben yerin göğün Hālıkı'yım" derse.

Sen neden körlük ederek onu uzak görürsün de hayırsızlar gibi ipe çekersin.

Anlaşılıyor ki Hālık'dan haberin yok. O'nun sırrına âgâh değilsin.

6685. Çünkü sen şâhın yüzünü hiç görmemişsin. Sesini nerden tanıyacaksın.

Âdem'in anâsır terkîbi, ki su, toprak, ateş, havadır, bunlardan başka onda ruh, akıl gibi meziyyetler de vardır.

Ateş, insanı terkîbeden dört unsurdan biridir. Kül, kendi cüzünden de aşağı değil ya!

Ahmakların işi aksine ve fenâ olduğundan cümlesi de matrûd ve merdûddurlar.

"Ateşe bakma!"; ateşten, "Yâ Mûsâ!" diye nidâ eden Zât-ı Kibriyâ'ya bak!

6690. Bir şahıs ki hilkati daha büyük, rütbesi ateşten daha âlidir.

O nidânın böyle bir şahıstan sudûrunu kabûl etmek evlâ ve daha makûl oluyor; çünkü o iki cihânda mükerremdir.

Öyle vücûdu sen yalnız vücûd sanma! Çünkü o vücûd Hak'la kāimdir.

Hep O'dur. O'nu sıkı tut! Tâ ki onun atâsıyla sırra vâkıf olasın.

Hakk'ın işleri ondan zuhûra gelir. Deryânın işini desti yapabilir mi?

6695. Merd-i Hudâ deryâya, halk destiye benzer. Destideki su da inci tekevvün edebilir mi?

Kameri Peygamber'den başka kim ikiye bölebilir? Beşerin kudreti ona kifâyet etmez.

Ölüyü Îsâ'dan başka kim diriltebilir? Hālık'ın işini kul görebilir mi?

Asânın ejderha olması Mûsâ'nın mucizesidir. Yed-i Beyzâ'dan nûrlar gösteren de odur.

Ateşi gülzâra çevirmek İbrâhim'in, âlemi tûfâna boğmak Nûh'un mucizesi değil miydi?

6700. Hak Taâlâ Hazretleri ins ile cinni, nûruyla ihyâ etmek kastıyla, dünyâda herşeyde cilve-nümâ olmuştur.

Onlardan dîn erbâbı, onlardan böyle yüzbinlerce mucize görmüştür.

Enbiyâ ve evliyâdan, o şeref ve yüksek mevki sâhibi sultanlardan,

Gerek mü'min, gerek kâfir, lâ yuadd ve gün gibi âşikâr mucizeler, kerâmetler görmüşlerdir.

Hakk'ın eltâfıyla herbirinden sudûr eden bu hârikalar, bu acîbeler saymakla tükenmez.

6705. İnsan bu hârikaları vücûda getirmekten âcizdir. Bunların cümlesi o büyük kudretin eseridir.

Enbiyâ ve evliyâdan zuhûr eden bu hârikalar, şüphesiz Hak'tan sudûr etmiştir.

Çünkü onlar Hakk'ın âletleridir. Bu işler hep O'nun eseridir. O gösteriyor.

Bizim bu sözlerimiz hakkında iyi teemmül et! Tâ ki bizim esrârımıza muttalî olasın.

O yüzü bilâ-hicâb seyredesin. Melekler gibi semâda uçasın.

6710. Her kim bu husûsta cehd etti ve ciddiyet gösterdiyse, göreceğini gördü ve türlü kazançlara erişti.

Onun gözü, Allah'ın nûruyla görür oldu. Canın bütün esrârına vâkıf oldu.

Eşyâyı olduğu gibi gördü. Herşeyin hakikati nazarında tecellî etti.

(s. 237)

Haydar-ı kerrâr [263]"أرني الاشياء كما هي" : "Bana herşeyi olduğu gibi göster" diye duâ etti.

O dîn ulusu Hak'tan o nazarı isterdi ki ona karşı bir şey mestûr kalmasın.

6715. Herşeyi ikiliksiz görsün. Her iki cihânda Hak'tan başkasını görmesin.

Sen, ben ve senlikten kurtulduğun zaman ikilik kalmaz. Hak görür, Hak bilir, herşeyi senden bilâ-hicâb gören Hakk'ın nûru olur.

Senden ikilik gidince Vâhid olursun. Herşeyi Hak gibi bulursun.

Eğer aklın varsa bunu anla ki bu anlayış seni endişeden kurtarsın.

6720. Tâ ki bekâ cihânında şâdân ve kâmrân olursun.

Böyle kimse bulduğunda ona bende ol! Ondan hayât al!

O, bu benlikten kurtulmuştur. Canının iyi, kötü ile alakası kalmamıştır.

Onun cânı zulmetten kurtulup nurlanmıştır. Cân suyu, destiden deryâya akmıştır.

O, mânen Hudâ ile birleşmiştir. Eğer bu yola gideceksen ona yoldaş ol!

6725. Onu görmeyi, Hakk'ı görme bil! Çünkü Hakk'ın sırları tamâmen onda zâhir olmuştur.

Onun şahsı âlettir. Hudâ herşeyi o sûretten izhâr eder.

Âlet iyi kötü ne yaparsa, hakîkatte cümlesi Hak'tandır.

Merd-i Hudâ, aşk-ı Hak'da fânî olunca, onu Hudâ'dan bir lahza ayrı görme!

Nasıl ki can tenledir, tenden ayrı değildir, Hudâ da velîsiyle öyledir.

6730. Bu âlemde ten candan aldığı hayâtla oraya buraya gider gelir.

Enbiyâ ve evliyânın canları da Hak'tır. Bunu iyi bil, şüphe etme!

Onların seyri, Hakk'ın seyridir. Çünkü o dîn pişvâları Hak'tan aldıkları ruh ile zindedirler.

Merdânın hallerini şerhin nihâyeti yoktur. Çünkü kudretlerinin menbaı, Kādir'in kudretidir.

Hak Taâlâ kudretini onlardan gösteriyor. Sözlerini o ağızlardan söylüyor.

6735. O zümre bilâ- şek Hakk'ın mazharlarıdır. Hakk'a giden yolu onlar gösterir.

O merdânın yanında sen, çocuk gibisin. Bundan dolayı o Kibriyâ hakkında vukûfun yoktur.

Doksanüçüncü Makāle. 102 Beyttir.

[Fa. 1376, s. 310] Şunu beyân edecektir ki: Çocuğu, büyüsün ve boy bos sâhibi olsun diye sütle ve sâir nîmetlerle beslerler. Büyüdükçe âlemin ahvâline ıttılâı artar.

---

[263] Kaynağı bulunamadı.

Dîn ki esâs odur ve insanın yaradılışından bizzât maksûddur. Şu halde onu da kendine lâyık olan gıdâlarla beslemek, nemâlandırmak, kuvvetlendirmek lâzım.

Dînin taâmı zikirdir, namâzdır, Hakk'a ihlâs ile kulluk etmektir. Şüphesizdir ki dîn bu türlü gıdâlarla beslenirse büyür, kuvvetlenir, sâhibini enbiyâ ve evliyâ âlemine eriştirir ve onların esrârına mahrem kılar. Kur'ân-ı Kerîm'de: "من يطيع الله والرسول فاولئك مع الذين أنعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن اولئك رفيقا" buyrulmuştur. [264]

Meâli kerîmi: "Allah'a ve Rasûle itâat eden kimseler, Allah'ın in'âmına mazhar olan nebîler, sıddikler, **(s. 238)** şehidler ve sâlihlerle beraber haşrolunurlar. Onlar ne güzel arkadaşlardır. "

Bu mânâyı îzâh eden başka bir misâl: Zâhiren otlarda, ilaçlarda, müshil hablarında kabz, def'-i safra ve def'-i balğam gibi hâssâlardan biri mahsûs değildir. Her ilacın hâssa ve te'sîri tecrübe ile anlaşıldı. Meselâ şarâbın serhoş edeceğini kim bilirdi. Tecrübe ile anlaşıldı ki onlar ne vakit tenâvül edilirse aynı hâssiyetleri gösteriyor. Henüz malûm olmayan hâssiyetler de zaman geçtikçe meydana çıkar. Arpa, buğday, ekmek, ağaç yetiştirmek hep tecrübe mahsûlüdür.

Hak Taâlâ Hazretleri zikirde, namâzda, tâatte, ihlâsla yapılan hayrât ve hasenâtta da bir takım hâssiyetler koymuştur. Ezcümle, fenâ bulmaz bekâya mazhar olursun. Zulmetin nûr olur. Hak'la kāim olursun. İbâdetle husûle gelen devlet ve saâdeti yüzbin sene şerhetsem başa çıkmaz. [265]"لو كان البحر مدادا. . ."

Enbiyâ, evliyâ ve mü'minlere de bu ve emsâli devlet, tecrübe ile hâsıl olmuştur. Bunu anlamak akıl ile kābil değildir; tecrübe ile hâsıldır. Tâlii mes'ûd olanlar tecrübe ile hâsıl ettiler, halka haber verdiler. Ne mutlu o cana ki o haberi kabul ederek amel-i sâlih ile meşgûl oldu.

(6737.) Kalbindeki dîn tıflını besle ki büyüsün kemâle ersin, esrâra vâkıf olsun.

Dünyâda hal öyle değil midir? Çocuk büyüdükçe dünyâ ahvâline ıttılâ peydâ eder.

Kendinde evvelce mevcûd olmayan vukûf hâsıl olur. Gizli olan şeyler âşikâr olmaya başlar.

6740. Büyüdükçe âkillerle sohbete başlar. Yavaş yavaş herşeyden haberdâr olur.

Bunun gibi dîn tıflı da kemâle erince velîlerin rûhu gibi yükselir.

Ona bu esrâr münkeşif olur. Kendinde Hakk'ın nûru lem'âna başladığını görür.

Bütün eşyâyı bilâ-hicâb (olduğu gibi) görür. Derûnunda ledün ilmi cûş eder.

Anâsırın, bütün dağ, taş, sahrânın (herşeyin) tesbîhlerini işitir.

6745. Bu uyanıklık tâatten husûle gelir. Mihnetler rahata mübeddel olur.

Herşeyin kendine mahsûs bir hâssiyyeti, herbirinin ayrı bir mâhiyeti vardır.

Onlarda hâssiyetleri nelerdir, mâhiyetleri neden ibârettir, malûm değil.

Onlar tecrübe ile anlaşılıyor ve tecrübe neticesinde birçok faydalar elde ediliyor.

Hakk'ın sun'una nasıl akıl erdirebiliriz ki onu anlamak akıldan, vehimden hâriçtir.

---

[264] "Kim Allah'a ve Rasûl'e itâat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu peygamberler, sıddikler, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdir. " : en-Nisâ 4/69.

[265] "Deniz mürekkep olsaydı…": Lokman 31/27.

6750. Hakk'ın emirlerini kabul, muktezâlarıyla amel et! Şüpheye düşersen tevbe eyle!

Mü'minler tecrübe ile âlim oldular. Ondan evvel câhildiler.

Amelden görülmesi matlûb olan faydayı gördüler. Duyulması gerekli olan şeyleri duydular.

Hepsi de ibâdetten mev'ûd olan faydaları elde ettiler. Hālık'ı, mahlûku gördüler, anladılar.

Uzun bahisleri bırak da amele koyul ki sana gizli sırlar mekşûf olsun.

6755. Ektiğin dâne mahsûl vermiyor mu? Midendeki topraktan çıkmıyor mu?

Topraktan altın, dallardan ağaçlardan meyve almıyor musun?

(s. 239)

Dünyâda bu kabilden sayısız şeyler vardır ki keyfiyetleri halktan gizlidir.

Akıl için onları bilmeğe yol yoktur. O sırra velîden başkası âgâh değildir.

Onun bu nâfiz nazarı amelden tevellüd etti. O, cümle eşyâdan (mâhiyyetlerinden) haberdârdır.

6760. Ey sâlik, bu söylediğim bir misâldir; misil değildir. Tâ ki bununla yüzünü Hakk'a döndüresin.

İyi, kötü, yaş, kuru bütün eşyâya bu gözle bak!

Herşeyde bir menfaat vardır. Her masnû'da başka bir hikmet gizlenmiştir.

O menfaatler (neticeler) amelle meydana geliyor. İyi olanları âlî, fenâ olanları hakîr oluyor.

Öyleyse sen amelle meşgûl ol ki Hak yanında makbûl olasın.

6765. Tâ ki hesapsız hazînelere erişesin müebbed hayâta mazhar olasın.

Sana bâkî cennet hâsıl, canın Hakk'ın nûruna vâsıl ola.

O cihânı bu cihânda iken göresin. İkiliksiz vahdet mülkü sana iyân ola.

Git Hakk'ın tâatını bu sûretle besle ki büyüsün, nemâ bulsun, dîn meyvesi versin.

Değil mi ki dâneler havadan, sudan, harâretten kendine yarayan gıdâyı bulunca,

6770. Toprağın altından baş göstererek havaya doğru yükselir, o gıdâ ile mütemâdiyen nemâ bulur.

Nihâyet meyvelî ağaç olur. Dünyâda bunun sayısız misalleri vardır.

Her biri kendine lâyık olan gıdâyı alarak büyüyor. İyi kötü bütün nebâtlar böyledir.

Tâat tohumları da gönül bağında bu sûretle beslenir, nemâ bulur, semere verir.

Ekmezsen netîcede bu istifâdeden mahrûm olur, dîn nûrundan bî-behre kalırsın.

6775. Git, dîn tıflını ilim gıdâsıyla besle! Sana öfkelenen olursa, hilm ile mukābele eyle!

Dâima Peygamber'in sözlerini oku (rehber edin) ki cümlesi Hakk'ın sözüdür.

Emirlerini yerine getir! Âlemden i'râz ederek yüzünü Hakk'a döndürür.

Hakk'ın mâadâsını terk et! Onlardan bîzâr ol, bu yolda çok uyanık bulun!

Dîn lütfuna mütemâdiyen gıdâ ver ki öldükten sonra makamın cennet olsun.

6780. Onun gıdâsı oruç, namâz ve zikirdir. Sıdk ve niyâzla bunlara devam et!

Dînin gıdâsı budur. Bunları ondan esirgeme ki semâda meleklerle beraber uçsun.

Beslersen dînin büyür (artar kuvvetlenir). Ondan sonra Hak canına reh-nümâ olur.

Gözü, her istediği şeyi görür. Gizli sırlar ona âşikâr olur.

Enbiyânın gördüklerini o da görür. Yer gök ona âyine olur.

6785. Her kim hakîkaten görürse, O'nu âşikâr görür. O'nu can ü dilden herşeye tercih eder.

Çünkü O herşeyden kendini kemâl-i vuzûhla gösteriyor. Bunu bilmeyen varsa, hayvandır.

Kör olan kimse güneşi göremez. Her ne kadar nûru herkese erişiyorsa da,

Kör O'nu görmekten uzaktır. Ama gözü olan herkes O'[nu] iyânen görür.

Hudâ sana boyun damarından daha yakın iken O'nu nasıl daha uzak görürsün? Kendine gel!

6790. Mâdemki körsün, git, O'ndan göz iste! Sana Hak'tan görür bir göz verilince sen de görürsün.

Göz, aşktır. Eğer Hudâ sana aşk bahşederse, hüsni sana gün gibi âşikâr olur.

(s. 240)

Hakk'ın nûru sana hicâbsız peydâ [olur]. Katre olan canın, deryâ olur.

O'nu gördüğün zaman, aşkın artar. Sende başka türlü cünûn baş gösterir.

Aşk, bidâyeten vasf-ı Hudâ'yı işitmekle başlar. Gönül bağında zikr-i Hak'la neşv ü nemâ bulur.

6795. Dîdâra vâsıl olunca, daha ziyâde çıldırırsın, bütün aşıklardan üstün olursun.

Müşâhededen sonraki aşk ise bambaşkadır. Onun sırrına her âşık muttalî olamaz.

Onun fevkinde diğer nev' bir aşk vardır ki dâima o yüzün güzelliğine mest ve medhûş olursun.

Mütemâdiyen o cemâl hakkındaki aşkın artar. Aşk içinde güneş gibi parlar, nûr saçar.

İşte merdânın aşkı böyle bir cemâledir ve aşkları bilâ- inkitâ' artmaktadır.

6800. Aşkları arttıkça iştiyâkları da artar. Aşk-ı Hudâ'ya her an yeni bir hızla başlar.

Yanıp yakılmaları vuslat hâlinde daha ziyâde olur. Keyfiyetini sorma ki o hüsn keyfiyetten münezzehtir.

Cenâb-ı Zü'l-Celâl, o cemâlin zevkini kime taddırırsa, onu, ondan başkası anlayamaz.

O şerbetten ağızsız nûş etmedikçe, dilin tarîfinden anlaşılamaz.

Bu nefisten tamamiyle ölmedikçe, sâkinin elinden o şarâbı içemezsin.

6805. Sana o nûr tecellî edince kendinden geçip Tur Dağı gibi alt üst olursun.

Sen kalmayınca, O olursun (vahdet hâsıl olur). Yakînen bil ki o zaman cismin ruh olur.

Vücûdun Hudâ aşkıyla baştan başa can olur, ruh gibi dokuz feleğe kadar yükselir.

Hazret-i Muhammed, aşk meydanının o şanlı arslanı, Mi'râc'a mübârek cisimleriyle gitmedi mi?

Cenâb-ı Îsâ da semânın üstüne bu unsûrî vücûdlarıyla çıkmadı mı?

6810. İdris Aleyhisselâm da mekân-ı âliye aynı sûretle ref'olundu.

O tenler ten görünür ama ten değil, aşk-ı Hudâ ile tamâmen can olmuşlardır.

Oraya evliyâ da tenleriyle giderler. O gûne lütuftan onlar da hissemend olurlar.

Her iklime tenleriyle giderler. Bâzen meşrika, bâzen mağribe koşarlar.

Zâhiren ten görünen o sultanlar. Baştan başa candırlar.

6815. Bu sana onun için muhâl görünür ki o halden çok uzaktasın ve dîn nûruyla tenevvür etmemişsin.

Eğer gönlünde gayba îmân varsa, nihâyet sen de velîler zümresinden olursun.

Her kim Hakk'ın va'dlerine inanır ve kabul ederse, kara câhil de olsa, sonunda âlim olur.

İnsan, ne kadar zalûm ve cahil olursa olsun, dinde sadâkat gösterirse, makbûller sırasına girer.

Bir câhil, âlimin sözlerini dinlerse, şüphe yok ki onda da ilim belirmeye başlar.

6820. Öyleyse enbiyânın sözlerini dinle! Tâ ki nihâyet onların esrârına vâkıf olasın.

Yine sadede, eşyânın dilsiz, ağızsız tesbîh okumaları bahsine rücû' edelim.

Bunu o kimse bilme ki evliyâdan ola, eşyâyı Hakk'ın nûruyla "كما هي" göre.

İyi bil ki o velî, mutlak nûrdur. Onun cismi, âlemin vücûdunun cânı gibidir.

Hakk'ın deryâsı, onun cisminden revân olmaktadır. Göz nûrunun gözlerden aktığı gibi.

6825. Şimdiki unsûrî vücûduna bak, gör ki köz nûru gözlerinden nasıl gizlenmiştir.

Baş gözünün noktasındaki (hadekasındaki) hadsiz nûru gör ki semâlarda dalgalanıyor.

(s. 241)

Onun dalgası, dağları, sahraları dolduruyor. Bu ufacık noktadan nebeânve feyzân eden

Nûr nakdinin sağı, solu her biri nihâyetsiz bir deryâ gibi kapladığını görürsün.

Ya neden inanmıyorsun ki "benlik" ve "bizlik" şâibesinden kurtulmuş olan bir vücûddan

6830 . Hakk'ın nûru, mekânı, lâ-mekânı kaplayacak sûrette feyzân eder.

Bütün yer, gök O'nunla zindedir. Bütün canlara zevk ve şevk ondan geliyor.

Öyleyse git O'na kul ol! O, bütün candır. Hayâtı O'ndan al!

Tâ ki sen de O'nun gibi cihâna can bahşedesin. Gizli sırlar sana da zâhir ola.

Derûnundaki Hudâ'yı bilâ-hicâb göresin. Bütün ilimleri kitapsız (muallimsiz) öğrenesin.

6835. Her tâlib, dîn ilmini senden öğrene! Mağlûb isen gâlib olasın.

Bizim sözlerimiz hâlimize uygundur. Kāl görünürse de hâl-i mahzdır.

Hakîkat hal budur. Gayrisi hatâdır. Bu bâdeden başkası vebâ rüzgârıdır.

Her taraf gûl-i beyâbanla doludur. Buradan atını çabuk sür. Haydi, dünyâ tuzağından erkekler gibi sıçra çık!

Doksandördüncü Makāle. 69 Beyttir

[Fa. 1376, s. 315] Şunu beyân edecektir: Dünyâyı terk, mânendir. Halkın zâhiren anladıkları değildir. Evi, barkı satarlar, fakirlere bahşederler, bununla sevinirler: "Biz evliyâyız, dünyâyı terk ettik" diye.

Terk-i dünyâyı yanlış anlamışlardır. "Terk-i dünyâ" demek, cûn ü dilden Hak'la meşgûl olup dünyâ işlerini tâlki derecede bulundurmak demektir.

Ehl-i dünyâ, dünyâya âşıktır. Onun üstüne titrer, onsuz yaşayamazlar. Onlara göre dünyâyı terk etmek ölümden beterdir. Hakk'ın kulluğunu yerine getirmezler. Getirseler de şöyle böyledir. Kulluk vazifelerini yapmadıklarından dolayı kederlenmezler.

Mü'minlerle tâlibler bunun aksinedir. Aşksız, ibâdetsiz geçen zamanda âlem başlarına zindan kesilir. Onlara bu hal ölümden beterdir. Dünyâ işlerine o kadar ehemmiyet vermezler. Varlığı, yokluğu yanlarında müsâvîdir.

İşte onlara göre terk-i dünyâ, bu söylenen şekildedir. Yoksa sûretâ terk edip de mânen hasret çekenlerin terki değildir.

Enbiyâ aleyhimü's-selâma terk-i dünyâ ziyân vermedi. Bunun gibi evliyâ ve vâsıllara da ziyân vermez. Çünkü onlar dünyâ ile değil, Hak'la meşgûllerdir. Eğer dünyâya iltifât ederler, dünyâyı elde tutarlarsa, Hak için ederler, Hak için tutarlar. Ve uzun ömür isterlerse, onu da Hak için isterler ki Hak yolunda sarf etsinler. İşte hakîkî ve mânevî terk budur.

(s. 242)

Dünyâyı terk et! Candan Hakk'a tâlib ol! Tâ ki mü'minlerden ma'dûd olasın.

6840. Zâhiren dünyâyı terketmişsin fakat bâtınen dünyâdan değil, dünyânın gayrısından soğumuşsun.

Terk-i dünyâ, Hak'la meşgûl olmak ve Hak'tan yeni yeni ders almak demektir.

Meşgûliyeti terk, ibâdet için olmalı. Haktan ömri ibâdet için istemelidir.

Tâ ki işlerinde Hakkın rızâsını istihdâf ede, lütf ve kahrı Allah için ola!

Sevgisi de adâveti de Allah için ola! Dâima ve candan Hak'la mukayyed ola.

6845. Dünyâyı o kimse terk etmiştir ki kendinden ölmüş, Hak'tan hayât almıştır.

Değil mi ki enbiyânın da dünyâsı vardı. Pâdişâhlık ve sâir maîşet esbâbına mâlik olanlar da vardı.

Fakat gönüllerinde Hudâ'dan ayrı nesne yoktu. Ağyârı kendilerinden uzaklaştırmışlardı.

Gönüllerinde yalnız iki âlemde de teferrrüd etmiş şerîksiz Hudâ kalmıştı.

Hak'tan mâadâsını külliyen gönülden çıkarmışlardı. Derûnlarında yalnız Hak bulunurdu.

6850. İyi bil ki arş-ı a'zam gönüldür. Hak Taâlâ gece gündüz (her zaman) o arş üzerindedir.

Bu mânâyı beyân için buyurmadı mı ki: "Ben, yere göğe sığmam.

Ancak mü'minin kalbine sığarım. Şüphe etmeyerek git, beni o gönülde gör!

Gerçi o gönül, bu toprak vücûdun içindedir. Fakat bil ki o vücûd da gönül iksiriyle can olmuştur.

Onun sûretiyle mânâsı arasında fark kalmamıştır. Bilâ- şek baştan başa can olmuştur.

6855. Her gönül ki onda Hudâ'nın aşkı vardır. O gönül Hudâ'nın gayriden uzaklaşır.

Âşıkın gönlünde mâşûktan başkası bulunmaz. Gözünde malı, mülkü çoksa da…

Gönül gözünden Hakk'ın mâ-adâsı ma'zûl olmuştur. Artık o göz anâsır âlemine bakar mı?

Pâdişâhın yanında yüzlerce kölesi bulunur. Hepsi de onun musâhipleridir. Hepsiyle de konuşur.

Fakat onlardan hiçbiri mâşûkunun yerini tutmaz. Pâdişâh onlardan hiçbiriyle candan sohbet etmez.

6860. Onun gönlünü dâima meşgûl eden, mâşûkudur. Ondan başkası ona yâr ve nedîm olmaz.

Terk-i dünyâ da böyle olur ki gece, gündüz fikren Hak'la meşgûl olursun.

İsterse dünyâca olan nasîbin haddîni aşmış bulunsun, kalbinde Hakk'ın sevgisinden başkası dolaşmaz.

Çünkü dünyâ Hak yoluna masrûf oluyor. Böyle dünyâ dâ terk edilmiş sayılır

Hak Taâlâ cihâdla emrederken, önce malı ile, sonra nefsle mücâhedeyi emretti.

6865. Malı bezlettikten sonra vücûdunla tâat eyle ki Hak yanında makbûl olsun.

Tâ ki malını Hak yolunda bezletmekle melekler üzerine emîr ve pişvâ olasın.

Â gibi âlemin zübdesi, derdlerin ilâç ve merhemi olasın.

Dünyâyı bezletmek, sadâkat ve muhabbetten ileri gelir. Cenâb-ı Hak bezl-i malı onun için takaddüm buyurdu.

Demek ki tâatlar bezl ile makbûl oluyor. Git, tâat babında merdân gibi bezûl ol!

6870. Çünkü Hak'tan bezle verilecek mükâfât, hûrîyle cennetlerdir. Bezl yüzünden kalbin nûru da artar.

Fısk ü fücûr uğrunda bezl olunan malın cezâsı da cehennem azâbıdır.

Eldeki kılıç, gazâ için kullanılır, zulm için kullanmak hatâdır.

Merd-i Hak ne yaparsa hak odur. Fenâ şahısların efâli merdûddur.

(s. 243)

Bu, Allah için yapar; o, kendi için. Bu, makbûldür; o, mekrûh ve merdûddur.

6875. Bu, "Allah ile meşgûl olayım" diye kendi işlerini terketti.

Evvelki hâli kalmadı, fânî oldu. Bekâda başka bir hâle nâil oldu.

Terk-i Dünyâyı mânevî bil! Sûretten geç ki terkettiğin anlaşılsın.

Dünyâ malı elde mevcûd iken terkedegör, eğer sende doğru bir idrâk mevcûd ise…

O kimse ki ukbâyı gördü (teyakkun etti), dünyâyı bıraktı, bütün gözünü o tarafa dikti.

6880. Sütü terketmek, ekmek yemek içindir. Vuslat gelince hicrân ufûl eder.

Bir takım ahmaklar, dünyâyı terketmişler, fakat cümlesi de Hak'tan mahcupturlar (Perde hâricinde kalmışlardır).

Hepsi de dünyâ tuzağına tutulmuşlardır. Yalnız âşıklardır ki bu tuzaktan ve dânelerden kurtulmuşlardır.

Sen zâhiren malı terketmişsin, fakat aklın, fikrin ekmek sevdasındadır.

Her ne kadar hâricen dünyâyı terkettinse de dâhilin ekmek ve mansıbla meşgûldür.

6885. Enbiyâ, mal, mülk sâhipleri oldukları halde dünyâyı özden terketmişlerdir.

Dâvud ve Süleymân aleyhima's-selâm gibi ki dünyâya mâliktiler, fakat gönüllerinde dünyâ nâmına bir şey yoktu.

Sen de gayret et ki dünyâ tuzağından kurtularak ukbâ dârına ayak basasın.

İmrenirim o cana ki dünyâdan alâkasını keserek cânan tarafına doğru kanatsız uçar.

Canın kolu, kanadı, Hudâ aşkıdır. Aşktan mahrûm olan can, bekâyı nerden bulacak.

6890. Ne mutlu o cana ki yâveri aşk oldu. Gönlünde hālıkın cihânını (gayb âlemini) seyretti.

Aşk öyle bir şuledir ki parlamasıyla beraber mâşûktan mâadâsını yakar (mahveder).

"Lâ" kılıncını mâsivâyı öldürmek için çeker. "Lâ"dan sonra bak ne kaldı!

"İllallah" kaldı ve herşey gitti (fânî oldu)… Yaşa ey şirket yakıcı şanlı aşk!

Evvelîn ve âhirîn de ondan ibârettir. Ehvalin gözünden başka sende şirket arama!

6895. Hakk'ın aşkı neden hâsıl olur? Bil ki kutb-ı zamanın sohbetinde hâzır bulunmakdan.

Ne mutlu ona ki o sohbeti tercih etti ve o yüzden hâli arttıkça arttı.

Bunu (bu kitâbı) onun için söyledim (yazdım) ki merd-i Hudâ'ya candan rağbet göstersinler.

Bu yolun ukdeleri hallolsun (müşkilleri bertaraf olsun) diye bin türlü nasîhatler verdim.

O ümîdle ki halk yol alsınlar ve o zevâlsiz hazîneye doğru adım atsınlar.

6900. Öğütlerimin son haddi budur. Bu kadar iktifâ ettim ki bundan sonra ruh âleminde sükûta dalayım.

Bundan böyle duâ ile meşgûl olayım ki halkın dine olan rağbeti artsın.

Çünkü Hak Taâlâ murâd etmedikçe, kimseden gizli âşikâr bir iş sudûr edemez.

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de [266]"وما تشاؤون . . . ": "Ben murâd etmezsem bir iş tamam olmaz" buyurdu.

Bundan sonra Hudâ'dan niyâz ve istirhâm edeyim ki her tâlibin cânı makbûl olsun.

6905. Herkes maksûduna ersin, merdûd olmak belâsından kurtulsun.

Hakîkatte bundan iyi duâ olmaz. Çünkü makbûl olursa herkes büyük emeline nâil olur.

Sâliki menzile eriştirecek olan, üçüncü defter de Hakk'ın fazlıyla tamam oldu.

[267]"الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله"

_____

Hak Taâlâ Hazretleri'nin inâyeti ve müellif hazretlerinin mânevî himmetiyle *İntihânâme*'nin tercümesinde muvaffakiyet hâsıl oldu.

Muvaffakiyetten murâdım, tercümenin hitâma ermiş olmasıdır. Yoksa "tercümede muvaffak oldum" mânâsına değildir ki vicdânım bu kanâatten çok uzaktır. Çünkü Sultan Veled Hazretlerinin bundan evvel tercüme ettiğim *Rebâbnâme*'si gibi alelâde birer hikâye veya târih değildir. Âyât-ı kerîme ve ehâdis-i şerîfeye müstenid esrâr ve maârif-i İlâhiyye'dir.

Lisandaki kifâyetsizliğime inzimâm eden bidâasızliğim [ilmî nasipsizliğim], haddimi bilmeyerek cür'et ettiğim bu işte, elbette birçok kusûr ve hatâlar vücûda getirmiştir. Bunu hazmen li'n-nefs söylemiyorum, hakîkati ifâde ediyorum. Binâenaleyh tercümelerim kusurlarına bakmayarak günün birinde neşriyât sahasına çıkmak cesâretini gösterirlerse, şimdiden irfân ve kemâl sâhiplerinden özr ve afv dilerim. [268]"العذر عند كرام الناس مقبول"

19 Rebîülevvel 1365 Cum'a 22 Şubat 1946

İmza. Eroğlu.

---

[266] Bkz. el-İnsân 76/30.

[267] "Hidâyetiyle bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamd olsun. O bizi doğru yola iletmesydi biz kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildir": el-A'râf 7/43.

[268] Kerîm insanlar indinde özür makbûldür.

Rubâî
Ey nesl-i muazzez, veled-i Mevlânâ!
Ey nesl-i kerîm-i Hazret-i Mevlânâ!
Yoksulluğuma bakmayarak bî-pervâ,
Bir pul ile bir cihânı almak dilerim.
Aldımsa ben almadım; sen ettin i'tâ.

H. Eroğlu

SONUÇ

Sıradan tasavvufî konuları bile avâma açmaktan kaçındığını bildiğimiz Sultan Veled, *İntihânâme*'sinde tam tersi bir tutum sergileyerek halka ve mürîdlerine bazı tasavvufî sırları açıklamak gâyesi gütmüştür. *İntihânâme*'nin giriş beyitlerinde bu mesnevîsini niçin yazdığını şöyle açıklamaktadır:

پس شدم مشغول در ثالث کتاب تا رهد این خلق از بند و حجاب

(Artık üçüncü kitapla [*İntihânâme*'yle] meşgûl omaya başladım. Tâ ki halk bu setten ve bu hicâbdan kurtulsun). [269]

O, ilk iki mesnevîsinde mâneviyâta ilişkin birçok yüksek sırlar söyledikten sonra, "Biraz da derûnumu dinleyeyim" diyerek uzlete çekilmiştir. Dışardan "durgun su" gibi göründüğünü söyleyen Sultan Veled, kendi ifâdeleriyle, bâtınen akıl ve ruh bahçelerinde şırıl şırıl akmakta ve buradan dinlediği öğütlerle zaman geçirmekte, canını cânâna daldırmış olarak zevk ve safâ içinde bu şırıltıları dinlemekte ve bunları tamâmen kendisine saklamaktan yorulmuşçasına açıklama arzusuyla dolup taşmaktadır. Zîrâ "Mâdemki doluyum elbet sızdıracağım" "Hasta olan iniler" şeklinde düşünmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Sultan Veled *İntihânâme*'de avâm/halka (bu iki kelimeyi eş anlamlı olarak kullanır) hitâb etmektedir ve sırları yine sâdece hâl sâhibi olanların, âkilânın/akıllıların, velîlerin ve havâssın anlayabileceğini önemle belirtmektedir. Meselâ yirmidokuzuncu başlıkta, aşk işini sâdece havâssın anlayabileceğini ifâde eder. Bu sebeple o, "sırrı açıklama" yoluna fazla başvurmadan bizzat kendisinin "sır" olarak nitelendirdiği bir takım hakikatlere sâdece "işâret"le yetinir. Eser toplu olarak incelendiğinde görülecektir ki "sır" diye nitelendirdiği şeyler, temelde Vahdet-i Vücûd düşüncesinin halkın anlayabileceği bir üslûbla ifâdesinden başka bir şey değildir. Bir çok yerde bunları söyliyen ilk kişinin kendisi olduğunu belirten ifâdeler kullanması, konuyu remiz ve sûfî ıstılahı kullanmadan açık bir şekilde sunmasıyla ilgili olsa gerektir

Sultan Veled, kitâbının bâzı yerlerinde sırrı hiç dile getirmez veya "remz söyledim" diyerek susar. Meselâ, Hakk'ın kudretlerinin deryâ kadar geniş, bu dünyânın da o deryânın bir damlası olduğundan söz ederken, bir katreden görenleri hayrân bırakan nice dünyalarınn meydana geldiğini, yerde ve gökte türlü türlü şeyler, yâni burçlar, yıldızlar, her tarafa kalemsiz nakşedilmiş rakamlar (sûretler), semâda güneş, ay ve yıldızlar, her birinin başka başka özellikleri, her üzerindeki bakır, gümüş, altın gibi mâdenler üzerindeki te'sîrleri, karada ve denizde bulunan her biri Hudâ'dan yüz türlü lütuflara mazhar olmuş birçok mahlûklardan örneklerle bahseder ve arkasından, sayısız dünyanın içiçe saklı olduğunu, o kudret deryâsında kimbilir daha nelerin gizlendiğini, bu saklı olan şeylere vâkıf olan kişinin "mutlu can" olduğunu söyleyip, birden susması gerektiğini hatırlar ve sözü keser.

Burada mes'eleyi özetleyebilecek tek bir tesbit vardır ki o da, Sultan Veled'in kendisinin bildiği ve söylemeden duramayacağını söylediği sırları açıklamaya niyet ettiği yerlerde bile "bunun şerhi uzundur" veya "akıllı olana bir harf yeter" gibi cümlelerle konuyu bağlayıp fazla açılmadığı ve *Maârif* 'te olduğu gibi sırrı büyük oranda sakladığıdır. Bu hâliyle o, hâlâ "Hakk'ın sırrını fâş etmeyen sûfîler" grubunda düşünülebilir.

Eserin tercümesini yapmış olan Hakkı Eroğlu, birçok Farsça eserin mütercimi olmasına rağmen, bu eseri tercümede biraz zorlanmış görünmektedir. Hatta bazı

[269] *İntihânâme* (1376), 8, be. 87/ (Tercüme), 3, be. 42.

yerleri tercüme etmeyerek atlamıştır. Ayrıca, biz burada sadece Sultan Veled'in avâm ve tasavvufî sırlarla ilgili açıklamaları açısından yoğunlaştığımız için, eserin daha detaylı bir tahlîli de gelecekteki çalışmaların konusu olmasını umduğumuzu belirtmek istiyoruz.

LÜGATÇE

Aleyhimu/ Aleyhima's - Selâm: Onlara Allah'ın selâmı olsun

Bel': Yutma, yutulma.

Çâ: (İçtiğimiz) çay.

Çevgân: Baston; Allah'ın takdîri.

Dîdâr: Yüz (zât mânâsına).

Dil-âzâr: Gönlü kırılan, incinen.

Emr-ber: Emir götüren, emir alan

Endâze: Tahmîn, takdîr.

-engîz: (son ek) -koparan, karıştıran, depreten.

Ensâc: Nesiçler, dokular.

Fünûn: Fenler, ilimler.

Ğabn-ı fâhiş: Büyük aldanma

Giriftâr: Tutulmuş, mübtelâ.

Goft u gu: Konuşma, tartışma.

Habt: İptal etme, bozma.

Hadeka: Göz bebeği, gözün siyahı.

Hâdî: Hidâyet eden.

Hākdân: Dünya, yer.

Hânmân: Ev-bark, ocak.

Hicâb: Örtü, perde.

Hoş-güvâr: Lezzetli;hazmi kolay.

Hudâ: Allah

Hûş-yâr: Aklı kendisine yâr olan/yarayan.

Hüve, Hüve: O, O'dur.

İnân: Dizgin.

İlâ âhirih: sonuna dek (ve benzeri mânâsına)

İnci delmek: Güzel söz söylemek.

İn'ikâs: Aks etme.

İs'âf: Birinin isteğini kabul edip yerine getirme.

İsm-i A'zam: Allah'ın en büyük ismi, Allah.

İ'tisâf: Doğru yoldan sapma, yolsuzluk etme.

Kasem: Yemîn

Keyvân: Zühal (Satürn) gezegeni.

Kutb: Âlemin ruhu olan en yüksek manevî dereceye sahip veli.

Külzüm: Deryâ, Bahr-ı Muhît.

Künh: Asıl, hakîkat, temel.

Lâ şey': Bir şey olmayan, hiçbir şey.

Maksûd: İstenen, aranılan.

Mâl ü menâl: Varı yoğu, bütün malı.

Mâ-melek: Sâhip olduğu şey/ler

Mâ-sadak: Tasdîk edilen husûs, uygun, tıpkı

Mahcûb: Perdeli.

Matlûb: İstenen.

Mehân: Küçümsenmiş.

Mesâbe: Derece, yer, kadar.

Mest-i lâ-yâkil: Akledemeyen sarhoş.

Meşâm: Koku alacak yer, burun.

Meşîme: Döl yatağı, rahim.

Muâsır: Çağdaş.

Muânaka : Boynuna sarılmak.

Mutarrâ: Tarâvetli, taze.

Muzâaf: Kat kat.

Müktedâ-bih: Kendisine uyulan.

Münezzeh: Tenzih edilmiş, uzak.

Münselib: Kaçmış, kaçırılmış (rahat, huzûr, emniyet hakkında.)

Müntehab: Seçilen.

Müntehib:Seçen.

Müstenid: Dayanan, istinad eden.

Müzahrefât: Süprüntü, pislik.

Nâ-mütenâhî: Sonsuz, sonu olmayan.

Nâr-ı Cehîm: Cehennem ateşi

Nasâyıh: Nasihatler.

Nîş: İğne, diken, zehir.

Nûr-i İlâhî: Allah'a ait nûr.

Nûş: Tatlı, bal, içki

Nüzhetgâh: Gezinti yeri.

Rûz-i cezâ: Cezâ günü (âhirette).

Rûz-i şümâr: Hesap günü (âhirette).

Sâbir: Sabreden.

Sarf-ı lisan: Dili tutmak, söylememek.

Ser â ser: Baştan başa.

Ser â pâ: Baştan ayağa.

Ser-nigûn: Baş aşağı olmuş, ters dönmüş.

Server: Baş, başkan, reis.

Suûd: Yükselme, çıkma.

Sübül: Yollar.

Sünûhât: İçe doğan, akla gelen şeyler.

Şâd-kâm: Çok sevinçli.

Şârih: Bir kitabı şerh eden, açıklayan.

Şerh: Bir kitabı daha anlaşılır hâle getirmek için örnek ve diğer metinlerle açıklama.

Şehd: Bal, gümeç balı.

Şükûh: Ululuk.

Tâbiye (aslı: ta‘biye) etmek: Yerli yerine koyup hazırlamak.

Tabl: Davul.

Tarâvetlenmek: Tâzelenmek.

Tasaddî etmek: Bir işe başlamak, girişmek.

Tev’em: İkiz.

Tûtiyâ: Çinko.

Vâsıl: Allah'a kavuşmuş, ermiş.

Yed-i Beyzâ: Hz. Musâ’ya verilen mucizelerden olarak, elinin fosfor gibi parlak beyazlığı.

Yed-i Kudret: (Allah’ın) Kudret eli.

Yek-bîn: Bir/tek gören.

Yezdân: Allah.

Zebh-i bakar: Bakara Sûresi 67.vd. âyetlerde sözü edilen “İnek kesme” meselesi.

Zîb: Süz, bezek.

Züyûf: Kalp, silik, karışık mâdenî paralar.

KAYNAKLAR

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ'*, 2 c. , Beyrut, 1351/1932.].

Aksu, Hüsamettin, "Fazlullah-ı Hurûfî", *DİA* , XII (İstanbul 1995), 277-79.

————, "Hurûfîlik", *DİA,* XVIII (İstanbul 1998), 408-412.

el-Bağdâdî, Abdülkahir, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, trc. E. R. Fığlalı, Ankara, 2001.

Bilgin, Azmi -Mustafa Çiçekler, "Hakkı Eroğlu'nun Hayâtı", Şeyh Sa'di, *Gül Suyu. Gülistan Tercümesi*, trc. Niğdeli Hakkı Eroğlu, İstanbul 2000 içinde (giriş).

Bozhöyük, Mehmet E. , "Hurûf" md. , *DİA* , XVIII (İstanbul 1998), 397-401.

Buhârî, *Sahih*, İstanbul, 1981.

Can, Şefik (haz.), *Dîvân-ı Kebîr'den Seçmeler*, İstanbul, 2000.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara, 1997.

el-Eflâkî, Şemseddîn Ahmed el-Ârifî, *Menâkibü'l-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, 2c. , Ankara, 1976(c. 1),1980 (c. 2).

————, *Ariflerin Menkıbeleri* (Tr. Tahsin Yazıcı), 2c, Geliştirilmiş Yeni Basım, İstanbul, 1986(c. 1), 1987(c. 2).

Eroğlu, Ârif , Yazarın, 10 Eylül 2009'da kendisi ile yaptığı telefon görüşmesi.

Fürûzanfer, Bedîuzzaman, *Mevlânâ Celâleddîn*, trc. F. N. Uzluk, Konya, 2005.

Fomkin, M. S. , "On the Literary Fate of Works by Sultan Veled", *Manuscripta Orientalia*, VII, 1 (March, 2001), 27-32.

el-Gazzâlî, İmâm Ebu Hâmid, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, 5 c., Kahire, 1412/1992.

———"Mişkâtü'l-Envâr", *Mecmû 'âtü Resâili'l-İmâm el-Gazzâlî*, 4. c., Beyrut, 1414/1994 içinde: 3-32.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mevlânâ Celâleddîn*, İstanbul, 1999.

———, Abdülbâki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, 6c. , ilaveli 3. baskı, İstanbul, 1990.

_____, "Şunuş," Mevlânâ Celâleddîn, *Mektuplar*. trc. A. Gölpınarlı, Istanbul, 1999, iii–xvi.

_____, Şunuş," Mevlânâ Celâleddîn, *Mecâlis-i seb'a (Yedi Meclis)*, trc. A. Gölpınarlı, Istanbul, 1994, 5-9.

el-Harrâz, Ebu Sa'îd, *Kitâbü'l-Ferâğ*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Yazma Eserler, No. 2713, vr. 71b–78a.

_____, *Kitâbü'l-Hakâik*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Yazma Eserler, No. 2713, vr. 78a–87b.

el-Herevî, Necîb Mâyil, "Mukaddime-i Musahhih", Sultan Veled, *Maârif*, Tahran, 1377/1419 içinde, 1-20.

el- Hücvîrî, Alī b. Osmân, *Keşfu'l-Mahcûb*, ed. V. Jukovski, mukaddime: K. el-Ensârî, Tahrân, 1374 [1954].

İbn Arabî, *el-Muhâdarât ve el-müsâmerat*. Antalya Akseki İlçe Halk Ktp. no. 245, tarihi: 980/1572.

_____, İbnü'l-Arabî, *Kitâbü'l-Yâ ve Hüve Kitâbü'l-Hû*, Yusufağa, no. 7845, vr. 183a-188a.

_____, *Zehâiru'l-a'lâk şerhu Tercümâni'l-eşvâk*, Beyrut, 1312.

_____, *et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fî ıslâhi'l-memleketi'l-insaniyye*, N. S. Nyberg (ed.), *Kleinere Scriften des Ibn' Arabī*, Leiden, 1919 içinde.

———, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, 14c. Ed. Osman Yahya, Kahire 1975-1992.

İbn Hacer, Ebu'l-Fazl el-Askalânî eş-Şâfiî, *Lisânu'l-Mizân*, 7 c. , Beyrut, 1406/1986.

İbn Haldûn, *Şifau's-sâil li tehzîbi'l-mesâil*, ed. M. İ. T. et-Tancî, İstanbul, 1957.

İbn Hıbbân, *Sahîh*, ed. Ş. el-Arnaut, Beyrut, 1414/1993, VIII, 240.

İnal, İbnu'l-Emin M. K. , *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, I, 1930.

el-İsfehâni, Ebu Nuaym, *Hılyetü'l-Evliyâ*,10c., Beyrut, 1405.

Izitsu, Toshihiko, *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar*, trc. A. Y. Özemre, İstanbul, 1988.

Konevî, Sadreddîn, *Şerhu Erbaîne Hadîsen* (*Tasavvufî Hadîs Şerhleri*, trc. - haz. H. Kamil Yılmaz, İstanbul, 1990 arkasında).

Karlığa, B. "Gazzâlî", *DİA*, XIII (İstanbul, 1996), 518-530.

Konuk, A. Avni, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi,* c. VII, haz. S. Eraydın vd., İstanbul, 2006; c. VIII, haz. S. Arpagûş vd., İstanbul, 2007/ c. IX, haz. M. Demirci vd., İstanbul, 2008/ C. X, haz. M. Demirci vd., İstanbul, 2008.

el-Kuşeyrî, Abdülkerîm, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, (Tahkîk: M. Zerrîk ve A. A. Baltacı), Beyrut, 1413/1993.

Küçük, Hülya, *Sultan Veled ve Maârif'i*, Konya, 2005.

————, "Menâkibü'l-Ârifîn'de Râbia ve Râbia Timsâli", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, No. 144 (Hz. Mevlânâ Özel Sayısı), 2007/4, ss. 87-93.

Meier, Fritz, *Bahā-ı Walad. Grundzüge Seiner Lebens und Seiner Mystik*, Leiden, 1988.

el-Mektebetü'l-Elfiye li's-Sünneti'n-Nebeviyye (CD, Isdâr 1. 5), Amman: Turath, 1419/1999.

Mevlânâ, Celâleddîn er-Rumî, *Mesnevî*, Orijinalinden tıpkı basım, Ankara, 1995.

————, *Fîhi Mâ Fîh*, haz. B. Firûzanfer, Tahrân, 1342.

_____, *Mathnawī-e Ma'nawī*, mukaddime ve şerh B. Firzānfer, 1377.

————, *Fîhi Mâ Fîh*, trc. A. A. Konuk, haz. Selçuk Eraydın, İstanbul, 1994.

Mustafa Rasim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü. Istılahât-ı İnsân-ı Kâmil*, haz. İhsân Kara, İstanbul, 2008.

el- Münâvî, Abdurraûf, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu Câmi'i's-Sağîr*, 6c, Mısır, 1356.

Muslim, *Sahih*, İstanbul, 1981.

Nazif Hüsnü Dede, *Tarifü's-Sülûk,* İstanbul: İstihkâm Alayları Litoğrafyası, 1276/1859.

en-Nifferî, Muhammed, *el-Mevâkıf ve'l-Muhâtabât*, ed. A. J. Arberry, London, 1935

Ögke, Ahmet, *Vâhibi Ümmî'den Niyâzi Mısrî'ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım*, Van, 2005.

Özmel, İsmail, *Dünden Bugüne Niğdeli Şâir ve Yazarlar* , Niğde Valiliği Yay. , Niğde, 2001.

er-Rifâî, Ken'an, *Ebu'l-Alemeyn Seyyid Ahmed er-Rifâî* , haz. Mustafa Tahralı, sad. Müjgân Cumbur, İstanbul, 2008.

Ritter, H. "Attâr", İA, II (İstanbul, 1993), 7-12.

Sargut, Cemalnur, *Sâmiha Ayverdi ile Sırra Yolculuk,* derleyen: S. Yalsızuçanlar, İstanbul: Nefes, 2009.

es-Serrâc, Ebu Nasr et-Tûsî, *el-Luma'*,ed. A. Mahmûd- T. A. Sürûr, Kahire-Bağdâd, 1380/1960 ve Beyrut, 1421/2001.

Sipehsâlâr, Ferîdun bin Ahmed *, Risâle-i Ferîdûn b. Ahmed Sipehsâlâr der ahvâl-i Mevlânâ Celâleddîn-i Mevlevî*, haz. Saîd Nefîsî, Kitâbhâne-i ve Çâphâne-i İkbâl, Tahran, 1325.

————, *Mevlânâ ve Etrafındakiler. Risâle*, trc. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1977.

Sultan Veled, *İntihânâme*, Elyazması, Mevlânâ Müzesi Arşivi (MMA), no 2124.

_____, *Maârif,* Elyazması, MMA, İhtisâs 5428.

————*, İntihânâme*, ed. Muhammed Ali Hazânedârlu, Tahran: İntişârât-ı Ravzane, Çâbhâne-i Leylâ, 1376 (Şemsî).

————, *İntihânâme*, trc. Hakkı Eroğlu, Osmanlıca elyazması, 1946, SÜSAM, no. 103 (Şimdi Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphânesi Mevlânâ Araştırmaları Dökümantasyon Merkezindedir).

————, *Mesnevî-i Veledî Be Bahr-i Hafîf, Ma'rûf Be Velednâme* (dipnotlarda *İbtidânâme* olarak zikredildi), haz. Celâl Hümâî, Tahran, 1355/1936.

————, *İbtidânâme*, Tr. A. Gölpınarlı, Konya, 2001.

es-Suyûtî, Celâleddîn, *el-Kavlu'l-eşbeh fî hadîsi men arafe nefseh fekad arefe Rabbeh*, Milli Ktp, 55HK 245/4.

es-Sühreverdî, Şihâbuddîn Ebû Hafs, *Avârifü'l-Maârif*, Beyrut, 1426/2005.

es-Sülemî, Ebu Abdurrahmân, *Tabakātu's-Sûfiyye,* thk. . M. A. Atâ, Beyrut, 1423/2003.

Şafak, Yakup , "Feridun Nâfiz Uzluk'un Notları". *semazen. net. yazar_yazı. php?id=274*, 24. 09. 2009'da ulaşıldı.

Şahinoğlu, M. Nazif , "Attâr, Ferîdüddîn", *DİA*, IV (İstanbul, 1991), 95-98

Şems-i Tebrîzî, *Makālât*, elyazması, yy, ts, MMA, no. 2145, 191vr.

_____, *Makâlât*, Tr. M. N. Gencosman, İstanbul, 2006.

Taberânî, *Mucemü'l-Kebîr*, ed. H. İ. A. es-Selefî, XXII. c , Musul, 1404/1983.

Tekin, Mustafa, "Aristokratik İslam ve Halk İslamı Ayrımında Mevlâna", *İSTEM*, XI (2008), 175-88.

et-Tirmizî, Hakîm*, Hatmü'l-Evliyâ*, ed. A. M. Ali, Beyrut,1420/1999.

Türer, Osman, "Harîrzâde'nin, Sülûkun Mertebelerine Dâir Bir Risâlesi: *Feyzu'l-Muğni Min Sırri Hadîsi Men Talebenî*", *Tasavvuf*, 23 (İbnu'l-Arabî Özel Sayısı-2, 2009), 37-51.

Uzluk, F. N. , *Son Asır Türk Şairleri* (İ. E. M. K. İnal, İstanbul, 1930-42), s. 509'daki notları (Uzluk arşivi, 1527'den SÜMDM Kitaplığına devredilmiş, henüz numara verilmemiştir).

Uzun, Mustafa, "Ebced", *DİA*, X (İstanbul, 1994), 68-70.

Yazıcı, Tahsin, "Sa'dî", *İA*, X (İstanbul, 1993), 36-40.

View publication stats